

**UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. FACULTAT DE
FILOSOFIA I LLETRES. DEPARTAMENT D'HISTÒRIA
MODERNA I CONTEMPORÀNIA.**

**L'ESGLÉSIA EN TRANSICIÓ (1971-1980). De la
Transició de l'Església a la Transició política. El paper
de la jerarquia catalana.**

TESI DOCTORAL D'HISTÒRIA COMPARADA

per JORDI VIÑAS CIRERA

Director de tesi, Dr. JORDI FIGUEROLA GARRETA

2013

**A LA MEMÒRIA D'EN JOSEP Mª VIÑAS
CIRERA, SEMINARISTA DE VIC (1956-1962)**

Si la mort fos un bé, els déus no serien immortals
SAFO

INDEX

AGRAÏMENTS.....	7
1.- INTRODUCCIÓ	9
2.- ESTUDI DELS BISBES QUE OCUPAVEN LES DIÒCESIS DE CATALUNYA.....	21
2. 1.- Narcís Jubany i Arnau.....	21
2.2.- Josep Pont i Gol.....	25
2.3.- Joan Martí i Alanis.....	27
2.4.- Ramon Masnou i Boixeda.....	28
2.5.- Ramon Malla i Call.....	30
2.6.- Jaume Camprodon Rovira.....	31
2.7.- Ricard Maria Carles i Gordó.....	33
2.8.- Josep Bascuñana i López.....	35
2.9.- Miquel Moncadas i Noguera.....	37
2.10.- La catalanització de la jerarquia catalana.....	38
3.- L'ASSEMBLEA CONJUNTA COM A PUNT D'INICI DE LA TRANSICIÓ ECLESIAL	47
3.1.- L'Assemblea Conjunta de bisbes i sacerdots.....	48
3.2.- L'Assemblea Conjunta a Catalunya.....	60
3.3.- El treball fet en les diòcesis catalanes.....	61
3.4.- Els Bisbes catalans i l'assemblea conjunta.....	77
3.5.- Els mitjans de comunicació catalans i l'Assemblea Conjunta.....	89
3.6.- La polèmica del document romà a l'Assemblea Conjunta.....	92
4.- LA PASTORAL “LA IGLESIA I LA COMUNIDAD POLÍTICA”	99
4.1.- Quin va ser el procés d'elaboració i el seu contingut?.....	101
4.2.- Repercussions del document.....	112
4.3.- Les reflexions del document en la comunitat eclesial catalana.....	119
4.4.- Valoracions al document en els medis de comunicació catalans.....	124
4.5.- La posició dels bisbes catalans.....	133

5.- ELS NOUS OBJECTIUS DE L'ESGLÉSIA	141
5.1.- Els dubtes del règim vers l'Església.....	142
5.2.- L'Església i la reforma de l'ensenyament.....	146
5.3.- La jerarquia davant del fet social.....	151
5.4.- Les problemàtiques internes de l'Església.....	157
5.5.- Les reorganitzacions de les diòcesis i les seves estructures.....	164
5.6.- La participació de l'Església catalana a l'Assemblea de Catalunya..	168
5.7.- Accions en favor de la llengua i cultura catalanes per part de la jerarquia durant els anys setanta.....	175
6.- L'ATEMPTAT I MORT DE CARRERO BLANCO, PRESIDENT DEL GOVERN.....	191
6.1.- Recerca d'una nova política (1973 - 1975). La fi del Règim.....	194
6.2.- El cas Añoveros.....	195
6.3.- Les repercussions del cas Añoveros a Catalunya.....	199
6.4.- Altres reaccions de grups laics catalans.....	214
6.5.- La reconciliació com objectiu de l'Església, durant l'Any Sant, i les seves repercussions en l'església catalana.....	217
6.6.- La pastoral de la Conferència Episcopal espanyola sobre la reconciliació i la seva transcendència.....	228
7.- L'ACTITUD DE L'ESGLÉSIA DAVANT LA MORT DE FRANCO.....	239
7.1.- La coronació de Joan Carles I i el compromís de l'Església espanyola amb el nou govern.....	248
7.2.- Dos documents claus, de L'Església espanyola, durant la Reforma política.....	251
7.3.- Com va actuar la jerarquia catalana durant la reforma política?....	260
7.4.- La jerarquia espanyola i catalana davant a les primeres eleccions de juny de 1977.....	264

8.- EL CAMÍ CAP A LA CONSTITUCIÓ.....	281
8.1.- La jerarquia catalana i la Constitució.....	292
8.2.- La problemàtica política després de l'aprovació de la Constitució....	297
8.3.- Els bisbes catalans i eleccions generals i municipals de 1979.....	300
8.4.- L'Església i la qüestió de l'ensenyament.....	310
8.5.- El problema del divorci.....	317
9.- EL RESTABLIMENT DE LA GENERALITAT.....	327
9.1.- El procés d'elaboració de l'Estatut.....	331
9.2.- La polèmica del cardenal Tarancón i les autonomies.....	334
9.3.- L'Església catalana i les primeres eleccions al Parlament de Catalunya.....	349
9.4.- L'actitud de l'Església catalana davant de la LOAPA.....	354
10.- CONCLUSIONS.....	363
11.- FONTS.....	371
12.- BIBLIOGRAFIA.....	375

AGRAÏMENTS

Com a tot treball d'investigació la feina esmerçada no és solament mèrit de l'autor, ja que moltes persones ajuden i col·laboren per poder fer més planer i més assequible.

En primer lloc el meu agraïment a en Jordi Figuerola, director de la meva tesi, la col·laboració del qual ha estat inestimable. Els seus consells i indicacions han estat una peça clau per poder realitzar-la, així com la seva proximitat: la seva provada experiència en treballs d'investigació m'ha servit per trobar les pautes adequades al ritme de treball exigible alhora que m'ha ajudat a anar resolvent tots els dubtes que se m'anaven presentant al llarg de la recerca i de la redacció final.

Igualment el meu reconeixement a la meva estimada esposa, Viqui López-Amo. Gràcies a la seva formació en lingüística, ha estat d'una ajuda incalculable a l'hora de fer les correccions, tant gramaticals com semàntiques, dels meus escrits. De la mateixa manera li agraeixo la paciència i la complicitat que m'ha donat en aquesta àrdua investigació, en detriment d'altres activitats que hauriem pogut haver fet.

La meva gratitud, també, a l'Imma Guzmán, bibliotecària de la Biblioteca del Seminari diocesà de Barcelona, per la seva col·laboració en la recerca del material que he anat utilitzant i per la seva paciència davant dels dubtes que m'anaven sorgint. Així mateix faig extensiva aquesta gratitud a tots els bibliotecaris i bibliotecàries, arxivers i personal dels diferents indrets on he anat a consultar documentació.

Per acabar voldria agrair els consells donat en alguns moments puntuals pel professor Manuel Santirso que com a coordinador del doctorat, sempre ha estat disposat a solucionar qualsevol qüestió que li he plantejat. També al professor Pere Ysàs, que em va orientar en la consulta de l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalà d'Henares.

1.- INTRODUCCIÓ

El 4 d'octubre de 1994 -dos mesos abans de morir- el cardenal Tarancón, amb motiu de la concessió del títol de doctor "Honoris Causa" per la Universitat Politècnica de València i fent referència al període previ al final del règim de Franco, deia:

"En medio de la incomprensión de unos y de otros: De los políticos de entonces que me calificaban de traídos, de muchos cristianos que no acertaban a entender mi actitud porque no habían asumido de corazón las nuevas orientaciones del Concilio Vaticano II y no entendían que la Iglesia tenía en aquellos momentos una "misión histórica" que cumplir; y, como era lógico de los fanáticos de uno y de otro bando que o pretendían un continuismo imposible o consideraban un nuevo enfrentamiento entre los españoles como condición indispensable para iluminar un nuevo régimen que fuese de todos i para todos¹".

Amb aquestes pors es poden veure quines eren les dues qüestions que tenien capficat al cardenal en els moments previs a la Transició. Per un costat, separar el poder de l'Església del poder temporal que, durant moltes dècades, havien estat entrelligats i, sobretot, amb el nacionalcatolicisme, però també el preocupava que l'oposició al règim utilitzés el moviment de canvi eclesial per justificar la lluita contra el poder. Volia, per davant de tot, la reconciliació dels espanyols i l'absoluta independència de l'Església de qualsevol poder.

Mort Franco, totes les institucions polítiques, civils i religioses -fossin del caire que fossin- es mobilitzaren per posicionar-se i començà l'etapa de la Transició: primer, amb passos molt tímids i lents; després, amb passos de gegant. Fou el camí de la dictadura a la instauració de la democràcia.

Quan parlem de la Transició política resulta complicat establir-ne un temps concret, ja que els historiadors no es posen d'acord sobre aquest punt. No es pot pensar que la mort del dictador va ser, exclusivament, el punt de partida, ja que si bé va permetre fer els passos necessaris per poder arribar al canvi de règim, aquest no es podia improvisar. Sobre aquest punt l'Antoni Segura ens diu:

"En el cas de la Transició, en uns pocs anys s'assisteix a l'eclosió de l'oposició al franquisme i a la formació d'un consens social a favor de l'evolució política (1971-1975); a la desaparició de l'almirall Carrero Blanco (1973), que representava l'alternativa continuista dels tecnòcrates de l'Opus Dei; al desmantellament de les institucions de la dictadura (1976-1977); a la legalització dels partits polítics (1977); a la proclamació de l'amnistia política (a finals de 1977 pràcticament no quedaven presos polítics); als embats violents i mortífers de l'extrema dreta; a la intensificació dels atemptats i les accions no menys mortíferes de l'ETA i del GRAPO; a la celebració de

---

¹ Discurso de Tarancón, doctor Honoris Causa per la Universidad de Valencia. XX siglos, nº 57 (2007), pág. 102.

eleccions generals democràtiques i a la victòria del partit de Suárez (1977); a la instauració de la Generalitat provisional i del Consejo General Vasco (1977); al sorgiment d'una nova legalitat amb la redacció d'una nova Constitució (1978), que instaura l'estat de dret i democràtic, i dels Estatuts d'Autonomia de Catalunya i Euskadi (1979) i, posteriorment, de Galícia i de la resta de comunitats; a la celebració de les primeres eleccions municipals democràtiques i les segones al Parlament espanyol, ara ja en el marc de la nova Constitució (1979); a les primeres eleccions als Parlaments català i basc amb les victòries de CiU i del PNB, respectivament (1980); a la dimissió de Suárez (1981); a l'intent de cop d'Estat del 23 de febrer de 1981; a la victòria electoral del PSOE (1982)²...

Com podem veure, l'autor considera que la Transició ja va començar en els últims anys del franquisme i es va acabar amb la pujada al poder del PSOE. Aquesta seria la visió històrica més àmplia. És evident que s'ha de partir de la base que, per poder fer un canvi tan important del sistema polític vigent en aquells moments a Espanya, hi havia d'haver algun tipus de crisi del règim, ja que, al contrari, no hauria estat possible el desmantellament de l'aparell polític del franquisme, fet en què va tenir un paper destacat l'Església espanyola.

En canvi, quan parlem de la Transició de l'Església a Espanya el punt de partida s'ha de situar en la celebració del Concili Vaticà II (1962-1965)³ i les conseqüències que va generar dins de l'Església espanyola. El Concili representava un canvi notable dins de la comunitat eclesial, ja que significava la temptativa d'adaptació als canvis socials, polítics i econòmics que s'havien produït en la societat a partir dels anys cinquanta. L'Església no podia restar al marge d'una societat que estava canviant; per tant, s'havien de buscar noves formes d'evangelització, l'acceptació del pluralisme de la societat i com fer-la compatible dins de la comunitat eclesial, entomar noves maneres de diàleg amb les altres religions, tant les cristianes com les no cristianes, i buscar un altre tipus de relacions entre l'Església i l'Estat que poguessin aconseguir la independència l'una de l'altre. En realitat, buscaven els canvis que donessin a l'Església una presència en l'ordre social, sense renunciar als seus pressupòsits.

---

² Segura, Antoni. *Memòria i Història de la Transició*, pàg. 20 a Aracil, Rafael i Segura, Antoni. *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya*. Edicions Universitat de Barcelona. Barcelona (2000).

³ El Concili Vaticà II va ser convocat pel Papa Joan XXIII i acabat pel Papa Pau VI. La transcendència dels documents que es varen aprovar, marcaran l'esdevenir de l'Església en la segona meitat del segle XX i per tant, l'Església espanyola. El Concili es va desenvolupar en quatre sessions: la primera presidida per Joan XXIII va anar de l'11 d'octubre al 8 de desembre de 1962; les altres tres presidides per Pau VI van ser: la segona del 29 de setembre al 4 de desembre de 1963; la tercera, del 14 de setembre al 21 de novembre de 1964; i, l'última, del 14 de setembre al 8 de desembre de 1965. Els documents més destacats van ser: *"Lumen Gentium"*, *"Gaudium et Spes"* i, *"Dignitatis humanae"*.

Podríem dir que el procés cap a la Transició de l'Església espanyola va començar al voltant de l'Assemblea Conjunta de 1971⁴, encara que ja s'havia iniciat abans amb l'enquesta realitzada entre els sacerdots amb motiu de la preparació de l'assemblea. Una enquesta i un procés que ja havien provocat una sèrie de diferències entre la jerarquia i el clergat, tant per part dels més conservadors a qui ja estava bé tal com anaven les coses i que eren molt cauts en l'aplicació de les novetats introduïdes pel Concili, com per part dels progressistes, que, a part de desitjar una ràpida posada en marxa de les reformes del Concili, volien fer una església separada del poder temporal i més compromesa amb la problemàtica política, social i econòmica dels fidels, és a dir, amb els canvis que s'estaven produint en la societat espanyola.

Per què he fet aquesta tesi? Durant tota la meua vida professional m'he dedicat a l'ensenyament com a professor d'història, primer a educació primària i després, i sobretot, a secundària, i sempre en una escola de l'Església. L'interès per la institució ha estat, doncs, una constant al llarg del anys. Els fets que estudiaré en el treball els vaig viure en primera persona, ja que en aquests anys ja treballava a l'Escola Pia, i la problemàtica que estava vivint l'Església era un tema habitual en les converses de claustre i amb els companys, tot i que els religiosos ho vivien amb una certa distància, excepte aquells que treballaven en una parròquia.

Per consegüent la temàtica sempre m'ha interessat i és per això que, aprofitant la meua jubilació, vaig decidir fer la tesi doctoral sobre aquest anys, centrant-me, principalment, en el paper de la jerarquia que, indiscutiblement, estava molt allunyada de les vivències en què jo participava.

Una vegada explicades les meves raons personal, passarem a assenyalar quines són les claus d'aquest treball. En poques paraules, què és el que penso fer.

Un primer tema a tenir en compte serà el gran canvi que va protagonitzar l'Església en aquells anys. Hem de considerar que l'Església espanyola sempre havia estat molt conservadora. La seva vinculació amb el poder temporal venia de temps immemorials, i, pràcticament, l'únic moment en què havia tingut problemes amb el poder establert havia estat durant la II República i la Guerra Civil. Per això, els anys

---

⁴ Resulta evident que a finals dels anys seixanta ja hi van haver alguns símptoma de que alguna cosa estava canviant, sobretot per alguns grups de preveres i algun membre de la jerarquia eclesiàstica. També la Conferència Episcopal havia donat indicis de algunes reformes, però en el moment en que s'aposta clarament pel canvi va ser a partir de l'Assemblea Conjunta.

setanta són molt engrescadors per les modificacions que es varen produir dins de la comunitat eclesial i per l'intent de la institució eclesial de separar-se del poder temporal.

L'ebullició, com ja hem dit, va tenir l'inici en el Concili Vaticà II, tot i que a la comunitat religiosa i al propi govern espanyol, les reformes que comportava els van venir molt de nou i els va costar molt de posar-les en pràctica. No hem d'oblidar que molts membres de la jerarquia eclesiàstica espanyola formaven part del grup més conservador i a la vegada més contrari a les reformes que s'estaven propugnant.

La idea base va ser "*l'Aggiornamento*⁵", popularitzat pel Papa Joan XXIII i una de les claus de l'esperit del Concili i de les seves reformes. L'Església tenia la necessitat d'adaptar la seva litúrgia al món modern, que havia experimentat un gran canvi amb el progrés industrial, però també havia de fer arribar una nova forma d'enfocar la pastoral als fidels. Aquest era el gran repte.

Sobre aquest procés de reforma o "*aggiornamento*" versarà una de les parts del treball. El fet però, d'estar centrat en la jerarquia eclesial, sobretot la que hi havia a Catalunya en aquells moments, ens obliga a començar-lo a partir de l'Assemblea Conjunta de 1971 fins a la "Reconciliació" com objectiu de l'Església de 1975. Hem de tenir present que les reformes que havien sortit del Concili van costar molt de posar-se en pràctica, principalment, per dues raons: l'oposició de la jerarquia més conservadora que fins a finals dels seixanta van dominar l'Església espanyola i els entebancs que va anar posant el règim franquista que no volia que s'introduïssin canvis importants ja que a la llarga creien que podrien perjudicar la seva política.

El segon tema treballat s'inicia amb la mort de Franco fins al final de les reformes de la transició, al voltant de 1981. Aquí la situació canviava ja que, fins aleshores, l'Església havia estat la protagonista dels canvis i la posició del poder polític era d'immobilisme; per tant, qualsevol tipus de reforma provocava molts problemes. A partir de la mort de Franco, l'Església ja havia fet la majoria de reformes. Aleshores els canvis els feia el poder temporal, i, per consegüent, va ser l'Església la que va haver d'adaptar-se als nous moments, fet que ocasionarà problemes dins de la comunitat eclesial.

---

⁵ Venia a significar el concepte d'adaptació o nova presentació dels principis catòlics al món actual i modern, que era l'objectiu fonamental del Concili. Segons el "*Sacrosanctum Concilium*" en la seva introducció resumeix aquest concepte de la següent forma: "*acrecentar de dia en dia entre los fieles la vida cristiana, adaptar mejor a las necesidades de nuestro tiempo las instituciones que están sujetas a cambio, promover todo aquello que pueda contribuir a la unión de cuantos creen en Jesucristo y fortalecer lo que sirve para invitar a todos los hombres al seno de la Iglesia*". www.vicariadepastoral.org.

Per desenvolupar aquest segon tema em baso en l'anàlisi dels aspectes més significatius d'aquest període, com ara la reforma política, les primeres eleccions democràtiques, l'elaboració de la Constitució, les segones eleccions i els primers problemes que sorgeixen amb la qüestió de l'ensenyament i la preparació de la llei del divorci. Procuraré veure quina va ser l'actitud de l'Església en general, des de la Conferència Episcopal espanyola, però el punt de vista que més utilitzaré és el de la jerarquia catalana, la protagonista de gran part del treball.

Igualment, serà molt significativa l'anàlisi de com va actuar la jerarquia de casa nostra davant del fet català, començant per la defensa de la llengua i la cultura, i seguint amb el procés d'implantació de l'autonomia. Centrarem l'estudi en les dificultats d'entesa entre l'Església espanyola, de mentalitat centralista, i l'Església catalana partidària de l'autonomia tant política com eclesial. El problema dels trets distintius del poble i la cultura catalana va generar una sèrie de dubtes a una part important de la jerarquia espanyola, encapçalada pel cardenal Tarancón, que sempre va tenir moltes dificultats per entendre les particularitats de l'Església catalana i de l'autonomia política. Per això, com veurem, va ser el membre de la superioritat que més pegues va posar al fet autonòmic i a les conseqüències que podia tenir per a l'Església espanyola, tant des que era president de la Conferència Episcopal Espanyola (en endavant CEE), com quan només era arquebisbe de Madrid.

Per acabar aquest apartat sobre l'objecte de la tesi voldria aclarir que el treball consisteix en una descripció de les diferents actituds de la jerarquia eclesiàstica davant les distintes circumstàncies que van anar sorgint durant la dècada dels anys setanta. La idea és posar ordre als fets més significatius, principalment des de la perspectiva de la jerarquia catalana, de com es va fer la transformació de l'Església i com aquesta va actuar durant el període de la Transició democràtica. Són moltes les qüestions que es poden presentar: quina va ser l'actitud de l'Església catalana davant l'Assemblea Conjunta; com va ser rebuda la pastoral "*La Iglesia y la comunidad política*"; quins eren els suports de la jerarquia catalana davant de les reformes conciliars; l'impacte del cas Añoberos i les repercussions a Catalunya per la seva similitud en les reivindicacions; si va haver-hi entesa entre els bisbes catalans sobre com encaixar la mort de Franco; com veien el procés de Reforma política; què pensaven els bisbes sobre les primeres eleccions; si van intentar influir en la votació dels feligresos; què pensaven sobre la Constitució; per què el cardenal Tarancón es va oposar tant a les autonomies; quin compromís van tenir els bisbes catalans a favor de la instauració de la Generalitat i

l'elaboració de l'Estatut. Moltes preguntes la resposta de les quals és el cos bàsic del treball que teniu a les vostres mans.

La missió consistirà en aportar coneixement del que va ser la transició eclesial i política per l'Església catalana, concretament la jerarquia, tenint en compte que en aquests moments, i exceptuant treballs sobre fets molt concrets, no hi ha un estudi profund sobre tota l'Església catalana en general i sobre aquest període.

En el moment de començar a elaborar la tesi doctoral havia de tenir present diverses qüestions que anaven des de quines havien de ser les fonts que hauria d'utilitzar, sempre en funció del que pretenia fer, fins a quin seria l'àmbit del treball o quins en serien els límits.

Des de l'inici, tenia molt clar que l'àmbit havia de ser les dues transicions. la Transició eclesial, que havia de ser l'objectiu principal del tema, i com l'Església va encaixar la Transició política com a conseqüència de la primera. Disposat com estava a treballar la jerarquia catalana, fonamentalment, havia de partir del procés de catalanització dels bisbes que es va produir entre finals dels anys seixanta i principis dels setanta, amb l'excepció del bisbat de Solsona on va arribar més tard (1975). Per això vaig veure factible engegar el treball amb l'Assemblea Conjunta, que era el primer moviment de reforma important que es feia en l'Església espanyola amb la conseqüent arribada a la presidència de la CEE del cardenal Tarancón. El final del treball havia de situar-se al voltant de finals dels setanta i començaments dels vuitanta, que és el límit que la majoria dels historiadors assenyalen com a final de la Transició política.

També haig de destacar que la temàtica era molt àmplia, ja que si volia abastar tots els moviments d'església, tant eclesiàstics com seglars, el treball no tindria límits donat el volum d'informació i la varietat de moviments que es varen donar dins de l'Església catalana.

La primera dificultat que se'm podia presentar era la impossibilitat de consultar documents personals o documents interns dels bisbats, ja que no havien passat encara cinquanta anys de la mort de cap dels bisbes d'aquells momnets⁶; és més, el cardenal Carles, el bisbe Malla i el bisbe Camprodon encara són vius en l'actualitat. De totes

---

⁶ Hem de tenir present que la normativa de consulta dels arxius diocesans no permeten consultar documentació dels bisbes que no faci un mínim de cinquanta anys de la seva mort. Tampoc permeten examinar cap documentació interna del bisbat que no faci cinquanta anys dels fets.

maneres aquest és un postulat amb què ja comptava a l'hora de fer la tesi, per tant no ha suposat cap destorb per poder fer el treball amb tota normalitat.

Una altra dificultat es trobava en la consulta dels arxius diocesans, ja que, a part que la majoria només obren al matí o, si és tot el dia, ho fan alguns dies a la setmana, es presentava el problema de les distàncies entre ells, fet que obligava a destinar un mínim de tres dies per poder consultar aquelles fonts. Així mateix haig de fer constar les facilitats donades en els arxius per consultar tota mena de revistes d'Església necessàries. De totes maneres, aquesta dificultat és normal en qualsevol tipus d'investigació.

Per tot el que acabo de dir, vaig decidir fer la tesi a partir de les revistes eclesials de l'època, que estaven a l'abast per poder-les treballar. En primer lloc aquelles revistes que eren exclusivament dels bisbats com són els butlletins oficials i els fulls diocesans o parroquials. Sobre aquest últims s'ha de tenir present que molts d'ells, en aquest període, es publicaven a diversos bisbats a la vegada, com el full diocesà de Tarragona, Vic i Solsona o el de Barcelona, Seu d'Urgell i Lleida. Fins i tot, en certs moments, hi va haver una unificació total del full diocesà en la majoria dels bisbats. Per poder consultar aquestes revistes també hi havia la possibilitat de adreçar-se a la Biblioteca de Montserrat i la Biblioteca del Seminari de Barcelona, però el problema és que normalment no tenen tots els números o falten anys sencers.

Els butlletins són ideals per conèixer els documents oficials de l'Església, tant de la Conferència Episcopal Espanyola com els de la Conferència Episcopal Tarraconense, igualment les diferents pastorals que feien els bisbes dirigides als seus fidels, mentre que els fulls diocesans o parroquials són força interessant per veure les opinions dels bisbes, vicaris episcopals i altres preveres sobre fets tant temporals com eclesials. De la mateixa manera, hi ha alguns bisbats que publicaren revistes internes per fer conèixer als feligresos les activitats i problemes del bisbat. Destaca "*Església d'Urgell*", que va ser de les primeres, ja que les altres es varen publicar a partir dels anys vuitanta i, per tant, fora del temps que estava estudiant.

Els butlletins oficials dels vuit bisbats, que en aquell moment representaven la divisió eclesiàstica de Catalunya, són molt diferents entre ells, però destaca per la seva significació el butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona, que és el més complet de tots i destaca, entre altres aspectes, el suport als intents de reconciliació dels ciutadans, així com les reivindicacions nacionalistes i les reflexions sobre el canvis polítics i socials que es produïen en aquest moments. Deixa ben clara la independència de

l'Església respecte a les diferents tendències polítiques, tot i que les seves reflexions porten a unes posicions polítiques concretes. El butlletí de l'arquebisbat de Tarragona és força senzill, però té nombroses notícies sobre els canvis que es van anar produint a Catalunya i intenta ser l'òrgan oficial de la Conferència Episcopal Tarraconense. Al butlletí de Girona, que està més centrat en les activitats de l'Església de Girona, hi ha la documentació més significativa de la CEE amb una gran participació del bisbe Camprodon, cosa que demostra molt interès per la renovació eclesial seguint les pautes del Vaticà II. Al butlletí de Lleida s'hi troben interessants aportacions del bisbe Malla sobre la participació dels creients i dóna orientacions per la posició que han de prendre davant la nova situació política. Al butlletí de Solsona el bisbe Bascuñana hi va tenir poques intervencions i, d'altra banda, i a causa del llarg període en què va tenir un administrador apostòlic, -el bisbe de la Seu d'Urgell, Joan Martí, entre el 14 novembre 1974 fins el 29 de maig de 1977, que va començar a exercir Miquel Moncades- no hi ha altres notícies que les de les conferències episcopals, ni cap aportació del bisbe sobre la temàtica que pretenem estudiar. Al butlletí de Vic, donada la forta personalitat del bisbe Masnou, s'hi troben orientacions i dissertacions molt interessants i molt compromeses sobre la posició que han de tenir els fidels i els sacerdots davant del nou canvi polític que s'estava produint, així com també s'ha de destacar el seu suport a la catalanització de la diòcesi, tot i que a partir del 1978 es converteix en un butlletí que només mostra interès per assumptes eclesials. El butlletí de la Seu d'Urgell és força notable pel fet que el bisbe Martí era també copríncep d'Andorra, cosa que li dóna una gran llibertat per opinar sobre la situació política i aprofitar per aconsellar els seus feligresos i eclesiàstics. I el butlletí de Tortosa, que és molt complet i dóna notícies dels aspectes més interessants de l'Església espanyola en general, és el que menys utilitza el català, i quan ho fa, també manté la traducció del mateix text en castellà.

Crec que aquests butlletins són una font que serveix de punt de partida per veure les posicions de la jerarquia catalana i la varietat de pensament que es donava dins de l'Església catalana en aquells moments. Sense arrengrer-se al costat de cap tendència política, sí que fan moltes advertències als creients sobre aquells aspectes que han de defensar o han de rebutjar.

Les revistes oficials poden anar des de les que publica la pròpia jerarquia eclesiàstica fins les que són elaborades per grups o institucions d'església i es pot distingir entre les d'actituds conservadores, pròximes al passat, i les progressistes que segueixen una línia al costat dels canvis que s'estaven produint dins de l'Església a

partir del Concili Vaticà. Són les que més problemes de fiabilitat donen, ja que acostumen a defensar posicions concretes que estan molt vinculades al moment històric en què va ésser publicades. Necessiten una depuració de la informació i una comparació entre elles per tal de poder clarificar les idees que estan defensant i les raons perquè ho fan. Un altre aspecte de les revistes eclesials és la diferència entre les que representen els òrgans oficials de l'Església, les que defensen una línia determinada molt relacionada amb l'entorn o el territori al qual van destinades i les que van sorgir al voltant dels moviments laics. Totes aquestes han de ser analitzades en funció de la seva fiabilitat i de la seva adequació als moments que s'estaven vivint tant políticament com socialment i religiosament a Catalunya en els anys setanta.

De les revistes cristianes més pròpiament catalanes podem distingir: *“Quadern de Pastoral”*, *“Qüestions de Vida Cristiana”*, *“Documents d'Església”* i *“Catalunya Cristiana”*, encara que aquesta va començar a publicar-se el 1979 i, per tant, poc útil per aquest treball. Altres revistes més de reflexió són *“El Ciervo”* i *“Foc Nou”*. També va tenir transcendència la revista *Correspondència* que va publicar el sector més progressista dels preveres. Després s'han de tenir present una sèrie de revistes eclesials d'àmbit estatal com, *“Ecclesia”*, *“Vida Nueva”* i *“Iglesia-Viva”*, que porten molta informació i reflexions sobre els fets que en aquells moments es produïen en l'interior de l'Església i els problemes que anaven sorgint, tant dins de la institució com en les relacions amb el poder temporal. Per últim, podem distingir la revista *“Iglesia-Mundo”* com la veu dels sectors més conservadors de l'Església espanyola.

El treball ha consistit en el buidatge d'aquestes revistes del període de 1970 fins a 1980. La idea era destriar totes aquelles notícies sobre la jerarquia catalana, especialment, però també les diferents notes o pastorals de la Conferència Episcopal Espanyola i la Tarraconense⁷. Després, fer la selecció en funció de la temàtica que havia de tractar. També he utilitzat revistes de política general, sociològiques, de cultura i societat, com ara *“Cuadernos para el Dialogo”*, *“Destino”*, *“Triunfo”*, *“Serra d'Or”*, i d'altres, per comprovar el ressò social de certes actituds de l'Església.

Una altra font consultada han estat els diaris d'aquells moments, preferentment *“La Vanguardia”* i *“El Correo Catalán”*, que dedicaven cada dia una pàgina, pràcticament, a parlar de l'Església en general i de la catalana en particular. Tots dos

---

⁷ Els documents i les reunions de la Conferència Episcopal Espanyola es poden consultar a <http://www.conferenciaepiscopal.es/> i els documents i les reunions de la Conferència Episcopal Tarraconense es poden consultar a <http://www.tarraconense.cat/>.

diaris, que mostraven una preocupació per les notícies eclesiàstiques, estaven al costat de la jerarquia més compromesa amb els canvis. Igualment, en moments puntuals, he utilitzat diaris de Madrid com “ABC”, “El País” i “Ya” i els de Barcelona “El Noticiero Universal”, “Tele-Expres”, i “Solidaridad Nacional⁸”.

Pel que fa a la bibliografia, malauradament hi ha pocs treballs específics sobre l'Església catalana, encara que n'hi ha força de caràcter general dels últims anys del franquisme i els problemes que va tenir l'Església espanyola amb el règim. De forma més específica hi ha algunes revistes d'Història que tracten alguns temes d'aquest període en concret. Podem destacar, *XX siglos* (revista que dedica una gran part a la problemàtica de l'Església), *Cuenta y Razón*, *Ayer*, però aquesta temàtica fins el moment està poc treballada.

Una altra de les fonts treballades va ser la consulta d'una sèrie d'arxius, no vinculats a l'Església, per intentar buscar algun tipus d'informació oficial que no tenia a l'abast en els arxius eclesiàstics. En primer lloc vaig consultar l'Arxiu General de l'Administració (AGA) d'Alcalà d'Henares. En aquest arxiu vaig treballar la documentació de la secció de Cultura que fa referència a l'Església, entre finals del seixanta fins al voltant de 1977, quan s'acaben els estudis que feien els serveis d'informació de l'Estat sobre les activitats de la jerarquia, moviments eclesials i moviments de laics. Hi ha molta informació (en algun cas encara no es pot consultar) sobre aquests anys que ve a demostrar l'interès i la preocupació que tenia el règim per les activitats eclesiàstiques a partir del Concili Vaticà II.

També vaig consultar l'Arxiu Nacional de Catalunya de Sant Cugat del Vallès - especialment la documentació allí dipositada d'Albert Manent- on es conserven alguns documents de la lluita dels seglars i preveres de l'Església per la catalanització de la jerarquia catalana i de l'Església en general. Resulta força interessant per veure la gran quantitat d'informació -la majoria clandestina en aquells moments- que guardaven alguns laics i que permet conèixer la lluita contra el règim franquista per part de alguns sectors de l'Església.

Així mateix també vaig consultar l'arxiu de Comissions Obreres (Arxiu Cipriano García); i en el Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (CRAI), la documentació del fons Jordi Planes referent a l'Església catalana. En aquests arxiu

---

⁸ Hi ha tres diaris que es pot consultar l'hemeroteca per Internet. En primer lloc La Vanguardia a <http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/index.html>. , després El País a <http://elpais.com/diario/>, i finalment ABC a <http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca>.

buscava alguns documents interns d'organitzacions laiques sobre els diferents pastorals fonamentals de l'Església en la Transició eclesial.

Per últim, pel que fa a entrevistes a persones d'església que havien viscut aquells moments, tot i haver parlat amb força preveres, sobretot arxivers diocesans, no vaig establir diàlegs concrets amb cap, ja que pel propi dinamisme del treball no he cregut oportuna l'entrevista personal.

Per acabar aquesta introducció voldria assenyalar una sèrie d'aspectes que hauria de tenir en compte el lector. En primer lloc, tot i que el treball es vol centrar en l'Església catalana, aquest no és possible sense tenir presents les iniciatives de l'Església espanyola, car no es pot entendre l'una sense l'altra. Per això sempre començo treballant els fets que sorgeixen dins de la Conferència Episcopal Espanyola, amb el protagonisme del seu president, el cardenal Tarancón, per després veure les reaccions que apareixen dels diferents bisbes catalans.

En certs moments, donat el gran ressò social que té algun fet determinat, aprofito l'avinentesa per mostrar algunes de les reaccions que tenen algunes organitzacions de preveres o de laics, però sempre amb la intenció de reafirmar més el fet que havia passat. Hem de tenir present que l'Església és una institució col·legiada i, per tant, els bisbes actuen, tot i tenir plena autonomia i poder, d'acord amb els seus eclesiàstics i fidels.

La idea fonamental del treball és introduir el lector a la problemàtica que hi va haver, en els anys setanta, entre l'Església que va fer una de les reformes més profundes dels últims segles, i l'Estat que experimenta la decadència d'un règim i el ressorgir de la democràcia. L'experiència democràtica era un autèntic repte per a la societat espanyola, ja que en totes les ocasions que s'havia intentat havia fracassat; per tant tots havien de fer un esforç per assimilar-la i l'Església no havia de ser una excepció.

També veurem el canvi notable que va viure la jerarquia catalana. Aquest serà un dels pocs moments de la història de l'Església catalana on els bisbes seran catalans o de territoris de parla catalanes. S'havia arribat, doncs, a una de les reivindicacions més preuada dels fidels, donat que s'entenia que el fet de conèixer la llengua i la cultura catalanes ajudaria a una millor entesa amb els feligresos i els seus costums.

L'estructura de la tesi procura seguir els fets més significatius que es varen donar en aquells moments. En la part de la Transició eclesial comença amb dues activitats de l'Església bàsiques per entendre el canvi respecte al règim. Després

segueixen els fets més significatius de la història política d'aquells moments, destacant aquells esdeveniments d'església més assenyalats. En la part de la Transició política seran els episodis polítics els que marcaran les diferents actuacions de l'Església, i, consegüentment, en la primera part serà l'Església que marcarà els passos a la resposta de l'Estat i en la segona tot el contrari.

Per últim hem de tenir present que el treball podria considerar-se com l'anàlisi de les relacions de la jerarquia, sobretot catalana, amb el poder temporal; per tant, les qüestions polítiques i les diferents reaccions de l'Església i l'Estat són la base d'aquesta tesis doctoral.

2.- TRETOS BIOGRÀFICS DELS BISBES DE LES DIÒCESIS DE CATALUNYA

Dos són els trets que caracteritzen els bisbes que ocupaven les diòcesis de Catalunya durant els anys setanta. En primer lloc, el relleu de quasi tots els bisbes que havien estat en l'anterior dècada i, d'aquesta manera, un rejuveniment episcopal. En segons lloc, i per primera vegada en molts anys, al final del període, tots els bisbes eren catalans d'origen o de cultura. Per això, farem una ullada als trets biogràfics d'aquests en ordre a la seva importància, per la comunitat eclesial i per la transcendència que va tenir cadascun en el suport a les reformes que s'havien de produir.

2.1.- Narcís Jubany i Arnau, Arquebisbe de Barcelona. (Santa Coloma de Farners 1913 – Barcelona 1996).

Ingressà al Seminari Conciliar de Barcelona el 1925, on es va estar fins a començament de la Guerra Civil i des d'on es va traslladar al Seminari de Logronyo i després a la Universitat Pontifícia de Comillas per començar el doctorat de Teologia. Fou ordenat sacerdot el 30 de juliol de 1939 i enviat a Piera per exercir de vicari. Al cap de poc temps va tornar a Comillas per acabar el doctorat.

Més tard es va traslladar a Roma on estudià a la Universitat Gregoriana i es doctorà en dret canònic el 1941. De retorn a Barcelona fou professor de Teologia al Seminari. Nomenat canonge de la catedral barcelonina el 1954, fou escollit pel bisbe de la diòcesi Mondrego com a bisbe auxiliar de Barcelona el 1955, fet que va possibilitar que pogués participar en el Concili Vaticà II.

Juntament amb el cardenal Tarancón seran els artesans dels canvis profunds que es produiran dins de l'Església espanyola els anys setanta. Com diuen Antoni Devesa i Jordi Piquer:

“Monsenyor Jubany formà part del reduït grup de bisbes espanyols que varen connectar aviat amb els corrents profundament renovadors del Vaticà II” (...) Jubany fou membre d'una comissió preparatòria, d'una comissió conciliar, i tingué després del Concili una gran intervenció en la plasmació de la reforma i en la redacció del nou Codi de Dret Canònic, inspirat en el Vaticà II. El Vaticà II ha marcat profundament la persona, l'obra reformadora, el magisteri i la producció escrita del Cardenal Jubany⁹”.

---

⁹ Antoni Devesa i Jordi Piquer “*Un magisteri episcopal*” a Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1992, pàg. 224-225

També en Jordi Figuerola ens diu:

“Jubany s’hi va implicar d’una manera més decisiva i amb més coneixement del que significava aquell esdeveniment que la majoria dels prelats espanyols de l’època. Hi participà activament i s’empeltà ràpidament dels aires de reforma profunda de l’església que es vivien durant les sessions conciliars¹⁰”.

El 7 de febrer de 1964 fou nomenat bisbe de Girona. El mateix Jubany, en prendre possessió del bisbat va dir:

“ Arribo en el moment en què l’Església està celebrant el Concili Ecumènic Vaticà II: hora de renovació i posar-se al dia, d’ansia, d’inquietud; hora indefugible de l’alenada de l’Esperit Sant. És el moment què l’Església vol establir el seu diàleg de salvació amb el món modern i per això s’interroga ella mateixa¹¹”.

El seu compromís envers les reformes que aportava el Concili es va veure reflectit en els profunds canvis que va intentar en el bisbat de Girona. Com ens diu Josep Clara:

“La seva joventut i la seva mentalitat favorable a la nova línia pastoral lligaven perfectament, d’altra banda, amb els moments d’esperança i de renovació conciliar que es vivien¹²”.

A Girona es va trobar amb la resistència tant dels acostumats a la rutina com l’oposició dels que no acceptaven els nous plantejaments per raons ideològiques i doctrinals, aguditzant-se la situació amb la divisió entre els que volien mantenir el seu estatus, de perfil conservador, i els que volien una renovació molt més ràpida de la que s’estava portant a terme. Dos exemples clarificadors els podem trobar, d’una banda, en els problemes que va tenir amb les autoritats franquistes per haver utilitzat el català en el Corpus de 1969¹³; de l’altra, el desprestigi en el món obrer per la posició que havia

¹⁰ Figuerola, Jordi i Juncosa Isabel “*L’Església catalana durant el franquisme 1939-1975. Apunts per a una història*” Editorial Claret. Volum III. Barcelona (2008). Pàg. 129

¹¹ Busquets, Joan. “*L’aplicació del Concili a la diòcesi de Girona*” a Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1992, pàg. 134

¹² Clara Josep. “*Sobre l’elecció de bisbes durant el franquisme: El casos de Narcís Jubany (1964) i Jaume Camprodon (1973) per la seu de Girona*”. Annals de l’Institut d’Estudis Gironins. Vol. XLII Girona (2001) pàg. 644.

¹³ Clara, Josep “*Conflictes Església – Estat al bisbat de Girona (1965-1975)*, dins de “*L’època franquista*”. Quaderns del cercle nº 5. Cercle d’Estudis Històrics i Socials. Girona (1989), pàg. 85-107. Després d’assenyalar la repercussió mediàtica que va tenir el fet, ens adjunta el text que la revista Presència volia publicar i va ser censurat. Entre d’altres coses diu: “*En començar l’acte, el senyor Governador Militar, Excm. Sr. D. Emeterio Feliu Oliver, va abandonar el seu lloc entre les autoritats i va baixar fins a la plaça. Immediatament el seguiren tots els caps i oficials lliures de servei –inclòs el capella castrense- que havien assistit a la processó i que en dues fileres estaven apostats a banda i banda de l’escalinata.....Immediatament, prèvies les ordres corresponents i a toc de tambor, tota la tropa va*

tingut en el conflicte de la SAFA de Blanes -sobretot davant dels acomiadaments de treballadors de 1970, ja que no va fer cap gestió o declaració de suport d'aquests- fins al punt que es va impulsar un boicot a la botiga que el seu germà tenia en la població costanera. De totes maneres la seva actitud era, en bona part, el resultat d'una voluntat d'avançar cap a una major sintonia i un compromís més ferm amb els interessos reals de la població i dels valors democràtics. Però el grau d'implicació que demanaven els nuclis més progressistes de l'església no es va arribar a assumir d'una manera clara per part de les jerarquies eclesials. En poques paraules, es pot afirmar que el Dr. Jubany va mantenir una actitud alhora progressista i conservadora, tot depenent del tema que es tractés i de la situació social i política del moment. Segons en diu Josep Clarà:

“...el nou bisbe no respongué a les esperances que el nomenament havia suscitat, perquè no donà pas a uns equips sacerdotals que obrissin camí a noves experiències i a una autèntica renovació pastoral, i perquè se'l veia més preocupat pel que succeïa a Madrid o a Roma que per comprometre's, més decididament, amb els problemes reals de la diòcesis¹⁴”.

Amb aquestes paraules deixa patent la falta de sintonia que va tenir en la diòcesis de Girona, tot i les seves posicions progressistes en àmbits pròxims a favor de la llengua i la cultura catalanes. En una entrevista que li va fer Maria Mérida definia el cardenal d'una manera que considerava molt bona i ajustada:

“Monseñor Jubany me pareció un hombre tremendamente precavido, sutil, de mente analítica, algo astuto, observador minucioso, perfeccionista, de grandes dotes organizativas, dinámico y activo, de ideas muy claras, convicciones arraigadas y genio muy vivo. Fuertemente apegado a las tradiciones y costumbres de la tierra catalana. El cardenal Jubany neutraliza y equilibra su personalidad sociable y abierta con una cierta dosis de desconfianza, o mejor dicho, de cautela. Posee cualidades de diplomático y de político hábilmente administradas y que se aplica con el enfoque eclesiástico que ha dado a su vida”¹⁵.

Nomenat arquebisbe de Barcelona el 3 de desembre del 1971 prenia possessió de la nova seu el 29 de gener de 1972, mentre s'acomiadava de Girona fent saber als canonges que, segons les instàncies superiors, seria administrador apostòlic del bisbat

---

marxar del recinte.....Totes les restants autoritats varen restar al seu lloc de costum, acompanyant la Custòdia al final de l'acte a l'interior de la Catedral.....

Aquests són els fets que presenciarem centenars de gironins. I amb tot el respecte que és degut a la persona del senyor General-Governador Militar, creiem que seria convenient de tenir a l'abast una explicació dels motius que els varen fer possibles. No podem pas pensar que es deguessin al fet de resar-se una oració en llengua catalana....., pàg. 96. En realitat les raons no van ser mai fetes públiques, però si que el bisbe Jubany era vist com a catalanista pels medis pròxims al règim.

¹⁴ Clarà i Resplandis, Josep. “Església i poder: de la segona República al franquisme”, pàg. 213-231, dins de “Església, Societat i poder a Girona segles XVI – XX”. Ajuntament de Girona (2007), pàg. 226

¹⁵ Maria Mérida “Entrevista con la Iglesia” Editorial Planeta. Barcelona (1982), pàg. 97

de Girona fins que es nomenés un nou bisbe¹⁶. Més endavant va ser nomenat cardenal el 5 de març del 1973. Podem dir que és el bisbe més emblemàtic d'aquest període a Catalunya.

Jubany va començar una profunda reforma de l'Església barcelonina, va dividir la diòcesi de Barcelona en diverses zones pastorals i en va modificar l'estructura econòmica. Va destacar en la Conferència Episcopal Espanyola, durant aquests anys de la Transició per donar suport als canvis que es van anar produint en les relacions Església-Estat, i es va convertir en la mà dreta del cardenal Tarancón. Es podria realçar la seva actitud de reconciliació, de comprensió i de diàleg per donar uns aires nous a l'Església espanyola. Va ser president de la Comissió Episcopal de la litúrgia de 1972 fins a 1981.

Per determinar com actuava el cardenal Jubany podem fer-nos ressò del que ens diu Jordi Figuerola:

“... Una persona difícil de definir, amb dots polítics i de govern, a qui li va tocar viure el postconcili i el pas de la dictadura a la democràcia en una església amb molts conflictes i problemes. I de fet, podríem dir que en una de les opinions més generalitzades és que “deixava fer”, que “no intervenia” i que “no es comprometia”. Aquesta ambigüitat en la tasca de govern, era fruit de la personalitat del prelat? O potser reflectia la tremenda disparitat d'opcions i de sensibilitats que en aquells moments hi havia en el bisbat?”¹⁷.

En realitat sembla que el camí que va seguir Narcís Jubany, en una època molt convulsa per la gran quantitat de grups de pressió i de moviments socials i polítics que es movien dins dels sectors eclesials, era donar resposta als canvis en funció del propi procés que s'anava esdevenint. Per exemple, en els fets del 28 d'octubre de 1973 quan la policia va irrompre, sense llicència canònica, en els locals de la parròquia de Maria Mitjancera de Barcelona i va detenir 113 persones, el cardenal Jubany va protestar enèrgicament en una homilia històrica, en la que va denunciar el nou anticlericalisme de dretes que:

“arriba, fins i tot, a instigacions clares i precises contra l'obediència deguda als legítims pastors per part dels que pregonaven i veien fins ara, en la seva pròpia obediència, la prova més ferma de la raó que afirmen posseir. Quan abans possible –demanava el cardenal- s'han de regular els drets de reunió i d'associació”¹⁸.

¹⁶ Ibid., Clara Josep. “Sobre l'elecció de bisbes durant el franquisme... p. 651.

¹⁷ Figuerola, Jordi i Juncosa Isabel “L'Església catalana durant el franquisme 1939-1975. Apunts per a una història” Editorial Claret. Volum III Barcelona (2008). Pàg. 128-129.

¹⁸ Blázquez, Feliciano “La traición de los clérigos en la España de Franco” Trotta. Madrid. (1991). Pàg 210

Al setembre del 1978 va participar en el conclave que va elegir Karol Wojtyła com a papa. El 1981 el papa Joan Pau II el nomenà membre del consell de cardenals per a l'estudi dels problemes econòmics i organitzatius de la Santa Seu. El 1985 impulsà juntament amb altres bisbes catalans l'important document titulat “*Les arrels cristianes de Catalunya*”. Com diu Josep M Aragonès:

“Fou essencialment home d'Església, arrelat al país i dotat d'una gran potència intel·lectual i d'home de govern. Amb voluntat de diàleg, s'esmerçà a fons a pacificar la diòcesi i comunicà confiança i entusiasme als diocesans¹⁹”.

Les seves obres més destacades van ser: *El voto de la castidad en la ordenación sagrada* (1952), la seva tesi doctoral; *La potestad de la Iglesia* (1960); *El diaconado y el celibato eclesiástico* (1964); *El porqué de la reforma litúrgica* (1964); *Pastoral de Juventud* (1967); *La Iglesia busca caminos* (1972). També podem destacar les *Glosses dominicals* que publicava cada setmana el Full Dominical, i que a la vegada eren retransmeses per radio, essent el primer bisbe espanyol en utilitzar aquest mètode²⁰.

Es va jubilar el 23 de març de 1990, essent substituït pel bisbe de Tortosa, Ricard Maria Carles. Finalment va morir el 26 de desembre de 1996 en la seva residència del Convent dels Camils (Barcelona).

2.2.- Josep Pont i Gol. Arquebisbe de Tarragona i cap de la Conferència Episcopal Tarraconense. (Bellpuig 1907- Solsona 1995).

Va estudiar al Seminari de Solsona i després es va traslladar a Roma el 1926 on es va doctorar en Teologia a la Universitat Gregoriana el 1931. Fou ordenat sacerdot a Sant Joan de Laterà. Al tornar a Catalunya va ser vicari de Palau d'Anglesola el 1931, on es va estar fins el començament de la guerra civil. Durant la contesa restà amagat a casa de destacats dirigents republicans del poble fins al seu final.

A principis de 1940 va ser nomenat professor i prefecte de disciplina del Seminari de Solsona i, l'any 1948, va aconseguir la càtedra de canongia doctoral de la catedral de Solsona. Posteriorment va ser designat secretari de cambra i de govern pel bisbe de Solsona, Vicent Enrique i Tarancón. La seva tasca va ser impulsar l'Acció Catòlica del bisbat, així com la catequesi i les missions.

¹⁹ Aragonès i Rebollar, Josep M. “*Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*” Editorial Claret. Volum II. Barcelona, (2000-2001), pàg. 447

²⁰ Ibid., pàg. 447.

Ordenat bisbe de Sogorb el 30 de novembre de 1951, prenia possessió el 20 de gener de 1952. Destacà per la seva senzillesa i per les innovacions que s'anticipaven al futur concili. Va aconseguir la creació del bisbat de Sogorb-Castelló, el 1960, a partir de la segregació de bona part del bisbat de Tortosa. En Josep Miquel Bausset, en un article publicat amb motiu del centenari del seu naixement diu:

“ La mentalitat del bisbe Josep, va ser postconciliar, molt abans del Concili. El seu magisteri discret, que podia desconcertar per la seva senzillesa. Més savi que magistral i més itinerant que sedentari, com els bons pastors, mai no va dir aquelles grans coses, que no diuen gran cosa. La frescor i la contundència de la paraula del bisbe Josep era viva, perquè d'una banda, no perdia la seua novetat, i de l'altra, perquè animava a vore amb esperança, els esdeveniments nous i imprevisibles. Per això el bisbe Josep, va destacar per la seua ajuda i per la seua sol·licitud als pobres i marginats²¹”.

Durant aquest anys va emprendre una lluita pel reconeixement de la llengua catalana i les seves variants com a llengua litúrgica de l'Església. Va buscar suport del bisbe de Vic, Ramón Masnou, i del bisbe de Girona, Narcís Jubany. De fet, aquest tres bisbes van participar al Concili Vaticà II, i van donar el seu suport a la “*Lumen Gentium*” que reconeixia les minories nacionals i el dret a la seva pròpia llengua i cultura. Va publicar la carta pastoral “*L'Església davant el Concili*” (1962) que va tenir un ressò internacional.

Nomenat el 23 de novembre del 1970 arquebisbe de Tarragona i primat de la Conferència Episcopal catalana, s'interessà en promocionar la Conferència Episcopal Tarraconense i va ser un actiu defensor de la catalanització de l'estructura de la diòcesi i de tota l'església catalana. Com diu Albert Manent, va saber combinar la pietat litúrgica amb la popular, afegeix:

“Fue uno de los primeros obispos en dar misión pastoral a una laica y en nombrar a una religiosa como delegada para el servicio de las religiosas. Instauró el diaconado permanente. Se sentía sucesor del cardenal Francesc Vidal i Barraquer, cuyos restos fueron trasladados solemnemente de Suiza a la catedral de Tarragona. Otro de sus méritos fue revitalizar la Provincia Eclesiástica Tarraconense. En todo tuvo tacto y coraje y se convirtió en un auténtico guía espiritual para muchos cristianos de Catalunya. Antes de la vuelta de Josep Tarradellas, sus enviados negociaron con él un modus operandi para establecer la “mutua independencia y sana cooperación”²².

Durant la Transició, Pont i Gol va exercir de vocal de la Comissió Episcopal de Pastoral Social i vocal de la Comissió central per a l'estudi de la reestructuració dels

²¹ Bausset, Josep Miquel. “Centenari del bisbe Pont i Gol” *El Periodico del Mediterráneo*, publicat el 9 d'abril del 2007. Article d'opinió.

²² Manent, Albert. “Obispo Pont i Gol” *La Vanguardia*, 8 d'agost del 2007, pàg. 42

límits de les diòcesis i províncies eclesiàstiques dins de la Conferència Episcopal Espanyola. El 1982 se li va concedir la Creu de Sant Jordi.

Miquel Barbarà, resumint la seva trajectòria davant de l'arquebisbat de Tarragona, diu:

“Si del nostre arquebisbat aixequem el cap, veiem en primer lloc la gran tasca interdiocesana que va fer el Dr. Pont i Gol: posat al cap de la recent creada Conferència Episcopal Tarraconense, va impulsar molt la vida interdiocesana, l'encarnació del nostre país i la creació d'organismes pastorals dels vuit bisbats. Ben bé se'l pot considerar un precursor del Concili Provincial Tarraconense. Sense la vida i els organismes que es van anar creant durant la seva presidència potser el nostre Concili no hauria pogut fer tot el que va fer”²³(.....) Podríem definir tres eixos d'obertura: obertura a la participació de preveres, de religiosos i de laics en els organismes diocesans, sense separació entre organismes pastorals i administratius ni entre cúria vella i cúria nova; obertura a la participació dels laics en l'acció pastoral de l'Església, i obertura al Tercer Món”²⁴

L'11 d'abril de 1983 dimití del seu càrrec per raons d'edat i va ser substituït per Ramón Torrella Cascante. Es traslladà a Solsona, on va viure al Palau Episcopal fins a la seva mort el 1995.

2.3.- Joan Martí i Alanis. Bisbe de la Seu d'Urgell i copríncep d'Andorra (Milà (Alt Camp) 1928 – Barcelona 2009)²⁵.

Estudià al Seminari de Tarragona on fou ordenat el 1951. Llicenciat en Humanitats Clàssiques per la Universitat Pontifícia de Salamanca el 1954. El Cardenal Arriba y Castro, bisbe de Tarragona, el va destinar al col·legi de la Mare de Déu de la Mercè, de Montblanc, del qual fou en nomenat director l'any 1957. Aquell mateix any obtingué els diplomes de llengua francesa en la Sorbona, i l'any 1959 el de llengua anglesa en la Oversea Language School de Londres. El 1966 fundà el col·legi menor de Sant Pau a Tarragona, del qual en fou nomenat director, i es va encarregar d'acabar-ne les obres i d'organitzar-ne l'ensenyament. Fou director tècnic dels estudis de batxillerat del seminari, vicari episcopal d'ensenyament i doctrina de la fe (1969-1971) i vicepresident dels patronats de les escoles dels suburbis de Tarragona i de Reus.

Nomenat bisbe de la Seu d'Urgell el 25 de novembre de 1970 i Copríncep d'Andorra, entre el 1975 i 1977 va ser administrador apostòlic del bisbat de Solsona. Plenament identificat amb la renovació del Vaticà II, va fer reformes importants dins del

²³ Barbarà Anglés, Miquel. “Bona carta de navegació amb moltes tempestats” dins de “Miscel·lània Arquebisbe Pont i Gol”. Arquebisbat de Tarragona. Tarragona (1998). Pàg. 110

²⁴ Ibid., pàg. 114.

²⁵ Busquets, Joan. “Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya” Editorial Claret. Volum I, pàg. 402.

bisbat i la seva activitat pastoral es va caracteritzar per la capacitat organitzadora i per l'empenta donada a la corresponsabilitat eclesial. Des d'un primer moment va crear els diferents òrgans auxiliars de la pastoral assenyalats pels decrets del Concili Vaticà II i pel Dret Canònic de 1983.

Una de les seves grans preocupacions va ser el món rural i la seva transformació econòmica i social, els canvis en les vivències eclesials per part dels fidels i introduir l'ús del català en els escrits pastorals, en els butlletins oficials i en els fulls parroquials. També el 1972 va crear la revista "*Església d'Urgell*" amb l'objectiu de promoure la consciència d'unitat de la diòcesi. El 1977, amb un grup d'estudiosos, fundaren la Societat Cultural Urgel·litana, que publicava la revista "*Urgellia*"²⁶. Va ser membre de la presidència d'honor del II Congrés Internacional de llengua catalana a Mallorca el 1986 i acadèmic honorari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona el 1990.

Dins de la Conferència Episcopal Espanyola va ser membre del comitè executiu, de la Comissió permanent i vocal de la comissió episcopal de mitjans de comunicació social. Més endavant va presidir la Comissió Episcopal de Migracions (1984 – 1987). En els seus últims anys, com a bisbe, fou membre de la Comissió Episcopal de Missions. Per últim, fou un dels càrrecs de confiança de la Conferència Episcopal Tarraconense.

Com a copríncep d'Andorra, va vetllar pel reconeixement de la sobirania sense interferències exteriors i es va preocupar per la modernització de les institucions fins que, el 1993, es va proclamar la Constitució democràtica on proclamava que Andorra és "Un estat independent, de dret, democràtic i social".

El 2001 va ser nomenat arquebisbe, a títol personal sense càrrec, pel nunci del Vaticà, càrrec que va ocupar de manera emèrita fins a la seva mort. El 21 de maig del 2003 el papa Joan Pau II va acceptar la seva renúncia a la diòcesi d'Urgell, per haver complert setanta cinc anys. Finalment va morir a Barcelona l'11 d'octubre del 2009.

2.4.- Ramon Masnou i Boixeda. Bisbe de Vic, el més antic d'aquest període. (Taradell 1907 – Vic 2004)²⁷.

---

²⁶ Anuari d'estudis històrics dels antics comtats de Cerdanya, Urgell i Pallars, d'Andorra i la Vall d'Aran, primer número publicat al 1978

²⁷ AAVV. "*Doctor Ramón Masnou. Miscel·lània de reconeixement*". Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona (2007)

Estudià al seminari de Vic i a la Universitat Gregoriana de Roma, on es doctorà en Teologia. Ordenat el 1931, es va traslladar a Vic on exercí de professor i de prefecte de disciplina al Col·legi de Sant Josep (Residència de seminaristes). Va viure de prop la problemàtica religiosa de la II República i l'esclat de la Guerra Civil. La persecució religiosa el va portar a estar amagat a la masia on havia nascut (mas Llagostera de Baix) fins l'hivern de 1938, quan fugí a França per traslladar-se, posteriorment, a Sant Sebastià i passar-se al sector franquista on va romandre fins al final de la contesa. Aquest temps l'aprofità per escriure *Hores de recolliment*, publicat a Vic el 1996.

El 1939 va tornar a Vic on exercí de professor de teologia dogmàtica al seminari. Reprengué les tasques pastorals, sobretot dins de l'Acció Catòlica, centrant-se en l'educació dels joves i escrivint tres llibres de caràcter pedagògic amb el pseudònim de Dario: *Caminos de alborada: diario íntimo de un muchacho de quinto de bachillerato*, *Don Serafín, ¿bailamos o no bailamos?* i *Cine: Cuentos i verdades*.

Nomenat canonge el 1948, ocupà el càrrec d'examinador sinodal i censor d'ofici. El seu interès per l'escriptura el va portar a col·laborar en la premsa local i en el full parroquial. El 1952 fou preconitzat auxiliar de Vic per ajudar el bisbe Joan Perelló, allora que exercia de rector del seminari.

Nomenat bisbe de Vic el 2 de desembre de 1955, en va prendre possessió el 26 de febrer de 1956. Desenvolupà un ampli programa pastoral d'ajuda i foment dels moviments catòlics de joventut, com podia ser l'escoltisme, les assemblees obreres catòliques (HOAC i JOC), i els Cursets de Cristiandat (De colores). La seva tasca cultural també va ser força reeixida, centrada en el seu interès per donar impuls a la recuperació de la llengua i la cultura catalanes. Com exemples tenim la participació als aplecs de Matagalls; el suport a la festa literària de Cantonigròs; l'empara a les publicacions "*Cavall Fort*" i "*Oriflama*" i, finalment, la defensa que va fer de l'Òmnium cultural. En una publicació posterior "*Cartes sobre els nacionalismes*" deia:

"Soc Català nacionalista perquè estimo la meva nació natural; valoro, estimo i defenso els seus valors característics, que hi he trobat i que la tipifiquen com a nació, i la distingeixen de les altres nacions naturals, que també tenen els seus valors típics i diferents dels altres. Soc nacionalista, però sense caure en la supèrbia de l'autoestimació exagerada i en la menyestima [sic] i el menyspreu dels valors de les altres nacions. Sóc un nacionalista que, per raó natural i per imperatiu cristià, estimo i respecto totes les nacions, amb les seves persones i els valors típics que ells estimen i defensen. Sóc un nacionalista que ha procurat estudiar i fonamentar en bones fonts les raons de ser-ho²⁸.

²⁸ Ramón Masnou. "*Cartes sobre els nacionalismes*" Editorial Proa. Barcelona 1996, pàg. 103-104

Podem considerar-lo un dels bisbes impulsors del català en la litúrgia. Fou el primer bisbe d'aquesta època que va escriure les pastorals en català i se sentia identificat amb les reivindicacions catalanes. Com diu Miquel dels Sants Gros, Masnou era de *“ploma fàcil i entenedora, amb gran domini de la llengua catalana, en les seves nombroses pastorals i en les cartes setmanals al Full diocesà, ha guiat els fidels en qüestions de màxima actualitat segons els ensenyaments evangèlics”*²⁹.

Conservador en l'aspecte polític, va ser vocal de la Comissió Episcopal de Relacions Interconfessionals de la CEE. Va publicar alguns llibres per fer entendre als vinguts de fora la relació entre cristianisme i catalanisme com *El problema català (1986)* i *Carta sobre els nacionalismes (1996)*, *I si parléssim de diners?(1996)*, per acabar amb *Testament espiritual (2002)*.

Va morir a Vic el 9 de juny del 2004, i va ser enterrat a la catedral prop de la tomba del bisbe Torres i Bages.

2.5.- Ramon Malla i Call. Bisbe de Lleida. Nascut a la Seu d'Urgell (1922)³⁰.

Va estudiar al seminari d'Urgell i de Barcelona. Llicenciat en Teologia per la Universitat Pontifícia de Salamanca i en Dret Canònic per la Universitat Gregoriana de Roma, fou ordenat sacerdot a Salamanca el 1948. Entre els anys 1949 i 1967 exercí el seu ministeri en diverses parròquies de la Diòcesi de Barcelona, fins que el 1967 era nomenat Vicari General de la Seu d'Urgell i delegat permanent de la Mitra del Principat d'Andorra. Nomenat bisbe de Lleida el 24 de juliol de 1968, càrrec que va exercir fins a la seva jubilació el 19 de desembre de 1999. Entre el 19 de juny de 1969 i el 30 de gener de 1971 va ocupar el càrrec de copríncep d'Andorra en ser administrador apostòlic de la diòcesi de La Seu d'Urgell en un període de seu vacant.

Durant el seu pontificat impulsà els canvis proposats pel Vaticà II com la creació del consell diocesà de presbiteri i de pastoral, així com la promoció del laïcat.

En la Conferència Episcopal va ser membre de la Comissió Episcopal de Missions i Cooperació entre les esglésies de 1978 a 1984; membre de la Comissió Episcopal de bisbes i Superiors majors fins el 2002 i membre del Consell Econòmic-

---

²⁹ Gros, Miquel dels Sants. *“Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya”* Editorial Claret. Volum II. Barcelona (2000-2001), pàg. 583.

³⁰ Viola i González, Ramir. *“Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya”* Editorial Claret. Barcelona (2000-2001), Volum II, pàg. 533

jurídic de 1969 a 1978. També restà al Consell de Economia entre 1978 i 1993 i va ser el bisbe delegat per als religiosos i religioses en la Tarraconense.

Un dels problemes més importants del seu pontificat fou la divisió del bisbat. El 5 setembre de 1995 es varen segregar 84 parròquies catalanes, que van passar a formar part de la diòcesis Barbastre-Monzó, atenent a una petició que els bisbes de la província de Saragossa havien fet l'any 1978. Es va fer en dues fases: la primera es van integrar al nou bisbat de Barbastre-Monzó les 84 parròquies aragoneses de la Franja que corresponien a la Ribagorça oriental i occidental i al Cinca mitjà; en una segona (1998) ho van fer 27 parròquies al Baix Cinca i La Llitera. La raó d'aquest fet era la nova divisió autonòmica d'Espanya, ja que aquest territoris formaven part de la Comunitat Aragonesa³¹.

Sobre el fet, el bisbe de Lleida, Ramón Malla, va declarar en els mitjans de comunicació de l'època que *“La majoria de feligresos pensaven que estaven bé a Lleida; la iniciativa no ha sortit d'ells”*. Després d'assenyalar que acceptava la decisió presa per Joan Pau II, tot i que la considerava dolorosa, afegia que esperava que les autoritats d'Aragó *“respectin els valors culturals de la part que es traspassava ara i la que ho farà d'aquí tres anys”*. Acabava dient que esperava que la pèrdua d'aquestes parròquies hauria de ser compensada amb la integració de parròquies més pròximes a la seva diòcesi que formaven part de les diòcesis de Tarragona, Urgell o Solsona.

Finalment, el 19 de desembre de 1999 passà a ser bisbe emèrit, deixà Lleida i va anar-se'n a viure a Barcelona. Actualment viu a la casa sacerdotal de la diòcesi de Lleida.

2.6.- Jaume Camprodon Rovira. Bisbe de Girona. Nascut a Torelló el 1926.

Estudià al seminari de Vic a partir de 1940 i va ser ordenat prevere el 1949. A partir d'aleshores va exercir de vicari a diverses poblacions (Sant Joan de les Abadesses, Torelló i a Vic, on va ser anomenat Consiliari de les JOC). A partir de 1953 exercí de professor el col·legi Sant Miquel de Vic fins que va passar a ser professor i director espiritual del Seminari Menor. Posteriorment fou nomenat prefecte de Filosofia del Seminari Major (1958).

---

³¹ Aquest fet ha ocasionat una forta problemàtica per la pertinença del patrimoni històric-artístic religiós que es conserva al Museu Diocesà de Lleida, que des de feia molt temps s'havia encarregat de la conservació i restauració d'aquest que sempre s'havia fet a càrrec dels diners públics catalans, que encara avui dia perduren ja que la Generalitat no ha acceptat les resolucions del Vaticà.

Al 1963 es va traslladar per tres anys a París per estudiar catequesi a l'Institut Catòlic, però abans d'acabar el primer curs, el bisbe de Vic, Ramón Masnou, el va reclamar per exercir de rector de la parròquia de Calaf. L'any 1966 va ser traslladat a la parròquia de Crist Rei de Manresa, on desenvolupà una tasca encaminada a la catequesi i a la participació dels laics en l'àmbit parroquial i en la problemàtica del món obrer. Situà l'acció pastoral dins de les línies del Concili Vaticà II i finalment, l'any 1971, va ser escollit Vicari de Pastoral pel bisbe de Vic.

Fou nomenat bisbe de Girona el 2 de setembre de 1973 en substitució de Narcís Jubany. La seva elecció va ser molt problemàtica, ja que no es va fer fins dos anys després de la marxa del cardenal Jubany. Les raons les podem trobar en les diferències entre Roma i el govern espanyol ja que, segons la doctrina aprovada pel Concili Vaticà II, els estats havien de renunciar al privilegi de presentació, cosa que el govern de Franco no volia fer, tot al·legant la vigència del Concordat. El nunci Dadaglio només va presentar Jaume Camprodon al govern sense seguir la norma de les sisenes i ternes³², com s'havia fet fins aleshores. El ministre d'Afers Exteriors, Laureano López Rodó explica aquests fets amb les següents paraules:

“Tuve un despacho de dos horas con el Jefe del Estado. Quedó complacido con la carta del Papa. Le llevé la propuesta para la provisión de las diócesis de Gerona y Cádiz, que estaban vacantes desde hacía dos años, sin que la demora fuera imputable al Gobierno español, y tuvo a bien aprobarla, ejerciendo el derecho de presentación de los respectivos candidatos, monseñores Camprodón y Dorado, lo que fue comunicado al señor nuncio mediante nota verbal del 17 de agosto, que mereció la conformidad de la Nunciatura Apostólica”³³.

Des del 1975 va formar part de la Comissió Episcopal d'Ensenyament i Catequesi. No era un bisbe d'una àmplia formació acadèmica, però sí que havia tingut experiència com a vicari episcopal de pastoral de la diòcesi de Vic.

---

³² El sistema consistia en que el govern Espanyol presentava sis possibles candidats a Roma. El Papa n'escollien una terna que l'enviaven al govern Espanyol. Finalment, el cap de l'Estat escollia el candidat que havia d'ocupar la diòcesi vacant que era presentat al Papa perquè fos elegit oficialment. Aquest sistema s'havia establert a través d'un conveni firmat entre la Santa Seu i l'Estat espanyol el 1941. Més endavant amb la firma del Concordat de 1953 si va incorpora aquest conveni. El fet més senyalat d'aquesta resolució consistia en que els bisbes, en el moment del seu nomenament juraven i prometien *“no tomar parte en ningún acuerdo ni asistir a ninguna reunión que pueda perjudicar al Estado español o al orden público, y que hará observar al clero una conducta similar*. La fórmula consistia en: *“respetar y hacer que mi clero respete al Jefe del Estado español y al Gobierno establecido según la leyes española”*. Amb aquest fet s'intentava controlar la submissió de la jerarquia eclesiàstica i a la vegada de tot el clergat que depenien d'ells. És pot consultar a Echevarria, Lumberto de *“El convenio español sobre nombramiento de obispos y privilegio del Fuero”*, dins Revista Española de Derecho Canónico, 33 (1977), pàg. 89-140.

³³ López Rodó, Laureano. *“Testimonio de una política de Estado”*. Editorial Planeta. Barcelona (1987) pàg. 56.

Com ens diu Narcís Jordi Aragó en un article amb motiu dels seus vint-i-cinc anys com a bisbe de Girona:

“Ha estat sempre un bisbe montinià..... el tarannà retret i lleugerament enigmàtic, la sàvia actitud de dubte, la càrrega intel·lectual i literària dels textos homilètics i de les intervencions pastorals, la moderació d'unes decisions sempre amatents a no trencar cap canya ni apagar cap espelma, la delicadesa de les relacions amb l'autoritat civil, l'obsessió per treure dels dos Concilis –el Vaticà II i el Tarraconense- les potencialitats que tants altres han preferit oblidar³⁴.

Sobresortí en la utilització de la paraula tant de forma oral com escrita gràcies a un gran domini de la llengua catalana, fet que el va portar a publicar, durant més de vint anys, una carta setmanal als diocesans des del Full parroquial del bisbat. Poc més d'un centenar d'aquestes cartes van ser publicades en el llibre *El poble del Parenostre* (1984) de temàtica molt variada: sobre la fe i l'Església; sobre temes socials com l'atur o ètics com l'avortament, la pena de mort i tants d'altres.

El 30 d'octubre de 2001, després de vint-i-vuit anys al capdavant de la diòcesi, la Santa Seu acceptà la seva renúncia i en passà a ser l'administrador apostòlic fins que, el 16 de desembre, es va convertir en bisbe emèrit de Girona.

2.7.- Ricard Maria Carles i Gordó. Bisbe de Tortosa (València, 1926).

Ingressà al Seminari Major i alhora al Col·legi Corpus Christi, també anomenat Col·legi del Patriarca. Fou ordenat prevere el 19 de juny de 1951 i es traslladà a la Universitat Pontifícia de Salamanca, on es va llicenciar en Dret Canònic. El 1953 va ser nomenat vicari de Sant Pere de Tavernes de Valldigna i es va convertir, l'any següent, en rector i arxipreste d'aquesta localitat.

El 20 de juliol de 1967, fou nomenat rector de la parròquia de Sant Ferran de València. En aquesta arxidiòcesi va ocupar diversos càrrecs com consiliari diocesà pels grups i moviments d'apostolat matrimonial, conseller de la JOC, vicari episcopal, director del convictori com a responsable de la formació dels diaques i delegat diocesà pel clergat.

Finalment, fou nomenat bisbe de Tortosa el 3 d'agost del 1969. El fet d'ésser un bisbe jove va generar tot tipus d'expectatives entre el clergat i els fidels, però com diu Josep Alanyà:

---

³⁴ Aragó Masó, Narcís Jordi. “*El bisbe Jaume en un túnel*”. Revista de Girona. Novembre-desembre 1998, n° 191, pàg. 6

“El clergat, majoritàriament jove, veié en la persona del bisbe una garantia per a la renovació de la diòcesi, de totes les seves estructures i activitats pastorals, i per a l’aplicació tan necessària dels decrets i doctrina del Concili Vaticà II. Val a dir que el bisbe Carles ho intentà de cor i per convicció, però les circumstàncies del moment, una certa inexperiència en el govern i algunes indecisions i pors, unides a les inèrcies d’una part significativa i influent del clergat més tradicional i conservador, frenaren l’embranzida i l’avenç pels quals apostava el clergat més jove³⁵”.

És una forma suau de definir la política eclesial que va viure al bisbat de Tortosa durant aquest període, ja que el bisbe Carles va anar demostrant amb els seus actes que era molt caut a l’hora d’engegar les reformes que s’havien de produir i només les introduïa quan ja eren imprescindibles. Destacà pel seu conservadorisme. Fou membre de la Comissió Episcopal de l’Apostolat Seglar i, posteriorment, President per la Comissió de Seminaris i Universitat en la Conferència Episcopal Espanyola.

Més aviat es va mantenir ambigu en la introducció i en l’ús de la cultura catalana i hi va posar més traves que no pas afavorir-la. Els butlletins oficials són sempre en castellà i poques vegades utilitzava el català. De totes maneres, en la seva consagració com a bisbe, com en diversos actes, conferències, predicacions, etc., utilitzava sovint la llengua catalana, i va permetre que es fes present en la litúrgia i en la vida apostòlica del bisbat, acabant amb la prohibició d’utilitzar el català que venia de segles i que encara el seu antecessor el bisbe Manuel Moll va practicar.

Durant el seu pontificat es varen instituir tots els consells recomanats pel Concili com el Consell Presbiteral (1970), el Consell d’Arxiprestos i el Consell de Laics (1973), i el Consell Pastoral Diocesà (1974).

El nou bisbe no va suposar un canvi en l’orientació ideològica, encara que sí en l’estil accessible i comunicatiu, com corresponia als temps que es vivien. Tot i això, si alguns dels seus homes més fidels no s’adequaven a les seves perspectives, no tenia cap inconvenient en apartar-los del càrrec. L’Església de Tortosa era en general força conservadora amb un immobilisme producte de seu ruralisme. S’ha volgut justificar el conservadorisme del bisbe per l’adaptació a la majoria dels preveres del bisbat, però la realitat va demostrar que no era així. Refugiat en una aposta per l’espiritualitat, es va anar abocant als plantejaments més tancats. Malgrat això, fins i tot en els àmbits més distanciats de la institució, es respectava Carles per la seva lucidesa, el rigor

---

³⁵ Alanyà Josep “*Bisbat de Tortosa*” dins de “*L’Església Catalana durant el franquisme*”. Volum II. Editorial Claret (2005), pàg. 236-237.

intel·lectual i la fermesa amb què defensava les seves conviccions, tot i no ser compartides.

El 1984, convocà el Sínode de l'Església de Tortosa, qualificat pel mateix bisbe com “*un tresor de gràcia, una experiència d'església en comunió d'afanys, en voluntat de renovació profunda, en il·lusió de fidelitat a aquells orígens i a la missió de servei al món, que ens ha recordat el Concili Vaticà II*³⁶”. Pel que sembla, el sínode fou molt ambiciós en els seus plantejaments no reeixits per la pobresa en l'aplicació de les seves resolucions.

El 23 de març de 1990 va ser anomenat arquebisbe de Barcelona. Quatre anys més tard el 26 novembre 1994, fou designat cardenal, passant a ser membre del Consell de cardenals per l'estudi dels problemes econòmics i organitzatius de la Santa Seu. També es va convertir en vicepresident de la Conferència Episcopal Espanyola.

En els catorze anys que va ser al davant de la seu de Barcelona es va fer evident el seu distanciament i enfrontament amb els sectors progressistes, que eren àmpliament majoritaris en aquest bisbat. D'altra banda, les seves posicions cada vegada més conservadores el van anar acostant als sectors vinculats a l'Opus Dei. Fou en aquest moment quan va escriure les obres més significatives com *Fe i cultura. Escrits pastorals* (1990); *Cartes de la vida estant* (1994); *La família, l'amor i la vida* (1998) i *Cartas a una mujer de hoy* (1999).

Finalment, el 15 de juny de 2004, li va ser acceptada la dimissió, demanada des del 2001. Actualment resideix a Barcelona.

2.8.- Josep Bascuñana i López. Bisbe de Solsona. (Oriola (1905 - 1979).

Va estudiar al seminari de Sant Miquel (Oriola). Graduat i doctorat en Teologia a Tarragona i, especialitzat en ciències orientals a Roma. El 2 de juny de 1928 fou ordenat sacerdot a Barcelona, on va exercir la càtedra de Teologia del seminari. Així mateix va ser professor de Deontologia en les facultats de Dret i Medicina de la Universitat de Barcelona.

Després de la Guerra Civil ocupà diversos càrrecs al bisbat d'Oriola fins al 1955 com Vicari general, viceprovisor de la Cúria de Justícia i assessor eclesiàstic de Sindicats franquistes. Va promoure la cultura local com a President del patronat Artístic i de la Biblioteca “Fernando de Loazes”.

---

³⁶ Ibid., pàg. 237

Com a bisbe, primer ho va ser de Ciudad Rodrigo (Salamanca) l'11 juny 1955, on es va estar fins que va estar designat bisbe de Solsona el 20 de maig de 1964. De seguida va destacar pel seu caràcter conservador en la seva participació en el Concili Vaticà II on es va alinear al costat dels bisbes que no volien acceptar les reformes que s'estaven preconitzant. Sobre aquest bisbe, mossèn Enric Bartrina ens diu:

“...Havia sonat com a possible bisbe de Girona, després de la mort del bisbe Cartaïà. Diuen que va venir a Solsona a contracor. La seva germana, Ramona, preguntava amb que es relacionarien si a Solsona no hi havia governador civil, ni militar, ni president de la Diputació, ni cap autoritat important. Mancat de salut, passava més temps a Oriola que a Solsona. Deixà el bisbat a mans del vicari general, el doctor Puigbò, i del secretari de cambra, el doctor Joan Coromina³⁷”.

Amb aquestes poques paraules deixa ben clar que era un bisbe que no es preocupava gaire pel seu bisbat, ja que mai es va adaptar a la seva diòcesi. Des d'un bon principi va donar símptomes de tenir moltes dificultats per engegar qualsevol reforma preconitzada pel Concili i d'acceptar els canvis socials que s'estaven produint dins de la comunitat eclesial. Li va costar molt encarrilar el consell presbiteral i les reformes litúrgiques que aconsellava la Conferència Episcopal espanyola. Igualment assistia a molt poques de les reunions que feia la Conferència Episcopal tarraconense, al·legant problemes de salut. Era diabètic.

La seva proximitat a l'ala més conservadora de la jerarquia el mantenia molt proper a l'ortodòxia eclesial. Va ser un dels bisbes fundadors de la revista “*Iglesia-Mundo*³⁸” que representava la veu del clergat integrista de l'Església espanyola. En ocasió de la convocatòria de l'Assemblea Conjunta va tardar en fer arribar el material als preveres i no es va convocar l'assemblea diocesana fins l'abril de 1972, una vegada ja feta l'assemblea de Madrid. Tampoc va mostrar cap interès pels resultats, ja que pràcticament no hi va participar. Tot això li va reportar continúes diferències amb els preveres i laics del bisbat. Aquests esdeveniments el van desbordar i, finalment, va

³⁷ Bartrina, Enric. “*Crònica del bisbat de Solsona*” a “*L'Església catalana durant el franquisme 1939-1975*”, apunts per una història. Volum I, Editorial Claret, Barcelona (2005), pàg. 136.

³⁸ González Saéz, Juan Manuel. “*El nacimiento de la revista Iglesia-Mundo: la respuesta del catolicismo tradicional a la evolución de la Iglesia española*” *El Argonauta Español*, nº 9 (2012), deia: “*El documento constitutivo estaba firmado por Casimiro Morcillo, arzobispo de Madrid ; Segundo García de Sierra y Méndez, arzobispo de Calahorra-La Calzada-Logroño Demetrio Mansilla Reoyo, obispo de Ciudad Rodrigo ; Ángel Hidalgo Ibáñez, obispo de Jaca ; Antonio Ona de Echave, obispo de Lugo ; Ángel Temiño, obispo de Orense ; Pablo Barrachina, obispo de Orihuela-Alicante ; Laureano Castán Lacoma, obispo de Sigüenza-Guadalajara ; José Bascañana López, obispo de Solsona ; Luis Franco Gascón, obispo de La Laguna ; Francisco Peralta Ballabriga, obispo de Vitoria ; y Ricardo Blanco, obispo auxiliar de Madrid-Alcalá. En fecha posterior Guerra Campos, obispo auxiliar de Madrid, y Marcelo González-Martín, arzobispo primado de Toledo, se integraron al sodalicio*”, pàg. 3.

haver de cedir, per motius de salut, la jurisdicció de la diòcesi, el 7 gener 1975, en mans del bisbe de la Seu d'Urgell, Joan Martí, com Administrador apostòlic. De totes maneres va conservar la titularitat fins el 19 de març de 1977.

2.9.- Miquel Moncadas i Noguera. Bisbe de Solsona. (Muro (Mallorca) 1921 – Solsona 1989).

Ingressà al Seminari diocesà de Mallorca el 1940. Estudià teologia a la Universitat Pontifícia de Salamanca i s'ordenà sacerdot el 1947. Després d'exercir de capellà a diverses parròquies de Menorca, el 1969 va ser nomenat bisbe d'aquesta diòcesi on va destacar per la seva implicació a la divulgació de la pastoral que havia sorgit del Concili Vaticà II i pel seu interès per la llengua i la cultura catalanes.

Nomenat bisbe de Solsona l'1 d'abril de 1977, representà un canvi en la diòcesi amb la introducció d'un tarannà més participatiu i en la defensa de la separació entre l'Església i els poders públics. De 1969 a 1978 va ser membre de la Comissió Episcopal de Pastoral. També ho fou de la Comissió Episcopal de l'Apostolat Seglar i de l'Emigració. Va destacar per la seva senzillesa i el seu interès per la problemàtica social del bisbat. Com deia Antoni Bach:

Tenia un posat i educació senyorial, però s'esforçava al tracte amb tota classe de persones. Anava a arreglar-se els cabells a la barberia; assistia a totes les reunions on se l'invitava. Alguns tradicionals de Solsona estaven malcontents d'ell, perquè en les festes religioses presidides pel Consell municipal, els gegants i altre faramalla, el bisbe Miquel no acompanyava l'alcalde i els regidors cap a la Casa de la Ciutat; s'entén els regidors que venien a missa³⁹.

Com podem veure no era gens amant de mantenir la unió entre els actes civils amb les celebracions religioses. Va suspendre la tradicional processó de Corpus, entre altres actes com ara la participació religiosa a la festa Major.

S'identificava amb la defensa de la llengua i la cultura catalanes, ja que entenia que havia d'integrar-se amb la gent i, per això, va esforçar-se per ser proper als diocesans visitant totes les parròquies⁴⁰.

De la seva obra podem destacar l'organització del Consell Diocesà de Pastoral, la remodelació de la Cúria, la consolidació del sistema econòmic del bisbat, l'arranjament del Museu diocesà i la conservació i millora de moltes petites esglésies i

³⁹ Bach, Antoni. *"Retalls d'una sotana"*. Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Segona Edició ampliada. (1997) pàg. 217

⁴⁰ Enric Bartrina *"Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya"* Editorial Claret. Volum II. Barcelona (2000-2001), pàg. 644

rectories. Va mantenir una forta lluita davant de la Conferència Episcopal Espanyola, per aconseguir que no fos dividit el bisbat de Solsona, cosa que, amb algunes excepcions, va assolir.

Finalment, va morir a Solsona el 5 d'agost de 1989, després d'una malaltia greu mentre predicava uns exercicis espirituals al Santuari del Miracle.

2.10.- La catalanització de la jerarquia catalana.-

La primera reflexió és fer notar el gran canvi que es va produir en els bisbats catalans en els anys setanta, tant per la joventut com pel fet que la majoria dels bisbes eren catalans. El 1965 hi havia tres bisbes nascuts a Catalunya: Ramón Masnou a Vic; Narcís Jubany a Girona i Ramón Iglesias a La Seu d'Urgell. Els altres eren de fora: Gregorio Modrego, arquebisbe de Barcelona, era de El Buste (Saragossa); José Bascuñana, bisbe de Solsona, era de Oriola; Aurelio del Pino, bisbe de Lleida, era de Riaza (Segòvia); Manuel Moll, bisbe de Tortosa, era de Ciutadella (Menorca); i Benjamin de Arriba y Castro, arquebisbe de Tarragona, era de Ferreria (Lugo). La majoria castellanoparlants i molt poc interessats per la cultura catalana⁴¹; fins i tot un d'ells, el bisbe Moll (menorquí), totalment contrari a la utilització de la llengua catalana en el seu bisbat.

En canvi, a finals dels setanta, tots els bisbes de les diòcesis catalanes eren nascuts a Catalunya o de terres de parla catalana. L'únic que mantenia el seu bisbat era Ramón Masnou a Vic, mentre que el ja cardenal Narcís Jubany havia estat nomenat arquebisbe de Barcelona. Tots els altres van ocupar el seu bisbat entre finals dels anys seixanta i la primera meitat dels setanta⁴². Resulta obvi que aquest fet era una conseqüència de la política emprada pel Vaticà després del Concili, sobretot a partir de la publicació de la "*Lumen Gentium*" amb el reconeixement de les minories nacionals per part de l'Església; però això no s'hauria produït del tot sense dos fets que es poden considerar cabdals: la campanya "Volem bisbes catalans" i l'àmplia divulgació del

---

⁴¹ Sobre aquest fet, en una carta enviada al Papa per un grup d'intel·lectuals catalans no creients deien: "*Evêques, prêtres, institutions et ordres religieux masculins et féminins originaires des terres d'hégémonie castillane ou de Castille même, ont envahi la Catalogne non pas pour l'évangéliser (pour cela nous avons de dignes prêtres catalans, qui ont été mis à l'écart ou même persécutés), mais pour la castillaniser. Consciemment ou inconsciemment, ils son devenus les instruments les plus efficaces pour obtenir la disparition de notre langue, de notre culture, de nos traditions, de nos us et coutumes et même de notre spiritualité. En un mot, de nos caractéristiques ethniques propres*", extret de "*Le Vatican et la Catalogne*", Edicions Catalanes de Paris (1971), pàg. 16

⁴² En el bisbat de Solsona, José Bascuñana, havia deixat el càrrec per raons de salut, essent administrador apostòlic Martí Alanis, bisbe de la Seu d'Urgell, fins el nomenament de Miquel Muntades l'abril de 1977.

llibre “*Le Vatican et la Catalogne*”. Aquests fets van ajudar que hi hagués un canvi de mentalitat dins del clergat català, llevat dels sectors més conservadors. La jerarquia eclesiàstica de Roma no podia obviar aquests moviments en pro que l'Església catalana fos presidida per membres que tinguessin una vinculació o bé per naixement o per proximitat amb la llengua i la cultura catalanes.

Podem dir que, a la llarga, aquesta campanya, que va durar fins a finals de 1969, va tenir els seus fruits, ja que tots els nomenaments que es varen fer a partir d'aleshores van ser bisbes dels Països Catalans. (Ramón Malla a Lleida, Ricard Maria Carles a Tortosa, Joan Pont i Gol a Tarragona, Joan Martí a la Seu d'Urgell, Narcís Jubany a Barcelona, Jaume Camprodon a Girona i Miquel Muntades a Solsona). També s'ha d'assenyalar que aquest moviment va tenir ressò en altres indrets, com l'enrenou que es va produir a València per part d'un grup de fidels pel nomenament del bisbe José Mª García Lahiguera com arquebisbe d'aquesta seu el juliol de 1969, o pel document que es va fer arribar al Nunci demanant un bisbe idoni per Lleida el 1967. El resultat final va ser un èxit, però tot es va fer seguint els ritmes propis de l'Església que acostumen a ser pausats i molt elaborats. Ara veurem com varen ser nomenats alguns d'aquests bisbes.

L'elecció del Dr. Malla va començar quan una sèrie de Presidents i Consiliaris de moviments apostòlics seglars de la Diòcesi de Lleida van enviar un escrit al Nunci, Mons. Antonio Riberi, el 15 d'abril de 1967, on demanaven un bisbe adequat per substituir a Dr. Aurelio del Pino. Resulta força curiós que no van reclamar directament que fos català, sinó que plantejaven una situació molt problemàtica de la diòcesi, per acabar sol·licitant que fos de la terra:

“Ante los graves problemas que aquejan a nuestra querida diócesis – que no enumeramos puesto que nos consta que tanto S.S. como V.E.R. son conocedores de ellos- los cuales redundan en una pérdida de la ilusión apostólica de los sacerdotes, en una disminución del espíritu de fe en los seglares responsables y en una alarmante frialdad, abandono e indiferencia del pueblo; entendemos y con toda humildad exponemos que sería sumamente positivo para el cumplimiento de la misión [sic] salvífica de la Iglesia que el futuro Obispo, aparte de las características y virtudes propias de un pastor de la Iglesia, reuniese en su persona un real espíritu de pobreza con auténtica encarnación en la Iglesia de los pobres, conocimiento del idioma y de la problemática de nuestra región catalana y especial cariño hacia las asociaciones y movimientos apostólicos seglares⁴³”.

Acabaven la carta deixant ben clar que ho feien per servei a l'Església i que acceptaven la decisió que prengués el Papa. En realitat el que estaven fent era donar a conèixer la problemàtica de la progressiva secularització de la societat catalana que va

⁴³ Fons ANC1-9/ Albert Manent. Caixa 25. Inventari 9, 596.2. Arxiu Nacional de Catalunya.

sorgir a l'Església a finals dels anys seixanta i de forma molt més àmplia durant els setanta.

Una vegada elegit del Dr. Malla⁴⁴ com a bisbe de Lleida, assabentats que la cerimònia de consagració és fària en castellà, un grup de fidels vinculats a moviments apostòlics enviaren una carta al Nunci, el 18 setembre 1968, en què demanaven la utilització de la llengua catalana. Tot i que expressaven la seva satisfacció pel nomenament i es feien càrrec que alguns dels assistents no podien parlar en català perquè el desconeixien, la majoria, pel temps que feia que eren a Lleida, l'entenien. Els arguments que feren servir van ser els habituals durant aquest període:

“Ens recolzem per a defensar la nostra postura en el dret de prioritat, que se'ns hauria de respectar i de reconèixer. Amb aquest reconeixement i respecte, sens dubte que l'Església es mostraria pràcticament conseqüent amb les seves orientacions conciliars. Igualment ens recolzem en el Magisteri Pontifici de la PACEM IN TERRIS, quan es refereix al reconeixement públic dels grups ètnics, de llur cultura, de llurs costums i de llur llengua, si ens objecten que la llengua oficial és la castellana. A més, creiem que aquesta objecció, avui dia, ECLESIALMENT, hauria d'anar perdent tot el valor pseudo-intrínsec que li ha donat⁴⁵”.

Malgrat la utilització d'arguments, que feien referència a encíclicues o a resolucions del Concili, no es va poder aconseguir que la cerimònia de consagració del 27 d'octubre 1968, fos en català. Només el Dr. Malla, en les salutacions als sacerdots, clergues i seglars de la diòcesi i en part del sermó, va utilitzar-lo⁴⁶.

Sobre l'elecció de Ricard Maria Carles pel bisbat de Tortosa es troba en l'arxiu d'Albert Manent un informe fet a València, l'estiu de 1969, on en posa en dubte les virtuts ja que el qualifica com “*una figura discreta en el clero valenciano, bastante culto, bien educado*⁴⁷”. Trobava que era problemàtic esbrinar la seva personalitat i encara més difícil definir la seva línia d'actuació. Indicava tres aspectes a tenir en compte:

1.- Cuando fué nombrado Delegado, su designación fue recibida por el clero joven con cierta alegría. En la actualidad es rechazado por el clero joven como integrista y anticonciliar. Su nombramiento para el Obispado de Tortosa ha causado consternación y disgusto en ese clero.

2.- Su actuación en la Parroquia se limita a un grupo de feligreses y no económicamente débiles. La suya es considerada por el actual Obispo-Vicario Capitular como una Parroquia modelo.

⁴⁴ Com diu el llibre “*Le Vatican et la Catalogne*” en la seva segona edició de 1971, en l'apèndix: “...ja sabem que el govern insistí fins esgotar els arguments perquè el bisbe fos castellà, però Roma i el Nunci (Dadaglio) no van voler cometre una nova injustícia a Catalunya”, pàg. 268.

⁴⁵ Fons ANC1-9/ Albert Manent. Caixa 25. Inventari 9, 596.2. Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴⁶ La Vanguardia, dimarts 29 d'octubre del 1968, pàg. 32.

⁴⁷ Fons ANC1-9/ Albert Manent. Caixa 25. Inventari 9, 596.6. Arxiu Nacional de Catalunya.

3.- Aunque es valenciano, no habla la lengua del País, sino siempre castellano. Su actitud sobre el empleo del valenciano en la liturgia la sido de oposición⁴⁸.

Acabava l'informe preguntant-se si seguiria igual o canviaria. La qüestió és que després de la malaurada experiència del bisbe anterior, el Dr. Moll, no es veia amb bons ulls l'elecció del nou bisbe.

Respecte a la situació de la llengua catalana a l'Església al bisbat de Tortosa, un grup de creients, laics i eclesiàstics, elaboraren un document titulat "*Per què s'ha de dir la missa i s'ha de predicar en Tortosí*⁴⁹", on intentaren fer constar la importància de la utilització de la llengua i la falsedat dels arguments que és feien servir per negar-la. En primer lloc assenyalaven quines eren les tres objeccions, més freqüents per no admetre que es prediqués en tortosí: "*1) Predicar en tortosí és fer política. 2) La gent ja entén el castellà. 3) La llengua oficial de l'Estat ha de ser la de l'Església*⁵⁰".

En referència al primer apartat afirmaven que les llengües són apolítiques ja que no és la llengua sinó el que es diu el que fa que sigui política. Entenien que predicar en català no era una acció política, sinó pastoral. Acabaven fent-se la següent pregunta: "*qui fa política ¿el que segueix la llei natural i les raons pastorals, usant el tortosí o valencià en predicar l'Evangeli o celebrar l'Eucaristia, o el qui vol imposar una llengua, al cap i la fi estranya, encara que sigui coneguda i oficial de l'Estat?*⁵¹". Aquesta era una declaració contundent que ajudava a reflexionar sobre aquesta qüestió.

Respecte al segon argument, partien de la base que la llengua apresada mai no arribava tan endins de l'ànima com la llengua pròpia, la de la mare. Creien que el castellà postís i poc natural dels rectors no aconseguia penetrar en les ànimes dels fidels, que havien d'utilitzar la mateixa llengua que la que feien servir en les seves relacions naturals amb els conciutadans, i que no havien de tenir vergonya de la parla popular ja que aquesta els permetia arribar amb més facilitat als creients.

En relació a l'últim dels arguments afirmaven que: "*La llengua de l'Església és la de cada poble, no la de cada Estat. I si dins de l'Estat hi ha diversos pobles amb llengües pròpies, l'Església tindrà altres tantes llengües. L'Església no pot ser mai una*

⁴⁸ Ibid.,, En el mateix informe.

⁴⁹ Publicat el dia 6 setembre 1969. Festa de la Verge de la Cinta patrona de Tortosa.

⁵⁰ Fons ANC1-9/ Albert Manent. Caixa 25. Inventari 9, 596.6. Arxiu Nacional de Catalunya

⁵¹ Ibid.,, Fons Albert Manent.

*joguina de l'Estat, ni s'ha de prestar mai a fer el joc polític*⁵²". Un intent més de deslligar el poder de l'Església del de l'Estat.

Acabaven el document recordant que tant els Concilis provincials de la Tarraconense, com les constitucions de l'Església manaven que la predicació es fes en la llengua pròpia dels fidels.

Com podem veure, durant la segona meitat dels anys seixanta, hi havia un gran moviment dins de tota l'Església catalana per la normalització de l'ús de la llengua catalana en la litúrgia, encara que hem de tenir en compte que l'Església oficial mai va pensar, en aquest moments, que el català fos la llengua oficial, sinó en l'aprofitament del bilingüisme per poder arribar d'aquesta manera a tots els fidels, perquè en molts barris de les grans ciutats la llengua més usada era el castellà. De totes maneres, el fet del creixement del català en la litúrgia va ajudar al nomenament de bisbes catalans en totes les diòcesis.

Per acabar, l'elecció de l'arquebisbe Pont i Gol havia estat precedida per un moviment on la majoria del clergat parroquial de Tarragona (80 %), i altres comunitats laïcals i religioses vinculades a aquest estaven favor que fos nomenat bisbe Mn. Manel Bonet. Això ho podem veure en una carta enviada al nunci Monsenyor Dadaglio, el 31 desembre de 1968⁵³, on es mostra el goig pel nomenament dels últims bisbes, tots ells catalans, i es palesa l'interès que en aquells moments hi havia perquè les comunitats donessin la seva opinió sobre el possible candidat a ocupar el càrrec jeràrquic:

"Puix que l'actual Arquebisbe, Dr. De arriba y Castro, parla sovint de la seva renúncia i ha dit en públic que espera que aviat la hi serà acceptada, proposem per ocupar la Seu de Tarragona el Doctor MANUEL BONET I MUIXÍ, sacerdot de l'arquebisbat de Barcelona i Auditor de la Sacra Rota Romana⁵⁴".

Les raons que indicaven per aquesta sol·licitud eren diverses. Primer valoraven que mossèn Bonet fos un home arrelat al poble català, obert al diàleg i als nous problemes del món actual i, també, consideraven que pel seu prestigi seria ben acceptat tant per la comunitat tarragonina com per totes les altres diòcesis catalanes. Segon, entenien que el fet que visqués fora de Catalunya, a Roma, podia fer que no estès influït

---

⁵² Ibid., Fons Albert Manent.

⁵³ A la mort de Mn. Bonet a Roma, el 8 d'agost de 1969, es va fer pública aquesta carta. Citada a Correspondència, n° 79, gener 1970, pàg. 3-5. Mossèn Bonet era auditor del tribunal de La Rota a Roma i molt vinculat als moviments catalanistes d'església.

⁵⁴ Ibid., pàg. 4

pels conflictes político-religiosos d'aquells moments, mentre que coneixia les legítimes aspiracions dels fidels catalans.

Aprofitaven l'avinentesa per demanar la creació de la Conferència Episcopal Catalana, considerada un instrument imprescindible de pastoral reclamada per gran part del fidels i reconeguda per alguns bisbes, i pensaven que el Dr. Bonet podria ser un element eficaç per portar-la a terme per la seva fidelitat a la Santa Seu i el prestigi que tenia arreu de Catalunya. Finalment, rebutjaven l'argument que la Seu de Tarragona havia d'ésser ocupada per algú que tingués l'ordre episcopal, ja que en altres moments de la història ja s'havia donat el cas. Acabaven la carta reconeixent els esforços que estava fent el nunci apostòlic perquè l'Església catalana fos reconeguda. La prematura mort del Dr. Bonet no va permetre'n l'elecció; tot i així la designació del Dr. Pont i Gol va ser molt ben rebuda per la comunitat tarragonina i la catalana en general.

Per tant, i com hem pogut veure la campanya, encoberta, per part de grups catalanistes pròxims a l'Església per aconseguir que tots els bisbes fossin catalans, com sembla, va ser reeixida.

Sobre el fet de l'origen dels bisbes a Catalunya en Joan Bada va fer un estudi⁵⁵, amb motiu de la dimissió de Josep Pont i Gol com a arquebisbe de Tarragona el juny 1982 i la de Ramón Masnou el setembre de 1982 amb motiu de la seva jubilació, on es poden treure la següents conclusions:

1) Que la majoria dels bisbes des de 1500 havien estat no catalans: dels 339 bisbes, 131 havien estat catalans (38,64%) i 208 no catalans (61,35%). D'aquest, 282 eren de nou nomenament i 57 traslladats entre seus del mateix Principat. És evident que aquesta majoria és prou significativa.

Quadre de distribució per seus episcopals des de 1500⁵⁶:

Seu Episcopal	Nº Total	No catalans	Catalans	Percentatge
Barcelona	52	33	19	36,53%
Girona	44	20	24	54,54%
Lleida	51	38	13	25,49%
Solsona	32	21	11	34,37%

⁵⁵ Bada i Elias, Joan "Origen dels bisbes de les seus catalanes (1500-1982)". Qüestions de Vida Cristiana, nº 113, setembre de 1982, pàgs. 102-110.

⁵⁶ Ibid., pàg. 103

Tarragona	41	26	15	36,58%
Tortosa	39	31	8	20,51%
Urgell	41	23	18	43,90%
Vic	39	16	23	58,97%

2) Aquesta taula estadística ens fa concloure que en la majoria de les seus episcopals la gran part dels bisbes havien estat de fora de Catalunya i que només dues de les seus, Girona i Vic, havien tingut més de la meitat de bisbes catalans, a causa possiblement de la seva situació geogràfica; que les seus que tenien part del seu territori fora dels límits geogràfics de Catalunya, havien tingut una gran majoria de bisbes no catalans i que les dues seus principals, Barcelona i Tarragona, tenien un gran paral·lelisme de bisbes no catalans.

Que a Catalunya hi hagi hagut bisbes no catalans durant molt de temps ens fa adonar que el fet que durant els anys setanta la totalitat del bisbes fossin catalans o de regions catalano-parlants era excepcional i que possiblement no s'havia donat mai. Per tant, la pressió que exerciren una part important de la comunitat cristiana a Catalunya⁵⁷, les últimes encíclics dels papes Joan XXIII i de Pau VI i les instruccions donades pel concili Vaticà II⁵⁸ van donar els seus fruits.

Una altra dada a tenir en consideració és l'edat dels bisbes catalans en el moment de la mort de Franco el 1975.

Quadre edat dels bisbes:

<u>Bisbe</u>	<u>Data de naixement</u>	<u>Edat a 1975</u>
Josep Pont i Gol	1907	68 anys
Narcís Jubany i Arnau	1913	62 anys
Jaume Camprodon i Rovira	1926	49 anys
Ramón Malla i Call	1922	53 anys
Ramón Masnou i Boixeda	1907	68 anys
Joan Martí Alanís	1928	47 anys
Miquel Moncadas i Noguera*	1921	54 anys
Ricard Maria Carles i Gordó	1926	49 anys

- No va ser bisbe de Solsona fins a 1977.

⁵⁷ Ens referim a la campanya "Volem bisbes catalans" de finals dels seixanta i principis del setanta.

⁵⁸ Ens referim a l'encíclica "Pacem in Terris" i les declaracions del Concili Vaticà II, "Lumen Gentium" i "Gaudium et Spes".

Una anàlisi superficial del quadre, ens fa adonar que la majoria dels bisbes eren joves. Només tres d'ells superen els seixanta anys, mentre que altres tres no arriben als cinquanta. Això podria fer entendre que la seva mentalitat i la seva formació eren més receptives a l'hora d'assumir les novetats que s'estaven produint dins de la pròpia església.

Podríem destacar, a més, una sèrie d'aspectes:

1.- En el moment del Concili Vaticà II, la majoria no eren encara bisbes car rondaven al voltant dels quaranta anys, per això van viure el concili com a preveres. Només tres d'aquests bisbes (Pont i Gol, Jubany i Masnou) van participar com a tals en les sessions conciliars⁵⁹.

2.- Per la seva edat gran part d'ells van viure la Guerra Civil essent infants o molt joves. Només Pont i Gol i Masnou eren sacerdots al començament d'aquesta. Això podia ajudar que, tot i haver estat educats en el nacionalcatolicisme, no tinguessin una vivència generacional de la repressió durant la guerra i eclesialment no tinguessin una mentalitat tancada.

3.- Igualment, pels anys en què van ser elegits els nous bisbes, van coincidir en un moment de gran eferescència d'una part significativa del clergat i laïcat per les reformes que comportava el Concili. Aquests eren molt crítics amb la jerarquia per dues raons, per les relacions de proximitat que tenien amb el règim franquista i per la falta de reformes que possibilitessin una millor adaptació a la nova societat que havia sorgit durant els anys seixanta. Aquestes dues premisses són les que van fer que la nova jerarquia catalana evolucionés per adaptar-se millor a les noves circumstàncies.

4.- Finalment, com veurem més endavant, molts d'ells van ser uns grans defensors de la normalització de la llengua i la cultura catalanes, però en canvi no van donar un suport explícit a les reivindicacions nacionals catalanes fins l'arribada de Josep Tarradellas i el procés d'aprovació de l'Estatut, tot i que, estaven, molts d'ells hi estaven a favor.

---

⁵⁹ Jubany, en les primeres sessions, no hi va participar, ja que encara no era bisbe (1964). El bisbe Bascuñana hi va participar, però, ja no exercia de bisbes a la mort de Franco.

3.- L'ASSEMBLEA CONJUNTA PUNT D'INICIAL DE LA TRANSICIÓ ECLESIAL

Podem considerar que l'Assemblea Conjunta va ser l'inici del procés de transició eclesial de l'Església espanyola i es pot estimar que, a partir de llavors, va començar el progressiu abandonament del nacionalcatolicisme per donar pas a les aportacions conciliars. La Conferència Episcopal Espanyola⁶⁰ estava experimentant uns canvis notables com podien ser l'elecció del cardenal Tarancón com a president, una sèrie de reformes encaminades a posar en marxa definitivament les pautes donades pel Concili Vaticà II o l'elecció d'una sèrie de bisbes en llocs claus de les diòcesis espanyoles, com Jubany arquebisbe de Barcelona, Tarancón, arquebisbe de Madrid i González Martín, primat d'Espanya.

Serà en aquests moments quan la jerarquia eclesiàstica farà un gir per a ser ella mateixa donant suport a les iniciatives presentades per la cúpula de la Conferència Episcopal. Entre aquestes podem destacar: l'Assemblea Conjunta, que va servir per fer una revisió profunda de les relacions i els objectius dins del clergat, i la carta pastoral "*La Iglesia y la comunidad política*" –l'analitzarem més endavant- que assentarà les bases de la independència de l'Església espanyola respecte al poder temporal i la recerca d'un nou marc de relacions entre l'Església i l'Estat. S'ha de tenir present que des de feia uns anys s'estava intentant canviar les relacions entre les dues institucions, basades en el Concordat de 1953, per concretar un nou Concordat o buscar convenis parcials per a cada qüestió que es pogués plantejar⁶¹. També s'ha de destacar la falta d'entesa entre la Santa Seu i el règim franquista per a la elecció de nous bisbes. Aquest fet va provocar moltes seus vacants en aquells moments donat que s'estava qüestionant el privilegi de presentació de bisbes del govern espanyol, cosa que va portar a l'elecció de força bisbes auxiliars que no havien de passar pel procés de designació ja que no eren bisbes residencials, i convertir diversos dels bisbes de més edat en emèrits -sense veu i vot- per rejuvenir la Conferència Episcopal. Els bisbes auxiliars eren elegits directament per la Santa Seu sense cap tipus d'interferències i tenien veu i vot en la Conferència

---

⁶⁰ Actualment les actes de la CEE no es poden consultar, ja que no han passat els cinquanta anys preceptius; per tant, totes les referències sobre fets que es produeixen en les sessions plenàries, permanents o d'altres tipus no són oficial sinó que han estat narrades per cronistes o periodistes, sense poder-se confirmar la seva autenticitat. Si que es varen fer oficials una sèrie de notes o pastorals, però sense especificar les votacions o les intervencions en les seves reunions.

⁶¹ Sobre aquesta qüestió resulta força interessant el llibre de Martín de Santa Olalla, Pablo "La Iglesia que se enfrentó a Franco" Dilex. S.L. Paracuellos del Jarama (2005).

Episcopal, cosa que va possibilitar l'aprovació de les reformes produïdes entre 1971 i 1973. Com veurem, també, això es va fer amb un cert grau d'oposició dins de la jerarquia i d'una part dels eclesiàstics i seglars⁶².

Aquest serà el motiu principal d'estudi d'aquest apartat i les seves repercussions dins de la comunitat eclesial catalana, però també intentarem analitzar quines són les actituds i les conseqüències d'aquesta nova línia pastoral i temporal de la jerarquia espanyola.

3.1.-L'Assemblea Conjunta de bisbes i sacerdots.-

La idea va sorgir de l'assemblea plenària de la CEE de novembre – desembre de 1966 on es va crear la Comissió episcopal del clergat per atendre els sacerdots i fer front als seus problemes específics⁶³. En aquells moments hi havia moltes divergències entre els capellans, sobretot els compromesos en les classes populars i en la renovació de l'Església, i els seus respectius bisbes. També s'ha de deixar constància de l'augment significatiu de secularitzacions de sacerdots que no entenien les dificultats de molts bisbes d'aplicar les normes del concili. Finalment, hi havia una actitud crítica, sobretot del clergat més jove, per les estretes relacions d'una part de la jerarquia amb el règim franquista, ja que ocupaven càrrecs polítics o institucionals⁶⁴. Resulta evident, doncs,

---

⁶² S'ha de tenir present que, encara hi havia càrrecs eclesiàstics que eren Procuradors de les Corts franquistes i per tant gens partidaris de separar-se del poder temporal. També el sorgiment de la Hermandad Sacerdotal, moviment conservador dins del clergat espanyol, va comportar diferències notables dins de la comunitat eclesial. Per últim, l'oposició d'una part de les persones adeptes al règim o membres en llocs de responsabilitat, es varen enfrontar obertament contra aquests intents d'independència del poder religiós del poder temporal. Sobre els grups que defensaven l'Església Tradicional podem destacar, com diu Julio Morriónes: *“las asociaciones de religiosos y laicos que combaten en este mismo frente son la Hermandad Sacerdotal Española, presidida por el padre Oltra y por monseñor Santa Cruz y Bahía, con su periódico “Dios lo quiere”; la Asociación de Sacerdotes y Religiosos de San Antonio M^o Claret, de Barcelona, presidida por monseñor José Bachs, y de la que es secretario don José Marín Jorba, la Asociación Seglar de San Antonio M^o Claret, también de Barcelona, con su periódico “Combate”, y, en fin, los Guerrilleros de Cristo Rey, La Vanguardia, 26 de maig de 1971, pàg. 29.*

⁶³ Per poder seguir tot el procés de l'Assemblea Conjunta i les seves resolucions es va publicar: *“Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes” preparada pel Secretariado Nacional del Clero. Biblioteca de autores cristianos. Madrid (1971).*

⁶⁴ Monsenyor Cantero Cuadrado va fer unes declaracions a l'agència Cifra on donava les raons perquè havia acceptat el càrrec de procurador de Corts. En primer lloc assenyalava que havia estat anomenat directament per Franco tant com preveia la Llei Constitutiva de Corts; En segon lloc mostrava el seu agraïment amb aquestes paraules: *“La gratitud es un deber y una virtud ciudadana y cristiana, que obliga a todas las personas, tanto individuales como colegiales. Y yo entendía, y sigo entendiendo, que en el caso de que yo no aceptase esta designación del Jefe del Estado y actuase en contra del modo de proceder de los obispos que me han precedido en las Cortes Españolas y en el Consejo del Reino, faltaría a un deber de elemental gratitud a un Jefe del Estado que muchos servicios ha prestado a la Santa Madre Iglesia...”*, per tant ho considerava un servei a la figura de Franco; per últim, el que considerava la raó més important era: *“Pero la razón de mayor peso es, en mi opinión, la siguiente: En la*

que s'havia produït un distanciament entre una part del clergat, sobretot el de les grans ciutats i de parròquies dels barris obrers, i la jerarquia que posaven traves a totes les possibles innovacions que aquests volien introduir en les seves relacions amb els fidels i les seves problemàtiques⁶⁵. Sobre aquesta qüestió en Juan Maria Laboa diu:

“En España esta situación se complicó con el tema político, con los dispares juicios existentes sobre la estrecha relación existente entre la Iglesia y el régimen del general Franco”..... “A esto se añadía el choque de generaciones y la consiguiente división entre obispos y clero, en el clero entre sí y entre el clero y los seglares. División apasionada, también, entre integristas y progresistas, partidarios de unos movimientos apostólicos o de otros, etc. Faltaban, además, líderes religiosos, sobre todo jerárquicos, y esto acentuaba la desorientación y el desconcierto. Era particularmente serio el alejamiento y desconfianza entre las generaciones jóvenes y los obispos⁶⁶”.

Resulta patent que en aquells moments els problemes interns de l'Església espanyola eren molts i diversos; per això feia falta una reflexió entre la jerarquia i el clergat que, tot i que no era ben vista per tothom, significaria l'autèntic inici de la transició de l'Església espanyola.

En el pròleg del llibre de la BAC⁶⁷, el cardenal Quiroga Palacios fa una breu relació del procés que va portar a la celebració de l'Assemblea. El 1969 es va decidir que la Comissió Episcopal del Clergat s'encarregués de preparar-la i realitzar-la. Durant l'any 1969 i 1970 es va fer en la majoria de les diòcesis espanyoles -en només quatre no

---

hipótesis de que yo u otras personas, miembros de la jerarquía eclesiástica española, no aceptásemos la designación directa del Jefe del Estado español, se plantearía un problema –de consecuencias imprevisibles- en la estructuración y funcionamiento de todo el sistema constitucional actual, ya que la no aceptación afectaría a estas cuatro leyes fundamentales, a saber: la Ley Orgánica del Estado, la Ley Constitutiva de las Cortes, la Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado i la Ley Orgánica del Consejo del Reino. Estas cuatro leyes han sido aprobadas por un referéndum nacional, sin que la jerarquía eclesiástica española en sus notas orientadoras de la consciencia del pueblo, ni en sus conversaciones con las altas autoridades del Estado español, haya hecho alguna observación sobre este punto que estamos tratando”. Com es pot veure tenia tot tipus d'arguments per no rebutjar el lloc polític que estava ocupant i per tant a pesar de les peticions, per gran part del clergat, no varen renunciar al càrrec. Ecclesia, nº 1569, 27 novembre 1971, pàg. 33 (2197).

⁶⁵ Podem trobar l'explicació a aquest problemes en, Blázquez, F “*La traición de los clérigos en la España de Franco*” Trotta. Madrid. (1991), o en Comín, A. “*Cristianos en el partido, comunistas en la Iglesia*”. Editorial Laia. Barcelona (1977), o un relat novel·lat com Bach, Antoni. “*Retalls d'una sotana*”. Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Segona Edició ampliada. (1997). També força interessant, Santos Julià : *Obreros y sacerdotes: cultura democrática y movimientos sociales de oposición*. Dins de La oposición al régimen de Franco. Vol. II pàg. 152. UNED. Madrid (1990) o Alvarez, Daniel Francisco. *Cristianos y marxistas contra Franco*. Servicio de publicaciones. Universitat de Cadiz (2003).

⁶⁶ Laboa, Juan Maria “*La Asamblea Conjunta. La transición de la iglesia española*” Revista XX siglos, nº 50 (2001), pàg. 4-5. És un dels estudis més complets sobre la preparació de l'Assemblea Conjunta i les seves conseqüències. També és pot consultar “Confesiones” del cardenal Tarancón.

⁶⁷ “*Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes*” preparada pel Secretariado Nacional del Clero. Biblioteca de autores cristianos. Madrid (1971), pàgs. 17-38.

es va fer⁶⁸ - una enquesta⁶⁹ de més de 200 preguntes sobre els principals aspectes de la vida, mentalitat i activitats dels capellans. Van respondre al voltant del 85% del clergat secular.

Dels resultats de l'enquesta es podien deduir els aspectes que més preocupaven als sacerdots. Una gran majoria no estava d'acord amb l'actitud de l'Església respecte a les relacions amb el règim i amb el seu compromís social, desitjaven la independència de l'Església de l'Estat. Estaven d'acord amb les reformes que proposava el Concili, volien una formació adequada per enfrontar-se als problemes del seu temps ja que pensaven que ni estaven preparats ni es feia res per solucionar-ho. Igualment es notaven diferències entre els capellans joves i els grans sobre quins eren els problemes i com s'havien de resoldre. Finalment, sortien qüestions com les del celibat, la vida espiritual, el paper del sacerdot en la societat d'aquell moment, la falta de participació, el qüestionament de l'autoritat episcopal i d'altres. Tot i això, és veia amb simpatia la futura Assemblea per una gran majoria dels eclesiàstics. També es van constatar dues qüestions: que els sacerdots volien, sobretot, que s'organitzessin assemblees diocesanes per concretar plans i solucions, i que a aquestes hi havien de participar tots els sacerdots de la diòcesis⁷⁰. Posteriorment es podria celebrar l'Assemblea Nacional amb representants elegits de totes les diòcesis⁷¹. Això va obligar a replantejar-se la

---

⁶⁸ Una de les diòcesi on no es va fer, en el seu moment, la de Solsona, doncs el bisbe Bascañana va resultar el més crític dels bisbes catalans sobre l'Assemblea conjunta..

⁶⁹ La preparació de l'enquesta va portar algunes diferències entre la jerarquia espanyola. Entre els bisbes catalans només el bisbe de Solsona, Bascañana, va exposar les seves pègues: "*¿Ha pensado la Comisión que, una vez hecha la encuesta, existirá una presión moral para que se publiquen los resultados? ¿Ha pensado en las consecuencias de esta publicación?*" Laboa "La Asamblea Conjunta.....pág. 6. La resta o no van contestar o van estar-hi d'acord.

⁷⁰ Tres de les diòcesi que no veren celebrar assemblea diocesana, Bilbao, Sant Sebastià i Solsona, van voler fer constar, en una forma y altre, que no volien atribuir-se a si mateixos una representació superior a la que en justícia creien que podien gaudir. Els delegats de Sant Sebastià i de Bilbao es van abstenir de formar part en totes les votacions que va celebrar l'Assemblea. I els de Solsona, més radicalment, varen renunciar al seu títol de representants amb veu i vot, i reclamaren i van obtenir el títol de simples observadors. *El Correo Catalán*, 25 setembre 1971, pàg. 18.

⁷¹ Els participants catalans a l'Assemblea Conjunta van ser un total de trenta -i- tres, tots ells amb veu i vot: Alemany Estévez, Juan (representant de Barcelona. Coordinador equip de pastoral; Arriba y Castro, Benjamin (arquebisbe dimissionari de Tarragona); Aymerich Polo, Enrique (representant de Tortosa. Canònic. Professor del seminari); Ballester Huget, Salvador (Representant de Tortosa. Prevere. Professors del Seminari); Bascañana López, José (bisbe de Solsona); Camprodon Rovira, Jaume (representant de Vic. Vicari episcopal de pastoral); Capmany Casamitjana, Josep (bisbe auxiliar de Barcelona); Carles, Ricardo María (bisbe de Tortosa); Darnes Bosch, Rosendo (representant de Girona. Coadjutor); Daumal Serra, Ramon (bisbe auxiliar de Barcelona); Ferrer Cabrer, Eugeni (representant de Tarragona. Ecònom); Gil, José (representant de Tarragona); González Martín, Marcelo (arquebisbe de Barcelona); Guix Ferreres, Josep M^a (bisbe auxiliar de Barcelona); Jubany Arnau, Narcís (bisbe de Girona); Llanas Forradellas, Josep (representant de Lleida. Consiliari diocesà d'A. C.); Malla Call, Ramon (bisbe de Lleida); Martín Alanis, Joan (bisbe de la Seu d'Urgell); Mas Ardiaca, Joan (representant de la Seu d'Urgell); Masnou Boixeda, Ramon (bisbe de Vic); Massot Badua, Delfi (representant de Girona. Arxipreste); Miralda Torrento, Àngel (representant de Vic. Delegat episcopal per la vida i ministeri dels

convocatòria que estava prevista per finals de 1970, per traslladar-la del 13 al 18 de setembre de 1971.

L'oposició a l'Assemblea va sorgir d'uns pocs bisbes, encapçalats per Guerra Campos, pels sacerdots diocesans de la Hermandad Sacerdotal i preveres i laics pròxims a l'Opus Dei, que van intentar boicotejar-la. Qüestionaven l'enquesta⁷², la seva validesa i la utilització del sufragi per decidir qualsevol tema de tipus pràctic i doctrinal. També s'hi van mostrar contraris alguns mitjans de comunicació força adeptes al règim i refractaris als canvis que aquesta assemblea podia suposar, com és el cas dels diaris *Nuevo Diario*, *Arriba*, *Pueblo*, *El Alcázar* i les revistes *Iglesia-Mundo* i *Fuerza Nueva*. Sobre tots aquests temes en parlarem a continuació.

Primer, quins són els aspectes més significatius de l'Assemblea Conjunta? Què va suposar dins de la comunitat eclesial? Segon, com es va concretar a les diòcesis catalanes? Quines repercussions va tenir?.

La reunió de l'Assemblea Conjunta es va fer al seminari menor de Madrid, del 13 al 18 de setembre de 1971. Hi estaven convocats 285 assembleistes amb veu i vot i 129 convidats⁷³. Després d'unes breus paraules del cardenal Tarancón, on va esperar els assistents a fer un treball seriós i profitós que respongués a les necessitats actuals de l'Església espanyola, va ser elegit el Consell de Presidència que seria l'encarregat de resoldre qualsevol tipus de problema que es pogués plantejar⁷⁴.

sacerdots); Mundo Roviró, Salvador (representant de Vic. Prefecte de seminaristes teòlegs); Noguera Vila, Joan (representant de Barcelona. Viceprovisor); Pleixats Davins, Josep (representant de Solsona. Prevere. Professor del seminari); Pont i Gol, Josep (arquebisbe de Tarragona); Prats Borrell, Pere (representant de Girona. Prevere); Rodrigo Molí, Mario (representant de Lleida. Vicari de pastoral); Rodriíguez, Mario (representant de Lleida, membre del Secretariat nacional); Solsona Bernat, Lluís (representant de Solsona. Ecònom); Terribas Alamedo, Miquel Àngel (representant de Barcelona. Director de "Salus". Secretari. Tècnic del Consell Presbiteral); Vidal Aunós, Josep M^a (representant de Barcelona. Ecònom); i Vilardell Mitjaneta, Ramon (representant de la Seu d'Urgell. Delegat episcopal de l'Apostolat seglar, Càritas, Emigració). *"Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes" preparada por el Secretariado Nacional del Clero. Biblioteca de autores cristianos. Madrid (1971), pàgs 717-725.*

⁷² Sobre els resultats de les enquestes, La Comissió Episcopal del clergat va publicar una nota en la que deien que feien seves les paraules de Pau VI en la seva exhortació en motiu del V aniversari de la clausura del Concili en la que reconeixia la validesa de les enquestes sociològiques com a base per un coneixement de la realitat, al temps que afirmava que les seves conclusions no podien ser elevades a criteri determinant de veritat. Sobre això, la Comissió deia: *"En este sentido, los resultados de la encuesta son un instrumento útil de trabajo para dar a la Asamblea un mayor realismo en la reflexión y solución de los problemas sacerdotales"*. *Ecclesia*, n° 1532, 6 març 1971, pàg. 26 (314).

⁷³ Segons *la Vanguardia* de 14 setembre de 1971, pàg. 7 *"Participan en la asamblea 285 miembros con voz y voto; de ellos 118 obispos y el resto 167, sacerdotes. Además, asisten a la misma 129 invitados a saber: 30 expertos miembros de ponencia, 24 sacerdotes pastoralistas o teólogos; 26 seglares dirigentes de movimientos apostólicos de los cuales 12 son mujeres; 11 religiosos, 11 religiosas, 7 miembros del comité ejecutivo y 20 periodistas"*. Segons el diari *ABC*, assistien regularment al voltant d'uns 230 a 240, faltaven alguns dels bisbes jubilats i alguns dels sacerdots (14 setembre 1971, pàg. 23).

⁷⁴ El Consell de Presidència va estar format per: El cardenal primat Tarancón ; l'arquebisbe de Santiago, Quiroga Palacios; l'arquebisbe dimissionari de Tarragona, Arriba y Castro; i els bisbes auxiliars de

Es varen presentar set ponències: “L’Església i el món en l’Espanya d’avui” per Felipe Fernández, de la diòcesi de Plasencia; “El ministeri sacerdotal i formes de viure’l en l’Església d’avui” per Antonio Palenzuela, bisbe de Segòvia; “Criteris i vies de l’acció pastoral en l’Església” per Elías Yanes, bisbe auxiliar d’Oviedo; “Relacions interpersonals en la comunitat eclesial” per Javier Osés, bisbe auxiliar d’Osca; “Els recursos materials al servei de la missió evangelitzadora de l’Església” per Juan Moreno, de la diòcesi de Còrdova; “Exigències evangèliques de la missió del sacerdot en l’Església i el món d’avui”, per José Mª Imizcoz, de la diòcesi de Pamplona; i “La preparació pel sacerdoci ministerial i formació permanent del clergat”, per Antonio Dorado, bisbe de Guadix. El ritme de treball de l’Assemblea va quedar fixat d’aquesta manera: en primer lloc es feia la presentació de la ponència i de les proposicions que havien de ser discutides i votades; després, l’estudi per grups formats per bisbes i sacerdots; a continuació, reflexió personal i presentació de mocions i esmenes a les proposicions; tot seguit, estudi de les esmenes per part de la comissió de la ponència; per acabar amb la presentació i votació de les proposicions revisades. També estava previst que, si alguna proposició era rebutjada, es pogués refer i tornar-la a votar. S’ha de constatar que per ser aprovada qualsevol preposició, havia de tenir un mínim dels dos terços del vots dels membres de l’Assemblea amb dret a veu i vot. El vot podia ser: sí, no o “iuxta modum” (sí, amb reserves). Per acabar, cal recordar que les proposicions aprovades no tenien un valor vinculant, sinó que només eren orientatives per a la jerarquia eclesiàstica.

Sobre la primera ponència, “l’Església i el món en l’Espanya d’avui”, s’ha de destacar l’aprovació de les següents propostes: una, autonomia i independència de l’Església i l’Estat en l’ordenament jurídic que regulés les seves relacions sense menysprear una sana cooperació. Dues, necessitat i urgència de renovar el Concordat, donat suport als acords parcials, que resolguin problema per problema (va necessitar dues votacions). Tres, la plena independència de l’Església respecte a l’Estat, que es mantingués al marge dels òrgans de govern i de representació política, amb la supressió dels suport explícit a actes i organismes oficials, i que els capellans no formessin part de la jerarquia militar. En canvi no va aconseguir els dos terços dels vots, encara que si la

---

Madrid, Guerra y Campos i Echarren. Aquest cinc ja presidien l’Assemblea des d’un principi. A part van ser elegits per l’assemblea: Lluís Hernández, director del secretariat nacional del clergat; Felipe Fernández Alla, delegat episcopal de l’apostolat seglar de la diòcesi d’Àvila; Olegario González de Cardedal, professor de la Universitat de Salamanca; Delicado Baeza, bisbe de Tuy; i Suquia, bisbe de Màlaga. Dins d’aquest consell hi havia representants de totes les tendències de l’assemblea.

majoria (137 vots a favor per 78 en contra, 19 iuxta modum i 10 en blanc), la proposta que deia: “*Si diem que no hem pecat, tenim [Déu] per mentider, i la seva paraula no està en nosaltres (1 JO 1:10). Així doncs, reconeixem humilment i demanem perdó perquè no sempre hem sabut ser veritables “ministres de reconciliació” en el si del nostre poble dividit per una guerra entre germans⁷⁵”*, fet que va tenir gran ressò dins dels mitjans de comunicació del govern i en grups socials, polítics i religiosos pròxims al règim⁷⁶. En la segona votació, de 246 votants, va tenir 123 vots a favor, 113 en contra i 10 en blanc. Tot i no ser aprovada pels dos terços dels vots, s’ha de destacar que per primera vegada una assemblea de l’Església espanyola reconeixia no haver lluitat per la reconciliació dels espanyols en la guerra civil i, per tant, no la consideraven una creuada contra els infidels, com encara mantenien la majoria dels mitjans de comunicació i els ex combatents pròxims al règim.

En la segona ponència “*El ministeri sacerdotal i les formes de viure-ho en l’Església del nostre temps*”, s’hauria de destacar dos aspectes bàsics: quina hauria de ser la postura del sacerdot davant els problemes polítics, i la qüestió del celibat.

Respecte al primer, s’afirmava que: “*la denúncia profètica de situacions i estructures sociopolítiques i violadores dels drets fonamentals de la persona humana i la proclamació dels valors imperatius que han de presidir i regir la comunitat política, és funció pròpia del ministeri en l’Església⁷⁷”*, no obstant això assenyalava la inconveniència que un sacerdot participés “*en els òrgans polítics de l’Estat per decisió d’aquest*” o en qualsevol forma de grups polítics. Resulta força evident que s’estaven buscant dues justificacions: d’una banda, deixar ben clar que la denúncia que no eren respectats els drets humans havia d’ésser una de les missions del clergat i, de l’altra, aconseguir que cap dels membres de la comunitat religiosa hagués de participar en òrgans polítics, com era el cas de les Corts i altres comissions que havia creat el règim.

En referència a la qüestió del celibat, la ponència va formular quatre proposicions que poden resumir-se així:

- 1) Reconocemos el gran valor del celibato por el Reino de los Cielos porque es carisma del espíritu que potencia al hombre para su entrega en amor a Dios y al servicio de los hermanos.

⁷⁵ Documents d’Església, 1 novembre 1971, pàg. 1270.

⁷⁶ Sobretot els diaris que més es varen oposar-se a la qüestió van ser *El Nuevo Diario*, *El Alcazar*, *Arriba i Pueblo*, mentre que els diaris *Ya*, *ABC* i *Informaciones* es mostraren més condescendents. En els diaris que es publicaven a Catalunya, la majoria d’ells citaven la proposta, però no estraren en valoracions de tipus polític.

⁷⁷ Tret del llibre “*Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes*” preparada pel *Secretariado Nacional del Clero*. *Biblioteca de autores cristianos*. Madrid (1971), però també se en fan ressò la majoria de diaris catalans. El text ha estat traduït al català.

- 2) El celibato no es exigido por la naturaleza misma del ministerio sacerdotal, pero guarda una estrecha vinculación con él.
- 3) La diversidad de los planteamientos y pareceres que se han puesto de manifiesto en las asambleas diocesanas en este tema revela la urgente necesidad de que se profundice en la conexión del celibato con el ministerio sacerdotal.
- 4) Esta asamblea pide respetuosamente a la Santa Sede y al sínodo de los obispos que consideren la oportunidad de ordenar a los hombres casados para el servicio de aquellas comunidades en los que hiciera necesarios la escasez de vocaciones sacerdotales⁷⁸.

Com podem veure, l'assemblea estava fent un reconeixement del valor del celibat, en cap cas s'estava qüestionant, però sí que volia introduir algunes novetats en la tercera i quarta proposta. D'una banda, apreciar que hi havia una diversitat de criteris dins del clergat i, per tant, s'havia de fer un esforç per aprofundir en quina era la connexió entre celibat i ministeri sacerdotal. En poques paraules, quines eren les raons per justificar aquest vot de castedat en el món modern. De altra, la possibilitat que, donada la falta de vocacions i el gran augment de secularitzacions que s'havien produït en els últims anys, es poguessin ordenar casats. Això sí, no volien resoldre aquesta temàtica en l'assemblea, sinó que volien demanar-ho a la Santa Seu i al sínode de bisbes que s'havia de celebrar un mes més tard. Aquestes dues propostes no van passar la primera votació i en la segona, la primera va ser aprovada⁷⁹ i la segona rebutjada, ja que tot i aconseguir la majoria no va arribar als dos terços.

Aquestes propostes van generar molta oposició dins de l'Assemblea, ja que, com ens diu el diari Tele-Expres en una nota, *“En el caso de que la Asamblea Conjunta de Obispos y Sacerdotes aprobara la propuesta de revisión del celibato, treinta obispos abandonarían la Asamblea en señal de protesta, según han manifestado algunos de estos prelados a Europa Press”*. I afegia més endavant, *“Este mismo asunto provocó en la sesión de ayer la protesta de monseñor Guerra Campos –obispo auxiliar de Madrid-, el cual anunció su retirada si se aprobaba la propuesta de revisión del celibato”*⁸⁰. És evident que aquesta temàtica resultava molt conflictiva entre la comunitat més

⁷⁸ Ecclesia, nº 1559, 18 setembre 1971, pàg. 1717, i també és pot trobar *El Noticiero Universal*, 15 setembre 1971, pàg. 5; *ABC*, 15 setembre 1971, pàg. 30; o *La Vanguardia*, 15 setembre 1971, pàg. 8 i altres diaris el que ens dona la constància de l'interès que va tenir l'Assemblea en els mitjans de comunicació escrits.

⁷⁹ La proposta va ser modificada quedant: *“Demanem als bisbes que assistiran al pròxim Sínodo episcopal que presentin a la Santa Seu els resultats de les votacions de les Assemblees Diocesanes i regionals respecte a totes les propostes sobre el celibat eclesial”*. Documents d'Església, 1 novembre 1971, pàg. 1271.

⁸⁰ *Tele/Expres*, 17 de setembre 1971, pàg. 11.

conservadora, i es veia com un tema que havia de resultar intocable, sobretot des d'àmbits allunyats de la Santa Seu.

Això dóna peu al segon dels apartats que volíem tractar : l'escrit presentat per un grup d'onze bisbes i dinou sacerdots oposant-se a les activitats de l'assemblea. El 15 de setembre de 1971, un grup d'onze bisbes⁸¹ i dinou sacerdots van presentar un escrit on exposaven les seves raons por oposar-se a l'Assemblea Conjunta, n'indicaven la poca representativitat i volien que no s'arribés a cap mena de conclusions, sinó que es limités a unes reflexions sobre diverses temàtiques⁸². Un resum força ben fet va ser publicar al diari Informaciones que, recollit a la revista Vida Nueva⁸³, transcrivim a continuació:

- 1) “Es notorio por la experiencia de la primera jornada, que la Asamblea se ve forzada a enfrentar-se con posiciones numerosísimas, complejas y delicadas, sin haber tenido tiempo de estudiarlas, ni siquiera de leerlas, por no haberse dado las ponencias con antelación a los asambleístas.
- 2) Por otra parte la asamblea pretende ser la síntesis y consumación de las anteriores asambleas diocesanas e interdiocesanas. Esto nos obliga a considerar el hecho de que el nivel de participación real de los sacerdotes en numerosas diócesis no llegó a las cotas mínimas indispensables, para poder hablar de asamblea representativa.
- 3) Millares de sacerdotes españoles han quedado marginados del ejercicio de su voz y de su voto. El hecho resultante es que un número muy alto no se siente representado ni reflejado por los que nos hemos reunido.
- 4) Agrava la situación una serie de irregularidades ocurridas en diversas diócesis, sobre algunas de las cuales no carece de información esa presidencia.
- 5) Sabemos que centenares de sacerdotes de distintas y distantes diócesis españolas se han dirigido en escritos razonables y firmados a los responsables de esta asamblea para denunciar de un modo preciso las irregularidades de sus correspondientes asambleas.
- 6) Muchos lamentan y lamentamos tantas desviaciones y abusos que se han permitido a los largo del proceso de gestación de la Asamblea nacional.
- 7) Por todo lo expuesto, nos sentimos obligados a elevar nuestra voz ante la presidencia de la asamblea, asumiendo, además la misión –que acaba de recordarnos la ponencia número uno- de ser “voz los que no tienen voz”, esa muchedumbre de hermanos nuestros, unas veces silenciosos y otras, como en este instante, silenciados”.

---

⁸¹ “Els noms dels bisbes circulaven ja de boca en boca a Madrid. Mons. Sierra, arquebisbe de Burgos; Mons. Castán, bisbe de Sigüenza – Guadalajara; Mons. Barrachina, bisbe d'Oriola; Mons. Temiño, bisbe d'Orense; Mons. Mansilla, de Ciutat Rodrigo; Mons. Bascuñana, bisbe de Solsona; Mons. Briva, bisbe d'Astorga; Mons. Ricote, bisbe de Terol; Mons. Llopis, bisbe de Coria – Càceres; Mons. Blanco, bisbe auxiliar de Madrid; Mons. Lecuona, bisbe dimissionari de missions de Burgos; i Mons. Riesco, bisbe dimissionari de Tudela”. Tret d'un article de Casimir Martí, en *El Correo Catalán*, 25 de setembre de 1971, pàg. 18. És de suposar que el fet de que el bisbe Guerra Campos estigués en la presidència no firmes l'escrit, encara que segurament hi estava d'acord o fins i tot estigués darrera de la carta.

⁸² Com ens diu l'article de Quaderns de Pastoral: “No val la pena que remarquem gaire les reaccions malhumorades i encapçalaments de premsa desorbitats, algunes escames més sinuoses i subtils d'altres publicacions i els curiosos atacs a la representativitat de l'Assemblea per grups dels qual desconexiem, fins ara, els escrúpols democràtics”. “L'última Carta” Quaderns de Pastoral, n° 14-15, octubre – desembre de 1971, pàg. 365.

⁸³ Vida Nueva, n° 799-800, setembre – octubre 1971, pàgs. 1310-1311.

A partir d'aquestes consideracions van afegir al final una sèrie de peticions que assenyalem:

- 1) "Que si, a pesar de lo dicho, se juzga conveniente llegar a unas conclusiones, no se les debe dar más valor del que les corresponde por su elaboración precipitada.
- 2) Que las conclusiones, desde el punto de vista de la representación real, no pueden calificarse como conclusiones del clero español, sino como expresión de una porción más o menos cuantiosa del mismo y quizá, en algunos casos, solamente como manifestación de los que estamos aquí reunidos.
- 3) Que en orden a los fines que se pretendían con esta asamblea, es una necesidad moral y un derecho que el pensamiento de los sacerdotes que no se sienten representados por los aquí presentes sea considerado atenta y respetuosamente. Debe hacerse patente ante los sacerdotes y los fieles la seguridad de que los obispos, nuestros pastores, a la hora de estudiar y fijar las normas que estimen oportunas respecto a los problemas que estamos examinando, tendrán en cuenta las posiciones reales de todos los sacerdotes y no sólo las que se formulen a través de la asamblea.

Por último, cuando todavía es tiempo, rogamus a la presidencia de la asamblea que no permitan someter a discusión lo que ya ha sido decidido por el Sumo Pontífice para la Iglesia Universal. El silencio de los obispos ante ciertas extralimitaciones de las asambleas diocesanas y regionales, silencio que no creemos exento de culpa, se convertiría ahora en complicidad imperdonable de una nocividad espiritual que el mismo Padre Santo se ha cuidado de señalar en nombre de Dios.

Faltaríamos a nuestro deber si se privase al pueblo de esta información. Los datos concretos que se fundamentan están en manos de la presidencia y puede conseguir con facilidad otros complementarios".

Aquesta nota fou publicada per la majoria de la premsa i va provocar un gran rebombori dins dels àmbits eclesials, tant del clergat com del seglar, però també en àmbits polítics i socials. Per això, el cardenal Tarancón, el dia següent, dirigí a l'assemblea unes paraules aclaridores sobre aquesta nota.

En primer lloc volia deixar clar que ell havia rebut el document, però que no havia estat ell qui l'havia filtrat a la premsa. Després assenyala que el document anava firmat per entre dinou i vint sacerdots i que no eren clares algunes signatures. A aquest document l'acompanyava un altre escrit, firmat per onze o dotze bisbes (dues firmes estaven sobreposades), que demanava al Consell de presidència que l'estudiés, però on ni feien seu el document ni en feien cap judici de valor. Senzillament insistia en donar-li la importància que es mereixia ja que havia estat redactat per un grup de presbíters assembleistes.

A continuació, tractava els aspectes concrets de la nota i començava assenyalant:

"El documento –que ustedes ya conocen- tiene una primera parte que no es más que una justificación de la moción. Como son juicios de valor sobre la preparación y proceso de la Asamblea, a esto ja contestará, si lo

juzga oportuno y cómo quiera, la Comisión Episcopal del Clero. Y lo que a la diócesis se refiere ya decidirá cada obispo. En esto no entramos⁸⁴”.

Resulta evident que no volia entrar en polèmica sobre el procés de formació de l'Assemblea Conjunta i els diferent passos que es varen donar per arribar a l'assemblea estatal que en aquells moments s'estava celebrant. Sobre l'opinió de les mocions presentades es referí al que s'havia decidit al Consell de presidència tot dient:

“...primero: que no se puede poner en duda la legitimidad de esta Asamblea. Ya lo dije en mi discurso de apertura y no hay por qué insistir. En segundo lugar que no puede dudarse de que los miembros de esta Asamblea han sido elegidos por los que tomaron parte en las diócesis en todo el proceso de la Asamblea. En tercer lugar que es verdad que estamos acorralados por el tiempo durante la Asamblea, cosa que, por lo demás, pasa en todas. Pero no hay que olvidar que no estamos improvisando. Llevamos casi dos años en este trabajo a través de equipos de trabajo, en las diócesis, en las regionales. Es decir no son temas nuevos⁸⁵”.

Sembla clar que el cardenal Tarancón intentava justificar-se sobre els aspectes més controvertits de la nota. Segurament les raons estaven més justificades pel ressò mediàtic que havia tingut que per intentar convencer la majoria dels participants a l'Assemblea. Després va afegir, sempre en nom del consell presidencial, el següent:

“.....efectivamente, hay muchos –no sé el número- sacerdotes, que por las razones que fueren, no han querido entrar en el juego de la Asamblea. Es natural que éstos no se sienten representados. Pero queremos hacer constar que se ha abierto la puerta a todos, que ni diocesana, ni nacionalmente hemos cerrado la puerta a nadie. Respetamos, como es lógico, las razones por las que no han querido enrolarse en la Asamblea. Hemos de ser respetuosos con su modo de pensar. Pero quiero decirles que los obispos conocemos ya muchos de los pareceres de éstos que no se han integrado –tanto de una como de otra tendencia, pues les hay de varias y contrarias-. Tenemos muchos informes de lo que piensan y sienten. El episcopado español nunca ha estado cerrado a recibir lo que sus sacerdotes quieran enviarle. Continuaremos, pues, en esta misma postura de apertura, deseando acertar lo más posible. Yo sé que todos –tanto nosotros como quienes no están en esta Asamblea- buscamos el bien de la Iglesia, aunque no siempre coincidamos en qué es lo mejor en un momento determinado. Por esos dije el primer día que sería una ingenuidad escandalizarse de que haya diferencias entre nosotros, incluso entre los obispos. Precisamente lo que esta Asamblea pretende es ese diálogo. Para ello hemos invitado a todos. Han venido los que han querido. Los demás estaban en su derecho no venir. Como lo que queremos es conocer la realidad seguiremos dispuestos a recoger todas las sugerencias⁸⁶”.

En poques paraules, el consell presidencial, en boca del cardenal Tarancón, estava assenyalant la divisió interna que hi havia dins de l'Església, ja que reconeixia que hi havia tendències variades i oposades i que aquesta situació era coneguda pels

⁸⁴ *El Correo Catalán*, 17 setembre 1971, pàg. 18.

⁸⁵ *Ibid.*, pàg. 18.

⁸⁶ *Ibid.*, pàg. 18.

bisbes, tot i que ells no condemnaven cap tendència, sinó que estaven disposats al diàleg amb totes elles perquè volien deixar clara una cosa: que ningú no havia estat exclòs; quai no hi havia participat tant si es tractava de conservadors com de progressistes, ho havia fet per raons personals. En el fons s'estaven assentant les bases de la lluita per la no acceptació dels canvis postconciliars, de les reformes litúrgiques i del progressiu distanciament de l'Església de l'Estat.

Per acabar aquest resum dels aspectes més destacats del desenvolupament de l'Assemblea Conjunta, ens centrarem en el suport majoritari que van tenir gran part de les propostes que és varen plantejar sobre les set ponències presentades a l'assemblea. Per això he elaborat un quadre estadístic de les dades extretes de: “*Un pas endavant amb coratge*” *assemblea conjunta de bisbes i sacerdots d'Espanya*⁸⁷”, on hi ha especificades cadascuna de les ponències amb els seus respectius apartats. També s'hi assenyala el nombre de votants en cada apartat i el seu vot respectiu. Finalment, també s'hi inclouen aquells apartats que van ser rebutjats pels participants.

RESULTATS DE LES VOTACIONS

PONÈNCIA	Apartats	Votants	Aprovats	Passa a 2ª votació	No aprovats
Primera	59	247	53	4	Nº 40, 42⁸⁸
Segona	42	251	38	4	-----
Tercera	42	242	41	1	-----
Quarta	30	237	28	1	Nº 30⁸⁹
Cinquena	30	225	27	2	Nº 30⁹⁰
Sexta	32	228	32	-----	-----

⁸⁷ Documents d'Església, 1 novembre 1971, pàgs. 1225-1272.

⁸⁸ En concret, l'apartat 40 deia: “*En aquesta revisió sembla preferible l'elaboració d'un nou Concordat que respongui a la situació actual socio-religiosa del poble espanyol*”, mentre l'apartat 42 deia: “*Creiem que el Concordat ha de ser simplement abolit, de manera que l'Església entri en la legislació comuna dels espanyols*”. Com podem veure tots dos feien referència al Concordat que en aquells moments s'estava qüestionant.

⁸⁹ L'apartat 30, deia: “*Creiem necessari que es continuï estudiant, amb serietat teològica i atenent la natura del sacerdoci, el problema de la possible participació de la dona en els ministeris, fins reconeixent la diferència radical entre aquest problema i el paper de la dona en la pastoral de l'Església*”.

⁹⁰ L'apartat 30, deia: “*En el cas que es confii a la Mútua Nacional de la Clerecia Espanyola la gerència del possible règim especial d'incorporació dels sacerdots, familiars i servidors de l'Església a la Seguretat Social de l'Estat, no es realitzarà mentre la Mútua no tingui aprovats els estatuts amb incorporació de les observacions fetes per la Direcció General de la Seguretat Social i hagi reformat la seva estructura i organismes d'acord amb els mateixos estatuts reformats*”.

Sèptima	21	221	21	-----	-----
<u>TOTAL</u>	256		240	12	4

La primera cosa que podem constatar a la taula és el gran nombre d'apartats que van ser aprovats -s'ha de tenir present que aquests havien d'aconseguir un mínim dels dos terços dels votants-. Això pot indicar l'actitud favorable que hi havia dins de l'Assemblea, molt lluny dels petits grups crítics, que si bé van tenir molt ressò quan es va publicar la nota que abans hem analitzat, eren minoritaris en el global de l'Assemblea. Resulta evident que hi havia una voluntat majoritària de fer canvis en el conjunt de l'Església espanyola.

Els quatre apartats que no van ser aprovats no eren gaire significatius. Pel que fa als dos primers, un volia que el Concordat fos renovat i l'altre que fos abolit. Cap d'aquestes dues posicions, com ja hem dit, eren majoritàries dins de l'Església espanyola, que volia que es firmessin acords parcials segons la temàtica. El tercer apartat parlava de la possibilitat que les dones tinguessin un paper en el ministeri i en la pastoral. Aquest apartat no va ser aprovat perquè entenien que era un tema que corresponia tractar a la Santa Seu. Per últim, demanaven la implantació de la Seguretat Social pels preveres, punt que va ser rebutjat perquè no agilitzava el tema sinó que l'ajornava.

Respecte als dotze articles que varen passar a una segona votació trobem que set d'ells van ser aprovats, mentre que els altres quatre sobrants van ser definitivament rebutjats (curiosament d'un dels apartats no es va fer la segona votació, concretament l'apartat 31 de la II ponència). Aquests últims van ser: apartat 34 de la I ponència, que ja ha estat analitzat anteriorment i on demanaven perdó per no haver estat ministres de reconciliació durant la guerra civil; de la ponència segona no varen ser acceptats els apartats 30 i 41. El 30 demanava els drets humans "*.....com són el respecte a la persona humana, el dret a buscar la veritat i a ser informats objectivament, en tant que això ens afecta, usar dels béns de la terra per viure decorosament com a germans entre germans, reunir-nos i associar-nos, ser escoltats, ser defensats en garanties jurídiques suficients*⁹¹", i va ser rebutjat per 139 vots a favor, 64 en contra i 18 en blanc (per tant no arribava als 148 a favor que eren els dos terços), fer que possiblement es pot

⁹¹ Op. Cit. "*Un pas endavant amb coratge*" assemblea conjunta....." Documents d'Església, 1 novembre 1971, pàg. 1271

considerar una ingerència política per part dels més conservadors. L'apartat 41 feia esment a l'escassetat de sacerdots i a la falta de vocacions i per això demanava *“respectuosament a la Santa Seu i al Sínode dels bisbes que, si amb una adequada redistribució de la clerecia a escala mundial no es resol el problema, considerin la conveniència d'ordenar preveres per a aquestes comunitats homes casats⁹²”*. No es va aprovar per 146 vots a favor, 69 en contra i 7 en blanc (com podem veure només faltaren dos vots a favor). L'últim apartat que no va ser aprovat va ser el 18 de la ponència quarta que deia: *“Els preveres estan units amb els altres preveres per la fraternitat sacerdotal, que s'ha de manifestar en l'ajuda mútua i sincera, tenint cura especialment dels qui estan malalts, afligits, massa afeixugats per les tasques, aïllats, exiliats de la pàtria, o dels qui són perseguits⁹³”*, rebutjat per 146 vots a favor, 63 en contra i 11 en blanc. Com podem veure tots els apartats que foren exclosos van tenir una majoria de vots a favor, però no arribaven als dos terços.

Un altre aspecte a destacar és el nombre de votants. Si partim de la base que havien estat elegits 285 clergues amb veu i vot, es pot constatar que en cap de les votacions se superen els 251 votants i això pot ser perquè en la segona ponència va sorgir la polèmica per la qüestió del celibat. També podem veure que, segons avançaven les ponències, el nombre de votants va anar disminuint, molt possiblement per la tensió d'unes jornades maratonianes i la pèrdua d'interès per les últimes ponències que van ser molt menys conflictives, fins i tot en les de segona votació, si exceptuem les de la primera ponència que va arribar als 246 votants, la resta van ser més baixes que en la primera votació. De totes maneres, aquest fet es pot atribuir al cansament generat per unes jornades molt atapeïdes. La trentena de clergues que mai no va assistir a l'Assemblea no ho va fer, en la majoria dels casos, per motius d'edat (sobretot bisbes i preveres ja jubilats) i, en un grup menor, perquè no estaven d'acord amb l'Assemblea ni amb els seus continguts.

3.2.- L'Assemblea Conjunta a Catalunya

Dins de la comunitat eclesiàstica catalana es va seguir el mateix procés que en la resta de l'Estat espanyol: realització de l'enquesta al clergat secular, després les reunions diocesanes, la convocatòria d'Assemblees provincials i, per acabar, l'Assemblea Nacional Conjunta. Tot aquest procés es va fer entre 1970 i 1971.

---

⁹² Ibid., pàg. 1271.

⁹³ Ibid., pàg. 1272.

Repassem els aspectes més destacats que es varen produir dins de la comunitat catalana, des de com es va fer la preparació, quines orientacions donaren els bisbes de les diòcesis catalanes, quins problemes van sorgir, com es va rebre l'Assemblea en els mitjans de comunicació catalans, i quines van ser les seves conseqüències i les actituds que es varen donar. Cal tenir present que, com constaten els cronistes de les diferents diòcesis a la revista *Quaderns de pastoral*, va faltar una manca de participació i d'entusiasme en la preparació de l'assemblea mixta bisbes-sacerdots. I això queda corroborat amb testimonis com el de Josep Asens de Reus sobre l'arquebisbat de Tarragona: “ *Potser la paraula justa que defineix la dinàmica diocesana és **desgast** en una tònica de cansament i d'impotència, però també de bona voluntat i de bona fe*” .... “*la passivitat o almenys la manca d'entusiasme en la preparació de l'assemblea mixta capellans-bisbes*⁹⁴”; o el de Modest Prats de Girona: “*...El que sí podem assegurar, en aquests moments, és que l'assemblea que s'està preparant no desvetlla pas un interès suficient per a trencar la crosta d'escepticisme*⁹⁵”; o el d'Antoni Fortuny de Castellciutat⁹⁶ del bisbat de la Seu d'Urgell: “*L'Assemblea Conjunta, de moment, no sembla polaritzar excessius entusiasmes*⁹⁷”; o el de Salvador Bardulet de Sant Vicens de Castellet del bisbat de Vic: “*... es posa al corrent, els capellans, de l'Assemblea Conjunta de bisbes i capellans, del mètode de treball a seguir i de la formació de grups. Es va portant la tasca a terme sense cap excés d'entusiasme*⁹⁸”. Un altre aspecte a destacar és l'oposició que feia l'Associació de sacerdots i religiosos de St. Antoni Maria Claret⁹⁹ que varen prendre una posició pública contrària a la celebració de l'Assemblea Conjunta i a l'enquesta que s'estava passant als sacerdots, sobretot a Tarragona i a Vic on tenia una més alta presència.

3.3.- El treball fet en les diòcesis catalanes.-

Analitzarem, en primer lloc, els resultats que varen donar l'enquesta a Catalunya, seguint l'estudi que va fer Modest Reixac¹⁰⁰ anomenat “*Cop d'ull de conjunt*

⁹⁴ *Quaderns de Pastoral*, nº 10, febrer de 1971, pàg. 11.

⁹⁵ *Ibid.*, pàg. 21.

⁹⁶ Castellciutat és barri del municipi de la Seu d'Urgell (Alt Urgell), des de l'any 1975.

⁹⁷ *Ibid.*, pàg. 38.

⁹⁸ *Ibid.*, pàg. 48.

⁹⁹ Equival a la Hermandad Sacerdotal Española en versió catalana.

¹⁰⁰ Reixach, Modest: sacerdot de la diòcesi de Vic. Va estudiar la teologia a Roma, es llicencià en sociologia a Lovaina. Va ser director de l'Oficina d'estudis socio-pastorals del bisbat de Vic i del servei de documentació religiosa de Catalunya. Es un dels membres destacats del grup d'intel·lectuals vigatans que, es beneficiaren de l'empenta cultural que va experimentar la diòcesi de Vic durant el bisbat de

*al clergat català*¹⁰¹”. Aquest treball es va fer sobre les respostes donades per 1588 capellans de l'àrea catalana residents als bisbats de la província eclesiàstica de Tarragona, tret de Vic, on es féu una consulta més qualitativa que no pas quantitativa¹⁰², i Solsona, on l'enquesta es va fer més tard¹⁰³.

En podem destacar quatre aspectes. Primer: la majoria creien que el Concili havia suposat canvis beneficiosos i ben acceptats; la polèmica era sobre si la doctrina era avançada o no perquè hi havia la certesa que responia adequadament als problemes de l'església però no solucionava els dels sacerdots. Segon: quant a les qüestions doctrinals, l'enquesta revela una gran connexió entre les diferents franges d'edat del clergat. Tercer: les reformes litúrgiques es veuen bé tot i que es posa de manifest que, a diferència dels més joves, a la majoria no agrada la llibertat de crear noves formes litúrgiques. Quart: quant a la preparació teològica, moral i pastoral, la meitat dels enquestats pensen que és bona mentre que l'altra meitat consideren que hauria de ser millor, ja que troben dificultats en donar solucions als dubtes i a les inseguretats religioses dels fidels tot i reconèixer que no són gaire consultats. La major part, però, considera que han de millorar en l'estudi i en la reflexió de la nova teologia.

Pel que fa referència a la situació actual de l'Església, es destaca que “*les postures que molesten més i impedeixen el desenvolupament amb llibertat són les tradicionals*¹⁰⁴”, tot i que la majoria considerava que les tensions i els conflictes serien superables. Resulta evident que s'estaven constatant les diferències entre el clergat de menys de quaranta anys i els de més de cinquanta. No deixava de ser la mateixa diferència que hi havia dins de la societat entre els que havien viscut la Guerra Civil i els nascuts a la postguerra.

Resulta força curiosa la part dedicada a les ideologies, on es nota una gran dispersió. Destaquen els favorables a una autonomia regional (30%) i al socialisme

Ramón Masnou, els efectes van sobrepassar la institució eclesiàstica i el va projectar al conjunt de la societat catalana. Va morir el 6 de desembre del 2011.

¹⁰¹ Article publicat a Qüestions de Vida Cristiana, n° 58, setembre 1971, pàgs. 7-17.

¹⁰² Es va donar més valor als aspectes que es volien millorar i al seu contingut, que no pas al anàlisi estrictament de la quantitat de sacerdots que recolzaven un ítem o un altre. En realitat, els encarregats d'analitzar l'enquesta van establir un barem d'aquells aspectes que preocupaven al clergat de la diòcesi de Vic i com s'havien d'afrontar. En el número 11 de Qüestions de Pastoral, d'abril de 1971, en l'apartat “*D'ací i d'allà*” diu: *També cal assenyalar que el bisbat de Vic no ha seguit l'enquesta general, perquè havia començat, amb interioritat, una vasta recerca sòcio-religiosa*”, pàg. 181, tot i que 287 sacerdots havien fet l'enquesta sobre 486 (61%, que puja a 70% si s'atén, només, als diocesans residents al bisbat).

¹⁰³ Havia passat que el material de preparació havia quedat apartat al Seminari en paquets que ningú va obrir, fins que des de Madrid van demanar els resultats de l'enquesta que encara s'havia de repartir. “*L'Església catalana durant el franquisme. Apunts per a una historia. Volum I. Urgell – Solsona – Vic*”. Enric Bartrina, bisbat de Solsona, pàg. 141

¹⁰⁴ *Ibid.*, pàg. 10.

(28%). L'enquesta a tots els presbïters espanyols¹⁰⁵ destaca el socialisme amb un 24,8 % i la monarquia amb un 21,7%, mentre que l'autonomia regional només tenia un 4,9%. En canvi, la majoria dels enquestats, tant a Catalunya com a la resta d'Espanya rebutjaven el comunisme i l'anarquisme. En aquests resultats és on es poden comprovar les diferències entre el clergat jove i el més gran: els primers donen suport als socialistes i, els altres, a la monarquia. També resulta força clar que la majoria del clergat no donava suport ni a la Falange (2,4%), ni a la situació política que aquells moments hi havia a Espanya (10,5%)¹⁰⁶. Per acabar l'apartat de les ideologies, si fem una comparació entre els resultats a Catalunya i a la resta d'Espanya, podem veure com les posicions més innovadores tenen un pes important entre el clergat català, ja que un 58% estan al costat de la renovació -socialisme i autonomia regional-, mentre que els sacerdots estatals, tot i tenir una majoria relativa a favor del socialisme, un altre gran grup optà per la continuïtat, que en aquells moments representava la monarquia com a successora del franquisme. Hem de tenir present que Franco havia elegit, el 1969, a Joan Carles com a successor i, per tant, era d'esperar que aquest mantindria el sistema polític que tants preveres consideraven fonamental pel bon funcionament de l'Església espanyola.

En Josep Camps¹⁰⁷ considera que l'enquesta feta als sacerdots dóna uns resultats sorprenents i assenyala:

“Sembla que la neutralitat política, que l'Església doctrinalment s'assigna (i que al nostre país es tradueix en imparcialitat en les coses secundàries però dins d'una felicitat acceptació del sistema global) no es compartida de manera global ni de lluny per la nombrosa i significativa classe clerical”.

Per tant, s'estava posant en dubte una de les premisses que sempre havia defensat la jerarquia sobre l'Església a Espanya: la seva neutralitat i la seva proximitat al règim polític. Fent una concreció de les dades, es pot destacar que a Catalunya el suport al sistema polític vigent era de només un 2,83% dels sacerdots a Barcelona i d'un 4,60% a les diòcesis catalanes, i, per tant, molt minso. El que cridava més l'atenció a Josep Camps era la consistència de l'opció socialista, la més considerada; fins i tot si li afegim els que s'anomenen partidaris d'un “sistema de moviment obrers”, que arribava al 42,92% a Barcelona i al 40,18% a Catalunya. Però com diu Camps:

¹⁰⁵ “Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes” preparada pel Secretariado Nacional del Clero. Biblioteca de autores cristianos. Madrid (1971), pàg. 109

¹⁰⁶ S'ha de recordar que una part del clergat més conservador no van contestar l'enquesta, ni van voler participar en l'Assemblea Conjunta, però això no hauria de ser raó per desconfiar dels resultats de la consulta.

¹⁰⁷ Josep Camps, “Signes del Temps”. Qüestions de Vida Cristiana, n° 58, setembre 1971, pàgs. 126-128.

“...si afinem la mirada sobre els resultats, descobrim que, excloent els sacerdots de 50 anys o més, la resta s’inclina decididament pel sistema socialista. A Barcelona concretament, el 59,5%, que en les capes més joves (fins a 30 anys) arriba al 71,4%. Si fent una petita combinació afegim als socialistes i als obrers aquells que posen com a sistema favorable l'autonomia regional, format així una espècie de bloc d'oposició de pensament, trobarem, a la diòcesi de Barcelona, un 75,80% dels sacerdots menors de 50 anys”.

Amb aquestes dades queda demostrat el canvi que s'estava produint en els capellans joves, que s'allunyaven molt del pensament clerical que havia predominat fins aleshores. Podia ser aquesta l'explicació de la gran problemàtica que s'estava presentant aleshores dins de l'Església? O era una causa del messianisme d'aquells que veien en les esquerres la solució als problemes que tenia la societat?. El que sí podem afirmar és que, en aquells moments, una part important del clergat bullia amb una gran efervescència política i social.

Gran part dels capellans catalans no estaven d'acord en la postura de l'Església espanyola en relació al tractament que es donava a la qüestió social i a la política. Volien mantenir una independència del poder i col·laborar activament amb la ajuda a solucionar les problemàtiques socials. En Modest Reixach ho resumia de la següent manera:

“El cristianisme espanyol no té capacitat per a resoldre els problemes socials del país si no esdevé més autèntic i fa evolucionar la situació actual. L'Església espanyola no pot evangelitzar els sectors descristianitzats amb la sola acció pastoral, sense implicar-se en judicis i actuacions concrets de reivindicació social o política. Aquest judicis i reivindicacions són una exigència pastoral i cristiana per als laics individualment, per als laics organitzats en moviments d'Església; són també una exigència pastoral i cristiana per al capellà¹⁰⁸”.

És de suposar que amb el suport de gran part dels capellans catalans, es volia fer un canvi cap a posicions més compromeses en favor d'un gir polític i d'un interès més gran per les necessitats socials de la població.

Deixant el marge els punts tractats, i tornant a l'estudi de Modest Reixach “*Cop d'ull de conjunt al clergat català*”, especifica d'altres aspectes que es podien destacar de l'enquesta en una sèrie d'apartats. En l'apartat “grups de sacerdots” ressaltava que, en general, en els grups d'amistat acostumaven a coincidir els que tenien les mateixes idees polítiques i socials i afirmava que, “*sabent a quin grup pertany un sacerdot es pot saber també el que opina gairebé en totes les qüestions*¹⁰⁹”. Igualment, en el context

¹⁰⁸ Ibid., Modest Reixach, Qüestions.... nº 58, pàg. 10.

¹⁰⁹ Ibid., pàg. 10.

pastoral-laics-religiosos considera notori que els capellans consultats assenyalessin la falta d'implicació dels laics en els aspectes de pastoral i la poca aportació de les comunitats de religiosos en la majoria de les tasques pastorals. Quan parla sobre el sacerdoci, entre els aspectes més significatius, ens indica que pensaven que era difícil encertar en un comportament que fos satisfactori per a tothom. Tan mateix que creien que no haurien pogut desenvolupar millor la vocació cristiana com a seglars, ja que se sentien més valorats pels fidels mentre que la idea de compartir un treball civil amb el ministeri era aprovat per una meitat i rebutjat per l'altra, fet que prova la diferent mentalitat entre els joves i els sacerdots més grans.

Sobre les relacions amb el bisbe és de destacar que *“El bisbe no està ben informat sobre la manera de pensar ni d'actuar dels capellans, ni sobre els seus problemes personals, ni de com és cada u¹¹⁰”*; en definitiva, que no coneixia els seus preveres ni se'n preocupava. Això sí, pensaven que només els tenien en compte quan sorgia algun problema (fiscalitzar). En l'aspecte de la pastoral quasi la totalitat dels sacerdots catalans deien que intentaven viure amb serietat el cristianisme, i que oferien als fidels la predicació, la catequesi... Pensaven, però, que la manca de directrius i programes de pastoral era un problema greu en les diòcesis. Igualment, una gran majoria es mostrava disconforme amb la manera d'exercir l'autoritat que tenia la jerarquia; considerava que les noves realitats pastorals engendrades pel Concili (Consell Presbiteral, Consell Pastoral...) havien estat motiu d'expectació i d'esperança, però no estaven gaire satisfets amb el seu funcionament. Sobre els càrrecs que ocupaven, molts creien que els exercien des de feia massa poc temps per fer-ne valoracions i encara eren més els qui no desitjaven un canvi de càrrec, tot i que sí que consideraven, malgrat reconèixer que hi assistien poc, que haurien de freqüentar cursos, cursets, convivències per un interès personal de formació. També pensaven que la vida sacerdotal en comunitat era convenient, però que les comunitats sacerdotals haurien de constituir-se a base de capellans amics. Més endavant assenyalaven que no patien tensions interiors ni experimentaven problemes de fe seriosos, com ara falta de pau, impressió indefinida de culpabilitat, escrúpols sense causa determinada, etc.

Per acabar, sobre la qüestió econòmica, encara que molts consideressin els ingressos econòmics suficients, els preocupaven el risc d'invalidesa, malaltia pròpia o de familiars i la vellesa. En canvi, però, no veien bé la distribució dels ingressos, ja que

---

¹¹⁰ Ibid., pàg. 12.

hi havia una desproporció entre la dedicació i la responsabilitat i els ingressos, alhora que també demanaven una solució adequada a la seguretat social de la clerecia.

Aquestes són les problemàtiques que més preocupaven el clergat català. En realitat, llevat d'alguns aspectes poc significatius amb l'excepció dels interessos polítics que ja em destacat abans, són els mateixos problemes que inquietaven el clergat espanyol en general. Com podem veure els aspectes més pròpiament dits de pastoral i espirituals tenien capficats els sacerdots, sobretot com a conseqüència de les noves directrius donades pel Concili Vaticà II i les dificultats que estava generant la seva aplicació. No hem d'oblidar que les novetats del Concili havien engendrat moltes esperances en una gran part del clergat català de totes les diòcesis catalanes, principalment els canvis litúrgics, la progressiva catalanització de l'església, el progressiu abandonament del nacionalcatolicisme, i d'altres.

Les assemblees diocesanes de les diferents diòcesis catalanes es varen realitzar entre finals de juny i principis de juliol de 1971. Les diòcesis de Barcelona i Girona les celebraren després de la nacional, mentre que la de Solsona va tenir lloc entre el 3 i 8 d'abril de 1972.

Després dels estudis que havia fet el Secretariado Nacional del Clero sobre l'enquesta¹¹¹ i que es van convertir en tres documents que s'adreçaren a les diòcesis, aquestes realitzaren tres nous estudis anomenats, respectivament, Document 0, fruit de la reflexió dels grups a partir de l'enquesta; Document – resum, criteris de solució als problemes descoberts, elaborats pel Comitè executiu y ratificats pels grups i que servien al mateix temps de llista de temes per tractar en les assemblees diocesanes, i el Document – síntesi en què es recollien les proposicions que havien de ser votades. Cada assemblea diocesana havia d'acabar els seus treballs amb unes conclusions aprovades, com a síntesi de tota la tasca realitzada¹¹². Per poder valorar el camí que s'estava fent s'ha de considerar que es passava de l'aïllament, el silenci i l'autoritarisme, que havien marcat la línia de l'església, a unes posicions de diàleg dins de la comunitat eclesial, que representaven una gran novetat. Això no vol dir, però, que es democratitzés l'església, car mantenia, com encara manté, la seva organització jeràrquica.

---

¹¹¹ Els resultats finals de la participació va ser: A Tarragona es van recollir 175 respostes sobre 284 capellans (70%), a Barcelona 673 sobre 1078 (62%), a Lleida 146 sobre 212 (68%), a Solsona 151 sobre 197 (76%), a Tortosa 157 sobre 170 (92%), a Urgell 175 sobre 240 (72%) i a Vic 287 sobre 486 (61%). En *Qüestions de Pastoral*, nº 11 d'abril de 1971, en l'apartat "**D'ací i d'allà**", pàg. 181.

¹¹² Manuel de Unciti, "*Asambleas diocesanas del clero a todo lo ancho de la geografía española*" *Vida Nueva*, nº 792, 24 juliol 1971, pàgs. 20-33. Tot aquest article resulta força interessant com a resum i aspectes destacats de les diferents assemblees diocesanes que es varen celebrar a tot l'Estat.

Ara ens centrarem en les diferents assemblees diocesanes que es varen celebrar a la província eclesiàstica Tarraconense. Un primer punt a destacar és que els bisbats de Tarragona, Lleida, Seu d'Urgell i Vic són els que varen realitzar tot el procés assenyalat pel Secretariat nacional, mentre que el de Tortosa feu gran part del recorregut, però no tot el procés. Finalment els bisbats de Barcelona, Girona i Solsona no varen fer l'assemblea diocesana abans de la nacional.

De fet, a Girona sí que hi va haver un intent de muntar una assemblea diocesana¹¹³ en la què havien d'intervenir sacerdots, religiosos i, fins i tot, els laics que volguessin. La idea era realitzar-la a principis de desembre de 1971 i, fins i tot, es varen triar els temes, després d'una consulta a capellans i laics: exigències evangèliques en la vida dels sacerdots i laics; la figura del capellà; la participació dels laics en la pastoral; pastoral de vocacions i pastoral de turisme. Va ser elegida la Comissió directora i es va llegir a totes les misses una carta del bisbe convidant a tothom a participar-hi. Hi va haver un gran èxit d'inscripció, s'hi van apuntar uns dos-cents grups – 175 de laics i 25 de sacerdots –, però quan estava tot preparat es va anunciar el nomenament del Dr. Jubany com a Arquebisbe de Barcelona¹¹⁴. Aquest fet va portar a la suspensió definitiva de l'Assemblea¹¹⁵ que no es realitzaria mai.

Sobre el procés de l'assemblea conjunta a l'arquebisbat de Barcelona es va distribuir l'enquesta que varen contestar el 62,43% dels sacerdots. A continuació es va procedir, com ens diu Mossèn Batlles, en:

---

¹¹³ Sobre Girona en Joan Busquets ens diu: “El 1971 és l'any de l'assemblea no realitzada, la qual ja havia tingut un naixement molt forçat. En efecte, per a ser precisos, la iniciativa té dues etapes. L'Assemblea Conjunta de bisbes-preveres, convocada per la Conferència Episcopal per a aquest any, coincideix amb un moment d'especial efervescència, entre la il·lusió i la crisi. Intenta un diàleg per a frenar el desencís i reconduir les exigències cap a una seriosa corresponsabilitat. Va representar un pas endavant pel coratge i la franquesa amb què es desenvolupà. La Comissió Episcopal del Clergat portava la iniciativa de l'Assemblea Conjunta a nivell general, però requeria una etapa prèvia a nivell diocesà, El bisbe de Girona la convoca per al 2-11-1971, amb una carta personal als preveres. Segons el bisbe, l'Assemblea Conjunta té per objectiu l'estudi dels problemes que afecten els capellans i la recerca de solucions. El treball era orientat per uns documents base enviats per la Comissió Episcopal. Tanmateix, a Girona (i en altres llocs) no es va fer adequadament la feina en l'etapa diocesana. El mes de juny es veié que el treball no quedaria enllestit per al setembre, que era el termini assenyalat. Aleshores el Consell Presbiteral proposà d'ajornar l'assemblea a la diòcesi que, en tot cas, es podria celebrar després de la de Madrid. En el mateix consell es determina de canviar-li el signe: havien de participar-hi també laics i religiosos/es, en l'assemblea. Així va néixer el projecte d'una assemblea diocesana. A l'Assemblea Conjunta 1971, Girona no hi va prendre part (treball previ no realitzat). Finalment hi van assistir tres preveres assenyalats pel bisbe i aprovats a última hora pel consell presbiteral. L'assemblea diocesana es va convocar, però el bisbe la va suspendre, en ser nomenat per a Barcelona (desil·lusió)”. Revista de Girona, nº 187, març – abril 1998, pàg. 67.

¹¹⁴ A partir d'aquest moments el Dr. Jubany va passar a ser l'Administrador apostòlic de Girona, durant un període de quasi dos anys.

¹¹⁵ Modest Prat: “Girona de l'assemblea diocesana a la Seu vacant”. Quaderns de pastoral, nº 16, febrer de 1972, pàgs. 106-107.

“...dues fases: la primera consistirà en l’elaboració d’una síntesi – que es presentarà a l’Assemblea- dels problemes “principals” descoberts de les propostes d’acció; la segona fase, pot ser la de més interès en el pla diocesà, perquè es voldria que els sacerdots, en les reunions d’estudi al llarg de l’any o en sessions especials, anessin tractant, servint-se de l’enquesta, aquelles qüestions que els afecti més i que puguin presentar suggeriments, necessitats i peticions al Consell Presbiteral o al mateix Equip de govern diocesà¹¹⁶”.

Resulta evident que en cap cas es parla de convocar una assemblea diocesana, sinó de lliurar les reflexions a les institucions superiors com el Consell Presbiteral, sense tenir en compte les instruccions establertes per la Comissió Episcopal del Clergat de la Conferència Episcopal Espanyola.

A primers de juny de 1971 van tenir lloc, a diversos indrets de l’arxidiòcesi, les trobades de grups de sacerdots per estudiar l’enquesta i fer els suggeriments que s’havien d’enviar a l’Assemblea conjunta de bisbes i preveres. Es van organitzar en grups de treball que podien ser arxiprestals, espontanis per afinitat de ministeri, per raons d’amistat, o d’altres. Es pretenia que aquest treball donés una mica de llum als problemes que estaven patint els sacerdots i permeté millorar l’Església en el seu conjunt. També es volia establir un nou estil de relació permanent entre bisbes i sacerdots. Com ens diu la *“Hoja” Dominical*: ....*“En aquest sentit, i amb totes les limitacions, la projectada Assemblea pot ser una posada en comú interessant dels problemes de més relleu que avui afecten la vida i ministeri dels preveres i la presentació de les iniciatives de tots els bisbats, en ordre a trobar camins de solució i noves pistes per a tots junts, bisbes – preveres, servidors més fidels de Crist, de l’Evangeli, del poble fidel¹¹⁷”*. Aquestes trobades de grups van ser les últimes reunions que es van fer abans de l’Assemblea a Madrid, ja que els representants que havien d’anar a Madrid van ser escollits per l’assemblea presbiteral ordinària que es va fer a finals de juny. Aquestes poden ser les raons del perquè no es va realitzar l’assemblea diocesana a cap dels dos bisbats, ni abans ni després de l’assemblea conjunta nacional.

En canvi a Solsona, finalment es va fer l’assemblea diocesana a l’abril de 1972. Per poder comprendre el retard del procés de l’Assemblea Conjunta, s’ha de tenir en compte el desinterès del bisbe Bascuñana i la poca preocupació dels responsables del Seminari que van tenir retingudes les enquestes i que no van sortir a la llum fins a principis de 1971 quan van ser reclamades pel Secretariat Nacional del Clero. També les

¹¹⁶ “Preparació, a la nostra diòcesi de l’Assemblea bisbes –sacerdots” per J. Piquer, *Hoja Dominical*, nº 22, pàg. 3. Una entrevista a mossèn Batlles, delegat diocesà del clergat.

¹¹⁷ *Hoja Dominical*, 13 juny 1971, pàg. 2.

comissions d'Estudi i Executiva per a la preparació de l'Assemblea diocesana conjunta Bisbes – Sacerdots, reunits el 21 de maig de 1971¹¹⁸, van emetre una nota, que van distribuir a tots els sacerdots del bisbat, on donaven les raons per la suspensió de l'assemblea diocesana fins després de la nacional. Entre d'altres assumptes havien constatat la inhibició o el poc interès d'un nombre considerable de sacerdots en el treball de grups, la desconfiança en els resultats de l'assemblea, l'actitud de desànim i la manca d'interès per part del bisbe, ja que sembla que va obrar per força, reduint al mínim la seva assistència en la majoria de reunions i mostrant una actitud de total rebuig als grups de treball constituïts. Resumint, donava la impressió que el bisbe tolerava l'assemblea tot esperant que s'acabés sense pena ni glòria. Per això, les comissions creien oportuna la no celebració de l'assemblea diocesana, ja que no seria representativa, li mancava una participació i una reflexió serioses, i no s'hauria aconseguit un clima propici de bona relació entre els preveres i el bisbe que donés una esperança a una aplicació seriosa de les seves conclusions. Per acabar van proposar que es fes una reunió a la tarda en cadascun dels tres sectors del bisbat (Solsona, Berga, Tàrraga), els dies 6,7,8 de juliol, Aquestes reunions van portar un moment de diàleg entre el bisbe i els preveres, però no es va arribar a cap conclusió que fos vàlida per presentar a l'Assemblea Conjunta de Madrid.

Posteriorment, es va celebrar a Solsona els dies del 3 al 8 d'abril de 1972 l'assemblea conjunta.¹¹⁹ Com podem veure les coses no van ser gaire fàcils, sobretot tenint present el poc suport que donava el bisbe a les innovacions que representava l'Assemblea i, per això, la majoria de les resolucions no es varen aplicar fins que el bisbe Bascuñana no va ser substituït pel bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanis com administrador apostòlic, a principis de l'any 1975. Els únics canvis que es van produir durant el seu bisbat van ser el de vicari general i els vicaris de pastoral de zona (tres: Cardener, Llobregat i Urgell-Segarra), Per comunicar aquest fet, va publicar una

¹¹⁸ Quaderns de pastoral, nº 12-13 de juny – agost 1971, pàgs. 354-355.

¹¹⁹ Com ens diu mossèn Enric Bartrina: *“Van ser convocats 190 sacerdots residents, se n'hi van inscriure 138 i van assistir-n'hi 118 amb vot i veu. Amb veu però sense vot, van assistir-hi 45 invitats, entre religioses, seminaristes i laics. Els treballs es van dividir en cinc ponències: I, La figura del prevere; II. Les relacions bisbe – preveres; III. Les relacions entre preveres; IV. Relacions dels preveres amb el món; i V. Organització pastoral del bisbat. Cada ponència presentar les seves conclusions, les quals, per a convertir-se en normes diocesanes, necessitaven l'aprovació del bisbe.*

Les discussions van ser dures, els ànims es van exaltar, es va arribar a demanar al bisbe la seva dimissió si no es veia capaç de posar-se al davant de la pastoral del bisbat. Algú va definir la situació com “una insuficiència mitral”. Es va atacar durament el vicari general, dient que no havia de ser sols de “paperam”, sinó promotor de la pastoral. Les coses van arribar molt més enllà i alguns sacerdots de caire conservador van marxar de l'Assemblea”. **L'Església catalana durant el franquisme. Apunts per a una història.** Volum I. Urgell – Solsona – Vic, Enric Bartrina, bisbat de Solsona, pàgs. 140-142.

pastoral on demanava als preveres que li enviessin els noms dels que creien que podien ser convidats, però deixant ben clar que, finalment, serien elegits pel ell¹²⁰. És dir, una de freda i una de calenta.

Ara parlarem de les diòcesis on es varen celebrar les assemblees diocesanes en la seva totalitat, la de Tarragona, Lleida i Seu d'Urgell. Ens fixarem en aquells aspectes més destacats del seu desenvolupament.

En primer lloc, a Tarragona es va convocar tot el clergat a una assemblea diocesana, en la línia de l'assemblea conjunta bisbes – capellans, al Seminari, els dies 5,6,8 i 9 de juliol. El dia 7 es deixava lliure per als capellans i, en canvi, seria aprofitat pel Consell Presbiteral per revisar el treball fet, i pel secretariat i l'equip de ponents per recopilar i preparar els dos últims dies. Els temes que s'havien de tractar van ser escollits per Consell presbiteral entre els que havien suggerit la majoria dels grups que havien treballat l'enquesta. Van ser els següents: què és l'Església local o diocesana o com veiem la nostra Església local?; els preveres dins l'Església local, o sigui, la relació bisbes-preveres, entre els preveres, i entre els preveres i els laics; l'economia al servei de la pastoral o com veiem la situació econòmica, i per una Església local missionera i com ser-ho. Com podem veure, eren temes molt semblants als que s'estaven tractant en els grups, igual que en les altres assemblees diocesanes que es van fer.

Es varen organitzar per grups que treballaren els qüestionaris que presentaven les ponències. Per cert, hi van assistir al voltant del 60% dels capellans de la diòcesi, uns 150 de 248. Els grups es van constituir de forma espontània, per zones, per afinitats de mentalitats. Després es reuniren en assemblea plenària, que funcionava com un autèntic sínode amb veu i vot de tots els assistents. Hi va haver diferències entre els preveres per l'autocrítica que alguns van fer per les actuacions del passat, cosa que a uns altres els van semblar retrets. La qüestió va ser solucionada per l'arquebisbe Pont i Gol tot dient, amb ironia episcopal, que prohibia enfadar-se.

En la segona part de l'assemblea diocesana, a partir de dia 8 de juliol, quan s'havien de votar les proposicions o conclusions que havien elaborat els ponents, una part important dels assistents va manifestar el seu desacord amb aquest sistema, ja que volien que s'informés de tot el que s'havia dit en els dies anteriors, sobretot allò referent a l'autocrítica, i que els grups intervinguessin en la reelaboració de les proposicions. Per solucionar aquesta problemàtica es va reunir el Consell de Presidència, que va decidir el

---

¹²⁰ Butlletí Oficial del bisbat de Solsona, maig – juny de 1972, pàgs. 129-132. És l'única notícia que hi ha al butlletí sobre l'Assemblea Conjunta que es va celebrar en el mes d'abril de 1972.

següent: “a) que tot el que s’havia dit en els grups i havia estat relatat pel respectius secretaris es publicaria sense cap reticència; b) que les proposicions presentades pels ponents fossin reelaborades pels grups de treball¹²¹”. El dia 9 de juliol fou dedicat a les votacions, sota la premissa que qualsevol proposició, per ser aprovada, necessitava els dos terços dels vots afirmatius. Finalment en van ser aprovades molt poques, però aquestes obrien l’esperança que quelcom estava canviant en l’Església tarragonina. També es va deixar una porta oberta a futures trobades que aportessin novetats a les conclusions, i, perquè qualsevol hi pogués fer contribucions, es van obrir fins i tot als laics. Per acabar, cal dir “que una de les notes més destacades que s’ha debatut a les sessions i que, bona part, ha quedat recollida en les votacions, és la nova orientació de les estructures de govern, que tindrà un marcat sentit horitzontal, a base de vicaris episcopals de zona, residents com és natural, a les mateixes zones o comarques¹²²”. Realment, l’arquebisbe de Tarragona, Pont i Gol, volia fer una renovació del clergat cap a camins pròxims a les reformes que havia anunciat el Concili.

A Lleida, l’Assemblea diocesana conjunta es va fer entre el 5 i 7 de juliol de 1971 al Seminari, presidida pel bisbe Dr. Ramon Malla i amb una participació d’un màxim de 120 preveres de la diòcesi, el 56% del total. La convocatòria va ser feta pel bisbe, personalment, que va enviar a tots els sacerdots una carta on demanava la participació, l’esperit de comunió i la mentalitat constructiva per tal de buscar camins per a trobar solucions realistes als problemes. La idea era fer-ho dues tandes; la primera, la que estem comentant i una segona després de l’Assemblea de Madrid. Els objectius eren els següents: “presentació dels documents-síntesi, anàlisi per grups d’aquests documents, determinació dels temes a desenvolupar a la segona sessió i finalment l’elecció dels dos representants de la Diòcesi a l’Assemblea de Madrid¹²³”, es a dir, un ordre del dia molt semblant a les altres assemblees diocesanes.

Els documents-síntesi, van ser un total de 19, recollits pels secretaris dels grups arxiprestals. Aquets es varen treballar durant tot l’any, amb reunions cada tres setmanes, on en la majoria hi assistia el bisbe, la qual cosa en ressaltava la importància. La base de les trobades eren els resultats de l’enquesta a escala espanyola i diocesana. El procés començava amb la lectura, per part del relator, del document-síntesi, que

¹²¹ Asens, Josep. “Tarragona en assemblea oberta”. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre-desembre 1971, pàg. 468.

¹²² Ibid., pàg. 468.

¹²³ Lleida: assemblea diocesana conjunta. Josep Serentill. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre - desembre 1971, pàg. 469.

s'havia repartit, prèviament, a tots els presents seguint un esquema similar: què deien les enquestes sobre el tema que s'estava tractant; què deien els grups arxiprestals i, finalment, què deia el documento – hipòtesi del Secretariado Nacional del Clero de la CEE.

Per realitzar el treball de reflexió es varen formar set grups, segons criteris d'afinitat pastoral i que venien a ser continuació dels grups arxiprestals. Per deliberar es va seguir un esquema de treball que consistia en: valoració raonada del tema, assenyalar l'ambient afectat (diocesà, català o espanyol), eficàcia de les solucions oferides, i suggeriment d'altres. Com totes les assemblees diocesanes, la queixa era de disposar d'un temps massa curt per aprofundir en les temàtiques. En les posades en comú de les reflexions dels diferents grups van sorgir les lògiques discrepàncies entre tendències força oposades, però va dominar un clima d'acceptació d'aquest pluralisme.

L'últim dia de l'assemblea es va arribar a unes conclusions per poder-les portar a l'Assemblea de Madrid. Van ser les següents: “1. Formació teològica, bíblica i espiritual del sacerdot; 2. La figura del sacerdot; 3. Dimensió humana del sacerdot; 4. El sacerdot pastor; i 5. L'activitat ministerial del sacerdot a la diòcesi¹²⁴”. A continuació van ser elegits els representants del bisbat de Lleida per a la conjunta de Madrid i es va clausurar l'Assemblea diocesana.

Per acabar, a la Seu d'Urgell es va fer l'Assemblea diocesana conjunta del 5 al 9 de juliol de 1971, presidida pel bisbe Martí Alanís. Cal començar destacant el treball previ que van fer els 16 grups de treball, de tota la diòcesi, durant el curs anterior i que van acabar redactant el “Document 0” amb les aportacions de tots. A continuació, l'Organisme executiu, nomenat pel bisbe, va agrupar per temes les aportacions, que juntament amb l'enquesta que s'havia fet al clergat, configuraren la base de les ponències que es discutiren en l'Assemblea diocesana.

En la primera jornada, del dilluns dia 5, després de la benvinguda, es varen elegir els equips de moderadors i escrutadors. També, gràcies a la pressió del clergat diocesà es va acordar que en l'Assemblea tots els participants tindrien veu i vot. Van assistir-hi al voltant del 50% del clergat diocesà.

Les ponències van ser: a) “El prevere, avui”, que reunia tres apartats: la dessacralització del prevere, la formació doctrinal i l'espiritualitat sacerdotal; b) “Integració social del prevere” que contenia: la integració al món dels laics, el

---

¹²⁴ Ibid., pàg. 470.

compromís temporal, el treball civil, les relacions socials i el celibat; c) “Qüestions diverses” amb apartats com l’economia o el temps lliure; d) “Acció pastoral” on destacaven: grups de treball i problemàtica vocacional; i, per acabar, e) “estructures funcionals diocesanes” que ressaltava: relacions amb el bisbe i organismes diocesans¹²⁵.

De les diferents sessions podem destacar algunes situacions de tensió entre els capellans de la línia conservadora i els de la línia més progressista amb temes com la formació doctrinal, la problemàtica del celibat, la reincorporació al ministeri dels sacerdots que en aquells moments havien obtingut la dispensa temporal -que per cert, no va ser aprovat- o la possibilitat de renunciar a la nòmina de l’Estat. En aquest darrer tema no es va arribar a cap conclusió, cosa que va comportar que un equip de quatre capellans abandonessin l’Assemblea. D’altra banda, es poden ressaltar les gran reflexions sobre la pastoral i la temàtica vocacional, les aportacions en matèria de posada en marxa d’organismes consultius i representatius en l’Església i el bon ambient que hi va haver, tot i les diferències.

En referència al bisbat de Vic, a partir del gener de 1971 la Comissió pro assemblea va lliurar als sacerdots de la diòcesi dues circulars per donar les instruccions oportunes per preparar l’assemblea diocesana conjunta, que s’havien de fer per zones o arxiprestats¹²⁶. En la circular nº2, del 12 de gener, s’anunciaven els temes que havien estat elegits per moderadors i secretaris de grup. També s’assenyalava el mètode de treball que havia de seguir un esquema predeterminat que era:

“a) Caldria començar per llegir **individualment** el document nº 1 que es pot ben dir que és el document- base de l’Assemblea, i fer-ho després **col·lectivament** o en grup, tot anotant al marge, en els espais en blanc, les observacions convenientes, o en pro o en contra o complementàries; b) Fet això, es comença per un tema i se’l situa dins l’Enquesta del bisbat llegint amb atenció tot el que allí es diu; c) Es compara la situació diocesana amb la general d’Espanya servint-se del document 0, fent allí també, en les pàgines en blanc, les pertinents observacions; i d) Es busquen pistes de solució al problema estudiat. Si aquest és ordre estructural, acudirem al doc. nº 2 i veurem les solucions allí proposades; si és d’ordre personal, al doc. nº 3. Anotarem després les corresponents observacions en el doc. respectiu, assentint, dissentint.....¹²⁷”.

¹²⁵ Urgell: cinc dies a pols. Antoni Fortuny. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàgs. 471-473.

¹²⁶ Les zones del bisbat de Vic a efectes de l’Assemblea eren: Manresa; Vic; Igualada, Calaf i Espontani; Manlleu, Corcó, Ripoll, Sant Quirze i Sant Joan; i Centelles, Prats, Sacalm i Moià. Butlletí Oficial del bisbat de Vic, gener – febrer 1971, pàg. 59.

¹²⁷ BOBV. Ibid., pàg. 57.

Penso que aquest esquema ens pot donar la idea de la serietat amb què s'estaven fent les reunions en les diferents zones dels bisbat, i serveix d'exemple del que s'estava fent en la majoria dels bisbats, tant catalans com en els de la resta de l'Estat espanyol.

En la circular nº 3, del 24 de gener, a la Comissió executiva pro assemblea conjunta, es varen completar les normes que haurien de seguir-se en totes les reunions dels diversos grups del bisbat. Entre aquestes es poden destacar: la necessitat que cada tema fos presentat per un ponent; que calien solucions i no teories; que es donava més temps per poder estudiar tots els temes, ajornant l'assemblea diocesana per a finals de juny o principis de juliol; que s'havia de fer un resum per zones de les aportacions de cada una d'elles; que els secretaris n'enviessin els resums a la Comissió; i finalment, anomenar uns coordinadors de zona per impulsar i coordinar tots els afers de cadascuna, fet que havia de recaure en el primer secretari elegit per la Comissió per a cada una de les zones.

L'Assemblea diocesana conjunta es va fer, a primers de juliol de 1971, a La Gleba (Les Masies de Voltregà). Van assistir-hi 186 sacerdots residents al Bisbat, 56% del total, i es va seguir l'esquema que després es va utilitzar en l'assemblea de Madrid. És a dir, dividir-ho en temes, en aquest cas van ser 9, i que de cadascun es fessin una sèrie de preguntes per a ser votades pels assistents, que fossin acceptades si tenien els dos terços favorables dels participants¹²⁸.

Finalment en el bisbat de Tortosa, es creia que no s'havien elaborat prou els temes, per això, el dia 8 de juny de 1971, els representants dels 14 grups de tota la diòcesi van decidir, per unanimitat, aplaçar l'assemblea per després d'estiu. De totes maneres, com que s'havien de portar algunes conclusions a l'Assemblea de Madrid, es va fer una reunió conjunta dels capellans amb el bisbe el dia 6 de juliol de 1971. L'assistència va ser de 110 preveres (58% del total). En aquesta reunió, després d'un informe del vicari general, del bisbe i d'un sacerdot, es varen llegir les ponències, a les quals s'hi van fer algunes aportacions personals o de grup, sense cap tipus de votació ja que no era cap assemblea. D'aquesta manera van ser enviades a l'Assemblea de Madrid.

En les assemblees diocesanes catalanes varen sorgir les problemàtiques que seran el pal de paller de l'Assemblea de Madrid. Entre aquestes es podem destacar: a) les diferències entre els preveres per raons d'edat, d'afinitat ideològica o per la seva formació; b) Les dificultats per organitzar els grups heterogenis, per la falta de sintonia

---

¹²⁸ Per poder consultar tots els temes i ítems votats es troben al Butlletí Oficial del Bisbat de Vic, desembre de 1971, pàgs. 305-315.

entre els capellans per raons evidents com podia ser, conservadors i progressistes, urbans i rural, edats i d'altres; c) la participació es podia considerar correcta, car quasi sempre superava la meitat dels sacerdots de les diòcesis, tot i que s'havia de tenir present que moltes eren rurals, i per tant, mantenien una gran dispersió del clergat; d) la predisposició de la majoria dels bisbes catalans a col·laborar en la preparació de l'assemblea, cosa que ens estava indicant, possiblement, que els canvis que hi havia hagut al cap davant de les diòcesis catalanes eren els adequats per introduir el nou alè del Concili; e) les ganes que van posar una part important dels preveres catalans per poder ajudar a fer avançar l'Església cap a camins més adients als temps que estava vivint la societat.

Per acabar aquest apartat sobre com va esdevenir la preparació de l'Assemblea Conjunta a Catalunya, ens fixarem en l'assemblea interdiocesana i les seves decisions.

Els dies 14 i 15 de juliol de 1971, va haver-hi, a Tiana, una reunió¹²⁹ entre els bisbes de la Tarraconense, els delegats del Clergat de les diferents diòcesis i altres preveres. En realitat no podia ser una assemblea interdiocesana, tot i que hi havia participants de totes les diòcesis, ja que algunes d'elles encara no havien acabat o no havien començat l'assemblea diocesana, com ja hem vist anteriorment. En canvi sí que va servir per poder veure la tasca realitzada per cadascuna i intuir possibles pistes per a la futura Assemblea Conjunta de Madrid. Es va dividir el treball en quatre punts:

1) "Informació dels treballs realitzats a les diòcesis en ordre a l'Assemblea Conjunta". Els delegats de cada diòcesi van informar de com es trobaven els treballs. Com ja hem vist, el treball havia estat desigual, però en el que sí van coincidir va ser en que calia deixar les assemblees obertes per poder anar aprofundint en els diferents temes.

2) "Exposició i examen dels principals problemes i dels mitjans de solució d'àmbit regional". Es varen presentar sota tres anàlisis: a nivell personal, a nivell eclesial i a nivell Església – Món. Els assistents es van repartir en grups de treball per estudiar i buscar possibles solucions als problemes. Tots van coincidir en la necessitat de l'organització i potenciació de l'Església Tarraconense per poder arribar a tots els àmbits del territori. Per això, es va proposar d'establir i potenciar un diàleg permanent entre bisbes i preveres més enllà de l'Assemblea Conjunta que s'estava preparant i la

---

¹²⁹ Per poder examinar la reunió consultar: Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàgs. 458-460.

creació d'uns serveis generals per informar sobre els problemes del país, a fi de dur a terme una autèntica pastoral missionera.

3) “Realització d'un estudi previ i presentació d'un projecte”. Deia “s'encomanà als Delegats diocesans, presidits pel bisbe de Tortosa que efectuessin els estudis previs i presentessin un projecte sobre el qual poguessin opinar els preveres de les diòcesis¹³⁰”. La idea era que el projecte es fes amb les aportacions que sortissin dels diferents grups.

4) “Temes per l'Assemblea Conjunta de Madrid”. Aquests van ser: organització i potenciació de les províncies eclesiàstiques; relació dels preveres amb l'home d'avui i la seva problemàtica; formació permanent del clergat; relacions Església-Estat i, seguretat i previsió social dels preveres.

Com hem pogut constatar l'interès per l'Assemblea Conjunta havia abastat de manera desigual les diferents diòcesis catalanes i per diversos motius. En primer lloc, una raó fonamental va ser el zel dels bisbes a estudiar, amb més o menys detall, els distints temes que havien sorgit de l'enquesta. No tots els bisbes veien en bons ulls tractar matèries eclesials que en alguns casos podien qüestionar, fins i tot, preceptes bàsics de l'Església com podien ser el celibat, les relacions bisbes i preveres i d'altres. El compromís de la jerarquia es podia considerar com l'element més important per una bona participació en els debats encaminats a buscar propostes per l'assemblea de Madrid.

En segon lloc, s'hauria de ressaltar la magnitud de la participació dels preveres. Com ja hem vist, aquesta va ser molt desigual, però, en general, podem dir que va ser bona. En canvi, la voluntat d'arribar a solucions a les dificultats que en aquells moments tenia el clergat va plantejar més problemes. Igualment va haver-hi inconvenients per lligar les dates de les trobades que s'havien de fer –aquest va ser, però, un fet irrellevant, al cap i a la fi.

Per acabar, també hem de recordar la gran heterogeneïtat del clergat que anava des de posicions molt conservadores, pròximes al nacionalcatolicisme, fins a les més progressistes que volien reformes que anaven més enllà de les conciliars. Era un moment en els àmbits eclesials que s'havien de fer canvis, alguns força notables, i que no tots els eclesiàstics acceptaven de la mateixa manera, per això van sorgir diferències profundes com hem vist en l'Assemblea Conjunta de Madrid. Com en qualsevol

---

¹³⁰ Ibid., pàg. 459.

institució humana, sempre que es presenten canvis sorgeixen les pors i el dubta la necessitat.

3.4.- Els Bisbes catalans i l'assemblea conjunta.-

Quina va ser l'actitud dels bisbes catalans davant l'assemblea conjunta?. Quins eren els temes que més els preocupaven? Volien realment un diàleg obert amb el conjunt dels preveres o, senzillament, en tenien prou amb una presa de contacte per confirmar una església més participativa? Fins on va arribar aquest interès per fer participar a tots els membres de la comunitat eclesial? Tots els bisbes van tenir la mateixa actitud? Quins van ser els beneficis, per a l'església catalana, de l'assemblea conjunta? Són moltes les qüestions que ens podem plantejar i és bo d'intentar resoldre'n algunes.

Destaquem que el començament de la preparació de l'assemblea conjunta, coincideix amb el canvi, en els últims dos anys, del bisbe de Tortosa (Carles), Tarragona (Pont i Gol), Lleida (Malla) i la Seu d'Urgell (Martí). Mentre que els de Vic (Masnou), Girona (Jubany), Barcelona (González Martín) i Solsona (Bascañana) seguien essent els mateixos prelats. Pot resultar força curiós que va ser en aquests bisbats on hi va haver més problemes per seguir tot el procés de reflexió que havia de fer el clergat.

Fent un anàlisi més acurada, podríem dir que els bisbes Carles, Pont i Gol, Malla, Martí i Jubany eren els més motivats en donar suport a l'assemblea conjunta, com es pot veure amb la feina i les instruccions transmeses per ells durant el procés. El Dr. Jubany, però, per culpa del desencant i l'oposició que tenia d'una part important dels preveres del bisbat de Girona, crítics sobretot amb la seva labor episcopal, no va poder arribar a uns resultats adequats, ni abans ni després de l'assemblea de Madrid¹³¹. Podem intuir, també, que el bisbe Masnou va voler fer un treball de reflexió, més enfocat als problemes que hi havia dins del bisbat, que no pas preparar l'assemblea en concret, com es pot entendre de les paraules que va dirigir als seus preveres des del Butlletí Oficial del bisbat, i que més endavant ja esmentarem. L'arquebisbe de Barcelona, González Martín, a resultes dels problemes que tenia per la falta d'acceptació d'una gran part del conjunt eclesial de la diòcesi¹³² i la dubtosa posició que

¹³¹ S'ha de tenir en compte que va ser proposat com a arquebisbe de Barcelona el 3 de desembre de 1971.

¹³² Recordem la campanya "volem bisbes catalans" que si ve ja no estava en el seu moment àlgid, si que continuava tenint molta acceptació per part de capellans, religiosos i laics.

tenia envers l'assemblea conjunta, es va moure sempre en una posició més aviat conservadora. Per acabar, el bisbe Bascuñana, que com ja hem vist, sempre va mostrar la seva oposició, tant a l'enquesta com a la celebració de l'assemblea conjunta, i es va mantenir quasi sempre al marge; fins i tot quan finalment es va fer l'assemblea diocesana (abril 1971), gairebé no hi va assistir i no va fer gens de cas de les resolucions que s'hi van prendre.

Centrem-nos, però, en algunes de les pastorals, instruccions o opinions que van fer públiques els bisbes catalans, tant abans com després de l'Assemblea conjunta de Madrid. En primer lloc destacarem els diferents passos que va anar fent la Conferència Episcopal Tarraconense des de l'inici del procés de elaboració de l'assemblea conjunta. La primera notícia la va donar el bisbe Ricard Maria Carles, en la reunió del 22 i 23 de maig de 1970 a Manresa¹³³, que com a membre de la Comissió Episcopal del Clergat va informar sobre una reunió que s'havia celebrat a Madrid per preparar l'assemblea de bisbes i sacerdots. Es va destacar la necessitat que l'assemblea fos preparada a partir d'un treball, primer diocesà i després interdiocesà, recomanant que s'acabés amb una reunió entre els delegats del clergat i els bisbes, fet que va ser acceptat pels bisbes assistents.

Més endavant, el 26 de juny de 1970, a Tiana, en una reunió conjunta entre els bisbes i els delegats del clergat de les diòcesis¹³⁴, es va constatar la importància de mantenir un diàleg permanent per elaborar el treball preparatori de l'assemblea. També es va parlar de com organitzar els grups de treball diocesans per facilitar la participació del màxim possible de preveres. Igualment es va indicar que el punt de partida havia de ser el resum descriptiu dels problemes que sorgissin de l'anàlisi de l'enquesta que s'havia de fer a tots els sacerdots.

En el comunicat de la reunió 14 del 9 d'octubre de 1970 a Vic es va dir:

“Va ocupar part important de la reunió el tema de l'Assemblea conjunta dels Bisbes-Sacerdots que se celebrarà en les seves fases diocesana i interdiocesana. Van assistir-hi tots 105 delegats del clergat de les diòcesis de Catalunya. Cada diòcesi va exposar el desenvolupament de l'assemblea en el moment present, i hom va constatar que gairebé en totes elles ja s'ha realitzat l'enquesta al clergat i s'està procedint a la formació de grups de treball per tal de començar la tasca el pròxim mes de novembre¹³⁵”.

¹³³ www.tarraconense/inderx. Comunicat de la reunió 12, del 24 maig de 1970.

¹³⁴ Els delegats van ser: els Mns. J. Ballarín (Solsona), J. Batlles (Barcelona), Dr. Estela (Girona), M. Freixes (Lleida), J. Martí (Tarragona), J. Martorell (Tortosa), J. Mes (Seu d'Urgell), A. Miranda (Vic), i M. Pal (Seu d'Urgell), membre del Secretariat Nacional a www.tarraconense/inderx. Comunicat de la reunió 13, del 27 de juny de 1970.

¹³⁵ www.tarraconense/inderx. Comunicat de la reunió 14, del 10 d'octubre de 1970.

Per poder fer aquesta tasca amb seguretat, es va arribar als següents acords en la Conferència Episcopal Tarraconense:

“establir una secretaria interdiocesana per informar de les activitats referents a l'Assemblea, realitzar la coordinació entre les diferents diòcesis, proporcionar l'ajuda personal i els instruments de treball convenients, i organitzar, quan sigui el moment, l'Assemblea interdiocesana¹³⁶”.

Per finalitzar, es va decidir intentar fer el treball diocesà abans del 28 de febrer de 1971 i es determinà que un equip de tècnics de les diòcesis interessades estudiessin els procediments per a una presentació objectiva i adequada dels resultats de l'enquesta.

Aquesta col·laboració entre els bisbes de Catalunya i d'altres grups, Mossèn Joan Batlles, vicari episcopal de Barcelona, en una entrevista a la *Hoja Diocesana* la va valorar molt positivament¹³⁷.

La Conferència episcopal catalana va tornar a tractar l'assemblea en la reunió del 2 i 3 de juny de 1971 a Barcelona dient:

“Es va oferir un resum de la reunió feta pels delegats diocesans del clergat de les diferents diòcesis per tractar de l'assemblea dels bisbes-sacerdots. La Conferència va aprovar les línies generals que es van formular en aquella reunió per a la celebració d'aquesta trobada a nivell regional. Els bisbes van assenyalar els dies 14 i 15 de Juliol per efectuar-la¹³⁸”.

Posteriorment en la reunió del 14 i 15 d'octubre¹³⁹, celebrada a Barcelona, els bisbes van fer una valoració força positiva de l'Assemblea Conjunta de Madrid. També veien amb bons ulls que en la reunió regional del juliol s'hagués decidit que els delegats del clergat elaboressin un projecte per canalitzar les trobades interdiocesanes amb els bisbes en un futur.

¹³⁶ Ibid., en el comunicat de la reunió 14.

¹³⁷ Deia: “*Els delegats o vicaris episcopals del clergat de les diverses diòcesis ens reunim periòdicament i fins ens hem trobat juntament amb els bisbes. Aquests contactes volem que segueixin i fins a on es pugui ampliar el nombre de sacerdots participants i aspirem que un dia no llunyà, bisbes, sacerdots (seculars i religiosos), laics i religioses, puguem reflexionar junts sobre la pastoral dels nostres bisbats. La Tarraconense té tantes coses comunes! Avui és pastoralment suïcida que els bisbats quedin tancats i isolats els uns dels altres. Avui els nostres bisbes ja es reuneixen regularment, Delegats del clergat també, certs moviments de laics, algunes congregacions religioses i certs organismes igualment, a nivell interdiocesà. Però hem de progressar més ja que la unitat humana del nostre país, amb els seus problemes conjunts i les mateixes exigències de responsabilitat eclesial, ens hi obliguen*”. Hoja Dominical, nº 22, 30 maig 1971, pàg. 3.

¹³⁸ www.tarraconense/inderx. Comunicat de la reunió 18, del 4 de juny de 1971.

¹³⁹ www.tarraconense/inderx. Comunicat de la reunió 21, del 17 d'octubre de 1971.

En aquestes notes publicades per la Conferència Episcopal Tarraconense es pot constatar que els bisbes¹⁴⁰ d'aquesta assemblea interdiocesana estaven realment preocupats perquè s'anessin fent tots els passos determinats per arribar a la reunió de Madrid, i portar-hi els neguits que inquietaven la comunitat eclesial catalana. En referència a les intervencions dels bisbes en cadascuna de les seves diòcesis podem distingir entre les cartes pastorals que invitaven a participar en la preparació de l'assemblea conjunta, les reflexions sobre certs punts que s'estaven discutint en les trobades de preveres i les consideracions que van fer una vegada acabada l'Assemblea de Madrid.

Podem començar amb la carta que el bisbe Malla de Lleida¹⁴¹ va enviar el 12 de març de 1971 a tots els sacerdots de la diòcesi per motivar la participació en els treballs preparatoris de l'assemblea. Abordava, primerament, el goig que li havia produït poder assistir a algunes de les reunions amb la intenció de clarificar que el bisbe era al costat de les deliberacions que s'estaven fent. També destacava l'absència d'alguns dels preveres en els treballs, i tot i considerar que no eren molts, sí que li dolia la falta de contribució. Era conscient que això depenia de la voluntarietat de cada un, però tot i així ho lamentava perquè no ajudava a la fraternitat d'acció de la comunitat eclesial. Aquesta era la qüestió que més el preocupava. Considerava que la germanor sacerdotal era una peça indispensable pel bon funcionament de la diòcesi i per tant rebutjava les crítiques amb aquestes paraules:

“Debemos descartar en absoluto la falsa excusa de que la diversidad de pareceres surgida en el trabajo en común puede dañar más que favorecer el incremento de esta fraternidad. Este peligro si acaso, lejos de apartarnos del estudio en común, debe estimularnos a realizarlo con mayor interés, para afianzarnos, más todavía en la práctica del recto uso del diálogo, tan necesario para la pastoral de nuestros días¹⁴²”

Per tant, volia manifestar la importància d'aquesta unitat sacerdotal per millorar la pastoral, però seguia insistint que, malgrat els rumors que corrien de la possible suspensió de l'assemblea de Madrid, tot i que no ho creia donat el suport de la CEE i del seu president cardenal Tarancón, aquestes reunions eren molt transcendents per conèixer l'estat i el pensament del clergat diocesà. Per això, acabava la Carta amb la següent consideració:

---

¹⁴⁰ Hi ha un aspecte força significatiu que és la falta d'assistència, sistemàtica, del bisbe de Solsona, Dr. Bascuñana., per tant no tots els bisbes tenien la mateixa sol·licitud per reflexionar sobre l'Assemblea

¹⁴¹ “*Carta del Sr. Obispo a los sacerdotes*”. Butlletí Oficial del Bisbat de Lleida, abril de 1971, pàgs. 103-105.

¹⁴² *Ibid.*, pàg. 104.

“Pero además quisiera poner en relieve que el interés de la celebración de nuestra Asamblea [sic] (puesto que ja se ha iniciado), es independiente en cierta manera, de la celebración de las Asambleas interdiocesanas y Nacional. Lo que equivale a decir que, con independencia de las demás diócesis, es el interés de la nuestra, de nosotros mismos, el que nos lleva a esas reuniones. Lo cual no significa exclusión. Al contrario, realizando nuestro trabajo sentimos vivo y necesario el afán de colaborar y de coordinarnos con los demás por el sentido de fraternidad con que deben unirse las diversas Iglesias y además por el bien que de la reflexión conjunta posterior, en las Asambleas interdiocesanas y Nacional, puede derivarse para nosotros¹⁴³”.

Definitivament, el bisbe Malla volia que les trobades i reflexions que s’havien de fer sobre els distints problemes que en aquell moment tenien els preveres, fossin molt positives per clarificar la situació de la diòcesi. Aquesta actitud va ser seguida per molts dels bisbes catalans¹⁴⁴, ja que era una oportunitat per disciplinar la conflictivitat en les diòcesis i millorar-ne el funcionament.

Una altra intervenció va ser la de l’arquebisbe Pont i Gol en “*El sacerdote y su circunstancia. Glosa al document II del Secretariado Nacional del Clero*”¹⁴⁵. En aquesta glosa, l’arquebisbe pretenia fer entendre tres dels documents, publicats pel Secretariado Nacional del Clero¹⁴⁶, que havien de servir de pauta per a la discussió, en les reunions dels preveres de cara a preparar l’Assemblea. Interpretava que el document 0 era on es descobrien els aspectes negatius que tenia la comunitat eclesial després de fer l’anàlisi de l’enquesta, mentre que el document II pretenia explicar els problemes originats en les estructures i, per acabar, el document III era on es presentaven els originats per les persones. Pont i Gol es va centrar en el document II on perseguia fer veure la importància que podia tenir canviar qualsevol cosa de les estructures. Entenia que l’anatomia base eren les doctrines i les ideologies; tot i que podien semblar immutables sí que hi podia haver diverses formes de presentar-les. Per això deia en la glosa:

¹⁴³ Ibid., pàgs. 104-105.

¹⁴⁴ Podem destacar, el bisbe Martí Alanis de la Seu d’Urgell, l’arquebisbe Pont i Gol de Tarragona; el bisbe Carles de Tortosa i el bisbe Masnou de Vic. Tots, en un moment o altre consideren que aquestes reflexions poden ajudar a l’entesa entre els preveres i amb la jerarquia.

¹⁴⁵ “*El sacerdote y su circunstancia. Glosa al documento II del Secretariado Nacional del clero*” por monseñor José Pont y Gol, arzobispo de Tarragona. *Ecclesia*, nº 1549, 10 de julio de 1971, pág. 899. (extret del Butlletí Oficial de l’arquebisbat).

¹⁴⁶ L’estudi de Pont i Gol era sobre els primers documents que havia elaborat una comissió d’un dos-cents sacerdots i que va aprobar el Secretariado Nacional del Clero i deia: “*Durante el mes marzo de 1970 se elaboraron los documentos por grupos de sacerdotes de distintas edades, ideologías y funciones pastorales. Intervinieron unos 200 sacerdotes: Documento 0, “Situación del clero”; Documento I, “Significación del sacerdocio ministerial”; Documento II, “sugerencias para resolver los problemas sacerdotales provenientes de las estructuras”, y Documento III, “Sugerencias para resolver los problemas sacerdotales de dimensión pastoral”.* “*Asamblea Conjunta Obispos – Sacerdotes*” preparada pel Secretariado Nacional del Clero. Biblioteca de autores cristianos. Madrid (1971), pág. XXIX.

“Una constante “aplicación a la lectura” para conseguir una formación permanente del clero es la pista base en que nos introduce al documento para recuperar “el sentido de lo seguro y cierto”, en los nuevos planteamientos o “estructuras” ideológicas de todo orden, que cada día aparecen en nuestra cambiante época actual¹⁴⁷”.

Defensava clarament la formació permanent dels sacerdots per mantenir una actitud de canvi i per estar al dia de les novetats doctrinals. Per tant, l'arquebisbe feia una sèrie de proposicions com a resum del que entenia que els estava transmeten el document II del Secretariado Nacional del Clero. Com a tall de conclusió apuntava a una estructura de la vida ministerial en què:

La pastoral sea servida por lo administrativo.
 Sea fruto de una conversación evangélica y de una conversión a la vida.
 Por ello, el obispo se acerque a la vida, a sus sacerdotes, a los militantes, comunidades parroquiales y a los grupos vivos.
 Que las estructuras organizativas diocesanas no sean abstractas, sino que surjan de la vida y se renueven contando con los hombres.
 Que la actitud de servicio, abandonando radicalmente las posturas dominantes y estando a la “escucha” de las personas y de los hechos.
 Que dicha actitud sea dinámica, llena de esperanza, centrada en la fe, oración, caridad y compromiso.

L'arquebisbe Pont i Gol intentava fer veure com s'havien d'organitzar les noves estructures que sorgirien irremeiablement de les pautes de l'Assemblea, influïdes per les instruccions donades pel Concili. Volia una més gran compenetració entre els bisbes i la comunitat eclesial, a part d'una actitud de servei en contra de les maneres de submissió entre els diferents càrrecs que hi havia dins de l'Església. No deixa de ser una posició més en la línia conciliar.

La transcendència que tenia la futura Assemblea Conjunta va fer que els bisbes en les seves reflexions, d'una manera o d'una altra, incidissin en alguns aspectes que havien de tractar-s'hi. El bisbe Bascuñana, com ja hem dit, crític i poc partidari que es convoqués una assemblea entre bisbes i sacerdots, va aprofitar una pastoral sobre el sacerdocí per desmitificar algunes qüestions que s'estaven plantejant com el celibat i la crisi de vocacions¹⁴⁸. El que preocupava al bisbe era la falta de vocacions i els qüestionaments que s'estaven fent a la importància del seminari i la recerca de noves formes de vocació. Veia que el procés d'adaptar-se als nous temps estava provocant plantejaments de tipus teològics, cosa que podia conduir a la pèrdua de la identitat sacerdotal. Per això deia:

¹⁴⁷ Ibid., *El Sacerdote y su...*...pág. 899.

¹⁴⁸ “*El sacerdocio ministerial, irreversiblemente necesario*” por monseñor José Bascuñana. *Ecclesia*, n° 1545, 12 juny de 1971, pág. 763. Extret del Butlletí Oficial del Bisbat de Solsona.

“El sacerdote es necesario; y el sacerdote no se improvisa. Por esto, la Iglesia insistió, a partir del Concilio de Trento, y sigue insistiendo, a partir del Concilio Vaticano II, sobre la necesidad de los seminarios, como centros especiales para el cultivo de los gérmenes de vocación sacerdotal y dedicados a la recta formación de sus candidatos. Puede que más adelante, según aconsejen las necesidades de los tiempos, se encuentren, además del seminario, otros cauces para fomentar y cultivar las vocaciones. En el momento presente este cauce normal es el seminario.

Sin embargo, el sentimiento es hoy, para muchos, tema de discusión. Se habla de crisis. Estamos comprobando, ciertamente, una disminución de vocaciones. Se acusan dificultades de formación, con la consiguiente falta de madurez humana, cristiana y de opción vocacional [...] para algunos, como indefinida y, para muchos, con un futuro socialmente incierto, el tipo de vocación con motivaciones no muy firmes, que ayer podía existir y mantenerse, se encuentra hoy mucho más expuesta a crisis de vacilación y duda para un compromiso definitivo¹⁴⁹”

El bisbe Bascuñana, intentaba fer veure la importància dels seminaris, que, en alguns àmbients, en les discussions per preparar l'Assemblea, s'havien posat en dubte. Sí que veia que hi havia una certa crisi de vocacions, sobretot en els estudiants que en aquells moments s'estaven preparant per a ésser futurs sacerdots. Pensa que les causes poden ser molt variades; l'Església, però, no es pot quedar quieta sense buscar solucions, esperant que el temps torni a posar les coses al seu lloc. Per això volia que s'impliqués tota la comunitat eclesial, des de l'educació dins de la família, passant per l'ambient que s'havia de crear dins de les parròquies fins al paper important que havien de tenir sacerdots i mestres que educaven els adolescents. En poques paraules, feia una crida a la corresponsabilitat de tots els fidels. El bisbe veia el problema però no buscava canviar les coses sinó retornar a les bases d'una bona educació religiosa.

D'una altra banda, el bisbe de Girona, Dr. Jubany¹⁵⁰, també feia una dissertació per defensar posicions que estaven sorgint arran de les reunions arxiprestals per preparar l'Assemblea Conjunta, sobretot les que feien referència a la preocupació dels preveres per fer arribar el missatge evangèlic a la nova manera de pensar de la societat.

Començava assenyalant que ser fidels a la paraula de Déu no era cosa d'immobilistes o d'integristes, ja que la manera de pensar de la societat havia canviat: d'un home educat en el món de les lletres amb una mentalitat pròxima als àmbits eclesiàstics, s'havia passat a un altre educat en la tècnica. Aquest fet, a la llarga, podia desconcertar la joventut i, per tant, provocar problemes en el camp de l'evangelització. Si a aquesta situació s'hi afegien les innovacions, gràcies a les facilitats de

¹⁴⁹ Ibid., pág. 763.

¹⁵⁰ “Acomodación del mensaje evangélico a la mentalidad de los hombres de hoy” por monseñor Narciso Jubany, obispo de Girona. Ecclesia, n° 1548, 3 juliol de 1971, pág. 859-860.

comunicacions, a l'intercanvi d'idees, o l'accés a llibres i revistes, tot plegat provocava que d'una feligresia tancada i sotmesa a la paraula del seu sacerdot, que era indiscutible i indiscutida, es passés a una altra que se n'allunyava gràcies a la crítica que cada vegada era més present en les comunitats eclesials. Davant d'aquest fet, el bisbe Jubany proposava:

“Acomodar el mensaje evangélico a la mentalidad de los hombres de hoy plantea, ante todo, un problema del lenguaje [sic]: el de manera de hablar o de predicar. A veces, nuestro modo de exponer las verdades de la fe –así como el contenido conceptual de muchas palabras que usamos- no coincide con las maneras de pensar de la gente o con las categorías y valores de las ciencias humanas, que se aprenden en las escuelas. [.....] De aquí surge la necesidad de un propósito auténticamente sacerdotal: el saber detectar la mentalidad y la manera de hablar de las personas que hemos de evangelizar, para estudiar luego cómo podemos exponerles mejor las verdades del Evangelio¹⁵¹”.

Amb aquestes paraules estava demanant als preveres que fessin un esforç per adaptar-se a les noves mentalitats, i per buscar les formes més adequades de conèixer els fidels a qui s'havia de predicar. Per arribar a aconseguir-ho proposava tres mètodes: les converses personals, les enquestes sociològiques i la pedagogia de la paraula. Per cert, una d'aquestes propostes fa referència a les enquestes, que s'havien passat als preveres, que eren la base dels documents que s'estaven discutint en les trobades per preparar l'Assemblea Conjunta i que tanta polèmica estaven generant en aquells moments per part del clergat més conservador. Sobre aquesta temàtica, el bisbe Dr. Jubany deia:

“las encuestas sociológicas constituyen una preciosa ayuda para conocer la psicología personal y colectiva de los hombres concretos a quienes evangelizamos y para descubrir el camino más apto para educarlos en la fe. Pero de ellas no se puede deducir cuáles deben ser las únicas verdades que, con carácter exclusivo, se les ha de predicar. Ello significaría, por una parte, mutilar a Cristo y, por la otra, equivaldría a aplicar principios democráticos a un terreno que no les corresponde¹⁵²”.

Posa de manifest que la utilitat de les enquestes serveix per aprofundir en les problemàtiques col·lectives i personals, raó per la qual s'havia fet l'enquesta als preveres, però no per canviar els conceptes bàsics de la fe. Amb aquesta reflexió estava intentant fer veure que la introducció de mètodes moderns no anava contra els preceptes bàsics, sinó que servia per millorar la comprensió dels problemes que tenia la comunitat eclesial i procurar esmenar-los.

---

¹⁵¹ Ibid., pág. 859.

¹⁵² Ibid., pág. 859.

Per acabar aquesta revisió sobre algunes de les intervencions dels bisbes catalans en el transcurs de la preparació de l'Assemblea Conjunta, ens centrarem en les paraules que va dir Ricard Maria Carles, bisbe de Tortosa, en l'assemblea diocesana conjunta¹⁵³. En primer lloc fa notar els dos tipus de prevere que hi ha en aquells moments, els que tenen por als canvis i els que voldrien que tot evolucionés amb molta rapidesa. Als uns i als altres els diu:

“No nos afinquemos con inmovilismo en lo que poseemos, como si fuera definitivo, porque sería pecar de orgullo; ni caigamos en la ruptura o condenación del pasado porque caeríamos en el mismo pecado¹⁵⁴”.

Estava indicant l'autèntica manera de fer de l'Església: ni centrar-se en el passat, ni tampoc canviar les coses sense una profunda reflexió. Era inequívoc que s'havien de canviar les coses, ja que la societat s'havia transformat, però tot tenia el seu temps i el seu procés. La idea que el bisbe volia donar als preveres era no trencar, sinó millorar el passat. Per això els recorda que no poden ser postconciliars, com els necessitava l'Església, si no “*hem estudiat, meditat y fet carn de la nostra carn, per poder viure, el missatge del Concili Vaticà II*”. Volia mantenir la unitat de tots els sacerdots recordant que cap grup es podia considerar en possessió de la veritat i que no acceptaria cap tipus de pressió. Ens està dient que era pressionat o, senzillament, que la força de cada opció era molt forta?. El que si podem afirmar és que el bisbe se sentia pressionat, com possiblement molts dels bisbes espanyols en les seves diòcesis, ja que la dues tendències eren presents, com ja hem vist en els resultats de les enquestes o en les polèmiques que van sorgir abans, durant i després de l'Assemblea Conjunta. Sobre aquestes pressions segueix insistint més endavant dient:

“... Pero el único grupo que puedo tomar en consideración es el que vosotros mismos habéis elegido en su totalidad –excepción hecha de tres miembros natos-: el Consejo del Presbiterio. En la mente de la Iglesia es éste el grupo eminentemente cualificado para aconsejar al obispo. Un grupo, por otra parte, en el que tampoco las presiones conducirían a nada, dado que no es un organismo de decisiones, sino un Consejo consultivo. [...] El obispo no puede uncirse al carro de ningún grupo, porque traicionaría un carisma fundamental: el de la unidad. El obispo no puede admitir presiones ni hipotecar su conciencia por agradar a sus sacerdotes. El obispo debe ayudar a todo sacerdote, pero no puede ayudar a uno contra otro¹⁵⁵”.

---

¹⁵³ “*Asamblea diocesana conjunta: ni inmovilismo ni ruptura con el pasado*” per monsenyor Ricard Maria Carles Gordo, obispo de Tortosa. Ecclesia, nº 1551, 24 juliol de 1971, pàgs. 961-962.

¹⁵⁴ Ibid., pág. 961.

¹⁵⁵ Ibid., pàgs. 961-962.

Resulta patent que la situació de pressió era molt forta en el bisbat de Tortosa, ja que utilitza tots els arguments possibles per fer veure als seus preveres que no cedirà a cap tipus d'influència. Va acabar la pastoral intentant que tots estiguessin units i treballessin per la renovació que havia anticipat el Concili.

Ara ens centrarem en les consideracions que varen fer alguns bisbes catalans una vegada finalitzada l'Assemblea conjunta de Madrid. Ens fixarem en tres opinions, la de l'arquebisbe Pont i Gol, la del bisbe Martí Alanis i la del bisbe Masnou.

L'arquebisbe Pont i Gol va fer a la diòcesi una nota triomfalista de l'Assemblea Conjunta, on només hi veia avantatges, sense elaborar-ne una anàlisi amb els pros i contres que tota trobada acostuma a tenir. Cap de les polèmiques que hi van haver no van ser constatades en la seva nota. Com a tall d'exemple podem destacar algunes de les seves expressions:

“El éxito ha sido fruto de una preparación prolongada y profunda, de una enorme dosis de sinceridad y buena voluntad de los asambleístas, de un gran afán de servicio a la Iglesia y al mundo y, sobre todo, pues lo hemos palpado, de la fuerza del Espíritu, que nos ha dado luz en los momentos difíciles y que nos ha hermanado en una convivencia rica en matices y real en fraterna aceptación y caridad. [...] Digan lo que digan las agencias informativas sensacionalistas, yo os digo que aún resuena en mis oídos el clamor vibrante del himno: “Un solo Señor, una sola fe”, coreado por todos en entusiasmo de acción de gracias y de fraternal despedido¹⁵⁶”.

Uns aires triomfalistes i només bona harmonia en les activitats que es varen fer en l'Assemblea. Fins i tot desconsidera els mitjans de comunicació que eren crítics amb la trobada, i no reconeix els problemes que varen sorgir en moments determinats, com ja hem vist anteriorment. Això respon al gran compromís i a l'indiscutible suport que havia mantingut durant tota la fase diocesana de l'assemblea.

En la seva primera pastoral¹⁵⁷, que va titular “*L'Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots, realitat i esperança de la nostra Església*”¹⁵⁸, el bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanis, va aprofitar les circumstàncies per fer un ampli escrit de dinou pàgines, que va enviar a tots els preveres, on resumia les conclusions de l'assemblea.

Després d'una introducció sobre la gran experiència que havia representat l'assemblea va voler destacar aquells punts que per a ell eren d'interès general. Va dividir la comunicació en sis punts fonamentals: a) experiència de reflexió i estudi; b)

¹⁵⁶ “*La Asamblea, un éxito feliz*” por Monseñor Pont i Gol. Ecclesia, nº 1562, 9 octubre de 1971, pàg. 1833. També a *El Correo Catalán*, 25 setembre 1971, pàg. 18.

¹⁵⁷ Havia estat anomenat bisbe de la Seu d'Urgell el 20 de novembre 1971 i havia pres possessió el 31 de gener de 1971.

¹⁵⁸ Podem trobar un resum força interessant i complert a *La Vanguardia*, del 20 de novembre de 1971, pàg. 25. També es troba en el Butlletí Oficial del Bisbat de la Seu d'Urgell.

escrutar els signes dels temps; c) participació i corresponsabilitat; d) experiència de diàleg; e) renovació pastoral i col·lectiva; f) conclusió, un esdeveniment que s'ha d'aprofitar.

Un compendi que ajudaria a renovar el conjunt de l'Església. En primer lloc, la idea que els temps estan canviant i que, per tant, s'ha de fer un esforç de renovació que la pròpia assemblea ja havia iniciat, i en què s'havia de seguir avançant, ja que es deixava un camí obert cap el futur. També considerava important que l'Assemblea s'hagués basat en la realitat, en els seus problemes, angoixes, aspiracions, opinions i actituds i, des d'aquí, havien buscat les solucions entre tots. Igualment va parlar de la gran experiència que havia estat la participació entre clergues i bisbes fet que conduïa el futur cap a una millor entesa, unes més àmplies relacions entre els dos estaments i un obert diàleg dins de la comunitat eclesial. De la mateixa manera, sobre la renovació deia: *“La asamblea nos invita a obispos i presbíteros a una actitud permanente de conversión que nos configure, progresivamente, a Jesucristo”*, una qüestió que canviava la manera de fer tradicional de l'Església. Quan es centra en les conclusions vol deixar clar que és com ell ho ha viscut, però *“No podemos ignorar que algunas personas lo han visto de otro modo. No podemos juzgar sus intenciones, pero tampoco compartir sus opiniones¹⁵⁹”*. Aquest bisbe sí que constata que, tot i que no va ser el seu cas, hi va haver oposició dins de l'assemblea.

La segona part de la pastoral la va dedicar a quin era el veritable abast de les conclusions a què havia arribat l'assemblea amb aquestes paraules:

“Prescindiendo del valor jurídico y vinculante que puedan tener estas conclusiones para la Iglesia española, es evidente que el mismo hecho de la Asamblea y sus pronunciamientos en importantes problemas tiene ya en si un valor. Queremos recoger algunos puntos fundamentales que han sido tratados en ella y que deben ser objeto de una reflexión más detenida¹⁶⁰”.

És entenedor que el bisbe intenti buscar un valor en l'assemblea, sobretot tenint present que hi havia una part de l'Església espanyola que qüestionava aquest aspecte. És de suposar que com a prelat jove estigués al costat de la renovació que li feia falta a la comunitat eclesial de la seva diòcesis i del conjunt de diòcesis d'Espanya. Per això considerava que en la pròxima assemblea de l'episcopat haurien d'estudiar el valor jurídic de les resolucions adoptades, cosa que requeria un consens entre els bisbes per donar un sentit d'unitat i per afirmar el valor del que havien aprovat. També

¹⁵⁹ Op. Cit, *La Vanguardia*..., pàg. 25.

¹⁶⁰ Ibid., pàg. 25.

considerava important la renovació de l'acció missionera per canviar les maneres de fer i augmentar la llibertat dels cristians, tot i que això pogués crear desassossec en els que feien del poder o dels interessos particulars el do suprem. Segons el bisbe s'havia de canviar i buscar nous camins per adaptar la fe als homes i als nous temps. Per acabar, podem entendre que amb aquesta pastoral, el bisbe donava una imatge nova i molt més pròxima a les resolucions del concili, que tant costava d'introduir a l'Església espanyola.

Per últim, el bisbe de Vic, Ramón Masnou, feia una reflexió a la presentació de les conclusions de l'Assemblea conjunta en l'àmbit diocesà¹⁶¹. Començava donant les gràcies a tot el treball esmerçat pels preveres i considerant que s'havia de tenir en consideració que tot s'estava fent “*amb disponibilitat de cor i confiança en l'ensenyament del Magisteri jeràrquic de l'Església*”. Per a ell, això era el més important, tots els altres conceptes com: “*els autors i les seves múltiples opinions, les mentalitats i els encasellaments, cal situar-los serenament en el seu real valor, i saber discernir quan es converteixen en destorb o contravalor*¹⁶²”.

També deixarà constància que les proposicions no necessàriament les havia de fer seves el bisbe perquè, primer, s'havien de matisar, discernir i discutir en l'assemblea regional, nacional i, finalment, en el Sínode de Roma, que era on definitivament sorgiria el document sobre el sacerdoci ministerial. Igualment, acabava parlant de les actituds que dins de les diferents trobades anirien apareixent, tot dient:

“Les actituds tancades, tant si són d'un cantó com de l'altre, es privaran d'un bé. No cal dir que una cosa és el coneixement i altra el discerniment. Aquest últim, tan necessari per a alliberar-se dels seudoprofetismes, tan freqüents en gros o en petit, no ha d'esperar-se de documents d'estudi, -per bé que aquestes són necessaris i han d'ajudar, si són fidels a la fe, al Magisteri i a la ciència -, sinó de la il·luminació i sintonia que ve de l'ensenyament d'aquelles a qui el Senyor ha confiat aquest carisma i aquest ministeri¹⁶³”.

Com podem veure, el bisbe de Vic en va fer una lectura dins del seu tarannà, amb una visió molt mística, sense voler entrar en cap tipus de polèmica, encara que aconsellava allunyar-se de les posicions més extremistes que tant l'estaven preocupant

---

¹⁶¹ Reflexió a l'Assemblea Conjunta de Bisbes i sacerdots. Fase diocesana per Ramón Masnou. Butlletí Oficial del bisbat de Vic, desembre 1971, pàgs. 303-304.

¹⁶² Ibid., pàg. 303

¹⁶³ Ibid., pàg. 304.

en la seva diòcesi¹⁶⁴. És evident que un dels aspectes que més preocupaven els bisbes catalans eren els extremismes, fossin del color que fossin, com ja hem vist en altres reflexions de la jerarquia.

3.5.- Els mitjans de comunicació catalans i l'Assemblea Conjunta.-

Quina és la importància que van donar els mitjans de comunicació catalans a l'Assemblea Conjunta? Quina va ser la seva posició? Com van entendre l'assemblea? Van ser molt crítics o condescendents amb aquesta?

En principi, tots els diaris més importants de Catalunya¹⁶⁵, d'una manera o d'una altra, es van fer ressò de l'assemblea que es va celebrar a Madrid. El diari que més se'n va ocupar va ser *El Correo Catalán* que, a part de dedicar-hi una crònica diària i algun article -gràcies als dos enviats especials, els mossens Casimir Martí i Josep Bigordà-, durant un llarg període de temps va seguir parlant a partir de reflexions o d'entrevistes a membres de la comunitat eclesial. La seva posició sempre va ser de respecte, no amagant les diferents polèmiques que van anar sorgint, però informant dels fets més significatius amb un caire força favorable. L'altre diari que també va dedicar-hi molta atenció va ser *La Vanguardia* que, igualment, va dedicar un informe diari al procés de l'Assemblea firmat per la redacció, sense assenyalar qui era el responsable de les cròniques. Així mateix es poden trobar notícies de la preparació, tant diocesana com general, i notícies de les conseqüències i opinions que es van donar després. Tampoc s'hi mostra crític i fa poc ressò de les polèmiques sorgides. Tots dos diaris mostren una línia més aviat partidària de la Conferència Episcopal.

El Noticiero Universal, diari de la tarda, també va dedicar una crònica diària a l'assemblea utilitzant la informació d'Europa Press, Logos i Cifra que eren les tres agències més destacades en la premsa espanyola en aquells moments. Són articles de caràcter general sense entrar en gaires detalls. Després d'acabada l'Assemblea pràcticament no s'hi troben notícies. Per acabar, el diari *Tele/Expres* fa una informació esbiaixada, sense gaires concrecions i no diàriament. Són escrits del seu redactor a

---

¹⁶⁴ No hem d'oblidar que en la seva diòcesi havia nascut la Asociación de Sacerdotes y Religiosos de San Antonio Mª Claret que serien l'origen de la Hermandad Sacerdotal i les polèmiques que tenia amb alguns capellans progressistes com Mossèn Dalmau o Xirinacs com a tall d'exemple.

¹⁶⁵ Per aquest apartat utilitzaré el diaris: *La Vanguardia*, *El Correo Catalan*, *El Noticiero Universal* i *Tele/Expres*.

Madrid, Ramón Pi i del seu redactor habitual de notícies religioses, Josep Perarnau. No aprofundia i destacava les polèmiques que anaven sorgint.

Després de fer una revisió d'aquests diaris, sí que podem afirmar que el fet va tenir un interès important donat el gran espai que hi dediquen, sobretot aquells que estan més pròxims a l'Església. No es pot negar que hi havia expectació pel que podria passar en l'Assemblea. Tot i això, no es veu un afany per defensar o criticar la trobada, sinó que es percep com una novetat dins l'actuació quotidiana de l'Església, i com una possibilitat de canvis en la comunitat eclesial. En una societat on no hi havia variacions això representava una gran novetat i generava esperances.

Si fem una revisió de les revistes catalanes d'Església¹⁶⁶, també trobem una diversitat de tractaments segons els interessos i les preferències de cadascuna. Per començar cal dir que si volem una informació àmplia sobre els fets i les conclusions en hem de centrar en la revista "*Documents d'Església*", sobretot els dos números de novembre de 1971, on es fa un estudi profund de l'Assemblea, així com dels problemes i els encerts que hi va haver. Segurament és el millor estudi de totes les revistes catalanes¹⁶⁷, però molt centrada en la reunió de Madrid. Podem destacar els articles: "*Un pas endavant amb coratge*¹⁶⁸" i "*Llums i ombres de l'Assemblea Conjunta*¹⁶⁹". El primer en explica tot el procés de l'Assemblea, les seves ponències i les seves votacions amb les conclusions, mentre que el segon, del bisbe de Bilbao, Cirarda, fa una anàlisi dels aspectes més positius i d'aquells que es poden considerar negatius. Posteriorment, l'exemplar de l'abril de 1972, tracta amb profunditat la polèmica que hi va existir a l'entorn del document romà del qual en parlarem més endavant.

Les revistes "*Quaderns de pastoral*" i "*Qüestions de vida cristiana*" són les millors per conèixer el procés des d'un punt de vista de l'Església catalana. La primera permet veure el desenvolupament del treball que es va anar fent en les diferents diòcesis catalanes per preparar les diferents assemblees diocesanes, per acabar amb la interdiocesana. En general, són cròniques molt detallades de les problemàtiques que van

---

¹⁶⁶ Per aquest estudi he fet servir les revistes catalanes més importants en aquells moments: "*Correspondència*", "*Documents d'Església*", "*El Ciervo*", "*Quaderns de pastoral*" i "*Qüestions de vida cristiana*". Igualment hi podríem afegir els fulls dominicals i parroquials i els butlletins oficials dels bisbats, però aquest tenen una visió massa influenciada pel bisbes de cada diòcesi, per això els hi falta una visió crítica i molt centralitzada en la diòcesi, tot i que hi butlletins que quasi ni en parlen, com el cas de Solsona.

¹⁶⁷ Per l'estudi del conjunt de l'Assemblea de Madrid no hi com la revista *Ecclesia*, però aquesta no era, només, de l'àmbit català.

¹⁶⁸ *Documents d'Església*, nº 113, 1 novembre 1971, pàgs. 1225-1272.

¹⁶⁹ *Documents d'Església*, nº 114, 15 novembre 1971, pàgs. 1329-1334.

anar sorgint en cadascuna d'elles, sobretot en l'apartat de la revista, anomenat “*D’ací i d’allà*”, que no deixen de ser les anàlisis més importants que passaven dins de les diòcesis catalanes. En la revista “*Qüestions de vida cristiana*” hi ha articles puntuals sobre l’assemblea i alguns dels aspectes més debatuts, que resulten força interessants per veure què preocupava els feligresos.

Per acabar ens podem centrar en revistes com “*Correspondència*”, on l’assemblea no era un fet primordial, ja que estaven més capficats en els aspectes de les secularitzacions o del món obrer i la participació de l’Església en aquest món. L’altre revista a considerar era “*El Ciervo*” però, com l’anterior, tampoc era un esdeveniment que els obsessionés. Tant en l’una com en l’altra hi ha petites ressenyes puntuals que donen l’opinió sobre algun aspecte concret. Es podria destacar un article de Jordi Bertran¹⁷⁰ sobre els resultats de l’Assemblea Conjunta en el qual posa en dubta i crítica, de forma molt punyent, totes les resolucions preses. És un exemple de les crítiques que feien els sacerdots progressistes a la trobada. Com a exemple podem citar-ne un tros:

“Un assemblea incapaç de reconciliació., incapaç del mínim de reconciliació nacional, com fora haver demanat perdó per no haver encertat de ser ministres de reconciliació i d’unió. Fa temps que el nostre poble més despert, especialment el món obrer, demana amnistia i reconciliació.... Els ministres del perdó, de la comunitat, de la unió, es reuneixen en assemblea després de trenta anys llargs d’una guerra civil i es reconeixen incapaços de reconciliació. [...] Una assemblea que quan es decidia a “pensar” pel seu compte, si li recordaven de seguida dues condicions “tabús”: la limitació imposada per la Permanent de l’episcopat i la “fidelitat” a Roma. És ben greu que no puguem encara pensar pel nostre compte¹⁷¹”.

Aquí notem quins són els aspectes que més molesten al clergat vinculat a moviments progressistes i obreristes, la falta d’acord en la reconciliació o en la poca llibertat que hi havia per canviar les coses, però també, la incapacitat per alliberar-se de la dependència econòmica de l’Estat, d’estar alienats pel sexe i no permetre ordenar homes casats o ignorar tota les dificultats sorgides per les secularitzacions.

Com podem veure l’Assemblea Conjunta no solament tenia les diferències amb el sector conservador, gens partidaris a canvis, sinó que els que volien un gir més gran i més adequat als canvis socials igualment n’estaven en contra de les resolucions.

¹⁷⁰ Prevere vinculat a la JOC i que durant més de vint anys va ser rector de Sant Miquel d’Olèrdola.

¹⁷¹ “Una altra cara de l’Assemblea Bisbes – capellans” per Jordi Bertran. *Correspondència*, n° 98, octubre 1971, pàgs. 17-18.

3.6.- La polèmica del document romà a l'Assemblea Conjunta.-

Les conclusions de l'Assemblea Conjunta van posar sobre la taula les diferències que hi havia dins de l'Església espanyola i, de rebot, de la catalana. Es va intentar mostrar una nova manera d'entendre la presència de l'Església en el món i establir unes noves relacions Església-Estat; per això es demanava una urgent revisió concordatària i la independència de l'Estat. A part d'això es sol·licitava¹⁷²: La llibertat veritable d'expressió de tota idea que no atemptés el bé comú (conclusió 11); el dret de lliure associació i reunió sindical i política en un sa i legítim pluralisme (conclusió 12); la participació responsable de tots els ciutadans en la gestió i control de la cosa pública (conclusió 13); la garantia suficient del treball que evités –en el possible- l'atur real o encobert, i el gravíssim problema de l'emigració (conclusió 14); el desenvolupament harmònic de les diverses regions espanyoles, així com de les ciutats i les zones rurals (conclusió 15); el respecte i la promoció dels legítims drets de les minories ètniques i de les particularitats culturals dels diversos pobles d'Espanya (conclusió 16); la igualtat d'oportunitats en l'accés a la cultura i reconeixement efectiu del drets dels pares i assessors a escollir l'escola dels seus fills (conclusió 17); la igualtat jurídica real de tots els espanyols davant la llei i supressió de les jurisdiccions espacials (conclusió 18); el dret a l'objecció de consciència per motius ètics i religiosos (conclusió 19); el dret a la integritat física que tuteli l'home de les “tortures corporals o mentals i també dels intents de coacció espiritual”. Conclusions que formaven part de la primera ponència i que van ser totes aprovades per més dels dos terços del votants; conclusions que evidenciaven, un trencament amb l'entramat polític del règim i estaven en línia amb l'encíclica “*Pacem in Terris*” i amb les resolucions del concili.

Sobre aquestes conclusions un informe trobat a l'Arxiu General de l'Administració anomenat “*Observaciones sobre los documentos de la Asamblea Conjunta*”¹⁷³ deia:

“La Asamblea Conjunta, al votar las conclusiones de esta ponencia, ¿fue consciente del serio problema que tenía entre manos, con su gravedad en sí mismo i con sus consecuencias para toda la vida de la Iglesia y del Estado en España? ¿Fue consciente de que votaba unas conclusiones, cuyo espíritu era resueltamente contrario a la situación religiosa española, concordada, amparada por las leyes fundamentales y por referéndum nacional?”

¹⁷² “*La clave del proceso a la asamblea conjunta*” por Rafael Belda. Iglesia – Viva, nº 38 març – abril 1972, pàgs. 129-130. També és pot en Documents d'Església, 1 novembre 1971, pàg. 1227.

¹⁷³ “*Observaciones sobre los documentos de la Asamblea Conjunta*” Archivo General de la Administración. (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, caixa 42/08994, carpeta 2. 26 abril 1972.

Si no lo fue, parece que el valor de esas conclusiones es muy dudoso. Si lo fue, sería necesario que la Jerarquía hiciera oficialmente la declaración de que consciente y libremente asume esta responsabilidad. Si tal vez, sin llegar hasta ahí, lo que se pretendía era instalar una nueva situación de hecho, contraria a la situación legítima de derecho, está patente la incongruencia¹⁷⁴”.

Era manifest que el govern estava preocupat per la transcendència de les conclusions i això passava després de la polèmica sorgida per la publicació d'un document de la Congregació del Clergat de Roma que havia tingut una gran repercussió mediàtica, com ara veurem.

Va sorgir, a partir del 21 de febrer de 1972, un rumor que parlava d'un document enviat des de Roma on es feien objeccions a l'Assemblea Conjunta. Com a notícia va ser publicada el 22 de febrer pel *Nuevo Diario* de l'agència Europa Press¹⁷⁵. El dia 23, la Comisión Episcopal del clero, per boca del seu president el cardenal Tarancón, desmentia amb un comunicat l'existència del citat document¹⁷⁶. A partir d'aquí tot van ser notícies amb petites parts del document i desmentits del cardenal Tarancón afirmant que ell no l'havia rebut¹⁷⁷. Finalment a principis de març es va publicar als diaris el document del Vaticà on es feien observacions i advertències a les conclusions de l'Assemblea Conjunta.

Per començar podem destacar que el document havia sortit de la Sagrada Congregació romana del Clergat i estava dividit en dues parts: una dedicada a l'anàlisi del conjunt de l'assemblea i, l'altra, del detall de cadascuna de les ponències, menys la cinquena. Tot el document està ple o de crítiques molt dures o de qüestionaments continus a la seva validesa, i s'hi afirma que hi havia “*proposiciones y planteamientos de fondo, esparcidos en todas las ponencias que susciten grandes reservas doctrinales i disciplinarias*”¹⁷⁸. Poques coses se salven de la crítica; per tant es veu molt clar que la intenció d'aquest atestat és desprestigiar el treball i les conclusions de l'Assemblea.

¹⁷⁴ Op. Cit, 42/08994, 2, pàg. 2. AGA.

¹⁷⁵ Hem de tenir present que tant el diari com l'agència estaven vinculats als grups més conservadors pròxims a l'Opus Dei.

¹⁷⁶ *La Vanguardia*, 23 febrer 1972, pàg. 23.

¹⁷⁷ La polèmica mediàtica estava servida. Per un cantó el *Nuevo Diario*, contrari a les conclusions de l'Assemblea com a la celebració d'aquesta. Per l'altre el diari *YA*, molt favorable a la línia de la Conferència Episcopal Espanyola. Sembla que aquest document havia arribat al primat l'arquebisbe González Martín i al secretari de la CEE, el bisbe Guerra Campos. Per tenir una informació més detallada del fet, cal consultar “*Confesiones*” del cardenal Tarancón, encara que no va voler donar detalls dels que estaven darrera aquest document, que finalment va ser anul·lat per Roma. En el cas dels diaris catalans no hi va haver-hi cap polèmica ja que els més importants estaven al costat de la CEE i els altres no entren en gaires detalls de la polèmica.

¹⁷⁸ *La Vanguardia*, 5 de març de 1972, pàg. 7.

Fixem-nos en el que diu sobre la ponència primera i, en concret, sobre el catolicisme a Espanya:

“Los factores que se enumeran como propios del “catolicismo en España” dejan a uno verdaderamente perplejo. ¿Cómo se puede decir que el pueblo español posee una religiosidad acendrada, como factor positivo, y decir inmediatamente después que es una religiosidad “oficial y socio-cultural”? De igual modo, se afirma a un mismo tiempo la ortodoxia general de la fe del país y la pobreza teológica y la deficiente formación cristiana de que sufre: se entiendan precisamente los desarrollos ideológicos extraños al dogma católico. Así, en un punto del documento, con una sorprendente interpretación de datos estadísticos, se habla de la necesidad de librarse de un imperialismo teológico ejercitado en España por algunos países de la Europa Central, y al mismo tiempo se acogen teorías de teólogos holandeses, alemanes, franceses, de dudosa ortodoxia.

Por consiguiente, la Ponencia I, y la proposiciones respectivas resultan inaceptables y no pueden constituir un material de trabajo valedero. Por otra parte, el tema de que trata es superfluo para el estudio de las cuestiones referentes al sacerdocio ministerial, objeto directo de la asamblea precisamente la presencia de este tema, tratado con los criterios arriba especificados y colocado como introducción y fundamento, parece haber sido la causa de los varios aspectos deformados que se encuentran en las ponencias sucesivas¹⁷⁹.”

Resulta patent que aquestes paraules són més pròpies d'un grup que defensa un sistema de relacions Església-Estat pròxims al nacionalcatolicisme, que volien mantenir les coses com estaven abans de l'Assemblea i que no acceptaven la influència de moviments teològics francesos, holandesos i alemanys, que qualifica com a dubtosos en la seva ortodòxia. En poques paraules, no volien moviments teològics que, en aquells moments, s'entenien com a progressistes, davant dels conservadors, com havien estat fins aleshores els espanyols.

Definitivament, en la XVI Assemblea Plenària de la Conferència Episcopal Espanyola, el cardenal Tarancón va confirmar que l'estudi realitzat per la Secretaria de la Congregació romana del Clero no tenia caràcter normatiu, ni havia rebut cap aprovació dels estaments superiors de l'Església, confirmant així el desconeixement que en tenia el mateix papa Pau VI. També el Secretari d'Estat, cardenal Villot, va confirmar, amb una carta a la Conferència, que havia estat una confusió i que es reconeixia l'esforç que s'havia fet en l'Assemblea Conjunta de Bisbes i Sacerdots, sempre dins l'esperit del concili i de l'Església. Sembla que tot l'afer havia estat mogut per grups conservadors pròxims a l'Opus Dei d'acord amb algun dels bisbes espanyols com Guerra Campos, o Cantero Cuadrado, entre d'altres¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Op. Cit, *La Vanguardia*, pàg. 7.

¹⁸⁰ El document “Relació breu dels fets que provoquen la nostra reflexió” diu: “*Els principals instruments d'aquesta maniobra han estat: el secretari de l'Episcopat espanyol, Mons. Guerra; alguns membres de la*

L'impacte que el document va tenir a Catalunya es va limitar a grups d'església que estaven a favor de les reformes del Concili i del pas endavant que s'havia donat amb l'Assemblea Conjunta. La jerarquia catalana es va mantenir al costat de les posicions de la Conferència Episcopal, però no va fer cap comunicat, ni cap declaració oficial de suport o de rebuig del document. En canvi, on va tenir un gran ressò va ser a la Facultat de Teologia de Barcelona, ja que 14 professors i 89 estudiants van firmar el 8 de març de 1972 un manifest a favor de les conclusions de l'Assemblea i en contra del document romà¹⁸¹. En la declaració destacaven la seva indignació pel document i com s'havia donat a conèixer pels responsables amb un total menyspreu per la comunitat eclesial, que el document provenia dels que no acceptaven els canvis, tant des de l'àmbit religiós com polític, i el rebuig que representava a la doctrina que havia sorgit del Concili. Feren notar la desconsideració que representava vers l'Església local per part d'organismes de la cúria romana, com quan deien:

“Sembla que tot el que ve de Roma, per aquest sol fet, sense matisos de font i força doctrinal, té un valor superior a les reflexions i realitzacions de les diverses Esglésies locals¹⁸²”.

Insisteixen en la necessitat de millorar el paper i la importància de les reunions dels representants del clergat i de la jerarquia, sobretot la Conferència Episcopal, i que els organismes de la cúria romana havien d'estar-hi al servei i, finalment, demanaven responsabilitats als autors del document.

Per acabar, van enviar un telegrama a la Conferència Episcopal i una carta al cardenal Villot, secretari d'Estat del Vaticà. La carta és un resum de les raons del descontentament dels professors i estudiants de la Facultat de Teologia de Barcelona i en podem destacar les següents raons:

“Por los errores contenidos en el citado documento, suficientemente constatados en los análisis que adjuntamos.

Porque el documento supone una desautorización de la Conferencia Episcopal Española, que en su última reunión plenaria, en diciembre, asumió la Asamblea Conjunta de Obispos y Sacerdotes como un “hecho positivo y dinámico”.

---

secretaria de la Congregació per als Clergues, que pertanyen a l'Opus Dei; l'agència Europa-Press, que també té connexions amb la institució esmentada. El que no sabem és qui ha estat el principal instigador, ni tampoc si la iniciativa ha vingut únicament del camp eclesial, o bé si ha hagut forts interessos provinents del camp polític. Però tot fa suposar que aquesta “maniobra d'alt estil” no obeeix exclusivament a preocupacions evangèliques”. Inventari del Fons FP, Subsèrie Jordi Planes i Casals, de la Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona. 1C – Document Església, carpeta III (Tensions Eclesials) n° 13. També s'hi adjunten els documents “Relació breu dels fets que provoquen la nostra reflexió” o “Reflexiones sobre el documento “proposizioni e relazioni della Assamblea Coniunta Vescovi-Sacerdoti, tenutasi in Spagna dal 13 al 18 settembre 1971.

¹⁸¹ Op. Cit. Fons Jordi Planes, C 1- carpeta III, 13

¹⁸² Op. Cit. Fons Jordi Planes.....

Por la profunda desorientación causada en el pueblo de Dios por la cadena de declaraciones y contradecaraciones que no han conseguido aclarar con exactitud el pensamiento de la Santa Sede frente a las actuaciones del Episcopado Español.

Porque las maniobras que han dado origen al documento, así como las campañas de prensa orquestadas entorno a él, suponen un ingerencia inadmisibile del poder civil en los asuntos de la Iglesia, siguiéndose de ello un grave desprestigio para la Santa Sede y para el Episcopado Español, en menoscabo de la nitidez del testimonio evangélico¹⁸³.

Crec que queda ben demostrat que, entre els sectors més progressistes de l'Església catalana, la Facultat de Teologia era una de les institucions capdavanteres de la comunitat eclesial catalana, i que estaven totalment en contra del document pel que representava de reculada en els seus interessos per una Església més moderna i més adequada a les reformes del Concili.

Per cloure aquest capítol dedicat a l'Assemblea Conjunta podem assenyalar quins serien els aspectes més destacats:

En primer lloc pensem que queda demostrada la transcendència que va tenir l'Assemblea, ja que no sols va mobilitzar una part important de l'Església espanyola sinó que les seves reflexions van representar l'inici del procés cap a la renovació de la comunitat eclesial i l'aplicació progressiva de les propostes que havia fet el Concili Vaticà II.

Un altre aspecte a indicar és que, tant en la preparació com en les diverses assemblees -diocesanes, regionals i nacional-, es van poder constatar les diferències serioses que hi havia entre les posicions conservadores i les progressives. Es veu clar que per a uns hi ha el temor del final d'una Església nacionalcatòlica, mentre que els altres veuen la possibilitat d'una Església renovada, més adaptada a les necessitats de la nova societat sorgida dels canvis socioeconòmics dels anys seixanta.

També és molt diàfan el compromís de la nova jerarquia, que havia sorgit en els últims anys, en aplicar totes les reformes que aportaven les decisions conciliars. El retard en aplicar el Concili era molt evident, ja que la jerarquia que hi havia hagut fins aleshores era molt poc inclinada a fer les reformes pertinents. L'Assemblea representava l'inici del trencament entre una jerarquia que mirava al passat i una jerarquia que mirava al futur.

Així mateix, l'Assemblea representava l'inici del distanciament entre el règim franquista i l'Església espanyola. Resulta palès que la intenció de la jerarquia eclesial

---

¹⁸³ Op. Cit. Fons Jordi Planes.....

era no trencar amb el règim, però sí que volien aconseguir la seva independència del poder. Per això, moltes de les conclusions de l'Assemblea incidien en demostrar que la institució no estava al servei de cap poder temporal, sinó que gaudia d'una autonomia pròpia. Un dels objectius era mantenir unes bones relacions amb el govern, però no dependre d'ell i no participar en les activitats d'aquest. En poques paraules, la separació entre l'Església i l'Estat.

Per acabar, podem dir que, en realitat, l'Assemblea Conjunta representa l'inici del procés de transició que va fer l'Església espanyola durant els anys setanta. Aquí hem plantejat els aspectes més bàsics. Ara farà falta, en estudis posteriors, arribar al fons de tota la problemàtica que va sorgir dins l'Assemblea, sobretot en les diòcesis catalanes. Per això, però, necessitarem conèixer tota la documentació que fins aquests moments no és consultable.

4.- LA PASTORAL “LA IGLESIA I LA COMUNIDAD POLÍTICA”

Podem considerar la publicació d'aquesta pastoral¹⁸⁴ com un dels passos cabdals del progressiu trencament dels lligams de l'Església espanyola amb el règim franquista i, per tant, del procés d'independència d'aquesta respecte l'Estat. Aquest fet no arribarà fins al començament de la Transició política, encara que alguns bisbes es mantinguessin a les Corts, al Consell del Regne o al Consell Nacional¹⁸⁵ fins que aquests organismes van deixar de funcionar a principis de 1977. Arribarà, sobretot, després de les eleccions del 15 de juny de 1977.

En realitat respon a les expectatives que s'havien creat a partir de l'Assemblea Conjunta i de l'aprovació de la primera ponència¹⁸⁶. La Conferència Episcopal, dirigida pel cardenal Tarancón, ja feia anys que estava intentant arribar a un acord amb el règim per canviar el Concordat, però, mentre el govern s'apuntava a una revisió completa, la jerarquia eclesiàstica amb el suport de les autoritats de Vaticà, volia una sèrie d'acords parcials que substituïssin el pacte de 1953. En aquesta disjuntiva l'Església espanyola va fer un pas més per separar el poder eclesial del poder temporal i la pastoral que ara estudiarem en seria una prova.

El 13 de febrer de 1973, el *Noticiero Universal*, diari de la tarda, publicava, en una apartat anomenat “*Cruz y raya*”, un article titulat “*Gran Trofeo Concordato de fútbol – C. D. Ministerios – U.D. Episcopal*” i escrit per Manuel Vela. La columna, plantejava, en to humorístic i molt irònic, la polèmica entre el govern i la conferència episcopal sobre el document. Començava assenyalant:

“En vez de politizar el deporte, se ha puesto de moda deportivizar la política. Un comentarista hablaba de los ministros que, como en baloncesto, van a ir al banquillo por andar ya con cuatro personales. Pero nadie ha contado el partido de fútbol amistoso, para el Trofeo Concordato, que han

---

¹⁸⁴ Iribarren, Jesús “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española*” Biblioteca de Autores Cristianos (BAC), Madrid (1984), pàgs. 245-279.

¹⁸⁵ En aquells moments formaven part de les Corts: Cantero Cuadrado, Guerra Campos i González Martín.

¹⁸⁶ En aquesta època havien sorgit una sèrie de documents, a Europa i a la resta del món, que pretenien posar un cert ordre sobre les relacions entre l'Església i la política. Exemples poden ser: “*Per una pràctica cristiana de la política. Política, Església i fe*”. Conferència Episcopal Francesa (30 octubre 1972), “*L'evolució socio-política del país*”. C. E. Alemanya (21 setembre 1972), “*Drets humans i participació política*”. C.E. Portuguesa (4 maig 1973), “*Per què els drets de llibertat religiosa y de consciència siguin formulats en la Constitució i siguin aplicats amb eficàcia pel bé comú*”. C.E. Iugoslàvia etc. Es poden consultar tots i d'altres en “*La Iglesia y la Comunidad Política. Documentos colectivos de los episcopados católicos de todo el mundo 1965-1975*”, per Isidoro Martín . Biblioteca de Autores Cristianos. Madrid (1975).

disputado en Madrid los ministros del gobierno y los obispos españoles. Yo tengo referencia de que fue muy reñido, jugando ambos equipos con exquisita corrección; aunque el árbitro tuvo que sacar tarjetas blancas a los más temperamentales¹⁸⁷”.

Després feia una anàlisi dels dos equips, tant el dels ministres com el dels bisbes, explicant les característiques de cadascun. Sobre els bisbes deia:

“Por el equipo albi-amarillo – con un 4-4-2 más prudente -, monseñor Añoveros recordó el estilo de “el Chopo” Iríbar, sobrio y sin palomitas de cara a la galería. Atrás Cantero Cuadrado – Bueno Monreal – López Ortiz compusieron una auténtica muralla para los delanteros contrarios, impetuosos, aunque sin demasiada picardía. El auténtico motor del conjunto episcopal fue Enrique Tarancón, que dio un curso de cómo se debe jugar a la pelota en avances rápidos y repliegues oportunos. En la media, la gran tarea organizadora de González Martín y el ímpetu (a veces algo alocado) de Cirarda. Aunque se alinearon con el 8 y el 10 a la espalda, Malla y Martí Alanís cumplieron más una sorda labor defensiva, sin profundizar demasiado. En la delantera, Jubany fue un audaz rematador, a lo Gárate, por lo que tuvo que ser asistido varias veces a la banda. Finalmente, Pont y Gol demostró su poder de infiltración entre la defensa contraria, con buen “dribbling”, pero algo inocente en sus disparos”.

Acabava l'escrit amb un últim comentari que donava entendre que no hi havia ni guanyadors ni perdedors:

“El partido, como si fuera de Liga, terminó con el resultado de 0-0. Próximamente se celebrará el desquite, también en Madrid y no en el Vaticano, como querían los obispos. En caso de terminar este encuentro con empate, se jugarán las prórrogas correspondientes, y si a pesar de tanto tiempo de juego persiste la igualdad, habrá que recurrir a los penalties¹⁸⁸”.

Què havia passat perquè s'expressés de forma tant irònica? Tan dures eren les posicions del govern i de la Conferència episcopal perquè no hi hagués possibilitat d'entesa? Això és el que intentarem esbrinar en les pròximes pàgines. Abans, però, resultarà força interessant fer una anàlisi del que es diu sobre alguns dels prelats, sobretot els que ocupaven en aquells moments les seus catalanes.

Sobre els prelats de fora de Catalunya comença assenyalant la sobrietat i el poc interès de donar satisfacció a la galeria de monsenyor Añoveros. També la muralla que representaven tres dels bisbes amb càrrecs oficials com el procurador de Corts Cantero Cuadrado i Bueno Monreal i el vicari general castrense López Ortiz. Segueix amb l'autèntic motor de la Conferència episcopal, Enrique Tarancón, tot dient que intentava avançar ràpidament, però que sabia replegar-se quan era necessari, que es pot interpretar com que volia canviar les coses sempre que fos possible, sense crear polèmica, però

¹⁸⁷ *El Noticiero Universal*, 13 febrer 1973, pàg. 3

¹⁸⁸ Op. Cit, pàg. 3.

amb el convenciment en aplicar les reformes oportunes segons les indicacions del Concili. Finalment acaba presentant a González Martín, primat d'Espanya, com el gran ordenador de les feines, i al bisbe Cirarda com el més impetuós, fins i tot una mica esbojarrat.

Sobre els prelats de les seues catalanes destaca l'arquebisbe Jubany com el més atrevit, però que sovint ha de ser atès per la seva audàcia. Dels bisbes Malla i Martí Alanis en considera la feina com a defensiva sense aprofundir gaire en el tema i, per finalitzar, sobre Pont i Gol pensa que s'infiltra dins de les qüestions però que és una mica innocent en els moments decisius. Crec que fa una bona fotografia, encara que sigui en to humorístic, de les característiques dels bisbes més assenyalats d'aquells moments tant a Espanya com a Catalunya.

4.1.- Quin va ser el procés d'elaboració i el seu contingut?

Passarem a centrar-nos en el tema que hem de tractar, el document "*La Iglesia y la comunidad política*". El document va ser aprovat per la XVII Assemblea Plenària de la Conferència Episcopal Espanyola, que es va reunir entre el 27 de novembre i el 2 de desembre de 1972, i fou publicat el 23 de gener de 1973. L'aprovació va tenir lloc després d'un llarg procés, que va començar el mes de juny de 1972 i es va allargar fins a finals de gener de 1973. Hem de recordar que la Comissió Permanent de la CEE ja havia promulgat un document "*La Iglesia y el orden temporal a la luz del Concilio*¹⁸⁹", el 29 de juny de 1966, que podem considerar com el precedent d'aquest tot i que es mantenia dins del nacionalcatolicisme.

Segons el secretari de la CEE monsenyor Elias Yanes, en una nota distribuïda als mitjans de comunicació, el document va ser aprovat al Palau Arquebisbal de Madrid, el 20 de gener de 1973. El resultat va ser el següent, segons informava la Comissió Episcopal de Mitjans de comunicació Social: "*votantes, 83; abstenciones, 4; votos válidos, 79; votos negativos, 20; votos afirmativos, 59; mayoría de dos tercios, 53. Por tanto, el documento ha sido aprobado*¹⁹⁰".

En aquesta nota Yanes explicava quins havien estat els passos per l'aprovació de la pastoral, que podríem resumir de la següent manera:

¹⁸⁹ Aquest document va ser preparat per la Comissió Permanent de la Conferència Episcopal el 29 de juny de 1966. Va ser aprovat per la II Reunió Plenària de la CEE celebrada el 10 de juliol de 1966. Es pot considerar el primer dels documents significatius des de la creació de la Conferència.

¹⁹⁰ Tot el que fa referència a la nota en que s'especifiquen els passos donats per arribar al text definitiu està tret de les pàgines 20 i 21 de la revista Ecclesia del 27 de gener de 1973, nº 1627.

En la XVI Asamblea plenària del 6 al 11 de març de 1972 es va encomanar a la Comissió Permanent l'estudi d'algunes conclusions de l'Assemblea Conjunta que fessin referència a la relació de l'Església amb l'Estat. Després d'analitzar les conclusions més adients es va demanar a l'arquebisbe de Toledo, Marcelo González Martín, que presidia la comissió, a l'arquebisbe de Grau¹⁹¹ i vicari general castrense, José López Ortíz i a l'arquebisbe de Barcelona, Narcís Jubany Arnau, que fessin el treball preparatori. En la reunió del 12 al 14 setembre de 1972, la Comissió permanent¹⁹², després de deliberar sobre el material presentat per l'anterior comissió, va decidir que es preparés un projecte de declaració per presentar-lo davant l'Assemblea plenària. Això es va encomanar al l'arquebisbe de Grau, José López Ortíz, a l'arquebisbe de Barcelona, Narcís Jubany Arnau i a l'arquebisbe d'Oviedo, Gabino Díaz Merchán. La Comissió permanent, en la seva reunió del 25-26 de novembre, va decidir presentar com a document de treball, a l'assemblea plenària, el projecte preparat per l'anterior ponència amb el nom de "*La Iglesia y la comunidad política*". A la XVII Asamblea plenària del 27 de novembre al 2 de desembre de 1972 es va deliberar sobre el text presentat i, després d'una lectura, per grups de treball, es va decidir fer una declaració encarregant-ne la redacció a una comissió de set membres¹⁹³. Aquesta Comissió va presentar un text de divuit pàgines, amb el títol "*la Iglesia y el orden político*". El text va obtenir, en la discussió dels seus apartats, els dos terços necessaris, en cadascun d'ells, per ser aprovat, però a l'hora de la votació final, tot i aconseguir la majoria dels vots, no va arribar als dos terços, perquè alguns prelats varen manifestar que volien aportar-hi algunes millores. A falta de temps, es va decidir que es poguessin enviar les observacions pertinents a la comissió redactora fins el 12 de desembre. Una vegada feta la redacció definitiva seria enviada als membres de la Conferència Episcopal, i així aquests podrien enviar posteriorment el seu vot per correu. També es va fer un qüestionari que serviria per orientar-se sobre les pretensions dels bisbes. Després de rebre totes les informacions demanades, la comissió encarregada de la redacció va tenir en compte els següents requisits: evitar la brevetat

¹⁹¹ El març de 1951, el papa Pius XII, va elevar a la categoria d'arquebisbe al vicari general castrense, màxima autoritat eclesiàstica dins de l'exèrcit.

¹⁹² Segons en diu el cardenal Tarancón en el llibre Martín Descalzo, J.L. "*Tarancón, el cardenal del cambio*" Editorial Planeta, Barcelona (1982), pàg. 150: "...Pasaron dos meses sin que el presidente hubiera reunido nunca a los otros dos miembros. Entonces la Permanente escogió una nueva comisión...."

¹⁹³ Segons la nota del Secretariat de l'Episcopat, els set membres escollits eren: Antonio Briva Mirabent, bisbe d'Astorga; Felix Romero Menjíbar, arquebisbe de Valladolid; Gabino Díaz Merchán, arquebisbe de Oviedo; Elías Yanes Alvarez, bisbe auxiliar de Oviedo i secretari de la Conferència Episcopal; Rafael González Moralejo, bisbe de Huelva; José M^o Cirarda Lachiondo, bisbe de Còrdova; i Antonio Montero Moreno, bisbe auxiliar de Sevilla. Revista Ecclesia, 6 de gener 1973, n° 1624, pàg. 38.

que impedís entendre correctament el text; atorgar preferències a les esmenes que proposaven un nou redactat per substituir l'anterior; tenir present les crítiques negatives per millorar el text, sense ser infidels al seu sentit fonamental; enriquir el text amb reflexions més acurades i amb cites més adients per allunyar-se de la superficialitat; i rebutjar només aquelles esmenes que equivalien a vots negatius. Una vegada fetes totes les rectificacions i tenint en compte que es varen buscar les més idònies, va esdevenir un text bastant més llarg. Això va obligar la Comissió redactora a seguir un ritme més lent, sobretot en aquells passatges que feien referència a la introducció, a la confessionalitat de l'Estat, al tema de l'Ensenyament, al de la ajuda econòmica de l'Estat a l'Església, i a la nova conclusió. Es va retornar al títol anterior "*la Iglesia y la comunidad política*", encara que moltes qüestions van anar molt més enllà de les referències a l'ordre temporal. Finalment, després de verificar i completar les notes a peu de pàgina i modificar les incorreccions gramaticals, es va enviar a tots el membres de la Conferència Episcopal amb dret a vot. El dia 20 de gener, a les deu del matí es va fer l'escrutini i es va decidir la publicació pel dia 23.

Amb aquesta nota del secretari de la Conferència Episcopal, hem pogut veure els processos que portaven a la publicació d'un document episcopal, encara que, en aquest cas, el procediment va ser molt més complex per les expectatives que el document estava creant en certs sectors polítics i, sobretot, en els mitjans de comunicació pròxims al règim. Dins de l'assemblea de bisbes hi havia molts punts de vista diferents, sobretot quan eren temes tant sensibles com el de les relacions amb el govern franquista que, per alguns eclesiàstics encara era el que havia salvat l'Església de la destrucció i el que seguia fonamentant en una visió catòlica de la societat. El sacerdot Martin Descalzo¹⁹⁴ quan es refereix al vots negatius que va tenir la pastoral deia:

“¿Los veinte votos¹⁹⁵ negativos pueden interpretar-se como de obispos que creen que el texto demasiado abierto o parte de ellos podrían

---

¹⁹⁴ Sacerdot i literat, autor de molts llibres sobre novel·la(va obtenir el Premi Nadal de 1956 amb “La frontera de Dios”), teatre i reflexió religiosa. Va ser corresponsal al Concili Vaticà II i posteriorment pel diari ABC, va estar en tots els sínodes i visites papals d'aquest període. Va ser un dels principals consellers que va tenir el cardenal Tarancón.

¹⁹⁵ Aquest vots negatius, ja eren una constant en les reunions dels bisbes, ja que en la reunió de la XVI Assemblea Plenària de novembre de 1971 i la del 6 al 11 de març de 1972, per aprovar les conclusions de l'Assemblea Conjunta, va haver-hi molta polèmica, sobre com es podien publicar les conclusions sense que abans no fossin aprovades definitivament per la plenària. Finalment es va publicar un comunicat que va tenir 20 vots en contra dels prelats més conservadors. Tal com ens diu el cardenal Tarancón en les seves “Confesiones”: “*Tuvimos que contertarnos con aprobar, con el voto en contra de los veinte –tenía sin embargo, los dos tercios reglamentarios-, una proposición más bien anodina en la que se decía que la Conjunta había significado una realidad positiva y dinámica en la Iglesia española...*” . Enrique y Tarancón, Vicente “Confesiones”, Editorial PPC (1996), pàg. 488. No és de suposar que Martin Descalzo ja ho sabia?

ser de prelados que lo estiman tímido? Es imposible contestar a esta pregunta. Lo más verosímil es suponer que los 20 votos negativos pertenezcan –en su totalidad o mayoría- al grupo más conservador y que tal vez las cuatro abstenciones provengan de prelados que hubieran deseado que el texto fuera más allá. De todos modos los esfuerzos de la Comisión de los siete por lograr un texto que alcanzara la unanimidad no han conseguido su objetivo¹⁹⁶.

El cardenal Tarancón afirma, en les seves *Confesiones*¹⁹⁷, que dins de l'Església hi havia tres grups que estaven oposats a qualsevol reforma que es fes: d'una banda, una sèrie de bisbes molt lligats al règim (Guerra Campos, Marcelo González, Cantero Cuadrado i d'altres), que pensaven que era un greu error intentar deslligar l'Església del Règim i que això només portaria problemes; d'una altra, l'Opus Dei que volia mantenir les formes i les maneres que havia tingut l'Església durant els anys del franquisme, tot destacant Alvaro del Portillo i Julián Herranz, que tenien molt bones relacions amb la Sagrada Congregació pel Clergat i que van intentar endarrerir les reformes, sobretot les que s'havien aprovat a l'Assemblea Conjunta; i, per últim, alguns diaris com *Nuevo Diario* o l'agència *Europa Press*¹⁹⁸ i alguns polítics que donaven suport a una Església completament vinculada a l'Estat. La idea era que els espanyols eren diferents a la resta dels catòlics i, per tant, s'havien de mantenir les formes i les actituds de sempre, però també que, des de temps immemorials, ser espanyol equivalia a ser catòlic tal i com defensaven els grups conservadors tant eclesiàstics com laics. No eren conscients que els fidels, igual que la resta de la societat, havien canviat a causa dels nous models

¹⁹⁶ Diari *ABC*, 21 de gener de 1973, pàg. 32

¹⁹⁷ Enrique y Tarancón, Vicente "Confesiones", Editorial PPC (1996), pàgs, 489 i següents.

¹⁹⁸ Hi va haver-hi certes polèmiques per les publicacions avançades de part del document d'aquesta agència que va obligar a Tarancón a lamentar aquestes publicacions: Respecto al despacho de la Agencia Europa Press en el que se pretende ofrecer un resumen del documento sobre las relaciones de la Iglesia con el orden político, este gabinete de prensa del señor cardenal, presidente de la conferencia episcopal desea manifestar lo siguiente: "Es muy lamentable que no se haya respetado la discreción que, en materia tan delicada, desea mantener el episcopado a quien corresponde en justicia decidir el momento en que han de ser publicadas sus propias manifestaciones". "Asimismo, estamos en grado de poder afirmar que el resumen ofrecido por dicha agencia no corresponde fielmente al contenido total del documento". *El Noticiero Universal*, 18 gener 1973, pàg. 3.

La resposta d'Europa Press, a la nota de la Conferència Episcopal van subratllar els següents aspectes: Que era fals que volguessin fer un resum del document, ja que només pretenien mostrar les diferències entre el text definitiu i el que havia estat debatut en la XVII Assemblea Plenària; que havien fet pública la síntesis quan ja havien votat els prelats per tal de no influir en ells; que desconeixien l'existència del gabinet de premsa del president de la Conferència episcopal, ja que només coneixien la Comissió episcopal dels mitjans de comunicació social; que en un moment en que s'estaven obrint espais per una millor informació, resultava curiós que es tracti de fer callar una notícia tant important; que resultava lamentable que s'hagués portat tot tant en secret, sense informar a la premsa; i, per últim, que aquesta actitud es contradeia amb el que s'havia fet en el Concili on hi havia hagut una màxima transparència. Extret del *Noticiero Universal*, 18 gener 1973, pàg. 3. Aquest fet pot donar una idea de les diferències que hi havia en aquells moments entre la direcció de la Conferència Episcopal i l'Agència Europa Press, pròxima a posicions vinculades a l'Opus Dei..

econòmics i socials i del gran creixement econòmic que havia experimentat Espanya durant els anys seixanta. De totes maneres, la gran renovació que havia experimentat la jerarquia eclesiàstica en l'última dècada va afavorir l'acceptació de canvis que eren imprescindibles per adaptar l'església als nous temps i als nous reptes.

També, la nota enviada per la secretaria de la Comissió de Mitjans de comunicació als diaris assenyalava¹⁹⁹ que l'escrutini havia estat fet pel cardenal Enrique y Tarancón, per l'arquebisbe José López Ortiz i pel secretari, monsenyor Elias Yanes Alvarez. S'afegia que el document havia estat enviat a la Santa Seu abans de ser publicat, i que, per raons de cortesia, s'havia donat a conèixer a les altes autoritats de l'Estat. Finalment, es demanava als mitjans de comunicació que no el fessin públic fins el dia 23 de gener²⁰⁰.

Quins són els aspectes més significatius de la pastoral, sobretot aquells que podem considerar una innovació dins de l'Església espanyola? El document està dividit en tres apartats: la Introducció, titulada "Justificació del tema"; una primera part, anomenada "L'Església i l'ordre temporal"; una segona part, amb el títol "Les relacions entre l'Església i l'Estat" i finalitza amb una breu conclusió.

Els bisbes, d'entrada justifiquen l'escrit com una conseqüència lògica, després del Concili i com una reflexió sobre les relacions amb el poder temporal arran de les transformacions econòmiques, socials, polítiques i culturals de l'època. Ho fan, diuen, com un encàrrec directe del papa Pau VI. Ens resulta peculiar que els bisbes s'hagin de justificar per fer una pastoral. Quines eren les raons?. Hi havia problemes dins de l'Església per publicar el text?. Tenien algun temor a les seqüeles polítiques i socials d'aquesta pastoral? Dins de la Conferència Episcopal espanyola hi havia un grup de bisbes, com ja hem dit anteriorment, de caire més conservador, que volien mantenir les relacions i les implicacions amb el règim franquista i que no veien amb bons ulls la separació entre l'Església i l'Estat, car no eren capaços d'entendre un altre tipus de relació. També hi havia grups d'eclesiàstics i laics que estaven en sintonia amb aquest plantejaments conservadors. Però, tanta era la seva força que obligués la majoria de la jerarquia eclesiàstica que va votar a favor del text a haver de justificar-se per fer-la pública?. Aquest és un tema que haurem d'analitzar més endavant, però ara ens centrarem en el text i ens fixarem ens els aspectes més destacats i controvertits que

¹⁹⁹ *Ibidem*, Diari *ABC*, 21 de gener de 1973, pàg. 32.

²⁰⁰ Alguns diaris no van respectar les instruccions donades per la Conferència Episcopal i van publicar el document el dia 22 de gener de 1973. Un exemple d'aquest fet pot ser el *Noticiero Universal* que va publicar-lo el dia 22 de gener en les pàgines 6 i 7.

podien generar alguna polèmica²⁰¹. Els arguments que feien servir partien dels canvis que s'havien produït en la societat i que obligaven a l'Església espanyola a adaptar-se a la nova manera de fer i a les necessitats d'aquesta societat sorgida del progrés socioeconòmic. També volien destacar la gran varietat d'actituds que hi havia dins de la pròpia església i, per últim, com havia d'actuar la jerarquia en les seves relacions amb l'Estat, tenint present, com diuen ells, que aquestes relacions venien des del segle VI i, des d'aleshores, es mantenia una vinculació entre l'Església catòlica i la comunitat política nacional. Finalment, acaben aquesta introducció assenyalant que per responsabilitat, els bisbes no podien mantenir-se al marge d'aquesta evolució:

“Hemos de confesar –decíamos- que nos hemos adormecido, a veces, en la confianza de nuestra unidad católica, amparada por las leyes y por las tradiciones seculares. Los tiempos cambian. Es necesario vigorizar nuestra vida religiosa dentro del espíritu renovador del concilio. El Papa nos lo exige. Tenemos que conocer mejor la realidad socio-religiosa de nuestro pueblo, sumar a nuestro patrimonio tradicional la riqueza de los nuevos desarrollos, abrir más y más nuestro espíritu al aura del universalismo con que el Espíritu Santo renueva a la Iglesia²⁰²”.

Paraules que confirmen la necessitat de justificar-se buscant tot tipus d'arguments, que anaven des de l'aplicació del Concili i l'exigència del Papa fins l'adaptació de la comunitat eclesial als nous canvis que s'havien produït en els últims temps. El cardenal Tarancón, sobre l'elaboració del document, ens deia: *“Es fruto de una larga maduración que viene ya desde el descontento que había dejado aquel texto de 1966. Maduración que aceleraron el discurso de Pablo VI en 1969, la Asamblea Conjunta y toda la tensión que se había mantenido a lo largo de aquel 1972, que fue probablemente el año más tenso de mi vida y de la Iglesia española en estas últimas décadas²⁰³”*.

La primera part de la pastoral està dedicada a l'Església i l'ordre temporal. Parteix de la base que els membres de l'església, com a éssers humans, han de procurar fer coincidir els drets i deures que tenen dins d'ella amb els de la societat en què viuen, procurant que aquesta es fonamenti i es guiï en la consciència cristiana. Mes endavant, se centra en la idea que el cristianisme no pot ser confós amb cap ideologia, ans al contrari, la mateixa fe porta a opcions diferents en l'àmbit temporal. El reconeixement

²⁰¹ Hi ha un anàlisi força interessant que es va fer sobre el text en la revista Iglesia Viva: “Para una lectura eclesial y social del documento” per Fernando Urbina, nº 43, gener-febrer 1973, pàgs. 7- 23, del qual destacarem alguns aspectes més endavant.

²⁰² Iribarren, Jesús “Documentos de la Conferencia Episcopal Española” Biblioteca de Autores Cristianos (BAC), Madrid (1984), pàgs. 250-251.

²⁰³ Martín Descalzo, J.L “Tarancón, el cardenal del cambio” Editorial Planeta, Barcelona (1982), pàg. 152.

de la pluralitat i la seva acceptació per part del poder polític era, per tant, el que més preocupava a la jerarquia i l'eix principal d'aquesta primera part. Demanen que hi hagi espai suficient dins de la comunitat política per poder desenvolupar la pluralitat, però també volen deixar ben clar que, en última instància, serà la jerarquia la que haurà de donar el vist i plau a les diferents opcions que triïn els fidels:

“Dado que ningún sistema social o político puede agotar toda la riqueza del espíritu evangélico, es necesario que exista en la comunidad política espacio suficiente para que sus miembros puedan asumir de manera eficaz esta pluralidad de compromisos individuales y colectivos”²⁰⁴.

Les paraules són força clares. No pretenen donar una única línia a seguir però tampoc volen acceptar de manera indiscriminada qualsevol opció, així com tampoc no es comprometen a cap línia política concreta, com s'havia estat fent fins aleshores. En canvi, on expressen el seu compromís és en la lluita per la justícia, que implica la defensa i la promoció de la dignitat y dels drets fonamentals de la persona humana. I no ho veuen com un compromís polític, sinó com un deure comú per a tots els fidels. Creuen que tenen l'obligació:

“...de pronunciarse sobre los principios socio-políticos en cuanto afectan a la dignidad y a los derechos de la persona, al sentido último de nuestra existencia y a los valores éticos de los actos y actitudes humanas”[...] “... el magisterio eclesiástico no pretende constituirse en maestro exclusivo de las realidades temporales” [...] “...pero faltaría a ella..... en casos que sea necesario no señalara las condiciones que exige la fe para que una opción política o social sea compatible con la concepción cristiana de la convivencia social”²⁰⁵.

Amb això expressaven el seu compromís a donar suport a l'acceptació de la pluralitat, a la defensa dels drets humans, i a obrir portes a possibles reformes, si més no dins de la comunitat cristiana, sense qüestionar-se la situació política que s'estava vivint en Espanya amb el règim dictatorial del franquisme. No deixava de ser una confirmació de les conclusions aprovades en la primera ponència de l'Assemblea Conjunta. També assenyalen que quan prenen una posició davant de fets que no s'ajusten a la fe cristiana, no estan fent política, sinó que es veuen en l'obligació de denunciar-ho per bé de la comunitat i adverteixen:

“Piensen los cristianos que intenten desautorizarnos ante el pueblo cuando abordamos problemas sociales o políticos, si les mueve un genuino espíritu de fe o si, por el contrario, se dejan arrastrar por sus intereses personales o preferencias políticas, que desearían imponer al resto de los

²⁰⁴ Iribarren, Jesús “*Documentos de la Conferencia* .....pàg. 255.

²⁰⁵ *Ibid.*, pàg. 257.

cristianos y de los ciudadanos en general con la anuencia o, al menos, con el silencio de la Jerarquía de la Iglesia²⁰⁶.

A tot aquest apartat s'intenta assentar les bases de la independència de l'Església amb el poder temporal i amb el convenciment que cap tipus de coacció, vingui d'on vingui, els farà canviar el compromís amb els drets de les persones i amb la moral de la seva fe. Una al·lusió a la preocupació pels moviments molt pròxims al règim que, en aquells moments, mostraven una crítica ferotge a les innovacions sorgides del concili.

Al referir-se als preveres, afegixen que poden tenir les seves pròpies opcions com a ciutadans que són, però veuen com a negativa la seva implicació en política, per la qual cosa els exhorten a mantenir-se a una certa distància i a no ocupar càrrecs que comprometin la seva identitat i la de la comunitat eclesial. Sobre les comunitats de seglars es limiten a recordar el que ja havien dit en el document "Orientaciones pastorales sobre el apostolado seglar²⁰⁷", on deixaven clar que, individualment, es pot optar a l'opció que es vulgui però que, com a membres d'una comunitat eclesial, havien d'estar d'acord amb la moral i la fe cristianes.

La segona part presentava les relacions entre l'Església i l'Estat, segons els principis orientadors i les normes aprovades en el Concili Vaticà II. Els criteris fonamentals que havien de regir les relacions entre l'Església i la comunitat política eren dos: la mútua independència i una bona col·laboració entre els dos organismes.

En primer lloc, declaren que, seguint les instruccions conciliars, no poden donar suport a cap tipus de sistema polític, econòmic i social concret, ja que l'Església ha de fer valer el seu principi d'universalitat i, per tant, és independent de qualsevol tipus de lligam amb una forma de govern determinada. Per tant, insisteixen en el principi de la necessària llibertat:

"Estos principios habrá que aplicarlos particularmente a las relaciones entre quienes representan con autoridad tanto a la Iglesia como a la comunidad política. En el momento de entablar o revisar un cierto tipo de relaciones jurídicas con el Estado, la Iglesia ha de atender, ante todo y sobre todo, a que, como consecuencia de esas relaciones, quede eficazmente garantizada su necesaria libertad"²⁰⁸.

Consideren que havia arribat el moment de deslligar-se de l'Estat i aconseguir la plena emancipació; per això mateix, demanen un reconeixement efectiu de la llibertat

²⁰⁶ Ibid., pág. 259.

²⁰⁷ Aquest document havia estat aprovat per la XVII Conferència plenària de la Conferència Episcopal Espanyola que va tenir lloc del 27 de novembre al 2 de desembre de 1972, i que també es varen assentar les bases del document que estem analitzant.

²⁰⁸ Iribarren, Jesús "Documentos de la Conferencia .....pág. 264.

religiosa que possibilités els ciutadans actuar segons la seva consciència i no veure's obligats a la pràctica obligatòria d'una religió en concret. Pensen els bisbes que, només amb aquesta autonomia, l'Església podria actuar amb tota la llibertat i la independència necessàries. Acaben amb un dels principis orientadors: la renúncia bilateral als privilegis que havia comportat la seva relació amb l'Estat; és per això que demanen que s'estableixin converses per adequar les relacions Església-Estat a les normes donades pel Concili. Com podem veure, tot aquest plantejament respon a una nova manera de veure les coses per part de la jerarquia eclesiàstica, a una adequació als nous temps i a la nova societat que havia sorgit a Espanya a partir dels canvis socials i econòmics, i, sobretot, a les noves maneres anunciades pel Vaticà II.

Com es poden afrontar aquests canvis? En l'última part del document, es fa una anàlisi de les relacions que hi havia amb el govern espanyol, i de quines havien de ser les noves formes i les renunciacions que havien de fer l'Església i l'Estat a partir d'ara. D'entrada hi ha un reconeixement del gran servei que havia fet l'Estat espanyol a l'Església i, tot i que les relacions havien estat molt profitoses, demanen, a la llum del Concili, d'establir un nou marc jurídic més adequat a la nova orientació de l'Església catòlica amb relació amb la comunitat política. A partir d'aquí es repassen els diferents acords vigents en aquells moments i els que haurien de canviar.

En primer lloc, s'analitza el Concordat de 1953, partint de la base que cal fer-ne una revisió. Reconeixen que aquests vint anys de vigència han estat molt profitosos tant per a l'Església com per a la comunitat de creients, però constaten que els temps han canviat i fa falta revisar-lo per evitar els problemes que havien anat sorgint en els darrers anys. No volien posar unes condicions concretes, però consideraven que se n'havien de complir tres: que respongués amb tota fidelitat els principis conciliaris, que s'adaptés a les necessitats presents del país i a les que possiblement es plantejarien en el futur i que, mentre no s'aconseguís la solució definitiva, s'arbitressin, sense demora, els mitjans adequats per poder sortir del pas davant els problemes que poguessin sortir en aquells moments..

En referència a la confessionalitat de l'Estat, de llarga tradició a Espanya, creuen que n'hi havia prou amb una correcta aplicació de la llei de llibertat religiosa de 1967. Per això afegien:

“En qué medida la presente situación legal haya de ser mantenida o modificada es cosa que corresponde al mismo Estado español y al conjunto de los ciudadanos. Por nuestra parte, creemos que lo importante es garantizar eficazmente a todos los ciudadanos la libertad religiosa tanto en el orden personal como en el familiar y social. Y para ello consideramos

necesario que se prosiga el desarrollo y la aplicación de la ley de Libertad religiosa de forma que los derechos de la conciencia humana queden asegurados, sin discriminación alguna²⁰⁹.

És evident que aquestes paraules estaven molt lluny de l'essència del nacionalcatolicisme, on només s'acceptava la religió catòlica com a única i vertadera, però també indicaven al govern que, si volien mantenir les lleis d'acord amb la doctrina catòlica, havien de anar amb molta cura, ja que el reconeixement de la llibertat religiosa podia crear polèmiques que s'havien d'evitar.

Un tercer aspecte que assenyalen és la renúncia als privilegis: el privilegi de fur²¹⁰ i el privilegi de presentació²¹¹. L'Església espanyola, seguint les instruccions donades pel Concili, estava disposada a renunciar a qualsevol privilegi, sempre advertint que els drets que tenien com a comunitat religiosa no podien considerar-se com a gràcia, ja que eren inherents a la seva pròpia activitat. Respecte al privilegi de fur consideren que ja hi havien renunciat, com va declarar el Concili, i l'únic que demanaven era que els tribunals comptessin amb el consentiment del bisbe per poder jutjar un eclesiàstic, ja que només ells poden pronunciar-se si un acte ministerial s'ajustava al Evangeli o no. Quant al privilegi de presentació, en mans del govern, demanaven que hi renunciessin, per tal de facilitar la independència de l'Església i evitar problemes com els generava aleshores la falta d'acord en el nomenament de seus vacants²¹².

---

²⁰⁹ Ibid., pàg. 270.

²¹⁰ És el privilegi que tenien els eclesiàstics per ser jutjats pels tribunals de l'Església per qualsevol causa delictiva, segons el còdex de dret canònic en el seu cànon 120.

²¹¹ És el privilegi que tenia l'Estat espanyol, des de 1941, de participar en l'elecció dels bisbes. El sistema consistia en que el govern Espanyol presentava sis possibles candidats a Roma. El Papa n'escollia una terna que l'enviaven al govern Espanyol. Finalment, el cap de l'Estat escollia el candidat que havia d'ocupar la diòcesi vacant que era presentat al Papa perquè fos elegit oficialment. Aquest privilegi venia des d'èpoques medievals i havien tingut durant mols segles la monarquia espanyola.

²¹² Com exemple podem assenyalar la diòcesi de Girona que feia quasi dos anys que tenia administrador apostòlic que era l'arquebisbe Narcís Jubany. També la revista Ecclesia en el seu número 1671 del 15 de desembre de 1972, assenyala en la seva editorial sota el títol "*Un año de orfandad*, sobre el tema de les seus vacants, després d'indicar que des de feia més d'un any no s'havien nomenat els bisbes de les seus de Terol, Santiago de Compostela, Càdis, Girona i Tarazona, el següent: "*Se trata, pues, de un grave realidad de la Iglesia española que no podemos olvidar, ni ocultar. En la Iglesia, la suprema ley, a la que debe subordinarse toda otra consideración temporal, es el bien espiritual del Pueblo de Dios. El actual sistema de nombramiento de nuestros obispos evidentemente no funciona y provoca daño difícilmente reparables en la vida cristiana de las comunidades diocesanas. Un año sin obispo es un mal de insospechadas circunstancias. Si no existieran otras serias e importantes razones de orden teológico y pastoral para rechazar dicho sistema, bastaría estas prolongadas orfandades diocesanas que tan sensiblemente dañan la vida y la acción de la Iglesia, para reafirmar el justo deseo de que prontamente sea superada, según la expresa doctrina del Vaticano II.* També es va fer ressò d'aquesta editorial *El Correo Catalán* del 16 de desembre de 1972, pàg. 22.

Després es tracten dos temes que es podrien interpretar com a privilegis com són els de l'ajuda econòmica a la Església i els drets en matèria d'ensenyament. Sobre el tema de l'ajuda econòmica intenten fer veure que no és un privilegi, sinó que “*se tiende a considerar dichas prestaciones como un servicio a los ciudadanos destinados a desarrollar su dimensión religiosa*”²¹³, encara que aquestes prestacions vagin més enllà ja que parlen de centres docents, d'hospitals, de llars d'ancians, etc. També volen deixar constància de la necessitat de preservar i conservar el patrimoni historicoartístic de l'Església, i la justícia de tenir unes subvencions per part de l'Estat, en la confiança que amb un nou concordat quedi resolta aquesta qüestió. El dret de l'Església a l'ensenyament pensen que ha de ser el mateix que poden tenir altres institucions laiques, defensant, però, el dret dels pares a escollir el tipus d'educació que volen per als seus fills. Per últim, sostenen que la inclusió en l'ensenyament de la cultura religiosa s'havia de fer preservant el dret de tots els ciutadans a la llibertat religiosa.

Tot i que encara no s'havia aprovat i publicat el document, Carrero Blanco, aprofitant el vuitanta aniversari de Franco, va pronunciar un discurs on, entre d'altres coses, deia:

“De cómo la España regida por Vuestra Excelencia quiso servir a Dios sirviendo a su Iglesia —añadió el vicepresidente del gobierno— puede dar medida, aunque sólo sea en el orden material, el hecho de que desde 1939 el Estado ha gastado unos 300.000 millones de pesetas en construcción de templos, seminarios, centros de caridad y de enseñanza, sosteniendo el culto, etc. Ningún gobernante, en ninguna época de nuestra historia, ha hecho más por la Iglesia Católica que Vuestra Excelencia y ello, y esto es muy importante, sin otra mira que el mejor servicio de Dios y de la Patria, al que habéis consagrado vuestra vida con ejemplar entrega.

Es lamentable que, con el transcurso de los años, algunos, entre los que se cuentan quienes por su condición y carácter menos debieran hacerlo, han olvidado esto, o no quieren recordarlo, pero este hecho es lamentable principalmente para ellos. Porque Dios sabe bien lo que hay en el corazón de los hombres y.... Dios no olvida. Esto es lo que verdaderamente importa”²¹⁴.

Carrero Blanco mostra directament el seu desacord amb el document que la Conferència Episcopal estava preparant. És de suposar que ja estava informat del contingut i expressa la tensió que s'estava vivint entre l'Església i l'Estat: no eren gens ben acceptades les pretensions d'independència que pretenia la jerarquia eclesiàstica. Més endavant analitzarem les actituds del govern sobre aquesta qüestió.

²¹³ Op. Cit. Iribarren, Jesús “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española*”..... pàg. 274.

²¹⁴ *El Correo Catalán*, 8 de desembre de 1972, pàg. 8 o *Solidaridad Nacional*, 8 de desembre, pàg. 2, entre altres.

El document, per acabar, parla del tema de la presència de bisbes i sacerdots en les institucions polítiques de l'Estat. Reconeixen que la col·laboració política entre l'Estat espanyol i l'Església ve de molt lluny, però que els nous temps i les instruccions donades pel Concili -que considera que la funció política ha d'estar exclusivament en mans dels seglars i que els pastors només han de cuidar els aspectes espirituals dels ciutadans, ja que formar part d'una opció política no permet mantenir la independència que la seva funció eclesial demana- fan que sol·licitin al govern prendre les mesures legals oportunes perquè no faci falta que alguns eclesiàstics estiguin ocupant càrrecs polítics.

Com a conclusió, demanen a tots comprensió per aquestes paraules i fan vots perquè el futur sigui una acció comuna empresa entre tots els espanyols, tant religiosos com seglars.

Aquest és, possiblement, el document més complet que havia fet la Conferència Episcopal Espanyola fins aquells moments dins de l'àmbit sociopolític. És evident que moltes de les reflexions que feien ja s'havien fet en altres moments, com en l'Assemblea Conjunta, però podem considerar el document com el pas definitiu de l'Església espanyola cap a la seva l'autonomia i una aposta per aconseguir l'evolució del règim cap a unes formes on siguin reconeguts els drets polítics dels ciutadans.

4.2.- Repercussions del document.-

Quina transcendència va tenir el document en aquelles circumstàncies històriques? Com va ser rebut? Quines van ser les posicions davant aquest text? Com van reaccionar els mitjans de comunicació? Quines interpretacions diferents va tenir la pastoral?

L'anàlisi més completa sobre el document en aquell moment la podem trobar en una sèrie d'articles que es varen publicar en la revista "*Iglesia Viva*", concretament el número 43 del gener i febrer de 1973²¹⁵.

L'estudi que fa Fernando Urbina²¹⁶ pot servir de pauta d'una anàlisi més profunda del document. Comença presentant el text com una habitual carta col·lectiva

---

²¹⁵ D'aquest número podem destacar: "Para una lectura eclesial y social del documento" de Fernando Urbina; "Dos documentos paralelos sobre cristianismo y política" de Antonio Duato; "Pluralismo y autoridad en la Iglesia" de José Maria Rovira Beloso; "Compromiso político de los clérigos" de José Maria de Llanos; i "*Crónica de la Iglesia Viva*" de Manuel de Unciti.

²¹⁶ Fernando Urbina "*Para una lectura eclesial y social del documento*" *Iglesia Viva*, nº 43, gener-febrer de 1973, pàgs. 7-23.

dels bisbes on intenten parlar sobre aquelles qüestions sobre les quals no estan d'acord, això sí, utilitzant el llenguatge poc planer i elitista de les formes eclesials, que cal interpretar o s'han de conèixer. També li crida l'atenció la superficialitat amb què es tracta el tema dels drets humans²¹⁷. Creu, això sí, que el text respon a un canvi de mentalitat de la jerarquia espanyola, motivat per la posada en pràctica de les instruccions conciliars i la profunda renovació en l'episcopat en els últims anys, fet que ha suposat que la majoria dels bisbes estiguin entre els quaranta i seixanta anys, igual que jerarquia catalana, com hem observat anteriorment.

Sobre el que representa el text per a la comunitat eclesial, creu que va tenir diverses influències. Pensa que els grups més progressistes veuen amb bons ulls el document, encara que en critiquen els límits, mentre que els conservadors el silencien o s'abstenen de comentar-lo. A més, el futur de la influència social del document dependrà de la lectura que en facin les comunitats eclesials de base. Finalment, pensa que s'hauria de fer una lectura eclesial “seria i pedagògica”:

“Pensemos en la fuerza que puede resultar de una “toma en serio” de los núcleos significativos presente en la primera parte del texto, y cómo este tomar en serio en la praxis repercute sobre el grupo productor del texto, que no tiene más remedio que tomarse en serio sus propias palabras y se ve comprometido por ellas. Y la segunda parte (reconociendo sus límites) puede ser también objeto de una lectura eclesial fecunda que haga descubrir los significados más hondos y las opciones de base implicadas en la libertad evangélica de la Iglesia y la des-confesionalización del Estado. Toda “lectura en serio” es un diálogo incoado, y un diálogo mantenido o recuperado, entre los grupos de base mas comprometidos y el grupo episcopal (aun reconociendo sus dificultades) es siempre positivo en orden a una “estrategia global” de la praxis de la fe y de la praxis de transformación histórica del mundo²¹⁸”.

Aquesta reflexió de Fernando Urbina donava esperances que la implicació de les comunitats de base en l'estudi del text portaria a un compromís per part totes les parts: d'una banda, la jerarquia, que l'havia fet i signat i que es veuria obligada a tirar endavant la tasca per la qual s'havia compromès; de l'altra, l'Estat, que hauria de prendre les mesures que la comunitat eclesial li demanava, i, finalment, els fidels, que havien d'entendre i donar suport al nou tarannà en les relacions entre el poder eclesial i el poder temporal.

²¹⁷ Aquest document no és tant profund ni valent com el que havien estudiat els bisbes francesos, reunits a Lourdes, del 23 al 30 d'octubre de 1972 i que van publicar amb el títol “*Para una practica cristiana de la política*” i que va tenir molt ressò en les comunitats cristianes progressives d'Espanya. Es pot trobar en el nº 43 de Iglesia Viva, pàgs. 60-77.

²¹⁸ Fernando Urbina “*Para una lectura eclesial y social del documento*”..... pàg. 20

Seria un “signe” de transformació de la comunitat política el text?. Segons l'autor s'havia de partir sempre de la realitat, de la situació social i política que s'estava vivint en aquells moments històrics, però podia pronosticar-se un futur, amb modificacions tot i els entrebancs, si per diversos motius es produís una conversió del règim: per convenciment o per canvis d'opcions, per la pressió externa de factors com l'entrada al Mercat Comú o la renovació de l'Església, pels efectes de la reacció contrària dels que veien, com els grups integristes, que podien canviar les coses i no hi estaven d'acord, i per l'aparició d'un altre camí que provoqués el canvi de fons històric de l'Església que, a la llarga, ocasioné un canvi social i polític. El text calia entendre'l en el context d'un procés de transformació de l'espai històric espanyol conjuntament a un seguit d'altres textos que venien des de la pastoral col·lectiva de 1937, passant pel Concordat de 1953, fins a aquest document que marcava el començament d'unes noves relacions entre l'Església i l'Estat. Considerava que hi havia dos tipus de missatge: la mística espiritualista, d'evasió de la història, i la profètica, de compromís amb la història. L'Església, en les seves instàncies magisterials, havia optat clarament per la segona.

És evident que la publicació d'aquest text va provocar una gran quantitat d'opinions dins dels àmbits eclesials, encara que, curiosament, no hi va haver quasi cap reacció pública des dels àmbits polítics, sobretot els oficials²¹⁹. En aquests últims no va caure gens bé aquest document, ja des de la seva preparació. Recordem les paraules de Carrero Blanco en el discurs d'aniversari de Franco, o les declaracions de l'ex-ambaixador a la Santa Seu, Garrigues, que assenyalava que les relacions entre l'Església i l'Estat havien de ser cordials²²⁰. En la documentació que es troba en l'Arxiu General de l'Administració en la secció del Ministeri d'Informació i Turisme, ara anomenat Ministeri de Cultura, en el Gabinet d'Enllaç hi ha molts papers que permeten demostrar l'interès que tenia el govern de prendre alguna decisió per tal de neutralitzar els efectes del document. Centrem-nos en els més destacats.

Des de l'inici de la XVII Assemblea Plenària de la CEE que es va establir un servei d'informació pel Ministeri d'Informació i Turisme per fer un seguiment molt

---

²¹⁹ En Pere Ysas “*Disidencia y subversión. La lucha del régimen franquista por la supervivencia. 1960-1975*” Editorial Crítica. Barcelona (2004), pàg. 188 – 190, fa referència a tota aquesta documentació del servei d'informació del Ministeri d'Informació i Turisme i del de Governació. Aquesta documentació també la fa servir en Feliciano Montero “*La Iglesia: de la colaboración a la disidencia (1956-1975)*”. Ediciones Encuentro (Madrid 2009).

²²⁰ *La Vanguardia*, 30 de desembre de 1972, pàg. 21.

intensiu del document que s'estava preparant. El primer informe²²¹ ministerial ja destaca per la bona informació que tenien de tots els detalls d'un document que no era públic i que només era un esborrany. No hi ha cap mena de dubte que gaudien d'un coneixement cabdal de tot el que s'estava fent i és molt possible que algun dels bisbes o sacerdots que assistien a l'assemblea notifiqués i passés els papers al servei d'informació del ministeri, ja que entraven en detalls molt precisos del text. L'informe, després de parlar del document en general, en destaca els aspectes més problemàtics: la revisió del Concordat; la possible renúncia als privilegis; la petició de llibertat en el nomenament de bisbes i no haver de saltar-se els acords amb la designació de bisbes auxiliars²²²; la renúncia a la confessionalitat de l'Estat per la llibertat religiosa; acabar amb el càrrecs polítics i oficials als eclesiàstics; la defensa de la pluralitat política, i la idea de la reconciliació. Es criticava el que era considerat com un doble joc per part de la jerarquia: d'una banda, anunciar que el seu treball només era de l'àmbit religiós i, de l'altra, dir que no podien deixar d'opinar sobre els fets polítics i socials.

Un segon informe²²³ parla sobre el document lliurat en finalitzar l'assemblea. Tot i que és més curt que l'anterior, hi veiem com s'havien suavitzat les expressions. El contingut, però, era pràcticament el mateix, i seguien insistint en les referències al pluralisme social i polític, en què l'Església no podia ser neutral davant els fets econòmics, socials i polítics, en el procés de desvinculació del règim polític espanyol, en la possibilitat de trencar relacions amb l'Estat si atemptava contra la seva llibertat, en la renúncia dels seus privilegis i en la revisió del Concordat, entre d'altres. Com podem veure, el servei d'informació estava molt preocupat pel contingut del document,

---

²²¹ El primer informe del 2 de desembre de 1972 era titulat com "Informe sobre el "Anteproyecto para una declaración sobre relaciones Iglesia-Comunidad política" (Confidencial). (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. 6 pàgines.

²²² Sobre aquest aspecte l'informe diu: "*Es muy discutible esta afirmación de que "la Santa Sede en el nombramiento de Obispos Auxiliares y Administradores Apostólicos no han violado ni la letra, ni el espíritu del vigente Concordato", como se afirma en el documento. Ahí estás, por ejemplo entre otros casos, el nombramiento de Obispo Auxiliar de San Sebastián en la persona de un sacerdote separatista vasco y hostil al Régimen político español.... Y en cuanto al nombramiento de administradores apostólicos, se puede citar el del que era Obispo de Santander, Sr. Cirarda, que por sus innegables maniobras separatistas fue nombrado por el Nuncio –y precisamente debido a esa circunstancia-, simultáneamente Administrador Apostólico de Bilbao, en cuyo cargo actuó abiertamente a favor de las corrientes antiespañolas.... Se recuerda también que al fallecer el Arzobispo de Madrid – Alcalá e ir a reunirse el Cabildo Catedral, el Nuncio dio el golpe de Estado, nombrando Administrador apostólico de esta diócesis al entonces Cardenal Primado, Doctor Enrique y Tarancón, sumiso a sus consignas, con lo que evitó que ese cargo fuera ocupado por monseñor Guerra Campos, a quien iba a designar el Cabildo... Guerra Campos molestaba al Nuncio por su adscripción a la Iglesia Tradicional.* (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. , pàg. 6

²²³ Informe Sobre / documento de trabajo sobre "Iglesia y Orden Político". (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. (Confidencial), 7 pàgines. 6 desembre 1972.

considerava que se seguïen cometent les mateixes errades i, per tant, s'havia de donar una resposta adequada a l'actitud de la Conferència Episcopal. Fins i tot, al final de l'informe s'arriben a preguntar: “¿Se trata de inspirar una acción tendente a un cambio de Régimen político en nuestra patria²²⁴?”, la qual cosa equiparava el document episcopal a un moviment subversiu i contrari al règim franquista.

Tot i que es pot considerar com un dels textos més importants publicats per l'Església espanyola des del Concili, seguia tenint una característica principal: la por de la jerarquia a parlar excessivament clar per no provocar un enfrontament obert amb el règim polític de Franco. Això es pot notar en la segona part, sobretot, quan es refereixen a aspectes concrets de la seva relació quotidiana amb el poder, com poden ser els privilegis, la separació de l'Església amb l'Estat, la participació política d'una part del clergat en els òrgans de l'Estat, etc. A què es devia aquesta por? Era perquè encara una part important dels eclesiàstics estaven identificats amb el règim o, senzillament, perquè veïen les grans dificultats de fer un autèntic trencament per les conseqüències que això podia ocasionar?.

Entre l'àmplia documentació sobre aquesta temàtica hi ha unes orientacions donades per un grup d'uns trenta-quatre teòlegs i bisbes que estaven animats a presentar esmenes al text²²⁵ dels quals no se n'assenyala el nom. Comencen indicant la pobresa doctrinal del document, que només estava centrat en la projecció pràctica sobre l'ordre polític, per la qual cosa consideraven que era una pastoral poc important. Les principals ambigüitats o errades que hi trobaven eren: l'acceptació del pluralisme que podia portar a formules que fossin contràries a l'Església; el fet de donar dret als pastors a fer valoracions morals sobre la política, cosa que podia portar a atemptar contra l'autonomia de la societat civil; que el fur eclesiàstic no era un privilegi sinó que formava part de la pròpia essència eclesial; consideraven que el que es deia sobre la confessionalitat de l'Estat era contrari a la doctrina de l'Església i a la dignitat cristiana dels governants; qüestionaven, per acabar, que els bisbes poguessin parlar de refer el Concordat quan no eren competents en aquest àmbit, o que possessin en dubte lleis fonamentals, aprovades per referèndum, sobre la participació de clergues en les institucions polítiques.

---

²²⁴ Ibid., 42/08994,2, pág. 7.

²²⁵ *Observaciones sobre el proyecto de documento episcopal “Iglesia y orden político”*. (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. (Confidencial), 12 pàgines. 6 desembre 1972.

Les afirmacions d'aquestes observacions coincideixen, quasi totes, amb les denúncies plantejades pels serveis d'informació del Ministeri, fil per randa. És natural que en una Església tants anys vinculada al règim hi hagués una part de la jerarquia que mostrés el seu neguit per les reformes que estava promovent una part de la Conferència Episcopal. Un exemple d'això el tenim en les manifestacions del pare Alba Cereceda S.J.²²⁶, que sobre l'assemblea plenària va dir: *“La actitud de la Asamblea ha sido la de hacer peticiones semejantes a las del Partido Comunista, pues quiere canonizar la democracia y la libertad de los partidos políticos”*²²⁷. Resulta patent que el sector conservador del clergat confonia qualsevol proposta que incidís sobre els plantejaments típics del règim amb una oposició que, naturalment, passava pel marxisme i més concretament pel comunisme. Podríem seguir amb més comentaris i valoracions que varen fer els serveis d'informació del règim, però ara ens centrarem en el projecte de resposta per part del govern, una vegada publicat el document. Un projecte, perquè mai va veure la llum ni es va publicar.

Sembla ser que la idea era fer pública una nota oficial de protesta i advertiment que qüestionés les idees principals que defensava el document²²⁸. Aquest projecte començava assenyalant el següent principi: *“El hecho de que el documento no refleje la unanimidad del Episcopado español ni haya sido remitido a la Santa Sede para su refrendo, si no para su información, facilitan la formulación de las indicadas observaciones”*²²⁹, cosa que, d'entrada, ja el posava en dubte. Els problemes de la pastoral que més els preocupaven eren els que feien referència a la confessionalitat de l'Estat, a la presència de bisbes i sacerdots en institucions polítiques de la nació, i l'anomenat privilegi de presentació, o sigui, els temes que més podien incidir en el normal desenvolupament de les relacions entre l'Església i l'Estat. Els arguments que feien servir versaven sempre sobre la seva legitimitat com a govern, que venia des dels inicis, quan havien acceptat la confessionalitat catòlica i que, per tant, no es podia posar en dubte ja que era una decisió pròpia del govern. També advertien que els clergues triats per formar part de les institucions ho eren com a ciutadans i no com a representats

---

²²⁶ Cofundador de la Asociación de Sacerdotes y Religiosos de San Antonio María Claret y de la Hermandad Sacerdotal Española de San Juan de Ávila i jesuïta al bisbat de Barcelona,

²²⁷ Comentario sobre la Asamblea Episcopal de la Jefatura Servicio de Información del Ministerio de Gobernación. (AGA). Alcalá de Henares, FFons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. (30021). Del 11 desembre 1972.

²²⁸ *“Proyecto de nota del gobierno después de publicado el documento de la Conferencia Episcopal”*. (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08994, carpeta 2. (Confidencial), 9 pàgines, 22 gener 1973.

²²⁹ *Ibid.*, *“Proyecto de nota del gobierno después de publicado.....”*, pág. 1.

escollits per l'Església, i que aquests eren aspectes que feien referència a les relacions Església i Estat. Sobre el privilegi de presentació es remetien a l'intercanvi de cartes entre el papa i el cap de l'Estat, l'any 1968, on el govern havia contestat que per renunciar a aquest privilegi hi havia d'haver una revisió global de tot el Concordat, cosa que encara no s'havia produït. Acabava l'informe considerant que era una omisió injusta no haver reconegut el canvi social que s'havia fet a Espanya durant els últims anys, que s'utilitzés una anàlisi marxista per criticar els aspectes socials i que no fessin cas de la "Octogesima Adviniens", carta pastoral de Pau VI, on es condemnava el marxisme i el liberalisme.

Resulta força estrany que, després d'haver fet una revisió tant acurada del text, no es fes pública aquesta nota oficial. Va ser perquè no es volia tirar més llenya al foc?, O potser el govern va preferir deixar passar el temps? El que sí podem constatar és que amb aquest document, i amb tota la polèmica que havia comportat, les relacions entre la Santa Seu, la Conferència Episcopal i el govern es van refredar²³⁰. A partir d'aquí mai tornarà a haver-hi bona harmonia entre la Conferència Episcopal i el Règim i aquest serà el postulat dels continus conflictes que van dominar les relacions a partir d'aleshores fins a la mort de Franco.

Com ja hem dit anteriorment, un més abans del document de la CEE, els bisbes francesos van publicar "*Per una pràctica cristiana de la política*", text que tenia les mateixes intencions que el de la Conferència Episcopal Espanyola. Tot i que el llenguatge és molt semblant, la situació política de França era molt diferent de la espanyola i, per tant, el text resulta molt més directe i amb moltes menys cites magisterials que en el text dels bisbes d'aquí, cites que, com se sap, serveixen, en general, per justificar les afirmacions fetes. També la preparació va ser molt menys problemàtica, ja que no existien gaires diferències entre la jerarquia francesa, i en el procés d'elaboració hi van participar gran part de les comunitats eclesial i seglars. S'ha

---

²³⁰ Sobre aquest document, quan encara no estava publicat, en Vicente Mayor (director de la revista "Resurrexit", òrgan oficial de la Mutual del Clero presidit pel cardenal Tarancón) deia: "*No creemos mucho en la eficacia positiva del esperado documento*". A continuació assenyala que aquesta qüestió no correspon a la CEE, sinó a l'Estat i la Santa Seu, recordant que "*Las conferencias episcopales –agregadas– podrán hacer sugerencias que los Estados los tendrán o no en cuenta para el momento de su análisis y decisión entre las dos potencias superiores concordantes, sin que hayan de influir las interferencias inferiores por muy jerárquicas que pretendían ser, tal es la doctrina concordataria*", afegia, "*Se pretende desligarse del calificativo del clericalismo político tan decantado en el pasado siglo, pero sin darnos cuenta estamos expuestos a caer en un "politicismo clerical", al pretender dar normas, sugerencias, directrices..... sobre el modo cómo ha de actuar la política en nuestro país bajo el pretexto de seguir normas pontificias*". *Noticiero Universal*, 9 gener 1973, pàg. 8. Com podem veure hi havia molta diversitat d'opinions.

de tenir en compte que la separació entre l'Església i l'Estat s'havia produït a França a principis del segle XX, mentre que a Espanya encara existia i, a més, la confessionalitat era una peça clau del règim polític. És molt evident, com ens diu Antonio Duato²³¹, que el document francès tingués una gran influència en l'espanyol, ja que el bisbe Elias Yanes²³² va assistir a la reunió de Lourdes on es va redactar el text definitiu. Moltes de les problemàtiques que es varen discutir en la reunió de Madrid, però, no va ser necessàriament tractades per la jerarquia francesa. Aquestes diferències tant indiscutibles potser ens expliquen la falta de transparència i de força del document espanyol. Era molt innovador, per la posició dels bisbes, però, no podien anar més enllà si no volien provocar un greu enfrontament amb el govern espanyol.

4.3.- Les reflexions del document en la comunitat eclesial catalana.-

Com va ser rebuda la pastoral dins dels àmbits eclesiàstics i seglars catalans? Hem de partir de la base que el cardenal Jubany va ser un dels tres membres de la Conferència Episcopal que van elaborar el projecte del document i, per tant, va tenir una part molt activa en la seva redacció. Parlarem de l'opinió dels bisbes, però també de la dels eclesiàstics i dels seglars, i de la dels mitjans de comunicació.

Ens centrarem, en primer lloc, en l'anàlisi de la interessant carta pastoral "*El pluralisme en la comunió eclesial*" que va elaborar la Conferència Episcopal Tarraconense i que va fer pública el 4 d'octubre de 1972, i que s'ha d'entendre dins del context que en aquells moments estava vivint l'Església catalana i espanyola. Ben bé la podem considerar com un interessant precedent a la que posteriorment va publicar la conferència espanyola. En realitat és un text molt important, tant pel seu contingut com pel fet que fos anterior al de la CEE.

Com tota pastoral utilitza un llenguatge particular i eclesial, ple de cites d'epístoles i de documents del Concili, que serveixen per complementar el que es vol dir, però que, generalment, es dificulten la comprensió per part dels fidels. Tampoc hi ha cap intenció de generar polèmica; tot i que dóna a entendre que s'han d'acceptar amb

²³¹ Duato, Antonio "*Dos documentos paralelos sobre cristianismo y política*", Iglesia Viva, nº 43, pàg. 25-37.

²³² En el *Correo catalán* del dia 2 de novembre, en la pàgina 20 hi ha la següent nota: "*A la Asamblea plenaria que celebró el Episcopado francés en Lourdes, asistieron seis representantes de sus Conferencias respectivas: Italia, Bélgica, Yugoslavia, Polonia, Pacífico y España. Por esta última estuvo presente monseñor Elias Yanes obispo auxiliar de Oviedo y secretario de la Conferencia Episcopal Española.*"

normalitat, mostra una gran preocupació pels camins que poden portar a aquests pluralismes si no són convenientment orientats. El document es divideix en cinc parts: primera part, la introducció, on destaquen el fet del pluralisme i la seva acceptació; segona part, el pluralisme en la doctrina, on es mostra la inquietud per la teologia i la catequesi; tercera part, la pluralitat en la vida, on es vol fer entendre com s'han d'adaptar al món i com han d'actuar les petites comunitats; quarta part, responsabilitat que avui tenen els bisbes, els preveres, els religiosos i els fidels; i, cinquena part, la cloenda. La pastoral està firmada per tots els bisbes catalans²³³.

Primera part. Ja en la introducció es mostra clarament la gran inquietud que la jerarquia catalana tenia per la situació del pluralisme que estaven vivint, i afegien:

“En el moment actual, aquest fenomen de pluralitat presenta una visible acceleració i contrasta amb la imatge d'una Església més uniforme que nosaltres mateixos hem vist fa pocs anys. Per això molts fidels resten desconcertats, n'hi ha que ataquen la pluralitat de formes com a cosa dolenta, d'altres a penes la toleren, d'altres l'accepten i l'enalteixen i alguns arriben a abusar-ne²³⁴”.

El paràgraf és prou evident. D'una banda queda palesa la intranquil·litat per la rapidesa en què s'estava produint el pluralisme que canviava aquella Església monolítica pròpia del nacionalcatolicisme. De l'altra, es destaca el gran contrast d'opinions que hi havia dins la comunitat, des de les posicions més conservadores, contràries als canvis, fins les més progressistes que volien canvis, fins i tot, més enllà dels proposats. Els redactors entenien que l'Església havia d'anar-se adaptant a l'evolució de la història i per això, creien que s'havia d'acceptar de bon grat el pluralisme, que era convenient que hi fos, tot i que s'hagués d'explicar, i que calien unes formes comunes que garantissin la unitat, per evitar d'aquesta manera una greu distorsió en el si de l'Església. També consideraven que havien de ser els pastors de l'Església els que havien de cuidar del discerniment i les formes de pluralitat.

Segona part. Dins del pluralisme en la doctrina els preocupa tant el control de la teologia com el de la catequesi. Entenen que els nous temps porten una nova manera de formular les qüestions de fe, cosa que comporta una pluralitat teològica, legítima i profitosa per l'Església, però que ha d'estar sota el control dels bisbes que són els responsables de la fe eclesial. També els amoïna com s'ha d'enfocar la catequesi a partir de les novetats aportades pels teòlegs. La visió de cada un d'ells no ha de ser doctrina de

²³³ S'ha de tenir present que en aquells moments el bisbat de Girona no tenia un bisbe resident i feia d'Administrador apostòlic l'arquebisbe Narcís Jubany, per tant va ser firmat per set bisbes.

²³⁴ http://www.tarraconense.cat/archivos/docCet1/docCet1_71.doc. pàg. 1

l'Església, perquè les discussions de les novetats s'haurien d'inscriure dins de les escoles teològiques, mentre que la catequesi, amb un llenguatge fàcilment entenedor, hauria de ser prudent i orientat pel ministeri dels pastors eclesials. Acaben aquest apartat dient:

“Convindria que la informació fos, sempre, més aviat referida a la doctrina comuna de l'Església, que no pas a opinions particulars; que mirés més als actes de tota l'Església, que no pas els grups singulars; i que, en l'ús dels mitjans d'àmbit regional o nacional, no és donés prevalença –i molt menys l'exclusiva- a sectors determinats²³⁵”.

És evident que els bisbes catalans mostraven la seva inquietud per les novetats que estaven sorgint des del Concili en la comunitat eclesial, ja que, amb “l'aggiornamento” que s'havia produït en l'Església espanyola en aquells moments, i encara més des de l'Assemblea Conjunta, havien sorgit un esclat de propostes i noves formes en la col·lectivitat eclesial espanyola, sobretot en els moviments progressistes tant seculars com laïcals.

Tercera part. Sobre la pluralitat de la vida, intenten fer una anàlisi de com havien de viure-la els homes dins de la societat en què estaven immersos i en la seva vida en comú. Partien de la idea que la diversitat es concretava en grups de pensament i d'acció, dins dels quals cada persona era influïda, influïa i, per tant, tenia la seva pròpia responsabilitat. Destaquen que s'ha de provocar el reconeixement de la igualtat entre els homes i el seu dret de participar en la vida social –es pot considerar una velada opinió sobre la llibertat de participació- ; recorden que a ningú li era permès reivindicar amb exclusivitat, per la seva opinió, l'autoritat de l'Església; assenyalen que l'Església com a tal ha de proclamar els drets fonamentals –sense concretar-los i denunciar-ne les conculcacions amb valentia i unitat d'acció; confirmen que quan els fidels prenen una opció determinada i lliure s'ha de revisar la legitimitat i oportunitat de la seva tria a la llum dels principis de fe. I tot amb un llenguatge que no es concreta en res, però que pot tenir tota mena d'interpretacions. Què volen dir quan es refereixen a drets fonamentals? I quan diuen “participació en la vida social”? Per què no concreten?. Resulta curiós que en altres homilies o pastorals, que hem vist i veurem més endavant, defineixen més clarament la defensa dels drets humans i dels drets d'opinió, participació i manifestació. La conclusió pot ser que quan parlen de forma col·lectiva són més ambigus. Serà per acontentar les diferents opinions que hi ha dins de la Conferència? O senzillament perquè no creuen oportú parlar clar i d'aquesta manera evitar qualsevol tipus de

---

²³⁵ Ibid., pàg. 5

polèmica amb el poder polític?. Hem de tenir present que l'any 1972 fou l'any amb més polèmiques amb el govern franquista, sobretot després de l'Assemblea Conjunta de 1971, la XVI Assemblea Plenària o la XVII Assemblea en què es va discutir el document que estem tractant.

També mostraven la seva preocupació per com havien d'actuar les petites comunitats que havien crescut de manera molt considerable des del Concili. Aquestes comunitats havien creat moltes vegades polèmiques amb la jerarquia pels seus plantejaments i per la incorporació de noves formes, tant en les pregàries com en els actes litúrgics. Els bisbes advertien de la necessitat d'actuar d'acord amb la jerarquia i recorden el que havia dit el Sínode dels bisbes de 1971: *“Les petites comunitats han d’inserir-se en la comunitat parroquial o diocesana, de manera que esdevinguin enmig d’elles, com un ferment d’esperit missioner²³⁶”*.

A la quarta part i l'última, sobre la responsabilitat d'avui es concreta quins són aquells aspectes sobre els quals han d'actuar els bisbes, els preveres, els religiosos i els fidels per evitar les tensions intraeclesials i per anar cap a una gran renovació de l'Església. Consideren que la jerarquia, a partir de la seva autoritat, ha de vigilar la bona aplicació de les normes i les orientacions del Concili. Els preveres s'han d'esforçar en la seva renovació permanent per poder guiar el pluralisme, com una font de millora dins de les lleis de creixement i d'evolució de l'Església. Tot i així adverteixen que:

“Mai tampoc no confonguin la pluralitat de què estem parlant, amb la indisciplina: si avui les normes s’han fet encertadament més amples per a poder encabir-hi aquesta pluralitat, unes actuacions comunes en algun grau uniformes, marcades per l’autoritat en compliment de la seva missió, han de ser observades fidelment, en particular en la litúrgia i en la plasmació del pla fonamental d’una pastoral de conjunt²³⁷”.

Estaven mostrant, sens dubte, la preocupació per alguns grups progressistes que, fent una interpretació molt lliure del Concili, havien pres actituds que anaven molt més enllà de la renovació proposada i s'allunyaven de les instruccions donades per la jerarquia eclesiàstica. Als religiosos i religioses els exhorten a mantenir l'esperit de les seves Institucions, però buscant noves adaptacions als temps presents i la seva col·laboració en la pastoral de la diòcesi. Finalment, demanen la participació dels fidels en l'adaptació a noves formes a través d'una formació actualitzada, tot recordant als responsables de la conducció i de la informació del poble, *“que interpretin bé les*

²³⁶ Ibid., pàg. 7. Estava extret de *“El Sacerdoci ministerial, 2: part, II”*.

²³⁷ Ibid., pàg. 8.

*tensions de l'actual pluralitat intraeclesial i no les confonguin simplement amb les disputes d'ordre polític*²³⁸”.

En la cloenda recorden que la pluralitat de l'Església exigeix un esforç generós de discerniment i d'acceptació mútua. Resumint, el text mostra la inquietud que tenien els bisbes sobre com poder encarrilar de forma eficient el pluralisme que estava sorgint dins de la comunitat eclesial a partir del Concili.

D'aquesta pastoral, Josep Bigordà en va fer una anàlisi i una crítica, publicada *El Correo Catalán*²³⁹, amb el títol de “*El pluralismo eclesial, en términos abstractos*”. Comença l'article indicant el reconeixement que fan els bisbes del pluralisme, tot i establir-ne uns cert límits. Fa constar, també, que no es pot entendre la carta sense conèixer el moment històric que està passant l'Església espanyola: la polèmica que havia generat l'Assemblea Conjunta i els episodis que la varen precedir amb les jornades sacerdotals internacionals de Saragossa de la Hermandad Sacerdotal i d'altres fets que “*han dado pie a demandar de los obispos de la tarraconense una clara pronunciación, proclamando los derechos fundamentales y denunciando su conculcación con valentía*²⁴⁰”. Amb tot, lamenta l'excessiu llenguatge abstracte del text, que el fa difícil d'interpretar. Considera el document com una invitació al diàleg per la pluralitat; donar-li un valor diferent no faria altra cosa que desfigurar-lo i en posaria en evidència la limitació. Per acabar creu que és insatisfactori per les següents raons:

“a) por la tendencia a localizar excesivamente las dimensiones de la comunidad eclesial en la organización visible actual de la Iglesia (lo que condiciona en exceso las posibilidades de la pluralidad); b) por la reducción de las exigencias que comporta el pluralismo a un deber de ética individual, toda vez que tan sólo se apela a las conciencias, y no se hace ninguna alusión a la necesidad de una transformación jurídicamente válida de las condiciones objetivas que hagan viable la pluralidad; c) por la incoherencia que comporta la circunstancia de no someter a revisión la estructura general de la Iglesia que, desde el punto de vista institucional, no ha modificado substancialmente las bases fundamentales de una Iglesia uniforme; d) por la aparente desconsideración de las condiciones de un mundo que, a partir de la Edad Moderna, y especialmente a partir de la Ilustración, tiende a la pluralidad propia de la emancipación, incluso de la liberación del “mancipium” de la estructura eclesiástica de otras épocas....²⁴¹”.

És evident que la publicació de la carta pastoral de la Conferència Episcopal Tarraconense, tot i les expectatives que havia generat, no va resultar tant compromesa

²³⁸ Ibid., pàg. 8.

²³⁹ *El Correo Catalán*, 7 de novembre de 1972, pàg. 20.

²⁴⁰ Ibid., pàg. 20.

²⁴¹ Ibid., pàg. 20.

com els moviments progressistes anhelaven, ja queno mostrava la renovació que molts desitjaven. De totes maneres els bisbes, amb la seva natural precaució, van anar més enllà d'un simple reconeixement de la diversitat que s'evidenciava en gran part de les comunitats de eclesiàstics i de fidels, el reconeixement de la qual era una novetat en aquells moments en que es qüestionava qualsevol divergència. Això sí pretenien que les diferències fossin controlades per la jerarquia i no s'allunyessin de les normes de fe i de les pràctiques religioses tal com eren acceptades pels estaments de l'Església.

4.4.- Valoracions al document en els mitjans de comunicació catalans.-

Sobre la qüestió del document "*La Iglesia y la comunidad política*" de l'Assemblea de l'Episcopat espanyol ens centrarem ara en el ressò que va tenir en els diaris catalans de l'època. Per començar ens basarem en *La Vanguardia* i el *Correo Catalán* que, de manera habitual, dedicaven una pàgina diària a l'Església i que van fer un seguiment exhaustiu de la XVII Assemblea Plenària.

Un dels primers aspectes que van destacar va ser el discurs del cardenal Tarancón en la sessió d'obertura del 27 de novembre de 1972. Una crònica comenta:

Acto seguido, el cardenal ha apoyado esta consideración en dos razones: Primera: la Conferencia Episcopal española ha emprendido claramente un camino de renovación y si toda renovación encuentra resistencias, "es de esperar que los obstáculos serán mucho mayores a medida que se progresa en esa tarea renovadora. Frente al pluralismo de opiniones sobre los que los obispos deberían hacer, les ha pedido que no se dejen impresionar y no pierdan la visión de profundidad de los temas que han de estudiar y resolver. Los preladados ha de actuar siempre como pastores de la Iglesia, obispos de todos los sectores del pueblo de Dios, sin dejarse presionar por criterios o actitudes parciales, sirviendo lealmente a la Iglesia y mirando los problemas "sub especie aeternitatis".

Segunda razón: El pueblo cristiano de España necesita una formación profunda y esmerada, que habrá que ser lenta, para asimilar sin peligro algunas de las reformas que se imponen. "Para evitar en estos momentos el peligro de confusión y hasta de escándalo, será indispensable que nosotros nos esforcemos para que todos puedan ver y entender que la única finalidad que buscamos en todas nuestras deliberaciones y acuerdos, el único móvil que nos impulsa, la única razón que nos justifica, es el mejor servicio a la Iglesia y, concretamente, a esta porción del pueblo de Dios –la Iglesia de España- que nos ha sido encomendada²⁴²".

Resulta molt patent el que amoïnava en aquells moments els responsables de l'Església espanyola. S'havien d'aplicar les instruccions del Concili i calia fer-ho

---

²⁴² *La Vanguardia*, 28 de novembre 1972, pàg. 29. També es pot trobar a *el Correo Catalán*, 28 de novembre de 1972, pàg. 20.

immediatament, ja que portaven molt de retard. El cardenal Tarancón apostava per aquestes reformes, però, a la vegada, volia fer veure als bisbes les dificultats que hi hauria donades les condicions socials i polítiques d'Espanya. Per això els recordava que les seves opinions i decisions havien d'estar per sobre de les opinions dels mitjans de comunicació, clarament condicionats en aquella època. Què volia dir amb això? Estava assenyalant la falta de llibertat de premsa que hi havia²⁴³? O senzillament parlava de la falta d'independència dels periodistes? Crida l'atenció aquesta generalització, quan hi havia una part dels mitjans de comunicació i un grup de periodistes que estaven totalment a favor seu. A continuació destacaven els temes que s'havien d'estudiar, sobretot els que farien referència al document relatiu a l'apostolat seglar i l'avantprojecte sobre les relacions Església – Estat.

Tant la crònica firmada per Jordi Piquer *ala Vanguardia*, com la de Casimir Martí al *Correo Catalán*, notaven la no presència del bisbe monsenyor Guerra Campos²⁴⁴, cosa que va generar certa polèmica en els mitjans de comunicació més pròxims al govern. Un exemple d'aquesta va ser la importància que li va donar al fet *El Noticiero Universal*²⁴⁵, que en les seves edicions del 29, 30 de novembre i 1 de desembre de 1972, intentava esbrinar les causes de l'absència d'aquest bisbe. Les raons que donava el diari, en principi, eren els fets de l'advertiment de la Santa Seu pel telegrama de suport que havia enviat a l'Assemblea Sacerdotal de Saragossa. Més endavant assenyalava, segons Europa Press, que mitjans episcopals negaven aquests fets i recordaven que també hi havia altres prelats que no hi havien assistit i que no se'n descartava la presència en les altres jornades²⁴⁶. Posteriorment, en una roda de premsa, Monsenyor Cirarda²⁴⁷, a preguntes dels periodistes, va dir que no sabia si tenia dret de

²⁴³ En aquells moments estava vigent *Llei de Premsa* (1966), també coneguda com la llei Fraga, per ser aquest ministre el que la havia defensat. La censura prèvia quedava suprimida, però es continuava prohibint tot allò que fos considerat com a atemptat contra els “*Principios Fundamentales del Movimiento*”. Es pot considerar una llei trampa, ja que molts mitjans de comunicació van esser perjudicats per els continus segrestaments de les seves publicacions i les continues multes i suspensions que varen rebre els medis més progressistes.

²⁴⁴ En Casimir Martí deia: “*Una ausencia que se ha hecho notar esta mañana en la sesión inaugural: la del Dr. Guerra Campos. Su posición en la Asamblea no resulta fácil, me han asegurado voces autorizadas. No tiene cargo pastoral alguno, encomendado por la conferencia. No tiene por tanto, voto en ella. Ha recibido, además, un serio aviso de las autoridades superiores romanas por el telegrama que envió a la Asamblea sacerdotal celebrada recientemente en Zaragoza*”. El *Correo Catalán*, 28 de novembre de 1972, pàg. 20.

²⁴⁵ Aquest diari des de 1972 estava en mans de José Mª de Porcioles, en aquells moments alcalde de Barcelona, i mantenia una línia molt pròxima a posicions populistes, es dir que donava una imatge de proximitat als interessos del poble, encara que en realitat era pròxim al règim i als poders econòmics, sobretot, amb interessos urbanístics i immobiliaris.

²⁴⁶ Consultar *el Noticiero Universal*, dia 29 de novembre de 1972, pàg. 5.

²⁴⁷ *Noticiero Universal*, 30 de novembre 1972, pàg. 3

vot o no perquè encara no s'havia establert quins bisbes tenien vot a la Conferència Episcopal. De totes maneres el diari es preguntava si aquesta era la vertadera raó de l'absència; a més tot i el desconèixer el que s'hauria tractat en la reunió, deixava constància que un grup de prelats havien estat al domicili de monsenyor Guerra Campos. Per últim, en el diari *el Noticiero Universal* del dia 1 de desembre, la Nunciatura negava que la Santa Seu li hagués prohibit la participació i que la falta d'assistència podia ser per raons personals i mai perquè hi hagués cap instrucció d'apartar el bisbe de la Conferència.

Resultava estranya la participació de la Nunciatura en aquesta polèmica, però no s'ha d'oblidar que el bisbe Guerra Campos representava una de les posicions més conservadores de l'episcopat espanyol, a més de ser Procurador de les Corts espanyoles, fet que va provocar el suport dels diaris i agències més pròximes al règim com Europa Press. És obvi que, des de l'Assemblea Conjunta, hi havia una gran divisió dins de l'Assemblea Episcopal entre les posicions conservadores i les progressistes, o sigui, entre els que defensaven les posicions del nacionalcatolicisme i els que defensaven les innovacions introduïdes pel Concili. Això també tenia el seu reflex en els mitjans de comunicació que hi havia a Catalunya.

Comparant els diferents diaris notem que mentre pel *Noticiero Universal* era una notícia cabdal i, fins i tot, assenyalava el fet en els titulars de les notícies que feien referència a la XVII Assemblea de la Conferència Episcopal Espanyola, *la Vanguardia* en parlava en un dels seus apartats sobre l'Assemblea titulat “*Los objetores de conciencia*”²⁴⁸, on explicava la possibilitat que la Conferència estudiés aquest tema, però que començava per la polèmica de la falta d'assistència del bisbe Guerra Campos. A *el Correo Catalán*, en Casimir Martí explicava com havia estat tractada la polèmica en els diaris de Madrid²⁴⁹. Era normal que el *Noticiero Universal* estigués al costat de les posicions conservadores donat que la majoria de les notícies són d'Europa Press, pròxima a l'Opus Dei, però en canvi un diari tant lligat al “*Movimiento*” com *Solidaridad Nacional*²⁵⁰ parla molt poc de l'Assemblea i no fa cap referència al cas Guerra Campos. Finalment *Tele/Expres* només ho indica sense fer cap comentari. Es pot assegurar que la polèmica sobre l'Assemblea que havia sorgit entre els diaris de Madrid, també tenia el seu reflex entre els diaris publicats a Catalunya.

²⁴⁸ *La Vanguardia*, dimecres 28 de novembre de 1972, pàg. 29.

²⁴⁹ *El Correo Catalán*, 30 novembre de 1972, pàg. 26.

²⁵⁰ Diari de tarda conegut com “*La Soli*” que formava part de la premsa del movimiento i dirigit en aquells moments per Federico Gallo.

Si ens centrem més en la importància que van donar els diaris publicats a Catalunya del document “*La Iglesia y la comunidad política*”, l’interès és molt més notable en *La Vanguardia* i en *el Correo Catalán*, mentre que *el Noticiero Universal* dedica més espai a les polèmiques que anaven sorgint. Ho prova el fet que fins el dijous 1 de desembre de 1972 no va fer cap referència al document que s’estava estudiant. La resta de publicacions donen petites notícies sense aprofundir en el tema. En canvi, sí que s’han de destacar molt articles d’opinió que hi ha en la pràctica totalitat dels diaris que es publicaven a Catalunya.

En Casimir Martí n’informava en el *Correo Catalán* a partir del 30 de novembre. Indicava que monsenyor Cirarda havia repartit el document de treball que fins aleshores havia restat inèdit, ja que la Comissió Permanent només havia escoltat la lectura del text però no se n’havien repartit exemplars. També assenyalava que s’havia debatut sobre el procediment que s’utilitzaria per fer un estudi en profunditat del text per grups i com, més tard, serien portades a la Plenària totes les esmenes per ser debatudes. En els dies següents va anar informant dels passos que s’anaven seguint en l’elaboració del document, però sense fer-ne cap valoració a causa del desconeixement que tenia del text. Destacava el consens a què varen arribar a partir de les propostes de la comissió episcopal de l’apostolat seglar, que es va estendre per una majoria de bisbes de la Conferència Episcopal. Els punts del consens poden fer veure les preocupacions que en aquells moments tenia la jerarquia²⁵¹. Tot i que aquest consens es va confeccionar quan

---

²⁵¹ *El Correo Catalan*, 1 de desembre de 1972, pàg. 20, dins de l’article de Casimir Martí sobre la XVII Assemblea plenària de l’episcopat, enumera aquests punts de consens: “1.- Necesidad de recuperar la perdida confianza mutua entre jerarquía y responsables de asociaciones y movimientos. 2.- Necesidad que tiene la Iglesia de las formas asociadas de apostolado para que pueda estar presente de modo eficaz en la compleja sociedad contemporánea. 3.- Especial necesidad que tiene la Iglesia española de ahondar en las exigencias de su fe ante los problemas de nuestra sociedad y de ahondar su conciencia misionera. 4.- Situación de crisis en que se encuentra la fe de muchos que no han sabido integrar dentro de una visión cristiana de la vida la nueva situación en que se encuentra. Extensión progresiva de la indiferencia religiosa de la secularización integral y del ateísmo práctico. 5.- Pluralismo de los movimientos del apostolado seglar, de sus líneas de acción, de las concepciones teológicas que los guían, y de las experiencias espirituales y pastorales que las caracterizan. Ningún cristiano con todo, puede defender como coherente con el pensamiento cristiano, bajo el pretexto de pluralismo, un sistema político o social que, en virtud de su misma estructura orgánica, se oponga a la libertad, a la creciente igualdad económica y social entre los ciudadanos, a la participación de todos en las decisiones políticas que afecten de modo fundamental al bien común de la sociedad. 6.- Autonomía de los movimientos apostólicos para que, bajo su responsabilidad, manifiesten públicamente su parecer sobre situaciones concretas de la vida económica, social y política, sobre todo en la medida en que se considere que tales situaciones impiden el desarrollo de la igualdad social, o se oponen a la libertad, a la justicia, a la participación justa de los ciudadanos en las decisiones sobre el bien de la comunidad. 7.- La función catequética que deben asumir los distintos movimientos para evitar pasadas parcialidades y errores. 8.- Capacidad exclusiva de los obispos para juzgar cuando una actividad programada o realizada por organismos dependientes de la jerarquía eclesiástica o por sacerdotes o religiosos, responde o no a la misión propia de la Iglesia. 9.- Atención a los condicionamientos que, sobre la vida de los hombres,

s'estava fent el redactat del text sobre l'apostolat seglar, molts dels punt també varen servir per perfilar el document de l'Església i la comunitat política. Resulta força interessant per analitzar quines eren les problemàtiques que en aquells moments afectaven l'Església espanyola.

Intentaven recuperar la confiança d'uns seglars que, des de la crisi dels moviments especialitzats de 1966, estaven decebuts, ja que tot i que havien canviat els dirigents de la Conferència Episcopal, la jerarquia protagonista d'aquells fets seguia en actiu. Recordaven que molts no havien sabut adaptar-se als nous moments i havien abandonat l'Església. És per això que volien reconèixer el pluralisme, però -amb clara referència al marxisme- allunyant-se de sistemes polítics o socials que atemptessin contra la llibertat. Tampoc no acceptaven els que estaven en contra de la igualtat econòmica i social o de la participació política. Acabaven indicant que només els bisbes podien jutjar les activitats, tant dels seglars com del clergat, i quines havien de ser les temàtiques que s'havien de considerar com a prioritàries. És de suposar que la intenció de la Conferència Episcopal era recuperar la confiança en els seglars que estaven desenganyats -per les conseqüències de la crisi dels moviments especialitzats- i que havien buscat altres camins que s'allunyaven del control de la jerarquia, com podien ser les comunitats de base, molt esteses en els bisbats catalans més poblats, però també, al voltant de les grans ciutats industrials.

Les valoracions al document dels bisbes van ser diverses i heterogènies, i en funció a la posició eclesial de cadascun. Ara intentarem veure'n unes quantes fetes als mitjans de comunicació catalans. Comencem per l'article "*Un texto prudente y necesario*"²⁵² de Ginés Vivancos, en que defineix el text com:

"Un documento que responde bastante exactamente a la definición que se ha dado de que se trata de un texto formalmente prudente y apreciablemente incisivo en su fondo. Ciertamente que puede no haber contenido ni a integristas ni a progresistas a ultranza. Pero quizás ello sea su mayor mérito".

Aquesta era una impressió nova, ja que fins ara hem vist opinions favorables i contraries, on també destacava que només es podrà entendre el text dins la conjuntura

---

ejercen las estructuras sociales, políticas y económicas, el sistema educativo, la organización de la información, la presión social de poderosos grupos ideológicos o económicos, las nuevas formas de vida de los grandes núcleos urbanos. Estas realidades reclaman del amor cristiano al prójimo formas de compromiso orientadas a transformar las estructuras sociales, políticas, económicas y culturales de modo que cada vez resulten más al servicio del hombre. 10.- Importancia en la línea educativa de los movimientos que se realiza eficazmente en los pequeños grupos, y del análisis de los anteriores mencionados condicionamientos sociales.

²⁵² Article publicat al *Noticiero Universal* el 25 de gener de 1973, pàg. 5.

d'aquells moments històrics i que era un document realista d'acord amb els nous aires que corrien en la Conferència Episcopal.

En Cassià M. Just, abat de Montserrat²⁵³ reflexionava que no es podia valorar degudament el document si no es tenia en compte la situació real del conjunt del poble i del clergat. Creia que no era just que es considerés com a insuficient o com contemporitzador després del treball que s'havia fet i les pressions en contra que aquest havia tingut. Pensava que pretenia una labor pedagògica i sensibilitzadora, ja que es portaven molts anys de silenci i per tant s'havien d'anar fent les coses poc a poc. Creia que la redacció definitiva tenia un llenguatge que no estava a l'abast de tots els creients i acabava dient:

“Ciertamente, habría sido confortante para la gente más probada – sacerdotes jóvenes, militantes obreros, intelectuales, objetores de conciencia- que hubiesen sido evocados explícitamente los problemas que nos preocupan. Pero después del paso dado será necesario llegar a ello y muy pronto²⁵⁴”.

O sigui, feia notar un cert desencant que havia produït la redacció final, doncs els grups més compromesos esperaven un text més directe i no tan rebuscat.

Casimir Martí, professor de la Facultat de Teologia de Barcelona, considerava que la discussió del text havia servit per veure que, mentre el 75% de la jerarquia havia abandonat el nacionalcatolicisme, la resta, el 20% que havia votat en contra, s'hi mantenia. Pensava que encara es tenia massa en compte el passat ja que semblava que el text s'hagués fet amb els instruments d'interpretació que s'havien utilitzat des de temps immemorials, i afegia:

“... Me refiero sobre todo a una característica más general del documento: a la Iglesia la encuentra todavía el episcopado más en documentos escritos, que en el discernimiento de la vida de los cristianos²⁵⁵”.

Considerava patent que, amb una observació més acurada es podrien haver trobat tractaments adequats al moment que estaven vivint i, tot i que en fa una crítica per no estar més a prop de la realitat, no deixa de pensar que és un pas més cap a una Església lliure i oberta.

Josep Bigordà, professor de Dret Canònic, entenia que el document tenia el significat d'una decisió molt important. Tot i que no era molt partidari dels documents,

²⁵³ *El Correo Catalan*, 27 de gener de 1973, pàg. 22.

²⁵⁴ *Ibid.*, *El Correo Catalán*....., pàg. 22.

²⁵⁵ *Ibid.*, *El Correo Catalán*....., pàg. 22.

sí que constatava que l'Església només avançava a partir de textos i, per tant, com ho demostra la seva història, aquest podia representar un pas endavant. També pensava que s'havia d'anar cap a una manera de fer que portés respostes adequades a cada moment, com feia Jesucrist, per acabar dient:

“En la historia personal y en la historia institucional a mí me encanta no el atribuir mala voluntad al pasado, cosa difícilmente verificable a veces, pero sí ser capaz de desautorizar el pasado cuando se reconoce que no se ajustaba o no se ajusta a las exigencias del estilo propio de Jesús²⁵⁶”.

Això era el que creia que en aquells moments s'estava fent, però considerava que encara hi podien haver punts que s'haurien d'aprofundir, com ara el de l'economia, on apostava per la renúncia total de les ajudes de l'Estat per poder ser més lliures i independents.

Una altra valoració pot ser la de Josep Mª Piñol, corresponsal periodístic a Roma, que va fer un article titulat “*Roma: Ecos del documento del episcopado español*”²⁵⁷ on feia una avaluació del procés de preparació i dels aspectes més destacables del document. Començava fent-se ressò de les expectatives que havia generat la seva elaboració. Després qualificava el text com històric, per la novetat que representava i per ser la primera manifestació col·legial d'una nova i decidida etapa iniciada per la Conferència Episcopal. Considerava que la base venia de les últimes declaracions de Pau VI²⁵⁸. Sobre les reaccions les valorava, en general, com a positives, però es mostrava preocupat per l'oposició que havia tingut el text. Raonava que estaven perjudicant, fins i tot, els seus propis interessos ja que si hi havia una remota possibilitat de cedir per part del Vaticà –com el privilegi de presentació- aquesta actitud feia que es tanquessin totes les portes. Per acabar assenyalava que el text estava en la línia marcada pel Papa i la comunitat pontifícia, indicant que:

“La clave de esta declaración episcopal histórica –que permite resolver sus minicontradicciones- radica en una distinción fundamental: la primera parte abre una nueva época en la Iglesia de España. Su segunda parte debe situarse aún en una etapa de transición, entre su pasado de cristiandad y su presente que ya ha dejado de serlo²⁵⁹”.

²⁵⁶ Ibid., *El Correo Catalán*....., pàg. 22.

²⁵⁷ *El Correo Catalán*, 31 gener de 1973, pàg. 20

²⁵⁸ Feia referència a les paraules del Papa al col·legi cardenalici del 23 d'octubre de 1972 on demanava aplicar les normes i l'esperit del Concili a cada circumstància concreta.

²⁵⁹ Op. Cit, pàg. 20.

Finalitzava argüint que més que un text històric havia de fer història perquè fos important, i que a la responsabilitat dels bisbes s'hi sumés l'assumpció de la resta de membres de l'Església.

El diari *La Vanguardia*²⁶⁰ també va fer una editorial on valorava molt positivament la declaració dels bisbes. Inicialment pensava que podia haver defraudat tant els que n'esperaven molt com aquells que pensaven que no tindria gaire transcendència. Considerava que generaria més polèmica política que no pas religiosa, però que no es podia negar que pel treball que s'havia fet, es podia considerar un document d' excepcional importància. Insistia que volien la unitat de tota la comunitat cristiana, encara que opinava que si tots els participants haguessin votat a favor tindria una total plenitud. Fins i tot creia que tenia el suport doctrinal renovat donades la gran quantitat de cites de textos recents, com encíclicues, de l'últim sínode de bisbes i de les declaracions del Concili. I acabava dient:

“Constituye una gran mérito de la declaración su sentido de lo actual y su valoración de las trasformaciones y cambios que se han producido en la sociedad española en los últimos decenios”..... “puede llamar la atención el contraste entre la precisión con que se plantean las conclusiones en torno al problema concordatario, a los derechos de la Iglesia a su enseñanza y a la renuncia a privilegios, y una vaga timidez y falta de visión de futuro en la formulación de la ayuda económica a la Iglesia y al no abordar con más hondura doctrinal la problemática de la confesionalidad del Estado²⁶¹”.

Resulta palès que *La Vanguardia* feia una valoració eficaç del document, sense ànims d'entrar en polèmica i fent un anàlisi meticulosa i concreta d'aquells aspectes que es podien avaluar. Com podem imaginar hi va haver moltes altres valoracions en els mitjans escrits, tant d'Església com de la societat o la política. Aquí n'hem vist algunes, però els dos articles que, segons la meva opinió, fan una anàlisi més exhaustiva són els de Josep Perarnau i Casimir Martí.

En primer lloc analitzarem “*Limitaciones de un documento*”²⁶² de Josep Perarnau. Encetava l'escrit parlant de l'autorepressió del document per part dels bisbes, ja que parlaven de temes conflictius, com per exemple l'objecció de consciència, o no feien cap judici positiu sobre l'Assemblea Conjunta. Pensava que això s'havia fet d'aquesta manera per aconseguir un més gran consens, però no havia servit per res, ja que les posicions més conservadores -les anomena l'extrema dreta de l'episcopat- havien votat en contra en bloc.

²⁶⁰ *La Vanguardia*, 24 de gener de 1973, pàg. 1. Editorial.

²⁶¹ *Ibid.*, pàg. 1.

²⁶² *El Correo Catalán*, 2 febrer de 1973, pàg. 26.

També indicava una certa falta de lògica, ja que si d'una banda demanaven independència basant-se en dos conceptes -llibertat religiosa i renúncia a situacions de privilegi-, de l'altra, cabria pensar que amb una autèntica llibertat religiosa per tots igual, ja no faria falta cap privilegi sinó la tutela dels drets inviolables de l'home.

Així mateix, els bisbes insistien en els drets de l'Església en matèria d'ensenyament i en destaquen dos drets: el dret de l'Església a impartir ensenyaments en qualsevol grau i en règim d'igualtat, i el dret de la col·lectivitat de creients a rebre formació religiosa en els centres escolars. L'autor considera que, en cap cas no ha de ser l'Església qui demani aquests drets sinó la comunitat de creients, perquè l'Església no és una associació pedagògica sinó evangèlica. Indica que el que pretén l'Església és defensar els seus drets a l'educació, ja que defensa la seva posició, però calla sobre les comunitats no catòliques, per finalitzar dient: *“Una Iglesia que sigue siendo empresario pedagógico y un estado confesionalizado en la misma concepción del bien común no són lo que se requería para clarificar de una vez las confusiones de la “cristiandad”²⁶³”*.

Com hem pogut veure és una crítica dura des d'una posició progressista, que esperava més del text i que veu frustrades les seves expectatives. Per descomptat el document donava molt més de si que els aspectes que Perarnau assenyala, però, com sempre passa en aquests textos tant polèmics, cada crítica respon als interessos de qui escriu.

L'altre article interessant era *“Alcance político del documento”²⁶⁴* de Casimir Martí. La idea de l'escrit estava centrada en les conseqüències polítiques que suposaria la no presència de bisbes i sacerdots en les institucions polítiques de l'Estat. Resultava evident que un canvi en aquesta qüestió faria canviar dues de les lleis fonamentals del règim: la llei constitutiva de les Corts i la llei de Successió en la *“Jefatura”* de l'Estat, que havien estat modificades per la llei Orgànica de l'Estat de 1967. El problema principal radicava en què aquestes lleis havien estat aprovades per referèndum i, per tant, hi havia una certa complicació en esmenar-les. Considerava que això posava en dubte la declaració episcopal que s'havia fet el 1966²⁶⁵, on s'afirmava que l'Església no havia d'emetre cap judici sobre l'estructura de l'Estat, mentre que ara, el nou document s'havia pronunciat sobre aspectes de l'estructura institucional.

---

²⁶³ Op. Cit, pàg. 26.

²⁶⁴ *“Alcance político del documento”*. *El Correo Catalán*, 3 febrer 1973, pàg. 20

²⁶⁵ És refereix al document *“La Iglesia y el orden temporal a la luz del Concilio Vaticano II”*, publicat el 29 de juny per la Comissió Permanent i aprovat, definitivament, per la Conferència Episcopal el 15 de juliol de 1966.

Més endavant afegeix que la gran quantitat de referències pontificies i conciliars, que hi ha en la primera part, intentaven refermar els canvis constitucionals que implicaven les propostes. Creu que és molt difícil fer una síntesi acurada del text, però intenta resumir-lo amb les següents paraules:

“...se trata: un cambio en la manera de concebir la Iglesia se ha producido durante el periodo de treinta y tantos años en los que se ha ido forjando las leyes constitucionales vigentes en este país. Y este cambio en la comprensión que la Iglesia ha adquirido de sí misma reclama el replanteamiento de las bases que se establecieron en el momento anterior y diverso de la consciencia eclesial²⁶⁶”.

Volia provar que, en realitat, l'Església havia anat evolucionant, cosa que no havia fet el règim, i per tant era manifest que el document pretenia adaptar-se al nous moments socio-polítics encara que això pogués produir uns canvis en les lleis fonamentals de l'Estat. Considerava que la situació era molt delicada ja que obligaria l'Església a fer una explicació de la seva posició, però aquest era el camí que havia de seguir per adaptar-se a les formes postconciliars.

Joan Gomis en la revista *El Ciervo*²⁶⁷ va fer un comentari al document on lamentava que fos tant difícil d'entendre pel llenguatge habitual dels bisbes, sempre força complicat; tot i això, el considerava molt important tant en l'àmbit polític com en les reformes que proposa. També crec que fa veure que la majoria episcopal ha canviat i ha passat a ser moderadament renovadora i, per tant, aquesta podria ser la gran novetat que es pot desprendre del text. Igualment destacava que el fet de la publicació de la pastoral indicava que la societat igualment havia canviat, ja que els bisbes, tot i els detractors tant d'una banda com de l'altra, mai farien una declaració que no estigués d'acord amb la majoria dels creients.

4.5.- La posició dels bisbes catalans.-

Per començar fixem-nos en unes manifestacions de l'arquebisbe Dr. Jubany sobre el document, abans que fos publicat, a la Hoja Dominical de l'última setmana de desembre de 1972²⁶⁸. En ser preguntat sobre quan es proclamaria el text de la declaració sobre l'Església – Comunitat Política i quina transcendència podria tenir, va contestar:

“Es difícil precisar la fecha de publicación del documento del cual usted me habla. Alguien ha indicado hacia mediados de enero; pero nadie

²⁶⁶ Ibid., pàg. 20.

²⁶⁷ *El Ciervo*, nº 228, febrer 1973, pàg. 20.

²⁶⁸ Les declaracions les va fer el dia 21 de desembre de 1972 i ja van ser publicades pel *Correo Catalán* el dia 22 de desembre en la pàgina 22.

puede asegurarlo, debido al camino que debe seguir el texto para que sean cumplidos todos los requisitos exigidos en los estatutos de la Conferencia. No obstante, lo cierto es que la declaración se publicará y que tendrá gran importancia. Es necesario que el Episcopado hable en estos momentos sobre las relaciones Iglesia-Comunidad política. Y ello por muchas razones. Entre otras, la doctrina del Concilio Vaticano II sobre esta materia, no sólo está por asimilar, sino por conocer por parte de muchos. No son pocos los que permanecen aferrados a viejos conceptos, que el Concilio ha superado totalmente, debido a un nuevo enfoque doctrinal sobre la Iglesia y a los cambios obrados en el mundo sobre el concepto de Estado y de sociedad. Por otra parte, es muy oportuno que el Episcopado exponga su pensamiento sobre algunos –aunque no todos– los problemas relativos a esta materia, que son objeto de controversia en la Prensa y en la calle²⁶⁹.

Recordem que l'arquebisbe Dr. Jubany havia estat un dels tres bisbes que havien elaborat l'esborrany inicial d'aquest document i, per tant, tenia una informació de primera mà sobre els motius per fer-lo. Si ens centrem en les seves paraules, veiem que primer vol ressaltar la importància que tindrà el document perquè havia arribat el moment de parlar sobre aquesta temàtica per exigència del Concili. En segon lloc, aprofita l'avinentsa per recordar que hi ha moltes persones que estan aferrades al passat però que el món ha canviat i, per tant, l'Església s'ha d'adaptar als canvis²⁷⁰. El doctor Jubany era molt lúcid en aquesta qüestió i pensava que el concepte d'Estat i de societat demanaven que els bisbes prenguessin posicions sobre els aspectes més significatius de les relacions entre els dos organismes.

El Full dominical de Barcelona, que coincidia amb els d'altres diòcesis catalanes²⁷¹, en feia una valoració profitosa, "*Un document ben rebut*²⁷²". En primer lloc, volia destacar, que si bé la pastoral no havia estat rebuda amb massa entusiasme i amb crítiques parcials, a Catalunya es constatava un certa benvolença per l'esforç renovador dels bisbes i intentava esperonar els creients perquè fessin pinya al voltant dels bisbes:

²⁶⁹ Hoja Dominical de l'arzbispado de Barcelona, 24 desembre 1972, nº 52, i en *Solidaridad Nacional*, 27 desembre 1972, pàg. 8.

²⁷⁰ En la carta pastoral que va fer el el 26 de novembre de 1972 en motiu de l'Advent ja deia: "*La profunda conversión que el adviento exige de nosotros nos enseña que existen hoy dos maneras de pecar contra la esperanza. Una de ellas es la actitud de quienes asocian la fe con el miedo casi instintivo a todo cambio y a todo lo nuevo. Da la impresión de que esta actitud exige, más o menos conscientemente, que la fe se convierta en una especie de "seguro de existencia".*

El segundo pecado contra la esperanza es el de aquellos que afirman que en la Iglesia "ya no hay nada que hacer", Incluso parece que están dispuestos a romper con ella, o quizá lo han hecho ya definitivamente". *El Correo Catalán*, 7 desembre 1972, pàg. 28. En aquestes poques paraules es pot veure la preocupació que tenia l'arquebisbe Jubany per tots aquells que no volien canvis o els que no esperaven res d'aquest canvis.

²⁷¹ En aquells moments publicaven el full dominical conjunt: l'arquebisbat de Barcelona, bisbat de la Seu d'Urgell i bisbat de Tortosa, però estava en projecte des de la 28 reunió de la Conferència Episcopal Tarraconense del 18 i 19 de gener, fer-ne un d'unificat per totes les diòcesis catalanes.

²⁷² Hoja Dominical, nº 6, 11 febrer de 1973, pàg. 1.

“La declaració que comentem, al nostre entendre, ha significat un augment de confiança en els nostres bisbes. No ho diem en cap desig de triomfalisme ni per concloure que tots els problemes estan resolts. Queden encara, per alguns, motius de reserva. Però el camí obert és bo. L’afirmació és certament molt forta i ambiciosa però quan la majoria dels bisbes i dels sacerdots i fidels veuen clara una línia és la que cerca tota l’Església sota el guiatge del successor de Pere²⁷³”.

Aquesta editorial, que no va signada, respon a la manera de pensar dels bisbes, ja que a part de mostrar la seva preocupació per les dificultats que hi havia en la comunitat eclesial catalana per acceptar tot el que venia de la jerarquia, no hem d’oblidar que ja havien sorgit moltes comunitats de base i que hi havia molta oposició per part dels anomenats “*curas obreros*”²⁷⁴ que no admetien la majoria de les propostes que feien els prelats. Tot i això, el document era una novetat que, lligat al de les orientacions doctrinals i pastorals sobre l’apostolat segleger, estava intentant d’aconseguir un acostament entre jerarquia i comunitat eclesial.

De tots els bisbes catalans un dels que van mostrar més interès pel document i per informar als seus feligresos va ser el bisbe Martí Alanís que, en la revista *Església d’Urgell* explicava totes les Assemblees Plenàries a què assistia.

En primer lloc, ens centrarem en el que diu sobre la XVII Assemblea Plenària i sobre el mencionat document. Començava fent una explicació de com funcionava l’assemblea i algunes de les curiositats sobre aquesta. També fa algun judici de valor, per acabar-ne explicant els aspectes més destacats. Pel que fa referència al tema que estem tractant diu el següent:

“El tema “Iglesia y orden temporal” és encara una pilota a la teulada. Aquesta mena de temes porten annexes les sotragades pròpies de l’ordre temporal, on és més ampla la possibilitat d’opinió. Aquí hi ha una difícil feina i per una part demanar major autonomia per a l’Església i, per altra, no deixat totalment autònom l’Estat, formulant judicis ètics que són obligats pel bé comú. Ací a Espanya per altra banda, dóna una mica la impressió d’una mena de problemes de família que porta una forta càrrega emocional. És difícil la clarividència i és un camp on no n’hi ha prou procedint en el terreny de la doctrina, doncs cal fer judicis de la bona o mala oportunitat, cosa que es refereix al bon seny de govern.

Quan el document surti al carrer a mig gener, ja veureu què és el que s’ha aconseguit de dir, després d’haver recorregut mil possibilitats en l’escollir l’esquema definitiu²⁷⁵”.

Les paraules del bisbe Joan són molt significatives del que podia suposar un text com el que s’estava discutint i preparant per la Conferència Episcopal Espanyola.

²⁷³ Op. Cit, Hoja dom..., pàg. 1

²⁷⁴ Nom en que es coneixia popularment als capellans que portaven les parròquies dels barris obrers i estaven molt implicats en la problemàtica del món del treball i les seves reivindicacions.

²⁷⁵ *Església d’Urgell*, nº 8, desembre de 1972, pàg. 8.

Arrenca amb la previsió que un tema com aquest portarà problemes per l'amplitud d'opinions que sol comportar. La dificultat la veu en què demanar més autonomia per la comunitat eclesial, a la vegada que és vol limitar la de l'Estat en la seva actuació, porta enfrontament i malentesos. També vol que es vegi la forta càrrega emocional a Espanya tot el que fa referència a les relacions Església-Estat ja que toca la mateixa essència de la comunitat. Per tant, considera que hi haurà moltes dificultats, perquè no solament s'ha de procedir en el terreny doctrinal sinó en el polític, ja que un va lligat a l'altre. Acaba amb el desig que es trobi el camí per poder arribar a bon port i resulta patent que el bisbe vol transmetre als seus feligresos les dificultats que hi ha quan s'intenten fer canvis en àmbits on, des de feia varis decennis, no s'havia modificat res.

En el moment de la votació del document, el bisbe Martí Alanís va fer públic un comunicat que transcriuré íntegrament pel seu interès, ja que es podem veure les raons que van moure un bisbe per donar el seu sí a la pastoral:

“Tinc ara a les mans, el darrer document de la Conferència Episcopal espanyola titulat “La Iglesia y la Comunidad Política”. Estic segur que serà aprovat i que a hores d'ara ja el teniu publicat a les mans. Ha resultat una mica llarg, però es llegeix bé i el tema ho exigia. Alguns encara hi trobaran a faltar temes que esperen una il·luminació de l'Església. A d'altres no els agradarà algun dels seus capítols, especialment, suposo, els que parlen de la confessionalitat de l'Estat i de l'ajuda econòmica a l'Església. Jo, ateses, totes les circumstàncies de dificultat del tema i de mètode seguit, envio avui mateix el meu vot afirmatiu. En conjunt el considero positiu i aclaridor de situacions.

Per a mi, el punt concret més delicat és el que fa referència a l'ajuda econòmica de l'Església. Darrerament han anat prenent posicions personalitats polítiques i òrgans d'informació. Suposo que després que haurà sortit al públic el document continuarà essent tema de controvèrsia.

La llibertat de l'Església desitjada amb gran afany per grans sectors quedarà garantitzada mentre es rebin ajudes, encara que justes, de l'Administració pública?. S'haurien de sacrificar, en busca d'aquesta puresa de llibertat, algunes activitats internes de l'Església i moltes activitats socials que amb molt d'esperit i pocs diners, però necessaris, ara funcionen?. No es va demostrant l'Església cada vegada més lliure, per bé que rebí ajudes públiques?.

Consulto les conclusions de l'Assemblea Conjunta, i tan a la nostra diòcesi com a la Nacional, els textos aprovats representen una posició que es podria resumir així: actuar en llibertat, encara que se'n ressentissin les ajudes econòmiques; no rebutjar aquestes ajudes mentre ens les donin; anar preparant un futur de més independència econòmica que la actual. Pel que fa a la nostra diòcesi, aquesta és la línia que procurem seguir.

Nosaltres rebem de l'Administració Pública trenta-un milions de pessetes l'any a títol de nòmnes personals als sacerdots, ben petites per cert, per obres a les esglésies i per atencions pastorals diferents. Afegim-hi aquí els diners de l'administració de bens propis i ajudes dels fidels en col·lectes, difícils de comptabilitzar, donades els centenars d'institucions, esglésies i persones amb l'administració privada o semiprivada que tenen. El nostre bisbat és poc poblat, però és el més extens de Catalunya, amb 407 parròquies, i ens exigeix un esforç d'atencions geogràfiques molt gran. Jo he ordenat a la nostra Comissió d'Economia revisió de mètodes, confecció de pressupost i donar passos per a actualitzar tot el sistema

econòmic, partint dels principis de claredat, justícia, i caritat. Serà tasca llarga i espero que tots hi ajudeu per a aconseguir una consciència més clara de les nostres possibilitats econòmiques, major llibertat i capacitat d'acció i esperit més evangèlic i pastoral en l'administració dels diners²⁷⁶".

Aquest full informatiu expressa amb claredat quines eren les preocupacions davant el document de la Conferència Episcopal. Fixem-nos en les dues qüestions que inquietaven el bisbe de la Seu; la confessionalitat de l'Estat i l'ajuda econòmica. Resulta sorprenent que de tots els plantejaments que fa el text, només tingui angúnia per aquests. És possible que amb tota la polèmica que havia causat el document solament l'amoïnessin aquest dos apartats? O, en realitat, no volia expressar les seves autèntiques preocupacions?.

En primer lloc es preguntava: si aquesta llibertat que pretenia l'Església, depenia de les ajudes que rebia de l'Administració, com la podrien mantenir? Haurien de renunciar a algunes de les seves activitats?. El bisbe Joan començava a fer evident que en el futur haurien d'aconseguir l'ajuda econòmica d'altres instàncies per poder exercir les seves activitats amb total normalitat i independència. Estava preparant els feligresos perquè fossin conscients que les coses canviarien i que serien ells, a la llarga, els qui haurien de fer càrrec de les despeses que comportessin les activitats evangèliques i pastorals.

Vull remarcar la preocupació d'un bisbe, que ha donat el seu vist-i-plau a la pastoral, per l'esdevenir econòmic i no pels altres trencaments que suposava el text. És molt possible que les altres reivindicacions les visqués com a futur, mentre que la problemàtica econòmica era un preocupació molt present. Pensaven igual tots els bisbes que votaren a favor de la mateixa manera?. Senzillament, pot ser factible que la majoria de les qüestions que es promovien en la segona part del text es contemplessin com aquells aspectes que havien de canviar a la llum del Concili i, per tant, això era irreversible. Per aquesta raó el problema més greu que se'ls presentava era de naturalesa econòmica.

La resta de bisbes catalans quasi no fan valoracions sobre el text i, possiblement, el consideren d'una temàtica molt delicada i, per tant, molt fàcil de generar polèmica si se'n fan comentaris. Es publica el text en els butlletins oficials dels bisbats però no entren a fer-ne una avaluació. Un exemple d'això el podem trobar en la Conferència Episcopal Tarraconense, que, en les reunions del gener i del març de 1973, no fa cap

---

²⁷⁶ *Església d'Urgell*, nº 9, gener 1973, pàg. 2.

referència a la temàtica, tot i que els bisbes rd mostren il·lusionats per la transcendència que podia tenir la pastoral sobre l'apostolat seglar i la seva aplicació en l'àmbit de la província tarraconense.

Les que se'n van fer ressò van ser les comunitats cristianes de Barcelona que, en un manifest clandestí²⁷⁷ de finals de gener de 1973, van assenyalar tots el problemes i totes les reivindicacions que defensaven des de principis de 1972:

“També hem de referir-nos a l'altra discurs pronunciat en uns moments en què es notem símptomes clars d'enrarament de les relacions Església-Estat, manifestats entre altres en els problemes del Concordat, els nomenaments de bisbes, el nou document “La Iglesia y la Comunidad Política”.

Com a punts claus d'ambdós hi veiem l'intent que l'Església no s'aparti de l'actual situació política, subratllant el nom de Croada donat a la dolorosa guerra civil, exigint agraïment per part de l'Església pels favors rebuts, retraient àdhuc les quantitats que l'Estat li ha cedit.

Malgrat ésser molt conscients de la gran part de la culpa de l'Església certament té en esta situació, no podem sinó lamentar el notable confusionisme creat.

Al marge de la influència que tal campanya intentava de tenir sobre el document de la Conferència Episcopal “La Iglesia y la Comunidad Política”, ja publicat, compromet de tal manera l'Església que, si calla, accepta de quedar definitivament identificada amb el règim polític en el poder. Això ho rebutgen no per oportunisme polític, sinó perquè contradiu les més elementals fidelitats a Jesucrist.

Per tot el que hem dit creiem que cal que la jerarquia actuï, a més d'expressar, de forma clara i sense equívocs en la seva independència dels poder temporals, en la renúncia dels seus privilegis i que es destaquï com a defensora dels Drets de l'Home, per tal de no veure's durant més temps compromesa en una situació que la Història jutjarà durament, i sobretot per ésser realment fidel a l'Esperit del seu Mestre i de la seva Doctrina²⁷⁸”.

Com es pot veure en aquest Manifest, hi havia molta esperança sobre les expectatives que podia generar el document episcopal. Dóna la sensació que aquestes comunitats feia temps que esperaven un gir com el que estava intentant fer la jerarquia. Volien que s'allunyessin definitivament de la dependència que tenien del règim, però no s'estaven de recordar les responsabilitats que atresoraven al llarg d'un període de intensíssimes relacions. Per això demanaven que no només fossin gestos, sinó que hi hagués un irrevocable final d'aquesta situació de correspondència entre l'Església i l'Estat. En definitiva, la independència de l'Església del poder temporal.

A partir d'aquí, aquestes comunitats pensaven que millorarien les relacions amb la jerarquia i que la comunitat eclesial seguiria un camí més adequat als nous vents que bufaven des de la reforma conciliar. Moltes van dedicar jornades, assemblees o reunions

²⁷⁷ Manifest de les “Comunitats Cristianes de Barcelona en las Iglesias. Nota Informativa de la Jefatura superior de policia de Barcelona. AGA. Fons Cultura. Caixa 42/9002, carpeta 5. 4 pàgines.

²⁷⁸ Op. Cit, pàg. 2.

per parlar del document i de com aquest podia afectar l'Església. Un exemple el podem trobar en la Comunitat de base de Sant Ignasi de Barcelona, que van fer públiques unes reflexions crítiques sobre el document²⁷⁹. Fent una anàlisi de les crítiques d'algunes de les comunitats podem veure que tenen dubtes sobre els resultats que podia aportar el text, ja que no es qüestionaven les èpoques passades (els errors comesos), no acceptaven l'anàlisi marxista, no parlaven dels drets humans i estaven, per tant, allunyats del que ells defensen com a conceptes principals. En resum, les reflexions que podem fer sobre la transcendència del document són molt variades. És innegable que el text representava un canvi en l'Església espanyola, ja que mai abans, des de la guerra civil, s'havien qüestionat els aspectes bàsics de les relacions amb l'Estat. Igualment representava posar en dubte el Concordat, que des de feia més de quatre anys s'estava intentant renovar sense cap tipus d'acord fins a aquell moment. També va provocar el rebuig en els sectors més conservadors de la comunitat eclesial i en la majoria d'institucions, organismes i mitjans de comunicació de l'Estat.

Era manifest que la jerarquia havia canviat apostant per les reformes conciliars, que tant estava costant aplicar a l'Església espanyola, ja que representaven el final del nacionalcatolicisme i, per tant, la recerca de la independència respecte al poder temporal. A partir d'aquest moment les relacions entre les dues institucions s'aniran tornant difícils i les divergències seran molt freqüents.

La conclusió és que s'havia acabat la supeditació de l'Església vers el règim franquista i que, des d'aleshores, cada institució seguirà el seu camí. El règim es mostrarà molt preocupat per aquesta situació, però mai no voldrà un trencament definitiu que pogués crear una divisió entre els espanyols. Mentrestant, l'Església anirà veient que la seva lluita per aconseguir desenvolupar les reformes i l'esperit conciliar, poc a poc, es van posant en pràctica, tot i les divergències que hi havia amb el sector més conservador. A partir d'ara estudiarem el procés de canvi i els conflictes de les relacions amb el poder temporal.

---

²⁷⁹ En una nota de la *Dirección General de Seguridad* recull les reflexions crítiques de la comunitat de base, assenyalant com a punts principals els següents: "...pueden resumirse en los siguientes puntos:

- *El documento aparece como la obra del Magisterio de la Iglesia y no como fruto de las reflexiones y las experiencias de los cristianos de base.*
- *Se nota la prevención contra el análisis científico que el marxismo hace de las realidades sociales y parece que excluye la opción socialista para los cristianos.*
- *No se da ninguna explicación de los errores cometidos por la Jerarquía en los años anteriores.*
- *Esperamos, dice, sucesivas declaraciones que iluminen concretamente cuestiones éticas y sociales, como los derechos fundamentales del hombre y las asociaciones.*

5.- ELS NOUS OBJECTIUS DE L'ESGLÉSIA

A partir del document de què hem parlat i donada la falta de resposta oficial del règim, tot i que va fer una anàlisi acurada de la situació i de les possibles mesures que es podrien prendre, la preocupació de la jerarquia es va encaminar més a la nova reforma educativa que s'estava fent²⁸⁰ i a les problemàtiques internes, com ara la secularització o la recerca de mètodes d'aproximació als seglars, entre d'altres.

La societat havia canviat per diverses raons, econòmiques, socials i culturals, mentre el govern intentava mantenir les seves característiques, convençut que no calia modificar res i, per tant, allunyant-se progressivament de la població. Això, en canvi, no era el que li passava a l'Església, ja que des de la proclamació del cardenal Tarancón com a president de la Conferència Episcopal, estava intentant fer les reformes postconciliars, amb l'angoixa que provocava al govern i als moviments eclesials conservadors pròxims al règim.

Aquest fenomen va ser analitzat pel cardenal Jubany en una pastoral que va fer per la festa de Pentecosta²⁸¹. Ens presentava tres fenòmens que es donaven en l'Església d'aquells moments. En primer lloc, el que anomenava el "cristianisme anàrquic", conseqüència del xoc que havien ocasionat les reformes eclesials en la comunitat cristiana²⁸², i en destacava els que no acabaven de pair les reformes, els que demanaven anar més enllà i els que, d'una manera o d'altra, estaven deixant la fe. Després parlava, com a segon fenòmen, de la situació moral de la societat, i constatava com els valors morals estaven canviant i es donava preferència a l'afany per lucrar-se, a l'ambició, a l'erotisme, a la potència del diner, al poder i al prestigi, encara que això comportés violar els drets dels demés, sobretot els més pobres, tot plegat com a conseqüència del canvi social accelerat i del progrés econòmic que s'havia experimentat. Per acabar, parlava del creixement d'un fenomen nou i inquietant, l'anomenat "anticlericalisme de

---

²⁸⁰ Des del 4 d'agost de 1970 s'ha havia aprovat la llei General de l'Educació que va ser impulsada pel ministre Villar Palasí.

²⁸¹ *La Vanguardia*, 5 de juny de 1973, pàg. 29. També podem trobar-la en la revista *Ecclesia* n° 1646, del 16 de juny de 1973, pàg. 748, on fa un comentari d'aquesta.

²⁸² Concretament deia: "*En unos porque tienen la impresión de que la antigua casa —la Iglesia— antaño familiar, cómoda y segura, se ha convertido en un edificio desconocido e ingrato en el cual se sienten extraños. La renovación litúrgica, la diversidad de opiniones. que se expresan en las predicaciones, sacerdotales o la ingerencia, según dicen, de la Iglesia en problemas sociales y políticos les dan la sensación de que la Iglesia nos les sirve. En otros, por el contrario, porque acusan a la Iglesia de ser infiel al compromiso renovador contraído en el Concilio y de haberse contentado con retoques superficiales que. a fin de cuentas, no son más que una restauración camuflada*". Op. Cit. *La Vanguardia*, pàg. 29.

dretes²⁸³”, una referència als creixents moviments de l’extrema dreta i a les seves intervencions, normalment violentes, en celebracions litúrgiques, en conferències d’eclesiàstics o en qualsevol acte on es fes una defensa de les reformes o hi hagués una certa crítica a l’actitud del règim per la manca dels drets humans. I, acabava:

“Ante ellas, no basta apelar a la malicia de los hombres o a la maldad de los tiempos y más todavía cuando, ensalzando pretendidos prestigios de tiempos pasados, se elude el esfuerzo serio de estudio, de comprensión y de plegaria, así como las acciones pastorales que guiadas por la fe auténtica pueden darnos pistas para una evangelización en profundidad”.

A partir d’aquí feia una llarga dissertació sobre la nova manera d’entendre la fe i les noves formes de la pastoral i demanava comprensió perquè entre tots regnés la concòrdia i les bones relacions. El cardenal Jubany estava advertint de la necessitat d’adaptar-se a la nova societat que estava sorgint, ja que veia com les diferències estaven augmentant entre els fidels. Acabava la pastoral exhortant a la conversió de l’Església diocesana, tant a nivell personal com comunitari, i a intensificar la comunió amb l’Església universal.

5.1.- Els dubtes del règim vers l’Església.-

Els serveis d’informació del Ministeri d’Informació i Turisme elaboraven informes sobre l’Església espanyola, sobretot a partir de 1972 tot i que abans ja es troben dossiers sobre les activitats que desenvolupaven alguns bisbes, sacerdots i algunes organitzacions clericals i laiques, on, gairebé sempre, es destacaven aquelles que consideraven desafectes al règim²⁸⁴. Destacarem dos d’aquests informes: “Iglesia, Marzo, 1973” i “Radiografía Urgente del Episcopado Español Actual, Junio 1973”.

El primer informe sobre l’Església a principis de 1973, segueix les característiques habituals que es feien de la institució en els anys setanta. S’inicia amb una explicació de quines eren les qüestions més candents en aquells moments²⁸⁵ fent

²⁸³ Amb les següents paraules: “Actualmente, críticas muy duras y apasionadas contra la Iglesia y sus pastores provienen de algunos que se consideran los detentares casi exclusivos de la ortodoxia y de la fidelidad. Incluso se llega a instigaciones claras y precisas contra la obediencia debida a los legítimos pastores por parte, de quienes, constituidos en jueces inapelables, pregonaban y veían hasta ahora en su propia obediencia la prueba más firme de la razón que afirman poseer”. Op. Cit. *La Vanguardia*, pàg. 29.

²⁸⁴ La majoria d’aquesta informació es troba en l’Archivo General de l’Administració (AGA) a Alcalá d’Henares en la secció de Cultura del Ministeri d’Informació i Turisme (MIT).

²⁸⁵ L’Informe diu: *Las características són: - Tendencia favorable a cambios por parte de la mayoría de la jerarquía, con dominio de los principales órganos de la CEE. - Existencia de una infraestructura organizativa de los movimientos de apostolado, politizados, que es prácticamente indismontable. - Acción negativa de la gran prensa diaria en el terreno religioso (ABC, YA, LA VANGUARDIA,*

una especial incidència a allò que ells consideren una campanya muntada per desacreditar el règim per part de la majoria de la jerarquia, dels mitjans de comunicació pròxims i una part dels sacerdots. Per fer front a aquesta campanya, proposen una sèrie de mesures que van des de sancions administratives i retallades econòmiques, fins a actuacions judicials. També suggereixen que es prenguin mesures diplomàtiques de pressió i de denúncia del Concordat ja que, al seu entendre, no s'estava complint: “*se podría estudiar la posibilidad de una denuncia unilateral del Concordato arrojando la responsabilidad moral sobre ella sobre el Vaticano y la jerarquia española*”²⁸⁶. La idea era posar un termini a la revisió del Concordat, examinar les ajudes econòmiques en funció de la contribució dels serveis que l'Església donés a l'Estat, i acabar amb els privilegis. Al final de l'informe s'arriba a una sèrie de conclusions amb la idea de lluitar contra el que ells entenien com una campanya de provocació que intentava desprestigiar el règim, tot titllant-lo de totalitari i repressiu. Les mesures a emprendre anaven des de protesta diplomàtica fins a informar l'opinió pública dels aspectes extremistes dels escrits, així com intensificar la vigilància sobre els actes de culte i les homilies, a part de les sancions pertinents. Ho resumia amb les següents paraules:

“En resumen, se estima que las medidas de orden económico y diplomático son las más aconsejables, debidamente acompañadas de una imprescindible acción sobre la opinión pública y manteniendo siempre un tono de respeto y deferencia hacia la Iglesia, como corresponde al sentido cristiano de los gobernantes y a su deseo de sana cooperación entre el Estado y la Iglesia en el marco de las respectivas funciones”²⁸⁷.

La preocupació del govern franquista davant les noves maneres d'actuar d'una part de la comunitat eclesial comportava haver d'utilitzar totes les mesures possibles que estiguessin al seu abast per acabar amb el que ells consideraven actituds progressistes i contràries al règim, sense entendre que els canvis venien com a conseqüència de les transformacions socioeconòmiques i les novetats que havien aportat

---

INFORMACIONES, y el propio PUEBLO, etc.). – Dominio progresista casi total de las revistas de información religiosa (VIDA NUEVA, revistas teológicas y de pastoral, etc.). – Orientación progresista de las principales editoriales de libros religiosos (PPC, SIGUEME, DESCLEE DE BROUWER, EDICIONES MENSAJERO, VERBO DIVINO, MAROVA, SAL TERRAE, etc.). – Existencia de una vanguardia extremista, que supone un 10,6%, como mínimo, de sacerdotes de actitud anti-Régimen. – Insistencia en la actuación, desde el púlpito, de estos sacerdotes anti-régimen, especialmente en las provincias vasco-navarras. – El mantenimiento de esta línea de conducta frente a toda acción, e incluso, ante el intento de diálogo por parte del Estado, así como la agravación en casos especiales, sobre todo en el Norte, lleva un deterioro de la imagen del Régimen, que se va acelerando al no tomarse, por parte de la Autoridad, medidas que frenen este proceso. (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08992, carpeta 4. 9 pàgines., pág. 1

²⁸⁶Ibid., pàg. 4.

²⁸⁷ Ibid., pàg. 5.

les reformes conciliars. Parlen d'un deu per cent de dissidència²⁸⁸, però segurament aquesta era molt més gran a Madrid, Catalunya i el País Basc, i en moltes altres zones urbanes de l'estat, vinculades als moviments obrers i de barri, com ho reconeix en un annex. Aquest informe va ser enviat a moltes de les autoritats del règim, tant civils com militars, i tots responien i coincidien en exigir més mà dura en l'aplicació de la llei i en l'obligació de complir amb el Concordat, per part del govern, sobretot en el dret de presentació i en l'exercici de la justícia.

L'altre informe és el titulat “*Radiografía urgente del episcopado español actual*”²⁸⁹, un extens estudi de cinquanta nou pàgines, elaborat pel servei d'informació del Ministeri d'Informació i Turisme, on es fa una anàlisi profunda de les característiques de la jerarquia eclesiàstica a la qual es considera desafecte.

La radiografia comença assenyalant que s'ha fet com a signe d'objectivitat -ells són confessionals-, i amb l'esperança dels seus efectes positius. A partir d'aquí fa un estudi dels bisbes espanyols i les seves característiques generals. Destaca que la meitat porta sis o menys anys com a bisbe (51.2%) i que han estat nomenats durant la Nunciatura de monsenyor Dadaglio, -des de juliol de 1967-. La mitjana global d'edat estava al voltant dels 57 anys i, per tant, la majoria era jove, ja que el 47'4% no arribava als 56 anys. N'afegeix la localització de les regions de naixement i els estudis que tenien i, més endavant, fa una anàlisi de les tendències que tenia cada bisbe, què escrivien i d'algunes de les frases que havien dit o havien publicat, curiosament sense citar-ne les fonts²⁹⁰. Sí que fa una crítica oberta al cardenal Tarancón i al nunci Dadaglio -són els

---

²⁸⁸ En un annexa a l'informe anterior, explica com s'ha fet el càlcul dient: “*El empeño tropieza con graves dificultades derivadas primeramente del escaso tiempo transcurrido desde el inicio de la recogida de datos, por la cual sólo se dispone de datos relativamente recientes y, en segundo lugar, porque la delimitación entre las actividades normales de un clérigo en el ejercicio de su ministerio y las intromisiones en materias políticas con ataques al Régimen y al Estado no siempre es fácil de establecer.*”

Para salvar la primera dificultad se han completado los datos con algunos existentes con anterioridad; en cuanto a la segunda se ha actuado con la mayor escrupulosidad, utilizando atentamente cada caso y separando aquellos que son dudosos. Además, la inclusión de un clérigo en la estadística que sigue se ha hecho siempre que estén documentados un mínimo de dos actuaciones concretas de indiscutible carácter anti-régimen que excedan claramente las facultades de su ministerio sacerdotal. Es decir, que todos los incluidos en la estadística actúan contra el Régimen, pero no todos los que así se comportan se han incluido en ella.

Con estas garantías, resulta que los datos que siguen suponen un mínimo de clérigos anti-régimen, pues es seguro que en la práctica habría que aumentar notablemente su número. Ibid., Caixa 42/08992, carpeta 4, pág. 6-7 (Anexo).

²⁸⁹ (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08996, carpeta 7. 59 pàgines

²⁹⁰ .... “*por último, ahorraremos las más de las veces la connotación de la fuente: casi siempre, porque sería innecesario cuando son citas fácilmente localizables; otras veces, por la apuntada razón de estricta confidencialidad y discreción*” Ibid., Caixa 42/08996, carpeta 7, pág. 19. Resulta estrany que en un document secret i que mai va veure la llum, fins que va ser desclasificat, parli de confidencialitat i discreció.

dos únics noms que esmenta-, els considera els màxims responsables del progressisme de la jerarquia i de l'augment de la desafecció de l'Església vers l'Estat. Sobre els bisbes en fa una tipologia i els divideix en dues bandes, els que estan en contra del règim, els considerats progressistes, i els que se'ls considera adeptes segons el text, que volien mantenir les coses tal i com estaven i que eren molt inflexibles amb les noves reformes de l'Església. Tot l'informe està farcit de denúncies per les actuacions dels prelats en defensa de sacerdots que donaven suport als moviments obrers, polítics i socials contraris al règim, arribant a indicar que la majoria de les homilies eren herètiques o marxistes. Tot plegat amb una àmplia referència a aquells bisbes que havien dit, havien fet o havien deixat de fer, per mostrar-se contraris al poder temporal. I afegeix:

“Los informes y datos directos en que nos basamos no dejan resquicio a dudas: su veracidad y exactitud son incuestionables y, la nómina de obispos progresistas nos permite contar hasta 35, representan el 45 por 100 del total de 78.

No es cifra insignificante, como se ve. No se trata de una leve brisa, sino de un viento descarado que presagia tristes tormentas, tanto más cuando la cosa manifiesta rumbos de no cesar, si se juzga por el proceso según el cual se ha llegado ya a tal proporción.

Repárese, por lo resumido hasta aquí, en que son los propios obispos de la “nueva ola” los que en su línea alimentan nuevas figuras sacerdotales, de donde no habría que esperar sino un acumulativo incremento del “corpus” progresista episcopal, con el simple devenir de nombramientos sucesivos en tiempos próximos²⁹¹”.

Acaba la radiografia a l'episcopat pràcticament qüestionant-ho tot, des dels bisbes auxiliars, l'activitat pastoral, la falta d'oració, la inseguretat doctrinal i les possibles conseqüències que això podia portar, com ara el divorci, l'avortament, etc. També dubtaven de l'ensenyament de l'Església per l'entrada de docents progressistes i pel desprestigi i desorientació que provocarien, per les publicacions i les intervencions polítiques i tantes altres coses. Per entendre la seva mentalitat resulten clarividents les últimes paraules del document:

“Queda, en todo caso, hacer constar de nuevo que no se ha pretendido la diatriba fácil ni la generalización discursiva. Este texto es producto de meditación, de estudio, análisis y consciencia. Cada punto sabe muy bien en qué se apoya y para qué sale –necesariamente- al papel. Sabemos cómo en la realidad; y sabemos cómo de ser. La dialéctica de los hechos ante la ética nos es profundamente vital. Por eso no cabía el silencio ni convenía lo ampuloso.

Por eso este informe, que tiembla ante su gravedad y su esperanza.

Pero añadamos, sin presunción, que es un temblor heroico: no podemos renunciar a Dios ni a España. De aquí nuestra voz, informada, serena, directa. De aquí el deseo de qué, al sentirlo así, ofrezcamos lo

²⁹¹ Ibid., Caixa 42/08996, carpeta 7, pàg. 48.

escrito para que este alto y noble orgullo pueda ser compartido desde otras responsabilidades en un destino común por historia y por bautismo²⁹².

Això fa veure la gran preocupació dels serveis d'informació sobre com podrien derivar les relacions entre l'Església-Estat i el propi Estat. No hem d'oblidar que l'Església era un dels pilars en que se sustentava el règim i el creixement dels bisbes progressistes i la seva influència amb els sacerdots, segons ells, ens ensenya fins a quin punt no arribaven a comprendre l'evolució que havia fet l'Església des de les reformes conciliars. La por al perill que representava tot plegat per la continuïtat del règim, els farà veure enemics per tot arreu, encara que la majoria de la jerarquia eclesiàstica no volia acabar amb el govern, sinó transformar-ne alguna aspecte perquè s'adaptés als nous temps.

Pel règim, aquesta progressiva separació de l'Església vers l'Estat, atacava el nacionalcatolicisme i no s'estan de dir que no poden renunciar ni a Déu ni a España, ja que no s'entén España sense Déu, un destí comú per història i per baptisme. Aquí hi ha la clau: l'allunyament de l'Església espanyola de la seva manera de fer i de pensar, a la llarga, podia portar que es posés en dubta la legitimitat del règim. No es produeix mai un trencament, però fins a la mort de Franco la tensió serà evident.

5.2.- L'Església i la reforma de l'ensenyament.-

Amb l'aprovació de la llei General d'Educació per part del govern de Franco, el 4 agost de 1970, es van aixecar expectatives dins de l'Església ja que l'ensenyament era considerat fonamental en la formació de les persones i en la seva religiositat -no hem d'oblidar que l'educació religiosa catòlica era obligatòria per a tots els escolars fins a les portes de la Universitat, segons el Concordat-. Ja des d'un principi la Conferència episcopal espanyola va mostrar la seva preocupació per les possibles conseqüències que tindria pels col·legis de l'església el fet de la gratuïtat, Per això es va publicar un document "*Nota sobre el proyecto de Ley General de Educación*" elaborat en la XII Assemblea Plenària²⁹³.

²⁹² Ibid., Caixa 42/08996, carpeta 7, pàgs. 58-59.

²⁹³ http://www.conferenciaepiscopal.nom.es/archivodoc/jsp/system/win_main.jsp. Publicada el 11 de juliol de 1970, en la que, després d'assenyalar la seva satisfacció per la preparació d'una nova llei d'educació, expressaven la seva preocupació per les diferències que es generarien entre les escoles gratuïtes, les públiques, i les privades. Aquest fet feia recelar als bisbes que podria portar una crisi d'alumnat a les escoles de l'Església. Això ho formulaven amb les següents paraules: "*Los obispos y los educadores de instituciones de la Iglesia mantienen el propósito, serena y conscientemente ratificado en esta XII Asamblea Plenaria, de atender, a pesar de todo, preferentemente a los sectores sociales más*

A partir d'aquest moments la inquietud per tot el que feia referència a l'ensenyament va anar en augment en tots els sectors eclesials, des dels bisbes i les institucions religioses fins als laics. Un exemple d'això el podem veure en les declaracions que va fer Monsenyor Capmany, bisbe auxiliar de Barcelona i membre de la Comissió episcopal de l'ensenyament, on exposava la problemàtica pastoral de la reforma educativa²⁹⁴ que s'havia discutit en la XV Assemblea de la Conferència Episcopal²⁹⁵. En primer lloc, el bisbe, destacava la importància de la família en l'acció educadora i la tasca d'eliminar les desigualtats a partir de l'educació. Després assenyalava el valor d'una educació cristiana que havia d'estar a l'abast de tothom i acabava amb la defensa dels centres escolars de l'Església:

“La Iglesia –comunidad de fieles institucionalizada según la voluntad del Señor- tiene sus propios centros escolares, como un servicio pastoral al mismo tiempo que como un ejercicio de la legítima libertad de enseñanza, que la misma ley general proclama. Aunque no tienen estas escuelas el monopolio de la educación cristiana y su derecho a la existencia en común con la escuela privada, los Obispos deben peculiarmente defenderlas, al propio tiempo que recuerdan, que “una de las formas de colaboración (en la educación) a que el ciudadano tiene derecho es el ejercicio de la profesión docente²⁹⁶”

La seva preocupació era doble, d'un costat volien defensar les escoles cristianes i el seu dret a educar i, de l'altre, aconseguir mantenir la formació religiosa en tot l'àmbit escolar públic i privat. Per tant, els problemes que més inquietaven eren la

---

débiles. No pierden la esperanza de que se abran caminos que salven, por una parte, la justa libertad de los padres de familia de elegir para sus hijos los medios educativos que estimen más convenientes, y, por otra, la irrenunciable resolución de servir también, a través de centros docentes dependientes de la Iglesia, a los que no están en condiciones de costearse un colegio de pago. Confían en que puedan transformarse pronto los condicionamientos internos y externos que han hecho aparecer a las instituciones educativas de la Iglesia como demasiado ligadas a sectores sociales privilegiados.

²⁹⁴ La Vanguardia, 19 desembre de 1971, pàg. 27. També en la Hoja Dominical de Barcelona de 18 desembre 1971.

²⁹⁵ En aquesta Assemblea es va fer una defensa de l'educació religiosa amb els següents apartats:

Señalar para todos los niveles del sistema educativo, tanto en centros estatales como no estatales, los objetivos, el contenido, los criterios de programación y la orientación de la formación religiosa.

Proponer las líneas fundamentales de pedagogía catequética que deben servir de norma orientadora para los educadores que intervienen en esta dimensión formativa.

Asumir directamente la responsabilidad sobre el catecismo y otros manuales de fuente de fe, que se consideren necesarios.

Establecer las normas oportunas de carácter catequético, a los que deben atenerse los autores de libros i otros instrumentos de formación religiosa, destinados a la pastoral catequética en el ámbito escolar, en todos sus niveles.

Decidir quiénes deben hacerse cargo de la formación religiosa en cada uno de los niveles educativos y cuáles deben ser las exigencias de preparación cultural, teológica y catequética para ejercer este servicio docente”.

Extret de La Vanguardia, 19 desembre 1971, pàg. 29. Com es pot veure la gran obsessió dels bisbes seguia sent la divulgació i el control de la cultura religiosa de tots els escolars.

²⁹⁶ Op. Cit. La Vanguardia, 19 desemb... pàg. 27.

formació cristiana de l'escola, l'adequació d'aquesta formació a les noves exigències postconciliars, la distribució econòmica de l'Estat a totes les escoles, no només les públiques, i la defensa d'escoles que poguessin tenir un futur incert, com els patronats.

La Conferència Episcopal Tarraconense també va mostrar la seva angúnia per totes les qüestions que afectaven l'àmbit escolar. En un comunicat que va publicar el 12 de març de 1972 deia:

“... L'examen de les qüestions relatives a la pastoral de l'ensenyament ha assenyalat la necessitat d'intensificar l'acció que, en diverses diòcesis i en diversos aspectes, es duu a terme per ajudar els mestres en la seva actuació en l'àrea de formació religiosa a les escoles. Amb això es pretén principalment, facilitar-los una millor formació que els ajudi a viure personalment el missatge cristià que han de transmetre; proporcionar-los els mitjans, en els casos necessaris, que facilitin el desenvolupament de la seva activitat docent en aquella àrea; i procurar la màxima integració de la seva meritòria tasca en la pastoral i orientació catequètica de la parròquia, sector o diòcesi, així com el clar discerniment de les reals possibilitats que en cada cas s'ofereixen tant del punt de vista del professorat com de l'alumnat.

Dins del mateix tema, els bisbes han manifestat la seva preocupació per les desfavorables repercussions que l'aplicació de la Llei d'Educació té per a la continuïtat i funcionament de les escoles no estatals; siguin o no de l'Església, amb la conseqüent limitació pràctica del legítim dret dels pares en l'elecció del centre educatiu per als seus fills.

Es va afirmar el valor de l'escola o col·legi com a lloc adequat en molts casos per a la formació cristiana dels nens i joves.

Conscients que necessitats d'ordre pràctic poden justificar la coeducació en determinats centres, els bisbes van valorar els seus aspectes positius i negatius, i van constatar que hi ha notables reserves sobre la seva aplicació. Es va posar en relleu que en aquest camp té capital importància la preparació acurada dels professors que han de desenvolupar la seva tasca educativa en aquests centres²⁹⁷.

Amb aquest comunicat els bisbes catalans mostraven la seva inquietud per diverses qüestions. Consideraven que era primordial ajudar els mestres en la formació religiosa dels seus alumnes en cap cas es plantejaven que aquesta labor no la fessin els mestres, i la seva preocupació era fer arribar material per a l'educació religiosa dels alumnes. En canvi, sí que es mostren amoïnats per la possibilitat que la llei d'Educació obligués a tancar algunes escoles no estatals per la falta de recursos econòmics, i que això afectés la llibertat dels pares a triar escola²⁹⁸. Aquest argument serà una constant

²⁹⁷ <http://www.tarraconense.cat>. Comunicat de la reunió 23, 12 març de 1972. També a *La Vanguardia*, 19 març 1972, pàg. 25.

²⁹⁸ En l'assemblea nacional dels antics alumnes dels jesuïtes celebrada a Villafranca de los Barros (Badajoz), estaven encaparrats per: “*Están preocupados por la tardanza en implantar la gratuidad. La Ley se daba diez años de plazo. Lo que crea una situación insostenible y hace que bastantes centros piensen ya cerrar al finalizar este curso. Sólo en Barcelona tengo una lista de diez.*

Están preocupados por la tendencia hacia el estatismo en la enseñanza. Contra los grandes discursos televisivos tenemos afirmaciones de personas oficiales como las siguientes: «Los centros no estatales caerán todos como fruta madura». Están preocupados por los futuros conciertos, que urgen

per part de la comunitat eclesial en defensa de les escoles de l'Església i cal fixar-nos que tenien molt assumit que l'escola havia de ser el lloc de la formació cristiana dels nens i joves. On queda, doncs, la defensa de la llibertat religiosa? Una cosa és que tothom rebi una educació religiosa i, l'altra, la llibertat dels pares a escollir aquesta formació. Aquest serà el problema que es plantejarà durant la Transició política.

Per acabar sorgia la qüestió de la coeducació. Un tema nou, ja que durant tot el franquisme s'havia afavorit la separació dels nens i les nenes en escoles diferents, excepte les petites escoles rurals i algunes de privades. Però a partir dels anys setanta es comença a promoure l'educació mixta. En el comunicat de la Conferència Episcopal Tarraconense, els bisbes catalans tenien les seves reserves, ja que hi veien aspectes positius, però també de negatius; per això parlaven d'una formació molt acurada dels professors que haguessin d'impartir classes en aquestes circumstàncies. En realitat, la majoria de les escoles aniran implantant progressivament la coeducació, llevat de comunitats escolars molt conservadores com les de l'Opus Dei.

Continuant amb aquesta campanya, en la XX Assemblea Nacional de la Confederació Catòlica de Pares de família i Pares d'alumnes, la Federació diocesana de Barcelona va presentar la ponència "*Encrucijada de la Educación Española*²⁹⁹", on es seguia insistint en la problemàtica que tenien els centres privats respecte als públics, sobretot per la falta de la finançament que, a la llarga, suposaria un atemptat a la llibertat d'ensenyament:

"Si la enseñanza ha de quedar circunscrita a Centros estatales gratuitos o Colegios inasequibles para la gran mayoría de los padres, la libertad de elección que señala la Ley sólo será un concepto bello pero sin posibilidad alguna de ser una realidad.

Para que la libertad exista, deben existir igualmente Centros de Enseñanza de todo tipo y nivel, en cantidad suficiente y en igualdad de derechos, obligaciones y apoyos³⁰⁰."

El que estava buscant la comunitat escolar catòlica era que la gratuïtat s'estengués a totes les escoles per igual i alertaven, si no era així, dels perills que comportaria per la llibertat d'elecció d'escola per part dels pares. Primer, que si el

---

antes del 30 de junio, y cuyas condiciones parece serán muy onerosas para los centros. Ante esta situación, vamos al fondo de la cuestión: no podemos permitir como cristianos que en España se quite la posibilidad de que existan centros docentes distintos de los estatales. Porque el padre de familia tiene un derecho inalienable reconocido por la carta de la ONU, el Concilio Vaticano II, la Ley Orgánica del Estado, el Fuero de los Españoles, esta misma Ley General de Educación.. No atacamos ninguna ley, al contrario, pedimos que se cumplan". La Vanguardia, 27 abril 1972, pàg. 25. Amb aquestes poques línies podem veure quines eren les reformes que inquietaven al sector privat de l'Església.

²⁹⁹ La Vanguardia, 14 octubre 1972, pàg. 5.

³⁰⁰ Ibid., pàg. 5.

desenvolupament de la llei es mantenia com fins aleshores podria portar a la desaparició de les escoles privades. Segon, que els pares havien de triar entre un professorat que tenia continuïtat, i un altre que no sabien si el seu lloc estava assegurat. Tercer, que triar entre una escola gratuïta i una que no ho és, suposa una coacció difícil de resoldre, i quart, l'escassetat de places i la discriminació de les beques.

La pressió que feien els pares, amb el suport de la comunitat eclesial, va ser molt gran, ja que estaven convençuts que el tema de la gratuïtat, a la llarga, podia portar a la desaparició de les escoles de l'Església i, per tant, allunyar-se de la formació dels nous ciutadans de la futura societat amb la pèrdua d'influència que això provocaria. No podem oblidar que, en el cas de Catalunya, les escoles religioses continuaven educant una part molt important dels sectors socials més influents en la política, la societat i l'economia. Per això, molt sovint hi havia declaracions de l'Església catalana, com també de l'espanyola, sobre l'educació i la seva problemàtica. El mes de març de 1973, la Conferència Episcopal Tarraconense va publicar un comunicat anomenat, "*Els problemes del sector escolar*³⁰¹", on els bisbes catalans consideraven un deure manifestar-se sobre la problemàtica escolar. En primer lloc, recordaven les pastorals que havien fet tant la Conferència Episcopal espanyola com la Comissió Episcopal d'Ensenyament i ells mateixos en els últims anys, per demostrar l'atenció cap aquest tema i el valor de l'educació cristiana reafirmada pels documents conciliars:

"En l'ordenació escolar s'han de respectar i emparar els drets dels pares de família a la lliure elecció de centre per als seus fills. Les iniciatives que sorgeixen de la societat per respondre a les necessitats de l'educació han de ser recolzades positivament, sense tendir, ni de dret ni de fet, al monopoli estatal. L'Administració té dret a planificar la distribució de les escoles amb valor obligatori, però cal que participin en la planificació tots els qui treballen en aquest camp, respectant les realitats vàlides existents i oferint possibilitats reals al sector no estatal en l'execució d'allò planificat³⁰²".

Mantenien els mateixos postulats que en altres comunicats, partint del dret dels pares a escollir escola per als seus fills i rebutjant la tendència al monopoli de l'educació per part de l'Estat. Demanaven que l'administració fes tots els esforços per aconseguir que el sector privat tingués els recursos per poder adequar-se al que estava planificat per la nova llei. La preocupació residia en les ajudes econòmiques que, segons la jerarquia eclesiàstica, s'haurien de repartir entre totes les escoles, ja que l'Església

---

³⁰¹ "*Consideramos necesaria una renovación escolar en España*". Nota de la Conferència Episcopal Tarraconense. Ecclesia, 7 d'abril 1973, pàg. 428. També a <http://www.tarraconense.cat/index>, març 1973.

³⁰² Ibid., www.tarraconense, pàg. 1.

també havia de poder exercir l'educació als més febles. Demanaven que s'arbitressin tots els mitjans necessaris perquè l'ensenyament gratuït s'estengués a l'educació general bàsica, perquè això ajudaria a la igualtat d'oportunitats per a totes els nens i joves, i insistien en que *“Els col·legis de l'Església realitzen a més un valuós servei pastoral que ha de ser ofert a tothom sense distinció³⁰³”*, servei essencial que podria arribar a tots amb la gratuïtat. Mostraven un cert recel envers la manera com s'estava donant la formació cristiana a l'escola que, encara que s'havia de fer tenint en compte la llibertat religiosa, els que impartien aquest ensenyament havien de ser fidels a la doctrina de l'Església i testimonis de vida cristiana. Se suposa que entenien com a llibertat religiosa la formació cristiana? Pot ser que només consideressin formació religiosa la d'arrels cristianes? O, senzillament, entenien que les altres religions no eren les apropiades per als escolars espanyols? En aquells moments no s'estaven plantejant altres religions no cristianes, ja que tenien una presència minoritària en la comunitat catalana. Finalment, advertien que no volien entrar en cap polèmica, donat que els moments eren prou conflictius entre l'Església i l'Estat. Només ens hem de fixar en les darreres paraules del document:

“La nostra paraula s'adreça a tothom amb respecte i amor. Convidem a la superació de les actuals tensions per la via positiva de la comprensió mútua, les actuacions inequívokes i el diàleg confiat. Sempre estarem en aquesta línia com correspon a la nostra missió episcopal³⁰⁴”.

Amb aquestes paraules intenten fer arribar al poder temporal la seva pretensió de no crear cap tipus de conflictivitat, són conscients de les tensions entre les dues institucions i no volen contribuir que s'empitjorin. Per això, volien diàleg i comprensió entre l'Església i l'Estat, sense deixar la línia que havien tingut fins aleshores: arribar a un acord, sí, però de cap de les maneres renunciar al que consideraven essencial.

5.3.- La jerarquia davant del fet social.-

La problemàtica social va evolucionar cap a una més gran conflictivitat reivindicativa a partir dels anys seixanta, amb un augment progressiu dels conflictes laborals, de les vagues i dels enfrontaments amb les forces d'ordre públic. No entrarem a analitzar aquest tema, però sí que intentarem fixar-nos en l'actitud de la jerarquia catalana durant els anys setanta davant el fet social. Hem de tenir present que una part

---

³⁰³ Ibid., www.tarraconense, pàg. 2.

³⁰⁴ Ibid., www.tarraconense, pàg. 2.

dels preveres³⁰⁵, sobretot en les parròquies de barris obrers, ja feia molt de temps que estaven implicats en la lluita pels drets dels treballadors, una cosa que la jerarquia va fer de forma molt lenta amb fets concrets i amb molta cura, ja que els moviments obrers eren majoritàriament de tendències marxistes i, per tant, contraris a l'esperit de l'Església, al parer de gran part de la jerarquia.

Una editorial de la revista *Ecclesia*³⁰⁶, sota el nom de "*Compromiso Social*", ens recordava les paraules de la "*Octogesima adventis*" i deia:

"No basta recordar principios generales, manifestar propósitos, condenar las injusticias graves, proferir denuncias con cierta audacia profética; todo ello no tendrá peso real si no va acompañado, en cada hombre, por una toma de conciencia más viva de su propia responsabilidad y de una acción efectiva. Resulta demasiado fácil echar sobre los demás la responsabilidad de las presentes injusticias, si al mismo tiempo no nos damos cuenta de que todos somos también responsables y que, por tanto, la conversión personal es la primera exigencia. Esta humildad fundamental quitará a nuestra acción toda clase de aspereza y sectarismo; evitará

---

³⁰⁵ Seguint les directrius del Concili, alguns capellans abandonen el seu estatus social de privilegi per barrejar-se, com un més, entre la resta de la població. Es podria dir que aquest capellans agafen les mateixes característiques que la resta dels mortals, participen dels seus dubtes, problemes i incerteses, fet que provoca la desaparició del capellà segur d'ell mateix i ben instal·lat en la seva posició social.

Aquest capellà que és enviat a una barriada obrera va experimentant com la gent està recelosa davant la seva presència ja que els recordava, a la majoria, la seva infància o joventut al poble, com un fiscalitzador o censor de les conductes alienes que coaccionaven les seves vides tant íntimes com públiques. La primera tasca que havia de fer era donar una imatge diferent, més pròxima a la gent i ser partícip dels seus problemes. Aquest capellans de les barriades obreres es negaven a ser uns simples funcionaris d'una institució religiosa. No volien distincions ni privilegis i celebraven l'Eucaristia amb tota la senzillesa, per poder arribar més fàcilment a les persones que vivien en les seves parròquies.

"El nou capellà mostra una actitud menys magisterial i més humil, pròxim i servidor dels seus germans: viu i deixa viure, no ordena ni mana, sinó que escolta i acull; no força, no coacciona, no s'imposa pel seu poder, només es fa notar pel seu servei. En definitiva, testimonia en mig del món amb la seva actitud de disponibilitat cap als demés". Alvarez, Daniel Francisco. *"Cristianos y marxistas contra Franco"* Servicio de publicaciones. Universitat de Cadiz (2003). pàg. 211

Podem afegir també que el capellà obrer, en el seu afany per adaptar-se al medi social en què es desenvolupa, pot perdre la consciència de la seva vertadera identitat. Amb el progressiu abandonament de la seva actitud de pregària corrien el perill d'oblidar les motivacions inicials que els varen portar al món obrer, i inclús, acabar perdent la seva pròpia vocació pel sacerdoci. La responsabilitat d'un capellà era el seu compromís amb els oprimits i en el cas dels capellans treballadors, fer-se un més per estar de veritat amb ells, compartint el seu dolor, la injustícia, les seves esperances i la marginació. Estar present en el món obrer no consistia en tenir una professió obrera, sinó també assumir els seus valors socials, participant de les seves lluites i patint les mateixes conseqüències.

Tot això va provocar situacions conflictives (involucrar-se en activitats polítiques), com ser multat per pronunciar homilies, considerades subversives, per participar en manifestacions al carrer, per protestar contra detencions o tortures, etc. Es va arribar a l'extrem de suspendre assemblees eclesials per ordre del govern; alguns fins i tot van acabar a la presó. De fet, el 1968 es va inaugurar a Zamora una presó especial per albergar als clergues. Per aquests anys, resulta difícil trobar a Europa, un país amb major nombre d'eclesiàstics catòlics condemnats a penes de presó per motius polítics. Si contraposem els capellans de les presons, a més de tots els militants catòlics que participen en aquesta lluita, amb els bisbes que hi havia a les Corts i al Consell del Regne, podem veure el grau de contradicció de l'Església Catòlica d'Espanya. A més a més s'estava assistint a un nou tipus d'anticlericalisme desconegut a Espanya, l'anticlericalisme de dretes amb atacs als que ells anomenaven despectivament "*curas rojos*". Resum extret d'un treball que vaig fer en el màster d'història contemporània.

³⁰⁶ *Ecclesia*, n° 1639, 28 abril de 1973, pàgs. 3-4.

también el desaliento frente a una tarea que se presenta con proporciones inmensas³⁰⁷.

Aquestes paraules de la pastoral recorden el compromís que havien de tenir els cristians en les qüestions socials. Estava fent una crida per anar a l'uníson davant de les injustícies força freqüents en el camp de les relacions socials, ja fossin polítiques com laborals. Per això recordava el text que els bisbes, a partir de la seva carta "L'Església i la Comunitat Política", s'havien compromès a lluitar per promocionar la dignitat i els drets fonamentals de la persona humana. També es feia constar que, fins aleshores, la jerarquia eclesiàstica no havia fet gaires intervencions a favor dels drets dels treballadors³⁰⁸.

Un dels episodis més polèmics d'aquest moments a Catalunya van ser els fets esdevinguts a Sant Adrià del Besos, amb la mort d'un obrer en els enfrontaments amb la policia armada³⁰⁹. El cardenal Jubany³¹⁰ els va condemnar amb una en una nota de vuit punts, publicada el 4 d'abril de 1973³¹¹. Començava mostrant el seu dolor pel succés, i afegia un segon punt que va ser força conflictiu:

"Por principio hay que rechazar la violencia. "La violencia no es evangélica ni cristiana" (Pablo VI). Pero se puede condenar con ligereza la violencia sin analizar con seriedad sus causas. Hay situaciones injustas que

³⁰⁷ Ibid., Ecclesia..., pàg. 3.

³⁰⁸ Fins aquells moments la Conferència Episcopal Espanyola havia fet els següents documents: "Principios cristianos relativos al sindicalismo" publicada 21 de juliol de 1968, on parlaven dels drets dels treballadors a la reunió i associació, però de forma molt conservadora. "Nota sobre la Ley Sindical" del 4 de desembre de 1969, molt breu i només reafirma el que havia dit en l'anterior. Y en la XII Asamblea Plenària van publicar: "La Iglesia y los pobres" del 11 de juliol de 1970, on feien un anàlisi de la situació d'injustícia de les capes més pobres de la comunitat i defensaven els drets de reunió i associació i un millor repartiment de la riquesa.

³⁰⁹ Els fets van passar en la vaga en les obres de construcció de la Central tèrmica de Sant Adrià del Besós, el diari *La Vanguardia* deia: "En la mañana de ayer se produjo un grave enfrentamiento entre los trabajadores de las empresas de construcción, instalación y montaje de la nueva central térmica de San Adrián de Besos y las fuerzas del orden público. El choque se saldó con un trágico balance: un obrero muerto, otro herido y diez agentes heridos también. Estos datos sangrientos son los que queremos retener aquí porque son los que a todos nos Importan. Por otro lado, según nuestros Informes, el convenio vigente se había desarrollado con normalidad y no existía conflicto legalmente planteado entre trabajadores y empresa. El triste suceso cobra así dimensiones muy específicas que nos inducen a recordar algo esencial: en este como en tantos otros casos, los caminos de la negociación pueden ser largos y hasta difíciles pero deben seguirse porque sólo en ellos se encuentran las posibilidades de entendimiento y pacto. Si los objetivos son estrictamente laborales, no existe ninguna otra vía razonable. Sólo si los objetivos se tiñen con otras finalidades es cuando se emplea el detestable instrumento de la violencia, que engendra violencia y desemboca en el dolor. *La Vanguardia*, 4 d'abril de 1974, pàg. 31. Per cert l'obrer mort es deia, Manuel Fernández Márquez que era natural de la Poble de Lillet.

³¹⁰ El cardenal Jubany ja havia fet una nota pastoral "Els comiats del treball i l'oci forçat" amb motiu del primer de maig de 1972, on feia una cridar a solucionar la problemàtica de l'atur que en aquells moments estava afectant a una part dels treballadors. Documents d'Església, n° 127, 1 juny 1972, pàgs. 731-734.

³¹¹ Nota del cardenal Jubany sobre els fets de Sant Adrià del Besós, Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, abril 1973, pàg. 214-215. També a Documents d'Església, n° 147, 1 maig 1973, pàg. 583-584. *La Vanguardia*, 6 d'abril 1973, pàg. 21. Vida Nueva, n° 878, 14 abril 1973, pàg. 11 (537).

oprimen o impiden el libre ejercicio de los derechos más elementales. *Hay una violencia institucional que provoca la violencia tumultuosa de las masas, la cuales, en ciertas circunstancias, caen fácilmente en las "explosivas tentaciones de la desesperación"* (Pablo VI)³¹²

Ens recordava que hi havia situacions injustes que impediien l'exercici dels drets més elementals, amb clara referència a la situació política que hi havia en aquells moments. Però resulta comprensible que l'última part d'aquest apartat no es permetés publicar perquè parlava de violència institucional, inadmissible pel govern, encara que fos un paràgraf del Papa Pau VI, no hem d'oblidar la censura que hi havia aleshores. La implicació del cardenal Jubany és clau i no té cap por a fer una denúncia dels mètodes utilitzats pel règim. A partir d'aquí fa una condemna de la violència i una crida a buscar camins de diàleg per aconseguir una justícia millor per a tothom. Sobre el fet de la sang vessada recordava la responsabilitat de tots en el pecat col·lectiu de la injustícia social i demanava que s'arbitressin els medis tècnics idonis en l'actuació policial per evitar fet irreparables. Finalment feia una crida a la serenitat:

"7. Hacemos un llamamiento a la serenidad. Serenidad en los gobernantes, en las fuerzas de orden público, en los obreros, en los ciudadanos todos.

8. Sólo así se evitará que estas tensiones del momento presente desencadenen la espiral de violencia, muy difícil de controlar una vez disparada, y cuyas últimas consecuencias nadie puede prever³¹³".

Aquest text es pot considerar un gran gest del cardenal Jubany. Sí que alguns bisbes havien fet notes crítiques d'incidents entre obrers i el poder, com els bisbes Iniesta i Osés, tots ells bisbes auxiliars, però fins aquell moment cap bisbe català s'havia declarat amb tanta contundència contra la violència que utilitzava el règim, encara que alguns, en altres ocasions, s'havien limitat a condemnar el fet, sense fer valoracions com les del cardenal³¹⁴.

³¹² La part que no està en cursiva va ser com es va publicar en diaris i revistes. La part en cursiva i subratllada prové de la nota original que va ser retirada per l'autoritat i que es troba en (AGA). Alcalá de Henares, Fons Cultura, Caixa 42/08996, carpeta 23, pág. 1. Això ens ho diu una nota prèvia, al text, en Vida Nueva, n° 878, 14 abril 73, pág. 11

³¹³ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, abril 1973, pág. 215.

³¹⁴ Tot aquesta crítica es va tornar en contra quan el dimarts 1 de maig de 1973 en uns aldarulls a Madrid, va ser mort l'inspector del Cos General de Policia, Juan Antonio Fernández Gutiérrez. Els moviments d'extrema dreta van protagonitzar molt actes violents, fins i tot contra moviments d'Església: "*Pero, junto a esta noticia, aparece la de la acción de otros grupos extremistas «de derecha» —uno Intenta encontrar también otro adjetivo, sin conseguirlo tampoco— que arremetieron contra los organizadores de la Misa por los movimientos apostólicos obreros de Madrid, entre cuyos concurrentes figuraba, nada menos, que el obispo auxiliar de la Diócesis, don Victorio Oliver, vicario del Apostolado Obrero del Arzobispado. No hubo tanta violencia como en el enloquecido ataque de los «comandos» contra las Fuerzas de Orden Público, pero sí se deben tener en cuenta determinados e importantes hechos. Primero, los atacantes de la Misa organizada por los movimientos apostólicos de Madrid, pertenecían, no a*

Posteriorment, a través del full dominical del 8 d'abril de 1973, Jubany feia una crida a la reconciliació dins dels matrimonis i les seves relacions amb els fills, en el món laboral, en la vida política i en l'Església³¹⁵. Ens centrarem en els aspectes laborals i polítics. Pel que fa el primer, assenyalava les dificultats de reconciliació entre empresaris i obrers a causa del mur d'incomprensió, de desconfiança, de menyspreu i, fins i tot, d'odi que s'interposa, freqüentment, entre els dos grups. D'altra banda, creu que és urgent la reconciliació en el món polític, ja que unes ideologies no acceptaven les dels altres i amb això justificaven la negació dels drets i de la llibertat de participar en política dels ciutadans. Com podem veure, el Dr. Jubany criticava de forma encoberta el sistema polític franquista, que no permetia la participació dels ciutadans de diferent ideologia, i quedava clar que s'arreglervava amb un part de la jerarquia que havia optat per formes més participatives i de reconeixement dels drets humans i, en definitiva, que reclamava un règim de llibertats³¹⁶.

Seguint la denuncia de la situació social i política, la Conferència Episcopal Tarraconense, el 27 d'abril de 1973, va publicar la nota "*Comunicació amb motiu de l'1 de maig*³¹⁷". Començaven recordant que ja havien parlat d'aquesta temàtica³¹⁸ i

---

distintas ideologías, sino a una misma religión. La fe nunca se ha dirimido a golpes de porras ni de puños. Hay aquí una escisión, violenta, que hasta ahora, no se había producido más que entre grupos civiles. Ahora comienza a no respetarse la jerarquía eclesiástica. Esta división, violenta, de lo que debiera estar asociado para la consecución de un fin pacífico y común a todos, preocupa y entristece. Puede que la Iglesia esté unida, los que no parecen estar tan unidos son los fieles". La Vanguardia, 3 maig 1973, pàg. 8.

³¹⁵ Hoja Dominical, 8 abril 1973, nº 14, pàg. 1.

³¹⁶ Davant dels moviments contraris a l'Església progressiva, que sorgeixen per les crítiques de alguns bisbes a la violència i com a conseqüència del fet que van passar a Madrid a primers de maig, el Grup Cristià de Promoció i Defensa dels drets humans publiquen: "*Reflexió sobre la situació actual*" on després de fer una anàlisi dels fets que estaven passant per part del govern, moviments d'extrema dreta i la pròpia pressió de la policia armada, adverteixen del fre que això pot suposar: "*És possible que, a moments, la por d'anar massa endavant, les pressions oficials i dels catòlics de dreta, el temor a ser instrumentalitzats, a esdevenir símbols d'oposició, etc., faci que l'Episcopat freni la marxa. Hem d'estar preparats per no dividir-nos a causa de la impaciència. En qualsevol moment de mal humor podríem tirar per terra el treball de sensibilització que venim fent ja fa uns quants anys. La tasca dels militants cristians, en els moments presents no pot limitar-se a les petites accions diàries, ni reduir-se a un activisme protestatari, cal tenir capacitat per difondre una visió madura de les coses, i saber relligar, unir, posar d'acord, compartir criteris... a un ampli sector de cristians, que només tenen diferències de matís, un matís sovint valorat en excés". Arxiu de Comissions Obreres. Grup Cristià de promoció i defensa dels drets humans. Carpeta 48-1. (1972-1975). És evident que la pressió que exercia el règim era gran, per això aquest grups cristians progressistes estaven preocupats per la possible regressió de la jerarquia eclesiàstica.*

³¹⁷ <http://www.tarraconense.cat/index>.

³¹⁸ Abans el 28 d'abril de 1969 ja van adreçar una "*comunicació pastoral amb motiu de l'1 de maig*", on els bisbes catalans, per primera vegada es feien ressò de tots aquells obrers que sofrien com els aturats, subcontractats, emigrants desarrelats i insegurs i d'altres i que la majoria estaven allunyats de l'Església. Els bisbes es mostraven preocupats i volien ajudar als obrers i denunciaven la injustícia dels sous baixos i les males condicions de treball. Deien: *La inseguretat de la vida obrera, el desajust entre la capacitat adquisitiva del jornal i el cost de la vida, l'amenaça de l'atur i de la malaltia, l'exclusió sistemàtica dels*

justificaven la comunicació per dos motius: el 25è aniversari de la Declaració Universal dels Drets de l'Home, ratificats per l'Assemblea General de l'ONU el 1948 i el 10è aniversari de l'Encíclica *Pacem in terris* de Joan XXIII de 1963.

Assenyalaven quins eren els drets econòmics i socials dels treballadors:

El dret al *treball*, a la seva lliure elecció i a la lliure iniciativa en la seva realització.

El dret a unes *condicions de treball* que respectin les exigències de la salut, de la integritat moral, del desenvolupament de la joventut i de la naturalesa i missió de la dona.

El dret a una *remuneració* equitativa, que permeti al treballador i a la seva família un nivell decorós de vida en el pla material, cultural i espiritual.

El dret a desenvolupar les *activitats econòmiques* en condicions de responsabilitat.

El dret a la *seguretat social*, a l'assistència mèdica i a la protecció en els períodes de manca involuntària de treball.

El dret al *descans*, a una jornada de treball raonable i a unes vacances periòdiques pagades.

El dret de *reunió i d'associació* professional per la defensa dels propis interessos, amb llibertat d'estructuració, moviment, iniciativa i responsabilitat.

El dret a l'*educació* general, a l'ensenyança tècnica i professional adequades a la igualtat d'oportunitats per als estudis superiors.

El dret a la *migració*;

Etcétera.

Notem que anomenaven quasi tots els drets que tenien els treballadors en els països desenvolupats i democràtics amb l'excepció del dret de vaga. La majoria d'aquests drets eren contemplats per la legislació espanyola, però amb matisos, com el dret a una remuneració equitativa ja que els sous eren baixos. Recordem que estava començant la crisi econòmica dels anys setanta, que tanta transcendència tindrà més endavant, sobretot durant la Transició política. Igualment hi apareixien els drets de reunió i d'associació, tan limitats pel règim que es podien considerar inexistents. Els bisbes, des de feia uns anys, en reclamaven amb certa insistència la legalització, però el règim no volia cedir en aquesta petició. Respecte al dret de vaga era considerat il·legal a Espanya³¹⁹ i, per això, els bisbes, per no tirar més llenya al foc i perquè ja hi havia

---

obriers de la gestió de l'empresa i l'organització general de l'economia, expliquen i excusen moltes actituds. Que ningú, doncs, no gosi llençar la pedra de la condemna, ja que en matèria social és molt probable que a tots ens atenyi una situació de pecat col·lectiu". Denunciaven les diferències econòmiques entre els obrers, sobretot els del camp, volien més justícia pels dèbils, però també parlaven del dret a un *sindicat representatiu, amb autonomia, amb independència política, amb llibertat de reunió, expressió i acció, i amb uns mitjans eficaços i justos per defensar els drets dels obrers i per solucionar els conflictes laborals*. En realitat va representar una novetat parlar de drets, ja que l'Església ho havia fet en contades vegades durant el franquisme. <http://www.tarraconense.cat/index>.

³¹⁹ Més tard, amb el govern d'Arias Navarro és va elaborar un projecte de llei per regular el dret de vaga, que no estava reconegut pel règim franquista. El 22 de maig de 1975 va ser aprovat un decret llei sobre el dret de vaga, essent Fernando Suárez ministre de Treball. El decret acotava tant les possibilitats de fer

moltes situacions polèmiques entre l'Església i Estat, no en parlen i es limiten a demanar millors relacions en el món laboral per no haver d'arribar a situacions de violència:

“Certa accentuació dels conflictes laborals que, sovint, ens vénen a exposar directament els mateixos treballadors buscant un recolzament moral, ens fa pensar que aquella promoció dels drets humans encara no ha trobat els camins suficients de realització en el nostre àmbit laboral³²⁰”.

Seguien insistint en la reclamació dels drets humans, com ja venien fent des de l'Assemblea Conjunta o com es desprenia del Concili Vaticà II i la “Gaudium et Spes”, es notava que els bisbes s'estaven allunyant progressivament de la immobilitat del règim i en reclamaven una modernització.

5.4.- Les problemàtiques internes de l'Església.-

Tres són les qüestions que afectaven internament a l'Església espanyola o catalana en aquells moments. En primer lloc, l'augment de les secularitzacions dels sacerdots; després els intents de canvis en les relacions amb els seglars i, per últim, les reorganitzacions de les diòcesis i les seves estructures.

Sobre la problemàtica dels sacerdots destaquen, per un cantó la disminució significativa de seminaristes i d'ordenacions i, per l'altre, l'agudització de la secularització de capellans³²¹. Segons les dades estadístiques elaborades per Francesc Núñez, els anys setanta va haver-hi una disminució notable dels seminaristes, així com un creixement de les secularitzacions, sobretot en la diòcesis de Barcelona³²², on es van donar més de la meitat de les secularitzacions de Catalunya entre els seixanta i els vuitanta.

Respecte a com estava l'Església en l'any 1973, mossèn Josep Vilaró diu:

“L'església, com a manifestació exterior del fet religiós, té, avui per avui, una triple adjectivació. *L'església silenciosa*, que no té res a dir ni a fer, senzillament perquè el seu paper està radicalment caducat. Dóna respostes a preguntes que no es fan, i els seus gestos, si assenyalen quelcom, assenyalen el buit. *L'església perseguida* intenta una nova lectura de l'evangeli en els fets i recerques d'avui; sofreix la persecució del poder, sobretot el poder sinagoga. Tercera adjectivació: *l'església descol·locada* té el rellotge que no marca el temps d'avui, però voldria ésser present en el

---

vaga que va ocasionar més problemes que no pas solucions. Finalment el dret de vaga va ser aprovat pel Real Decret Llei del 4 de març de 1977, per tant ja dins de la Transició Democràtica.

³²⁰ Ibid., <http://www.tarraconense.cat/index>.

³²¹ Per poder treballar aquesta temàtica és recomanable la tesi doctoral de Francesc Núñez i Mosteo “*Les plegades*” publicat per l'Editorial Mediterrània. Barcelona (2006). S'ha de tenir present que només estudia el cas de la diòcesis de Barcelona, però resulta molt clarificadora per conèixer les causes, els fets i les conseqüències de les secularitzacions.

³²² Op. Cit. “*Les plegades*”, pàgs. 116-126.

temps actual. Aquesta última intenció pateix contínues contradiccions i és integrada fàcilment dins d'una societat en decadència. D'aquesta darrera adjectivació, parlem en aquest article. Ens referim, és clar, a l'església oficial postconciliar.

Les reflexions a l'entorn de l'Església que em diem *descol·locada* han estat provocades per les disposicions, lleis, reformes, canvis de ruta, que, sobretot en els últims temps, ens han donat l'església oficial postconciliar³²³.

Aquesta triple divisió de l'Església pot resultar molt orientativa. La primera fa referència als grups conservadors, que no havien evolucionat i que se seguien mantenint dins del nacionalcatolicisme. La segona era la més conflictiva pel règim, volia adaptar la pastoral als nous temps i a la nova societat, xocava amb les idees conservadores del poder i desafiava tant el poder jeràrquic com el temporal. Per últim, la tercera, era la més nombrosa i a la vegada la més insegura. Li costava adaptar-se a les reformes conciliars, i molts no tenien la capacitat de poder-les assimilar. Aquí és on es donaven el nombre més alt de secularitzacions, quantitativament, ja que estaven, com diu l'autor, descol·locats i no sabien com pair els canvis, uns per la lentitud de les reformes i els altres per la seva rapidesa. En poques paraules, estaven perdent la seguretat que havien tingut sempre els clergues³²⁴.

Podem afirmar que tota aquesta crisi dels preveres, com a conseqüència del canvi que havia experimentat la societat o per les reformes, fa que el capellà ja no tingués el protagonisme de què gaudia en els anys cinquanta. L'Església havia perdut el lloc que tenia dins de la societat i els canvis socials dels anys seixanta havien portat l'allunyament no només dels obrers, sinó també dels joves i dels intel·lectuals. Per tant, els eclesiàstics havien de buscar fórmules per poder tornar a atraure el gruix de la societat i això no ho podien aconseguir donant suport als grups més conservadors i pròxims al règim. Havien de fer el pas cap a la separació de l'Estat que, en aquells moments, volia dir allunyar-se del règim franquista. Si a això hi afegim les múltiples reformes que s'havien d'introduir per adaptar-se al Concili, es pot entendre la crisi de molts sacerdots que no sabien com havien d'afrontar els nous reptes.

---

³²³ Vilaró, Josep. “”*Reflexions a l'entorn d'una església descol·locada*”, *Qüestions de vida cristiana*, n° 65, febrer 1973, pàg. 24-30. *Ibid.*, pàg. 24.

³²⁴ En Francesc Núñez ens diu: “*Si per parlar dels anys seixanta respecte dels cinquanta podem fer-ho en termes de maduració, per parlar dels setanta respecte dels seixanta potser és més adequat parlar en termes d'esclat [.....]però és inqüestionable que, com a mínim pel que fa als nostres capellans, si fins llavors podem parlar de trajectòries més o menys comunes, a partir d'aquest moments la pluralitat i la dispersió és la constant*”. “*Les Plegades*”, *Ibid.*, pàg. 97. De totes maneres per fer aquesta afirmació caldria fer un estudi més àmpli.

Com ens diu mossèn Joan Batlles en el seu escrit *“La inseguretat dels sacerdots”*³²⁵, aquesta afectava, d’una manera o altra, tots els capellans:

“El fet de la inseguretat sacerdotal s’inscriu en el problema més global que ha estat anomenat “crisi de l’antiga figura del prevere”, i s’ha de mirar com una situació psicològica derivada d’un conjunt de factors produïts per un canvi històric de proporcions gegants que trasbalsa la vida dels homes d’avui i també, és clar i amb característiques peculiars, la dels capellans”³²⁶

Davant d’això ens destaca quins eren els aspectes que donaven seguretat als capellans: la seguretat doctrinal, que ningú no els qüestionava; el saber amb precisió quina activitat els pertocava; tenir un lloc prominent en la vida social; el fet que la institució eclesiàstica els reportava una carrera, beneficis, dret a l’escalafó i moltes més coses. A partir d’aquí reflexiona:

“Ara tot ha canviat. La societat civil s’ha emancipat de la tutela de l’Església, les activitats temporals tenen una autonomia: la mateixa Església en reconeix llur pròpia consistència. El progrés ha fet inútil el capellà mestre, notari, gestor.....L’Església retroba la seva identitat. Es vol desvincular de lligams i compromisos amb els poders temporals. Descobreix la falsedat de la suposició d’un poble globalment cristià. Veu clar que la pertinença a la comunitat cristiana no es fa per vincles exteriors a la persona (poble, família, tradició...) sinó per la conversió i adhesió personal a Jesucrist. S’adona que no té sentit donar els sagraments a tothom. Veu la necessitat i la urgència missionera i que no n’hi ha prou amb una reforma litúrgica o un millorament de continguts i mètodes de catequesi”.

“Estem, doncs, de ple en el trànsit d’una situació històrica cap a una altra de nova i diferent. L’anterior era un marc sòcio-eclesial molt consistent que sostenia psicològicament el capellà. I, aquest marc s’ha desfet per a tothom. Ja no són possibles, doncs, els apuntaments d’abans. Per això, tots sofrem inevitablement el sotrac del canvi. La causa del trasbalsament es troba a fora de nosaltres mateixos. D’aquí ve que, encara que un tingui una fe forta com una roca, això no el deslliurà d’una pertorbació d’ordre psicològic”³²⁷.

Joan Batlles apunta, breument, les raons de la crisi que estava afectant els preveres en aquells moments i n’assenyala els aspectes fonamentals: la separació del poder eclesial del temporal, la falsa idea que la majoria de ciutadans eren cristians, els canvis litúrgics i sacramentals, el paper d’una església missionera, és a dir que havien de convertir els cristians, les modificacions que havia experimentat la societat, entre d’altres. Això va provocar la falta de seguretat dels capellans i va estimular els dubtes i les desercions. Podríem seguir aprofundint en aquesta matèria, però la intenció era

---

³²⁵ Batlles i Alerm, Joan. *“La inseguretat dels sacerdots”*. Qüestions de Vida Cristiana, nº 65, febrer de 1973, pàg. 81-91.

³²⁶ Ibid., pàg. 84.

³²⁷ Ibid., pàg. 86.

només presentar-ne la problemàtica per entendre els processos de secularització que s'estaven vivint durant els anys setanta.

Un altre aspecte a destacar és el procés d'acostament de la jerarquia als seglars, que s'havien allunyat després de la crisi de Acció Catòlica i els moviments especialitzats, situada entre l'estiu de 1966 i abril de 1968³²⁸. Tot va canviar amb la presentació del document "*Orientacions pastorals sobre l'apostolat seglar*³²⁹", que marcava una fita en les relacions dels seglars amb l'Església, sobretot amb la jerarquia.

D'entrada, el document va ser rebut amb un cert escepticisme per les comunitats de base i pels grups més progressistes; en canvi, per aquells grups vinculats a l'Acció Catòlica o pels pròxims a la jerarquia, fossin conservadors o progressistes, fou rebut amb esperança. En realitat el document pretenia una més gran participació dels seglars en les tasques de pastoral, però el problema residia en com s'havia de portar a terme i, per tant, s'allunyava de les formes més participatives o extremistes. No tothom entenia, en aquells moments, quin havia de ser el paper de l'Església davant de les comunitats de seglars.

Sobre aquest document, un seglar, Silva Claramunt, president dels homes d'Acció Catòlica de Barcelona, deia en una entrevista al full dominical³³⁰:

"..... La presència de l'Església en el món per mitjà d'uns cristians que vulguin aprofundir en les exigències de la seva fe i viure-les amb totes les seves conseqüències; la vitalització de grups i moviments apostòlics, existents o que puguin crear-se, amb la iniciativa i autonomia laïcal suficients, per promoure una major consciència en tots els cristians respecte de a què obliga el fet d'ésser batejats; una atenció als condicionaments que pesen sobre l'home d'avui en l'ordre estructural, tant social, com polític i econòmic, cultural o informatiu, per tal de proclamar i atendre els valors d'amor cristià a tots els homes quan aquells condicionaments no serveixin l'home.

La carta de la Conferència dirigida al laïcat compromet molt. Caldrà veure si tot segueix aquest camí iniciat. El laïcat ho desitja, perquè l'Església és un cos i els seus membres no tenen una autonomia absoluta. Vull dir que depenen els uns dels altres, i per tant tot ha de sortir d'una actitud bàsica. Si l'Església al nostre país no es desprèn dels lligams històrics que dificulten la seva acció missionera, el document sobre el laïcat servirà de ben poca cosa. Els nostres bisbes en treballar el document sobre l'Església i la comunitat política això ho han de tenir molt present".

³²⁸ En Feliciano Montero ens diu: "*Mal llamada "crisis" porque más que una crisis interna o de identidad, se trató de un conflicto disciplinar entre los Movimientos de A.C. y la Jerarquía eclesiástica.* Montero García, Feliciano. "*La Iglesia: De la colaboración a la disidencia (1956-1975)*" dins de "*La oposición durante el franquismo*". Editorial Encuentro. Madrid (2009), pág. 229.

³²⁹ Aquest document va ser aprovat per la XVII Assemblea Plenària de la Conferència Episcopal espanyola, en la primera sessió del 27 de novembre de 1972. El podem considerar el document més important sobre els seglars i les seves funcions durant aquests anys. Es pot consultar a Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), págs. 218-244.

³³⁰ Hoja Dominical, nº 51, 17 desembre de 1972, pág. 3

Estava plantejant-se que el document sobre el laïcat havia de portar unes noves relacions entre la jerarquia eclesiàstica i els laics. Havia d'acabar-se amb el predomini que exercien els bisbes sobre els moviments seglars, perquè els nous temps demanaven unes relacions més obertes i més participatives. Tot s'havia de canviar si es volia restaurar la plena participació dels laics dins de l'Església, tan deteriorada des de la crisi d'Acció Catòlica. Però, també, es demanava que la jerarquia es desvinculés de les estretes relacions que tenia amb el poder temporal, a fi de poder exercir la seva labor missionera amb plena llibertat. L'esperança, per tant, estava centrada en el nou document sobre l'Església i la comunitat política que tantes expectatives estava generant en els seglars.³³¹

També els bisbes, des de feia un temps, animaven els seglars a participar més activament en la catequesi i en la pastoral. Podem destacar el cas de Lleida, on el bisbe, Dr. Malla, davant els pròxims objectius pastorals, l'any 1973, constatava dues temàtiques: la catequesi i la participació dels laics. Sobre la segona qüestió, la cúria diocesana lleidetana va acordar un procés escalonat i progressiu de relacions amb els seglars. Volien triar un grup reduït de laics perquè elaborés un qüestionari que fos la base per a una futura reunió molt més àmplia, que tindria com a objectiu buscar camins per aglutinar una gran varietat de grups de seglars que es comprometessin en el treball pastoral de l'Església de Lleida. Posteriorment, la crònica diocesana³³² de mitjans de 1973 sobre els seglars i la seva integració deia:

“Resultaba bastante difícil por razones evidentes, encauzar la participación de los seglares. Porque si bien existe una serie de organizaciones y movimientos apostólicos perfectamente identificados, también es verdad que en los últimos tiempos han brotado espontáneamente aquí y allá grupos de laicos en conexión directa o indirecta con la jerarquía, con actividades más bien de tipo experimental y de camino previo hacia futuras instituciones. ¿Cómo conseguir, pues, una reunión indicativa de la realidad laical, existente en la diócesis, y al propio tiempo suficientemente representativa?

Se partió de la base de que cualquiera sistema adoptado sería forzosamente imperfecto y que, en todo caso, había que optar por uno, aún teniendo conciencia de sus posibles fallos. Por tal motivo se convocó a representantes de Movimientos y Organizaciones de apostolado seglar y de Consejos Pastorales Parroquiales³³³”.

³³¹ No hem d'oblidar que moltes comunitats de base seguien les seves pròpies iniciatives amb el suport de preveres que no estaven d'acord amb les actituds de l'Església oficial i el poc compromís per els més necessitats, els obrers i la seva falta de llibertats i de justícia social. Era evident que l'Església havia començat el seu camí cap a les reformes conciliars, però es feien de forma tant lenta que molts fidels estaven perdent totes les esperances i amb ells una part del clergat. Per tenir més informació sobre les comunitats de base i la seva manera de pensar es pot consultar la revista *Correspondència*. Interessant: “*Primera Jornada de les Comunitats de Base*”, *Correspondència*, n° 97, setembre 1971, pàgs. 3-33.

³³² Butlletí Oficial del Bisbat de Lleida, juliol i agost 1973, pàgs. 251-256.

³³³ *Ibid.*, pàg. 252.

El text és força clarificador de la situació en què es trobaven els moviments laïcals en la diòcesi de Lleida i que igualment podria valer per a d'altres diòcesis catalanes. En primer lloc, ens presenta la problemàtica dels grups seglars cristians, en destaca la dificultat per guiar-ne la participació amb l'afegitó que són molts els grups que han sorgit de forma espontània en els últims temps, possiblement com a conseqüència de la pèrdua de l'esperança i per la lentitud de les reformes en la jerarquia eclesiàstica. Com podem veure, ja ens assenyala que alguns grups, que titlla d'experimentals, no tenen connexió directa amb la jerarquia, tot i que s'espera que més aviat o més tard faran el seu camí cap a les institucions. Per això, quan es tracta de convocar una trobada per clarificar les activitats que s'han de fer, només es tenen en compte les organitzacions més o menys oficials, ja que el text no parla de les comunitats de base que havien sorgit fruit de l'esperit del Concili, i que estaven força esteses en aquells moments, sobretot en les parròquies urbanes vinculades a zones obreres o de cristians progressistes

L'arquebisbe de Tarragona, monsenyor Pont i Gol, va publicar la pastoral "Tots som Església"³³⁴ per tractar la temàtica dels seglars. Començava fent una invitació als laics, "*Venid, hagamos una grey y una familia. No sigamos con tanta indiferente independiencia*"³³⁵, i, per tant, estava assenyalant la falta de sintonia que hi havia entre la jerarquia i els seglars. Per això recordava que l'Església tradicionalment havia considerat els bisbes i els preveres com a protagonistes, mentre que el seglars només havien d'obeir i escoltar; però el Concili havia canviat aquesta qüestió, perquè malgrat que els clergues eren els doctors i els pastors, els laics tenien les seves tasques de servei als altres:

"...Necesitamos vertebrar nuestra Iglesia. Por tanto, es necesario que todos sus miembros, sin debilitamientos, realicen su propia función. Me siento responsable de que vosotros, los laicos, también lo hagáis. Si no es así, el cuerpo de la Iglesia no gozará de buena salud, le faltará la debida aportación de una parte fundamental de su ser, que sois vosotros"³³⁶.

Era evident que l'Església estava canviant i, per poder fer-ho, necessitava dels seglars per donar més força a tota la institució amb el seu compromís. S'havien acabat

---

³³⁴ Tot i portar data del 23 de novembre de 1972, no va ser publicada als diaris fins el 6 de gener de 1973. La Vanguardia, 6 gener 1973, pàg. 20. Es de suposar que no va veure la llum abans per no interferir en el document que estava preparant la Conferència Episcopal.

³³⁵ Ibid., *La Vanguardia*, pàg. 20.

³³⁶ Ibid., pàg. 20

aquells temps en què la veu dels laics, en conjunt, no tenia altre paper dins de l'Església que el de ser fidel i participar de les cerimònies personalitzades en la figura del prevere. La Església, amb la seva mentalitat jeràrquica, no veia amb bons ulls el protagonisme dels laics -no oblidem la crisi d'AC-, aquesta Església innovadora, en canvi, no podia prescindir-ne. Sense ells, la majoria de les reformes no tenien cap sentit, a part del perill que, si se'ls menystenien, a la llarga l'Església es podria trobar sense fidels. Per això, l'arquebisbe Pont i Gol estava fent aquesta crida amb la intenció de fer una Església més participativa on tothom, segons el Concili, hi tingués un rol.

Per acabar aquest apartat, deixem constància que la Conferència Episcopal Tarraconense, en un comunicat de la reunió 28 feta en la Residència "Mater Salvatoris" del Tibidabo el 18 i 19 de gener de 1973, va valorar molt favorablement el document "*Orientacions pastorals sobre l'apostolat seglar* de la CEE:

1. "Assenyalar el valor intrínsec del document aprovat en l'última Assemblea Plenària, en el qual es formulen orientacions doctrinals i pastorals sobre l'apostolat referit.
2. Subratllar la seva especial importància per a la província eclesiàstica tarraconense.
3. Estan certs que les associacions apostòliques de seglars trobaran en ell línies segures per tal d'aconseguir amb èxit la renovació d'objectius desitjada i de mètodes d'acció; així mateix creuen que les bases que s'estableixen a l'esmentat document poden ajudar en gran mesura el desenvolupament de les diferents formes de vàlida acció comunitària que, amb diferents noms, han aparegut a l'Església.
4. Desitgen intensificar la confiança entre laics, sacerdots i bisbes per poder abordar els problemes que afecten avui la identitat mateixa de la fe cristiana i superar el descoratjament i desànim que s'ha escampat entre seglars i sacerdots.

Els bisbes veuen la necessitat de trobar nous camins de presència de l'Església en la societat canviant del nostre temps, la qual cosa actualment reclama noves formes de creativitat en les persones lliurades a l'apostolat. En aquest sentit, fan una crida per buscar conjuntament -bisbes, sacerdots i seglars- una millor adaptació a les aspiracions i llenguatge del nostre temps, a fi que no quedi adormida la inquietud apostòlica i evangelitzadora que correspon a tota l'Església³³⁷.

Després de fer un reconeixement de la importància que tenia el document sobre l'apostolat seglar de tota la província eclesiàstica catalana, volien destacar, d'una banda, com aglutinar tots els moviments de renovació que havien sorgit en els últims anys dins de l'Església i, de l'altra, com aconseguir un grau de confiança entre tots els membres de la comunitat cristiana per acabar amb la situació de desànim que hi havia en sectors de seglars i sacerdots. Anunciaven la necessitat de trobar noves formes de pastoral que s'adaptessin millor a la societat canviant dels nous temps. Era evident que els bisbes

³³⁷http://www.tarraconense.cat/index.php?arxiu=documents&id_subfamilia=8950&filtre_anys=&cercador=&pagina=2&

catalans estaven mostrant la seva preocupació per la gran quantitat de noves formes comunitàries que havien sorgit en el món eclesial -algunes d'elles al marge de l'Església oficial i de la jerarquia- i que havien de fer un pas cap a una millor compenetració entre els grups de seglars. A la llarga, una part trobaran lloc en aquesta nova situació; d'altres seguiran els seus passos formant part de la comunitat eclesial però mantenint-se distants de les jerarquies.

5.5.- Les reorganitzacions de les diòcesis i les seves estructures.-

Un últim aspecte que va tenir una certa transcendència van ser les reformes d'organització dels bisbats catalans, seguint les premisses anunciades en el Concili Vaticà II. Surt dels àmbits d'aquest estudi parlar amb detall dels consells de pastoral, dels consells presbiterals i, fins i tot, dels vicaris episcopals, però donarem unes pinzellades sobre les seves funcions i les raons de la seva creació o de la seva reforma.

Els consells pastorals van sorgir de la idea³³⁸ de trobar una fórmula de participació de tota la comunitat eclesial, clergues i seglars. Es va començar creant el consell pastoral de la diòcesi, que assessorava el bisbe proposant conclusions pràctiques quan hi havia dificultats. Més endavant es varen anar constituint els consells pastorals en les parròquies, sobretot en les ciutats, per estar al costat dels rectors i per realitzar algunes tasques encomanades per la comunitat parroquial. En realitat aquests consells pastorals van anar cristal·litzant segons la voluntat dels qui dirigien les parròquies o de la implicació dels seglars³³⁹.

Alguns els entenien com un ajut a la jerarquia ja que, al ser elegits per votació, els obligava a un compromís i, de fet, representarien una continuació de les juntes parroquials ja existents. Per altres, no deixava de ser, novament, la possibilitat de participació dels representants dels Moviments d'AC que, des de feia temps, havien perdut protagonisme, i com deia mossèn Junyent, *“cristians dominicals més o menys actius que teòricament, es convertien en els representants dels dominicals passius i dels*

---

³³⁸ Com ens diu mossèn Josep Junyent (Manresa): *“La idea d'aquesta eina ha davallat de l'assemblea d'altura del Concili, però amb la bona fortuna de baixar com una intuïció, no pas com una fórmula feta”*. Quaderns de Pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàg. 406.

³³⁹ El Secretariado nacional de la Comisión Episcopal de Pastoral (15 d'abril de 1972) va elaborar un Directori nacional espanyol de Consells de pastoral (diocesans y parroquials). El Directori es basava en els documents del Vaticà II, en el motu propi «Ecclesiae Sanctae» de Paulo VI, en l'informe del Sínode de bisbes sobre «el sacerdoci ministerial», les normes directrius de la Conferència Episcopal Espanyola sobre aquest tema i en la Assemblea Conjunta de Bisbes i Presbíters. En els principis del nou Directori es recomana amb tot encariment que en cada diòcesi (parròquia) se institueixi un peculiar Consell pastoral. *La Vanguarda*, 16 d'abril de 1972, pàg. 23.

*marginals*³⁴⁰”. També n’hi havia que pretenien que fossin concebuts com una comunitat de comunitats, i que la seva tasca fos impulsar els objectius que s’havien proposat en l’assemblea eclesial i revisar les activitats i actituds de tots els grups que formaven la parròquia.

El funcionament dels consells pastorals va dependre del caliu que hi havia en cada lloc, ja que en comunitats que tenien una llarga experiència en la participació i en l’elecció en diferents àmbits -Assemblees representatives, eleccions de delegats de zona, jornades, fulls informatius, etc,- van tenir més protagonisme que en d’altres llocs on la participació era gairebé inexistent. És per això es van desenvolupar-se millor en zones urbanes i en barris residencials obrers que no pas en zones rurals o amb fidels poc participatius d’àmbits burgesos o de classe alta. Com ens recorda la comunitat de Sant Gervasi:

“L’acció eclesial ha d’assumir les diferents categories socials existents en un mateix territori, com també la diversitat religiosa dels practicants, semi-practicants i no practicants; això demana una pastoral de conjunt per integrar en una acció coordinada, coherent i eficaç les especialitzacions pastorals necessàries per a aquesta mateixa diversitat. Els mètodes d’evangelització han d’ésser específics però, al mateix temps, homogenis en un radi territorial que limita tot el sector pastoral³⁴¹”.

Aquestes comunitats, com la de Sant Gervasi, de llarga trajectòria sabien molt bé quines eren les característiques pastorals de cadascuna de les zones i, per tant, veien que els consells pastorals s’havien d’anar adaptant a les circumstàncies, fer una feina de cohesió per atendre la diversitat i, en definitiva, fer una labor més eficaç per a tota la col·lectivitat³⁴².

Podem concloure la reflexió sobre els consells pastorals assenyalant que, tot i que es van estendre amb una certa rapidesa, no van acabar de quallar: per uns, no es veien com estrictament necessaris i, per d’altres, no tenien tot el protagonisme que ells volien. Per tant, la seva implantació va ser força lenta i amb força polèmica, tot i que, a

³⁴⁰ Ibid., Quaderns de Pastoral....., pàg. 408.

³⁴¹ Ibid., Quaderns de Pastoral....., pàgs. 409-410.

³⁴² Com ens recorda mossèn Junyent tot es pot resumir en: “No totes les persones que van a Missa el diumenge han acceptat el sistema. Una part, la més nombrosa, resta indiferent a tot sistema i no desitja altra participació que la seva assistència a la Missa i la seva almoïna. Una minoria es manifesta contrària al nou ordre; no el creu necessari; fins i tot el creu contraproduent i ineficaç, que la direcció de molts no va bé “volen manar massa gent”; creu més en la direcció unipersonal del Rector al qual s’ofereixen sincerament amb tot i per tot. I el sector que s’ha mostrat més interessat en l’existència i funcionament del Consell acusa un cert desencís –potser perquè la novetat ja ha passat-; l’acusa d’ineficàcia, d’excessiva lentitud a resoldre els problemes o a contestar les diverses proposicions o suggeriments que se li presenten” (Santa Maria Magdalena de Lleida). Ibid., Quaderns de Pastoral, pàgs. 410-411.

la llarga, la majoria de parròquies i institucions religioses tindrien el seu Consell de Pastoral amb la participació dels clergues i d'els seglars.

Els consells presbiterals van sorgir, també, com a conseqüència de les noves normatives del concili. Tot i que van començar a organitzar-se entre els anys 1972 i 1973, a Catalunya van ser configurats pel codi de dret canònic el 1983. Estaven formats per un grup de clergues, majoritàriament escollits pels presbíters o pel bisbe, i la seva funció principal era aconsellar el prelat, com una mena de senat diocesà³⁴³, l'estructura del qual es va deixar en mans cada bisbe perquè l'adaptés a les característiques de la diòcesi.

La doctrina conciliar en destacava dos aspectes: la unió entre els bisbes i els preveres i, a la vegada, els preveres entre ells formant un presbiterat en la seva diòcesi. Per concretar-ho, podem ressaltar les paraules que diu el Dr. Lluís M. Sistach³⁴⁴ sobre aquest punt:

“Per tal de evitar que aquests desigs reduïts a paraules i recomanacions i res més, el mateix document conciliar³⁴⁵ fa explícita la Constitució de Consells Presbiterals, quan diu: “I perquè això esdevingui una realitat, s'ha de constituir d'una manera adient a les circumstàncies i a la necessitats del nostre temps i amb una estructura i unes normes que cal que el dret determini, un consell o senat de sacerdots, representants del presbiteri, que, amb els seus consells, puguin ajudar eficaçment al bisbe en el govern pastoral de la diòcesi”. Podem considerar aquest text conciliar com a constitutiu dels Consells Presbiterals³⁴⁶”.

Per tant, com hem pogut comprovar, aquests consells eren una de les novetats del Concili per organitzar d'una manera més eficaç totes les diòcesis i per augmentar la participació dels preveres, tot i que, per les característiques jeràrquiques de l'Església, els bisbes sempre tenien l'última paraula.

Un exemple de l'organització dels consells el podem trobar en el decret que l'arquebisbe Jubany va fer el 16 octubre de 1972, quan va organitzar el Consell Presbiteral de l'arxidiòcesi de Barcelona³⁴⁷. En el model diocesà barceloní es dona

³⁴³ Pau VI els va confirmar i concretar el 6 d'agost de 1966.

³⁴⁴ Sistach, Lluís Maria. “*Els consells presbiterals: visió jurídica*”. Quaderns de Pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàgs. 413-421.

³⁴⁵ Decret *Prebyterorum ordinis*, Capítol 2 Ministeri dels Presbíters, apartat II Sobre les relacions dels presbíters amb altres persones, nº 7.

³⁴⁶ *Ibid.*, pàg. 415.

³⁴⁷ El decret diu: «Debiendo procederse a la constitución del Consejo Presbiteral de la Archidiócesis, por el presente se dispone cuanto sigue:

1. Queda constituido el Consejo Presbiteral en la forma que se establece en el presente Decreto. Su duración será de un año, que terminará el día 30 de septiembre de 1973.
2. Su fin será actuar como consejo o senado del obispo en el régimen de la diócesis a tenor de lo dispuesto en el derecho; de una manera especial, estudiaré y propondrá al Prelado la revisión de los actuales

preferència als arxiprestes i als càrrecs destacats, però es completa amb una part elegida per la resta dels preveres i una altra part per l'arquebisbe. Serveix com un model d'una diòcesi catalana, encara que la resta van anar configurant els seus consells presbiterals, segons les seves particularitats.

Els vicaris episcopals³⁴⁸ són preveres que han estat elegits pel bisbe per representar-lo en una zona determinada de la diòcesi o per fer una tasca concreta encomanada pel bisbe mateix. (*in spiritualibus ac temporalibus*). Va ser durant el Concili Vaticà II quan van adquirir una especial importància pel govern de les diòcesis, sobretot les que tenien un nombre elevat d'habitants, i es varen augmentar les seves competències per poder ser força representatius.

A les diòcesis catalanes hi havia el vicari general, que ajudava el bisbe en el govern de tota la diòcesi, i el vicari episcopal, que tenia encomanada una part de la diòcesi, on feia una feina de control i d'organització en afers pastorals o personals de les parròquies i dels arxiprestats. Durant el període que estem tractant van augmentar de forma molt significativa, sobretot en la diòcesi de Barcelona, encara que en tots els bisbats se'n van nomenar. Un exemple d'això el tenim en la reforma que va fer el cardenal Jubany, a mitjans de 1973, en dividir la diòcesi en 14 zones pastorals i, per tant, en nomenar 14 vicaris episcopals amb les següents funcions:

“El Vicario Episcopal de Zona, por ser representante del Arzobispo y con su autoridad, ha de promover y dirigir la pastoral de conjunto de la Zona. En estas pocas palabras se encierra una función compleja y llena de matices que va desde la atención a los sacerdotes, religiosos y laicos en cuanto sujetos activos de la pastoral, hasta la atención a las pequeñas comunidades, a los grupos heterogéneos y a la captación de la problemática social de la Zona y de los condicionamientos colectivos que

---

arciprestazgos y la creación de zonas pastorales y preparará, a su debido tiempo, la constitución del futuro Consejo Presbiteral.

3. Serán sus miembros;

a) Ocho arciprestes, cuatro de los cuales corresponderán a las ciudades de Barcelona, Hospitalet, Cornellà, Badalona y Sta. Coloma de Gramanet y los otros cuatro del resto del arzobispado.

b) Estos primeros miembros discutirán, ante todo, con el Prelado la ampliación del Consejo, para que, mediante la adscripción de otros presbíteros, tanto diocesanos como religiosos, llegue a ser tan representativo como sea posible.

c) El Prelado se reserva el derecho de nombrar otros tres sacerdotes para el Consejo si, a su juicio, el bien común del Arzobispado lo exige.

4. El Consejo contará con un número aproximado de quince miembros.

5. Por razón de su cargo, los obispos auxiliares y los vicarios episcopales asistirán a las sesiones del Consejo Presbiteral, con el fin de escuchar y dialogar con sus miembros.

6. Los servicios propios de secretaria del Consejo serán ejercidos por el Secretario General del Arzobispado, a quien se encarga la organización de las elecciones previstas en este decreto. *La Vanguardia*, 20 octubre de 1972, pàg. 23.

³⁴⁸ Com diu l'enciclopèdia catalana: “*Aquest càrrec sorgí al s XIII com a fruit de la rèplica dels bisbes als poders que els ardiaques havien anat acumulant des del s IV, i fou plenament ratificat pel concili tridentí, que reduí l'ardiaconat a una dignitat honorífica dels capítols catedralicis*”.

afectan a grandes conjuntos humanos, uno de los fines propios de la Zona, como es sabido³⁴⁹.

L'augment de vicaris episcopals venia donat, com diu l'article, pel creixement espectacular de la població que va tenir la diòcesi de Barcelona amb l'arribada massiva d'inmigrants d'altres zones d'Espanya i de la migració del camp cap a la ciutat, cosa que va obligar a reestructurar la diòcesi per ser més efectiva.

L'Església catalana estava canviant a remolc del Concili. Era patent que s'havien de buscar noves formes d'organització o d'activar les antigues, ja que la implicació dels preveres, religiosos i laics havia anat creixent al voltant de la participació i compromís que exigien els nous temps. El model jeràrquic continuava vigent, però aquesta nova manera de fer les coses obligava els bisbes a comptar amb la col·laboració de tots els estaments eclesials per poder realitzar la tasca encomanada per Roma. Ara ens centrarem en les implicacions de l'Església catalana en els moviments socials i polítics que havien sorgit a partir dels anys seixanta i setanta.

5.6.- La participació de l'Església catalana a l'Assemblea de Catalunya.-

A principis dels anys setanta va haver-hi una sèrie de moviments polítics de caràcter nacionalista i antifranquista a Catalunya³⁵⁰, dels quals en destaquem la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, constituïda el mes de desembre de 1969; la tancada de polítics i intel·lectuals a Montserrat pel judici de Burgos, el 12 de desembre de 1970; l'Assemblea de Catalunya, el 7 de novembre de 1971 i la caiguda dels 113 a la parròquia de Santa Maria Mitjancera en un intent de realitzar la segona reunió de l'Assemblea de Catalunya, el 28 d'octubre de 1973.

En tots ells i en d'altres fets, la participació i el suport d'una part de l'Església catalana hi va ser present. Cal destacar, en primer lloc, la participació activa d'alguns

³⁴⁹ "14 pastorales para Barcelona". Vida Nueva, n° 887, 16 juny 1973, pàg. 7 (928).

³⁵⁰ Per poder estudiar aquest tema hi ha moltes monografies publicades entre les que podem destacar: Batista, Antoni i Playà Maset, J., "La Gran Conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya". Editorial Empúries. Barcelona (1991); una altra obra molt interessant és la de Colomer i Calsina, Josep Maria, "Assemblea de Catalunya". L'Avenç. Barcelona (1976) on explica amb detall tot el procés, ja que relata els primers cinc anys amb un bon apèndix documental i una interessant documentació gràfica; *L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme* / tesi doctoral presentada per Robert Bernad i Ricart. Universitat Autònoma de Barcelona (2002). També hi ha moltes monografies locals, podem destacar: *L'Assemblea de Catalunya : la lluita antifranquista a Osona* / Josep Burgaya, Jordi Figuerola, Robert Bernad. Editorial Eumo. Vic (1999); *L'Oposició antifranquista i l'Assemblea de Catalunya al Garraf* Mary Muñoz de Morales ; pròleg: Miquel Martorell (Quel). Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf, 2007

clergues, de certs ordres religiosos i, en la major part dels casos, de moviments laics d'església. Generalment, els clergues i religiosos actuaven a títol personal per no comprometre les seves comunitats, mentre que els laics actuaven en nom dels grups dels quals formaven part. La seva actuació conjunta consistia la majoria de les vegades, en deixar els locals de les parròquies o de les escoles per poder-hi fer les reunions clandestines i, també, en participar activament i amb un grau de compromís elevat en les diferents reunions i activitats realitzades. Les jerarquies, en canvi, o bé deixaven fer o bé varen col·laborar amb les autoritats franquistes, com pot ser el cas de l'arquebisbe Marcelo González.

Si parlem de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, que en el moment de la seva fundació estava integrada per cinc grups polítics -un dels qual era la Unió Democràtica de Catalunya fortament vinculada a moviments d'església i d'arrel demòcrata-cristiana- va fer alguna de les seves reunions en esglésies com ara la de Crist Rei (barri de la Sagrera), gràcies a la col·laboració de mossèn Joan Carrera.

Un moment important de participació de l'Església va ser la tancada d'intel·lectuals a Montserrat, el 12 de desembre de 1970, com a protesta pel Procés de Burgos. Montserrat ja s'havia distingit, a partir dels anys seixanta, en la defensa de la cultura catalana i la seva oposició al règim franquista representades per les declaracions de l'abat Escarré. El propi abat Cassià M. Just va concedir el permís perquè s'hi pogués fer la trobada i, després de dos dies de tancada, el mateix abat va pactar amb el governador civil de Barcelona, Tomás Pelayo Ros, que no hi hauria represàlies i que només serien identificats si abandonaven la seva actitud. El fet és que es varen multar els assistents, alguns van ser interrogats i se'ls va retirar o negar el passaport, cosa que va provocar una carta de protesta de l'abat Cassià M. Just, datada el 17 de novembre de 1970, en què deia:

“Excel·lentíssim senyor: després dels contactes telefònics mantinguts durant el diumenge i el dilluns passats, sentia el desigs d'agrair-li els seus esforços per trobar una solució sense violències al problema que plantejava la reunió d'intel·lectuals catalans a Montserrat. Ara, però, em veig forçat a reclamar de nou la seva atenció, car m'arriben notícies que els reunits van ser cridats a la Jefatura Superior de Policia per declarar. Els estan sent retirats els passaports. Als cantants se'ls prohibeixen totes les actuacions públiques a ràdio, televisió i recitals, deixant-los pràcticament sense mitjans de subsistència.

A mi tot això em dol a l'ànima, car vaig prometre en nom de V.E. que no hi haurà “sancions ni multes, i que ningú no seria molestat”, si es que sortien, i que només serien identificats per la policia, cosa que va poder fer-se en perfecte ordre, gràcies a la serenitat de tots. A més, jo havia comunicat aquestes condicions al Sr. Nunci de Sa Santedat i als meus Superiors.

Prego, doncs, encaridament, que prengui les mesures oportunes perquè cessin aquestes represàlies, segons el que vam estipular a les nostres converses, si no em temo que la situació esdevindrà molt greu. Seu afectíssim en el Senyor³⁵¹”.

En aquesta carta es pot constatar la confirmació que l'abat i el governador civil havien establert un pacte que aquest últim no va complir. També es veu el grau d'implicació que va tenir l'abat de Montserrat en aquest afer.

Tomás Pelayo Ros va contestar, el dia 21 de novembre, manifestant que no havia entès la gravetat dels fet i que, per tant, faria el que considerés oportú i les lleis recomanessin³⁵². De totes maneres, els fets es varen agreujar amb la detenció de Jordi Carbonell³⁵³ per negar-se a contestar en castellà durant l'interrogatori, el qual va ser posteriorment portat a la unitat de psiquiatria de la Modelo. Davant aquest fet, el bisbe auxiliar de Barcelona, Josep M. Guix, va enviar una carta i l'abat Cassià M. Just³⁵⁴ un telegrama al governador civil. Demanaven explicacions i la llibertat del detingut. La resposta del governador va ser que ell no podia fer res ja que tot estava sota decisió judicial.

Les coses començaven a canviar, el suport incondicional que gran part de la jerarquia havia donat al règim se estava trencant i la implicació en la lluita per les llibertats, sobretot en el que feia referència a la qüestió catalana, es començava a fer evident.

A partir de la tancada montserratina es varen anar assentant les bases per a la futura Assemblea de Catalunya. Les reunions de petits grups per preparar l'assemblea es realitzaven a domicilis particulars, però quan el grup era més nombrós es feien en centres parroquials, majoritàriament de Barcelona. Podem destacar la reunió d'un amplíssim grup d'universitaris a l'Església de Sant Elies, cedida per mossèn Jaume Armengol, a principis de juny de 1971.

La sessió constituent de l'Assemblea de Catalunya es va celebrar el 7 de novembre de 1971 a la parròquia de Sant Agustí Vell, del barri del Raval de Barcelona.

---

³⁵¹ Document extret del llibre: Batista, Antoni i Playà Maset, J., “*La Gran Conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*”. Editorial Empúries. Barcelona (1991), pàg. 81-82, que a la vegada l'havien trobat a l'arxiu del Govern Civil de Barcelona. El text està traduït del castellà.

³⁵² *Ibid.*, pàg. 82

³⁵³ Jordi Carbonell. Llicenciat en filologia romànica, va ser professor de llengua catalana als Estudis Universitaris Catalans i a la Universitat Autònoma de Barcelona, d'on el varen expulsar el 1972 per raons polítiques. Ha participat en iniciatives de l'oposició antifranquista, com l'Assemblea de Catalunya, i va impulsar el moviment de Nacionalistes d'Esquerra. Des del 1996 i fins el juliol de 2004 ha estat president d'Esquerra Republicana de Catalunya.

³⁵⁴ Op. Cit. “*La Gran Conspiració.....*”, pàg. 82

La reunió es va fer a les golfes i va durar des de l'última missa del matí fins a la vespertina, que es va aprofitar per abandonar la reunió com si es tractés de feligresos que havien assistit a la cerimònia religiosa. En aquesta reunió es varen decidir els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya, la coneguda reivindicació convertida en l'eslogan de les manifestacions de la transició "*Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia*":

1. La consecució de l'amnistia general dels presos i exiliats polítics.
2. L'exercici de les llibertats democràtiques fonamentals: llibertats de reunió, d'expressió, d'associació –inclosa la sindical- , de manifestació i dret de vaga, que garanteixi l'accés del poble al poder econòmic i polític.
3. El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats en l'Estatut del 32, com a expressió d'aquestes llibertats a Catalunya i com a via per arribar al ple exercici del dret d'autodeterminació.
4. La coordinació de l'acció de tots els pobles peninsulars en la lluita democràtica.

Però el moment de màxima implicació de la jerarquia eclesiàstica es va donar com a conseqüència de la detenció dels 113 membres de l'Assemblea de Catalunya en la reunió que es va produir a l'Església de Santa Maria Mitjancera el 28 d'octubre de 1973. Es tractava de la preparació de la segona sessió plenària, coincidint amb el segon aniversari de la constitució de l'Assemblea de Catalunya. La trobada, que es va realitzar a la rectoria d'aquesta església gràcies a la col·laboració del rector mossèn Antoni Torner, tenia com a motiu preparar els punts reivindicatius per la campanya que es volia endegar després del 7 de novembre.

La policia, assabentada d'aquesta reunió, va envoltar l'església i va penetrar a l'interior sense el pertinent permís eclesiàstic i, malgrat l'oposició del rector de la parròquia, els agents van escorcollar totes les dependències i van efectuar 113 detencions. Després de diversos intents d'aconseguir la llibertat provisional, finalment els 113 membres varen ser portats a les presons Modelo i Trinitat. Es va endegar una campanya pel seu alliberament, es va parlar de tortures en els interrogatoris, i molts diaris europeus se'n van fer ressó³⁵⁵.

La reacció de l'Església no es va fer esperar. El dia 3 de novembre es va fer una reunió, convocada pel Secretariat Permanent de l'Arxiprestat de la diòcesi al Seminari Conciliar de Barcelona, on van assistir al voltant de dos-cents capellans. Varen redactar un comunicat, que lliuraren al cardenal Jubany, on demanaven que protestés per haver-

---

³⁵⁵ Tot aquest fet està molt ben documentat en aquest llibre i en el de Colomer i Calsina, Josep Maria, "*Assemblea de Catalunya*". L'Avenç. Barcelona (1976).

se violat el Concordat, que fossin reparades les injúries fetes al rector de Santa Maria i la llibertat dels detinguts.

El full parroquial de Santa Maria Mitjancera del diumenge 4 de novembre va publicar, a l'última plana, una nota titulada "*Als nostres feligresos*", de la qual podem destacar:

"Seria una manca de respecte als feligresos no manifestar la pena i el sofriment que ens van produir els successos del diumenge 28 d'octubre al nostre temple parroquial amb la presència brusca de la policia, sense respecte a la celebració de la Missa. Hem donat compte al senyor Cardenal del que va succeir, que ja coneixia però va voler escoltar de primera mà. Amb ànim cristià, més profund precisament quan més íntimes són les penes. Convidem els feligresos a no fer judicis acusadors de ningú, sinó a viure cada dia més la nostra fe en la paraula i la gràcia del Senyor, sense la qual res no hi ha de net al món³⁵⁶".

El 7 de novembre el cardenal Jubany va rebre un grup de familiars dels detinguts, els va donar suport, els va manifestar la seva preocupació pels empresonats i els va anunciar que pocs dies després faria pública la seva posició.

I ho va fer en l'homilia pronunciada l'11 de novembre 1973 a l'església dels Caputxins de la Diagonal, durant la missa amb motiu de la inauguració d'activitats de l'Associació Cristiana de Dirigents de Barcelona. En primer lloc, va lamentar els fets de Santa Maria Mitjancera dient:

"Es tracta d'un fet trist i lamentable, amb una llarga seqüela de conseqüències, que interpel·len la nostra consciència cristiana. Gràcies a Déu, l'actitud dels fidels que participaven a la santa missa i especialment la serenitat del rector de la parròquia –la integritat sacerdotal i el zel pastoral del qual m'agrada de subratllar – varen evitar mal majors³⁵⁷".

Començava qualificant els fets de tristos i lamentables, deia que afectaven la consciència cristiana i que no els estava qüestionant per raons polítiques sinó per raons cristianes. També assenyalava la bona actitud dels mateixos fidels que no van utilitzar violència davant un fet inamissible. Indicava que l'encíclica "*Pacem in Terris*" explicitava que els drets de l'home eren inviolables i inalienables i que, entre aquests, hi havia la llibertat de reunió i d'associació. Recordava que en la XII Conferència Plenària de la CEE en el comunicat sobre "L'Església i els pobres" ja havien dit:

"-El derecho que todo hombre tiene a asociarse y reunirse libremente para fines lícitos, como es la promoción de sus intereses profesionales

³⁵⁶ Batista, Antoni i Playà Maset, J., "*La Gran Conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*". pàg. 62 i següents.

³⁵⁷ Documents d'Església, n° 160, 15 desembre 1973, pàg. 1493.

dentro de auténticos sindicatos representativos, y a la intervención en la cosa pública a través de cauces eficaces de participación política³⁵⁸ .....

El cardenal Jubany aprofitava les instruccions donades anteriorment per la Conferència Episcopal Espanyola per proclamar la llibertat de reunió i d'associació, com ja s'havia manifestat també en la XVII Assemblea Plenària sobre "*L'Església i la comunitat política*" el 23 de gener de 1973, i en moltes altres ocasions, com ja hem vist. Eren drets naturals dels homes i el govern de Franco els havia de concedir. Afegia que "*Una pluralitat efectiva d'opcions és part integrant del bé comú*³⁵⁹. També deixava entreveure que algunes veus autoritzades del Govern eren conscients de la realitat del problema i que tot apuntava cap a una futura concessió d'aquests drets, que haurien "*de permetre que els homes, des de la seva llibertat i responsabilitat....., de procurar l'ideal de la vida comunitària que es mou en la seva ànima*³⁶⁰".

I acabava amb aquestes paraules:

"Així, doncs, urgeix per el nostre país una ordenació jurídica que respongui a aquests desigs i necessitats, sentits pel nostre poble tan àmpliament i profunda. D'aquesta manera, per una part, no es donarien fets com el que hem de lamentar, amb tota la seqüela de dolor i ressentiments, i, per l'altra, s'evitarien certes actuacions de la força pública que, en tenir lloc en locals sagrats i dependències eclesials –que tenen un fi propi i determinat- poden resultar lesius del concordat vigent³⁶¹.

Aquesta homilia, que també va ser publicada per *La Vanguardia* el 13 de novembre de 1973³⁶², era l'aposta d'una alta jerarquia de l'Església de Catalunya a favor de les llibertats democràtiques. Podem considerar-la una posició valenta del cardenal, ja que no solament destaca la importància de canviar les lleis per evitar les conseqüències negatives que estaven ocasionant, sinó que fa una crítica a l'actuació de la policia defensant el dret d'asil que contemplava el Concordat. És clar que l'actitud presa per la jerarquia eclesiàstica després del document "*l'Església i la comunitat política*" portava a un més gran compromís pels drets i llibertats polítiques i socials dels ciutadans.

El bisbe de la Seu d'Urgell, Joan Martí Alanis, en el seu missatge nadalenc, acabava amb unes paraules de suport al que havia dit el Cardenal-Arquebisbe de Barcelona i a les llibertats. Publicat a "*Església d'Urgell*" de novembre de 1973, deia:

³⁵⁸ Iribarren "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española*" BAC. Madrid (1984), pàg.178.

³⁵⁹ Documents d'Església, nº 160, 15 desembre 1973, pàg. 1494.

³⁶⁰ Ibid., pàg. 1494.

³⁶¹ Ibid., pàg. 1494.

³⁶² *La Vanguardia*, nº 33.416, 13 novembre 1973, pàg. 35.

“I ara, abans d’acomiar-me, deixeu-me tractar breument un altre tema: en el nostre país urgeix una ordenació jurídica que faciliti més el dret de reunió i associació. Són drets naturals de l’home, proclamats solemnement fa vint-i-cinc anys, reconeguts en l’encíclica “Pacem in Terris” i recordats sovint per l’episcopat espanyol. Escric això, adherint-me als sentiments del Cardenal-Arquebisbe de Barcelona, expressats en la seva homilia d’abans d’ahir, adreçada a l’Associació Cristiana de Dirigents, i en la qual es referia als fets del dia 28 d’octubre a la parròquia de Maria Mitjancera d’aquella ciutat.

Espero que la Pau de Nadal es pugui viure aviat també en el reconeixement més ample d’aquests drets. La veu i les inquietuds dels homes polítics, molts dels quals són dirigents en el Govern, em fan creure que serà recollida aquesta aspiració justa i creixent en el nostre país³⁶³.

El suport incondicional del bisbe Martí als plantejaments de Jubany es basa en el fet de compartir els mateixos arguments, tot i que ens resulta si més no curiós que no es faci cap referència a la lluita per les llibertats nacionals catalanes, que era un dels punts que s’estava intentant discutir en la assemblea que s’havia fet en l’església de Santa Maria Mitjancera. Com sempre, els bisbes catalans defensaven els drets generals, però no els particulars, ja que això els podria haver comportat molts més problemes, com va passar en el cas Añoveros que analitzarem més endavant.

Una setmana més tard, el 17 novembre 1973, el bisbe de Girona, Jaume Camprodon, va fer una homilia a la parròquia gironina de Sant Salvador, on insistia en donar suport a les paraules del cardenal Jubany i a les llibertats de reunió i d’associació³⁶⁴. Recorda els fets que havien passat el 28 d’octubre i les greus conseqüències que havien representat pels implicats, i considera que com a bisbe no podia restar silenciós i que havia de fer-ne una reflexió. Després d’assenyalar alguns dels aspectes fonamentals de la homilia del cardenal Jubany, afegeix:

“És un fet que sovint, massa sovint, hem de lamentar esdeveniments d’aquesta índole que ens fan sofrir a tots, la qual cosa indica que a la nostra pau li manquen columnes elementals com són les esmentades: el dret de reunió i d’associació.

Amb serenor, amb respecte però també amb decisió, ens ajuntem a les veus que s’aixequen demanant-los per a tothom.

El fet que l’Església en frueixi com un privilegi ja és una anomalia que la societat d’avui difícilment accepta i que cal resoldre fent-los normals, aquest drets per a tots³⁶⁵”.

El prelat de Girona donava suport a les reivindicacions que en aquells moments estaven presents en una part important de la societat i en molts sectors de l’Església. Torna a resultar significatiu, però, que no es parli explícitament dels drets nacionals de

³⁶³ Documents d’Església, N° 160, 15 desembre 1973, pàg. 1495-1496. També a *Església d’Urgell*, n° 18, novembre 1973, pàg. 2.

³⁶⁴ Documents d’Església, N° 161, 1 gener 1974, pàg. 21-22

³⁶⁵ *Ibid.*, pàg. 22

Catalunya. El bisbe pensa que les seves paraules poden ser interpretades com un acte d'acció política, però considera que no es pot amagar si vol ser conseqüent amb les noves directrius donades pel papa Pau VI i la Conferència Episcopal Espanyola, i afegia que “..malgrat [que l'Església] estigui oberta a tots els homes, vagi quedant desmantellada de la consideració d'un sector de la societat, avui, i potser d'un altre sector, demà³⁶⁶”, ells han de seguir el camí que els ha marcat la seva fe.

Acabo recordant les innombrables parròquies i locals d'institucions religioses que varen acollir una gran quantitat de reunions clandestines que van permetre el normal funcionament de l'Assemblea de Catalunya i les seves lluites reivindicatives a finals del franquisme³⁶⁷. La implicació de l'Església catalana en aquesta qüestió va ser força evident, encara que amb un suport molt més important en part del clergat i laicats que des de la jerarquia.

5.7.- Accions en favor de la llengua i cultura catalanes per part de la jerarquia durant els anys setanta³⁶⁸.-

Podem començar aquestes accions a favor de la defensa de la llengua catalana amb el bisbe Masnou que, en unes precisions sobre la Catequesi, en el punt número 9, titulat “La qüestió de la llengua”³⁶⁹, deia:

Malgrat que ja s'hi ha insistit, a tort i a dret, el problema encara no s'ha solucionat del tot. Persisteix, sobretot, en algunes escoles estatals i de religioses, tot i que la postura de l'autoritat diocesana és prou clara.

Cal recordar ací de bell nou el que hem dit de les pregàries elementals, que hom farà servir tota la vida, individualment, en família, en la comunitat. Aquest punt es relaciona íntimament amb l'anterior. Es tot un concepte de l'home que està en joc.

Per tant, reiterem la norma d'ensenyar el Catecisme en català. L'excepció caldrà fer-la, posat el cas, per a tots aquells infants i adolescents

³⁶⁶ Ibid., pàg. 22

³⁶⁷ Com diuen Batista, Antoni i Playà Maset, J., “*La Gran Conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*”. pàg. 142: “*Els llocs que han quedat per a la història són sobretot cinc, tots a Barcelona: l'església de Crist Rei, on hi van haver el primer intent fallit de constituir l'Assemblea, en la qual exercia mossèn Joan Carrera, avui bisbe, que va jugar un paper destacat com a interlocutor amb altes esferes de la jerarquia catòlica; l'església de Sant Agustí Vell, que va cedir mossèn Josep Maria Juncà a petició de Semir, Ricard Lobo i Quico Vila-Abadal, i on es va fer la sessió constituent; l'església de Santa Maria Mitjancera, que va demanar Aragay a mossèn Antoni Torner i on es va produir la caiguda dels 113; el convent de les Escolàpies de Sabadell, que va suposar la segona gran caiguda de membres de l'Assemblea; i l'església de Sant Medir, que tenia com a ecònom mossèn Josep Maria Vidal Aunós, una de les més utilitzades per fer petites reunions però que no es va fer servir mai per a sessions importants, ja que era un punt molt controlat per la policia, que tenia una completa fitxa del “eclesiàstic”.*”

³⁶⁸ Durant els anys 1974 i 1975 hi ha una campanya orquestrada des de la Conferència Episcopal Tarraconense amb el suport de la majoria dels bisbes, per aconseguir la normalització de la llengua catalana en la societat, ja sigui en l'àmbit religiós com en l'àmbit civil, tot i que són més persistents en l'àmbit religiós.

³⁶⁹ Butlletí Oficial del bisbat de Vic, nº 2665-2666, gener-febrer 1971, pàg. 7

que –ells o els seus pares- demanin la Catequesi en llengua castellana.

Unes instruccions concretes dins d'un context de preparació de nens i joves per rebre els sacraments, on hi havia dificultats, en certs ambients possiblement més conservadors, per ensenyar el catecisme en català. No s'ha d'oblidar que en algunes institucions religioses pròximes a l'Opus Dei, Salesians, Carmelitans, i d'altres, tant de nois com de noies, la llengua vehicular era el castellà. També en algunes ciutats grans del bisbat de Vic com Manresa i Igualada, hi havia barris obrers, de nova creació, on difícilment es podia fer servir el català per ensenyar el catecisme. Tot i així, el bisbe Masnou recordava als preveres la necessitat d'emprar-lo sempre que fos possible.

Més endavant el cardenal Jubany va deixar constància, en alguna de les seves intervencions, de les seves inquietuds envers la divulgació de la llengua en l'entorn eclesiàstic. Un exemple el podem trobar en el pregó titulat "*L'ús del propi idioma a la sagrada litúrgia*³⁷⁰", que va pronunciar en la celebració del Jocs Florals de Barcelona, dels quals en presidia el jurat qualificador el 5 de maig de 1974, en el saló del Consell de Cent.

Primer va fer una introducció històrica recordant els bisbes i eclesiàstics que havien fet el pregó en els Jocs Florals, els bisbes Carselade de Perpinyà, Torres i Bages, Morgades, Jacint Verdager o mossèn Costa Llobera. Més endavant parlà del sentit de la utilització de l'idioma propi en l'oració:

"Aleshores la llengua esdevé instrument d'expressió del que hi ha més pregó a l'ànima, del món interior de l'home, de la força de la seva sensibilitat que sent la necessitat de comunicar-se.....L'oració en llengua estranya, doncs, sempre serà freda ;.....L'Església amb una intuïció admirable que li ve de l'Esperit, "donador de tot do perfecte", segons Sant Pau. I del do de llengües, ha defensat sempre el dret i la dignitat de la llengua del poble per parlar amb Déu³⁷¹".

Posteriorment, tractà de les disposicions del Concili en referència a les llengües vernacles, lligant-ho amb la importància del Bisbe Torras i Bages com a primer prelat preocupat per la utilització de la llengua en la litúrgia:

"Poc podia pas pensar el bisbe Torras i Bages que, cinquanta anys després de la seva mort, l'Església introduiria, i per decisió solemne d'un Concili, les llengües vernacles en els actes litúrgics; que el poble participaria plenament, amb la mateixa llengua amb la qual parla, en la celebració dels sagrats misteris; que els salms i els himnes deixarien de ser per a ell un enigma i podria nodrir la pietat amb la seva devota recitació; que el poble, en fi, podria participar directament a les pregàries litúrgiques³⁷²".

³⁷⁰ Butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona. N° 7, 15 juliol de 1974, pàg. 365-372. També hi ha un resum en el diari "*La Vanguardia*" dimarts 7 de maig de 1974, pàg. 31.

³⁷¹ Ibid., pàg. 366-367, cita on utilitza unes paraules del bisbe Torras i Bages.

³⁷² Ibid., pàg. 368.

I afegia més endavant:

“L'Església de Crist, no solament per imperatius de justícia accepta totes les llengües, sinó que, atenta a la seva missió pastoral, s'adona clarament, i així ho proclama, que la llengua vernacle o materna és el mitjà més idoni per arribar al fons de les ànimes i el conducte normal per on aquestes es manifesten i expressen espontàniament els seus sentiments més íntims”.[...] “I nosaltres, els prelats de la Conferència Episcopal tarraconense, ens hem afanyat a proporcionar a tot el poble cristià de la nostra terra les versions adients per a una complida i total participació en la litúrgia³⁷³”.

Assenyala a continuació la importància del servei que feia l'Església catalana per la divulgació de la llengua:

“...plau de remarcar el gran servei que l'Església de Catalunya ha prestat a la cultura amb la introducció de la llengua vernacle a la Litúrgia. Efectivament, quan no eren massa nombroses les obres literàries –sobretot populars –, que veien la llum pública en la llengua del país, sorgí forta i potent la veu del poble que, en la missa i en les celebracions litúrgiques, pregava i cantava en català. Avui que moltes escoles malauradament ignoren l'existència de la llengua nadiua –tot i que les noves disposicions legals semblen més sensibles a la conveniència de superar aquesta situació–, els temples són un veritable forar [sic] de culte i d'educació religiosa en la llengua materna. No podem deixar de fer esment, és clar, d'un fenomen nou que ha fet acte de presència en la nostra història: l'existència de milers i milers d'immigrants, que vénen a la nostra terra en recerca d'un lloc de treball, portant la llengua i els valors culturals i socials dels pobles d'on provenen. Els nostres preveres, no cal dir-ho, els atenen amb la major sol·licitud pastoral, i els parlen, en tant que les circumstàncies ho demanen, en la llengua que els és pròpia. L'Església, però, com és de llei, no pot renunciar de cap manera a l'ús de la llengua catalana en els actes litúrgics, ans ha de fomentar, i de fet la fomenta cada dia més, per tal com ella configura el nostre poble, reflecteix la cultura dels seus fills i és el vehicle tot connatural amb què expressen els seus més nobles sentiments, els batecs més íntims del seu cor. I amb tot això l'Església, que quedi ben clar, no fa cap mena de política: simplement reconeix i promou els valors naturals que Déu ha posat en la nostra peculiar manera de ser. Ací serà bo de recordar les paraules que el bisbe Torres i Bages dirigí al Ministre d'Instrucció Pública el dia 27 de novembre de 1902, sobre l'ensenyament del catecisme a les escoles: “tenga V.E. por seguro que la enseñanza de la doctrina cristiana en nuestra lengua materna no sólo no constituye ningún peligro para España, sino que, al revés, es la más firme de todos los apoyos para el orden social, porque es la garantía de que las verdades del Evangelio penetran de veras en el espíritu y en el corazón de los niños que hablan y piensan en catalán, porque ésta es su lengua natural y propia”. ¿No és veritat que això que es dit sobre l'ensenyament del catecisme en català és vàlid igualment pel que fa a l'ús de la llengua vernacle en la litúrgia³⁷⁴”.

No deixava de ser el mateix argument que alguns bisbes havien exposat amb anterioritat, com és el cas del mateix Torres i Bages o de Ramón Masnou en la seva

---

³⁷³ Ibid., pàg. 368-369

³⁷⁴ Ibid., pàg. 370

defensa d'Òmnium Cultural³⁷⁵. També reafirmava la voluntat que el Papa Pau VI tenia respecte a les llengües minoritàries, quan va dir:

“.....És necessari –explicava- que la llengua litúrgica sigui entesa per tot el poble, i digna al mateix temps de les coses altíssimes que ha de manifestar. Ha de defugir de la vulgaritat de les expressions del carrer, i gaudir d'aquella sublimitat que la faci idònia per a tocar les ànimes i encendre-les amb l'amor infinit de Déu³⁷⁶”.

I acabà el pregó dient:

“Ningú no pot dubtar, doncs, que les llengües vives queden enriquides per les decisions de l'Església. Pel que fa a la nostra terra, les noves versions litúrgiques eixamplen l'horitzó de la llengua catalana: pel que són i valen per si mateixes, per la seva entrada en el culte públic de l'Església i pel seu servei a la fe cristiana.

L'espectacle del nostre poble que en la litúrgia prega i canta en català, participant així plenament en els misteris més elevats de la nostra religió, és un fet que corprèn i meravella alhora. Heus ací un dels fruits més esplendorosos del Concili Vaticà II³⁷⁷”.

Citava arguments, que ja s'havien assenyalat dins de la pròpia església, de la UNESCO, d'algunes cartes de Sant Pau, de l'Apocalipsi i dels Fets dels Apòstols, per reafirmar les seves tesis.

Aquest pregó el considero interessant per la defensa que fa del català com a llengua que s'hauria d'utilitzar habitualment en la litúrgia; pel fet de seguir les mateixes pautes que després farien servir la Conferència Episcopal Tarraconense i d'altres bisbes; per l'habilitat de fer-ho en un el lloc apropiat com l'Ajuntament de Barcelona i en el moment oportú com eren els Jocs Florals, que havien estat prohibits durant molt anys pel règim i, finalment, per al desenvolupament de la llengua i la cultura catalanes.

La utilització d'un llenguatge molt clerical li serveix per intentar no posar-se en política, tot i que moltes de les seves afirmacions ho són, de polítiques. Les argumentacions es poden resumir en els següents sis punts. Primer, una defensa que l'Església sempre ha estat al costat de la vindicació de la llengua en la litúrgia; segon, la

---

³⁷⁵ Una de les primeres reaccions polítiques durant el franquisme, sinó la primera, de la jerarquia eclesiàstica en favor de la cultura catalana va ser la carta que el bisbe Ramon Masnou va adreçar al ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga, amb motiu de la suspensió de l'Òmnium Cultural, després d'un registre (desembre de 1963). La carta està datada el 7 de setembre de 1964, en un moment d'especial triomfalisme del franquisme (25 anys de Pau).

La carta va ser remesa pel bisbe Masnou, en castellà, amb un intent de fer entendre al ministre la importància que tenia per la pau social i religiosa, l'acceptació de la llengua catalana. També s'ha de tenir present que aquesta es va fer poc abans de la III sessió i última del Concili, quan ja s'havia publicat “Pacem in terris” com recorda en el seu escrit. A més a més en el bisbat de Vic s'utilitzava el català en moltes de les celebracions litúrgiques, així com en l'ensenyament del catecisme i en la predicació, una pràctica habitual esperonada pel mateix bisbe.

³⁷⁶ Ibid., pàg. 371.

³⁷⁷ Ibid., pàg. 371.

referència a la feina feta pel bisbe Torres i Bages, però innacabada; tercer, destacar que la llengua vernacle és la millor manera d'arribar als fons de les ànimes dels creients; quart, assenyalar el paper de la Conferència Episcopal Tarraconense per adequar la litúrgia, per tal que el poble pogués participar activament en les cerimònies religioses; cinquè, deixar palès el servei que està fent l'Església catalana en la divulgació de la llengua i la cultura catalanes, i sisè, constatar que quan l'Església va començar a introduir la llengua catalana en les seves publicacions i en les seves cerimònies aquesta es feia servir molt poc en la majoria dels àmbits social, econòmics i culturals, tot i que en alguns ambients escolars privats i cristians com els Escolapis, per exemple, s'havia anat introduint.

Una altra temàtica destacable és el fet de la immigració, una nova situació que havia canviat la feligresia a Catalunya, aspecte que podia ocasionar un destorb per a la divulgació de la llengua i cultura catalanes. Si bé Jubany considerava que s'havia d'atendre aquests feligresos amb la seva cultura, també destacava que no s'havia de renunciar a la utilització de la llengua pròpia per anar fent un procés d'integració dels nouvinguts a Catalunya.

Un altre defensor de la llengua catalana va ser el Dr. Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona, que va pronunciar una conferència el 17 de gener de 1975 al Centre de Lectura de Reus sota el títol "*La Llengua de l'Església*³⁷⁸", dins d'uns actes que es van realitzar durant els mesos de gener i febrer amb el nom de "Flama", símbol de la nostra llengua.

Va dividir la conferència en cinc apartats. Primer, "mots de presentació", on es definia com a membre de l'Església i alhora un ciutadà com els altres. Segon, "una història mil·lenària", on explicava les arrels de la cultura catalana i els moments més decisius de la història de Catalunya. Tercer, "L'Església a Catalunya" on deia, referent a la divulgació i conservació de la llengua i cultura catalanes, que "*L'Església no solament hi té molt a fer, sinó que, en realitat, ja n'hi ha fet i no pas poc, puix des dels inicis hi ha estat sempre present, moltes vegades gairebé sola, i amb influència positiva i en ocasions decisiva*³⁷⁹", i donava referències com els monjos de Sant Benet, la presència en els moments de la formació de Catalunya, l'abat Oliba, i tants d'altres en aquest procés. Quart, "una llengua pròpia per a una cultura diferenciada", on intentava

---

³⁷⁸ Documents d'Església. n° 189, pàgs. 393-412. També publicada al Butlletí oficial de l'Arquebisbat de Tarragona, febrer 1975.

³⁷⁹ Ibid., pàg. 398.

destacar com es formà la llengua i la cultura entre els segles X i XV realçant la figura de Ramon Llull. Destaca com l'anunci de l'Evangeli és va fer en la llengua pròpia i explica com l'església

“almenys en les persones de la clerecia de les parròquies, ha estat normalment fidel al poble, del qual procedeix, i això en gran part és deu a la sàvia llei eclesiàstica, per la qual el sacerdot està incardinat inicialment a la seva diòcesi d'origen. D'ací s'ha esdevingut que ha predicat normalment sempre en la llengua del poble, és a dir, en català, fins i tot quan les pressions culturals o d'altra mena han estat més fortes i n'encloïen l'ús escrit o públic³⁸⁰”.

Cinqué, “l'Església, oberta a totes les llengües”, on pretenia fer entendre que l'Església no fa distincions per la llengua i la cultura, i que es pot resumir en una cita del prelat quan afirma que “*l'Església no té cap cultura, ni cap llengua pròpiament seva, sinó que les assumeix totes en la seva catolicitat*³⁸¹”. Finalment, parlà del fenomen del turisme i les migracions, demanant que s'havien de fer els passos necessaris per aconseguir la integració, i proclamant que: “*L'Església diu “no” a una cultura “standard”, ofegadora, anivelladora i font d'un rebaixament gregari de les comunitats humanes*³⁸²”

Queda clar que fa una defensa de la llengua i cultura catalanes, utilitza arguments que poden ser vàlids per a qualsevol altre situació, però, en canvi, no fa mai cap referència a la situació política viscuda per la llengua i cultura catalanes durant el franquisme. Aquesta seria una de les característiques principals de la majoria de la jerarquia eclesiàstica catalana durant aquest anys: fa una defensa de la cultura en general, però silencia totalment la situació de persecució durant la dictadura.

Tots els bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense és van reunir durant els dies 14, 15 i 16 del mes d'abril de 1975, a la Residència "Mater Salvatoris" del Tibidabo, per tractar diverses temàtiques com ara la regulació del funcionament de la Facultat de Teologia, per millorar l'atenció a l'alumnat i resoldre els problemes econòmics; l'estudi de la memòria sobre el “Servei de Colònies de Vacances”, per superar-ne les deficiències i seguir millorant en l'atenció a la joventut; la busqueda d'assessorament per la implantació de la coeducació a les escoles; la presentació del “Missal Romà”³⁸³ en català amb totes les novetats que s'hi havien anat introduint des

³⁸⁰ Ibid., pàg. 404.

³⁸¹ Ibid., pàg. 405.

³⁸² Ibid., pàg. 410.

³⁸³ En una nota publicada per la Conferència Episcopal Tarraconense el 16 de juliol de 1975, els bisbes catalans deien: “*Les nostres comunitats de Catalunya ja tenen publicat el volum del Missal Romà, en l'edició típica catalana completa, que és el que en llatí promulgà Pau VI, l'any 1970. El Missal és un llibre necessari per celebrar l'Eucaristia, juntament amb els diferents leccionaris. Els bisbes de la Tarraconense ens alegrem de poder oferir aquests llibres a les comunitats de parla catalana. Aquests són*

del Concili i, per acabar, mostrar la seva preocupació pel present i el futur de la llengua i la cultura catalanes. Sobre aquest darrer punt, publicarien una nota titulada “*Sobre la Cultura Catalana*”, molt interessant i que presentem sencera per fer-ne després els comentaris oportuns:

Els bisbes de la Província Eclesiàstica Tarraconense hem considerat el present i les perspectives futures de la llengua i cultura catalanes, sobre les quals existeixen avui, tant una preocupació renovada ciutadana com iniciatives noves i valuoses. Hem reflexionat sobre aquest tema com a ciutadans d'aquesta terra i com a representants d'una Església que vol ser cada dia més solidària amb la sort de cada un dels pobles. Amb això, no pretenem envair la legítima autonomia de les realitats terrenals -en aquest cas, de la cultura humana- sinó fer que l'Església serveixi, segons la seva vocació i possibilitats, a la promoció dels homes i dels pobles.

Ens alegrem de les iniciatives sorgides al si de nombroses institucions i entitats i de les mesures preses per les autoritats públiques en ordre a l'ensenyament de la llengua catalana i a la protecció de la nostra cultura. Amb això se segueix el camí assenyalat per Juan XXIII : "Res no és mes conforme a la justícia que l'acció duta a terme pels poders públics per a millorar les condicions de vida de les minories ètniques, especialment pel que fa a la llengua, cultura, costums, recursos i empreses econòmiques" (Pacem in Terris, n. 90). Els problemes que afecten a la nostra cultura no són una qüestió purament política: constitueixen un problema humà que inclou valors molt importants per a la persona i la comunitat.

Ens adonem del gran nombre de persones i famílies, procedents d'altres Regions d'Espanya, que comparteixen la nostra vida i el nostre treball. Per a ells desitgem que s'eviti tota forma de discriminació; que siguin tractats com a persones i no com a simples instruments de producció; que siguin respectats els seus drets i peculiaritats, al mateix temps que es fomenti la seva integració en la nostra vida social. La nostra missió eclesial exigeix que els sigui donada una atenció pastoral adequada.

Catalunya, dins de la comunitat espanyola, és conscient de la seva forta personalitat, principalment referent a la seva llengua i a la seva cultura. És precís, per tant, que la llengua catalana tingui l'accés que li correspon a l'ensenyament i als moderns mitjans de comunicació social. Això és imprescindible perquè la major part del nostre poble pugui adquirir una formació bàsica en la nostra cultura pròpia.

Convidem a reflexionar sobre aquest punt, d'una manera especial, als responsables de les escoles cristianes i d'institucions educatives dependents de l'Església. Com a bisbes, no podem oferir-los fórmules tècniques; però no deixem d'exhortar-los perquè assumeixin en consciència les seves pròpies responsabilitats, i que, com diu el Concili, "cada dia és major el nombre d'homes i dones que tenen consciència que són ells els autors i promotors de la cultura de la seva comunitat" (Gaudium et Spes, 55).

En aquest camp, també considerem d'especial valor l'acció de tots els cristians. A ells els convidem a treballar activament per conèixer la pròpia cultura, restaurar-la i conservar-la, desenvolupar-la segons les noves condicions i, finalment, perfeccionar-la en Crist.

Confiam, per últim, a l'aportació de tots aquells homes de bona voluntat que entenen que l'accés a la pròpia llengua i a la pròpia cultura forma part dels drets de les minories ètniques, que han de ser reconeguts en el si dels Estats. En efecte, "és competència de l'autoritat pública, no determinar el caràcter propi de cada cultura, sinó posar les condicions i prendre les mesures que promoguin la vida cultural entre tots els homes,

també dins de les minories d'alguna nació. Per això cal insistir sobretot en evitar que la cultura, apartada del seu propi fi, es converteixi en un instrument del poder polític i econòmic" (Gaudium et Spes, n. 59)³⁸⁴.

16 d'abril de 1975

Era la primera vegada que la conferència episcopal tarraconense treia una nota conjunta sobre la importància de la llengua i cultura catalanes des de la II República, ja que a títol personal molts bisbes ja ho havien fet en conferències públiques com Pont i Gol, en fulls diocesans com Masnou, Martí i d'altres o en actes públics com el pregó del Dr. Jubany, alguns dels quals ja hem esmentat.

La justificació de la nota era la preocupació que hi havia en aquells moments en la societat pel tema³⁸⁵, que l'Església, com a institució, havia de recollir per ser solidària amb les reivindicacions dels pobles seguint les pautes donades pel concili Vaticà II. Cal tenir present que, en aquells moments, la majoria de bisbes eren d'origen català o dels països catalans, com el cas dels bisbes Carles o Bascuñana.

Mostraven la satisfacció per les moltes iniciatives que s'estaven fent per introduir l'ensenyament de la llengua i cultura catalanes, per part de autoritats – segurament alcaldes i regidors- i institucions públiques i privades, però ens resulta sorprenent que diguin que els problemes de la nostra cultura no eren polítics, segurament perquè no s'atrevien a criticar la política repressiva feta durant molt temps pel govern en contra de la llengua i cultura catalanes i perquè no volien entrar en polèmiques a pesar de ser a finals del franquisme.

Sobre la inquietud envers la immigració, que des de feia més de vint anys havia arribat a Catalunya, proposaven que els immigrants fossin tractats com a persones sense cap tipus de discriminació, i se'ls integrés dins de la comunitat catalana, argument constant en pròximes declaracions que faran els bisbes com a part d'una església que havia d'arribar a tothom. Sense qüestionar l'espanyolitat de Catalunya, sí que en feien una crida a la personalitat per la seva llengua i cultura, apostaven fermament perquè es pogués tenir accés tant a l'ensenyament com als mitjans de comunicació socials i esperonaven els responsables de les escoles cristianes a ensenyar i a divulgar el català com un dels puntals de l'educació. Acabaven referenciant la Constitució Pastoral

³⁸⁴ www.tarraconense.cat/archivos/docCet1/docCet_148.doc

³⁸⁵ Alguns ajuntaments catalans ja havien previst la introducció de la llengua i la cultura catalanes a les escoles i la formació d'adults. Un exemple pot ser el de Girona que una reunió informativa de la comissió de cultura havia anunciat una sèrie de mesures per la divulgació de l'aprenentatge del català. (16 d'abril de 1975).

“Gaudium et Spes” per reafirmar la necessitat que els Estats reconeguessin la importància que les minories nacionals poguessin gaudir de la seva pròpia cultura.

És evident que, en aquesta ocasió, l'Església catalana fa una aferrissada defensa del fet cultural català i és innegable que alguna cosa estava canviant. Sabem que alguns dels bisbes com Pont i Gol, Jubany, Masnou, Camprodon i Martí ja feia temps que estaven compromesos en la lluita per la utilització del català dins de l'Església i per poder recuperar la plena normalitat de la llengua dins de la societat. Considero que va ser en aquesta qüestió on el compromís del bisbes catalans va ser més ferm, un procés que aquesta generació de prelats culminarà amb el document “Arrels cristianes de Catalunya³⁸⁶”, de finals de 1985, on, a diferència dels documents que estudiem, es faria ja una referència directa al nacionalisme català.

Davant d'aquesta nota de la Conferència Episcopal Tarraconense hi va haver-hi diverses reaccions. Una d'elles van ser les puntualitzacions que van fer un grup de cristians de Barcelona en una carta adreçada al bisbe Ramon Malla, com a secretari de la Conferència. La carta es titulava “3 puntualitzacions a la declaració episcopal sobre la cultura catalana³⁸⁷”, datada el 26 d'abril del 1975 i firmada pels components del “Club Torsimany³⁸⁸”. Després d'accentuar la importància que té la declaració per la recuperació de la llengua, assenyalen tres aspectes sobre els quals volen puntualitzar. El primer aspecte és la denominació de “minoria ètnica” en la declaració dels bisbes, sobre la qual manifesten:

“Som una “minoria” al nostre país?. És prou clar que al nostre propi país som el poble mateix i no pas una minoria. I que al interior de l'Estat espanyol fóra més exacte i més respectuós parlar de pobles, mentre que és inexacte qualificar-nos de “minoria ètnica”, cosa que només té sentit, en tot cas, per relació amb uns “ciutadans normals” és a dir, els habitants de l'antiga Corona de Castella”.

El segon aspecte, és una precisió sobre el tipus de presència de la llengua catalana en l'educació, en els mitjans de comunicació i en la vida pública:

“No es pot deixar de dir que aquesta ha de ser màxima i total, si bé en alguns aspectes podrà ser compartida amb la llengua oficial de l'Administració de l'Estat espanyol. Acceptar-ne un grau menor és admetre la violació dels drets del poble i per tant la injustícia”.

³⁸⁶ Document firmat pels vuit bisbes de Catalunya d'aquell moment. Està considerat el document més important i punt de referència sobre el tractament que l'Església catalana donava al nacionalisme. Va ser redactat per el sacerdot Joan Carreres, que més tard serà bisbe, com confirma el monjo de Montserrat, Bernabé Dalmau en una entrevista feta el programa “Signes del Temps” (TV3) en motiu dels vint-i-cinc anys del document. (19 desembre 2010).

³⁸⁷ Documents d'Església, nº 193, 1 de juny 1975, pàg. 682-683

³⁸⁸ El Club Torsimany estava format per: Josep Camps, Jaume Duch, Ignasi G. Clavel, Josep Giralt, Fèlix Martí Ambel, Josep M. Martorell, Ricard Pedrals, Josep M. Totosaús i Francesc Vergés Tuset.

El tercer aspecte és sobre la immigració, en el sentit que, quan es parla de discriminació i el perill que representa s'ha de pensar també en la que han patit la llengua i la cultura catalanes:

“La declaració diu, molt justament, que els immigrants a Catalunya no han de ser objecte de cap discriminació. Però es deixa de dir que tampoc no ho han de ser la llengua i la cultura catalanes. Fins i tot, parlar tan vagament del “degut accés” del català a la vida pública, sembla deixar la porta oberta a possibles discriminacions”.

Acaba demanant l'aclariment dels punts esmentats i que, en futures declaracions, es tinguin presents aquestes puntualitzacions. Segurament els bisbes tenien, sobre aquesta temàtica, els mateixos problemes que tenia la societat en general: donar preferència al castellà, en les relacions amb les persones que havien vingut de fora, tot tenint present que aquests també haurien de fer l'esforç de conèixer la llengua pròpia de Catalunya. No deixa de ser aquella actitud tan típica dels anys franquistes en què, com ensenyaven a les escoles, a una persona que parlés en castellà, sempre se li havia de contestar en aquesta llengua, sense plantejar-se si coneixia o entenia la llengua catalana..

Una altra reacció a la nota de la Conferència Episcopal Tarraconense fou l'escrit “*Llengua i cultura catalanes*³⁸⁹” del bisbe Masnou, publicat en el full diocesà Vic – Solsona, el 27 d'abril, diada de la Mare de Déu de Montserrat, on exposa quina era la seva posició. Comença fent esment dels moviments que s'estaven produint en les últimes setmanes sobre el fet català i el compromís que tenia, com a bisbe, de mostrar la seva posició, tenint present que sempre havia estat compromès amb el fet reivindicatiu:

“En la línia de valors, la llengua catalana mereix el mateix respecte que les altres llengües. En la línia de drets, el dret personal de parlar-la ha de ser tant respectat com el de les persones que parlen en normalitat altres llengües. Cal dir el mateix a nivell comunitari o de poble: el poble català ha de ser respectat en la seva llengua i cultura com ho han de ser altres pobles. Pel que fa a l'aspecte pastoral, la llengua nativa és l'instrument més apte, més natural i, més exigible, en totes les tasques d'intercomunicació religiosa:: predicació, catequesi, sagraments³⁹⁰”.

Feia servir els mateixos arguments que ja havia utilitzat anteriorment en una carta a Manuel Fraga en defensa d'Òmnium Cultural³⁹¹. Però va una mica més lluny a

³⁸⁹ Documents d'Església, nº 192, 15 de maig de 1975, pàg. 589-592. Estret del Full diocesà de Vic - Solsona, 27 abril 1975. També al Butlletí Oficial del bisbat de Vic, nº 2720-21, juny-juliol 1975, pàg. 157-158.

³⁹⁰ Ibid., pàg. 589.

³⁹¹ El bisbe Ramon Masnou va adreçar una carta el 7 de setembre de 1964 al ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga, amb motiu de la suspensió de l'Òmnium Cultural³⁹¹, després d'un registre (

l'uniformar totes les llengües per igual dins de la comunitat i constatar la situació en què, en aquells moments, estava el català:

....."la història pot constatar que, malgrat circumstàncies adverses – com és ara l'impediment i la manca de l'ensenyança del català i en català a les escoles, o la manca de mitjans massius de comunicació social, etc.-, la nostra parla ha estat emprada de manera connatural en el ministeri de la paraula i dels sagraments. I hem d'afirmar, per amor a la veritat, que a les nostres comarques –com a la majoria de les del País- l'Església ha estat, des del traüt de la guerra civil, substancialment fidel a la llengua de la comunitat que serveix³⁹²....

El bisbe Masnou fa una defensa del valor que ha tingut l'Església en la divulgació de la llengua catalana, que en aquells moments, molt a prop del final del franquisme, encara no era ni una llengua vehicular ni una matèria d'estudi a l'ensenyament. Dedica unes ratlles a la integració dels immigrants i a la necessitat que puguin ser atesos en la seva llengua perquè tinguin una atenció pastoral adequada. Finalment, deixa entreveure com la immigració -a la qual s'ha de servir amb una pastoral adaptada per a ella, com hem dit anteriorment-, la manipulació política, que en general desdibuixa la veritat de les coses per culpa del seu sectarisme i, per últim, els camins que estava seguint la literatura catalana, serien els aspectes problemàtics per a la divulgació de la llengua. Sobre la literatura, no em puc estar de fer una citació del prelat que, ahora, ens diu molt bé quina era la seva personalitat:

Resta encara un detall: la pena que fa, a qui estava acostumat a llegir magnífica literatura catalana, vella i nova, impregnada de sentit cristià i de bon gust, trobar-se a les mans, amb força freqüència, literatura escrita en català, és cert, però amb la recança que inspira el fet meravellós valor de la llengua hagi de ser pretext i vehicle d'antivalors i grolleries, com passa també en altres idiomes³⁹³.

L'escrit acaba indicant que en la comunicació amb Déu qualsevol ha de poder utilitzar la llengua dels seus pares o la que lliurament escollí³⁹⁴.

---

desembre de 1963). Entre altres coses va dir: "*Pedagógicamente, la labor restrictiva que se ha realizado en las escuelas e institutos en el problema pastoral "Catecismo-oración" ha sido pernicioso y sigue siéndolo*"..... "*no se graban bien en el alma las oraciones que se aprendieron en dos lenguas, la de la escuela y la de la familia. Nunca entendí, ni están en la línea doctrinal y práctica de la Iglesia, que para "españolizar" –vocablo raro que a veces se usa – haya que obligar a los niños a rezar con habla que no es la de sus madres. Ningún niño dejará de ser buen español si se le educa como Dios manda en buena pedagogía, por haber rezado en catalán; muchos cuando llegan a mayores, a buen seguro guardan resentimiento por lo contrario*". AAVV. "*Doctor Ramon Masnou. Miscel·lània de reconeixement*" a cura de Genís Samper. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (2007), pàg. 182.

³⁹² Ibid., pàg. 590.

³⁹³ Ibid., pàg. 591.

³⁹⁴ En Josep M. Totosaus en una article "Literatura catalana i teologia", *Qüestions de vida cristiana*, n° 67, abril 1973, pàg. 48-63, ja havia parlat de la secularització de la literatura i l'abandó progressiu de les temàtiques cristianes i havia afegit: "*La literatura pot representar una mediació cultural important a partir d'unes bases històriques comunes i constituir així, un lloc de trobament i de diàleg d'una carta*

També el cardenal Jubany va aprofitar l'homília pronunciada al Monestir de Montserrat durant la festivitat del 27 d'abril de 1975 per intentar lligar la campanya que estava fent l'Església per la reconciliació³⁹⁵ -des de la Santa Seu fins a les conferències episcopals- amb la cultura catalana. La gran qüestió que plantejava es pot concretar en aquestes dues preguntes: és necessària la reconciliació entre la fe cristiana i la nostra cultura catalana? Qui en negarà la necessitat³⁹⁶?

El que preocupava al cardenal Jubany era que el ressorgiment que vivien en aquells moments la llengua i la cultura catalanes no portava necessàriament el signe cristià. Era la mateixa inquietud que havia mostrat el bisbe Masnou sobre la literatura, però, en aquest cas, el cardenal intentava fer una anàlisi de la situació i buscar-hi possibles solucions.

Davant els canvis que s'estaven produint en el món cultural i la presència de noves ideologies, algunes d'elles molt allunyades del cristianisme, es preguntava: “*on són els literats cristians? On són els artistes i els poetes, els tècnics i els científics, que, visquent[sic] la fe cristiana, malden per fer-la present i viva en la nostre cultura renascuda*”³⁹⁷?. Això és el que creava un cert malestar i el cardenal Jubany intentava orientar els cristians per tal que participessin d'aquests canvis culturals. Abans que tot assenyalava dues observacions que, en realitat, no fan res més que seguir reflexions del Concili Vaticà II.

“La primera és que difícilment podem parlar avui i ara d'una “cultura catòlica”. Aquella que conegué abans la nostra història, a través de la qual el missatge cristià fou comunicat de generació en generació, ja no existeix pas. Més que parlar d'una cultura unívocament, cal que parlem de diverses cultures modernes, que s'entrellacen en el teixit de la història moderna, travessant tant els límits de la geografia com la diversitat de les generacions. Els homes d'avui ja no estan immersos en un “món catòlic”, com a expressió de la pròpia vida i de la pròpia existència. Oi més, les manifestacions culturals del món d'avui –amb tota l'extensió que cal donar a la paraula cultura- tenen la seva autonomia i els seus valors propis. El problema, doncs, és planteja quan hom es pregunta com té de fer-s'hi present la fe.

La segona observació sorgeix d'aquesta primera. Cal que siguem conscients del pluralisme de cultures i de llenguatges, en mig dels quals les nacions i els grups humans i ètnics es troben. I aquest pluralisme té com a característiques pròpies, d'una banda, la trobada d'una cultura amb l'altra en

---

massa culta. Espriu pot fer dialogar agnòstics i creients. Així tota obra literària seriosa no es redueix a un revulsiu polític-social; sinó que és, abans que altra cosa, un fet de cultura, i fa, com a tal, un paper mediador cultural”.

³⁹⁵ La XXII reunió de l'Assemblea plenària de la Conferència Episcopal Espanyola, aprofitant l'Any Sant, va publicar una carta pastoral anomenada “*La reconciliación en la Iglesia y en la sociedad*”, 17 d'abril de 1975. Del contingut d'aquesta ja se'n parlarà en el pròxim apartat.

³⁹⁶ Homília titulada “*La reconciliació entre la fe cristiana i la nostra cultura catalana*”. Butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona, 15 juny 1975, pàg. 253 a 256.

³⁹⁷ Ibid., pàg. 253.

l'ànima dels ciutadans i, de l'altra, la convicció conscient d'aquestes de què són ells els qui han de realitzar la seva pròpia i específica identitat. En bona síntesi? Que n'és de difícil la resposta! Es evident que una constant de canviament serà una característica indeclinable³⁹⁸.

La primera observació deixava clar que, al no poder parlar d'una cultura catòlica, sinó de moltes cultures que estaven influïnt en la societat, el problema dels catòlics és com s'havia de fer perquè la fe fos present en les diverses cultures. L'altra observació destacava que són els ciutadans els que estan fent la seva pròpia cultura, amb autonomia, amb els seus valors i de manera canviant. Davant d'això l'Església haurà de buscar mètodes per ser-hi. Per això diu que tot es pot resumir amb: *“Heus ací l'actitud missionera de l'Església, que pot resumir-se amb una sola paraula: presència”*, que concreta dient: *viure el seu “ara i ací” de la seva cultura; copsar-ne tots els seus valors i la seva autenticitat³⁹⁹*, pautes anunciades pel Concili Vaticà II “Ad Gentes”. Després de les observacions, el Dr. Jubany, vol marcar els camins per tornar a situar els cristians dins dels eixos dels nous moviments culturals i, tot i pensar que el camí no seria gens fàcil i que costaria poder guiar els cristians, recordava que la *Gaudium et Spes* ensenyava la ruta que s'havia de seguir dient: *“poc a poc es va congriant una forma més universal de cultura humana, que promou i significa la unitat del gènere humà, sobretot com més sap respectar les particularitats de les diverses cultures”*(n. 54). Per poder portar a terme aquest objectiu dóna una sèrie de consells:

- “tingueu una actitud de simpatia davant de tots els corrents culturals d'avui....
- tingueu amb tothom una actitud de diàleg dins d'un clima sincer de llibertat...
- feu acte de presència, noble i coratjós, ple d'iniciatives i creativitat...⁴⁰⁰”.

El que pretenia era implicar tots els cristians en la recerca dels camins necessaris perquè no es mantinguessin actituds conservadores que el que feien era allunyar l'Església de la nova societat que estava sorgint.

Acabava l'homilia implicant els fidels en els canvis de la cultura catalana, tot dient:

“En una paraula: en la recerca per a una presència futura, activa i vivificadora, de la fe cristiana en la nostra cultura catalana moderna, cal seguir el camí que ens marquen aquestes dues paraules tretes de la cristologia: ni confusió ni separació. No, certament, cap mena de confusió, perquè no estem pas en el temps de la jerarquitzada subordinació de totes les ciències a la teologia, havent aquestes esdevingut conscients de llur

³⁹⁸ Ibid., pàg. 254

³⁹⁹ Ibid., pàg. 254-255

⁴⁰⁰ Ibid., pàg. 255

autonomia; però tampoc separació, que equivaldria a un desconeixement mutu i a un divorci sembrat de barreres i d'incomprensions. La postura adequada és la de recerca i d'acostament per a enriquir i enlairar, conduir cap a Déu la nostra promoció cultural⁴⁰¹.

I assenyalava que “...cal donar més eficàcia a la vitalitat de l'Església. Aquesta és la nostra tasca davant de la cultura catalana d'avui. En els moments canviants que estem vivint, és necessari sentir-se responsable i sentir-se cridat a fer-la...⁴⁰²”, on es demostra que Jubany era molt conscient que les coses estaven canviant i que l'església no es podia quedar al marge i s'havia d'adaptar als canvis.

Darrere aquesta ofensiva en defensa de la llengua catalana per part dels bisbes catalans, s'organitzà un moviment eclesial a l'arquebisbat de Barcelona on més de tres-cents sacerdots demanaren, amb una carta oberta a l'arquebisbe, que el català fos declarat la llengua oficial de la diòcesi. La carta va ser signada, no solament per preveres, sinó per càrrecs significatius com membres del Consell Episcopal i del Consell Presbiteral, alguns Vicaris Episcopals, el prior de Montserrat i diversos provincials⁴⁰³.

La carta comença agraint als bisbes la seva posició en les últimes declaracions i entren en matèria tot dient:

“Això, i la campanya actual per la normalització del català deixa al descobert un problema que demana una solució ràpida: és el fet que, amb la pràctica desaparició de l'ús del llatí, la llengua oficial escrita de l'Església de Barcelona és ara el castellà. En castellà són escrits els decrets, els nomenaments eclesiàstics, els comunicats oficials, els llibres sacramentals, les actes i sentències judicials, i fins i tot la “Guia de l'Església”, el “Butlletí oficial de l'Arquebisbat” i el “Full dominical”.

Aquesta situació era més explicable quan l'Església catalana depenia estretament de la Corona espanyola i hi estava subjecta en aquestes qüestions administratives. Ara, en canvi, ja no es pot sostenir.

La llengua pròpia de l'Església de Barcelona ha de tornar a ser el català a tots els nivells, sobretot en els documentals i en els de comunicació, tal com ho és ja la litúrgia, tot i admetent sempre totes les traduccions a altres llengües que es vegin pastoralment aconsellables.

Li preguem amb tota insistència que vulgui prendre les mesures oportunes per a normalitzar com més aviat millor aquesta situació anòmala. Ho demana el bé de la nostra Església i del nostre poble⁴⁰⁴.

El que estaven proposant els preveres era que el català, que fins aleshores només s'utilitzava en la litúrgia⁴⁰⁵, és convertís en la llengua oficial del bisbat. El text pot ser

---

⁴⁰¹ Ibid., pàg. 256

⁴⁰² Ibid., pàg. 256

⁴⁰³ Els provincials eren els caps territorials de les institucions religioses, com escolapis, els jesuïtes, els salesians, etc.

⁴⁰⁴ “Correspondència”, n° 134-135, maig-juny 1975, pàg. 8. La carta portava la data de 10 de maig de 1975.

interpretat com una súplica, però en realitat és molt reivindicatiu, tot i el seu llenguatge suau. Sabent que tenen la raó i han de lluitar per la plena normalització del català en totes les activitats i publicacions de l'Església catalana, els bisbes són molt prudents en aquesta temàtica, tret d'excepcions com Masnou i Martí.

Seguint amb l'objectiu de divulgar la llengua i la cultura catalanes podem fer referència a la 12a. reunió del Consell del Presbiteri de l'Església de Tarragona presidida per l'arquebisbe Dr. Josep Pont i Gol, on es dona a conèixer la ponència de Mn. Miquel Barbarà "*Actituds pastorals del clergat davant el moment polític actual*", en el qual podem destacar l'apartat sobre els drets fonamentals que, en el seu punt número tres, assenyala:

“ Defensar els drets de Catalunya com a poble no és més que l'aplicació concreta a casa nostra de la doctrina del Magisteri sobre els drets dels pobles a la seva identitat, tenint present el deure d'atendre els immigrants, de respectar-los els drets fonamentals i ajudar-los a integrar-se. En aquest sentit cal treure tant aquelles maneres de pensar i d'actuar que diuen que en això l'Església no hi ha de fer res, com les que diuen que és posar-se en política⁴⁰⁶”.

Volien deixar ben clar que una de les missions de l'Església catalana era la defensa del drets de Catalunya i que aquest document, que estava dirigit a tot el clergat de la diòcesi de Tarragona, n'indicava les pautes a seguir. S'ha de tenir present que va ser aprovat per tot el Consell per unanimitat. També volen assenyalar que, a partir des del respecte que tenen a la immigració, la seva intenció és poder col·laborar en el procés d'integració dels immigrants a la realitat catalana.

Voldria acabar aquest apartat sobre la lluita pel reconeixement del català en l'Església amb unes paraules del monjo de Montserrat Maur M. Boix en la seva homilia el dia de Sant Jordi, que diu: “...*Ara podrà ser bo de fer-ne així més explícita la conclusió: Que, havent de ser cadascú allò que és, el català cristià no serà cristià si no es de debò català. De la mateixa manera que el cristià no català, si no respecta i valora degudament el català, no podrà dir-se realment cristià*⁴⁰⁷”.

---

⁴⁰⁵ “El bisbe d'Urgell acaba autoritzar (a finals de 1974) que els registres parroquials es puguin fer en català. És únic bisbe que ho havia fet. Això vol dir que totes les actes dels sacraments es fan a Catalunya en castellà. D'aquest fet increïble no en podem pas culpar l'Estat espanyol. L'autorització del bisbe Joan recau sobre un fet que ja era autoritzat pel dret, per la lògica i pel sentit comú. Tan autoritzat, que ho hem de considerar en el fons obligatori. Tant de bo que les parròquies de les altres diòcesis s'animin a fer el mateix sense necessitat d'autoritzacions expresses”. Josep Camps “Qüestions de vida cristiana” n° 75/76, febrer de 1975, pàg. 201.

⁴⁰⁶ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Tarragona. Octubre 1977, pàg. 20

⁴⁰⁷ Boix, Maur M, “*Del Sermó de Sant Jordi*” Revista Serra d'Or, n° 188, 15 maig 1975, pàg. 9

6.- L'ATEMPTAT I MORT DE CARRERO BLANCO, PRESIDENT DEL GOVERN

El 20 de desembre de 1973 el president del govern, l'almirall Carrero Blanco, va ser assassinat per un comando d'ETA. El fet va provocar una forta commoció dins de les files del franquisme ja que era impensable que s'hagués pogut produir un fet semblant. L'Església espanyola es va bolcar en l'organització de funerals i en declaracions sobre la figura del president, tot i les diferències que havien tingut durant els últims anys. L'Església catalana, per no ser menys, va seguir les directrius donades des de la Conferència Episcopal i també varen fer una gran quantitat de funerals "*corpore in sepulto*" i les seves corresponents homilies⁴⁰⁸.

En primer lloc, voldria destacar l'homilia pronunciada pel cardenal Jubany a la catedral de Barcelona el dia 21 de desembre de 1973. Va començar amb una reflexió sobre el que significava la mort i la fe, i l'esperança en la salvació que l'acompanya. I afegia que:

"Estamos vivamente afectados por las tristes, trágicas y reprobables circunstancias en las cuales ha encontrado la muerte el presidente del Gobierno de la nación, excelentísimo señor don Luis Carrero Blanco, así como otros hombres fieles a su servicio. Se trata de un nuevo crimen que se suma a la larga lista de víctimas de la violencia que dolorosamente está marcando la historia de nuestro siglo, tan orgulloso de sus progresos técnicos y de sus conquistas sociales⁴⁰⁹".

Més endavant, després de donar el condol als familiars de les víctimes i de reprovar la violència, va agregar:

"Hace poco más de veinticuatro horas –momentos antes de su muerte- don Luis Carrero Blanco, fervoroso cristiano, participó en la celebración de la Eucaristía. Es muy posible, que en la personal línea de honradez y fidelidad al cumplimiento de sus deberes, tuviera presente las necesidades de España en su plegaria dirigida al Señor. Hoy somos nosotros los que le tenemos presente: no para pedir por el acierto en su misión de gobierno, sino para rogar por el eterno descanso de su alma".

---

⁴⁰⁸ Segons la revista *Vida Nueva* cinc van ser els eixos de pensament expressat pels bisbes: 1) *Condenación sin atenuantes del atentado*; 2) *Esfuerzo de elevación cristiana a la luz de una teología de la muerte*; 3) *Incitación a la serenidad y la reflexión y a que esta muerte no sea un retroceso de la justa libertad en el país*; 4) *Elogios –más o menos intensos y extensos- a las virtudes personales, humanas y cristianas del fallecido*; 5) *Abstención, casi absoluta, de la valoración de su ideología y de su gestión política. Micho menos apología del régimen*. *Vida Nueva*, nº 914-915, 5 i 12 de gener de 1974, pàg. 4-5.

⁴⁰⁹ *La Vanguardia*, 21 de desembre de 1983, pàg. 11

L'homilia acabava demanant a tots els presents que no era el moment per l'odi, sinó per la pau i la serenitat.

Com podem veure, el cardenal Jubany va fer una homilia no dedicada a exaltar la figura política del president del govern, sinó centrada en la condemna de la violència i en les qualitats que el difunt tenia com a fervorós creient. També va fer una crida general a la serenitat, ja que els ànims estaven molt exaltats i temia que hi hagués un brot de violència: *“extienda en todos los corazones la serenidad y el amor y desvirtúa la capacidad de odio y de mal que todavía existe en el mundo y amenazan la paz” ..... no caigamos en la tentación de cualquier forma de violencia* ⁴¹⁰. És clar que en aquells moments la situació a Catalunya⁴¹¹ no era gens favorable a fer un gran elogi de la figura d'un dels principals responsables de la política repressiva en els últims anys.

Els altres bisbats catalans també van fer funerals per l'ànima del president del govern i les homilies van ser molt semblants a la del cardenal Jubany, amb una condemna unànime a la violència i incidint en el compromís cristià que tenia Carrero Blanco. El bisbe Martí Alanís de la Seu d'Urgell, el 22 de desembre de 1973, entre d'altres coses va dir que: *“Como personas y como cristianos hemos de repudiar la violencia: el evangelio es paz y amor (.....) don Luis Carrero Blanco acudía a cumplir su deber cotidiano como jefe del gobierno, después de hacerlo como cristiano* ⁴¹²”. També a Lleida, el bisbe Ramon Malla va fer una homilia que, a més de incidir amb les mateixes qüestions ja esmentades, va aprofitar per fer una alabança del difunt en uns termes i un llenguatge més pròxim a l'emprat en altres diòcesis espanyoles que no catalanes:

“Tenemos dolor convertido en súplica de paz eterna por la persona que se ha ofrecido por completo a sus ideales y dio su vida por la patria y dolor compartido para las otras personas que con él murieron” .....
“Debemos tener un sentimiento profundo de amor que no excluye a nadie, pues se siente el dolor por los hechos que de ninguna manera pueden justificarse. Ha desaparecido –continuo diciendo- una figura eminente pero nos queda toda su vida, su conducta, su ejemplo constante y modo de actuar” ⁴¹³.

Com a tall d'exemple ens podem fixar en les paraules del cardenal Tarancón, en l'homilia de la missa “corpore in sepulto” del 21 de desembre. Després d'expressar la

---

⁴¹⁰ Ibid., pàg. 11

⁴¹¹ No hem d'oblidar que hi havia hagut diferències entre alguns bisbes catalans i el govern, per els incidents de Maria Mitjancera i la posterior detenció dels 113. Els bisbes varen reclamar la llibertat de reunió i associació. Però les diferències més importants es van donar amb la Conferència Episcopal Espanyola i la seva pastoral “La Iglesia y la comunidad política” i en l'Assemblea Conjunta.

⁴¹² *La Vanguardia*, 23 de desembre de 1973, pàg. 6

⁴¹³ Ibid., pàg. 6

seva indignació pels fets que havien passat i d'elogiar les qualitats cristianes del difunt, va fer un seguit de lloances de Carrero Blanco:

“No soy yo quien debe hacer ahora la semblanza completa de nuestro hermano. Pero si debo decir que su honradez a toda prueba –reconocida, además, por todos- su dedicación abnegada y fiel al servicio de la patria en cargos de máxima responsabilidad, su sencillez y humildad que le hacían estar siempre dispuesto a aceptar el sacrificio rehuyendo, en lo posible, el aplauso y hasta el reconocimiento que este sacrificio merecía, su fe viva que le hacía acudir a la oración frecuentemente y a participar todos los días de la Eucaristía.....” “Vamos a prometerle al Señor –siguió diciendo el cardenal Tarancón- nuestra fidelidad a su ley y a todo su mensaje y nuestra entrega en beneficio de todos nuestros hermanos y de nuestra gran familia: la patria⁴¹⁴”.

Les paraules ens mostren una gran admiració per Carrero Blanco, màxim responsable de la política que s'estava fent en aquells moments a Espanya, sense ni una sola crítica a la seva actuació, perquè en aquells moments no era fàcil fer-la, per la seva profunda fe i participació activa en cerimònies religioses, i perquè normalment no s'acostuma a fer llenya d'una persona morta. Tarancón va arribar a dir, en el funeral que es va fer posteriorment, el 22 de desembre, que en una carta escrita un any abans i en diverses converses li havia dit que: “*Ser hijo de la Iglesia es para mí más importante que ser vicepresidente del Gobierno*⁴¹⁵”. Tot i aquesta actitud, a la sortida de la missa del matí i en l'enterrament que es va fer a la tarda, el cardenal Tarancón va ser escridassat per la multitud amb crits de “*Tarancón al paredón*⁴¹⁶”, frase molt comentada en aquells moments i que seria utilitzada per l'extrema dreta cada vegada que hi hagués algun incident entre l'Església i l'Estat franquista. Les raons les podem trobar en les diferències entre l'Església Espanyola i l'Estat arran de la publicació del document de la Conferència Episcopal “*La Iglesia y la Comunidad Política*” el 23 gener de 1973, tal i com hem vist en un capítol anterior. Contribuïeu també a enrarir l'ambient altres documents de la Conferència Episcopal Espanyola, així com la campanya sobre la Reconciliació, la defensa de l'Objecció de Consciència, les

⁴¹⁴ *La Vanguardia*, 22 de desembre 1973, pàg. 6

⁴¹⁵ Martín Descalzo, José Luis. “*Tarancón, el cardenal del cambio*” Editorial Planeta. Barcelona (1982), pàg. 192-194. També a *la Vanguardia*, 23 desembre 1973, pàg. 6.

⁴¹⁶ Com ens explica el mateix cardenal Tarancón en les seves “*Confesiones*”, tot havia estat preparat pels Guerrillers de Crist Rei dirigits per Sánchez Covisa. Els fets es varen produir a la sortida del funeral, al matí del 22 de desembre i durant l'enterrament, a la tarda del 22 de desembre. Van ser protagonitzats per unes dues-centes persones als crits de “Assassí”, “Tarancón al paredón” i “obispos rojos”. No hi va haver cap intervenció de les forces d'ordre públic que van deixar fer. També resulta curiós que la majoria de diaris no van fer esment d'aquestes paraules, assenyalant que hi havia hagut petits incidents. Per més informació consultar : Enrique y Tarancón, Vicente, “*Confesiones*” PPC, Madrid (1996), pàgs. 606-622. També hi ha referències en Martín Descalzo, José Luis. “*Tarancón, el cardenal del cambio*” pàg. 186-202.

denúncies sobre els fets que estaven passant en algunes diòcesis i les tensions que es vivien a moltes parròquies, ja fos per agressions de grups d'extrema dreta o per sancions i obertures de procediments judicials a preveres per reflexions o homilies que havien fet⁴¹⁷.

Aquest malaurats fets no van canviar la línia que havia decidit l'Església sota la direcció del cardenal Tarancón i la Conferència Episcopal Espanyola. De totes maneres, hi havia algunes dissidències entre les quals podem destacar la del primat d'Espanya, Marcelo González i el bisbe de Conca, Guerra Campos. Els bisbes catalans van estar al costat de les propostes que havia anat fent l'òrgan col·legial espanyol, tot i que alguns eren força conservadors, com el bisbe de Solsona, Bascuñana, i el de Lleida, Ramon Malla.

6.1.- Recerca d'una nova política (1973 - 1975). La fi del Règim.-

L'elecció de Carlos Arias Navarro com a nou president del govern va provocar una sèrie d'expectatives en la societat espanyola. Durant aquest període polític hi va haver moltes controvèrsies entre el govern d'Arias Navarro i els grups més immobilistes del règim. La declaració de la creació d'associacions polítiques dins del "*Movimiento*", "l'esperit del 12 de febrer"⁴¹⁸ que havia generat moltes discussions, va coincidir amb la campanya per la reconciliació de l'Església i va ser interpretada pels sectors eclesials més conservadors com un intent de deixar al marge l'obra política feta pel govern de Franco i de retornar a una política democràtica, tant rebutjada pels franquistes. En una reflexió que va fer la revista *Vida Nueva*, en l'editorial i sota el títol "*La política religiosa del gobierno Arias*"⁴¹⁹ s'indicaven una sèrie d'aspectes positius i negatius del

⁴¹⁷ En els últims temps s'havia publicat, per part de la Conferència Episcopal, tres nous documents: "*Sobre el Año Santo de la Reconciliación*" (maig 1973); "*Sobre la objeción de conciencia*" (desembre 1973); i "*Problemática de los acontecimientos recientes*" (desembre 1973). Es poden consultar a Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), pàgs. 279-285.

⁴¹⁸ Els quatre projectes del programa d'Arias Navarro conegut com "*L'Esperit del 12 de febrer*", es varen veure frenats pels ultres. Aquest projectes foren els següents:

- *L'Estatut d'Associacionisme Polític* (associacions dintre del Règim i degudament controlades pel "Consejo Nacional del Movimiento"). Aquest projecte va portar molta polèmica entre els sectors partidaris de reformes i els sectors ultres. Al final es van imposar els ultres que van aconseguir que les associacions fossin dins del moviment.

- *Llei d'Incompatibilitats de Procuradors en Corts*, que si bé ja fou publicada, cal manifestar que no va arribar mai a posar-se en pràctica.

- *Llei de Règim Local*, la qual preveia l'elecció dels alcaldes mitjançant sufragi successiu, llevat de les ciutats de Madrid i Barcelona, i la possibilitat de crear mancomunitats supranacionals.

- *Reforma de la Llei Sindical*, de la qual no es va arribar a realitzar-se cap projecte.

⁴¹⁹ *Vida Nueva*, nº 969, 15 febrer 1975, pàgs. 3-5 (223-225).

primer any de govern. Considerava positiu tot el que s'anava fent a favor de la llibertat, la participació i la millor distribució de la riquesa. Es valoraven com a fets que afavorien l'entesa amb l'Església, la millora en les relacions amb l'Estat i la possibilitat de poder arribar acords,, acabar amb els malentesos i solucionar algunes reivindicacions en educació. Així mateix, les bones intencions del gabinet –format majoritàriament per persones creients- podien temperar la pressió dels grups ultres, cada vegada més anticlericals i disminuir l'agressivitat envers les comunitats més progressistes de l'Església.

Hi havia també aspectes negatius. Tot i que semblava un pas endavant, el discurs d'Arias Navarro del dotze de febrer no va ser capaç de donar suport a la renovació de l'Església. Les reformes proposaven millorar els drets humans i buscar una obertura política, però Arias no va aprofitar l'avinentesa per demanar consell a l'Església que tenia una llarga experiència en la defensa dels drets humans. El govern a més, desconeixia l'església real sorgida del Concili, feia costat als vells postulats que defensaven els sectors conservadors i, mostrava una total falta de diàleg, davant dels problemes sorgits a l'Església.

El règim no havia entès que l'Església estava canviant a Espanya i al món. Els grups més conservadors no volien acceptar, de cap de les maneres, l'evolució de l'Església de Roma, fruit de les reformes conciliars, una església ara oberta als nous temps i als canvis que s'havien produït en la societat. Si a aquest fet hi afegim que aquests grups estaven molt vinculats amb els sectors més influents del règim, podem comprendre el gran ressò que van tenir totes aquelles actuacions, que es consideraven allunyades de l'essència franquista. Tot això motivà les grans divergències que hi va haver en aquests dos anys fins a la mort de Franco, i en podem destacar dues: l'afer del bisbe Añoveros i la campanya per reconciliació.

6.2.- El cas Añoveros.-

El 24 de febrer de 1974 es va llegir en la majoria de les parròquies de la diòcesi de Bilbao una homilia anomenada “*El cristianismo, mensaje de salvación para los pueblos*”⁴²⁰, elaborada pel seu bisbe Antoni Añoveros, en la qual es feia una crida al

---

⁴²⁰ En el seu moment el règim va impedir que fos publicada als diaris. El diari Ya del 3 de març de 1974 deia: “«Y lamentamos —añade— que razones jurídicas obvias nos impidan probar lo que decimos dando su texto, aparte de que hacerlo sólo serviría para fomentar la polémica. Si no tuviera consecuencias jurídica su publicación, los lectores verían que es menos de lo que ellos puedan suponer”». També van ser

reconeixement de la identitat cultural i lingüística del poble basc. Començava amb una reflexió sobre el problema basc, dient:

“Reduciéndolo a lo esencial, puede expresarse de esta manera: mientras un grupo de ciudadanos, aunque con matices distintos, afirman la existencia de una opresión del pueblo vasco y exigen el reconocimiento práctico de sus derechos, otros grupos rechazan esta acusación y proclaman que todo intento de modificar la situación establecida constituye un grave atentado contra el orden social⁴²¹”

La visió que tenia del problema basc era molt semblant a la realitat que es vivia en aquells moments, una divisió entre aquells que lluitaven pel reconeixement dels drets culturals bàsics i els que volien impedir-ho i mantenir l'estatus que els havia proporcionat el franquisme. És lògic que aquestes paraules molestessin el règim ja que no havien reconegut mai la diversitat dels pobles d'Espanya. Añoveros donava els arguments eclesials pel reconeixement de les particularitats dels pobles, i afegir:

“La Iglesia de Cristo es un signo visible y eficaz de salvación para todos los hombres. Pero la persona humana nace en un pueblo, recibe de él la lengua, la cultura, las tradiciones, en una palabra, su rostro espiritual. Las personas hacen a los pueblos; pero, a la vez, los pueblos modelan, en gran parte, a las personas. Cada pueblo es una muestra del poder inagotable de creación del espíritu humano.”

.....“La dimensión social y política de la salvación cristiana afecta no sólo a las personas, sino también a los grupos étnicos y a los diversos pueblos, en cuanto que son la expresión colectiva de una comunidad de personas humanas”

.....“El derecho de los pueblos a conservar su identidad incluye también la facultad de estar dotados de una organización sociopolítica que proteja y promueva su justa libertad y su personalidad colectiva”.

Era una defensa de la identitat del poble basc, tal com ja havia contemplat el Concili Vaticà II. El que molestava de l'homilia era que posava en qüestió la política de l'Estat espanyol, i la manca de llibertat per a la cultura basca, la catalana i la gallega,

“El Estado ha de estar al servicio de las personas y de los pueblos y ha de respetar sinceramente el pluralismo social y cultural existente en el país”

“El pueblo vasco, lo mismo que los demás pueblos del Estado español, tiene el derecho de conservar su propia identidad, cultivando y desarrollando su patrimonio espiritual, sin perjuicio de un saludable intercambio con los pueblos vecinos, dentro de una organización sociopolítica que reconozca su justa libertad”

---

retirats per la policia el diari “El Correo de Andalucía” del dia quatre, per publicar part d'aquesta. Quedava ben clar l'impediment de publicar l'homilia. Aquesta homilia era la tercera que el bisbe havia enviat als preveres de les parròquies de la diòcesi del Bilbao i que segons indicava el Vicari General de Pastoral s'havia de llegir íntegrament, sense fer-ne cap interpretació per evitar qualsevol tipus de problemes amb les autoritats.

⁴²¹ L'homilia està publicada sencera en la següent pàgina web: <http://recherche.univ-lyon2.fr/grimh/ressources/nacionalismos/paisvasco/1974homilia.htm>.

Demana pluralisme social i cultural, cosa impensable en la mentalitat del règim, i alhora reclamava la normalització de la llengua basca en l'ensenyament i en els mitjans de comunicació:

“Sin embargo en las actuales circunstancias, el pueblo vasco tropieza con serios obstáculos para poder disfrutar de este derecho. El uso de la lengua vasca, tanto en la enseñanza, en sus distintos niveles, como en los medios de comunicación (prensa, radio, televisión). Está sometido a notorias restricciones. Las diversas manifestaciones culturales se hallan también sometidas a un discriminado control”.

Només feia dotze dies que el president Arias Navarro havia presentat el que es va anomenar “l'esperit del 12 de febrer”, on deixava entreveure la possibilitat d'una obertura política que, en realitat, mai es va arribar a fer. El que deia l'homilia, en aquest context, havia de molestar un règim que estava fent el possible per discriminar qualsevol altra cultura que no fos l'espanyola d'arrel castellana. Persistia aquella frase tan divulgada a finals de la guerra civil de “*Si eres espanyol, habla espanyol*”, més de trenta anys després.

La resposta del govern d'Arias Navarro va ser, primer, una arrest domiciliari del bisbe i del seu vicari general, José Angel Ubieta, el 27 febrer 1974, com a pas previ aconseguir l'expulsió del bisbe d'Espanya. En una nota feta pública pel Ministeri d'Informació i Turisme, publicada als diaris el dimarts 5 de març, qualificava l'homilia com un “*Un gravísimo ataque a la unidad nacional española que consagran las leyes fundamentales del Estado*”⁴²², i explicava que s'havia intentat que l'homilia no fos llegida, però que el bisbe Añoveros s'hi havia negat, per la qual cosa consideraven que pretenia incitar la discòrdia entre els ciutadans i atemptar contra la convivència dels espanyols. La nota argumentava les raons de mantenir el bisbe i el vicari episcopal en arrest domiciliari per evitar possibles atemptats contra les seves persones, i explicava que hi havia un avió preparat a l'aeroport de Sondica per traslladar-los a Roma, cosa a la qual el bisbe es negava si no era per ordre directe del Papa.

Arran d'aquesta situació, el cardenal Tarancón, cap de la Conferència Episcopal Espanyola, va reunir-se amb l'arquebisbe castrense, Fray López Ortiz, el cardenal Bueno Monreal, el cardenal Narcís Jubany i el bisbe Yanes, secretari general de l'episcopat⁴²³. Després d'una llarga reflexió van decidir que s'aplicaria l'article 2341 del

⁴²² *La Vanguardia*, 5 de març de 1974, pàg. 4

⁴²³ Martín Descalzo, José Luis. “*Tarancón, el cardenal del cambio*” Editorial Planeta. Barcelona (1982), pàg. 209 i següents.

Còdex de Dret Canònic, que establia la possibilitat d'excomunió a aquells que impedissin de manera directa o indirecta l'exercici de l'activitat episcopal.

Com ens diu el mateix Tarancón⁴²⁴, la situació va ser molt tensa fins el 3 de març de 1974, quan per indicació de Franco, que no volia tenir l'Església en contra, es van començar a fer els passos necessaris per acabar amb una situació que la inexperiència de Carlos Arias havia provocat.

El 9 de març de 1974 la Comissió Permanent de la CEE va publicar una nota on mostrava la seva posició, després de ser informada pel mateix bisbes Añoveros:

“Le sorprendieron dolorosamente algunas de las interpretaciones hechas públicas sobre la homilía per él aprobada”[.....] “se pretendía atacar la unidad nacional y sembrar la discordia entre los ciudadanos”. Lo cual – dijo- es falso y no puede estar más lejos de sus verdaderos propósitos”.

“Tales interpretaciones resultan especialmente dolorosas e inaceptables para quien como él, amando las peculiaridades de la comunidad que en cada caso la Providencia le ha deparado”[.....] “su constante amor a España y el respeto y lealtad debidos a la unidad nacional”.

“... Solo pretendía iluminar cristianamente, lejos de cualquier intención política partidista, las consciencias de los católicos sobre un tema que, según el juicio del propio prelado, de sus colaboradores y de los organismos diocesanos consultados, requería una orientación pastoral⁴²⁵”.

Tot i que aquestes paraules van ser interpretades per alguns diaris com una rectificació, en realitat només pretenien donar una explicació del perquè s'havia fet l'homilia, interpretant que no era una ingerència política i que no pretenia qüestionar la unitat d'Espanya. De totes maneres, a una part del clergat, sobretot la més progressista, la nota els va semblar poc valenta i que no defensava els drets i les particularitats de l'Església.

Acabava la nota donant suport al bisbe Añoveros, justificant les seves raons i assenyalant que el poder civil no pot jutjar una homilia pastoral:

“La Comisión Permanente manifiesta su fraterna y cordial comunión con el señor obispo de Bilbao en su situación como la presente” [.....] Es competencia de la Santa Sede juzgar con autoridad las actuaciones pastorales de los obispos. Si el poder civil, por su parte, creyera encontrar en alguna de aquellas actuaciones concretas una violación del orden jurídico, a él correspondería ejercitar su acción utilizando los cauces concordados” [.....] en el caso presente, la situación resulta particularmente delicada y difícil, porque pone de manifiesto la necesidad de

⁴²⁴ Ibid.,. Concretament, en la pàg. 217, el cardenal Tarancón afirmava: “*La solución vino cuando Arias expuso ante Franco lo que tenía preparado (la ruptura con Roma, el despido del nuncio) y Franco se dio cuenta del disparate que suponía aquel plan. Parece que les dijo: ¿ Pero adónde queréis llevarme? Para Franco era una obsesión eso de que el Gobierno que choca con la Iglesia es Gobierno que cae. Se lo advirtió una vez a Perón, pero no le hizo caso y fue la causa de su ruina. Así que Franco desbarató todo lo que se había preparado*”

⁴²⁵ Iribarren, Jesús. “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*”. BAC. Madrid (1984). Pàg. 288.

dejar bien claras las mutuas relaciones entre la comunidad política y la Iglesia⁴²⁶”.

La Comissió Permanent, a part de donar un clar suport al bisbe, volia deixar constància que en els afers pastorals, l'únic competent era el Vaticà, i que el govern espanyol s'havia d'atendre a les premisses pactades en el Concordat vigent des de 1953.

La qüestió és va resoldre amb una breu nota feta publica pel govern espanyol, després del consell de ministres del 15 de març de 1974, que el ministre d'Informació i Turisme, Pio Cabanillas, va lliurar als periodistes i on deia:

«Los últimos acontecimientos han puesto de manifiesto, una vez más, que las normas vigentes en la materia no son adecuadas a la actual realidad y que resulta urgente un nuevo replanteamiento.

El Gobierno tiene plena conciencia de ello y está decidido a proveer sin pausa al respecto, para clarificar las relaciones entre el Estado y la Iglesia, conforme a las orientaciones de colaboración y mutua independencia⁴²⁷”.

En realitat el que va voler fer el govern va ser passar pàgina, perquè com ja hem dit, Franco no volia tenir problemes amb l'Església. Mentrestant, el bisbe Añoveros va fer unes curtes vacances a Màlaga esperant que es refredés la situació.

6.3.- Les repercussions del cas Añoveros a Catalunya.-

Aquest fet va tenir la seva transcendència a Catalunya, i en una part important de l'església catalana. El diari *La Vanguardia* deia: “*Por otra parte, han continuado hoy las adhesiones a la persona del prelado bilbaíno, muchas de éstas enviadas desde las diócesis catalanas, directamente o a través de los respectivos obispos⁴²⁸”.* Uns suports que sortien de tot Catalunya, encara que la majoria no van ser fets públics per la censura que hi havia establerta i per les lògiques polèmiques que això hauria comportat.

El més rellevant, possiblement, va ser l'escrit del bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanís, sota el títol “*Reflexions sobre els fets de Bilbao⁴²⁹”*, publicat per la revista *Església d'Urgell⁴³⁰* el març de 1974.

---

⁴²⁶ Ibid., pàg. 289

⁴²⁷ *La Vanguardia*, 16 de març de 1974, pàg. 1

⁴²⁸ *La Vanguardia* 8 de març de 1974, pàg. 5.

⁴²⁹ *Documents d'Església*, n° 169, 1 maig 1974, pàg. 591-594

⁴³⁰ La revista *Església d'Urgell* va ser creada pel bisbe Martí Alanís el 1972 i encara es publica avui dia. La reflexió va ser feta en el n° 22, març de 1974, pàgs. 1-4. Estava dividida en tres parts: Protagonistes, Homília i Suggestiments finals.

En primer lloc, el bisbe Joan fa una introducció en què assenyala que els fets es poden donar per acabats i creu, per aquest motiu, que és un moment idoni per poder fer-ne una valoració, potser encara no definitiva.

Comença expressant la seva admiració i adhesió al bisbe Añoveros i espera que el fet no li resti capacitat per seguir essent pastor de l'església. També destaca el paper de la premsa en tot aquest assumpte i la llibertat amb què ha actuat, però també fa notar els inevitables judicis precipitats:

“En obrir-se un ampli ventall d'opinions, s'ha descobert amb pena, per exemple, que els problemes regionals resten incompresos fins i tot per òrgans aperturistes afectes a l'Església⁴³¹”.

S'ha de tenir en compte que la qüestió regional era un dels temes que més preocupava el règim i, de rebot, la majoria de la premsa espanyola la qual procurava evitar polèmiques sobre el fet, cosa que els hauria pogut comportar la censura i fortes multes econòmiques. Destaca, el bisbe Joan el paper jugat per la jerarquia de l'Església i la unitat que ha mostrat en suport del bisbe de Bilbao, sempre amb un esperit de conciliació però amb fermesa:

“Tothom estava observant, però sobretot els altres bisbes, car, del resultat final depenia un grau ben alt d'independència i seguretat de l'episcopat espanyol. A nivell de Conferències Episcopals regionals i d'altres institucions, les ganes d'intervenir han estat neutralitzades per la rapidesa dels esdeveniments i també per respecte a les altes instàncies on es portava el cas⁴³²”.

Disculpa la falta d'intervenció de la Conferència Episcopal Tarraconense, però posa de relleu que s'havien fet reunions a Balaguer, La Seu i d'altres llocs, per demostrar l'alt interès del bisbe i feligresos. També, vol destacar la importància que tenia poder manifestar la independència de l'Església del poder temporal.

Més endavant assenyala la preocupació de les autoritats civils pels canvis dins de l'Església després del Concili, i afegeix:

“Com el cas ha passat a ésser una força més que empeny a una negociació d'altura, només en aquest marc general es podrà jutjar, amb el temps, de l'encert de les decisions preses. Un encert ha estat, en tot cas, haver oblidat l'anècdota de Bilbao i haver-la diluït en un conjunt més ampli”.

“L'Estat espanyol es veu afectat inevitablement pels programes postconciliaris de l'Església que de vegades s'apliquen amb ingenuïtat i en un tempteig de variada interpretació. Cal reconèixer-ho. Però també l'Església es veu afectada per l'organització sociopolítica de l'Estat i ambdós

⁴³¹ *Documents d'Església*, nº 169, 1 maig 1974, pàg. 591, o *Església d'Urgell*, nº22, març 1974, pàg. 2

⁴³² *Ibid.*, pàg. 592, o pàg. 2.

ho són per les característiques tradicionals del nostre catolicisme, polític i bel·licós, més popular que intel·lectual i conflictiu amb els propis pastors⁴³³.

Queda molt clara la defensa dels canvis que s'havien de produir, segons el seu entendre i els de la Conferència Episcopal espanyola, en les relacions Església-Estat. Dóna per acabat el problema que havia sorgit al bisbat de Bilbao, qualificant-lo com un fet anecdòtic, la punta d'una qüestió molt més ampla, com era el fet de renovar les relacions amb l'Estat.

Insisteix després en les dificultats que comporta l'aplicació de les decisions que s'havien pres en el Concili, sobretot pel model d'organització política i pel caràcter tradicional del catolicisme espanyol, un catolicisme que veu polititzat -la seva implicació en política és totalment evident durant els anys del franquisme-, bel·licós -eren molt freqüents les actituds bel·ligerants d'alguns bisbes i preveres com "La Hermandad Sacerdotal"⁴³⁴, completament identificats amb el règim- i populista més que intel·lectual, és a dir, amb visió més pròxima als costums propi del poble espanyol que no a una creença més profunda i més basada en els continguts evangèlics. Per acabar, recorda la conflictivitat que hi havia en aquells moments amb una part important dels preveres -les multes a les homilies, la presó de Zamora, els anomenats "curas rojos", etc-. Es podria considerar una homilia tant o més crítica que la que havia fet el bisbe Añooveros, encara que s'havia de fer un lectura profunda de les seves paraules per poder-les interpretar.

La segona part de la reflexió es centra en la qüestió regional i en el significat que tenia l'homilia i la problemàtica que presentava. Considera que, tot i ser un tema delicat, no s'ha de deixar escapar l'ocasió de tractar-lo:

"Jo no veig que vagi contra la unitat de l'Estat espanyol. Tot el més, el text suggereix una altra manera d'entendre-la. Però ni això: pròpiament demana més atenció als trets específics del poble basc, especialment la llengua. S'estableix, amb això, una certa connexió política que la nostra Administració hauria de saber realitzar a favor seu. Tots temeríem, en canvi, que els problemes de les minories ètniques es convertissin en bandera d'ideologies estranyes"⁴³⁵.

⁴³³ Ibid., pàg. 592, o pàg. 2.

⁴³⁴ La Hermandad Sacerdotal va fer arribar una nota al govern on donaven la seva opinió sobre la homilia: "se lamenta la actitud de monseñor Añooveros y se estima su escrito como ambiguo, inoportuno y desorientador para el pueblo cristiano; se duele de que se haya creado un conflicto precisamente dentro del Año Santo de la reconciliación y en víspera de la actualización del Concordato entre la Santa Sede y el Estado español y se apoya decididamente la enérgica actitud del Gobierno al servicio de la unidad de España". *La Vanguardia*, 9 de març de 1974, pàg. 4.

⁴³⁵ Ibid., pàg. 593 o *Església d'Urgell*, pàg. 3

La seva reflexió és un toc d'alerta al règim perquè faci un canvi i faciliti la normalització de les llengües autòctones i, a la vegada, els trets característics de les diferents cultures que formen l'Estat espanyol. La seva por és que aquesta lluita sigui aprofitada per ideologies -se suposa que feia referència als moviments marxistes que eren els capdavanters de la lluita antifranquista en aquells moments- que, a la llarga, siguin contraproductius amb una manera més conservadora d'entendre la política que tenien els bisbes en aquells moments. I aprofita l'avinentesa per reivindicar la cultura catalana, de la qual era un destacat defensor:

“Les nostres cultures regionals –i amb això em refereixo també a Catalunya- estan amenaçades. El fenomen de la universalització cultural, la immigració desequilibradora, el desinterès dels mateixos afectats, la falta de comprensió en l'opinió pública de les regions centrals i la manera de funcionar l'escola i dels mitjans de comunicació en són causes variades. A les mateixes comunitats de l'Església sovint se sacrifica l'idioma indígena per no fer l'esforç d'un servei duplicat. Ja es veu que l'Administració no és l'única responsable, però, havent assumit en els temps moderns d'una manera progressiva l'escola i les comunicacions socials, és també la que s'ha de preocupar, encara que costi sacrificis, de donar una cultura diversificada. Així tinc entès que es fa en molts països. La presència que té el català a l'escola i els mitjans de comunicació és tímida, per no dir inexistent⁴³⁶”.

Paraules de defensa de la llengua i cultura catalanes que no tenen res a envejar a les que havia fet el bisbe Añoberos. I per això ens preguntem, per què no van tenir la mateixa transcendència?. Potser el govern no volia encetar un tema que ja havien donat per tancat; o perquè el bisbe de la Seu d'Urgell no tenia tant impacte mediàtic per la menor importància de la diòcesis que regentava; o perquè al ser copríncep d'Andorra, entrava dins de les seves facultats la defensa de la llengua oficial que hi havia a Andorra; o senzillament, perquè les coses començaven a canviar dins del règim. No podria assegurar quina és la raó vàlida, però és evident que la defensa que fa de la llengua estava en sintonia amb la majoria dels bisbes que en aquells moments ocupaven les diòcesis catalanes.

També entona un “*mea culpa*” quan parla del flac servei que fa una part del clergat en no divulgar la cultura pròpia perquè els suposava un esforç suplementari en els actes litúrgics. Però, tot i això, considera que ha de ser l'administració la que ha d'assumir la tasca de divulgar la cultura i cuidar que les llengües i cultures minoritàries tinguin el seu paper en l'escola i en els mitjans de comunicació socials.

---

⁴³⁶ Ibid., pàgs. 593-594, o pàg. 3.

Per acabar la reflexió donava una sèrie de suggeriments molt subtils sobre les noves fórmules de relació entre Església i Estat, que havien de basar-se en la independència i la col·laboració:

“Dubto que la situació actual, que ho demana amb urgència, ho faciliti amb eficàcia. És encara molt fluida i agressiva. Hi ha també molts canvis que s'estan operant que caldrà conduir més amb prudència, habilitat i paciència, que d'altra manera” [.....]

“Finalment, els esdeveniments porten a entendre la importància de la unitat dels cristians a l'entorn dels pastors, que, si bé han d'escoltar, necessiten també, la confiança i la fidelitat de tots⁴³⁷”.

El bisbe Joan, com hem pogut veure, no tenia gaire confiança en les futures relacions entre el règim franquista i l'Església, ja que considerava que, tot i ser molt fluïdes, eren també molt agressives per les implicacions que, en aquells moments, tenia una part important de la comunitat catòlica amb el govern. És per això que pensa que els canvis que s'havien d'anar produint havien de fer-se amb prudència, habilitat i paciència, conceptes que impliquen lentitud en la realització dels canvis i dificultats per l'actitud de gran part del govern.

Per últim, recordava als fidels la necessitat de donar suport als bisbes en aquesta tasca de canvis que s'havien de produir, amb una clara referència als fets que havien passat en la diòcesi de Bilbao i en d'altres.

El cardenal Jubany, acabava una homília que va pronunciar el 3 de març de 1974, sobre “La identitat cristiana que neix de la fe”, assenyalant que havia de donar orientacions cristianes sobre dos fets que s'havien produït en els últims dies: l'aplicació de la pena de mort a Puig Antich⁴³⁸ i Heinz Chez⁴³⁹ el 2 de març i l'assumpte del bisbe Añoveros.

Sobre el cas Añoveros va dir que estava en comunió fraterna amb ell, i va afegir:

“El segundo hecho lo constituyen los acontecimientos que tienen lugar en la diócesis de Bilbao. Dolorosamente sorprendido, me aflige la situación en que se encuentra el obispo de aquella ciudad, hermano mío en el episcopado. El ha obrado de la manera como ha creído, en conciencia, que debía cumplir su misión episcopal. Yo no tengo derecho a juzgar su actuación, ya que ello corresponde al Papa. Pero deber mío es sentirme en comunión fraterna con él, porque todos los obispos hemos recibido una

⁴³⁷ Ibid., pàg. 594, o pàg. 4.

⁴³⁸ Salvador Puig i Antich fou un militant del MIL (Moviment Ibèric de Alliberament) català de caràcter anarquista, actiu durant els anys seixanta i començaments dels setanta. Va morir executat el 2 de març de 1974, a la presó Model, després de ser jutjat per un Tribunal Militar i condemnat a mort com a culpable de la mort del subinspector de 23 anys Francisco Anguas Barragán. Va representar la represàlia del règim per la mort de Carrero Blanco.

⁴³⁹ Heinz Chez, que en realitat es deia: Georg Michael Welzel, d'origen alemany, va ser ajusticiat el mateix dia que Puig Antich a la presó de Tarragona, per la mort d'un guàrdia civil. Delinqüent habitual. Van ser els dos últims ajusticiats a Espanya pel mètode del garrot vil.

misma consagració i hemós sido instituidos por el Espiritu Santo miembros del Colegio Episcopal, que rige la Iglesia de Dios. En estos momentos deseo ardientemente que él pueda ejercer sin dificultades su poder espiritual y su Jurisdicción. Oremos todos para que exista en nuestra Iglesia de España, tal como lo deseó el Papa en la audiencia del día 28 de enero último, una verdadera unión de los fieles con sus pastores, unión de éstos entre sí, unión de todos en Cristo, fuente y medio de unión vivificante, para caminar compactos, sin titubeos, con valentía, con serenidad y confianza⁴⁴⁰.

Aquestes breus paraules, de suport al seu homòleg de Bilbao, demostrava en que estava dolgut pels fets que havien passat. No entrava a valorar l'homilia perquè no volia crear més polèmica de la que ja hi havia en aquells moments, però es mostrava esperançat que tornés a poder exercir la seva jurisdicció ja que en aquells moments es trobava sota arrest domiciliari.

Són paraules molt diferents de les del bisbe d'Urgell, possiblement perquè van ser proclamades quinze dies abans, en plena crisi, i calia actuar amb prudència, seguint, segurament, les instruccions donades pel Nunci, monsenyor Dadaglio, amb qui, com diu el mateix diari, havia tingut una breu entrevista⁴⁴¹ a l'aeroport de Barcelona, en l'escala que va fer de tornada de Roma. També s'ha de tenir en compte que, com diu el cardenal Tarancón, el cardenal Jubany s'havia mostrat contrari a l'homilia, l'havia qualificat de: "*francamente imprudente, inaceptable por varias razones*"⁴⁴². Les raons que donava eren la utilització de paraules dubtoses com la de poble, que no significava el mateix en les diferents parts del text; que algunes cites pontifícies estaven tretes de context i eren incompletes; que no s'adequava ni en la forma ni en el tarannà a una homilia, tot i que reconeixia que algun dia els bisbes haurien de parlar d'aquesta qüestió. Acabava dient que no es corresponia amb l'autèntica doctrina de l'Església. Podríem dir que amb aquestes paraules, el cardenal Jubany⁴⁴³ definia com pensava en relació a les cultures minoritàries o, senzillament, criticava Añoveros perquè no era el moment oportú per defensar-lo?

El cardenal no volia donar una interpretació que molestés al govern i que pogués considerar com una interferència amb el poder temporal. Com hem vist i veurem en altres moments, defensava la llengua i la cultura catalanes i la seva importància, però seguint amb la seva habitual actitud de no voler crear cap conflicte amb el règim.

⁴⁴⁰ *La Vanguardia*, 5 de març de 1974, pàg. 4

⁴⁴¹ *Ibid.*, pàg. 4

⁴⁴² Enrique y Tarancón, Vicente. "Confesiones". PPC, Editorial y Distribuidora S.A. Madrid (1996), pàg. 628.

⁴⁴³ Resulta realment sorprenent que el cardenal Jubany digués aquestes raons, ja que dos mesos després, en el pregó dels Jocs Florals de Barcelona el 5 de maig de 1974, va fer una defensa molt gran a la utilització del català com a llengua d'Església en el seus actes litúrgics.

En canvi, els vicaris episcopals de Barcelona van enviar una carta de suport al bisbe Añoveros el 3 març de 1974, on deixaven ben clar el seu compromís amb les paraules de l'homilia:

“Els qui us adrecem aquesta carta, vicaris episcopals de l'arxidiòcesi de Barcelona, volem fer-vos arribar, en aquests moments difícils, el testimoni de la nostra més profunda comprensió, de la nostra estima més sincera, de la nostra identificació més absoluta. La vostra actitud pastoral ens edifica, ens estimula. Lliga, als nostres ulls, amb aquella de sant Pau que s'estimava més deixar salvada la llibertat de la paraula de Déu que la del seu propi cos. I és que, avui com ahir, no és possible als pastors d'il·luminar sense perill certes zones de la vida humana amb la llum de l'Evangelí.

Volem afegir, també, que ens ha alegrat particularment que l'objecte de la vostra il·luminació pastoral hagi estat, aquesta vegada, el fet basc. En efecte, els drets de les llengües, de les cultures i, en definitiva, dels pobles que resulten minoritaris en el conjunt del nostre Estat no han trobat gairebé mai un recolzament exprés i raonat en la veu dels bisbes. En aquest sentit, han tingut més poca sort que altres drets socials. I els qui treballem a les diòcesis afectades sabem com resulta de dolorós i negatiu aquest buit, amb vista al testimoni de veritat i d'independència que pertoca a l'Església de donar davant de tothom: les majories i les minories. Podeu estar ben segur, senyor bisbe, que també ací, a Catalunya, amplex sectors humans se senten avui confortats espiritualment per la vostra paraula il·luminadora⁴⁴⁴”.

La carta ens mostrava una clara posició a favor de l'homilia del bisbe Añoveros. Estaven totalment d'acord amb el seu contingut i la necessitat que hi hagués un suport molt més ampli per part de tota l'església. Feien una lloança a la llibertat de la paraula i constataren els perills que podria comportar. Evitaven, però, de tractar obertament el problema de llibertat d'expressió que en aquells moments hi havia a l'Estat. Amb un símil evangèlic, “*sant Pau que s'estimava més deixar salvada la llibertat de la paraula de Déu que la del seu propi cos*⁴⁴⁵”, evidenciaven, però, les dificultats que comportava dir les coses pel seu nom.

Els vicaris episcopals també volien destacar el suport a la temàtica de l'homilia, ja que la problemàtica del poble basc tenia una gran similitud amb la que estava vivint el poble català. Feien una defensa dels drets de les llengües i les cultures minoritàries i retreien el poc compromís dels bisbes en favor d'aquestes, mostrant les dificultats que els proporciona aquesta actitud i recordant que l'Església ha de ser defensora de la veritat i de la independència enfront d'altres poder, sobretot, de les majories que es volen imposar sobre les minories.

Finalment, volien assenyalar que dins de Catalunya, amplex sectors estaven d'acord amb les paraules del bisbe Añoveros i que això els reconfortava espiritualment.

⁴⁴⁴ *Documents d'Església* n° 168, 15 abril 1974, pàg. 523-524.

⁴⁴⁵ *Ibid.*, pàg. 524.

Una carta molt compromesa i molt valenta, sobretot, davant la situació que s'estava produint en les relacions entre l'Església i l'Estat.

Seguint en aquesta línia de resposta a l'homilia, trobem una carta signada per més de 1200 persones, la majoria membres de la comunitat cristiana dels caputxins de Sarrià, que varen adreçar al cardenal Jubany. No hem d'oblidar que aquesta comunitat ja havia estat un referent en lluita per les llibertats amb episodis com la Caputxinada⁴⁴⁶

La carta deia, entre altres coses:

“ Arran dels fets que s'havien derivat de la lectura a moltes esglésies de Bilbao de l'homilia de Mnr. Añooveros, “El Cristianismo, mensaje de salvación para los pueblos”, i havent llegit aquesta homilia amb la qual ens solidaritzem, els sotasignats, membres de la comunitat cristiana dels caputxins de Sarrià, ens dirigim a Vtè., demanant-li que l'Arquebisbat de Barcelona i tots els bisbats de la Tarraconense es manifesti oficialment, clarament, i amb tota urgència sobre els esdeveniments coneguts i que poden ser motiu de greus mals pel poble de Déu a Espanya”.

Creiem que altres pobles tenen motius per adherir-se i comprendre l'esmentat document. Un d'ells el nostre, que, anàlogament al “problema basc”, viu el “problema català”. Més encara quan bisbes d'altres zones que no pateixen el problema ens han passat al davant en aquesta presa de posició”.

Desitgem que l'Autoritat Eclesiàstica es defineixi respecte al document, que n'apliqui la relació al poble català, que ens mostri la veritat i l'oportunitat, i que no és cap atemptat a la unitat d'Espanya sinó una crida al desenvolupament harmònic de tots els seus pobles ofegats per la pruija d'uniformitat i de centralisme. Desitgem, també, una presa de posició i una comunicació a favor del bisbe Añooveros i del P. Ubieta, vicari general de Pastoral⁴⁴⁷”.

L'escrit mostra, amb nitidesa, la posició de compromís i de total solidaritat amb l'homilia del bisbe Añooveros i el seu contingut, per la similitud de la problemàtica basca amb la catalana. Tenien la intenció d'intentar que la jerarquia catalana prengués una actitud de suport envers els fets que estaven passant i mostrés un suport implícit al bisbe Añooveros i al seu vicari episcopal. Altres bisbes de fora de Catalunya ja ho havien fet, tot i no tenir una problemàtica com la que hi havia al país basc⁴⁴⁸. Volien que la jerarquia reconegués el problema català i emetés un comunicat favorable a la llengua i a

⁴⁴⁶ Nom en que és coneguda l'assemblea constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona que es va celebrar al convent dels caputxins de Sarrià, a Barcelona, del 9 a l'11 de març de 1966, hi assistiren 450 representants d'estudiants, professors i intel·lectuals. També va ser el origen de la Taula Rodona Democràtica de l'oposició catalana, i reforçà la incorporació a la lluita antifranquista d'importants sectors eclesiàstics.

⁴⁴⁷ http://ddd.uab.cat/pub/ppc/quiinf/quiinf_a1974m4d16.pdf. Conté una sèrie de documents de treball trobat en el dipòsit digital de la Universitat Autònoma de Barcelona. Provenen d'una revista anomenada Quinzena Informativa. Butlletí d'informació interior, de distribució clandestina, possiblement, publicada a Barcelona. 15 abril 1974, pàg. 6. Forma part del Fons A. Viladot en el CEDOC.

⁴⁴⁸ Un exemple d'aquest fet pot ser que en la reunió episcopal de la província eclesiàstica de Sevilla (bisbes de l'Andalusia occidental i de la baixa Extremadura) dels dies 5 i 6 de març donaven un suport explícit a l'homilia del bisbe Añooveros. Es pot veure a la revista “Ecclesia” n° 1683, del 16 de març de 1974, pàg. 15.

la cultura catalanes, per acabar amb la discriminació que estava patint. Creien que ja començava a ser hora que els bisbes catalans diguessin la seva i es comprometessin en la lluita per aconseguir el reconeixement i la divulgació de la cultura catalana, tan abandonada i perseguida pel govern central amb la seva política d'uniformització i centralització.

Però aquesta no va ser l'única, sinó que, com ara veurem, hi va haver una gran quantitat de declaracions, escrits i mostres de suport al prelat basc per tot Catalunya, destacant les de la diòcesi de Barcelona. Per començar assenyalem *“El Grup cristià de promoció i defensa dels drets humans”⁴⁴⁹* de Barcelona que va enviar una carta, datada el 5 de març de 1974 de solidaritat i d'admiració al bisbe Añoveros per tot els seus punts de l'homilia que interpretaven com un gest de fidelitat al poble basc:

“Estamos convencidos que su actitud es una actitud netamente evangélica y conforme a los principios del Concilio Vaticano II, y de denuncia profética, tal como muy bien nos ha expuesto los Obispos españoles en su documento del pasado año *“La Iglesia y la comunidad política”*.”

“Puede estar seguro, señor Obispo, que una gran parte de los cristianos de Cataluña compartimos sus puntos de vista....”

“Los problemas que usted denuncia en su documento son los mismos que tenemos en Cataluña, por este motivo su situación actual nos afecta profundamente....”

Su gesto ha despertado una gran esperanza en grandes sectores del pueblo cristiano e incluso en sectores alejados de la Iglesia, como son el mundo obrero, los jóvenes, los intelectuales, etc.⁴⁵⁰”.

No deixa de ser una carta més de suport, però introdueix algunes novetats, com ara que l'homilia està d'acord amb els principis del Concili Vaticà II o amb el document tant controvertit de *“l'Església i la comunitat política”*. També insisteix en la identificació dels problemes del País Basc amb els que pateix Catalunya, cosa que es va anar repetint en la majoria d'escrits de suport que es varen fer en aquells moments.

Es pot discutir l'afirmació que gran part dels cristians catalans compartien les seves inquietuds, ja que, tot i el ressò que va tenir en els diaris el fet Añoveros i que l'homilia va circular de forma clandestina, una gran majoria de la població no va tenir l'ocasió de llegir-la per culpa de la censura.. Sí que va ser molt coneguda dins dels moviments de lluita obrera, estudiantil i en comunitats compromeses de cristians de base.

⁴⁴⁹ El Grup cristià de promoció i defensa dels drets humans va ser creat a Barcelona el 1966. El seu fundador va ser Joan Carrera, vicari episcopal i posteriorment bisbe auxiliar de Barcelona, juntament amb un grup de laics vinculats a moviments cristians i de defensa del món obrer.

⁴⁵⁰ http://ddd.uab.cat/pub/ppc/quiinf/quiinf_a1973m5d5.pdf. Quinzena informativa, 15 març 1974, pàg. 4-5. Fons A. Viladot en el CEDOC.

Seguint amb aquest reguitzell de mostres de suport, trobem la declaració que va fer l'Assemblea d'Eclesiàstics de Catalunya, reunida a Barcelona el 9 de març de 1974, amb l'assistència de 178 eclesiàstics que van firmar la declaració⁴⁵¹. Començaven expressant la seva adhesió a l'homilia i es solidaritzaven amb l'actitud de fidelitat a les seves paraules que mantenien tant el bisbe com el seu vicari episcopal, malgrat el bloqueig policial i l'intent d'aconseguir el seu exili per part del govern. A continuació feien una crida a les comunitats cristianes parroquials, i a d'altres, perquè comunicessin públicament la seva adhesió per considerar que el suport era molt important, sobretot en les esglésies que es trobaven en situacions similars com evidentment era el cas de Catalunya. I afegien:

“Creiem que preses de posicions serenes com la que celebrem –ni agressives ni vergonyants– marquen de manera clara la distància i autonomia de la fe i de la comunitat eclesial en relació a qualsevol estructura política”.

“En el context actual del país, mancat dels drets fonamentals com són els d'associació, reunió i expressió, manifestem la nostra protesta per la manipulació oficial de la informació, en contra de l'homilia de Mons. Añoveros. També afirmem la necessitat que a Catalunya, igual que els altres pobles de la península, es respectin i s'apliquin aquells drets dels pobles tal com el bisbe de Bilbao els ha formulat”.

A part de les mostres de suport i de solidaritat que contenen quasi tots els escrits d'aquells moment, en aquests hi podem destacar tres aspectes: la crida que es fa a la independència de l'Església respecte a qualsevol tipus de poder polític; la reivindicació dels drets d'associació, reunió i expressió, que des de feia temps era una petició de moltes pastorals o homilies de diversos bisbes, així com també de la Conferència Episcopal Tarraconense en la seva carta pastoral “*Per un esforç de renovació i reconciliació*” o de la Conferència Episcopal Espanyola en el document “*La Iglesia y la Comunidad Política*”; la demanda de respecte dels drets dels pobles, en clara sintonia amb la carta pastoral del bisbe Añoveros. Resulta clar el sentiment reivindicatiu que tenia una part important del clergat català en aquells moments. També ens mostra, una vegada més, la implicació d'una part de les comunitats eclesials per aconseguir els drets naturals de la llengua i la cultura catalanes, sense implicar-se, com era habitual, en la reivindicació dels drets nacionals polítics de Catalunya. Acaben l'escrit demanant a la Conferència Episcopal Tarraconense que doni suport explícit al bisbe Añoveros i a la seva homilia.

---

⁴⁵¹ Quinzena informativa, 15 març 1974, pàg. 6. Fons A. Viladot en el CEDOC.

Igualment resulta força significativa la circular que els vicaris episcopals de Barcelona van fer arribar a totes les parròquies de la seva demarcació, datada el 9 de març de 1974. No hem d'oblidar que ja havien fet una carta de suport al bisbe de Bilbao i al seu vicari episcopal, com ja hem recordat anteriorment. En aquesta ocasió pretenen donar unes orientacions als sacerdots per instruir els fidels sobre aquest afer. Assenyalen sis consideracions que a continuació esmento:

“ 1.- Els fets són prou coneguts. Cal subratllar-ne dos aspectes importants: l'homilia de Mons. Añoveros llegida als temples de Bilbao, el passat dia 24 de febrer, constitueix un acte normal dins l'exercici del ministeri propi del bisbe; les mesures restrictives de la llibertat de moviment adoptades contra ell i contra el seu Vicari de Pastoral, i les acusacions contingudes en la nota del Ministeri d'Informació i Turisme del dia 3 de març són inacceptables⁴⁵²”.

L'homilia era un fet normal i estaven totalment en contra de les mesures preses pel govern. Per tant, indicaven la posició que havien de mantenir els capellans en les parròquies, ja que, teòricament, els vicaris episcopals comptaven amb el vistiplau de l'Arquebisbat. Tot i referir-se a un organisme oficial al qual no era gaire freqüent criticar i, menys, de manera contundent, qualificaven d'inacceptables les acusacions del Ministeri d'Informació i Turisme:

“ 2.- Mons. Añoveros ha comptat amb el recolzament de la Santa Seu, mostrat especialment, amb l'elogi que li tributa l'“Osservatore romano”[sic] del dia 4; amb signes evidents de comunió dels seus diocesans; amb el recolzament d'altres bisbes (paraules de Mons. Jubany a la catedral de Barcelona el dia 3, declaració, molt important, dels bisbes d'Andalusia, el dia 7); amb innumbrables adhesions personals i col·lectives de tot Espanya”.

“ 3.- Quant el dret i l'obligació que tenen els bisbes de donar orientació cristiana sobre les qüestions temporals, recordem el text, entre els molts que es podrien citar, el de la Gaudium et Spes 76: “que sempre i arreu li sigui permès – a l'Església- de predicar la fe amb tota la llibertat, d'ensenyar la seva doctrina sobre la societat, d'exercir entre els homes la seva funció sense traves, d'exposar el seu judici moral, àdhuc en coses que toquen l'ordre polític, quan ho exigeixen els drets fonamentals de la persona o la salvació de les ànimes⁴⁵³”.

Amb aquest dos apartats donaven arguments oficials perquè els preveres de les parròquies poguessin adoptar una actitud favorable a les instruccions donades pel bisbe de Bilbao i argumentar les seves paraules. Després, entraven de ple en el problema de les cultures minoritàries que estaven marginades, tot dient:

“ 4.- Quant a la qüestió temporal il·luminada aquesta vegada pel bisbe de Bilbao: el respecte degut als diversos pobles, llengües i cultures que conviuen dins l'Estat espanyol, nosaltres, catalans, sabem per experiència

⁴⁵² Quinzena informativa, 15 març 1974, pàg. 7-8. Fons A. Viladot en el CEDOC. El subratllat és en el document.

⁴⁵³ Ibid., pàg. 7

com és important. Per això no té res d'estrany que la darrera Carta pastoral dels bisbes de la conferència episcopal tarraconense també l'esmenti: "En la vida política hem d'arribar a un efectiu reconeixement jurídic dels drets de reunió, d'associació i d'expressió, com també dels de les minories ètniques existents en el nostre país (*Per un esforç de renovació i reconciliació, II c*). Els documents en què els nostres bisbes basen la seva afirmació figuren igualment –i és lògic- entre el que cita Mons. Añoveros".

" 5.- L'homília del bisbe de Bilbao, en afirmar els drets del poble, la llengua i la cultura basques, s'absté d'assenyalar solucions polítiques concretes, i se situa en la responsabilitat de la funció pastoral que li és pròpia. Estan mancades, doncs, de base, les acusacions que li han estat fetes en aquest punt⁴⁵⁴".

Podem constatar que en l'apartat quart s'intentava justificar la falta d'una declaració conjunta dels bisbes catalans sobre aquest esdeveniment, fent referència a la carta pastoral que havien publicat el 27 de gener de 1974 on, després d'una extensa declaració, en l'apartat dedicat a la reconciliació amb els germans, demanaven les llibertats per a tothom. Aquesta reivindicació no era la primera vegada que es feia, ja s'havia fet amb motiu de algunes actuacions de la policia en reunions de l'Assemblea de Catalunya, com en els fets de Maria Mitjancera i en d'altres; però en moments de màxima tensió com eren aquests, les declaracions escassejaven. Seria perquè hi havia un acord de la Conferència Episcopal Espanyola entre tots els bisbes?. Possiblement, però no hi ha constància d'aquest fet, ja que seguint amb la seva tradicional prudència, els bisbes no volien afegir més polèmica a les vores.

Així mateix era força significatiu l'interès que tenien perquè no s'interpretessin com una ingerència política les paraules escrites pel bisbe Añoveros. S'hi haurien pogut interpretar, tenint en compte la situació que estava vivint el país basc, i més concretament l'Església basca. Les multes a capellans per les seves homilies, l'empresonament d'alguns clergues a la presó de Zamora i els atemptats de l'ETA provocaven un gran nerviosisme al govern d'Arias Navarro.

Destaquem, per acabar, els consells que dóna la circular per evitar de crear tibantors amb les persones immigrades considera que la falta d'informació podria conduir a una mala interpretació del suport a la cultura pròpia. Per això deien:

" 6.- De cara a les persones immigrades, cal referir-se a aquesta qüestió amb delicadesa i conscients que arrossegueu molts perjudicis. Hem de tractar-los ben expressament com a ciutadans, membres de les nostres comunitats, absolutament iguals als nadius. Serà bo anar ajudant-los a descobrir que la defensa d'aquests drets forma part de la defensa de tots els drets humans propugnats per l'Església, que són mútuament solidaris, de tal manera que no se'n pot negar un que no resultin perjudicats els altres. En aquest sentit pot resultar pedagògic subratllar la carta dels bisbes

---

⁴⁵⁴ Ibid., pàg. 7-8

d'Andalusia⁴⁵⁵ que afirma: “Y por lo que atañe al texto homilético en cuestión, después de la atenta lectura del mismo, consideran justas las apreciaciones de la oficina informativa del Obispado de Bilbao, y que el contenido y la forma de las homilías han pretendido exclusivamente una iluminación cristiana de problemas pastorales de aquella diócesis, sin intención política partidista. Cualquiera otra intención que se quiera atribuir a dichas homilías no corresponde en absoluto a la propia del prelado, ni de su vicario general de pastoral⁴⁵⁶”.

Cal tenir en compte que la immigració era ja molt nombrosa, i que durant els anys cinquanta i seixanta havia portat molta gent a Catalunya, sobretot de les regions del sud d'Espanya. Davant aquesta situació els vicaris episcopals demanaven als capellans de les parròquies molta cura per no generar suspicàcies en aquest fidels i per evitar malinterpretacions, alhora que demanen que siguin tractats igual que els catalans de la comunitat. Hi havia diferències en el tracte dins de les parròquies?. No hem trobat cap constància d'això. És possible que fessin referència a alguns petits incidents que s'haurien donat, com podien ser diferències d'opinió d'algunes persones quan s'utilitzava el català en la litúrgia o a la incomprensió d'altres per comentaris que podien fer alguns sacerdots en les homilies. També hem de tenir en compte que la majoria dels immigrants vivien en barris de l'extraradi i, per tant, moltes de les parròquies eren de nova creació i presidides per clergues molt compromesos. És per això que no crec que fessin falta tantes reserves. En les parròquies del centre de la ciutat, freqüentades, en canvi, per les classes benestants i la classe mitjana és possible que s'haguessin de prendre precaucions, ja que una part tenia vinculació amb el règim i bastants eren d'origen castellà o utilitzaven aquesta llengua de manera habitual. Suposo que s'està fent esment d'aquestes persones, perquè al contrari no tindria gaire sentit. La idea era fer entendre que l'Església havia d'ésser solidaria amb tots els pobles i, per tant, que menysprear els drets d'uns comportava, a la llarga, un bé per a tots. Volien que tot es fes amb molta cura perquè ningú es pogués sentir ofès.

També resulta força significativa la carta que els abats i provincials religiosos de Catalunya van adreçar al bisbe Añoberos amb els següents termes:

“En nom dels abats i dels provincials de Catalunya, i personalment en el nostre, us volem expressar la nostra adhesió més plena pel gest que heu tingut, en unió amb els vostres col·laboradors més propers, en il·luminar amb la doctrina de l'Església els problemes més vius que afecten la vostra diòcesi. Us ho diem des d'unes circumstàncies –les del poble català- molt semblants a les vostres, identificats amb el mateix afany apostòlic que ho anima, amb sentiments d'agraïment ben profund perquè, amb el poble basc, heu tingut present a la vostra homilia els pobles ibèrics que es troben en les

⁴⁵⁵ El subratllat que apareix en diferents parts del text es troba en la circular original.

⁴⁵⁶ Op. Cit. Quinzena informativa.... pàg. 8.

mateixes condicions. Compartim amb Vós i amb els vostres la mateixa esperança i us saluden respectuosament”.

Cassià M. Just, president; Joan Botam, secretari⁴⁵⁷.

Era una més de les mostres d'adhesió que va rebre el bisbe de Bilbao. El més significatiu era que representava tot el clergat regular de Catalunya i, inequívocament, la seva identificació amb el prelat basc estava marcada per una problemàtica que també s'estava vivint a Catalunya: el reconeixement de la llengua i les cultures minoritàries per part del govern d'Espanya.

Sobre la idea d'una part de la societat que alguns capellans s'estaven ficant en política i que aquesta no era la seva missió, hem de tenir en compte que el règim havia mantingut una imatge molt negativa de la política, sobretot la democràtica. Resulta curiós que sempre es presentés la tasca de Franco i dels seus governs més com un servei a Espanya que no pas com una activitat política, que és el que en realitat era. L'Església no va voler restar al marge de les acusacions que se li estaven fent i és per això que es varen publicar alguns articles d'opinió, d'entre els quals destaquem l'editorial del Full parroquial de Tarragona del 14 d'abril de 1974, sota el títol de “*S'han ficat en religió*”⁴⁵⁸:

“Darrerament s'ha fet córrer la frase “s'han ficat en política” per indicar les suposades o reals intervencions de l'Església en l'esfera autònoma d'allò que és temporal. Ara no es el moment de precisar l'ambigüitat d'aquesta frase (p. e. defensar els drets de l'home no és ficar-se en política. Concili Vaticà II, *Gaudium et Spes*, 76). Però, si hi ha una esfera autònoma en allò que és temporal, també hi ha una esfera autònoma en allò que és religiós.

L'interès per defensar l'autonomia d'allò que és temporal ha d'anar acoblat amb l'interès per defensar l'autonomia necessària d'allò que és religiós, en aquest cas, de l'Església. També és pot donar una intromissió indeguda d'allò que és temporal en l'Església. De aquesta manera es podria repetir la frase oposada que insinuàvem, és a dir: “s'han ficat en religió”⁴⁵⁹.

L'editorial intenta donar la volta a la campanya de desprestigi de diversos mitjans de comunicació envers opinions, homilies, pastorals i alguns articles de revistes religioses que havien sorgit des de la jerarquia eclesiàstica i del clergat, s'havien fet sobretot a partir dels últims esdeveniments com el cas Añoveros o l'aplicació de la pena de mort. Aquesta actitud era una seqüela de moltes de les crítiques d'aquells moments al govern i a la seva política. Per això, des d'aquesta editorial, en plena campanya per la separació de l'Església i l'Estat, s'interpretava que les qüestions temporals també formaven part de les tasques del clergat, ja que ells constituïen una part de la societat i

⁴⁵⁷ *Documents d'Església*, n° 168, 15 abril 1974, pàg. 521-522.

⁴⁵⁸ *Documents d'Església* n° 170, 15 maig de 1974, pàg. 649-650.

⁴⁵⁹ *Ibid.*, pàg. 649.

per tant tenien tot el dret a donar la seva interpretació a qualsevol cosa que els afectés, a ells i als seus fidels.

La editorial continuava reconeixent que en alguns casos, es produïen intents d'instrumentalització de l'acció de la mateixa Església i afegia:

“...Se la vol posar al servei d'ideologies diverses, de signe variat. Es volen instrumentalitzar celebracions eucarístiques, associacions aparentment religioses, actes de pietat, publicacions.....

Hi ha presències de tota mena en certes celebracions de l'eucaristia i actes de pietat que fan pensar que són més conseqüència de compromisos polítics que de fidelitat a la fe⁴⁶⁰”.

Es deixava ben patent que hi havia certs moviments, no s'especifica si partidaris o contraris al règim, que utilitzaven de manera habitual les diferents cerimònies religioses per fer actes clarament polítics i allunyats del que havia de ser la fe. De totes maneres més endavant es preguntava si no havien estat actes polítics els martiris per la fe, encara que en feia una interpretació més propera al sentiment d'amor a Déu, que no a la lluita contra un sistema polític concret, tot recordant les paraules de sant Pau “*No us acomodeu pas al model d'aquest món*⁴⁶¹”.

Per acabar plantejava la pregunta: I què cal dir de certes associacions aparentment religioses?. Aprofitava l'avinentsa per recordar que cap entitat podia considerar-se catòlica sense el permís explícit de l'Església i també criticava aquells moviments que pretenien ser eclesials afirmant: “*que no és a partir d'ideologies i opcions temporals com s'ha de definir què és la doctrina de l'Església*⁴⁶²”. Aquests dos postulats definiran el pensament de l'Església sobre les associacions, partits i ideologies i seran defensats pel president de la Conferència Episcopal Espanyola, el cardenal Tarancón i la majoria dels bisbes.

Aquesta editorial anava en la línia que s'havia marcat l'arquebisbe Pont i Gol i tota la Conferència Episcopal Tarraconense i, per això, podem veure quina era la forma de pensar dels bisbes catalans, una mica cansats de les ingerències que des de feia un temps s'estaven produint.

---

⁴⁶⁰ Ibid., pàg. 649.

⁴⁶¹ Epístola de sant Pau als Romans. Les paraules són: “*No us acomodeu pas al model d'aquest món, ans transformeu-vos per un renovellament de l'esperit*”. Rm, 12,2

⁴⁶² Ibid., pàg. 650.

6.4.- Altres reaccions de grups laics catalans.-

Recuperant la temàtica sobre les reaccions de l'església catalana davant l'afer del bisbe de Bilbao, podem trobar d'altres cartes o peticions que s'anaven fent per una gran diversitat de comunitats religioses o laiques, la majoria d'elles adreçades al cardenal Jubany o a d'altres bisbes. Podem destacar, la Carta de l'Associació d'apostolat laïcal de Sant Tomàs d'Aquino, la carta del grup cristià de drets humans, i la de l'escola diocesana de Cursets de Cristiandat.

L'Associació d'apostolat laïcal de Sant Tomás d'Aquino va enviar una carta⁴⁶³ al cardenal Jubany el 7 de març de 1974 amb motiu de la polèmica suscitada arran de la homilia, on es feien ressò que el problema basc era el mateix que el problema català. Amb això, justifiquen la seva l'adhesió a la vegada que demanaven a la jerarquia que es definís a favor de la doctrina del document i la seva similitud amb el problema català. En realitat volien que la jerarquia catalana s'impliqués en la defensa de les llengües i cultures minoritàries i no mantinguessin el silenci oficial que es va donar en els casos del cardenal Vidal i Barraquer i de l'abat Escarré.

L'Escola diocesana de Cursets de Cristiandat reunida a Manresa va remetre una carta⁴⁶⁴ al bisbe de Vic, Ramón Masnou, el 10 de març de 1974, en la qual sol·licitaven un seguit de reivindicacions amb motiu dels fets de Bilbao, perquè el bisbe les fes arribar al conjunt de tota la jerarquia. En primer lloc demanaven una clara adhesió al bisbe bilbaí per part de la Conferència Episcopal Tarraconense, basada en la doctrina social de l'Església, però no des d'una vesant diplomàtica sinó amb les exigències pròpies que tenien els cristians “*per resoldre en veritat i en justícia les seves tasques pastorals*”⁴⁶⁵. Creien que aquest afer havia provocat un conflicte entre dos grups de ciutadans:

“a) Uns primers que percebeixen el fet del poble basc, l'opressió d'aquest poble basc i la reivindicació d'uns drets i que se senten compresos i impulsats per la doctrina de l'Església sobre la justícia en el cas de les minories, i,

b) uns altres ciutadans alienats, incapaços de percebre el fet de poble i l'opressió d'aquest poble, lligats com estan a una concepció mítica de l'ordre establert i de la unificació “nacional”, als quals l'Evangeli reclama un esforç de revisió”⁴⁶⁶.

⁴⁶³ Quinzena informativa, 15 març 1974, pàg. 9. Fons A. Viladot en el CEDOC.

⁴⁶⁴ Quinzena informativa, 16 abril 1974, pàg. 8-9. Fons A. Viladot en el CEDOC.

⁴⁶⁵ Ibid., pàg. 8.

⁴⁶⁶ Ibid., pàg. 8.

És una divisió força curiosa, sobretot venint d'un grup com el de Cursets de Cristiandat o "De Colores" que, en general, eren força conservadors, tenien una visió molt mística de la religió i es mostraven poc interessats en les qüestions temporals. Estaven a favor d'un compromís amb els drets dels pobles minoritaris i plantejaven un esforç de revisió dels que es mantenien fidels a una visió única de l'Estat. Però encara és més sorprenent el que deien a continuació:

"Paral·lelament, nosaltres, catalans, ens sentim en la mateixa problemàtica de poble minoritari i oprimit. Però, gràcies a Déu, des de Torres i Bages, els catalans hem tingut el confort d'una Església que la majoria de vegades ha encoratjat la justa aspiració a la pròpia identitat de poble. En la reclamació per les ètnies d'una organització sociopolítica que protegeixi i promogui "justa llibertat i personalitat col·lectiva" no podem menys de recordar que el nostre poble, de manera democràtica i en diàleg obert amb els altres pobles de l'Estat espanyol havia obtingut un Estatut de Catalunya i una Generalitat prou eficaços en la promoció cultural i humana del país i de la qual hem estat despullats en l'adveniment del règim actual⁴⁶⁷."

Després d'assenyalar que la problemàtica catalana era la mateixa que estava patint el poble basc, intentaven fer present que l'Església, des de finals del segle XIX, havia encoratjat les reivindicacions catalanes. Però el que resulta més sorprenent és el record cap a les institucions catalanes republicanes, que havien estat suprimides pel règim actual. Aquesta posició tant clara no era gaire freqüent en organitzacions laïcals d'església, però tenint en compte que anava destinada al bisbe Masnou -un gran defensor de la cultura catalana, encara que qüestionés les institucions polítiques de la República- i la privacitat que comporta una carta, es pot entendre que es pugui fer una lloança de l'Estatut i de la Generalitat. Podem tenir la seguretat que, d'haver-se fet pública, hauria ocasionat molts problemes a l'escola diocesana, ja que hi havia una clara petició d'un canvi en l'ordre sociopolític. Acabaven la carta dubtant de la implicació de la jerarquia eclesiàstica en aquest tema, tot dient:

"El important és que la veritat i la justícia hagin sortit a la llum, les conseqüències ja són més relatives. No veiem pas prou clara ni reflexa d'una realitat evangèlica la postura pactista de la Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola, en el llenguatge de la qual està implícit el llenguatge d'una concepció centralista de confusió entre estat i nacionalitat que podríem tolerar en elements polítics però no en gent d'Església als quals pertoca tenir imatges veres de la realitat⁴⁶⁸."

Com en d'altres notes, hi ha una crítica a l'actitud de la jerarquia que, en general, es va mostrar poc compromesa en la defensa del contingut de l'homilia del

---

⁴⁶⁷ Ibid., pàg. 8 i 9.

⁴⁶⁸ Ibid., pàg. 9

bisbe de Bilbao. La novetat és que acusa la Conferència Episcopal de centralista davant els conceptes d'estat i nacionalitat, i entén que aquesta actitud és més pròpia d'una mentalitat política que no d'un compromís eclesial que hauria de mostrar quina era l'autèntica realitat.

Per últim, el grup cristià de Drets Humans va adreçar una carta al cardenal Jubany, el 26 març de 1974⁴⁶⁹, una vegada acabada tota la polèmica sobre el bisbe Añoveros, insistint en la temàtica de sempre, però fent-se ressò de les qüestions nacionals i la implicació que l'església hauria de tenir. Després de significar que tant el Consell Episcopal de Barcelona, com la Conferència Episcopal Tarraconense⁴⁷⁰ havien fet una defensa dels drets de l'Home, afegien que “*voldriem veure-la expressada ben aviat en allò que fa referència als drets dels grups nacionals dins de l'Estat espanyol, cosa sovint oblidada tot i que correspon plenament a la nostra catalanitat*”⁴⁷¹. Es pot dir que aquesta era l'assignatura pendent de la jerarquia catalana, com ja hem comentat anteriorment: força suport a la llengua i la cultura catalanes, però no parlar dels drets polítics i nacionals de Catalunya, perquè no era el moment apropiat per a aquestes reivindicacions.

També mostraven les seves reserves sobre la declaració de la Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola, on es deia que les implicacions sociopolítiques s'haurien de tractar més endavant entre l'episcopat i el govern, perquè pensaven:

“.....tots sabem que els problemes que fan referència als drets de les minories són incompresos per amples sectors de l'Estat espanyol, entre els quals lògicament s'han de trobar alguns membres de l'Episcopat. Per això, en exposar-li el nostre recel, creiem necessària la seva acció i la dels Bisbes de Catalunya dins de la Conferència Episcopal espanyola perquè els drets dels pobles d'Espanya no quedin diluïts i deixats de banda per una pràctica de la col·legialitat que podria absorbir una pastoral realment encarnada en els diferents països que configuren l'Estat espanyol”⁴⁷².

Amb aquestes paraules volien que els bisbes catalans s'impliquessin en el reconeixement dels drets nacionals, a part de l'Església espanyola, que seria el primer pas cap a un ple reconeixement per part de l'Estat.

Després de veure les reaccions de l'Església catalana davant l'homilia del bisbe Añoveros podem destacar els següents fets:

⁴⁶⁹ Quinzena informativa, 16 abril 1974, pàg. 7. Fons A. Viladot en el CEDOC.

⁴⁷⁰ Fa referència als Objectius prioritaris de Pastoral, nº 5 i a la pastoral “Per un esforç de renovació i reconciliació”

⁴⁷¹ Ibid., pàg. 7.

⁴⁷² Ibid., pàg. 7

En primer lloc, la temàtica que tracta l'homilia era molt sensible a Catalunya, per la gran similitud amb la problemàtica basca i perquè molts grups d'església es sentien identificats amb les paraules del bisbe, per la falta de comprensió del règim respecte a les cultures minoritàries. En segon lloc, la jerarquia catalana va donar suport al bisbe de Bilbao, però no van voler entrar a fons en la defensa de la llengua i la cultura, com havien fet en altres moments, ja que no volien generar més enfrontaments amb un govern que no tenia cap intenció de canviar la política que havia mantingut fins aleshores. En tercer lloc, també és de destacar la gran mobilització de moltes de les comunitats cristianes de Catalunya, sobretot en la diòcesi de Barcelona, en suport a les paraules d'Añoveros i a la reivindicació d'un ple reconeixement de la cultura catalana. En quart lloc, un altre aspecte que crida l'atenció és que en la immensa majoria dels escrits no hi ha quasi cap referència a les reivindicacions polítiques catalanes, llevat d'una, la Carta de l'escola diocesana de Cursets de Cristiandat, que recorda la Generalitat republicana, però que no entra a reivindicar un canvi polític que retorni a Catalunya el que havia tingut. En cinquè lloc, per acabar aquest apartat, s'ha de destacar que, en aquells moments l'Església catalana tenia molt clar que s'havia d'aconseguir la normalització de la llengua i la cultura catalanes en tota la societat.

6.5.- La reconciliació com objectiu de l'Església, durant l'Any Sant, i les seves repercussions a l'església catalana.-

El Papa Pau VI, seguint la tradició de l'Església, va declarar com Any Sant de tota la comunitat catòlica el 1975. L'Església Catòlica Romana celebra cada vint-i-cinc anys, des del 1300, el Jubileu o Any Sant, que té per objecte aconseguir la indulgència plenària⁴⁷³. En aquells moments, donades les circumstàncies polítiques i socials que es produïen al món, va ser declarat com l'any de la reconciliació. Això va ser aprofitat per l'Església Espanyola per intentar mostrar la seva predisposició a aconseguir la reconciliació de tots els espanyols.

La primera notícia la va donar el papa Pau VI el 9 de maig de 1973 a Roma quan comunicava que començaria el dia de Pentecostès i acabaria a finals de l'any 1975 i assenyalava que volia ser *“una embranzida vigorosa de l'esperit evangèlic, un*

---

⁴⁷³ La indulgència plenària consisteix en el perdó dels pecats i dels càstigs que poden portar associats (com pot ser les penes de purgatori) després de la confessió, comunió i la realització d'una peregrinació o altre prerrogativa assenyalada. En l'Any Sant antigament s'havia de peregrinar a Roma, però actualment es pot aconseguir després de realitzar els actes litúrgics que porten associats. Vol recordar la redempció de l'Antic Testament, Is 61.

*moviment de purificació, de reconciliació, de santedat interior i de solidaritat fraterna*⁴⁷⁴”, amb dos objectius centrals: la renovació i la reconciliació.

La Conferència Episcopal Espanyola, per mitjà de la Comissió Permanent, va emetre una nota, el 16 de maig de 1973, sota el títol “*Sobre el Año Santo de la Reconciliación*⁴⁷⁵”, que parlava de la conversió personal i comunitària i de la reconciliació amb Déu, però també aprofitaven l’avinentsa per explicar les situacions que s’estaven vivint dins de l’Església:

“Miremos en primer término, al interior de la Iglesia misma, tan rica en sus manifestaciones de vida durante la última década, y, sin embargo, no exenta de tensiones y divisiones que empañan no pocas veces el testimonio de la caridad” .....

“En el mundo actual crece, desgraciadamente, el índice de agresividad y discordias entre los grupos por efecto de injusticias y resentimientos. La reconciliación sobre bases justas y profundas es un imperativo⁴⁷⁶”.

No volien deixar passar l’ocasió per fer un reflexió sobre els problemes que havien sorgit dins de l’església en els últims temps, però també advertien sobre les injustícies i ressentiments que hi havia en aquells moments i feien una crida a la reconciliació dels creients i de la societat perquè trobessin una forma més justa per a tots.

A Catalunya, l’abat de Montserrat, Cassià M. Just, el dia 1 de gener de 1974 va fer una primera crida cap a la reconciliació en la seva homilia “*Passos a la reconciliació*⁴⁷⁷”. En primer lloc plantejava els problemes que hi havia a la societat entre els quals destacava “*el pluralisme dintre de l’Església i la participació dels ciutadans en la vida social i política...*⁴⁷⁸”, i demanava coratge i serenitat per afrontar-los, ja que creia que, en general, els cristians els defugien i es refugiaven en un pietisme de via estreta. Afegia que s’havien d’obrir i lluitar per ajudar a solucionar els problemes dels altres, posant com exemple:

“Mireu quin esforç han fet alguns dels nostres bisbes en el seu ministeri pastoral per il·luminar amb la doctrina de l’Església les situacions concretes. Quines són, sovint, les reaccions dels qui ens diem cristians? Si el que diem va d’acord amb la pròpia posició, hom se’n serveix per atacar els adversaris; i si no hi va, llavors es fan campanyes contra els bisbes polititzats⁴⁷⁹”.

⁴⁷⁴ *Documents d’Església*, nº 167, 1 abril 1974, pàg. 399.

⁴⁷⁵ Iribarren, Jesús “Documentos de la Conferencia Episcopal Española”. BAC (1984), pàg. 279-281.

⁴⁷⁶ *Ibid.*, pàg. 281.

⁴⁷⁷ *Documents d’Església*, nº 183, 1 febrer 1974, pàgs. 185-186.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, pàg. 185.

⁴⁷⁹ *Ibid.*, pàg. 185.

Clarament estava fent un recordatori de les diferents homilies i cartes pastorals que s'havien publicat durant l'any 1973, a Catalunya, arran dels fets de Maria Mitjancera i de les escolàpies de Sabadell, totes relacionades amb les reunions de l'Assemblea de Catalunya, per peticions d'amnistia, entre moltes d'altres. Aquest any 1973, recordem-ho una altra vegada, havia estat especialment difícil en les relacions entre l'Església i l'Estat, inicialment per la carta pastoral de la Conferència Episcopal Espanyola, *“La Iglesia i la comunidad política”*, que va ocasionar durs enfrontaments entre una part de la jerarquia i el govern de Carrero Blanco, ja que, des d'aleshores, qualsevol opinió era interpretada com una ingerència política. L'any acabava amb els incidents en el funeral de Carrero Blanco contra el cardenal Tarancón. És per això que Cassià M. Just feia aquesta referència. Més endavant, l'abat incidia en la necessitat de donar suport als que estaven patint, ja que la societat s'estava tornant molt còmoda i mancada d'un esperit de solidaritat. Per remarcar això posava un altre exemple:

“... els diaris fa pocs dies d'aquells obrers que es reunien en el pla d'ajudar-se mútuament per obtenir millores per els seus companys, jugant-se tal vegada la llibertat o el lloc de treball o el manteniment de la pròpia família. Eren qualificats com a homes de pèssima conducta social. No trobeu horrorós fins on hem arribat?. En canvi, aquells que es tanquen en el seu propi egoisme i tant se'ls en dóna, del bé dels altres, aquest serien potser els d'òptima conducta social. Jo no entenc com homes que es preocupen així pel bé comú –àdhuc admetent que cometin les seves equivocacions- puguin ser condemnats amb duríssimes penes, mentre els altres continuen tant tranquils⁴⁸⁰”.

En aquest cas, donava suport a tots aquells obrers que estaven compromesos en la lluita per a la millora de les condicions laborals dels treballadors, sense entrar sota quina ideologia política ho feien, perquè l'objectiu dels cristians era el compromís amb els demés. Resulta força evident que l'abat estava esparverat per la condemna contra sindicalistes, que s'havia produït a finals de 1973 en l'anomenat procés 1001⁴⁸¹, en plena crisi per l'assassinat de Carrero Blanco. I acabava l'homilia assenyalant que *“Tant de bo que aquest any sant doni ocasió a una àmplia amnistia, sense la qual és impossible una autèntica reconciliació”⁴⁸²*.

---

⁴⁸⁰ Ibid., pàg. 186

⁴⁸¹ El procés es va fer contra els màxims dirigents de CCOO, que havien estat detinguts, el 24 de juny de 1972, mentre feien una reunió clandestina al convent dels Oblats de Pozuelo de Alarcón (Madrid). El judici es va d'iniciar el dia 20 de desembre de 1973, però l'atemptat i mort de Carrero Blanco, va fer que s'allargués fins el 22 de desembre. La sentència es va anunciar el 30 de desembre essent condemnats, els deu acusats, a un total de 162 anys de presó, tot i que posteriorment, el Tribunal Suprem va reduir les penes a una tercera part. Finalment, el 25 de novembre de 1975 van ser indultats pel rei Joan Carles I.

⁴⁸² Documents.....pàg. 186.

La petició d'amnistia venia a ser una constant des de mitjans de l'any 1973 i, per això, molts dels escrits que parlen sobre la reconciliació la reclamen com una de les premisses fonamentals per aconseguir una plena entesa entre els ciutadans del poble espanyol, i una autèntica reconciliació.

El document més significatiu dels bisbes catalans sobre la reconciliació va ser la carta pastoral publicada per la Conferència Episcopal Tarraconense el 27 de febrer de 1974, anomenada *“Per un esforç de renovació i reconciliació, a propòsit de l'any sant⁴⁸³”*. Firmat per tots els bisbes que en aquells moments hi havia a les diòcesis catalanes i pels bisbes auxiliars de Barcelona, és un document llarg dividit en tres parts: el combat cristià d'avui, reconciliació amb Déu i amb els germans i fidelitat i renovació.

La primera part del document començava declarant la romanitat com a fet tradicional de les esglésies catalanes per refermar l'adhesió al Papa. Assenyalaria, també, els camins de lluita que havien de seguir els cristians d'aleshores per poder-se allunyar de la societat materialista i formar-se una consciència informada i orientada per les normes i per les lleis, utilitzant com a referència les paraules del Pau VI en la presentació de l'any Sant. No volien que la seva rebel·lia davant els problemes de la societat fos guiada per actituds que no estiguessin d'acord amb els principis de l'Església per les divergències dins de la comunitat eclesial que podia ocasionar.

El segon apartat parlava de la reconciliació amb Déu i amb els germans. Analitzem el que fa esment a la reconciliació entre els germans, on parla de la societat, dels desordres que s'havien de corregir i de les diferències que havien sorgit dins de l'Església. Entenen que la reconciliació amb la societat *“demana encara una altra reconciliació: la reconciliació en la societat, malmesa per tantes desharmonies, conductes insolidàries i opressions estructurals⁴⁸⁴”*, i parlen de la injustícia del món aclarint que el fi no justifica els mitjans i que no es pot demanar la submissió de les persones sota el pretext de salvar-les de mals pitjors o de millorar les seves expectatives. Entre els desordres que s'havien de corregir, n'assenyalarem tres que consideraven bàsics perquè una societat fos justa: el laboral, l'econòmic i el polític. Sobre aquests punts deien:

“En el camp de les relacions laborals: l'incompliment del deure professional; abusos de la competència; la limitació en els drets de defensa dels seus legítims interessos a sectors del món del treball.

---

⁴⁸³ *Documents d'Església*, n° 167, 1 d'abril de 1974, pàgs. 399-422. També la podem trobar a www.tarraconense.cat/archivos/docCet1/docCet1_72.doc.

⁴⁸⁴ Documents.....pàg. 408

Altres desordres socials els trobem en l'evasió de càrregues fiscals o socials, en llur desproporció; en les noves formes d'usura; en els abusos en matèria d'allotjament; en el desinterès per les necessitats vitals dels més dèbils; en la manca d'acolliment dels immigrants; en la manipulació dels mitjans de comunicació social; en les exigències impossibles als dirigents de la societat als seus diversos nivells.

En la vida política hem d'arribar a un efectiu reconeixement jurídic dels drets de reunió, associació i expressió, com també dels de les minories ètniques existents en el nostre país⁴⁸⁵.

En el món laboral destacaven, sobretot, la falta de drets laborals que tenien els treballadors, com ja havien fet en d'altres pastorals anteriors entre les quals podem destacar els comunicats sobre 1 de maig de 1969 i de 1973, o sobre el projecte de la llei sindical de 1969. En el camp econòmic i socials esmentaven les problemàtiques que afectaven els més dèbils i criticaven, també, l'especulació, la falta de solidaritat i la manipulació dels mitjans de comunicació que estaven controlats pel règim. Sobre les responsabilitats dels dirigents deien:

“Podria semblar d'antuvi que un treball de reconciliació en un camp complexíssim com és el de les relacions socials afecti únicament els dirigents de la societat (en l'ordre polític, econòmic, judicial, magisterial, publicitari, etc.). Sens dubte, la responsabilitat dels poderosos és enorme, i el llibre de la Saviesa parla de «judici inflexible» pels qui estan sobre els altres (Sv 6,3-5), quan Crist recompensarà a cadascú segons les obres (Mt 16,27) sense possibilitats de suborns ni torciments. Però no és just de carregar-los-hi tot. A tots ens queda un ample camp a córrer en la reconciliació social, perquè ni pot establir-se un bon ordre social on manquen virtuts cíviques entre les persones, ni totes les situacions d'injustícia poden ésser corregides des de dalt⁴⁸⁶”.

Pot sorprendre la referència sobre que no es pot carregar tot als dirigents de la societat, ja que aquests tenien un control dictatorial del govern. És de suposar que intentaven posar calma als molts moviments reivindicatius que hi havia a finals del franquisme.

Sobre el camp polític s'ha de destacar la crida que feien perquè el govern reconegués els drets bàsics de qualsevol societat i, com a catalans, també hi havia una petició explícita pels drets de les minories, com la catalana, la basca i la gallega.

Després d'assenyalar que l'Església havia posat las bases per adoctrinar els feligresos amb totes les encíclics, pastorals i normes conciliars, creien que tota aquesta doctrina no havia entrat prou en la consciència de molts cristians. També mostraven la seva preocupació per l'onada de desordres sexuals que estaven afectant la societat, l'acceptació de l'avortament, la progressiva desintegració de la família, la

---

⁴⁸⁵ Ibid., pàg. 409.

⁴⁸⁶ Ibid., pàg. 410.

despreocupació dels pares per l'educació dels fills, l'abandonament dels ancians, la violència com el terrorisme i les coaccions, les drogues i per acabar *“la intolerància obsessiva de tots els grups que no accepten un sa pluralisme dintre de l'Església i la societat⁴⁸⁷”*.

Com podem veure, els bisbes entenien que la reconciliació afectava tots els àmbits de la comunitat i declaraven que la responsabilitat estava repartida entre els dirigents de la societat i la resta dels ciutadans, perquè les injustícies no podien ser totes corregides des de dalt. Demanaven el reconeixement del drets pels ciutadans, però procuraven no criticar el govern i, com diu el cardenal Tarancón, una part important dels eclesiàstics *“pensaban que, para mantener la fe del pueblo, era bueno mantener un status quo en las relaciones entre la Iglesia i el poder civil⁴⁸⁸”*. D'altra banda, sobre la interpretació del govern espanyol de la reconciliació, en Ferran Gallego afirma que *“la reconciliación entre los españoles se comprendía en el marco de las instituciones del franquismo y en ningún otro lugar: algo que no dependía de las posiciones más o menos favorables a la apertura, sino de la condición de aceptación de legitimidades que podía unir a los adversarios de la evolución política y sus partidarios más fervientes⁴⁸⁹”*. És evident que era una postura molt diferent a les pretensions de la majoria de l'església catalana i de l'espanyola.

Sobre les diferències que existien dins de l'Església intentaven presentar la problemàtica que havia sorgit en els últims temps, que anava des de les contestacions negatives fins els atacs al ministeri pastoral. Als bisbes no només els preocupaven les divisions aparegudes entre alguns sacerdots o entre alguns moviments de seglars, sinó també que es qüestionés la pròpia jerarquia. La contestació, que era com s'anomenaven les tensions i el malestar d'una part del clergat i laïcat, s'entenia que era un resultat de la pròpia evolució i canvi de la societat i que podia derivar en dues actituds:

“una, que apel·lant a la utopia, es refugia en un món imaginari i vol viure en un futur hipotètic, coartada fàcil per defugir responsabilitats i pretext per l'atac a tot allò que s'imaginien obstaculitza el seus somnis; l'altra, acceptant el present en tot allò que té de bo, provoca la imaginació prospectiva per a la descoberta dels gèrmens de futur que semblen amagats en el món real que viuen (cf. Octagesima adveniens, n 37)⁴⁹⁰”.

---

⁴⁸⁷ Ibid., pàg. 410.

⁴⁸⁸ Martín Descalzo, José Luis. *“Tarancón, el cardenal del cambio”* Editorial Planeta. Barcelona (1982), pàg. 140.

⁴⁸⁹ Gallego, Ferran *“El mito de la Transición. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977)”*. Crítica. Barcelona (2008), pàg. 22.

⁴⁹⁰ www.tarraconense.cat/archivos/docCet1/docCet1_72.doc ., pàg. 8 i també a documents.....

Amb aquesta actitud no s'obrien camins de ràpida solució per a les divergències, la jerarquia estava especialment preocupada pel domini del principi d'autoritat, un dels principis bàsics de la comunitat eclesial. No hem d'oblidar que els vots que feien tots els sacerdots i religiosos eren els d'obediència, castedat i pobresa.

Reconeixien que, com a humans que eren, la jerarquia tenia els seus defectes; no acceptaven que grups de la comunitat es volguessin mantenir al marge dels seus superiors i destacaven les paraules del Papa, en una pastoral del 29 de juliol de 1973:

“La reconciliació pels qui es distancien de la jerarquia o la menyspreen –tant si es refugien en una pretesa Església subterrània com si suplanten el ministeri pastoral- comporta l'abandonament “de l'obstinada convicció de superioritat” que els fa pensar que poden declarar-se catòlics i membres de l'Església vivint “al seu aire, amb lliure i subjectiva emancipació i d'actituds d'intangible autenticitat⁴⁹¹”.

Sobre les lluites internes, la pastoral creia que eren fruit de les visions parcials de la doctrina, de les seves formulacions i de les exigències de la vida cristiana. Entenien que l'Església havia de tenir una pluralitat que havia de ser acceptada, però sempre respectant l'ordenació establerta.

Resulta evident que la reconciliació els preocupava, ja que això suposava la creació d'alternatives que restaven lluny del seu control i, per tant, al marge de la comunitat catòlica. Recordaven que el Papa ja havia dit que la diversitat enriqueix el món eclesial, però que aquest s'havia de donar en plena comunió amb l'Església. Afegien, també, que l'Any Sant comportava la necessitat d'una plena comunió entre les esglésies i les comunitats cristianes. A partir d'aquí feien una reflexió basada en la idea que només la reconciliació de l'home amb ell mateix comportaria la reconciliació amb els altres. Destacaven la necessitat que l'Església espanyola fos fidel al Concili Vaticà II i vetllés perquè els aires de renovació assistissin totes les comunitats. Era patent que el món havia canviat molt en els deu anys que feia des del final del Concili, però això no significava que els seus ensenyaments estiguessin desfasats, sinó que s'havia de continuar amb la recerca de solucions que fessin avançar tota l'Església en general i l'espanyola i catalana en particular. Els bisbes catalans volien mostrar el seu suport incondicional a les reformes conciliars que tant estava costant d'aplicar en molts sectors més conservadors,

Acaba la pastoral fent una crida a la renovació i a la reconciliació de la comunitat eclesial i, amb ella, de tota la societat.

---

⁴⁹¹ Documents.....nº 167, pàg. 418.

Seguint en aquesta línia, el cardenal Jubany també va fer campanya per a la reconciliació i la renovació durant l'any 1974. Va començar amb una conferència al Col·legi de rectors de Barcelona, feta el 22 de gener de 1974, sota el títol “*la reconciliació en el Presbiteri de la nostra Església diocesana, dintre dels objectius de l'Any Sant*”⁴⁹². Entenia que la reconciliació s'havia de fer en tres camps, l'individual, el social i el religiós, però tenint present l'auditori al qual s'estava dirigint és va centrar en el camp eclesial o religiós.

Feia una crida a acceptar les divisions que existien dins de la comunitat eclesial i a buscar els camins per arribar a una reconciliació. Per això començava fent una explicació de la realitat de l'Església a Espanya amb aquestes paraules:

“la reconciliació dins de l'Església se'ns fa molt difícil... perquè ens toca molt de prop, àdhuc en l'Església del nostre país. Qui negarà que existeixen unes divergències entre això que diem per una banda “integrisme” i per una altra “progressisme”, entre el que podríem anomenar (jo no ho anomeno) “dretes” i “esquerres” dins de l'Església, en el món dels laics, en el món dels religiosos i també en el nostre món clerical, en la nostra Diòcesi evidentment? Fins i tot tenim encara, dins de les divisions assenyalades, unes altres més detallades... que pretenen fer claredat –i l'intent no és pas dolent- dins una realitat que, per dir-ho amb paraules del Sant Pare, podem definir com de dispersió, de divisió, de disgregació. Negar-ho seria negar l'evidència mateixa”⁴⁹³.

El cardenal Jubany coneixia què hi havia dins de l'Església espanyola i davant dels rectors de la diòcesi volia dir les coses tal com eren, parlar dels problemes i dels dos sectors més importants i diferenciats de la comunitat: els conservadors i els integristes, que no acceptaven la majoria dels canvis que s'estaven produint i els progressistes, que sempre volien anar més enllà del que l'Església oferia. No podia negar el problema, però volia donar-hi solucions. Per això assenyalava que la pau eclesial començava per cadascú a base de ser sacerdots pacificats en l'interior i pacificadors en les relacions amb els altres. Per aconseguir aquesta pau eclesial proposava sacerdots amb identitat, que no dubtessin; que tinguessin respecte i comprensió envers els altres; que estiguessin oberts al diàleg; que fossin sacerdots de la comunió en el treball pastoral; que donessin gran importància a la caritat. Amb aquesta

---

⁴⁹² Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Barcelona, 15 de febrer de 1974, pàgs. 67-71. Aquí es pot consultar un resum dels aspectes principals de la conferència. També a *La Vanguardia*, 26 gener 1974, pàg. 21.

⁴⁹³ *Ibid.*, pàg. 69.

tipologia de sacerdots creia que es podrien superar les diferències dins de l'Església i arribar a la reconciliació⁴⁹⁴.

Igualment es pot entendre que, amb aquestes paraules, volia destacar una problemàtica que des de feia un cert temps preocupava a tota la jerarquia. Es tractava dels incidents molt freqüents amb sacerdots que vivien en barriades obreres i amb les comunitats de base. Resulta força estrany, en canvi, que no digués ni una sola paraula sobre els incidents que molt sovint es produïen entre l'administració de l'Estat i alguns sacerdots a causa de les homilies, com tampoc de les actituds dels capellans respecte al règim franquista i la seva repressió.

El cardenal Jubany va presidir el Comitè Nacional de l'Any Sant que s'encarregava de donar les pautes pastorals a seguir per a tota la comunitat i d'organitzar tots els actes que s'estaven preparant per aquest esdeveniment. Entre els diferents manifestos que es van publicar podem destacar-ne dos: “Mensaje del Comité Nacional del Año Santo a los dirigentes de la sociedad” i “Mensaje del Comité Nacional a los hombres del trabajo⁴⁹⁵”.

El 31 de març de 1974, el Comitè nacional de l'Any Sant va lliurar un missatge a la premsa, on es dirigia als governants per demanar que promoguessin la reconciliació i la renovació de tota la societat i on s'identificava com a representant de “la veu dels que no tenien veu”, en definitiva, del poble.

En primer lloc volien agrair el servei “*insustituible que prestáis a la comunidad humana, que no podría desarrollarse y crecer sin vuestra colaboración*”, però recordava que “*el poder es servicio, entrega, dedicación a los demás por encima de los propios intereses*⁴⁹⁶”. També es mostraven disposats a col·laborar amb tot el que fes falta per aconseguir una societat més fraterna i pacífica. Cap paraula de retret als governants, fet curiós si tenim en compte les problemàtiques polítiques i socials, la falta

---

⁴⁹⁴ Un exemple d'això ho podem trobar en la XV Conferencia Espanyola de religiosos on el seu president deia: “*que la finalidad de la asamblea era reflexionar, estudiar e intercambiar experiencias, especialmente sobre el tema «La evangelización en el mundo actual» en relación con la vida religiosa, tema importante por ser el del próximo Sínodo de los obispos, de la Conferencia Episcopal Española y de la Unión de Superiores Mayores de Roma.*”

«*Es preciso —dijo— clarificar el concepto de evangelización, porque en él pueden entrometerse ambigüedades y equívocos. Es necesario establecer coherencia entre el ser y el quehacer religioso. La evangelización debe abstenerse del puro temporalismo, sin que permanezca en pura abstracción. El papel específico de los religiosos podría concretarse en estos puntos: ser obradores de paz y de conciliación y testigos vivos del amor, en especial a los pobres y marginados; todo ello dentro de un cuadro eminentemente jerárquico.*». *La Vanguardia*, 3 d'abril de 1974, pàg. 29. En poques paraules fa una crida a abandonar la ingerència en els aspectes temporals i acceptar l'ordre jeràrquic.

⁴⁹⁵ Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Barcelona, 15 de juny de 1974, pàgs. 346-347

⁴⁹⁶ *Ibid.*, pàg. 346.

de drets humans que no estaven ni contemplats pel règim en aquells moments i algunes de les reivindicacions que havien fet tant la jerarquia com la comunitat eclesial. Reclamaven més llibertat, però entesa com:

“Libertad para predicar el mensaje liberador de la palabra de Dios; libertad para promover una mayor justicia entre los hombres; libertad para defender los derechos humanos; libertad para transmitir a todos, sin excepción, su visión del hombre y del mundo. Una libertad que no se enfrenta a vuestra responsabilidad, sino que se injerta en el tronco común de valores que corresponden a la dignidad de la persona humana que vosotros reconocéis⁴⁹⁷”.

Una generalització del que havia de ser la llibertat sense entrar-hi a fons. Esmentaven la justícia o els drets humans sense especificar-ne el sentit. D'altra banda, volien deixar patent que no interferirien en les responsabilitats de govern, que no volien crear cap tipus de polèmica, menys quan encara era tan recent la controvertida pastoral sobre l'Església i la comunitat política i l'homilia d'Añooveros. Demanaven als càrrecs polítics que fossin conscients de la gran responsabilitat que tenien i que col·laboressin en la tasca de la reconciliació i de la renovació.

L'altre missatge, publicat el 6 d'abril de 1974, anava adreçat al món del treball, més concretament als obrers. La idea era que fossin conscients que la construcció del món futur requeria el seu esforç i el seu treball, i que la societat no tenia en compte la seva dignitat i el seu valor com a persones. I afegien:

“Y todos vemos cómo no pocas veces el progreso del mundo se hace a costa de un aumento de las desigualdades entre los hombres y los grupos humanos y, consiguientemente, a costa de un aumento de los celos y las divisiones entre los hombres que parecen alejar la imagen de ese mundo reconciliado y fraterno que nosotros pregonamos y por el que junto a vosotros queremos luchar⁴⁹⁸”.

Amb un llenguatge ambigu, diuen coses de les quals no concreten el significat quan esmenten les desigualtats o la lluita que estan disposats a fer juntament amb els treballadors. Entenen que la reconciliació ha de passar perquè s'acabin les injustícies i que totes les estructures humanes han de contribuir al final de l'opressió de l'home per l'home. Una idea que podria donar la mà a qualsevol teoria revolucionària, com el marxisme o l'anarquisme, però que en realitat, es quedava només en paraules, perquè no concretaven com s'havia de dur a terme. Amb tot, acabaven el missatge demanant “*que*

---

⁴⁹⁷ Ibid., pàg. 346.

⁴⁹⁸ Ibid., pàg. 347.

*luchèis siempre por la verdadera justicia: para que el hombre sea más humano, más libre, más culto, más auténtico*⁴⁹⁹”.

Finalment indicaven que s’havia de buscar en la vida espiritual, tant individual com col·lectiva, el camí de l’alliberament. Donaven pocs arguments per poder acabar amb la injustícia i no s’aportaven solucions per part de l’Església, només es volia tornar a acostar els obrers a la comunitat cristiana, ja que se n’estaven allunyant, per la passivitat que mostrava envers un règim que no contemplava els seus drets més elementals com a treballadors. De totes maneres, van ser molt freqüents les declaracions de les jerarquies de l’Església catalana amb motiu dels diversos incidents produïts en manifestacions, en vagues i en actes públics que havien estat durament reprimits per les forces policials.

Un altre document força interessant sobre la reconciliació és “*Camins de reconciliació*⁵⁰⁰” de Bernabé Dalmau⁵⁰¹. Centrat en la idea que les reformes que havia aportat el Concili no havien acabat de penetrar en una part important de l’Església i que les referències al Concili ja quedaven massa llunyanes per mantenir-les, el concepte “reconciliació” podia suposar un element engrescador per obrir la porta als canvis que la comunitat eclesial necessitava, allunyant-se així de les múltiples controvèrsies que hi havia amb el poder temporal i amb els grups més conservadors o més progressistes de l’Església.

Dalmau considerava que una bona reconciliació només seria possible amb unes disposicions personals prèvies: esperit de diàleg; oblidar el passat, o almenys, no tenir-lo en compte; reconèixer la diversitat de maneres de ser i de pensar, i, finalment, tenir el convenciment que els recels i les venjances no arreglaven res. Com i a qui s’havia d’aplicar? En primer lloc, a l’Església, amenaçada per dins per tres motius principals: a) quan persones o grups divergents -dretes o esquerres- és constitueixen com a blocs compactes i no volen saber res els uns dels altres; b) quan la contestació o la crítica d’allò que no funciona en l’Església és merament negativa, sense plantejar cap possibilitat de millora; i, c) quan els mètodes emprats per a fer triomfar la part de veritat que un té no s’adiuen amb els camins més fonamentals que assenyalava l’evangeli: amor als enemics, perdó, simplicitat d’esperit, pobresa⁵⁰². En segon lloc, considerava

---

⁴⁹⁹ Ibid., pàg. 347.

⁵⁰⁰ En la revista “*Qüestions de Vida Cristiana*” n° 72, maig 1974, pàgs. 106-113.

⁵⁰¹ Bernabé Dalmau, monjo de Montserrat molt compromès en la renovació de l’Església i director de la revista “*Documents d’Església*” des de 1984.

⁵⁰² *Qüestions de vida* ..... pàg. 110.

que s'havia de treballar la reconciliació dins de la societat, i defensava el que havien dit els bisbes catalans en la pastoral, "*Per un esforç de renovació i reconciliació*" comentada anteriorment, els intents de l'assemblea conjunta de 1971 per demanar perdó per la seva actuació en la guerra civil, i, sobretot, l'homilia del cardenal Jubany pels fets de Maria Mitjancera, on demanava els drets d'associació, reunió i expressió, així com el respecte cap a minories ètniques. Aquest era el camí que creia que s'havia de seguir per aconseguir la reconciliació de la societat espanyola.

Finalment, també demanava la reconciliació en el camp social⁵⁰³ i laboral per corregir les injustícies que s'estaven produint a causa de la falta de drets dels treballadors i de les tares de la societat, com l'enriquiment d'una petita part a costa de la majoria, les injustícies de que eren objecte els immigrants i els abusos i violència contra els més dèbils. L'escrit de Bernabé Dalmau segueix les mateixes premisses que més endavant va proclamar la Conferència Episcopal Espanyola en la seva pastoral, que analitzarem a continuació.

6.6.- La pastoral de la Conferència Episcopal espanyola sobre la reconciliació i la seva transcendència.-

Tot el que estem dient va culminar amb la carta pastoral col·lectiva que va publicar la Conferència Episcopal Espanyola sota el lema "*La reconciliación en la Iglesia y en la sociedad*", el 17 d'abril de 1975. En relació a aquesta carta pastoral, Jesús Iribarren i el bisbe secretari, monsenyor Yanes⁵⁰⁴ ens expliquen les dificultats que va tenir la jerarquia espanyola per posar-se d'acord sobre el text que finalment va ser publicat. Anem pas per pas en tot el procés. La Comissió Permanent es va reunir del 14 al 16 de maig de 1973 i va considerar la possibilitat de publicar un document sobre la reconciliació amb motiu de l'Any Sant. La XIX Assemblea Plenària de la CEE, de novembre de 1973, va comissionar la confecció d'un text a la Permanent que, reunida el gener de 1974, va estudiar els problemes eclesials i socials i, després de passar un qüestionari a tots els bisbes va encarregar al bisbe secretari l'elaboració d'un material d'estudi. La XX Assemblea Plenària de juny de 1974 va revisar aquest material i va decidir que es fes un document que seria estudiat en futures Plenàries. En la XXI

---

⁵⁰³ Sobre la reconciliació social, el cardenal Jubany va fer una pastoral sota el títol "*La difícil reconciliación social*", publicada a *La Vanguardia*, 16 de març de 1974, pàg. 23.

⁵⁰⁴ Iribarren, Jesús "Documentos de la Conferencia Episcopal Española". BAC (1984), pàgs. 343-366. També va ser publicada pels diaris, com per exemple: *La Vanguardia*, 20 d'abril de 1975, pàg. 5 a 8.

plenària de novembre de 1974 es va presentar un nou esquema que no va convèncer els bisbes, però en el debat posterior es van deixar entreveure quines eren les seves preferències.

En la XXII Assemblea Plenària d'abril de 1975 es varen votar els diferents paràgrafs del document, que va obtenir la plena acceptació de l'Assemblea. Tot i això, es va enviar el text definitiu als bisbes perquè hi fessin les rectificacions oportunes. Finalment, es va elaborar el text que va ser publicat. Al final de tota aquesta explicació, Jesús Iribarren⁵⁰⁵ ens diu:

“Tan largo camino nos ofrece ocasión de poner de relieve lo exigente del trabajo de redacción de documentos donde toda expresión, todo matiz intelectual, toda idea, son analizados, corregidos o rechazados para no herir a ningún sector de fieles y para que nada falte al rigor intelectual o a la prudencia política⁵⁰⁶”.

Amb aquestes poques ratlles podem veure les controvèrsies de la Conferència Episcopal Espanyola, originades per la diversitat de pensament polític i social dels bisbes. No s'ha d'oblidar que alguns d'ells eren Procuradors en Corts -Guerra Campos, Cantero Cuadrado- i, per tant, molt lligats al règim; d'altres mantenien una actitud conservadora i reticent a les innovacions que havia portat el Concili; finalment, el grup més nombrós estava identificat amb les reformes, però no volia problemes innecessaris amb el règim. Com diu l'editorial de la Vanguardia⁵⁰⁷, onze dels bisbes van votar en contra, per tant una minoria, i el mateix arquebisbe Elías Yanes afirmava que *“Han dedicado muchas jornadas a la reflexión en común sobre este tema, teniendo muy en cuenta los problemas concretos de nuestro país⁵⁰⁸”*. Fernando Onega en el diari Arriba deia que *“Los votos en contra parecen haberse localizado en la extrema derecha eclesial, pero ahora el documento no satisface a la izquierda con sotana⁵⁰⁹”*.

El document, *“La reconciliació en l'Església i en la societat”*, va ser un intent de fer entendre a tota la societat l'autèntic sentit del que volien dir amb la paraula reconciliació. La majoria del text tenia un component pastoral, com a guia de la comunitat de creients, però també expressava el que pensaven els bisbes sobre els moments que estaven vivint. Em centraré en els aspectes socials i polítics d'aquells moments i en quines referències s'hi feia en el text.

---

⁵⁰⁵ Iribarren, va ser secretari general de la Conferència Episcopal Espanyola entre 1977 i 1982

⁵⁰⁶ Ibid., pàg. 344.

⁵⁰⁷ *La Vanguardia*, 20 d'abril 1974, pàg. 5

⁵⁰⁸ Ibid., pàg. 5.

⁵⁰⁹ Diari *ABC*, 22 d'abril de 1975, pag. 51.

En l'apartat III proven d'explicar quina era la situació de la societat d'aquells anys. En destaquen els valors de la dignitat humana, dels drets inalienables que se'n deriven i els atacs que pateixen amb els segrestos, tortures i atemptats físics i morals. Així mateix fan referència als avenços científics i tècnics, utilitzats sovint per manipular la veritat i anular el sentit crític de les persones. Però el que realment crida l'atenció és quan parlen de la llibertat tot dient:

“Se trabaja con ahínco por la libertad y la participación de los ciudadanos en la vida de las instituciones sociales y políticas, por la autodeterminación de los pueblos frente a cualquier colonialismo cultural, político o económico y por eliminar toda clase de despotismos. Esto es positivo. Mas no es posible desconocer la existencia de ciertos grupos que frenan la libertad oponiéndose a la evolución política y a los cambios sociales, mientras que otros la invocan tan sólo para implantar nuevas dictaduras y colonialismos y ahogar toda participación libre.

Representan una positiva contribución a la solidaridad humana la multiplicación de proyectos de alcance comunitario, más allá de toda discriminación y elitismo, y la defensa del patrimonio socio-cultural de las minorías étnicas dentro del ordenamiento político. Pero hay quienes, tratando de abrirles paso por todos los medios, destruyen las bases mismas de la solidaridad; otros, en fin, elevan a la categoría de principio único, o al menos principal, el conflicto o la eliminación del adversario.

Los hombres de hoy son más sensibles que en otras épocas al propio compromiso político y a que la Iglesia jerárquica se abstenga de toda actuación directa en ese campo. Mas no es raro que, desde una u otra posición política, se trate de utilizarla en beneficio de las propias posiciones o se la acuse de abstencionismo evasivo⁵¹⁰.

En primer lloc, crida l'atenció que es parli d'autodeterminació, focalitzant-ho en el colonialisme, en els anys de forta lluita per la descolonització al Tercer Món. En aquells moments era impensable utilitzar aquest terme per referir-se a la situació d'alguns pobles d'Espanya.

També es pot destacar quan parlen d'oposició dels grups que no volen aconseguir les llibertats a partir d'una evolució política. Era el moment històric de la pujada al poder d'Arias Navarro i de “l'esperit del 12 de febrer”, amb la controvèrsia de com fer evolucionar el “*Movimiento*” per donar una més ampla participació política als ciutadans, i fer que els diferents corrents político-ideològics, estiguessin representats dins del propi sistema polític. Uns canvis als quals s'oposaven durament els immobilitistes -Fuerza Nueva, Confederación Nacional de Excombatientes i d'altres sectors pròxims a la Falange-, que no volien cap tipus de reforma i reclamaven tornar a les essències del moviment sorgit el 18 de juliol de 1936. Igualment el text parla que

---

⁵¹⁰ Ibid., Iribarren..... pàg. 350

alguns invoquen la llibertat per aconseguir noves dictadures, en una clara referència als moviments marxistes, i als règims dels països de l'Est.

Igualment valoraren de manera positiva els grups que defensaven projectes comuns a partir del patrimoni sociocultural de les minories ètniques dins del règim. Es posaven al costat d'aquells que volien defensar les minories -català, basc i gallec- en la línia que s'havia encetat en l'Assemblea Conjunta i que, posteriorment, tants maldecaps havia provocat amb la pastoral d'Añooveros. Però critiquen aquells moviments que volen aconseguir aquests drets per tots els mitjans, fins i tot per l'eliminació de l'adversari, amb una clara referència als moviments nacionalistes violents com l'ETA o als grups d'extrema dreta que volien imposar la cultura única per tots els mitjans possibles.

Per últim, deixen clar que la jerarquia eclesiàstica no ha de donar suport a cap opció política ni tenir una intervenció directa en la política, amb la qual cosa suposem que feien referència als bisbes que en aquells moments formaven part de les Corts franquistes o participaven d'algun càrrec públic. D'aquesta manera assenten les bases del que serà la seva actitud durant la Transició política de no oferir cap tipus de suport explícit a una formació o tendència política determinada, una tesi defensada tant pel cardenal Tarancón com pel cardenal Jubany. L'Església espanyola estava fent, des de principis dels anys setanta, els passos necessaris per desvincular-se del règim i poder mantenir una actitud favorable envers la participació ciutadana dins d'una futura democràcia.

Un altre aspecte que també s'ha de tenir en consideració és la pressió que exercia una part del clergat i algunes comunitats cristianes, sobretot en les ciutats i en les regions més poblades, perquè la jerarquia denunciés la falta de respecte que tenia el règim envers les llibertats. Reclamaven que s'anulés el Concordat i que s'establís un altre tipus de relació Església/ Estat per acabar així amb la supeditació del poder eclesial al poder temporal.

La pastoral presenta tres tipus de dissidències dins de l'Església que creuen que s'han de corregir: la d'algunes comunitats cristianes que introdueixen reformes al marge de les directrius conciliars perquè pensen que s'estan frenant les possibles renovacions; les variades posicions ideològiques que impedeixen o bloquegen la renovació conciliar; i, per últim, aquells que, al·legant la seva fidelitat a la tradició i ortodòxia, s'oposen a qualsevol reforma que proposi la jerarquia o el Concili Vaticà II perquè la veuen

perillosa per a la fe. Acabava aquest apartat dient que *“no es justo confundir la tradición, que es vida, con la rutina, que es muerte⁵¹¹”*.

És per això que els bisbes, en la seva pastoral, fan una crida a la reconciliació i marquen els camins per aconseguir-la: la conversió personal, les relacions humanes, la concòrdia política i la reconciliació dins de l'Església.

En el primer camí parlen d'una conversió a l'esperit de la fe i d'allunyar-se dels egoïsmes personals, en un sentit clarament eclesial i de renovació d'acord amb els criteris generals.

En el segon camí comencen indicant les relacions dins de la vida familiar, aprofitant l'avinentesa per defensar la indissolubilitat del matrimoni i el rebuig als intents de legislar formes per dissoldre'l. També remarquen la necessitat d'escoltar i intentar resoldre els problemes de la joventut d'aquells moments, ja que ells són els que marcaran el camí futur. Acaben parlant del món laboral i de les seves urgències i fan una crida al reconeixement dels drets dels treballadors:

“Por lo tanto, si la sociedad española quiere caminar hacia una reconciliación efectiva es preciso que los trabajadores puedan hacer valer eficazmente sus derechos y participar, con plena responsabilidad y sin temor a represalias, en la defensa de sus intereses y justas aspiraciones tanto en la empresa como en la ordenación de la vida económica nacional. Y por ello es necesario avanzar hacia un más amplio reconocimiento jurídico de sus derechos a unirse y a actuar libremente en asociaciones auténticamente representativas⁵¹²”.

Deixen clar que cal reconèixer els drets dels treballadors i la seva representativitat fent una crítica al model de sindicat únic que existia en aquells moments a Espanya, insuficient per defensar els seus drets. No fan, però, cap referència al dret de vaga, que els grups més reformistes del règim estaven intentant en aquells moments regular per llei⁵¹³. Una altra vegada és de suposar que, donada la situació de crisi política, social i econòmica que estava passant la societat espanyola, no volen entrar en cap tipus de polèmica amb el govern.

---

⁵¹¹ Ibid., pàg. 352.

⁵¹² Ibid., pàg. 356.

⁵¹³ El govern d'Arias Navarro estava elaborant un projecte de llei per regular el dret de vaga, que no estava reconegut pel règim franquista. La gran conflictivitat laboral que hi havia durant l'any 1975, a conseqüència de la crisi econòmica havia provocat que el govern es plantejés la possibilitat de fer una llei que regulés el dret de vaga, evidentment, en molt pocs pressupòsits. Finalment el 22 de maig de 1975 va ser aprovat un decret llei sobre el dret de vaga, essent Fernando Suárez ministre de Treball. El decret acotava tant les possibilitats de fer vaga que va ocasionar més problemes que no pas solucions. El dret de vaga va ser aprovat pel Real Decret Llei del 4 de març de 1977, per tant ja dins de la Transició Democràtica.

En el tercer camí, que fa esment a la concòrdia política, segurament el més discutit al tractar tots aquells punts que eren imprescindibles per anar cap una societat plural i democràtica, el text recull un principi bàsic: *Todos somos miembros de la sociedad i todos hemos de contribuir a transformar-la i mejorar-la*. Una frase que n'és l'eix vertebrador. En primer lloc fan una crida a superar els efectes nocius que havia creat la guerra civil, que havia dividit els ciutadans espanyols entre vencedors i vençuts, i que encara seguia marcant les pautes de la política del règim. Cal corregir aquesta divisió, perquè *“las nuevas generaciones, que no vivieron aquel conflicto, nos piden, y con razón, la generosidad suficiente para construir, unidos en la esperanza, un futuro más justo i más fraterno⁵¹⁴”*. Afegeix la pastoral que, per aconseguir-ho, s'havien de reconèixer els drets de les persones, i que tot i que els ciutadans tenen el deure d'acatar l'autoritat jurídica, era necessari adaptar les normes jurídiques a la nova societat que en aquells moments hi havia en el país. Més endavant torna a afirmar els drets bàsics amb aquestes paraules:

“Más en concreto, consideramos obligado, como ya hemos dicho en otras ocasiones, que se garantice eficazmente los derechos de reunión, expresión y asociación. Este es el camino apropiado para eliminar la tentación de resolver los problemas de la convivencia política mediante el recurso a fórmulas violentas, ya tiendan a frenar el dinamismo natural de la sociedad, ya a provocar cambios estructurales en la misma⁵¹⁵”.

Reclamar aquests drets fou una constant en els anys setanta per part de l'Església com hem pogut veure en l'Assemblea Conjunta (1971), amb documents com *“La Iglesia y la comunidad política”* i en moltes pastorals de bisbes com, en el cas català, del cardenal Jubany, de l'arquebisbe Pont i Gol o del bisbe Martí Alanís, entre d'altres.

També donen suport a les minories ètniques i el seu dret a afirmar les seves peculiaritats, que han d'estar protegides per les normes jurídiques; demanen lluitar per les àrees deprimides, que han de ser ajudades per les més capacitades, i la cura dels immigrants per part de l'Estat; i reclamen justícia en l'àmbit educatiu, sanitari i en les classes passives.

Defensen la crítica i com no ha de ser vista com una ingerència inacceptable per part dels que governen, sinó com l'eina per millorar la convivència entre els ciutadans. Igualment, sostenen que en els conflictes hi ha d'haver una voluntat per part de tots de solucionar-los sense que es pugui interpretar com una oposició cap els que tenen l'autoritat.

---

⁵¹⁴ Ibid., pàg. 357.

⁵¹⁵ Ibid., pàg. 357.

El quart i últim camí que els preocupa és la reconciliació dins de l'Església. Entenen que si volen encapçalar la lluita per la reconciliació han de començar des de dins, han de donar exemple per aconseguir una societat més justa i més lliure mentre assenyalen que el lògic pluralisme teològic que hi ha dins de les comunitats cristianes ha de servir per avançar, però mai per enfrontar-se amb la jerarquia eclesiàstica.

Afirmen la necessitat d'adaptar la vida eclesial a les exigències dels moments històrics que estan vivint, marcats pels canvis que havia aportat el Concili; uns canvis, però, que havien de mantenir les estructures i la tradició de la pròpia Església. L'esperit de renovació no havia d'anar contra la comunitat eclesial. Aquestes exigències les confirmen dient:

“...el proceso reconciliador de la comunidad cristiana exige que la renovación y purificación de la Iglesia esté inspirada por un auténtico sentido eclesial que se manifieste en voluntad de pertenencia a una tradición que no se puede interrumpir sin traicionar el carácter apostólico de nuestra fe; la confrontación de las posiciones personales o del grupo en formas más universales de realizar la comunidad eclesial; el deseo de autenticar con la propia conducta, personal o comunitaria, la crítica realizada y la renovación anunciada; el respeto a la verdad, la honradez y la rectitud en los procedimientos utilizados; el rechazo a toda parcialización apasionada respecto de las posiciones que se quieren criticar o rechazar.....⁵¹⁶”.

Finalment, fan una crida a tots els membres de l'Església perquè busquin la manera de trobar l'autèntica reconciliació tant entre ells mateixos com en els fidels i la resta de la societat espanyola. Esperen, també, que les seves paraules siguin ben interpretades i no siguin utilitzades per enfrontar els uns contra els altres.

Com hem pogut veure aquest document expressa un compromís per part de l'Església espanyola, no solament, pel que fa la reconciliació, sinó també en la lluita pels drets dels homes i les seves llibertats, aspecte fonamental en uns moments en què la societat estava pendent dels canvis que havia enunciat Arias Navarro per ampliar la participació dels ciutadans en les institucions de l'Estat, cosa que va fracassar. De totes maneres l'Església aportava el seu granet de sorra declarant-se partidària d'unes reformes que permetessin una justícia social, econòmica i política més adequada als temps que s'estaven vivint.

Resulta força curiós que no hi hagués cap resposta significativa per part del govern. Seria que la problemàtica social i econòmica ja era prou difícil per encetar més fronts? Seria que en aquells instants les diferències entre els diversos sectors del règim,

---

⁵¹⁶ Ibid., pàg. 360.

per la qüestió de les associacions i altres reformes anunciades per Arias, centraven la màxima atenció al govern? És indubtable que la qüestió social era complicada a causa de la crisi econòmica que havia sorgit a partir de 1973 i que els conflictes laborals anaven en augment. El problema del país basc era en un moments de màxima tensió, amb atemptats freqüents que farien que, sis dies després, el 26 d'abril de 1975, es declarés l'Estat d'excepció a les províncies basques. També resultava evident que el règim estava en crisi per la manca de voluntat d'anar-se adaptant a l'evolució que havia experimentat la societat espanyola, mentre que els polítics que donaven suport el règim estaven immersos en els dubtes entre fer reformes polítiques o deixar inalterable el "Movimiento". Els grups ultres seguien tenint molta força, en una part de l'exèrcit i perquè no dir-ho, en una part de l'estament eclesial. En realitat, les propostes que aportava la pastoral de la Conferència Episcopal no anaven gaire més enllà de les que feien els grups més reformistes adeptes al règim, però sí que proposaven reformar el sistema polític defensant les llibertats i la participació dels ciutadans. Estaven apostant clarament per la democràcia.

Tampoc en la premsa escrita va tenir gaire ressò, suposo que per la falta de polèmica amb les autoritats. La majoria dels diaris van publicar la pastoral i segons ABC:

"de los veinticinco diarios que hemos podido examinar, todos ellos han dedicado un amplísimo espacio a la publicación de su texto. A pesar de su extraordinaria longitud –ocho mil palabras- nada menos que siete de esos diarios la han publicado íntegra, y los restantes en resúmenes más o menos extensos con un promedio superior a las 3000 palabras⁵¹⁷".

Molts d'ells destacaven el fet que els bisbes demanessin superar els efectes de la guerra civil, la petició dels drets de reunió, associació i expressió, la superació de les divergències que hi havia dins de l'Església i la consecució dels drets laborals. L'únic problema que hi va haver va ser que el diari *Arriba* va publicar el document el dia 19 d'abril, un dia abans, trencant l'acord que havien establert amb la Conferència Episcopal. El mateix bisbe secretari, monsenyor Elias Yanes, va publicar una nota de repulsa per aquest fet que va sortir a tots els diaris⁵¹⁸.

⁵¹⁷ Diari *ABC* (Madrid), dimarts 22 d'abril de 1975, pàg. 51

⁵¹⁸ En *La Vanguardia* es publica en la pàgina 8 del mateix dia 20 d'abril. La nota deia: «Lamentamos profundamente que el diario "Arriba", en su edición del 19 de abril, haya violado la norma del embargo a! que estaba sometido el texto de la carta colectiva del Episcopado español, "La reconciliación en la Iglesia y en la sociedad", anticipando su publicación. Con ello se ha quebrantado el compromiso de honor en el que habían convenido los informadores que participaron en la rueda de prensa celebrada el día 18 por la tarde. Son inaceptables las razones que da "Arriba" para justificar o explicar este gesto de insolidaridad.

Sobre aquesta pastoral es van publicar dues editorials a La Vanguardia: “Un voto por la concordia” i “Reconciliación en la libertad⁵¹⁹”. En la primera editorial es destacava la gran oportunitat que representava la publicació de la pastoral donat el context polític de final d’una època i de començament d’una altra:

“ He aquí una primera reflexión al término de la lectura: la Iglesia española se ha esforzado, y diríamos que sustancialmente ha logrado, situarse en el tiempo presente de esta España de 1975 que corona un ciclo histórico y se abre, con temor y esperanza, a derroteros nuevos. Esta “pastoral colectiva” —el epígrafe evoca resonancias ya históricas— es otro dato indicativo de que la Iglesia española, mientras con gesto de libre y valeroso señorío, está cancelando un pretérito azaroso en que su puesto en la vida colectiva pareció anclado en un pasado nostálgico o rutinario, se muestra muy atenta al presente y al futuro; no quiere ser factor de inmovilidades, ni prisionera de bandos⁵²⁰”.

La interpretació d’un diari conservador, però en la línia reformista que pretenia fer evolucionar el franquisme, com La Vanguardia, pot ser molt significativa del que en aquells moments s’estava esperant de l’Església. Resulta força curiós el símil que feia entre la pastoral col·lectiva de 1937 i la que s’estava fent aleshores. La interpretació que feien de la pastoral actual era la d’un text representatiu d’una Església que s’estava alliberant de la submissió al règim franquista i estava obrint nous horitzons per poder avançar en la llibertat. A partir d’aquí, feia una sèrie de consideracions sobre la coincidència de la reconciliació i renovació en els moments que estava vivint la societat espanyola, a la recerca d’una nova estructura política i la consecució de les llibertats. L’editorial també és una defensa de la pastoral, donada la polèmica entre els bisbes en la seva confecció, com ho demostren els onze vots contraris a l’aprovació. Tot plegat, emmarcat en la preocupació dels prelats sobre la interpretació divergent del text que podien tenir, d’una banda, els sectors més tradicionalistes i, de l’altra, els sectors més progressistes de l’església espanyola.

La segona editorial, “Reconciliación en la libertad”, intenta fer una reflexió de la pastoral una vegada passats uns dies i constatades les reaccions que havia provocat. En primer lloc, creia que els bisbes havien fet una anàlisi dels aspectes que no permetien arribar a la reconciliació, però no acceptava que es restringís la reclamació de llibertats per no ocasionar cap destorb al règim. L’editorial entén que durant molt de temps el

---

“Sentimos muy de veras que incidentes como éste puedan empañar las relaciones de respetuosa cordialidad que el Episcopado español desea mantener siempre con los medios informativos.”. També hem de fer memòria que ja havia passat quan es va fer públic el document “La Iglesia y la Comunidad Política”, pel gener de 1973.

⁵¹⁹ La Vanguardia, diumenge 20 d’abril de 1975, pàg. 4, i dijous 24 d’abril de 1975, pàg. 5.

⁵²⁰ La Vanguardia, 20 abril, pàg. 4

règim ha impedit els drets de les persones per tenir tensions i, segons els bisbes, aquesta no era la solució. Afegeix:

“Si cada uno no reconoce al otro cómo es, con sus diversidades y sus preferencias, ¿cómo hablar de convivencia? “¿Cómo amarlos de verdad si no se les permite ser ellos mismos?” dicen los obispos hablando de “los demás”. La verdadera reconciliación en la convivencia cívico-política, señalan, supone el espíritu de mutua aceptación: “Todos somos miembros de la sociedad y todos hemos de contribuir a mejorarla⁵²¹”.

En realitat defensaven la pastoral dels bisbes perquè el diari estava apostant per l'opció reformista del franquisme i l'aprovació de les llibertats més elementals de l'home, per això acabaven dient que *“Los obispos, en definitiva, invitan a todos a descartar la intolerancia y optar por la libertad para alcanzar, a través de los derechos de todos, ese objetivo, deseado y necesario, de la reconciliación de todos los españoles⁵²²”*.

La pastoral va ser molt ben rebuda dins dels sectors reformistes, però, en canvi, no va ser així en els sectors progressistes, que volien que l'Església se separés del règim definitivament

---

⁵²¹ *La Vanguardia*, 24 abril, pàg. 5

⁵²² *Ibid.*, pàg. 5

7.- L'ACTITUD DE L'ESGLÉSIA DAVANT LA MORT DE FRANCO

Finals de novembre de 1975. La vida del general Franco, a mans dels millors metges especialistes de l'Estat, s'estava acabant. El dia 20, quan ja no es podia fer res més per allargar-la, el cap de l'Estat va morir. El president del govern, Carlos Arias, ho anunciava a través de tots els mitjans de comunicació: "Franco ha muerto".

A partir d'aquest moment totes les institucions polítiques, civils i religioses, fossin del caire que fossin, es mobilitzaren per posicionar-se. Començava el que els historiadors han considerat l'etapa de la Transició. Primer, amb passos molt tímids i lents; després, amb passos de gegant. És el camí de la dictadura a la instauració de la democràcia. Quina va ser l'actitud de l'Església en aquesta nova etapa que començava? Cal tenir en compte que una part molt important havia estat sempre al costat del General.

Els arquebisbes i bisbes catalans es reuniren per preparar les homilies que havien de fer en els funerals de cadascuna de les seves catedrals. Això ens ho confirmà el bisbe auxiliar de Barcelona d'aleshores, Josep Mª Guix i Ferreres, en una entrevista feta en el programa Documents de TV3, "*Dies de Transició*"⁵²³. Es reuniren en secret en una casa dels claretians a Sant Pere dels Arguells, prop de Cervera i decidiren que no aprofitarien l'ocasió per exaltar la figura de Franco, sinó que es mantindrien dins de la litúrgia habitual que es feien en qualsevol funeral. Tot i l'acord, com veurem, hi va haver certes diferències entre les homilies fetes pels bisbes, en funció de la seva afinitat cap al difunt.

En primer lloc, ens centrarem en l'homilia que va fer el cardenal Jubany a la catedral de Barcelona el dia 21 de novembre, en el funeral concelebrat amb els bisbes auxiliars doctors Guix, Daumal i Capmany. Una lectura ràpida, ens fa adonar de la pretensió de donar una explicació cristiana del fet de la mort sense intentar, en cap moment, retre honor a la figura de Franco.

El cardenal Jubany dedica la primera part a la reflexió sobre la mort i el que això representa pels creients i, a més de fer referència a diverses frases del Concili Vaticà II, de les Escripures, del poeta Maragall i de Sant Pau, acaba amb unes paraules de Torres i Bages:

---

⁵²³ Documents TV3. Dies de Transició. 20 N: La mort de Franco (2ª part). (2005)

“...todas las cosas humanas tienen dos caras o, mejor dicho, pueden ser contempladas de dos maneras. La riqueza tiene sus miserias, a veces muy grandes; la gloria, sus humillaciones; la fortaleza, sus debilidades”. Así también la muerte: la tristeza por el fin de la vida en la tierra, se convierte en gozo para el cristiano, ante la perspectiva de su transformación gloriosa en el cielo”⁵²⁴.

A continuació fa una breu reflexió sobre Franco i la seva llarga agonia, assenyalant els sentiments religiosos, patriòtics i de servei a Espanya, però sense entrar en detalls, deixant ben clar que el bagatge dels seus actes només és coneguts per Déu i que serà ell qui els jutjarà. Acaba dient:

“La oración es, para nosotros, un deber obligado. Es bueno y necesario orar los unos por los otros; y es digno de alabanza orar por los difuntos. Nuestra actitud cristiana, formando esta asamblea de creyentes, ante la muerte del Jefe del Estado, no puede ser otra. La celebración eucarística no es momento ni ocasión de pronunciar panegíricos. Ni los templos sagrados lugares para decirlos”⁵²⁵.

Finalitza l’homilia fent un reflexió sobre la resurrecció i la figura de Crist, com s’acostuma a fer en tots els funerals. Un sermó, en definitiva, que es podria aplicar a qualsevol altre fidel i que, tot i que va generar certa polèmica entre els franquistes, va ser aplaudit per aquells que volien passar pàgina.

Una altra homilia va ser la de Tarragona, pronunciada pel vicari episcopal, Josep Martí Aixalà, ja que l’arquebisbe Josep Pont i Gol no va poder assistir a la celebració per malaltia. Igualment, van concelebrar el funeral el Degà de la catedral, Dr. Francesc Vives, diversos capitulars, sacerdots i religiosos de la ciutat.

El que més crida l’atenció és que està plena de referències a la mort i el que significa pels cristians, però pràcticament no parla de Franco, de la seva figura i el que representava la seva mort pel país. Primer tracta del silenci que s’ha produït per la mort del cap de l’Estat i com aquest silenci pertany al carisma de la pròpia mort, perquè cadascú mor sol i segons els dissenys de Déu. Cap al final de l’homilia diu:

“Hermanos: los mortales con la muerte no acabamos de vivir, terminamos simplemente de morir. Nuestro Jefe de Estado, Francisco Franco, al final de su larga y sufrida enfermedad solamente ha terminado de morir. Que él encuentre su descanso. Aquel descanso que no es fruto de la sabiduría y del poder, sino don gracioso del Padre. Los que quedamos, nosotros mortales, ni aún de morir hemos terminado. Por este motivo, por él y por nosotros proseguimos celebrando el misterio eucarístico como anuncio de la Muerte del Señor “hasta que venga”⁵²⁶.

⁵²⁴ Butlletí Oficial de l’Arquebisbat de Barcelona. 15 desembre 1975. pàg. 475

⁵²⁵ Ibid., pàg. 476

⁵²⁶ Butlletí Oficial de l’arquebisbat de Tarragona. Desembre 1975. pàg. 468.

Poca cosa es pot dir d'aquesta homilia, ja que la resta gira al voltant del concepte cristià de la mort i està plena de cites tant de la Bíblia com de declaracions fetes en la Constitució Pastoral *Gaudium et Spes* del Concili Vaticà II. És una homilia molt pròpia de la majoria de funerals de difunts de certa categoria, com quan diu:

“...Aquí encuentra su verdadero carisma y su verdadero don la muerte de aquel a quien la responsabilidad de la autoridad ha conferido el tributo del respeto y del honor. Esta es la categoría privilegiada de la muerte: “Quien quiera ser el primero que sea el último de todos” (Mc 9, 25). Todo esfuerzo de simple ascensión, todo progreso, no sería otra cosa que dar validez a un mundo, a una vida que está siempre amenazada por la nada sin tener en sí la posibilidad de sustraerse a ello..⁵²⁷”

Com podem veure són unes paraules en què es vol restar importància als mèrits que el difunt ha tingut durant la vida, per recordar-nos que davant de la mort tothom és igual malgrat la categoria social o l'autoritat.

A Lleida l'homilia va anar a càrrec del bisbe Ramón Malla i Call i es va celebrar el 21 de novembre a la Catedral. Segurament va ser la que expressava més reconeixement a l'obra de Franco de totes les que es van fer a les diòcesis de Catalunya, juntament amb la del bisbe de Tortosa.

El bisbe divideix l'homilia en tres parts. La primera fa esment de l'aportació feta pel govern de Franco en la reconstrucció de la Catedral i de l'agraïment que la població lleidatana li tenia per aquest fet. Plena de reconeixement i d'afecte per la seva figura, diu frases com:

“Hoy la catedral cobija tan sólo su memoria. Está muerto, pero vive en el recuerdo;....La utilidad del obsequio, su uso adecuado a favor de quien se recibe, es la recompensa mayor para el espíritu de quien lo ha donado;... A quien nos dio templo capaz de encontrarnos con Dios, es natural que demos hoy nosotros la ofrenda de nuestra plegaria”.⁵²⁸

L'exaltació que el bisbe de Lleida va fer de la figura del cap de l'Estat és molt clara, però més en senyal d'agraïment que no pas per la seva tasca política.

Una lloança al caudillo que segueix a la segona part, on s'aprofiten algunes frases del testament que havia llegit el President del Govern, Carlos Arias Navarro⁵²⁹.

⁵²⁷ Ibid., pàg. 468.

⁵²⁸ Butlletí Oficial del Bisbat de Lleida. Desembre 1975. pàg. 314

⁵²⁹ Carlos Arias Navarro va parlar per radio i televisió a les 10 del matí del 20 de novembre amb una de les imatges més recordades d'aquell dia, que després d'anunciar la mort de Franco, amb una cara trista i emocionada, va llegir el testament de Franco on podem destacar la part més pròxima a la fe «*Espanoles: Al llegar para mí la hora de rendir la vida ante el Altísimo y comparecer ante su inapelable juicio pido a Dios que me acoja benigno a su presencia, pues quise vivir y morir como católico. En el nombre de Cristo me honro, y ha sido mi voluntad constante ser hijo fiel de la Iglesia, en cuyo seno voy a morir. Pido perdón a todos, como de todo corazón perdono a cuantos se declararon mis enemigos, sin que yo los tuviera como tales*”.

La idea principal és la reflexió cristiana sobre el que representa la mort, seguint el fil del testament del difunt i l'autenticitat de les seves paraules com a fervorós creient:

“...El mensaje póstumo, cuya lectura emocionada por el Presidente del Gobierno ayer escuchamos, nos recordaba el alto ideal que se había propuesto alcanzar el Jefe del Estado, cuya consecución nos urgía, y para el cual indudablemente había trabajado sin descanso. No nos engañaba. A la hora en que lo dictaba o escribía, a las puertas de la muerte, la mentira no puede admitirse en quien, profesándose profundamente cristiano, sabe que se ha de encontrar ante la Verdad eterna”.⁵³⁰

El bisbe també donava molt valor al fet que demanés perdó, no com una humiliació sinó com signe de la grandesa de la seva persona:

“Humillante sería pensar que el Jefe del Estado no había implorado más de una vez perdón, cuando también con fe suplicaba la luz del Altísimo para cumplir debidamente su misión de gobernante”.⁵³¹

Té un record per la família de Franco i pel dolor per la seva pèrdua i finalitza el discurs parlant de la resurrecció i de la necessitat de demanar per la seva ànima, tot i que el bisbe dóna per segur que *“Dios le ha llamado ya al descanso en la patria eterna”*.⁵³² Si els bisbes catalans s’havien compromès a fer unes homilies que no fossin un elogi de Franco i els seus actes, el bisbe de Lleida⁵³³ no va seguir els acords pactats a Sant Pere dels Arguells, al menys segons les paraules pronunciades, tot i que en un paràgraf determinat vol donar la sensació que els compleix quan diu que l’església defuig de fer elogis fúnebres en commemoracions litúrgiques.

L’homilia de Girona va ser llegida pel bisbe Jaume Camprodon i Rovira, el dia 21 de novembre a la catedral i és, possiblement, una de les més curtes. Esmenta la resurrecció com el fet més important de la mort i el que representa pels cristians; totes les lloances que es diguin de la figura de Franco no tindran cap importància si no aconseguen fer el pas de la mort a la salvació. Igual que el bisbe de Lleida, fa alguna referència al testament de Franco, però no l'utilitza per vanagloriar-lo sinó per reafirmar les línies de l’homilia:

“Francisco Franco, que ha seguido todos los de España, caminos de gozos y sinsabores, en sus últimas palabras acude a esta confianza. “Pido a Dios – ha dicho- que me acoja benigno en su presencia”. Esta es nuestra gran tabla de salvación: la benignidad del Señor”⁵³⁴.

⁵³⁰ Butlletí Oficial del Bisbat de Lleida. Desembre 1975. pàg. 315

⁵³¹ Ibid., pàg. 316

⁵³² Ibid., pàg. 318

⁵³³ Per cert, algunes de les seves paraules van ésser seleccionades per la revista *Ecclesia*, en el primer número de 1976, en un apartat sobre les homilies dels bisbes espanyols on només hi ha una part de l’homilia del cardenal Jubany i un petit fragment del bisbe de Vic i aquesta esmentada, sense fer referència a cap altre bisbe de Catalunya. Op. Cit. *Ecclesia* gener de 1976. pàgs. 32-53.

⁵³⁴ Butlletí Oficial del Bisbat de Girona. Desembre 1975. pàg. 627.

Tracta del pecat que forma part de tots humans ja des del naixement i destaca que en el testament demana perdó a tots. Finalment n'utilitza una altra frase per significar que el futur està en mans de tots:

“No cejéis en alcanzar la justicia social y la cultura para todos los hombres de España y haced de ello vuestro principal objetivo”, ha dicho Franco al final de su mensaje póstumo⁵³⁵.

Les frases escollides són, fonamentalment, per testificar les creences del cap de l'Estat mort, però mai per exaltar-ne la figura i l'obra. Volien destacar-ne la fe i les qualitats com a cristià però, en cap cas, l'obra política.

L'homilia del bisbe de Vic, Ramón Masnou i Boixeda, va ser pronunciada el dissabte 22 de novembre a l'Església catedral en una missa concelebrada amb dotze capellans de la diòcesi.

El primer aspecte que crida l'atenció és el fet que va ser publicada en català al butlletí del bisbat, encara que no he pogut esbrinar si havia estat escrita en aquesta llengua, donat que el fragment que es publica en la revista Ecclesia és en castellà. És molt curiós que l'única vegada que anomena Franco ho fa amb el nom de Francesc, en català. La veritat és que sobta. Un detall que ens fa veure fins quin punt tenia importància la llengua catalana pel bisbe.

L'única vegada que el bisbe de Vic fa referència a Franco, ho fa amb aquestes paraules:

“Aquesta vegada oferim les nostres oracions al Senyor per qui fou, en vida, el Cap de l'Estat, Generalíssim Francesc Franco Bahamonde. Aquesta circumstància, d'una banda, és una afirmació més de la gran caducitat de tota cosa humana. D'altre, ens invita a la veritable positura de ciutadania cristiana que consisteix en primer lloc en una actitud de respecte envers aquell que ha exercit l'autoritat, que ha portat sobre les seves espatlles la càrrega feixuga de responsabilitat màxima, amb la perspectiva, sempre possible i sempre humana, d'encerts desitjats i de desencerts no volguts. En segon lloc ens convida l'actitud de caritat cristiana que, si és deguda a aquells que viuen, es deu igualment també a aquells que han passat a l'eternitat.”⁵³⁶

Ni un sol elogi ni cap retret a la figura del difunt, només el comentari que, com a humà, ha tingut encerts i desencerts. Un sermó molt centrat només en aspectes religiosos, fet poc habitual en el funerals que es van fer per Franco. Afegeix que no és a ell a qui pertoca jutjar els actes del difunt, sinó que ja ho faran en el seu moment els

⁵³⁵ Ibid., pàg.627

⁵³⁶ Butlletí Oficial del Bisbat de Vic. Desembre 1975. pàg 318

especialistes polítics o els historiadors, i concreta que, com a cristians reunits en l'assemblea eucarística, no es pot jutgar ni adular, només respectar i pregar pel difunt. Només el Senyor, que està en possessió de la veritat, impartirà justícia.

A la catedral de Tortosa, el bisbe Ricard Maria Carles i Gordó va oficiar el funeral pel Cap de l'Estat el dia 22 de novembre amb una missa concelebrada juntament amb vint-i-tres sacerdots. La seva homilia va ser més pròxima a la línia de la majoria de bisbats de la península que les que es van fer a Catalunya, amb l'excepció del bisbe Malla de Lleida. No perd l'ocasió per lloar la figura de Franco:

“El hombre a quien hoy recordamos no solo trabajó por España, sino que rezó mucho por España, y ésta en hidalga reciprocidad, hoy reza por él”⁵³⁷.

I afegeix:

“Pedimos a Dios que le recompense en el Reino, porque el segundo mandamiento es amar al prójimo y es innegable que él ha amado intensamente, largamente, hasta el último momento a España, que no es una entidad vaga, abstracta, sino la enorme realidad de millones de compatriotas, a quienes él ha amado y servido, largos años, en muchos aspectos que el sentir del pueblo sintetiza estos días en “progreso y paz”⁵³⁸.

Finalment acaba l'homilia fent referència al testament de Franco, del qual cita una part molt important.

L'homilia del bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanis, va ser pronunciada en el funeral celebrat a la catedral el 22 de novembre davant de les autoritats civils i militars d'aquesta població i d'Andorra.

És la més curta de totes les que es van fer a Catalunya. Fa una reflexió sobre les lectures que s'han fet en la missa sobre el llibre de Job i els Fets dels Apòstols, aprofita l'avinentesa per tractar la figura de Franco sense fer-ne lloances, a excepció de la seva fe, i diu:

“La segunda lectura (Hechos Ap. 10-34-43) reafirma la idea de la paternidad bondadosa de Dios, a la que Franco quiso acogerse, y de la igualdad y hermandad de los hombres. ¡Qué hermosa es esta igualdad a la que nos sujeta la muerte y, sobre todo, esta fraternidad en el reino de Dios! Hermoso pensar que Franco, querido por unos, discutido por otros, es sin embargo amado por Dios que no hace diferencias, en la paz de Jesucristo, Señor de todos”⁵³⁹.

Acaba les seves paraules reflexionant sobre la mort, la resurrecció i l'esperança de la salvació, tot en la línia de les normes que s'havien donat els bisbes de Catalunya.

⁵³⁷ Butlletí Oficial del bisbat de Tortosa. Desembre 1975. pàg. 414.

⁵³⁸ Ibid., pàg. 415.

⁵³⁹ Butlletí Oficial del bisbat d'Urgell. Novembre-desembre 1975. Pàg. 125.

El bisbat de Solsona estava governat, des del 14 de novembre de 1974, pel bisbe de la Seu Martí Alanis com a Administrador Apostòlic⁵⁴⁰. És per això que no hi va haver cap funeral per Franco, presidit pel bisbe i, per tant, tampoc cap homilia. El bisbe Bascañana havia estat rellevat oficialment de les seves funcions com a bisbe per raons d'una diabetis. El seu relleu, però sembla que ve motivat per la no acceptació de les reformes del concili i per l'oposició d'una part important dels preveres del bisbat⁵⁴¹.

Amb aquest repàs de les homilies queda palès que hi havia un acord entre els bisbes catalans de no fer una lloança dels mèrits o demèrits de Franco i, excepte el bisbe de Lleida i el de Tortosa; tots els altres, malgrat les referència al que representava i al que havia dit en el seu testament, tracten la figura del finat com un difunt més.

L'actitud dels bisbes catalans fou molt diferent de la que van tenir la majoria dels bisbes espanyols. A tall d'exemple, podem exposar alguns dels elogis que es van proferir en moltes de les homilies dels prelatos⁵⁴² de gran part d'Espanya.

En primer lloc, citarem la del cardenal Tarancón, bisbe de Madrid i cap de la Conferència Episcopal Espanyola⁵⁴³, en la missa "corpore insepulto" a la capella del palau de El Pardo el dia 20 de novembre, on diu d'entrada:

"Creo que nadie dudará de reconocer aquí conmigo la absoluta entrega, la obsesión, diría incluso, con la que Francisco Franco se entregó a trabajar por España, por el engrandecimiento espiritual y material de nuestro país, con olvido incluso de su propia vida"⁵⁴⁴.

No es podien dir unes paraules més oportunes per exaltar la figura del cap de l'Estat. Va continuar fent grans elogis de les seves virtuts i de la tasca que s'hauria de fer en un futur tot dient:

"Todos tenemos una gran tarea ante nosotros. Tendremos que recoger cuanto de positivo se ha construido en estos años; tendremos que mejorar cuanto quedó a mitad de camino; tendremos que superar cuanto pueda dividirnos y aceptar lo que deba diferenciarnos; tendremos que trabajar todos juntos para que la justicia, la libertad, el amor y la paz creen un clima de convivencia fraternal de la que nadie se deba sentir excluido, siempre que este dispuesto a colaborar al bien de todos.....Si todos

⁵⁴⁰ Butlletí Oficial del bisbat de Solsona. Gener-març 1975. pàg. 1-2. En l'església catòlica, un administrador apostòlic és aquell bisbe designat pel Papa amb jurisdicció episcopal per administrar una diòcesis que estava vacant per la mort, incapacitat o renúncia del titular. El bisbe Martí no va prendre possessió del seu càrrec fins el 7 de gener de 1975)

⁵⁴¹ Segons un comentari de Mossèn Bartrina, director de l'arxiu diocesà de Solsona.

⁵⁴² Totes elles van ser publicades en la revista *Ecclesia* en el primer número de gener de 1976, igualment que en tots els butlletins oficials dels seus respectius bisbats.

⁵⁴³ Va haver-hi un acord amb el govern de que la missa privada amb la família i el govern la faria el cardenal Tarancón, mentre que la pública, en el dia del seu enterrament, la faria, el primat d'Espanya, el cardenal González Martín. D'aquesta manera s'evitaven els possibles problemes com els que havien passat en l'enterrament de Carrero Blanco.

⁵⁴⁴ *Ibid.*, pàg. 32

cumplimos con nuestro deber, con la entrega con que lo cumplió Francisco Franco, nuestro país no debe temer por su futuro”⁵⁴⁵.

No es pot negar que aquestes paraules de Tarancón ja són més compromeses perquè començava a indicar quines eren les premisses que haurien de presidir la futura política. Parlava de reconciliació, d’acceptar les diferències, de llibertat, d’acabar amb l’exclusió de l’oposició, que estava disposada a col·laborar. En definitiva, un llenguatge nou que anunciava les bases de l’homilia que realitzaria en la coronació del rei Joan Carles.

Una altra homilia destacable va ser la del cardenal González Martín, primat d’Espanya i arquebisbe de Toledo, en el funeral de la plaça d’Orient de Madrid el 23 de novembre. Possiblement va ser la que, donada l’ocasió, més va afalagar la figura del cap de l’Estat. En podem extreure algunes frases com:

“Ese hombre llevó una espada que le fue ofrecida por la Legión Extranjera en 1926, y que un día entregó al cardenal Gomá en el templo de Santa Bárbara de Madrid, para que la depositara en la catedral de Toledo, donde ahora se guarda. Desde hoy sólo tendrá sobre su tumba la compañía de la cruz. En esos dos símbolos se encierra medio siglo de la historia de nuestra Patria, que ni es tan extraña como algunos quieren decirnos, ni tan simple como quieren señalar otros. Ojalá que esa espada —el mismo lo dijo— hubiera sido nunca necesaria; ojalá que esa cruz hubiera sido siempre dulce cobijo y estímulo apremiante para la justicia y el amor entre los españoles”⁵⁴⁶.

Més endavant mostra el seu agraïment per la feina feta per Franco, quan diu:

“Brille la luz del agradecimiento por el inmenso legado de realidades positivas que nos deja ese hombre excepcional. Esa gratitud que está expresando el pueblo y que le debemos todos, la sociedad civil y la Iglesia, la juventud y los adultos, la justicia social y la cultura extendida a todos los sectores. Recordar y agradecer no será nunca inmovilismo rechazable, sino fidelidad estimulante, sencillamente porque las patrias no se hacen en un día, y todo cuanto mañana pueda ser perfeccionado encontrará las raíces de su desarrollo en lo que se ha estado haciendo ayer y hoy, en medio de tantas dificultades”⁵⁴⁷.

Aquestes dues homilies comentades i pronunciades oficialment davant del cos de Franco, responien a les expectatives d’aprofitar les circumstàncies per fer un lloança de la figura del Caudillo com la majoria de les altres que es fan a la península, amb l’excepció de les de la majoria dels bisbats de Catalunya i d’altres bisbats puntuals⁵⁴⁸.

A tall d’exemple, citaré algunes frases que donen una visió clara de la meua afirmació. Començaré per les del bisbe de Badajoz, Fernández y Fernández, que diu:

⁵⁴⁵ Ibid., pàg. 33

⁵⁴⁶ Ibid., pàg. 34

⁵⁴⁷ Ibid., pàg. 34

⁵⁴⁸ Va ser molt polèmica la homilia pronunciada pel bisbe Setien a Sant Sebastià.

“¡Ha muerto el Caudillo! El Jefe del Estado ha muerto...! Qué pocas palabras y que profunda impresión iban sembrando, en el amanecer de ayer –trágico veinte de noviembre- al correr de boca en boca, repetidas, musitadas, como si quienes las pronunciaban quisieran dulcificar así el profundo dolor que causaban en todo español”⁵⁴⁹.

El bisbe de Conca, Guerra Campos, que era el principal dels bisbes ultres i franquista de l'església espanyola, diu:

“Ahora mismo en la hora misteriosa de la muerte, cuanto tanto habría que decir, no puedo decir nada. Aunque ya he llorado mucho, no me avergüenzo de confesar que, si intentara decir todo lo que quisiera y acaso debiera, las lágrimas terminarían por sofocar mis palabras”⁵⁵⁰.

O com diu el bisbe de Mallorca, Ubeda Gramaje:

“Francisco Franco ha sido también un apasionado del servicio a su País. Su generosidad, no sólo en el dar de lo suyo, sino también en el dar de su vida por España, es proverbial desde sus primeros tiempos de joven soldado en África, hasta los últimos días de su cruel enfermedad”⁵⁵¹.

Per acabar aquests exemples que fan referència a la profunda fe i a la seva actuació a favor de l'Església i d'Espanya de Franco, citem el bisbe de València, García Lahiguera:

“...Hablar podemos hablar todos. ¿Quién no habla de esta persona? ¿Quién no habla de Franco? ¿Quién no habla del Caudillo? ¿Quién no habla del Generalísimo? Pero yo hablo con otro conocimiento: he estado con él horas, muchas horas, muchísimas horas; en silencio los dos solos, en la intimidad de unos días imborrables en que quiso que yo –un pobre pecador- le dirigiera los Ejercicios Espirituales el año cuarenta y nueve; y no sé por qué en el año cincuenta y tres dijo: “Los quiero repetir con el mismo don José María”. Y me dio pie a escuchar, me dio pie a observar, me dio pie a contemplar, me dio pie a profundizar; sin pensar que con el tiempo yo tendría ocasión de hablar de su alma, para poder mejor rezar..., para poder mejor orar con conocimiento de causa”⁵⁵².

Totes són una mostra de les innumerables expressions d'agraïment i de suport a la figura de Franco de la gran majoria d'homilies que van fer els bisbes d'Espanya durant els dies següents a la seva mort. Podem veure que hi ha una notable diferencia entre el que van dir els bisbes catalans, en què pràcticament no fan cap lloança al difunt, i la resta del bisbes espanyols que, en la seva majoria, elogien Franco i la seva obra. Resulta sorprenent que una gran part d'aquest bisbes haguessin donat suport a les reformes i a les pastorals de la Conferència Episcopal, que tantes polèmiques havien ocasionat. Això demostra que no volien anar en contra del règim de Franco, sinó

⁵⁴⁹ Ibid., pàg. 36

⁵⁵⁰ Ibid., pàg. 41

⁵⁵¹ Ibid., pàg. 44

⁵⁵² Ibid., pàg. 52

renovar l'Església, segons el Concili i, a la vegada, pretenien l'evolució del sistema polític perquè es pogués adaptar als nous temps.

7.1.- La coronació de Joan Carles I i el compromís de l'Església espanyola amb el nou govern.-

Per tractar el compromís de l'església amb el monarca i la nova actitud en relació al futur govern d'Espanya és bàsic fer una anàlisi de l'homilia que va fer a l'església de San Jerònimo el Real de Madrid el cardenal Tarancón, el dia 27 de novembre de 1975, en la coronació de Joan Carles I com a rei d'Espanya⁵⁵³.

Va començar l'homilia destacant la importància de la tradició, demanant que "*El Espíritu Santo ilumine su gobierno*", com s'havia fet fins aleshores amb els altres reis d'Espanya.

Començava fent un elogi de Francisco Franco i advertint de les dificultats que el nou rei tindria perquè el finat havia posat el llistó molt alt:

".. Tomáis las riendas del Estado en una hora de tránsito, después de muchos años en que una figura verdaderamente excepcional, ya histórica, asumió el poder de forma y en circunstancias extraordinarias. España, con la participación de todos y bajo vuestro cuidado, avanza en su camino y será necesaria la colaboración de todos, la prudencia de todos, el talento y la decisión de todos para que sea el camino de la paz, del progreso, de la libertad y del respeto mutuo que todos deseamos⁵⁵⁴".

Malgrat que molts bisbes, preveres i feligresos coincidien en l'admiració a Franco, tal i com queda reflectit en moltes homilies, malgrat que les relacions amb el règim van ser sempre fraternals al ser l'església un element consubstancial de la dictadura sorgida de la guerra civil, tot i les tensions generades pels canvis conciliars en les relacions entre l'església i l'estat, Tarancón tria el qualificatiu "d'històrica" per definir la figura de Franco, sorgida en moments "extraordinaris" del passat, no normals, i, per tant, un parèntesis des del qual, ara, cal evolucionar.

---

⁵⁵³ La missa de l'Esperit Sant, concelebrada pel cardenal Tarancón i els arquebisbes de Toledo i Primat d'Espanya, González Martín, i el de Barcelona, cardenal Jubany. Aquesta cerimònia forma part de la tradició en la coronació dels reis d'Espanya. El diari *La Vanguardia* del divendres 28 de novembre de 1975, en la portada, diu: "*La santa misa, rezada, fue concelebrada por el cardenal Tarancón, como oficiante principal y los arzobispos de Toledo y Barcelona, Monseñor González Martín y Jubany, con ornamentos rojos pertenecientes a la parroquia de los Jerónimos. El altar estaba cubierto con un frontal luciendo el escudo bordado de la Casa Real española. La mesa estaba adornada, a ambos lados, con centros de gladiolos blancos. El altar estaba ornamentado con un manto de Isabel II y su frontal ostentaba bordados en pedrería las armas de Isabel II, Carlos III y el Toisón de Oro.*"

⁵⁵⁴ *La Vanguardia*, divendres 28 de novembre de 1975, pàg. 9

Destaca, quan parla del futur, la implicació de tota la societat per aconseguir la pau, el progrés, la llibertat i el respecte mutu, conceptes que, segons el cardenal, hauran de ser bàsics:

“... La Iglesia se siente comprometida con la patria. Los miembros de la Iglesia de España son también miembros de la comunidad nacional y sienten viva su responsabilidad como tales”

Per Tarancón tots els membres de l'Església són ciutadans com els altres, sense cap tipus de privilegi. Es desmarca de qualsevol opció política i de qualsevol intervenció en els afers polítics:

“... La Iglesia no patrocina ninguna forma ni ideología política y si alguien utiliza su nombre para cubrir sus banderías, está usurpándolo manifiestamente” “.....La Iglesia nunca determinará qué autoridades deben gobernarnos, pero sí exigirá a todas que estén al servicio de la comunidad entera; que respeten sin discriminación ni privilegios los derechos de la persona, que protejan y promuevan el ejercicio de la adecuada libertad de todos y la necesaria participación común en los problemas comunes y en las decisiones de gobierno, que tengan la justicia como meta y como norma y que caminen decididamente hacia una equitativa distribución de los bienes de la tierra⁵⁵⁵”.

Som davant d'un nou llenguatge per part de l'Església espanyola on no hi ha cap interès per donar suport a una formació política, com estava passant a Itàlia amb la democràcia cristiana, ni tampoc la intenció de marcar les pautes d'actuació dels governants. Però sí que aposten, de manera decidida, per un nou model polític que porti a la participació activa dels ciutadans i a la defensa dels drets de les persones com la no discriminació, les llibertats, la justícia i una equitativa distribució de la riquesa. L'Església espanyola, amb el cardenal Tarancón al seu davant, veu que l'únic camí possible és el sistema democràtic, i ho reafirma quan diu:

“Pido que seáis el Rey de todos los españoles, de todos los que se sienten hijos de la madre patria, de todos cuantos desean convivir, sin privilegios ni distinciones, en el mutuo respeto y amor. Amor que, como nos enseñó el Concilio, debe extenderse a quienes piensan de manera distinta a la nuestra”[.....] “Pido para vos, acierto y discreción para abrir los caminos del futuro de la patria para que, de acuerdo con la naturaleza humana y la voluntad de Dios, las estructuras jurídico-políticas ofrezcan a todos los ciudadanos la posibilidad de participar libre y activamente en la vida del país, en las medidas concretas de gobierno que nos conduzcan, a través de un proceso de madurez creciente, hacia una patria plenamente justa en lo social y equilibrada en lo económico”.

---

⁵⁵⁵ Ibid., pàg. 9

Per la transcendència que va tenir aquesta homilia en l'opinió pública d'aquells moments⁵⁵⁶, podem dir que el cardenal va apostar decididament pel canvi polític, per la democràcia i pel nou paper que havia de tenir l'Església espanyola en aquesta nova situació política, un paper basat en el respecte mutu i en la independència del poder temporal.

Igualment, en els bisbats catalans es varen fer “*Te Deum*”⁵⁵⁷ per l'exaltació del nou rei. En el cas de Barcelona, el “*Te Deum*”, fet el dia 27 de novembre a la catedral va ser presidit pel bisbe auxiliar, ja que el cardenal Jubany era a la celebració de Madrid. En la seva homilia, el bisbe Guix va recordar que aquestes pregàries es feien perquè l'Església demanava la gràcia divina pels reis de la terra, no per motius de temor sinó de consciència. Després d'assenyalar la submissió que els governants deuen a Déu, va centrar-se en el cas pel qual s'havien reunit:

“... En esta confianza, roguemos por S.M. el Rey Juan Carlos I, que ha aceptado sobre sí el deber y el honor de servir y gobernar a nuestro pueblo, para que, bajo su gobierno, sea realidad permanente la convivencia de todos “en la verdad, la justicia, el amor y la libertad”. Nuestra petición se hace extensiva para toda su augusta familia y para todos los que colaboran y han de colaborar con él en el gobierno del Estado, a fin de que cumplan su misión con sabiduría y responsabilidad, y construyan con acierto el porvenir de España, con especial atención a los más débiles y necesitados⁵⁵⁸”.

Com podem comprovar, el seu discurs va seguir un esquema totalment tradicional, sense paraules compromeses, una homilia convencional que no pretenia allisonar sinó demanar que els dirigents fossin justos en les seves accions de govern. Les úniques paraules que el text vol destacar són veritat, justícia, amor i llibertat, extrems de la “*Pacem i Terris*” i que intenten recordar quines han de ser les premisses que han de presidir el nou govern.

A la catedral de Lleida, el dia 27 de novembre de 1975, també es va celebrar el “*Te Deum*” com a totes les diòcesis. Presidit pel bisbe Ramón Malla, va començar amb una reflexió sobre diferents passatges de les Sagrades Escripures referents a la coronació d'un rei o governant:

⁵⁵⁶ El diari *La Vanguardia* del dia 28 de novembre de 1975, en la portada, posava el següent titular: “*Extraordinaria homilia del Cardenal Tarancón. Un lúcido planteamiento de las nuevas relaciones entre la Iglesia y la Corona*”. També el diari “*YA*” en la pàgina 12 titulava “*Justicia, meta y norma de la autoridad. La Iglesia pide que se le reconozca la libertad que proclama para todos*”.

⁵⁵⁷ Celebració habitual de l'Església Catòlica d'acció de gràcies que se sol fer en la majoria de cerimònies com l'ordenació d'un prevere, l'elecció del Papa, en una canonització i també en la coronació d'un rei catòlic.

⁵⁵⁸ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, desembre 1975, pàgs. 478-479.

“Bien quisiera que, frente a Rey que ha iniciado su Reinado, como ante cualquiera que ejerza la autoridad, mis palabras sirvieran para reafirmar en nosotros el propósito de comprensión y ayuda que tiene derecho a esperar, para cumplir su misión acomodándose a las palabras de la Sagrada Escritura que hemos recordado, y conforme al mensaje del Papa al finalizar el Concilio.

Este propósito supone la obediencia, que es bien distinta del servilismo. No es respeto al gobernante disimularle la verdad. Tampoco es leal servicio exponérsela con acritud e incomprensión, de forma que la hacerlo se falta al amor con que debe ser honrado, a la caridad que es el primero y principal precepto del Señor. Combinar ambas virtudes en la justa medida es el mejor obsequio que se le puede hacer: Llevarlo a la práctica es un deber para nosotros⁵⁵⁹”.

Com hem pogut veure, els mots que el bisbe Malla va dedicar al rei podien valer per a qualsevol, ja que ni tant sols va anomenar el seu nom. En realitat, va aprofitar l'ocasió per instruir els present en la cerimònia sobre la llarga tradició que tenien els creients en oferir pregàries de suport als governants. Així mateix, notem la gran diferència que hi va haver entre l'homilia del cardenal Tarancón i totes les altres que es varen fer en les diferents diòcesis espanyoles.

7.2.- Dos documents claus, de L'Església espanyola, durant la Reforma política.-

La mort de Franco va suposar endegar una reforma política que conduiria cap a una democràcia. Hem de veure, per tant, com va viure aquest procés la jerarquia eclesiàstica espanyola, en general, i la catalana, en particular. Sobre aquesta qüestió sorgeixen una sèrie de preguntes. Quines van ser les posicions oficials dels bisbes catalans davant aquest fet? Hi va haver consens entre ells? Van pretendre influir en l'electorat català? Hi ha algun aspecte destacat en la seva actuació?.

Per poder veure l'actitud dels bisbes s'ha de partir de les orientacions donades per la Conferència Episcopal Espanyola, tant en la seva Permanent com en les Assemblees Plenàries, per això destacarem els documents que poden considerar-se fonamentals per interpretar la posició de l'Església.

Les primeres orientacions es van donar en la XXIII Assemblea Plenària de l'Episcopat Espanyol, reunida a la institució de les teresianes Los Negrals a Madrid, els dies 15 al 20 de desembre de 1975. Aquestes orientacions havien estat elaborades per la Comissió Permanent, a principis de desembre i, entre els reunits, hi havia el

---

⁵⁵⁹ Butlletí Oficial del Bisbat de Lleida, desembre 1975, pàgs. 321-322.

cardenal Jubany⁵⁶⁰. Finalment, i sota el lema de “*La Iglesia ante el momento actual*”⁵⁶¹, es va fer públic un comunicat que havia estat aprovat per unanimitat, per tots els bisbes presents menys un⁵⁶².

Assenyalen d’entrada que són conscients de la transcendència i les expectatives que està suscitant la nova etapa històrica que acaba de començar, per això volen donar una sèrie d’instruccions a tots els cristians sobre quina havia de ser la seva actitud davant dels canvis que s’havien de produir. De tot el que es diu es poden destacar les següents paraules:

“El cristiano no puede vivir ausente de los acontecimientos de la sociedad a la que pertenece, y donde tiene mucho que aportar en la búsqueda incesante de la verdad en la vida individual y colectiva, de la justicia en las relaciones sociales, de la liberación de los oprimidos, de la promoción y defensa de los derechos humanos, del ejercicio de las libertades cívicas, de la responsabilidad en el cumplimiento de las leyes, del sentido de servicio en el ejercicio del poder, de la construcción paciente y solidaria de la paz social”⁵⁶³.

I concreten quina és la seva posició:

“En la promoción de estos valores, los cristianos tienen libertad para escoger las fórmulas o inscribirse en las corrientes que consideren más idóneas para su logro eficaz, con tal de que no sean opuestas, ni en programas, ni en métodos, a los postulados evangélicos. La Iglesia no debe quedar comprometida en una opción determinada ni permanecer indiferente ante los contenidos éticos y humanos de cualquiera de ellas. Quienes pretendan de ella la legitimación de situaciones políticas en el poder o en la oposición malentienden la misión de la Iglesia, suplantando la autonomía del pueblo, al que corresponde tal derecho”⁵⁶⁴.

Aquestes paraules deixaven ben clara quina era la posició de l’Església espanyola davant dels moviments polítics que es donarien dins de la societat. D’una banda, deien als cristians que havien de participar en els fets que estaven sorgint al país, defensant drets i llibertats a part de complir les lleis i de tenir una actitud de servei. De l’altra, no podien donar suport a opcions contraries als valors evangèlics. Però també recordaven que l’Església no podia estar al costat d’una opció determinada ni acceptar cap grup que plantegés la seva legitimitat dient que estaven al costat de l’Església. Assenyalaven, seguidament, quines entenien que haurien de ser les actituds

⁵⁶⁰ La Comissió Permanent es va reunir del 2 al 4 de desembre a la Casa de les Operaries Diocesanes de Madrid i van estudiar dos temes: l’elaboració d’un catecisme per preadolescents i les repercussions que tindria per la comunitat els últims fets.

⁵⁶¹ Butlletí Oficial de l’arquebisbat de Barcelona. Gener de 1976. pàg. 22-25.

⁵⁶² Els que no van assistir a la reunió, per diferents motius com malaltia, la climatologia i altres raons – unes expressades i d’altres no – van ser molt pocs. Podem destacar el cardenal Bueno Monreal, l’arquebisbe Pont i Gol i el bisbe Guerra Campos.

⁵⁶³ Ibid., pàg. 23.

⁵⁶⁴ Ibid., pàg. 23

evangèliques, de les que destaquem l'amor a la veritat, el sentit de justícia, l'exemple moral, la voluntat de participació, la serenitat en el discerniment, el respecte a les discrepàncies, l'acceptació de les diferències ètniques i culturals i la constància per la pau.

Després d'una sèrie de reflexions de caràcter eclesial i sobre les actituds fonamentals que han de tenir els cristians per la renovació de la vida interna de l'Església, acaben el comunicat amb una crida als religiosos i als laics d'ajuda als més dèbils. Entre les preocupacions que destaquen hi ha la problemàtica de l'atur, la insuficiència dels salaris, l'atenció a la vellesa i als jubilats. Voldria, però, destacar el que diuen sobre l'amnistia:

“Al término del Año Santo de Roma y ante el ya próximo Compostelano reiteramos nuestra petición de que obtengan pronto la libertad los detenidos por delitos puramente políticos; de que puedan volver a la Patria quienes se encuentran fuera de ella por razones políticas, y de que se revisen las leyes restrictivas del ejercicio de las libertades cívicas. Ello allanará los caminos hacia la necesaria reconciliación entre todos los españoles”⁵⁶⁵.

L'Església havia fet el primer pas cap a l'acceptació d'un canvi polític que portés la llibertat i la democràcia. Aquestes són unes paraules de compromís vers la reconciliació, que ja havien fet l'abril de 1975⁵⁶⁶.

Així mateix, a part del document ja comentat, es pot destacar el discurs d'inauguració de la XXIII Assemblea Plenària que va fer el cardenal Tarancón. Va començar fent una al·legat en defensa de l'actitud de l'Església espanyola tant de suport al règim durant la guerra i en el primer franquisme, com d'allunyament i separació de les relacions Església-Estat en els últims anys. Les paraules que va dir són importants de destacar. Primer va fer una defensa de la Carta Col·lectiva de 1937 i les raons del seu suport, dient:

“... Y quiero decir ahora que, prescindiendo del estilo personal de aquella carta colectiva, que descubría fácilmente a su autor, el contenido de la misma no podía ser otro en aquellas circunstancias históricas. La jerarquía eclesiástica española no puso artificialmente el nombre de Cruzada a la llamada guerra de liberación: fue el pueblo católico de entonces que, ya desde los primeros días de la República, se había enfrentado con el Gobierno, el que precisamente por razones religiosas, unió fe y patria en los momentos decisivos. “España no podía dejar de ser católica sin dejar de ser España”. Era el “slogan” que todos admitíamos y proclamábamos entonces”⁵⁶⁷.

⁵⁶⁵ Ibid., pàg. 25

⁵⁶⁶ Carta Pastoral Colectiva: “La reconciliación en la Iglesia y en la sociedad”. Publicada per la Conferencia Episcopal Espanyola el 17 d'abril de 1975.

⁵⁶⁷ *Ecclesia*, 27 desembre 1975, pàg. 1657.

Després de les agres relacions de la Conferència Episcopal amb el govern de Franco en els últims anys, podrien sorprendre aquestes paraules del cardenal Tarancón en referència al suport de l'Església al bàndol franquista. Aquesta era la manera de pensar d'una majoria de la jerarquia espanyola i resulta patent que, tot i els intents de demanar perdó per no haver estat ministres de reconciliació⁵⁶⁸, el president de la CEE no tenia cap mena de problema per reconèixer que durant la guerra havien fet el que la societat catòlica els demanava. Fins i tot acceptava el terme Croada com irreprotxable, ja que era el que havien de fer en aquells moments. Però també va intentar justificar els canvis que s'havien produït els anys seixanta i setanta amb el règim, afegint:

“Pero esta consigna, que tuvo aires de grito guerrero y sirvió, indudablemente, para defender valores sustanciales y permanentes de España y del pueblo católico, no sirve para expresar hoy las nuevas relaciones entre la Iglesia y el mundo, entre la religión y la patria, ni entre la fe y la política. Tampoco es justo juzgar el pasado y, concretamente, actuaciones de la Iglesia que asumió la manera de pensar y de sentir de su pueblo en un momento dado, con la perspectiva histórica y la mentalidad moderna que ha incorporado nuevos datos y experiencias a su pensamiento sobre la libertad religiosa y la autonomía de la política. Se equivocan los que juzgan duramente a la jerarquía y hasta llegan a acusarla de oportunismo, porque no mantienen una postura comprometida con un sistema político determinado. Y yerran también los que, en virtud de reacciones opuestas o de opciones políticas que se erigen como exclusivas del Evangelio, pretenden llevarnos a compromisos políticos de signo diferente. Que nadie nos acuse a los obispos de querer romper con nuestros predecesores, ni con la Iglesia española del año 1937: somos sus herederos, queramos o no queramos, elegidos por el Espíritu Santo para guiar hoy el pueblo de Dios y nuestra fidelidad al Evangelio y a nuestro pueblo, es la que nos impulsa hoy como entonces a asumir los cambios que, querámoslo o no, están repercutiendo profundamente en la consciencia cristiana de nuestros fieles⁵⁶⁹”.

No solament justifica amb aquestes paraules els canvis de relacions amb el poder temporal, sinó que dóna a entendre que ells sempre han actuat d'acord amb les necessitats del poble, sense tenir present que una part important de la societat no estava conforme amb l'Església, ja que ni eren practicants ni estaven completament identificats amb la religió. Resulta sorprenent que la jerarquia encara pensés, després dels canvis que s'havien produït en la societat, que la majoria del poble s'identificava amb els postulats catòlics. També vol recordar als bisbes que no hi havia cap tipus de moviment polític que es pogués considerar com a legítim en defensa de l'Evangelí i, sobre aquesta

---

⁵⁶⁸ Recordem la impossibilitat d'arribar a una acord sobre aquesta temàtica en l'Assemblea Conjunta i la carta pastoral de “La Iglesia y la comunidad política”, així com la que van fer sobre la reconciliació.

⁵⁶⁹ Ibid., pàg. 1657.

qüestió, adreçava una reflexió cap a aquells grups que intentaven ser els garants de la religió cristiana:

“No es un hecho nuevo entre nosotros la existencia de fanatismos político-religiosos, pero quizá sí su agresividad y exaltación pseudoreligiosa [sic] para recibir ideas y opciones políticas de distinto signo que amenazan con romper la unidad religiosa de los creyentes, y llegan a veces a negar la comunión con los miembros de la Iglesia que mantienen otras ideas políticas o con los pastores que no satisfacen sus aspiraciones o sus exigencias de orden político más que religioso. Y hasta se intenta juzgar la vida de la Iglesia y reestructurar radicalmente sus instituciones desde opciones estrictamente políticas⁵⁷⁰”.

Aprofitava l'avinentsa per carregar contra els grups radicals d'extrema dreta que estaven utilitzant la religió per fer campanya de les idees franquistes i, per tant, anar contra els intents de canvi cap a la democràcia. No solament volia allunyar qualsevol tipus de moviment polític que intentés identificar cristianisme amb política, sinó que no tenia ganes que aquesta identificació a la llarga dividís als fidels. També advertia sobre els perills que pot representar el pluralisme dins de la comunitat eclesial:

“Dado nuestro temperamento un poco, y hasta un mucho, apasionado, propenso fácilmente al radicalismo exclusivista, sobre todo por la dialéctica de las tensiones que ya se han producido, el pluralismo político, que es lícito entre los católicos, como dice claramente el Concilio, someterá a prueba la unidad de la comunidad eclesial, pondrá en peligro la disciplina y puede degenerar en un problema auténtico de fe. En este campo intraeclesial y estrictamente pastoral, en el que tenemos el derecho y el deber ineludible de intervenir, yo me atrevería a sugerir algunas principios o pistas de reflexión que puedan exigir ahora nuestra intervención⁵⁷¹”.

Es deixava arrossegar per un dels tòpics més extensos i divulgats pel règim franquista, el caràcter apassionat i difícil de controlar dels espanyols, motiu pel qual, feia falta un govern rígid per vigilar-lo, que no estàvem preparats per tenir un règim de llibertats i que aquest conduiria al caos. Per aquesta raó, el cardenal Tarancón tenia molta recança als efectes que podia produir el pluralisme polític dins de la comunitat de creients i, per orientar-la, va fer una sèrie de propostes: a) l'autonomia entre el poder temporal i l'eclesial i que no hi hagués cap interferència entre ells; b) els cristians amb la seva responsabilitat havien de participar en política i procurar defensar els drets dels homes; c) tot i la separació de l'Església del poder temporal, això no significa que haguessin de ser neutrals sinó que havien de procurar una autèntica justícia dins del món.

---

⁵⁷⁰ Ibid., pàg. 1658.

⁵⁷¹ Ibid., pàg. 1658.

La posició que va prendre el cardenal Tarancón en el discurs d'inauguració de la XXIII Assemblea Plenària no té discussió, ja que deixava ben clares les premisses amb les quals s'havia de moure l'Església davant dels canvis que s'havien de produir després de la mort de Franco. D'una banda, volia deixar patent que no renunciarien a la seva història, ja que pensava que en cada moment havien actuat segons els seus principis; de l'altra, confirmava que se situarien al marge de qualsevol formació política concreta, però que es mantindrien atents a les reformes que es fessin i que poguessin ser contràries als principis de l'Evangelí. Les coses havien canviat i s'havia acabat la lluita per la independència de la Església respecte del poder temporal, però estaven preocupats per les possibles conseqüències que podrien sorgir d'un sistema de llibertats que no necessàriament s'apostaria en els principis cristians, ja que era evident que el nou règim polític democràtic no seria confessional.

Un segon document va ser publicat el dia 13 de juliol de 1976 per la Comissió Episcopal de l'Apostolat Social, presidida pel cardenal Elías Yanes i de la qual formava part el bisbe auxiliar de Barcelona Josep Maria Guix i Ferreres. El document es titulava “*Orientaciones cristianas sobre la participación política y social*”⁵⁷² i va ser autoritzat per la Comissió Permanent en la seva reunió del 18 de maig de 1976.

El document es va fer amb la idea de contribuir, des de les pròpies competències de l'Església, a una convivència més lliure i més justa. Va ser definit per monsenyor Yanes com:

“Un documento sencillo, sin grandes pretensiones doctrinales, que se formula en un momento de evolución como el nuestro, en el que los ciudadanos precisan de unas categorías básicas para actuar”....Con él han querido adelantar su orientación pastoral ante problemas inminentes para nuestra vida ciudadana y ha querido hacerlo –dijo monseñor Yanes – “en un momento en que todavía no ha surgido en todo su ardor la polémica que el tema entraña”⁵⁷³.

El document estava dividit en tres parts: la primera parlava de la participació política i de com havia de ser l'actitud dels cristians; la segona tractava sobre la participació social i la problemàtica laboral d'aquells moments; i, finalment, es feia una consideració sobre el servei a la comunitat.

A la primera part assenyalava com havia de ser una bona participació política dels ciutadans. Podem destacar diverses qüestions; sobretot, la responsabilitat que

⁵⁷² Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Agost 1976. Pàgs. 381-392.

⁵⁷³ Ibid., pàg. 381

tothom pugui participar al marge de les seves condicions econòmiques, socials, culturals i polítiques, és a dir la plena participació en totes les tasques:

“El poder político concentrado en pocas manos y sin un adecuado control público abre el camino a posiciones totalitarias en las que no es posible el juego de la dinámica social, e induce a reacciones violentas, incompatibles con la paz y con la seguridad pública”⁵⁷⁴.

L'Església havia evolucionat i ja no contemplava la possibilitat que el poder estigués en poques mans, amb la qual cosa rebutjaven el model totalitari que durant tant de temps havia presidit l'Estat espanyol.

També destacaven els perills que podia implicar l'apatia política, cosa que es podia solucionar amb l'educació cívica i política, sobretot de la joventut, i el respecte a les regles de joc que haurien de ser objectives i vàlides per a tots. Demanaven, finalment, que les disputes polítiques fossin civilitzades i condemnaven la violència, les amenaces, l'agressivitat verbal i la intolerància.

Un altre aspecte que ressaltaven era la clarificació dels programes electorals dels diferents partits, reclamant que els projectes polítics mostressin les condicions objectives en que s'havia de fonamentar la societat, que, òbviament, hauria de ser lliure, justa i participativa:

“para que un programa de Gobierno o de partido pueda ser valorado en todas sus implicaciones está obligado a esclarecer al máximo tanto sus fórmulas de participación política, económica y social cuanto sus posiciones en el plano de la educación, de la información, de la familia, de la religión y de los valores superiores del hombre”⁵⁷⁵.

Finalment, hi havia dues qüestions que preocupava en l'església. D'una banda, els continguts dels programes electorals perquè poguessin ser valorats amb tota la seva extensió; de l'altra, com s'organitzaria el sistema electoral i la informació que es donaria al poble perquè pogués votar amb total llibertat sense manipulacions:

“La gravedad del hecho de votar o no votar de una u otra manera exige en su planteamiento, por el poder público, una gran dosis de fiabilidad y de credibilidad”....., *per afegir després*,.... “Ante todo, el voto ha de recaer sobre problemas que realmente interesen a la comunidad en orden a orientar y consolidar el futuro político del país” ....*per acabar dient*... “Solamente una respuesta libremente dada puede ofrecer las garantías suficientes para afirmar que la comunidad política ha querido comprometerse con el resultado de sus decisiones”⁵⁷⁶.

---

⁵⁷⁴ Ibid., pàg. 383.

⁵⁷⁵ Ibid., pàg. 384

⁵⁷⁶ Ibid., pàg. 384

Els amoïnava quin era el camí que seguiria aquest vot i quins en serien els resultats, però no es comprometien a indicar les seves preferències, tot i que apunten com s'hauria d'exercir:

“El ejercicio del voto no es separable del cuadro de valores y convicciones que definen a una persona. Quienes profesan la fe cristiana y quieren conducirse como miembros de la Iglesia han excluido el apoyo a programas o grupos que pretenden construir la sociedad sobre la violencia y el odio, sobre la supresión de las libertades y de los derechos humanos, sobre la eficacia como ley suprema, sobre el lucro como ideal de vida”
....per concretar que.... “Siendo verdad que tal decisión corresponde a la conciencia personal, no es menos cierto que, para el creyente, el juicio de su conciencia no es separable de la lógica de la fe ni del magisterio de la Iglesia”⁵⁷⁷.

El text feia una reflexió sobre com hauria d'actuar la majoria que arribés al poder, manifestant que hauria de respectar els drets de les minories i buscar el bé comú de la col·lectivitat. Finalment:

“Este salto difícil del bien particular al bien común será el precio que ha de pagar la libertad reconocida a los grupos y partidos si no quiere convertir a la sociedad en campo de batalla política de intereses particulares y egoistas”⁵⁷⁸.

En la segona part del document es feia una llarga dissertació sobre la greu crisi econòmica que patia el país, advertint que no es podien oblidar els errors del passat i que s'haurien de buscar solucions polítiques per canviar les estructures socials injustes. Seleccionen quatre qüestions bàsiques: l'atur obrer, la conflictivitat laboral, la reforma sindical i la situació agrària.

Sobre l'atur es fa una anàlisi de l'afectació, dels grups socials en què més incideix i de les dificultats, tant d'ordre material com social i psicològic que provoca. No es presenten les possibles solucions, ja que no són competència de l'Església, però sí que assenyalen que l'administració juntament amb les entitats financeres i els serveis tècnics, ha de fer les reformes necessàries per posar-hi remei. També indiquen els esforços que haurien de fer els empresaris:

“Los empresarios, por su parte, no pueden olvidar que su actividad económica está sometida al bien de toda la comunidad y que el servicio a los hombres pasa por encima de la rentabilidad económica, sin que necesariamente tengan que oponerse”⁵⁷⁹.

---

⁵⁷⁷ Ibid., pàg. 385

⁵⁷⁸ Ibid., pàg. 385

⁵⁷⁹ Ibid., pàg. 387

No deixa de ser una actitud paternalista que no indaga en les difícils reformes econòmiques i estructurals que s'havien de fer, i resulta innocent pensar que els empresaris posaran per davant l'interès general al particular.

Pel que fa la conflictivitat laboral, a partir d'una reflexió sobre l'augment dels conflictes i les reivindicacions salarials, incideixen en la seva politització -donades les circumstàncies de 1976 i les aspiracions dels treballadors davant els possibles canvis-, alhora que defensen el dret de vaga com un dels drets laborals bàsics:

“Ante esta realidad, hemos de recordar ante todo que, si queremos de verdad caminar hacia una sociedad más justa, es indispensable que las disposiciones legales ofrezcan cauces adecuados para el ejercicio del derecho a la huelga laboral. Este derecho debe ser claramente reconocido y plasmado en disposiciones legales que aseguren su efectividad, sin temor a represalias y sanciones. Como recurso a la fuerza que es y en atención a sus repercusiones sociales, la huelga debe ser reglamentada, pero sin una normativa angosta que la convierta en inoperante”⁵⁸⁰.

Un compromís clar amb les reivindicacions obreres, tot i veure-les acceptablement polititzades, tot i que criticaven obertament les coaccions dels piquets.

Sobre el nou ordenament sindical, partien de la base de la crítica feta sobre el projecte de la llei Sindical del franquisme l'any 1968⁵⁸¹. Donaven suport a la llibertat sindical com un dret que tenien dels treballadors, reclamaven autonomia pels sindicats i la no ingerència de l'Estat. Creien, però, que havien d'estar sotmesos a la convivència entre els ciutadans i aclarien que la seva actuació no podia estar condicionada, ni pels partits polítics, ni per les ideologies. Acabaven fent una crida a la unitat sindical amb aquestes paraules:

“Defender la unidad o pluralidad sindical puede hacerse desde distintos presupuestos, pero no basándose en la doctrina social de la Iglesia..... Si se respeta auténticamente la libertad sindical, el que haya unidad o pluralidad es facultativo de las asociaciones.... La unidad favorece la eficacia, por eso gana aceptación la tendencia a la libre unión de los sindicatos; pero una unidad impuesta por un grupo o por el Estado niega el derecho fundamental de libertad”⁵⁸².

Es pot considerar una crítica al sistema de sindicat vertical que aleshores encara continuava vigent molt coherent amb el document publicat el 1968. De totes maneres per l'Església pot resultar una posició força difícil, ja que la majoria dels sindicats eren

---

⁵⁸⁰ Ibid., pàg. 388

⁵⁸¹ Fa referència al document de la VII Assemblea de la Conferència Episcopal Espanyola anomenat “Principios cristianos relativos al Sindicalismo” publicat per *Eccllesia* el 3 d'agost de 1968.

⁵⁸² Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Agost 1976. Pàg. 389

marxistes. La JOC no tenia gaire presència, perquè s'havia anat diluint, a causa del creixement de CCOO, UGT i USO.

En l'última part sobre la qüestió social, es feia una anàlisi de la situació en que vivia el món rural i la marginació que patien els camperols. La seva posició és més aviat paternalista, ja que no feien una defensa de la reforma agrària ni qüestionaven els mals endèmics que sofria aquest sector, sinó que centraven les seves paraules en la missió que creien que l'Estat i la societat tenien per millorar la situació social dels pagesos, perquè són els que havien nodrit el creixement industrial amb la mà d'obra i amb el sacrifici. La solució que plantejaven no era retornar a una societat agrària, sinó que es fes l'esforç per tal que la població que vivia al camp tingués la mateixa igualtat d'oportunitats que la que residia a les ciutats:

“Por el imperativo de estricta justicia, porque el desarrollo industrial ha sido sufragado en parte con divisas de emigrantes o de exportaciones agrícolas, los poderes públicos, la banca y el sector empresarial deben apoyar, sin demora y con mayor decisión que hasta el presente, el sector agrario”⁵⁸³.

Una pastoral no es defensar aferrissadament les qualitats de la gent del camp, les seves virtuts i els seus valors, sinó aprofundir en les causes de la seva situació i en les reformes que s'havien de fer per canviar l'estructura de la propietat i l'aprofitament de les terres per part dels propietaris, sobretot els latifundistes, cosa que no es fa.

7.3.- Com va actuar la jerarquia catalana durant la reforma política?.-

Una primera constatació és la falta total de declaracions de la Conferència Episcopal Tarraconense des de la mort de Franco fins a principis de 1977. Sí que mostren la seva preocupació per l'ensenyament, però no fan ni una sola insinuació sobre la política, tant candent en aquells moments. Tot i això, alguns bisbes van fer reflexions particulars sobre quins eren els camins que s'havien de seguir. Centrarem la nostra atenció sobre aquesta qüestió.

En primer lloc, el cardenal Jubany, en la seva comunicació pastoral del segon diumenge d'Advent⁵⁸⁴, ja feia una observació sobre el moment que s'estava vivint i les actituds que havien de tenir els cristians:

---

⁵⁸³ Ibid., pàg. 391

⁵⁸⁴ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, desembre 1975, “*Caminos de futuro*”, pàgs. 485-487.

“Nada de lo presente puede desinteresarnos ni nada de lo que anhelamos para el futuro puede dejar de comprometernos ya ahora”.

“...debemos también proyectar nuestra mirada hacia el futuro, porque los pueblos de España están deseosos de emprender su marcha hacia él, en una adecuada integración de todos los ciudadanos sobre la base de una libertad y una paz auténticas”.

Y he expresado también que “es imprescindible una verdadera reconciliación entre todos. Reconciliación que será posible si descansa sobre unas disposiciones que afectan a los ciudadanos y a los grupos sociales: son las virtudes morales, sociales y cívicas que, con la ayuda de la gracia de Dios, capacitan a las personas para ser artífices de una nueva humanidad⁵⁸⁵”.

Unes paraules que mostren l'ansietat pel futur. Jubany estava convençut que les coses canviarien i, per tant, expressava la seva inquietud als fidels. Sense entrar en conceptes polítics, recordava la idea de la reconciliació, tant important en l'església espanyola en l'últim any i tant necessària en la societat per encarar un futur amb harmonia. Més endavant, en una nova comunicació pastoral advertia:

“Duele que, aun entre cristianos, haya quienes se extrañen de que la Iglesia se proclame defensora de los derechos humanos; creen que, al hacerlo, más que cumplir su misión, hacen política y se enrola en la línea de los partidos; no han comprendido que el respecto a la dignidad de la persona humana no es una simple invención de los hombres; forma parte del mensaje del mandato de la revelación de Dios, que la Iglesia no puede dejar de defender y proclamar⁵⁸⁶”.

Com podem comprovar l'Església havia de seguir defensant-se d'una part dels fidels, conservadors la majoria, que pensaven que qualsevol defensa o advertència sobre els drets humans era immiscuir-se en política, habituats com estaven a una església que sempre restava al marge de les eventualitats i donava suport constant al govern.

Més compromesa va ser l'homília que el cardenal Jubany va pronunciar a la catedral de Barcelona amb motiu del Cap d'Any, l'1 gener 1976, sota el lema “*La Pau es un deure i una necessitat ineludible*⁵⁸⁷”. Va iniciar l'homília demanant “l'amnistia pels delictes purament polítics”, paraules exactes per no confondre amb els amb delictes polítics de sang. A continuació parlava de les ideologies irreductibles, tal com les havia anomenat Pau VI quan es referia als enfrontaments que hi havia entre les diferents ideologies polítiques. No em d'oblidar que erem en plena guerra freda, i que aquesta circumstància separava els ciutadans de la pau:

“¿Se puede denominar pacífico un mundo radicalmente dividido por ideologías irreductibles, organizadas poderosa y ferozmente, que divide los pueblos y que, cuando a éstos les es concedido la libertad, los separa en lo

⁵⁸⁵ Ibid., pàgs. 486-487.

⁵⁸⁶ *La Vanguardia*, 21 de desembre de 1975, pàg. 23.

⁵⁸⁷ Es pot trobar a *La Vanguardia*, 1-2 gener 1976, pàg. 17, però també al Butlletí de l'arquebisbat.

más íntimo de su trama, en facciones, en partidos, que encuentran su razón de ser y de obrar envenenando sus filas con un odio irreductible y una lucha sistemática en el interior de su propio tejido social?⁵⁸⁸”.

Una pregunta força significativa per entendre el moment que estava vivint el món, dividit entre el bloc capitalisme i el bloc comunisme, cosa que preocupava Pau VI ja que en aquells moments, a Itàlia, hi havia una forta implantació de l'eurocomunisme de Berlinguer, que disputava el poder a la democràcia cristiana. Jubany es trobava en una situació semblant; el PSUC tenia una forta implantació a Catalunya i, per tant, unes possibles eleccions podrien portar els comunistes al poder. Això era el que realment amoninava el prelat. Per aquesta raó, segurament, utilitzava les paraules del papa.

El cardenal Jubany es preguntava si qualsevol ideologia era acceptable per a la construcció de la Pau. Creia que el pluralisme en la societat era inevitable, però considerava que no tot era vàlid per a un cristià i, per tant, no tot es podia admetre:

“...una ideología que defienda la hegemonía despótica de unos grupos humanos sobre otros; tampoco lo sería aquella que no respetara los derechos fundamentales y la dignidad de la persona humana; tampoco podría serlo la que no defendiera verdaderamente y se esforzara en realizar una justa distribución de los bienes entre los hombres, en el orden económico, social y cultural. Y seguramente que la relación podría alargarse aún más⁵⁸⁹”.

Aquestes paraules ens presenten quins són els aspectes que, com a cristians, no es poden donar per vàlids dins dels moviments polítics. El problema radica en concretar alguns conceptes com els drets fonamentals o la justa distribució de la riquesa, que poden interpretar-se de diverses maneres segons els límits que s'hagin posat. Per això afegia que les bases de l'Evangeli havien d'estar presents en totes les opcions polítiques. En realitat, estava fonamentant el suport cap a moviments de caire conservador, perquè les condicions que posaven només podien complir-les aquests tipus de moviments. Poc a poc, la jerarquia estava veient que la llibertat els provocaria més problemes dels que pensaven i que portaria a una societat cada vegada més secularitzada.

El bisbe Camprodon va publicar una reflexió “*El cristià i la política*⁵⁹⁰” on orientava els cristians en la seva participació en la política. Iniciava l'escrit esperançant que el nou ordenament fes que els ciutadans tinguessin veu i vot. Es preguntava com

---

⁵⁸⁸ Ibid., pàg. 17.

⁵⁸⁹ Ibid., pàg. 17.

⁵⁹⁰ Full Parroquial de Girona, n° 2542, 11 juliol de 1976, pàg. 1. La reflexió habitual del bisbe que feia en la primera pàgina.

havien d'actuar els cristians, tot i recordant que el paper de l'Església com institució estava en la presentació del preceptes evangèlics i, obviament, al marge de la política.

En canvi sobre els cristians deia:

“El cristià format segons aquest esperit, ha de sentir com ningú la seva responsabilitat de ciutadà i exercir-la lliurement. Per a fer-ho com cal ha de conèixer els camins i les formes que ara i aquí es presenten per ordenar la societat i, després, decidir segons el seu criteri. Cal que actuï, com tot ciutadà, amb reflexió i mesura dels seus actes, amb esperit crític davant de qualsevol programa, per tal de discernir-ne els valors positius, les limitacions i els interessos creats, si és qui hi són.

La doble aspiració cap a la igualtat i la participació, dues formes de la dignitat i de la llibertat de l'home, han de configurar l'acció dels cristians de cara a una transformació de les actuals estructures socials i polítiques⁵⁹¹”.

Resulta evident que el bisbe crida els cristians a la participació en política, però els recorda que han de reflexionar per tenir un criteri adequat als valors que ensenya l'evangeli. Feia memòria que s'havia d'aconseguir la igualtat i la participació, però sempre construint unes noves estructures social i polítiques presidides per l'acció cristiana, alhora que recordava, més endavant, que una mateixa fe cristiana podia conduir a compromisos polítics diferents:

“L'Evangeli haurà d'ajudar constantment a fer una crítica de l'opció que un ha fet per tal de modificar l'opció, ampliar-ne les perspectives o mudar-la, si cal⁵⁹²”.

Resumint, el bisbe deixava clara l'actitud dels cristians en la política: adaptar els valors humans que desprenia l'Evangeli a les opcions polítiques.

En una enquesta que va fer la revista “*Ecclesia*” sobre la situació de l'Església en l'Espanya d'aquells moments, es preguntava a personatges de diferents àmbits, com ara el bisbe de Girona, Jaume Camprodon. A la pregunta sobre en què havia de consistir la contribució específica de l'Església a la societat espanyola en un futur immediat de la vida nacional, el bisbe de Camprodon contestava:

“En esta tarea, es obra específicamente suya llamar insistentemente a la caridad. Sí en esta nueva etapa, según se prevé, la política va a polarizar la atención de los ciudadanos, la Iglesia, a la vez que llame desde la fe a una opción al servicio de la sociedad, debe urgir, a tiempo y a destiempo, que la caridad cristiana vincula más que lo que pueden separar los partidos políticos. La caridad es fuerte como la misma muerte⁵⁹³”.

Com podem veure, fa una lectura eclesial de la contribució de l'Església en el futur de la política espanyola i sense entrar en cap tipus de consideració sobre quins

⁵⁹¹ Ibid., pàg. 1.

⁵⁹² Ibid., pàg. 1.

⁵⁹³ *Ecclesia*, n° 1777, 14 febrer 1976, pàg. 18 (226).

havien de ser els serveis que havia de fer l'Església, veu la caritat com el puntal del servei que havien de fer els partits polítics.

L'abat de Montserrat, Cassià Mª Just, també va participar en l'enquesta, i la resposta que va donar a la mateixa pregunta va ser:

“La mejor contribución de la Iglesia a la sociedad española tiene que ser su misma acción pastoral, que dé la inspiración evangélica a los fieles para que asuman sus responsabilidades cívicas sin miedo, superando la pasividad de tantos años de inoperancia de “la mayoría silenciosa”. Para poder realizarlo, la Iglesia como tal no ha de identificarse con ningún régimen ni con ningún grupo político. En cambio, no puede pasar nunca con indiferencia por el camino de Jericó, sea quien sea el herido. No se trata, por lo tanto, de un neutralismo cómodo, sino de compromiso a partir del Evangelio. Sin entrar en luchas entre partidos políticos, respetando de veras el pluralismo de opciones políticas de los cristianos⁵⁹⁴”.

Cassià Mª Just, en canvi, sí que va respondre a la pregunta indicant quins havien de ser els compromisos de l'Església, que no eren altres que motivar els fidels perquè agafessin la responsabilitat que els pertocava en aquells moments i abandonar l'actitud de majoria silenciosa que havien tingut durant tot el franquisme. Igualment volia recordar que l'Església havia de ser neutral i no havia de donar suport a cap tipus de tendència política, així com havia de respectar qualsevol opció política dels fidels. En aquest cas sí que hi havia un compromís de l'abat en assenyalar quin havia de ser el paper de l'Església.

Hem vist dos exemples diferents, però tant la jerarquia espanyola com la catalana estaven a l'expectativa del que podria passar. Només els principals caps, com el cardenal Tarancón o el cardenal Jubany, feien reflexions sobre els problemes que anaven sorgint. De totes maneres, això va canviar una vegada aprovada la reforma política en referèndum i anunciades les primeres eleccions, ja que fou aleshores quan la jerarquia va veure la necessitat d'aconsellar i, possiblement intervenir, per guiar els fidels cap a opcions que fossin favorables a l'Església.

7.4.- La jerarquia espanyola i catalana respecte a les primeres eleccions de juny de 1977.-

Durant l'any 1977 es varen publicar diversos documents per preparar les eleccions, ja que l'Església estava preocupada pels primers comicis que es farien des de febrer de 1936. Per un costat, es van publicar una sèrie de documents per part de la Conferència Episcopal Espanyola que, com veurem, donaven instruccions de caràcter

⁵⁹⁴ *Ecclesia*, n° 1778, 21 febrer 1976, pàg. 21 (265).

general, i per l'altre, alguns bisbes catalans es van dirigir als seus feligresos per donar-los orientacions més concretes.

El primer d'aquests documents es va publicar el 2 de febrer de 1977 per part de la Comissió Permanent de l'Episcopat Espanyol. Començaven fent una declaració d'independència davant els partits polítics.

“deseamos que la Iglesia en cuanto a tal, en conformidad con la doctrina conciliar y teniendo en cuenta nuestra experiencia histórica, se mantenga en una actitud de independencia respecto a los distintos partidos políticos”⁵⁹⁵.

En l'apartat dedicat als cristians i a la política, afirmen que aquests han de participar i que són lliures d'optar pel partit que vulguin, tot i que deixen ben clar que cap opció és l'única vàlida segons els Evangelis i que no poden donar suport ni a formacions polítiques que vulguin construir un model de societat que suprimeixi els drets i llibertats del homes, ni a aquelles que tinguin el lucre com a principal objectiu polític, ni a les que utilitzin la violència per aconseguir les seves finalitats.

També donava una sèrie de consells a la participació política dels bisbes, sacerdots i religiosos. Com a ciutadans havien de votar i tenir les seves pròpies opcions, però no havien d'assumir funcions de militància, ni de participació o de representació política ja que s'havien de mostrar imparcials. De totes maneres, l'Església estava obligada a donar suport a aquelles opcions que eren conformes amb l'Evangelí i la seva missió pastoral. Això volia dir:

“defender los derechos humanos de todos los ciudadanos; apoyar a los más pobres, débiles y marginados; promover integralmente el desarrollo de la persona humana; ser conciencia crítica de la sociedad y de los propios partidos políticos; formar la conciencia cristiana de los creyentes sobre la política; trabajar por la causa de la paz y de la justicia; i relativizar las ideologías”⁵⁹⁶.

Aquesta declaració, si bé donava suport a aspectes generals propis de la pastoral, que deixaven ben clars quins eren els preceptes que els creients havien de seguir.

El 22 d'abril de 1977, la Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola feia públic un comunicat on es pot destacar el punt IV dedicat a donar el seu judici davant les pròximes eleccions. Es plantejaven la necessitat de publicar una nota orientativa sobre les eleccions, i decidien finalment que s'havien de remetre a les anteriors publicades. Aprofiten l'ocasió per recordar alguns aspectes que, segons ells,

⁵⁹⁵ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. febrer 1977. Pàg. 57

⁵⁹⁶ Ibid., pàg. 58

eren fonamentals, entre els quals destacaven: la gran responsabilitat i el deure de participar anant a votar; que cap programa polític abraçava tots els valors essencials de la concepció cristiana de la vida; que no era lícit que cap partit tingués en exclusiva el suport de l'Església, ja que hi cabien diverses opcions polítiques; que els cristians havien de donar suport a aquells programes que tinguessin valors com:

“la libertad, la moralidad, la estabilidad de la familia, el derecho a la vida aun antes de nacer, el pleno respeto a la conciencia religiosa de toda persona humana tanto en lo que se refiere al culto debido a Dios como a la educación de los hijos, la justicia social y, en especial, los derechos de los más pobres”⁵⁹⁷;

Per últim, ressaltaven que no havien de donar suport a aquells partits que neguessin alguns dels aspectes abans mencionats, ni a aquells que incitessin a la violència o que es fonamentessin en alguna ideologia incompatible amb el pensament cristià.

Estaven intentant condicionar el vot dels cristians cap a una sèrie d'opcions pròximes al pensament tradicional tant de la dreta com del centre? Queda clar que no van fer costat a cap opció concreta, com podia ser el cas de la Democràcia Cristiana. Això ens ho diu Feliciano Montero, i coincideix amb la majoria de historiadors en què el cardenal Tarancón va ser el responsable de no donar suport a cap tipus d'opció política democratacristiana:

“Todavía mucho tiempo después, la decisión de Tarancón de no apoyar una opción explícitamente confesional ha sido valorada polémicamente por los principales líderes de aquel tiempo, como factor coadyuvante en el fracaso de la democracia cristiana en las elecciones de 1977; para algunos la actitud de la jerarquía fue contraproducente: “primero nos dejaron sin bases, tras la crisis de ACE de los años sesenta, y luego nos dejaron sin nombre...”. Aunque reconocen que, en general, toda la coyuntura histórica no podía ser menos favorable. Otros, más allá de la postura concreta de Tarancón, critican amargamente la falta de visión de la Iglesia, guiada por el “corto plazo”, condicionada siempre desde la desamortización del siglo XIX, por la precariedad financiera. Otros, en cambio, consideran correcta, eclesial y políticamente, la posición de Tarancón y de los obispos”⁵⁹⁸.

Pocs dies abans de les eleccions del 15 de juny de 1977 es publicar en els butlletins oficials dels bisbats una selecció de textos tant de la Comissió Permanent, com dels bisbes o del Papa, que recordaven a tots els creients quines havien de ser les condicions que havia de complir una determinada opció política per poder donar suport.

⁵⁹⁷ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Maig 1977. Pàg. 208

⁵⁹⁸ Montero, Feliciano “*La Iglesia: De la colaboración a la disidencia (1956-1975)*” dins de *La Oposición durante el franquismo/4*. Encuentro. Madrid (2009), pàg. 191.

Molts d'aquests documents ja han estat citats i els altres són dels bisbes de les províncies eclesiàstiques de Granada y Sevilla. Com a conclusió diuen:

“las personas que sean elegidas para el Congreso y para el Senado en las próximas elecciones deberán abordar problemas de gran trascendencia para nuestro país. De ahí la grave responsabilidad de todo ciudadano a la hora de dar su voto a un candidato. Pero en el acto de votar no cesa la obligación de la participación en la vida política. Antes de las elecciones y después de ellas, a todos incumbe el deber de contribuir con su esfuerzo personal, bien a través de asociaciones, bien por otros medios, a una evolución social y política cada día más conforme con las exigencias de la dignidad de la persona”⁵⁹⁹.

Els bisbes volien indicar no solament la responsabilitat de votar, sinó de fer-ho d'acord amb les premisses que havien donat. D'altra banda, volien que els cristians participessin activament després de les eleccions per obligar que la política que es fes, estigués en línia amb els valors cristians.

La posició del bisbes catalans no estava allunyada de les normes i consells que havia donat la Conferència Episcopal Espanyola en els seus diversos organismes, però sí que pot resultar interessant analitzar alguns dels consells que donaven, als seus bisbats, alguns bisbes en concret.

Però abans de parlar-ne, podem veure la posició de la Conferència Episcopal Tarraconense, que en la XLIX reunió celebrada a Barcelona, entre el 14 al 16 de febrer de 1977, va emetre un comunicat en el qual confirmaven les orientacions donades per la CEE, però on afegien:

“Els bisbes en llur reflexió l'aportació positiva que han fet l'Església i els cristians en el curs de la història, sense exceptuar els moments presents, als elements que han contribuït decididament a formar el poble català: la llengua, la cultura, la consciència de la seva identitat, la religiositat, etc. També subratlem que molts dels nostres sacerdots i laics s'han esforçat i s'esforcen en atendre i integrar tots aquells que venint d'altres terres d'Espanya, viuen i treballen a Catalunya. Al mateix temps, els bisbes afirmen que els veritables valors del nostre poble català s'han de tenir molt presents en el moment d'exercir el dret a la participació política propi de tot ciutadà”⁶⁰⁰.

La novetat rau en la introducció dels trets característics del poble català i en la crida a defensar les peculiaritats de la terra. Hi són presents dos aspectes bàsics; per un costat, la importància que han de donar els polítics als senyals d'identitat del poble català i, per l'altre, la integració dels nouvinguts els anys cinquanta i seixanta a la idea que és català qui viu i treballa a Catalunya.

⁵⁹⁹ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Juny 1977. Pàg. 276

⁶⁰⁰ www.tarraconense.cat/archivos/docCet2/docCet2_217.doc

El cardenal Jubany va aprofitar totes les homilies fetes en les celebracions eucarístiques de l'advent, la quaresma i la pasqua dels anys 1976 i 1977, per fer petites reflexions sobre la nova situació política que s'estava vivint, però sense cap indicació diferent a la que havia donat la Conferència Episcopal sobre les eleccions.

L'única excepció és una nota publicada el 22 de febrer de 1977 sobre l'ús dels temples i les dependències eclesials en activitats polítiques i sindicals. Comença la nota amb una reflexió sobre la utilització que s'havia fet, en dels últims anys, els locals i els temples de les diferents parròquies per fer reunions de caràcter polític i laboral. Però ara la situació havia canviat i havien recuperat les llibertats i el dret de reunió i associació; s'havia, doncs, de buscar altres indrets. Per aquests motius dóna una normativa perquè els responsables d'aquests llocs vetllin per un ús apropiat dels espais eclesials:

“Les esglésies són llocs propis per les reunions de la comunitat cristiana, per a celebrar-hi el culte, per la reflexió, el silenci i la pregària, i és tot el poble cristià qui té dret que les esglésies siguin mantingudes en la finalitat per a la qual han estat dedicades. El destí propi de les esglésies i llocs sagrats no és, doncs, d'esdevenir l'àmbit d'actes polítics i sindicals. Una utilització indiscriminada de les esglésies en aquest sentit podria desfigurar llur identitat. Per això, en aquest punt, caldrà ser cada vegada més prudent i les decisions hauran de ser més precises i clarificadores. Tanmateix cal reconèixer que les reunions obreres en les esglésies, amb motiu de conflictes o reivindicacions laborals, quan temps enrere, no se'ls facilitaven locals aptes per a llurs assemblees, i no hi havia cap altre local apropiat, han sigut, fins ara, generalment acceptades i compreses per la majoria dels fidels com un gest d'acolliment cristià”⁶⁰¹.

Com es pot veure, l'Església volia tornar a posar les coses al seu lloc no comprometre's amb cap opció política i separar l'Església de qualsevol intent de ser utilitzada per defensar una idea política concreta: havia arribat l'hora de separar la comunitat eclesial de la comunitat política.

També, Ricard M^a. Carles, bisbe de Tortosa, en una reunió de l'Arxiprestat del 10 de febrer de 1977⁶⁰², va arribar a un acord sobre la utilització d'esglésies i dependències eclesials en el seu bisbat. La norma era molt semblant a la de Barcelona, però no feia una reflexió sobre el fet, sinó que donava instruccions a tots els responsables sobre en quines situacions es podien utilitzar els locals eclesiàstics i en quines no. Queda molt clar que cap dependència es pot fer servir per fins polítics i sindicals i estableix les següents normes: la primera fa referència a les esglésies i oratoris, que només es podran utilitzar per a finalitats cíviques i culturals amb el corresponent permís del bisbat; la segona es refereix a les altres dependències que

⁶⁰¹ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Març 1977. Pàg. 122

⁶⁰² Butlletí Oficial del bisbat de Tortosa. Març 1977. pàg. 100-101.

només es podran usar si en la localitat no hi ha cap local adequat, amb el permís de l'autoritat civil i sempre que no siguin actes polítics o sindicals; la tercera deixa ben clar que tampoc es poden fer servir per elaborar o per guardar propaganda de partits polítics o de grups sindicals; finalment, determina que els altres casos siguin resolts pel bisbat.

En els altres bisbats no hi ha normes concretes en els butlletins oficials. És de suposar que en cada bisbat s'actuava segons les circumstàncies. En un comunicat del director de la COPE, quedava clar que no s'acceptaria cap tipus de propaganda electoral de partits polítics, ni cap debat, ja que això podria implicar la pèrdua de la independència davant el pluralisme electoral, i comportaria admetre plantejaments que no estiguessin d'acord amb la doctrina de l'Església⁶⁰³. Se suposa que la majoria de bisbats seguirien les instruccions de no cedir els seus locals per a actes polítics i sindicals.

Els bisbes catalans van donar instruccions concretes sobre les eleccions seguint els postulats donats per la Conferència Episcopal Espanyola. En general, s'aprofitaven reunions o actes concrets per anar donant les pautes a seguir per part dels eclesiàstics i dels fidels. Un exemple el podem tenir en el bisbe de Girona, Jaume Camprodon, que, aprofitant una reunió del Consell Presbiteral a mitjans de maig de 1977, diu:

“Davant les pròximes eleccions, els cristians han d'actuar d'acord amb la seva consciència. ¿És convenient que el Prelat ofereixi als seus diocesans alguna reflexió que ajudi a la seva recta formació? El Consell Presbiteral creu oportú que, abans que res, el bisbe recordi als sacerdots les exigències del seu ministeri en les circumstàncies actuals. Entre els membres d'aquest Senat és comú la convicció que els sacerdots, pel fet de ser ministres de l'Església, sempre comprometen més que ells mateixos. Per això veuen la discreció i la renúncia dels preveres a una opció determinada com una manifestació del seu peculiar servei a la unitat eclesial”⁶⁰⁴.

Aconsellava als capellans que s'havien de mantenir al marge de qualsevol opció política, ja que la seva implicació podia comprometre a l'Església.

Per la Pasqua de Pentecosta, principis del mes de juny, el bisbe Camprodon va publicar una carta als preveres, en vigílies de les eleccions generals, en què volia ajudar el presbiteri diocesà a trobar el seu lloc en la nova etapa que la societat començaria a partir dels resultats electorals. Feia una reflexió de quins havien de ser els trets que havien de presentar els preveres i els diaques: a) que tot i que son ciutadans amb drets i deures, no han d'oblidar que estan dedicats plenament al servei de l'Església; b) que han

⁶⁰³ Butlletí Oficial del Bisbat de Tortosa. Juny 1977. pàg. 314-316

⁶⁰⁴ Butlletí Oficial del Bisbat de Girona. Juny 1977. pàg. 280-281

de ser un factor d'unitat enmig de les diverses opcions polítiques dels cristians; c) que el pluralisme és positiu i que la unitat no equival a la uniformitat en qüestions temporals; d) que cap força política es pot apropiari de l'Evangelí ni pot dir que les altres n'estan excloses; e) que encara que els demanin respostes concretes no poden donar receptes fetes.

Acaba dient que els criteris que havien d'oferir els preveres eren: els drets humans; l'atenció als més dèbils; els drets de Catalunya i dels altres pobles d'Espanya - drets sovint conculcats, però mai renunciats - , i mantenir-se al marge del debat religiós que hi havia en els partits, però defensant clarament el pensament de l'Església i donant-ne testimoni; la separació clara i inconfusible del àmbit civil i eclesial⁶⁰⁵.

Un altre bisbe del qual trobem reflexions sobre les eleccions és Martí Alanís de la Seu d'Urgell. En una carta pastoral titulada "Les eleccions i la democràcia", publicada el 5 de maig de 1977, el bisbe dona una sèrie de consells als seus diocesans. Comença assenyalant que poc pot dir de més a les normes donades per la Comissió Permanent de la CEE, però sí que considera oportú afegir, en l'apartat número quatre d'aquestes normes, la catalanitat i el ruralisme⁶⁰⁶, ja que els considerava cabdals en la societat catalana i en el seu bisbat, on el món rural era la base de la comunitat. Deixava en mans dels fidels el judici personal, concretant:

"Sou vosaltres mateixos que des de la vostra informació (esforceu-vos que sigui bona) i experiències pròpies, haureu de veure quins són els partits polítics i els candidats que ofereixen més valors i menys contravalors"⁶⁰⁷.

L'aspecte que tractava amb més amplitud era com s'hauria de construir la democràcia després de les eleccions. Pensava que s'hauria de buscar un consens, el més ampli possible, entre totes les forces polítiques sense oblidar les poc representades. També considerava important la construcció de la democràcia fora de les cambres parlamentàries i la influència alguns grups perquè la democràcia s'instal·lés dins de la societat:

"Tothom pot veure que els grups importants, els sindicats, els educadors, les personalitats amb audiència, els mitjans de comunicació, d'una manera especial, han de condicionar molt la vida del país i les actituds dels mateixos parlamentaris"⁶⁰⁸.

---

⁶⁰⁵ Ibid., juny 1977. pàg. 304

⁶⁰⁶ Butlletí Oficial del bisbat de la Seu d'Urgell. Maig-juny 1977. pàg. 67

⁶⁰⁷ Ibid., pàg. 67

⁶⁰⁸ Ibid., Maig-juny 1977. pàg. 68

Parlava de l'esforç i de les condicions socials com aspectes importants per tal que la nova etapa política pogués reeixir amb èxit, tot recordant anteriors experiències frustrades. I acabava dient:

“La participació activa, l'esperit crític des de l'Evangeli, l'amor i la pregària, haurien de configurar l'aportació dels creients a les pròximes eleccions i a la construcció de la democràcia”⁶⁰⁹.

Tot i que el bisbe Martí insisteix que no vol influir en els fidels, sí que dona pautes perquè les segueixin els creients. Aquestes, com la majoria dels bisbes, creia que havien de sorgir de les escriptures i, per tant, considerava que els valors democràtics havien de coincidir amb els valors cristians.

Unes de les reflexions més importants i de més contingut van ser les fetes pel bisbe de Vic, Ramón Masnou, en la seva “Reflexió sobre l'ofici de la caritat pastoral en la política”, publicada en el butlletí del bisbat de l'abril-juny de 1977. Fa una llarga dissertació sobre com havien d'actuar els preveres davant la nova situació política i quins eren els problemes que presentaven els partits polítics i la seva actuació. És de suposar que, pel seu contingut, les opinions del bisbe no van ser gaire ben acceptades pels sectors progressistes pròxims al PSUC, de forta implantació i activitat política en les terres del bisbat de Vic. El mateix devia succeir amb alguns capellans com Josep Dalmau, Segimon Serrallonga i Lluís Mª Xirinacs, que havien estat claus en la vida política i ideològica antifranquista, o en d'altres moviments, com l'Assemblea de Catalunya⁶¹⁰, de forta implantació en el bisbat⁶¹¹.

Al començar el text feia una primera reflexió en què deia:

“Tots ens hem adonat del canvi que ha fet la vida pública del nostre país, en canviar de règim: tenim a sobre un règim nou democràtic en el qual la participació dels ciutadans esdevé més complicada, més responsable i més urgent.”⁶¹².

És curiosa la manera que tenia de definir la democràcia, ja que donava per fet que la participació implicava responsabilitzar els ciutadans i, per tant, els creava més problemes. Volia dir que abans els ciutadans no tenien cap responsabilitat i que aquest fet era millor per a ells? També creia que el procés democràtic complicaria i responsabilitzaria l'actitud dels preveres, ja que, com a homes, els podrien afectar les

⁶⁰⁹ Ibid., Maig-juny 1977. pàg. 68

⁶¹⁰ Burgaya, Joseph, Figuerola, Jordi, Bernad, Robert. “L'Assemblea de Catalunya: lluita antifranquista a Osona”. Eumo Editorial. Vic (1999).

⁶¹¹ Roviró, Ignasi. “L'Església catalana durant el franquisme 1939-1975”. Editorial Claret. (2005). Pàg. 202-205.

⁶¹² Butlletí Oficial del bisbat de Vic. Abril-juny 1977. Pàg. 122

passions, els sentiments, les reaccions imprevisibles que només podrien superar amb una actitud pastoral. Resulta estranya aquesta reflexió. És possible que atribuís a aquest fet l'augment de les secularitzacions? De fet, estava veient problemes per tots cantons; podem veure quan parlava dels partits polítics:

“Els partits polítics amb els seus errors, disbarats, agressions mútues, persecucions i tantes coses que no plauen, solen excitar els esperits dels ciutadans i engendren antipaties i odis”, ... “Però la real condició humana fa de vegades que el dinamisme dels partits no sigui precisament activitat envers el bé comú, sinó més aviat sigui una mena d'esport dur amb psicosi obsessiva de guanyar, de derrotar, de ser el primer, de surar, d'aprofitar-se, de revenjar-se, treure drapets al sol, manipular, jugar amb l'ambigüitat, manifestar malifetes o debilitats, etc.”⁶¹³.

Una visió molt negativa dels partits polítics, tenint present que no hi havia hagut cap contesa electoral des del 1936, potser motivada per l'intent d'influir en els preveres perquè no es comprometessin amb cap opció política:

“És evident que els sacerdots, precisament per deure de caritat pastoral, no es poden deixar enganyar ni excitar per partits: seria trist de veure caure preveres en aquestes trampes.....”⁶¹⁴,

Ho deixa ben clar: l'única solució ha de ser la caritat pastoral per evitar la politització, cosa que, de fet, ja havien expressat els altres bisbes. El de Vic, però, ho fa d'una manera més radical i més contrària al sistema de partits polítics.

Un altre aspecte que es pot considerar polèmic és quan fa una dissertació sobre els fets de 1936:

“Deixeu-me fer una petita digressió que potser fa el cas. L'any 1936, molts sacerdots, religiosos i laics, d'acció catòlica fejecistes, d'associacions parroquials, etc..., hagueren de pagar el tribut de la presó, de les tortures inexplicables i de la mort martirial; un tribut espantós a les bogeries d'alguns partits polítics. Aquestes víctimes tenien delictes polítics de partits? Em sembla, pel que jo coneixia, que no. La cosa no es massa fàcil de jutjar però tot i que potser, entre altres causes de la guerra, de la revolta i dels martiris, hi havia quelcom de culpabilitat en algun sacerdot o religiós, vista des de la justícia divina, amb tot sembla que aquells assassinats i aquelles morts més aviat cal considerar-los com a fruit espontani i tradicional de la dolenteria dels enemics de Déu, de la dels enemics de la humanitat, i de odi perenne a l'Església, d'una banda; i d'altra, com un tribut també de la necessària i perenne caritat sacerdotal que, durant els segles, s'ha d'anar assemblant a la caritat del Bon Pastor que dóna la vida per les ovelles. Penso que això no seria acceptat o ben vist per certs homes d'ara que amb un sentit d'injustícia, falta de coneixement i vivència, i per esclavatge polític, acusen a l'Església de llavors i els seus sacerdots o de culpabilitat o de beneiteria: el Senyor ho deixarà veure clar algun dia”⁶¹⁵.

---

⁶¹³ Ibid., pàg. 123

⁶¹⁴ Ibid., pàg. 123

⁶¹⁵ Ibid., pàg. 124

S'ha de tenir en compte que el bisbe Masnou va passar la guerra civil, primer amagat, de l'estiu del 36 fins hivern del 38, i després va poder fugir a França per passar a la zona nacional per Sant Sebastià. No puc saber si la resta de bisbes catalans pensaven el mateix, però el que sí és clar és que cap d'ells hi fa referència, ja que la reconciliació anunciada a principis dels anys setanta no permetia una posició tan parcial ni tant dura sobre la interpretació dels malaurats fets. Es pot considerar que la visió del bisbe de Vic és molt conservadora i antidemocràtica i podem titllar-la d'integrista⁶¹⁶. Segurament no era el moment per tornar a polemitzar sobre un tema que la majoria de ciutadans volia deixar enrere.

A partir d'aquesta reflexió històrica i amb un llenguatge sempre dur sobre el que representa la política i els partits polítics, dedicava la resta del text a donar consells als preveres de la seva diòcesi perquè no s'involucressin en cap moviment polític, fos de la tendència que fos, i a fer-los veure que la implicació en política no permetria als sacerdots aplicar una pastoral justa i equitativa per tots els fidels. A part, vol deixar ben clar que aquestes actituds anirien en contra de l'Església i de la comunitat. Entre altres reflexions podem destacar:

“Aquesta caritat pastoral “cívica”, “pública”, “política” o com en vulguem dir, exigeix, en primer lloc, no fer actes ni agafar actituds que puguin ser expressió visible de no estimar, de no compadir, de ser agressius o durs de cor envers persones o partits; en segon lloc ens exigeix evitar actes o actituds que, tot i no ser de les anteriors, puguin donar pretext o aparença de raó perquè no ens estimin o ens odiïn per coses de política....”..... “El sacerdot que es deixi agafar els dits en això trobarà molt difícil d'estimar com cal tots els germans dividits i classificats políticament”⁶¹⁷..... “Si ens persegueixen per actituds o paraules atribuïdes falsament, beneït sigui Déu cal tenir paciència; però si ens odien o odien el ministeri perquè realment hem estat imprudents, haurem fet un mal pas, i haurem fet mal a l'Església”⁶¹⁸.

El bisbe no veia amb bons ulls la nova situació política, perquè encara es podien donar noves persecucions contra l'Església. En resum, el bisbe Masnou pretenia allunyar, el màxim possible, tots el capellans i religiosos de la seva diòcesi de qualsevol opció política, per poder mantenir la unitat dels fidels envers els seus pastors, cosa que només es podria aconseguir si aquests es mantenien fidels a les instruccions donades per

---

⁶¹⁶ No hem d'oblidar que l'origen d'una part de la Hermandad Sacerdotal (com podem veure en Montero, Feliciano *“La Iglesia: De la colaboración a la disidencia (1956-1975)”* va ser en unes reunions que es varen fer al bisbat de Vic, cap a finals dels anys seixanta. És de suposar que el bisbe estigués al cas d'aquestes reunions i que hi donés el seu vist i plau, sobretot tenint en compte com valorava els moviments democràtics.

⁶¹⁷ Ibid., pàg. 125

⁶¹⁸ Ibid., pag. 126

la jerarquia eclesiàstica. Una posició, al meu entendre, molt crítica respecte a la política i més pròpia d'un pensament conservador, poc conciliador amb el poder temporal. En poques paraules, revelador que el prelat no s'havia adonat del canvi de la societat ni de la necessitat dels valors democràtics.

Però el bisbe de Vic, Ramón Masnou no es va conformar amb les instruccions donades al clergat, sinó que va redactar una homilia perquè fos llegida íntegrament i sense cap comentari per part dels sacerdots a totes a les misses del diumenge del 12 de juny de 1977, tres dies abans de les primeres eleccions democràtiques de la Transició.

L'homilia s'iniciava donant una sèrie de consells als fidels sobre la importància d'anar a votar i les consideracions prèvies que havien de tenir per fer-ho de manera adequada:

“La comunitat dels ciutadans necessita bons homes de govern; però els governants no s'elegeixen ells mateixos, sinó que els elegeix el poble. Sabem, però que els ciutadans ens podem equivocar en l'elecció; per això hem de fer tot el possible, d'una banda, per a no cometre l'error d'eleger els que no convé, i, de l'altra, per a realitzar, intel·ligentment, responsablement i encertadament, la nostra opció política”⁶¹⁹, més endavant afegeix.... “les eleccions democràtiques dels governats són un punt molt principal de la realització del dret de participar, com a membres de la comunitat, en el bon govern, és a dir, en la gestió del bé comú. Nosaltres, bisbes i sacerdots som membres de la comunitat com ho són tots els altres: com a tals i en virtut del nostra ministeri, ens adrecem, principalment als ciutadans cristians perquè s'esforcin a fer bé l'esmentada reflexió a fi que la seva participació política sigui feta d'acord amb una consciència cristiana.”⁶²⁰.

La part més interessant i desenvolupada és la que presentava una sèrie de nou punts que els creients havien de tenir presents a l'hora de triar l'opció política en les eleccions. Els cinc primers feien referència al fet de votar i la importància fer-ho bé. Destacava la crida als fidels perquè anessin a votar, ja que, de no fer-ho, la balança es podria decantar cap a opcions que portessin a situacions que qualificava de calamitoses. Insistia que ho fessin a partits que no contradiguessin la posició correcta d'un cristià.

Els altres quatre punts aportaven consideracions que s'havien de tenir a l'hora de decantar-se per una u altra opció. En primer lloc, assenyalava que cap partit podia atribuir-se l'exclusivitat del suport de l'Església, aspecte que ja havia afirmat la Conferència Episcopal Espanyola. L'aspecte més desenvolupat era el que pretenia ajudar a discernir el programa que s'acostava més als valors cristians afirmant que:

“...els cristians han de defensar sempre valors com és ara la llibertat, la moralitat, l'estabilitat de la família, el dret a la vida fins i tot abans de néixer, el ple respecte a la consciència religiosa de tota persona humana,

⁶¹⁹ Butlletí Oficial del bisbat de Vic. Juliol-setembre 1977. pàg 192.

⁶²⁰ Ibid., pàg. 193

tant pel que fa al culta degut a Déu com a l'educació dels fills, la justícia social i particularment els drets dels més pobres”.

En canvi, considera com a negatius

“.....els que neguen els drets fonamentals i les llibertats de l'home; els que propugnen l'estatificació de l'ensenyament contra el dret dels pares d'escollir l'escola que volen per als seus fills; els que fan del lucre el motor essencial i exclusiu del progrés econòmic” .....els que fan servir la violència, l'odi i la mentida per obtenir els seus objectius”⁶²¹.

Insistia que els electors tinguessin present la ideologia i el joc d'interessos darrera de cadascuna de les opcions polítiques i, amb les seves recomanacions, condicionava l'elecció cap a opcions conservadores, amb un clar intent d'influir els fidels en la seva decisió.

Finalment, assenyalava que havien de tenir present la carta col·lectiva de la CEE sobre la reconciliació del mes d'abril de 1975 i el comunicat de la Conferència Episcopal Tarraconense del febrer del 1977, amb una conclusió on incitava els cristians a fer un examen de consciència després de votar i contestar la següent pregunta:

“He fet conscientment aquesta opció política perquè he arribat seriosament a la conclusió que, ací i avui és la que, en conjunt, presenta més valors i menys anti-valors”⁶²².

Aquest mateix bisbe va publicar tretze cartes en el “Full Diocesà”, des del mes de març fins a finals de juliol de 1977, en què feia un detallat estudi anomenat “Visió Cristiana de la política”⁶²³ i on ens mostra la importància que donaven els bisbes a la nova situació política i la por a quedar-ne al marge, per la qual cosa aprofitaven per donar instruccions als fidels des de totes les seves tribunes, essent els fulls dominicals una de les més importants.

El full parroquial de Girona va publicar, entre agost i octubre de 1976, una sèrie de preguntes i respostes sobre la qüestió política i l'Església. En un apartat habitual del full anomenat “Aclariments” van presentar temes com: a) La Iglesia y los derechos humanos⁶²⁴; b) Iglesia y partidos políticos⁶²⁵; c) Fe y partidos políticos⁶²⁶; d) El cristiano y la política⁶²⁷; e) Más sobre el cristiano y la política⁶²⁸; f) ¿Puede hacer

⁶²¹ Ibid., pàg. 194

⁶²² Ibid., pàg. 195

⁶²³ Reproduïdes en el Butlletí Oficial del bisbat de Vic. Juliol-setembre 1977. pàg 169-191

⁶²⁴ Full Parroquial de Girona, n° 2546, 8 agost 1976, pàg. 2.

⁶²⁵ Full Parroquial de Girona, n° 2547, 15 agost 1976, pàg. 3.

⁶²⁶ Full Parroquial de Girona, n° 2548, 22 agost 1976, pàg. 3.

⁶²⁷ Full Parroquial de Girona, n° 2549, 29 agost 1976, pàg. 2.

⁶²⁸ Full Parroquial de Girona, n° 2550, 5 setembre 1976, pàg. 2.

política la Iglesia?⁶²⁹; g) Vida cristiana del político⁶³⁰; h) Asociaciones de apostolado y política⁶³¹. Com podem veure l'interès del bisbe de Girona per donar aclariments a qualsevol de les preguntes que es podien presentar és palès i anterior a la Llei de la Reforma Política, quan encara no estava del tot clar com seria la nova etapa política, cosa que resulta molt útil.

Centrem-nos a destacar quins eren els postulats més interessants que es podien extreure d'aquests qüestionaris, en el mateix autor, amb el pseudònim de “*Mercadal*”; feia les preguntes i donava les respostes, en forma de catecisme.

En la presentació dels drets humans deia que l'Església no podia restar-ne al marge de la defensa, ja que les pròpies escriptures s'hi basaven:

“Al hablar de derechos humanos no los entendemos en un sentido individualista y egoísta. Hay una inseparable unión entre los derechos y los deberes. Mi derecho debe respetar el mismo derecho del otro. Y es un deber del hombre usar de sus derechos y hacerlos fructificar en bien de los demás⁶³²”.

La part a què més atenció dedicava era al tema de la política i els partits polítics. Començava amb una frase contundent que defineix el concepte bàsic: “*No a la política confesional catòlica; sí a los cristianos en la política*⁶³³”, afirmació que seguia la directriu de la Conferència Episcopal Espanyola i de la majoria de la jerarquia sobre com havia de ser la relació amb la política: d'una banda, la política havia de ser no confessional i, per tant, independent de la religió, però, de l'altra, els cristians no n'havien de quedar al marge i, conseqüentment, havien de participar-hi pels interessos de l'Església. Per això, quan parla del pluralisme dels cristians ens diu la Conferència Episcopal Espanyola:

“Bajo el pretexto de pluralismo, ningún cristiano puede pretender hacer compatible con su fe, con el carácter eterno y trascendente del hombre y con la convivencia social que de él se deriva, un sistema político-social que, en virtud de su misma estructura orgánica, se opone a la libertad, a la creciente igualdad económica y social entre los ciudadanos, a la participación de todos en las decisiones políticas que afectan de modo fundamental al bien común de la sociedad⁶³⁴”.

El full dominical gironí proclamava les idees bàsiques sobre el tema de la CEE i se'n feia ressò: els cristians podien donar suport a distintes opcions polítiques, però cap

⁶²⁹ Full Parroquial de Girona, n° 2552, 19 setembre 1976, pàg. 2.

⁶³⁰ Full Parroquial de Girona, n° 2553, 23 setembre 1976, pàg. 2.

⁶³¹ Full Parroquial de Girona, n° 2558, 31 octubre 1976, pàg. 2

⁶³² Ibid., n° 2546, pàg. 2.

⁶³³ Ibid., n° 2547, pàg. 3.

⁶³⁴ Obispos españoles. Orientaciones pastorales sobre el apostolado seglar, (14). Ibid., n° 2548, pàg. 3.

d'aquestes estaria en contra de la llibertat; per participar en política no calia necessàriament formar part de cap partit, ja que tenien el dret i el deure de votar lliurement i, per tant, tant es podien comprometre amb una opció, com podien actuar amb total llibertat i donar suport, cada cop a aquella opció que més els convingués. En un moment històric com aquell, on hi havia una gran politització de la societat pel canvi de règim, és lògic que la CEE digués que: “...no es bueno politizar toda la vida (se entiende con política de partidos), ni la política de partido es un bien supremo: ni todo es política, ni la política los es todo⁶³⁵”. Posaven aigua al vi? Creien que en un moment on tot estava per fer, on tot era possible, on el protagonisme polític de la població era molt gran perquè la política encara no l’havien segregada els partits, l’església se’n feia ressò i intentava mantenir-se coherent a la comunitat cristiana.

De totes maneres tenien molt clar que els cristians havien de participar en la política i ho podien fer de diverses formes: a) dret i deure de votar b) educar-se cívicament i políticament c) vocació i responsabilitat en el bé comú i per tant possibilitat de militància en partits polítics d) reconèixer i acceptar el pluralisme polític e) no es poden identificar les idees polítiques amb les de l’Església f) han de mostrar una col·laboració política en un sentit ampli g) tot cristià ha de tenir un compromís per fer un món més humà i més just. Com podem veure en aquest grup de consells que donava el full parroquial de Girona es poden abraçar totes les actituds possibles en política, sempre dins d’unes premisses que no es poden traspassar, i que marca l’Evangeli. Finalitzen els comentaris indicant que l’Església no ha de ser neutral en política, com tampoc en d’altres aspectes de la vida quotidiana com el sexe, l’economia i d’altres, així que han de denunciar el que, al seu entendre, està en contra dels valors morals dels cristians. No es volien mantenir al marge dels actes humans i molt menys del procés polític, ja que no tots els sistemes o governs serien adequats pel bon funcionament de l’Església. Públicament, donaven la imatge de no intervenir en política, volien la intervenció dels cristians cap a un sistema polític pròxim als conceptes evangèlics.

Per acabar aquest apartat dedicat a les diferents posicions dels bisbes catalans davant les primeres eleccions democràtiques em centraré en el bisbe de Lleida, Ramon Malla, que, si bé quan s’acostaven les eleccions no va donar cap orientació en concret

---

⁶³⁵ Full parroquial de Girona, n° 2550, pàg. 2.

més que les de la Comissió Permanent de la CEE, sí que va fer una carta a la diòcesi, el mateix dia de les eleccions -15 juny 1977- sobre el nou període polític que s'obria⁶³⁶.

De la carta en podem considerar dos aspectes destacables: d'un costat la plena acceptació del nou règim democràtic i dels resultats que es donarien en les eleccions (s'ha de tenir present que en el moment de publicar-la encara no es coneixien els resultats) i, de l'altra, la col·laboració i l'actitud de servei que havien de tenir els cristians tant si es consideraven guanyadors com si es consideraven derrotats. Demanava una reflexió als fidels invitant-los a tenir present que els resultats són producte del que pensava la majoria dels espanyols i advertia, també, que les opcions polítiques porten dins seu una ideologia concreta, però això no vol dir que haguessin de renunciar als valors propis dels cristians.

L'acceptació dels resultats, siguin quins siguin, i el respecte als oponents, tant si ha resultat guanyadora la pròpia opció com si ha estat derrotada, queda clar en la carta següent:

“El triunfo en la elecciones es un aliciente, qué duda cabe, para continuar en la línea política escogida. Señala una confianza de los electores. Pero exigen un reforzamiento de la actitud de servicio leal al pueblo, de consecución del verdadero bien común. Pero no permite ni un desprecio para los oponentes, ni una absolutización de la fórmula política adoptada per la mayoría”..... “La derrota .... es una invitación a revisar los propios puntos de vista en materia de realización social.”⁶³⁷.

Una orientació feta per evitar qualsevol tipus de confrontació social sobretot en una societat poc avesada a la democràcia? No ho sabem, allò evident és que el bisbe feia una clara aposta pel model democràtic i per l'acceptació de qualsevol tipus de resultat.

Continuava la carta fent una reflexió sobre el passat amb una crida a la reconciliació i al perdó, davant la consideració que la història havia de servir perquè no es tornessin a cometre les errades i la confrontació que hi havia hagut entre els espanyols:

“La consigna del perdón y del amor, incluso al enemigo, son esenciales en el mensaje del cristiano, y muy compatibles con la defensa de la verdad y de la justicia”⁶³⁸.

I, per tot plegat, demanava una àmplia amnistia per acabar d'una vegada per totes amb la divisió irreconciliables entre les dues Espanyes.

⁶³⁶ Butlletí Oficial del bisbat de Lleida. Juliol de 1977. pàg. 193-197

⁶³⁷ Ibid., pàgs. 194-195

⁶³⁸ Ibid., pàg. 195

Per finalitzar la carta, proposava quines havien de ser les actituds respecte al futur: una col·laboració positiva i conscient per part de tots, i que la crítica, sempre dins dels procediments adequats, fos una forma d'ajudar a millorar la societat i el seu govern. Reclamava del governant cristià que es guanyés el favor del poble amb la seva honradesa, capacitat de diàleg i dedicació plena al bé comú per sobre dels interessos particulars:

“Es posible que el bien común exija el sacrificio de legítimos intereses particulares. Pero esto no puede admitirse a costa de sacrificios debidamente compensados. Como tampoco una falsa acepción del bien común debe servir de pantalla para una dilación indefinida de problemas que afectan a individuos y, más aún, a comunidades enteras. Nos referimos en estos últimos a todos los que dicen relación con el reconocimiento de las propias peculiaridades nacionales dentro de un mismo Estado”⁶³⁹.

Una reflexió força adequada tenint present el moment que s'estava vivint a Espanya i no volen deixar passar el moment per fer una crida al reconeixement de les particularitats nacionals, com feien els partits i moltes institucions catalanes. En aquesta realitat els bisbes catalans ja feia temps que havien donat ple suport a la catalanitat.

Per concloure aquest apartat sobre l'actitud dels bisbes catalans davant de les primeres eleccions, voldria dir que la majoria se sotmeten al pensament de la Conferència Episcopal Espanyola, procurant donar una imatge d'absoluta imparcialitat envers les formacions polítiques. Però no s'ha d'oblidar que les pròpies característiques dels preceptes de la moral cristiana, que no es cansen de recordar, inviten els fidels a triar unes opcions més pròximes a la dreta o centre-dreta que no a l'esquerra. No van donar suport a cap tendència política, ni a la pròpia democràcia cristiana, però és evident que aspectes com l'ensenyament, el divorci, l'avortament, etc. no permetien triar gran part de les opcions del centre-esquerra, ni de l'esquerra, ja que en els seus programes reivindicaven drets contraris al pensament de l'Església.

També hem de tenir en compte que, a les primeres eleccions a Catalunya, els resultats no havien estat gaire ben rebuts, per la jerarquia. La força política que va guanyar-les va ser la socialista, que mantenia moltes diferències amb l'església, sobretot en l'ensenyament i en el tema del divorci. La resta de les forces polítiques eren el Pacte Democràtic per Catalunya, la Unión del Centro Democrático i el PSUC, cosa que feia que els escons estiguessin repartits entre aquestes quatre amb un lleuger avantatge de les forces d'esquerra. Per tant, estaven a l'expectativa del que pogués passar en un futur a Catalunya. L'Església donava suport al nou model democràtic d'Espanya, però sabien

---

⁶³⁹ Ibid., pàg. 197

que això els podia comportar una sèrie de problemes i, per tant, s'havien de mantenir vigilats davant futurs esdeveniments.

8.- EL CAMÍ CAP A LA CONSTITUCIÓ

Una vegada celebrades les primeres eleccions democràtiques, tot i que no s'havien convocat com a constituents, es va veure la necessitat de redactar una Constitució que respongués als reptes que la nova situació plantejava. D'aquest repte, l'Església espanyola no en podia restar al marge, sabia que la seva resposta podia marcar el camí que seguiria la societat. Hi havia certs aspectes que podien incidir de manera directa tant en les relacions amb l'Estat com en els conceptes morals i socials que podia incloure. Hem de tenir en compte que l'Església, tot i la llibertat religiosa, volia mantenir el lloc preeminent que havia tingut a Espanya⁶⁴⁰.

El setembre de 1977, en una reunió de la Comissió Permanent de l'Episcopat espanyol es feia una reflexió sobre la situació espanyola, on es mostrava la preocupació pels problemes polítics i econòmics -recordem la greu crisi econòmica del moment amb un atur molt elevat i amb una inflació galopant-. Les crítiques sorgien per la falta d'experiència democràtica, tant dels polítics com de la pròpia Església, i donaven una visió de la situació força pessimista, habitual en el pensament conservador:

“... sin orientaciones religiosas y éticas, las sociedades democráticas corren un riesgo grave de decadencia y de perversión...” “... Aparecen aquí y allá, graves faltas de responsabilidad, sistemáticas desconfianzas frente a las instituciones, egoísmos individuales o colectivos que prevalecen sobre el bien común, fáciles justificaciones de engaños, fraudes, abstencionismos, etc. Y todavía és más de lamentar el recurso a la violencia del terror, con atentados absolutamente condenables”⁶⁴¹.

La situació el setembre de 1977 era força preocupant perquè, a part de la greu situació econòmica, hi havia el terrorisme d'ETA i de l'extrema dreta, mentre els partits polítics tot just prenien posició de la seva nova ubicació, segons els de les eleccions del juny, en un escenari del tot provisional.

A més a més, si fem una lectura detallada d'aquest document, no hi trobem les raons d'aquestes paraules tant greus, ja que només es feia referència a la problemàtica de l'atur i als atacs a la moral pública com l'erotisme i la pornografia. Feien una crida a l'exercici de l'autoritat i al respecte que havien de tenir els ciutadans, perquè l'arribada

⁶⁴⁰ Mossèn Josep Maria Martí Bonet, director de l'Arxiu Diocesà de Barcelona en una entrevista que li feien en el documental “*L'Església Rebel*” realitzat per Televisió de Catalunya, parlant sobre l'elaboració de la Constitució deia que s'havien reunit el cardenal Tarancón, el cardenal Jubany, José Mª Martín Patino i ell mateix, per preparar com havia de ser la Constitució. Que ho feien en reunions secretes i que de les conclusions que arribaven les passaven a alguns parlamentaris de la UCD, socialistes i fins i tot s'havien reunit amb Santiago Carrillo. Per tant amb això estava dient que l'Església va exercir el seu poder d'influència en el resultat final de la Constitució.

⁶⁴¹ Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Barcelona. Novembre 1977. pàgs. 435-437.

de la llibertat, provocava situacions que eren difícils de comprendre per la comunitat eclesial. Acabaven el text expressant la seva preocupació perquè la Constitució que s'havia d'elaborar fos respectuosa amb els drets de la persona i amb la presència de la moral cristiana.

Una altra reflexió sobre aquest moments, de finals del 1977, és la que va fer el bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanís. En un document anomenat "*Buscar camins amb seny*"⁶⁴² meditava sobre el que havia dit la Comissió Permanent, però amb una visió molt diferent i molt més comprensiva.

D'entrada, assenyalava la importància de la recuperació de la democràcia i l'esforç que estaven fent els polítics per trobar nous camins, malgrat la greu crisi que en aquells moments s'estava vivint. Entenia que la recuperació de les llibertats d'expressió, manifestació i associació era un gran bé per la societat i, "*amb tot això, el fet de que tothom es senti reconegut, els uns pels altres, posa els fonaments d'una veritable pau social*"⁶⁴³.

D'altra banda, reconeixia aspectes negatius, com ara la violència, la immoralitat pública del sexe i l'especulació que feien els rics amb els diners, però considerava que sense voler repartir responsabilitats, calia fer algunes reflexions sobre la situació.

En primer lloc, recalca que la societat industrial havia buscat la felicitat de les persones, però que havia entrat en crisi en les societats capitalistes avançades i que la solució tampoc es trobava en les socialistes. El bisbe considerava que les dificultats que estaven passant no havien de servir per enyorar el passat ni bloquejar el futur, i afegia que:

"És de cara endavant que cal caminar corregint constantment que tot el que es pugui, perquè la llibertat, més que l'eufòria irresponsable, deu demanar esforços i correcció permanent"⁶⁴⁴.

Una apreciació força diferent de la Comissió Permanent, on demostrava un compromís per la llibertat i un suport als canvis històrics que s'estaven produint. Una visió molt oberta sobre les reformes que en aquells moments eren necessàries, filla, possiblement, del càrrec de copríncep d'Andorra juntament amb el president d'un país democràtic i republicà com França, que li havia fet veure la importància que tenia la llibertat per a una societat.

---

⁶⁴² Butlletí Oficial del bisbat de la Seu d'Urgell. Novembre 1977. pàgs. 159-161.

⁶⁴³ Ibid., pàg. 159

⁶⁴⁴ Ibid., pàg. 160

Prosseguia la seva reflexió demanat creativitat, seny i esforç a tothom i assenyalant que s'havien de tenir presents les pròpies limitacions humanes, ja que és molt difícil que els poders del món puguin donar la felicitat complerta. És aquí on creu que el cristians i la fe poden jugar un paper important:

“Aquest pot ser el benefici d'una llibertat recuperada en l'ordre polític: descobrir un camí molt ample, molt important, en definitiva, el gran camí: el dels valors de la fe i de la vida espiritual. En una societat lliure, no hi tenim res a perdre els creients”⁶⁴⁵.

Feia un crida als fidels perquè donessin ple suport a la nova societat democràtica, sense caure en el desànim i las referències al passat, i acabava la meditació parlant de la importància d'una bona educació en què hi haurien de col·laborar totes les forces socials. En l'últim paràgraf feia vots per un bon desenvolupament dels esdeveniments polítics i l'afermament de la Generalitat. Sens dubte, una de les millors defenses dels nous canvis polítics que s'estaven produint a Espanya i a Catalunya per part d'un bisbe, un membre d'un col·lectiu que, en general, es mostrava poc procliu a fer una exaltació de les llibertats. Repeteixo: ser copríncep d'Andorra li dóna més llibertat per exposar el seu pensament? O, senzillament, era més progressista que la majoria?

El 26 de novembre de 1977, un any abans de la seva aprovació, la XXVII Assemblea Plenària de la Conferència Episcopal Espanyola va publicar un document anomenat “*Els valors morals i religiosos davant la Constitució Espanyola*”, en el qual pretenien donar les directrius davant del procés constituent i sobre en què s'havia de basar la nova constitució. S'ha de tenir present que no es feia una Constitució des de 1931, la republicana, que havia provocar molts enfrontaments amb l'Església. Segurament, per això, ara, aquesta estava molt interessada en poder influir en el redactat. La intenció era prendre una posició comuna entre tota la jerarquia eclesiàstica.

El document estava dividit en quatre parts: La primera, sobre quins eren els motius del document; després, quins eren els drets fonamentals segons els bisbes; en tercer lloc, reflexionaven sobre l'expressió de la consciència del poble i, finalment, sobre com s'havia d'entendre la llibertat religiosa.

Entenien que es vivia en un moment important de la història d'Espanya, ja que es començava a redactar la Constitució que regiria la vida de tots els ciutadans.

---

⁶⁴⁵ Ibid., pàg. 161

L'aspecte que més els preocupava era el tractament que hi tindrien els valors humans, per la qual cosa demanaven un ampli consens amb aquestes paraules:

“Es de suma importancia que la Constitución sea reflejo del más amplio consenso comunitario sobre el cuadro de valores que ha de sustentar y dar sentido al edificio legislativo del país, y que establezca también con honestidad las reglas de juego para el pluralismo político y social. Al Estado corresponde reconocer y tutelar esos valores, haciendo de ellos la base permanente de su actuación”⁶⁴⁶.

La introducció acabava fent una crida perquè la Constitució fos estable, generosa i realista. En el segon apartat feien referència als drets fonamentals:

“Entre los principios básicos anclados hoy en la conciencia humana universal, destacamos los siguientes: la igualdad esencial de todos los hombres en su dignidad personal; la libertad para decidir su destino individual y colectivo; el reconocimiento de que todos tenemos los mismos derechos fundamentales”⁶⁴⁷.

Una reflexió que defensava els drets més elementals del ciutadans i, com a cristians, una sèrie valors morals bàsics com la igualtat, la llibertat, la dignitat de les persones i la seva cobertura per la Constitució:

“Los sistemas democráticos, aunque operan sobre el juego de las mayorías, han de garantizar la protección de dichos derechos a los individuos y a las minorías, sean ideológica, étnicas o políticas”⁶⁴⁸

Deixaven ben clar que els drets havien de ser per a tothom, no solament els generals, sinó també els de les minories que, pel poc poder que tenien, eren marginades, i els de les minories ètniques, que tants maldecaps i protagonisme havien generat en la societat espanyola en els últims anys del franquisme.

Mostraven la seva preocupació per les limitacions que havien de tenir les llibertats individuals i col·lectives a fi de respectar-les totes. Afirmaven que la funció de l'autoritat hauria de ser vetllar perquè això es respectés. Finalment deien que la Constitució hauria de ser dinàmica per portar el país cap a formes de convivència més participativa i comunitària. Acabaven aquest apartat indicant que volien que els principis bàsics es fessin des d'una perspectiva cristiana.

Al tercer apartat, anomenat “*l'expressió de la consciència del nostre poble*”, és on explicaven, de forma exhaustiva, de quina manera la Constitució havia de tenir

⁶⁴⁶ XXVII Assemblée Plenària de la Conferència Episcopal Espanyola. “Els valors morals i religiosos davant la Constitució Espanyola” en Iribarren, Jesús “*Documentos de la Conferencia Episcopal*”, pàg. 439-445.

⁶⁴⁷ Ibid., pàg. 440.

⁶⁴⁸ Ibid., pàgs. 440-441.

present la concepció cristiana de l'home i de la societat, com un element important de les característiques del poble espanyol, a l'hora de concretar els valors i drets. Els punts bàsics que el text constitucional havia d'assumir eren: la defensa de la vida humana des de la concepció fins a la mort; la promoció de la família que anava des de l'estabilitat del matrimoni fins a la defensa dels drets familiars més elementals; la tutela de la moralitat pública i el respecte absolut als valors i sentiments morals i religiosos; l'accés a la cultura i, sobretot, el dret dels pares a escollir el tipus d'educació que volien pels seus fills; l'atenció als dèbils i una justa distribució de la riquesa que no marginés els sectors més deprimits; el suport als països del Tercer Món; finalment, la defensa de la diversitat dels pobles d'Espanya, sobre la qual deien:

“La salvaguardia legal de las identidades propias de los pueblos de España que por su cultura, historia y conciencia colectiva son en su diverso grado diferenciados entre sí, debe ser asumida por la Constitución española como un valor positivo”⁶⁴⁹;

Una demostració que havien pres consciència de les peculiaritats dels pobles d'Espanya, i que havien de defensar-la com quelcom d'imprescindible per a la convivència.

És l'apartat on fixen clarament les aspiracions dels bisbes i quins havien de ser el límits de la Constitució, on hi cabien temes que posteriorment serien problemàtics, com el divorci, l'avortament, la llibertat d'ensenyament. En realitat eren molt conscients que en un futur s'haurien d'enfrontar a aquest problemes, com ja havia passat en molts països democràtics.

Per acabar el document, feien una reflexió sobre la llibertat religiosa. Com ja havien dit en el document “*Iglesia y comunidad política*” de 1973, la llibertat religiosa era un dels drets humans bàsics i acceptava la renúncia al model d'Estat confessional que proposava el poder civil, car l'Església només reclamava la llibertat d'exercir la seva missió. Però afegien:

“Observamos, sin embargo, que no basta afirmar la no confesionalidad del Estado para instaurar en nuestra Patria la paz religiosa y las relaciones respetuosas y constructivas entre el Estado y la Iglesia. Si prevalecen en el texto constitucional formulaciones equívocas y de acento negativo que pudieran dar pie a interpretaciones «laicistas», no se daría respuesta suficiente a la realidad religiosa de los españoles, con el peso indudable del catolicismo y la presencia en nuestra sociedad de otras Iglesias y confesiones religiosas”⁶⁵⁰.

---

⁶⁴⁹ Ibid., pàg. 5

⁶⁵⁰ Ibid., pàg 5

El que pretenien, en realitat, era que la Constitució fes un reconeixement explícit de la religió catòlica i de la seva importància en la societat espanyola, encara que el model fos no confessional. Ho feien per guardar-se de les males experiències que havien tingut en el passat? L'Església desconfiava del futur del sistema polític? Preferia tenir una posició de rellevant dins del nou text constitucional que s'estava elaborant? Era evident que no volien ser una religió més, i consideraven que se'ls havia de reconèixer el protagonisme que havien tingut al llarg de la història.

El 1978 va ser l'any de l'aprovació de la Constitució, però també era el moment en què l'Església havia de prendre posicions per poder defensar els seus conceptes morals, ètics i religiosos. De totes maneres, el fet que coincidís la discussió de la Constitució a les Corts amb la mort de Pau VI, amb l'elecció i amb la mort de Joan Pau I, i, finalment, amb la designació de Joan Pau II, va provocar que els bisbes de l'església espanyola, preocupats per les circumstàncies que vivien, no fessin totes les intervencions adients a les discussions del text constitucional. De qualsevol manera, sí que se'n varen fer algunes durant la primera meitat de l'any i, sobretot, una vegada aprovada la Constitució per les Corts, durant els preparatius del referèndum d'acceptació per part dels ciutadans.

Una de les primeres consideracions va ser la del bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanís, publicada el 3 de gener de 1978, amb el nom de "*Des de la porta d'aquest any*". Començava dient:

"Tinc la sensació que amb el tema constitucional, donada la projecció que té cap el futur, es va tancant l'etapa de transició i van apareixent les dimensions més reals del nostra viure social, fins ara dissimulades per por i falta d'aclariment, però també per a col·laborar pacíficament al pas cap a la democràcia, prou delicat i convenient"⁶⁵¹.

A partir d'aquesta sensació, intentava plantejar quin havia de ser el paper que hauria de jugar l'Església davant la nova etapa que s'estava preparant. Considerava que no podia ser ni bel·ligerant ni silenciosa, però sí que havien de fer un paper d'acord amb la importància que tenien en la societat i havien de vetllar perquè els valors morals fossin respectats. Pel bisbe, la nova etapa política era molt important i cadascú hi havia de participar segons el seu protagonisme de manera que ajudés a fer les coses sense tensions ni mals entesos. Deixava patent quina era la posició que defensava:

"Encara que alguns diguin que el canvi de to pot ser un vergonyant regateig. El bé superior de la pau ens ho demanarà per ajudar una societat, que és la nostra, a aclarir-se i a sortir d'antigues confusions. Però també

---

⁶⁵¹ Butlletí Oficial del bisbat de la Seu d'Urgell. Gener – Febrer 1978. pàg 1

l'aclariment demanarà que tots prenguem la paraula en una societat democràtica, i l'Església ho haurà de fer en allò que li pertoca⁶⁵².

El que volia era que l'Església com a institució religiosa, però també civil, havia de dir el que li corresponia segons els seus principis i les seves creences⁶⁵³. Acabava la reflexió defensant-se de les crítiques que, en aquells moments, es feien de la posició dels bisbes amb expressions com ara “Els bisbes no són l'Església” o “Viuen aïllats” o “Són defensors de l'aparell eclesiàstic” o “Busquen les relacions de poder a poder”. Considerava que, tot i que algunes podien ser adequades, el que en realitat defensaven era el bé de tota la societat. Després d'assenyalar que havien de fer una crítica desapassionada, valenta i pedagògica, acabava dient:

“Perquè de tensions en vindran, davant de les quals haurem de fer tot el possible no solament per a fer sentir la veu de l'Església, sinó també per a salvar la pau social, col·locant-nos on ens correspon, fins i tot amb alguna renúncia⁶⁵⁴”.

Eren unes paraules precises i sense embuts sobre quin havia de ser el paper de l'Església. Preveia que en el futur hi hauria tensions en aquelles decisions que estarien allunyades de la moral de l'Església i, per tant, haurien de discutir-les, o renunciar en aquelles que no fossin transcendents per mantenir la pau social. Era evident que sabien que hi hauria enfrontament en temes cabdals, però estaven disposats a cedir en aquells temes que no afectessin la moral i el dogma catòlic.

El 28 de setembre de 1978 es va publicar una nota oficial, “*Nota colectiva sobre el referéndum constitucional*”⁶⁵⁵, per part de la Comissió Permanent de la CEE, que mostravaseva posició davant del referèndum que havia de fer-se una vegada aprovada la

⁶⁵² Ibid., pàg. 3

⁶⁵³ Segons Xosé Barreiro l'Església aspirava a mantenir un estatus de poder i influència reflexada en cinc tesis fonamentals: “a) el reconocimiento del papel singular y prevalente de la Iglesia católica en España, que, a pesar del reconocimiento del derecho de libertad religiosa, debería traducirse en un estatus especial de cuasi monopolio respecto de la oferta religiosa y de las relaciones Iglesia-Estado; b) el mantenimiento de su influencia en el sistema educativo, que, más allá de la libertad de enseñanza, debería reflejarse también en una política de subvenciones a los centros religiosos de enseñanza y el reconocimiento de un estatus curricular de primer orden a la asignatura y a los profesores de religión; c) la política familiar, cuyo régimen constitucional debería seguir rechazando el divorcio y el aborto y reconociendo efectos civiles a los matrimonios religiosos; d) la definición de un régimen financiero que garantizase la autonomía plena de la organización eclesial; y, e) la intervención del Estado en tareas de conservación del patrimonio eclesiástico al margen de cualquier reciprocidad en la determinación de los usos y el mantenimiento ordinario de dicho patrimonio”. Barreiro Rivas, Xosé Luis “La ruptura del discurso eclesial de la Transición: Claves para una interpretación del actual marco de relaciones Iglesia-Estado” RIPS. Revista de Investigaciones Políticas y sociológicas. Vol. 1 nº 2, 1999, pàgs. 36.

⁶⁵⁴ Ibid., pàg. 3

⁶⁵⁵ Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Barcelona. Octubre 1978. pàg. 360-361.

Constitució a les Corts espanyoles. Pretenien donar unes orientacions pastorals a tots el fidels que completaven les instruccions presentades amb anterioritat.

El primer dubte que se'ls plantejava era si podien donar suport al sí o al no, ja que, segons ells, el gran volum d'articles que tenia el text i la seva varietat feia molt difícil prendre una decisió encertada. Era per això que consideraven que seria moral si reunís les següents exigències:

“Que ofrezca una base idónea para la convivencia civilizada de los ciudadanos, partidos y fuerzas sociales - Que garantice suficientemente el ejercicio de los derechos humanos, de las libertades públicas y de los deberes cívicos. - Que respete los valores espirituales del votante, en nuestro caso la libertad religiosa y los principios cristianos”⁶⁵⁶.

Seguien defensant els mateixos conceptes que en el document anterior, continuaven essent molt ambigus i depenien de la interpretació que cadascú podia fer. Igualment afirmaven que l'autoritat de l'Església no podia imposar, per raons de llibertat de religió, la seva opció personal⁶⁵⁷.

A partir d'aquí feien una reflexió sobre la Constitució. Primerament deien que el vot era una qüestió temporal o política i que cada catòlic tenia tota la llibertat de votar el que cregués més convenient. Després reconeixien l'esperit de col·laboració i convivència en què s'havia fet, però amb dubtes sobre els drets educatius i sobre l'estabilitat del matrimoni, els on tant la jerarquia com moltes institucions cristianes trobaven pegues en aquells moments. A continuació no aconsellaven un vot determinat, però sí creien que s'havia d'anar a votar, tot i que, per raons personals, es podien acceptar l'abstenció o el vot en blanc. De forma oficial, l'Església espanyola no donava suport a la Constitució i preferia deixar-ho en mans de cada ciutadà. Podien haver mostrat un suport explícit, ja que del text en sortiria el futur de la societat espanyola,

---

⁶⁵⁶ Ibid., pàg. 360

⁶⁵⁷ *El País* del 26 de novembre deia: “Otra de las decisiones polémicas de la Conferencia Episcopal ha sido la ratificación por sesenta votos a favor y diez en contra de un documento sobre el referéndum constitucional, emanado de la Permanente hace algunos meses y en el que se dejaba a la libre conciencia del cristiano votar sí o no a la Constitución. Entre los diez votos negativos se encuentran presumiblemente titulares de algunas diócesis como las de Astorga, Burgos, Osma, Tortosa, Tenerife, Orense y Orihuela, que en sus respectivos boletines diocesanos ponen serios reparos al actual proyecto de Constitución. A estos adictos al no a la Constitución hay que añadir el obispo de Cuenca, monseñor Guerra Campos, que no ha acudido a ninguna de las sesiones de la Conferencia Episcopal. Esta actitud, que no es nueva en monseñor Guerra Campos desde hace algunos años, es calificada por los observadores de temas eclesiológicos como una ruptura en la práctica con el Episcopado”. El butlletí oficial del bisbat de Tortosa del desembre de 1978 publicava una Nota de desmentiment del bisbe Carles sobre el seu vot negatiu al document de la Comissió Permanent en la pàg. 640. Aquest possible error deu se degut a que el butlletí va publicar en els últims números de 1978 una sèrie d'articles sobre la Constitució que algun d'ells eren negatius respecta al text constitucional.

però els dubtes els ho van impedir. Semblava que, com feien habitualment, no volien comprometre's en una posició concreta.

Acabaven la nota fent vots perquè les futures lleis que s'elaboressin a partir del text constitucional fossin adequades als plantejaments cristians:

“Los obispos esperamos que las leyes que han de desarrollar las normas constitucionales no turbarán la consciencia de ningún ciudadano. Y pedimos a los católicos que colaboren, con espíritu constructivo, en la elaboración correcta. Será ese el mejor camino para que la sociedad civil y la Iglesia se desarrollen sin interferencias y en respetuosa concordia”⁶⁵⁸.

Pels bisbes les lleis futures haurien d'estar d'acord amb els valors i les normes de l'Església; no acceptarien aquells aspectes que no estiguessin en consonància amb a les creences cristianes.

Igualment, el cardenal Tarancón va publicar una sèrie de Cartes cristianes amb la intenció de donar suport a la Constitució com a regla de joc per la reconciliació de tots els espanyols, tot i estar-hi en desacord en alguns aspectes.

Les primeres cartes cristianes van ser publicades durant el període en què s'estava fent la Carta Magna a les Corts espanyoles. El cardenal propugnava l'adequació del text als principis cristians; li preocupaven temes com el matrimoni, la llibertat religiosa, l'ensenyament, les nacionalitats i el reconeixement dels drets i deures del ciutadans, i mostrava una actitud positiva cap a una Constitució que fos consensuada per la majoria de les forces polítiques i que portés a la reconciliació.

En la seva quarta Carta cristiana, sota el títol “*Una base para la convivencia*”⁶⁵⁹, assenyalava que, tot i que hi podia haver pegues en aspectes com la garantia d'estabilitat del matrimoni, la llibertat d'ensenyament, -explícitament reconeguda, encara que un xic restringida- i el terme nacionalitats, que veia una mica equívoc, com que es votava el conjunt de tot el text, calia fixar-se sobretot en si podia servir com una base ferma i segura per la convivència en pau de tots els espanyols i, per tant, no hi havia cap altre remei que decidir a consciència, tenint en compte les conseqüències que per al present i per al pròxim futur podria tenir el vot afirmatiu, el negatiu, o l'abstenció. En poques paraules, volia que els cristians votessin en el referèndum i que ho fessin segons els dictats de la pròpia consciència.

També va tenir molt de ressò la carta del cardenal González Martín, primat d'Espanya, on destacava els seus dubtes sobre la Constitució. El document “*Ante el*

⁶⁵⁸ BOAB. Ibid., pàg. 361

⁶⁵⁹ Diari ABC, dissabte 28 d'octubre de 1978, pàg. 19

*referéndum sobre la Constitución*⁶⁶⁰” partia de la base que havia de donar llum als fidels, ja que la nota de la Conferència Episcopal no havia concretat els perills anunciats.

Començava la carta qualificant la Constitució d’agnòstica per la falta de referència a Déu:

“1º.- La omisión, real y no sólo nominal, de toda referencia a Dios.

Estimamos muy grave proponer una Constitución agnóstica –que se sitúa en una posición de neutralidad ante los valores cristianos- a una nación de bautizados, de cuya inmensa mayoría no consta que haya renunciado a su fe.

No vemos como se concilia esto con “el deber moral de las sociedades para con la verdadera religión” reafirmado en el Concilio Vaticano II, en su declaración sobre libertad religiosa (DH, 1).

No se trata de un puro nominalismo. El nombre de Dios, es cierto, puede ser invocado en vano. Pero su exclusión puede ser también un olvido demasiado significativo⁶⁶¹”.

Era una crítica ferotge a la falta de confessionalitat de la Constitució. El que estava dient formava part d’una actitud conservadora, ja que contrastava la llibertat religiosa amb la idea que la religió vertadera era la catòlica. Assegurava que la majoria dels ciutadans professaven habitualment la religió, quan la baixada de practicants havia estat molt significativa durant els anys setanta. Qüestionava com es podia fer una Constitució sense tenir com a referent moral la llei natural divina, cosa que implicaria, en el futur, una falta de respecte als drets i deures naturals de l’home.

Així mateix veia amb preocupació la llibertat d’ensenyament i la igualtat d’oportunitats perquè afirmava que:

“la orientación educativa de la juventud española caerá indudablemente en manos de las oligarquías de los partidos políticos⁶⁶²”.

Afirmació on es poden constatar dues realitats: el cardenal no veia amb bons ulls els partits polítics i el sistema democràtic, i temia perdre el control de l’ensenyament qui fins aleshores havien mantingut.

Els darrers problemes que presentava feien referència als valors morals de la família, ja que considerava que no es protegia prou en la Constitució:

“Se abre la puerta para que el matrimonio, indisoluble por derecho divino natural, se vea atacado por la “peste” (Con. Vat.) de una ley del divorcio, fábrica ingente de matrimonios rotos y de huérfanos con padre y

⁶⁶⁰ *Ecclesia*, nº 1914, 16 desembre de 1978, pàgs. 19-20. També a Martín de Santa Olalla Saludes, P. “EL cardenal Tarancón y la Transición democrática”, Documento de trabajo nº 5. Fundación Transición Española. Madrid (2012), pàgs. 29-31. *La Vanguardia*, 29 novembre 1978, pàg. 45.

⁶⁶¹ *La Vanguardia*, 29 novembre 1978, pàg. 45.

⁶⁶² *Ibid.*, pàg. 45.

madre. Como han señalado oportunamente los obispos de la provincia eclesiástica de Valladolid y otros, la introducción del divorcio en España “no sería un mal menor” sino ocasión de daños irreparables para la sociedad española⁶⁶³”.

En realitat, tot el llenguatge de la carta als fidels utilitzava paraules molt dures que només tenien la intenció de modificar de forma substancial el text constitucional o, a canvi, influir en els fidels perquè no hi donessin suport en el proper referèndum. I un problema afegit, que segons el cardenal que no s’havia tocat: la possibilitat que en un futur s’aprovés l’avortament en el text constitucional.

Acabava d’una forma prou negativa, ja que considerava que els cristians ho tenien molt difícil per votar. Fessin el que fessin, tot seria mal vist; havien de prendre consciència del que havien de decidir sense acceptar cap tipus de coacció:

“Cuando por todas partes se perciben las funestas consecuencias a que está llevando a los hombres y a los pueblos el olvido de Dios y el desprecio de la ley natural, es triste que nuestros ciudadanos católicos se vean obligados a tener una opción que, en cualquier hipótesis, pueden dejar intranquila su conciencia hasta el punto de que si votan en un sentido, otros católicos los tachen de intolerantes, y si votan en sentido diferente hayan de hacerlo con disgusto de si mismos. A aquellos precisamente me dirijo para decirles que hagan su opción con toda libertad, según se lo dicte la conciencia cristiana, y sepan contestar a los que les atacan por su actitud negativa, si es que piensan adoptarla, que la división no la introducen ellos, sino el texto presentado a referéndum⁶⁶⁴”.

Era evident que reconeixia que el text podia provocar divisió entre els fidels. De qui era la culpa: del contingut de la Constitució. Sembla que volia influir a que el vot fos contrari perquè, tot i que manifestava que els fidels havien de considerar la seva opció amb plena llibertat, només parlava de les conseqüències negatives que podria tenir l’aprovació del text. S’ha de tenir present que la seva veu era una de les de més pes dins de l’Església espanyola, i molt important especialment en els sectors més conservadors⁶⁶⁵.

El cardenal Tarancón, davant d’aquestes opinions, defensava que no es podien esgrimir raons religioses per prendre una posició determinada en el referèndum:

“La cosa resulta más compleja y más difícil cuando, con buena fe sin duda, aunque no siempre con acierto, se utilizan razones de orden superior; religiosas por ejemplo. Toda honradez es poca para que no pueda

⁶⁶³ Ibid., pàg. 45.

⁶⁶⁴ Ibid., pàg. 45.

⁶⁶⁵ Vuit bisbes van donar suport a la Carta del cardenal primat, aquests van ser: l’arquebisbe de Burgos, monsenyor García de Sierra, i els bisbes, de Vitòria, monsenyor Peralta; de Sigüenza, monsenyor Castán; de Conca, monsenyor Guerra Campos; de Tenerife, monsenyor Franco; de Orense, monsenyor Termino, de Ciudad Rodrigo, monsenyor Mansilla; i de Oriola-Alacant, monsenyor Barrachina. *La Vanguardia*, 30 de novembre de 1978, pàg. 1.

ni aparecer que los cristianos queremos servirnos de las leyes para imponer a todos nuestra doctrina, o que la Iglesia quiere encontrar su apoyo en ellas para cumplir su misión pastoral⁶⁶⁶”.

Pretenia, amb aquestes paraules, que els cristians poguessin donar suport o no a la Constitució, però mai per la qüestió religiosa, ja que l'Església havia de mantenir-se independent del poder temporal⁶⁶⁷. Conclusió curiosa quan tot el que havien fet fins aleshores no era res més que una intervenció directa sobre el model polític de l'Estat.

8.1.- La jerarquia catalana i la Constitució.-

Quina va ser l'actitud dels bisbes catalans? La majoria es van remetre a la nota publicada per la Comissió Permanent de la CEE. N'esmentaré algunes opinions.

El 30 de novembre de 1978, es publicava una “*Nota del Cardenal Jubany sobre el referèndum constitucional*”⁶⁶⁸, un escrit que no aportava cap novetat i que adreçava els fidels a la lectura de les reflexions de la Comissió Permanent de finals de setembre de 1978, i a dos articles publicats al “Full Dominical”, dels dies 19 i 26 de novembre, escrits pel bisbe auxiliar, Josep Maria Guix, sota el títol “*Los católicos ante el referéndum*”. Unes recomanacions per si volien tenir en compte les orientacions de l'Església a l'hora d'anar a votar, cosa que evidenciava que el cardenal Jubany no volia afegir més llenya al foc després de la polèmica generada pel cardenal primat.

Dels articles publicats pel bisbe auxiliar, Josep Maria Guix, farem ara un petit resum d'aquells aspectes més rellevants. En el primer article començava destacant que, després de les eleccions del juny de 1977, els legítims representants del poble no tenien cap altre remei, si volien canviar el model polític, que elaborar una Constitució. Posteriorment, havia de ser el poble el que manifestés en referèndum si hi estaven d'acord i si s'havien interpretat els seus desitjos.

⁶⁶⁶ Diari ABC, dissabte, 25 de novembre de 1978, pàg. 21.

⁶⁶⁷ Les mostres de rebuig a la carta del primat d'Espanya van ser moltes, tant de bisbes com de grups de creients. Una mostra pot ser el document que van publicar vint teòlegs, la majoria de la Universitat de Comilles (jesuïtes) fent una crítica a les paraules del cardenal González Martín. Entre altres coses van dir: “*La apelación a motivos religiosos contra la Constitución es un gravísimo equívoco*” o “*Una reflexión teológica católica debe ver el proceso democrático como aceptable*”. També, per la seva part el partit Unió Democràtica de Catalunya va fer pública la següent declaració: “*cuando nos preparamos para votar afirmativamente la Constitución, un pequeño sector del Episcopado español, encabezado por el cardenal arzobispo de Toledo, y contra la gran mayoría de los obispos, saca a relucir antiguos modelos de sociedad que posponen la primera aportación de la ética cristiana en materia pública, que es la convivencia del pueblo dentro de unas opciones pluralistas, a otros valores cristianos que, a su vez, son plenamente defendibles e incluso perfeccionables dentro de la Constitución que se nos propone*”. La Vanguardia, 2 de desembre de 1978, pàg. 29.

⁶⁶⁸ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Desembre 1978. pàg 427 i Vida Nueva, 9 desembre de 1978, n° 1157, pàg. 28 (2445).

Afegia, a continuació, que la finalitat d'una Constitució era reconèixer i defensar els drets i deures dels homes, acceptant la pluralitat política, social i ideològica. No s'havia de considerar un projecte ideal sinó un instrument pragmàtic que podia anar evolucionat segons els canvis que s'anirien produint en la societat del futur. A partir d'aquí assenyalava quines eren les condicions que havia de tenir una Constitució per poder ser acceptada:

“Para ser aceptable, una Constitución tiene que reconocer y garantizar las bases institucionales en que se apoya la democracia, “El Gobierno del pueblo, por el pueblo y para el pueblo”. Estas bases a nuestro parecer, son las siguientes: reconocimiento efectivo y jurídicamente garantizado de los derechos y libertades fundamentales de las personas, las familias y los grupos sociales; determinación de la forma, composición, nombramiento y atribuciones del gobierno; establecimiento de medios eficaces de prevención y defensa contra los posibles abusos del poder estatal; división de los poderes legislativo, ejecutivo y judicial; descentralización política del Estado; libertad civil en materia religiosa; desmilitarización de la actividad política; posibilidad legal de cambiar las estructuras socioeconómicas; regulación de las relaciones fundamentales entre el Estado y la Iglesia...⁶⁶⁹”.

En realitat, els aspectes que indicava com a imprescindibles per acceptar una Constitució no anaven més enllà dels que, generalment, es demanaven a totes les constitucions dels països democràtics i, per tant, no tenia res a veure amb les peticions que havia fet el cardenal primat. De totes maneres el bisbe Guix va fer una altre escrit per donar orientacions pràctiques a la nota publicada per la Comissió Permanent.

La segona nota s'iniciava donant unes instruccions per anar a votar. Primer assenyalava que tothom havia d'anar a exercir al seu dret a vot i només en podien quedar dispensats aquells que tinguessin dubtes sobre el text constitucional. Així mateix feia notar que ningú podia votar una opció o una altra per pressions externes de grups o partits polítics. Sobre les possibles pressions de l'Església deia:

“Ni el texto constitucional, globalmente considerado, ni las circunstancias históricas que le acompañan se estiman motivos determinados para que los obispos impongan a los fieles una obligación en conciencia de votar en un sentido u otro”.

Todos los fieles deben tener presente la importancia extraordinaria del próximo referéndum y, a la luz de la fe, tomar la decisión que, en conciencia, crean la más conveniente⁶⁷⁰”.

El bisbe auxiliar, Guix, volia aclarir que ningú podia influir en la decisió que havien de prendre els fidels; per això recordava que ni els bisbes -clara referència a la carta del primat i d'alguns bisbes espanyols- no podien imposar cap tipus d'obligació de

⁶⁶⁹ *La Vanguardia*, 1 desembre 1978, pàg. 47.

⁶⁷⁰ *Ibid.*, pàg. 47.

votar en un sentit o en un altre. Per reafirmar aquesta actitud afegia, al final de la segona nota:

“..Sin embargo, los valores y logros que incluye el texto constitucional y el consenso aprobatorio de las Cortes, por una parte; los bienes que conlleva su aceptación y los males presumibles que se seguirían de su rechazo, por otra, son motivos suficientes para, en el peor de los casos, aplicar al próximo referéndum el principio del mal menor. Así lo juzga la Comisión Permanente del Episcopado Español que, a pesar de todas aquellas deficiencias que lamenta como el que más, estima que los fieles pueden dar con tranquilidad de conciencia su voto afirmativo al texto constitucional⁶⁷¹”.

Com podem veure, acabava la nota fent entendre que la Constitució tenia més valors que no inconvenients i que, per tant, com a mal menor se li havia de donar suport. Resulta patent que el bisbe no volia allunyar-se de les instruccions donades per la Comissió Permanent, fins i tot demanant el vot afirmatiu pel text, fet que s’apartava del que havia dit de no influir els fidels cap a una determinada opció.

A Girona, el vicari general de pastoral, Joan Busquets, publicava, per encàrrec del bisbe Jaume Camprodon, una *“Nota Pastoral als preveres i religiosos amb motiu del referèndum constitucional”*⁶⁷², el 25 novembre 1978 amb la intenció de recordar-los quina havia de ser la seva actitud davant del referèndum. Començava amb una introducció on indicava que qualsevol judici moral o orientació pública es fes d’acord amb la doctrina de l’Església, sense cap tipus de partidisme o simpatia personal. Recordava quines eren les dues consideracions que s’havien de tenir presents: la declaració de la Comissió Permanent i l’escrit del bisbe del Full parroquial del 26 de novembre, en què els bisbes propugnaven la llibertat de vot dels catòlics i el deure moral de votar, encara que per raons personals, se’n pogués justificar l’abstenció. Els bisbes reconeixien el valor del projecte de Constitució, tot i les reserves sobre l’estabilitat del matrimoni i els drets educatius, *“globalment no hi veuen “motius determinants per indicar o prohibir una forma de vot determinada”*⁶⁷³”. Com podem veure, una coincidien amb en la declaració feta per la Comissió Permanent. Per acabar, el bisbe Camprodon concretava dues condicions: la primera, que sota cap concepte es podia fer campanya a favor o en contra de la Constitució per motius religiosos. I afegia:

“I hem de posar en guàrdia els fidels i les comunitats religioses, car no és lícit invocar la consciència catòlica com si l’única actitud moralment lícita

---

⁶⁷¹ Ibid., pàg. 47.

⁶⁷² Butlletí Oficial del bisbat de Girona. Desembre 1978. Pàg. 351-352

⁶⁷³ Ibid., pàg. 352.

fos la negativa. Aquesta campanya, pretesament religiosa és en realitat política⁶⁷⁴.

Amb aquestes paraules estava recordant als preveres o religiosos la nul·litat de l'advertiment fet pel cardenal primat, ja que deixava constància que parlar en nom de l'Església per donar suport al vot negatiu, no tenia res a veure amb una indicació religiosa sinó que era política. Era prou clar que intentava desmarcar els fidels dels moviments conservadors que, des de la comunitat eclesial, feien campanya pel vot negatiu.

La segona condició prevenia els preveres que no s'utilitzessin els temples o el full parroquial per fer campanya a favor o en contra de cap posició política, ja que aquesta no era la missió de l'Església.

De la nota publicada al full parroquial de Girona pel bisbe Jaume Camprodon, a la qual es refereix el vicari de pastoral Joan Busquets, en podem fer la següent anàlisi. L'editorial, anomenada "*Una llamada a la responsabilidad*⁶⁷⁵", feia una sèrie de consideracions, recordant que no era lícit votar allò que no es coneixia, ni abstenir-se per comoditat, com ja havia dit la "Gaudium et Spes". També assenyalava els comentaris que s'estaven fent, les paraules del primat d'Espanya, i indicava que tot s'havia de contrastar amb les declaracions fetes per la Comissió Permanent. Afegia:

"En el referéndum no se nos pide un juicio sobre los distintos artículos del texto, sino nuestra valoración del conjunto. "Se nos pide si puede servir de base firme y segura para la convivencia en paz de todos los españoles".

El campo que se abre es amplio y permite un juego muy variado, según las distintas ideologías políticas que en el futuro ostenten el poder. Ello quiere decir que, si el texto sale adelante, nos urgirá una atención muy ponderada cuantas veces hayamos de elegir nuestros representantes en la Cortes.

Será bueno enterarnos detenidamente sobre el texto que solicita nuestro voto y sopesar las consecuencias a que podrían llevar los resultados posibles. Para ello es aconsejable pedir la orientación de quienes pueda dárnosla respetando nuestra libertad, para tomar luego consciente y libremente una decisión personal⁶⁷⁶.

El bisbe Jaume Camprodon volia aconsellar els seus fidels i no tenia cap intenció de crear més dubtes, ans al contrari, intentava fer una valoració en conjunt del text constitucional i procurar que entenguessin que el contingut havia d'abastar la majoria de la societat i que, a la llarga, tot estaria en mans dels futurs governs.

---

⁶⁷⁴ Ibid., pàg. 352

⁶⁷⁵ Full parroquial de Girona, n° 2666, 26 novembre de 1978, pàg. 1.

⁶⁷⁶ Ibid., pàg. 1.

Una altra reflexió va ser la publicada pel bisbe de la Seu d'Urgell, Joan Martí, el dia 1 de desembre de 1978, titulada "*La Societat reconeix l'Església*"⁶⁷⁷. Possiblement, era l'escrit més progressista dels que es varen publicar per part de l'episcopat català. Començava el text assenyalant la importància que tindria per la societat i per la pròpia Església l'aprovació de la Constitució, destacant que ordenaria la convivència, reconeixeria les llibertats i assentaria la pau, mentre que a l'Església li permetria saber quines serien les garanties de llibertat i de col·laboració amb la societat civil per poder realitzar la seva tasca. A continuació, indicava que encara que semblés que donava avantatges a l'Església, a la Universitat, als sindicats, a l'autonomia regional o a d'altres institucions, això no es feia de forma gratuïta ja que aquestes institucions prestaven un gran servei a la societat:

"Aquestes institucions reconegudes, treballaran per la pau i engendraran uns equilibris saludables dintre de la gran comunitat. L'ambició estatal de fer-ho tot ell, engendraria una suspicàcia dictatorial i la mateixa divisió de poders clàssica de separar el legislatiu de l'executiu i del judicial no seria suficient si això no estava complementat per l'existència real i reconeguda d'altres institucions diferents de l'aparell estatal, que es puguin sentir protegides de les dentellades del gran poder d'aquell"⁶⁷⁸.

Una reflexió política profunda del que havia de representar la descentralització del poder i apartar el govern central del seu afany de controlar qualsevol espai o institució. Estava defensant la independència de l'Església a la vegada que defensava la de qualsevol institució i volia que la llibertat arribés a tots els àmbits socials, polítics i culturals.

L'última part del document seguia insistint en la mateixa línia, tot indicant que el govern, en una democràcia, havia de tenir el poder just, repartint la resta el màxim possible, ja que tots han de tenir força per realitzar els seus objectius dins de la societat:

"Es podrà discutir algun aspecte. Alguns veuran privilegi on d'altres hi entendran solament dret. Les sensibilitats no són sempre les mateixes i no hi haurà cap acord col·lectiu, per important i majoritari que sigui, que obtingui el consentiment de la totalitat dels ciutadans. Però ens alegrem que l'Església rebi el seu reconeixement específic, com així mateix ho volem per altres institucions"⁶⁷⁹.

---

⁶⁷⁷ Butlletí Oficial del bisbat de la Seu d'Urgell. Desembre 1978. pàg. 241-242. També a *Església d'Urgell*, n° 72, desembre del 1978, pàg. 3. En aquesta revista, en l'apartat "*La Veu del bisbe*" va servir perquè anés donant orientacions als fidels.

⁶⁷⁸ *Ibid.*, pàg. 242

⁶⁷⁹ *Ibid.*, pàg. 242

Finalment desitjava pel nou any que milloressin els problemes de l'atur, s'acabés amb el terrorisme i que Catalunya pogués aconseguir un bon Estatut que li permetés recuperar els seus drets històrics.

També moltes institucions eclesials catalanes van mostrar el seu suport al text constitucional. A tall d'exemple podem destacar la nota publicada pel Secretariat diocesà de "Justícia i Pau" de Barcelona, Girona i Tarragona, on explicitaven el seu suport en tres punts. En primer lloc, es felicitaven perquè la comunitat política espanyola havia arribat a un consens per aprovar la Constitució que es posava a referèndum. A continuació també mostraven la seva satisfacció per que no hi havia hagut guerres de religió i s'havia manifestat el pluralisme dels cristians sense invocar raons de fe per fer prevaldre la pròpia opinió. Per acabar, lamentava en les opinions puntuals que havien donat un petit grup de la comunitat amb aquestes paraules, que no deixaven de ser una crítica a les opinions del Cardenal primat:

"...considera lamentables y equivocadas, como algunas manifestaciones que se han dado, según las cuales hay motivos de fe que hacen rechazable la Constitución. La opción de cada cristiano ante la Constitución y el referéndum ha de ser tomada libremente, en conciencia, y después de reflexión adecuada, como la de todos los ciudadanos, pero no se puede invocar motivos de fe a favor de la opción personal, escogida sea cual sea ésta, y todavía menos tratar de imponerla a otros con estos motivos⁶⁸⁰".

Després de totes les opinions que hem anat veient, podem destacar el gran ressò que havien tingut les paraules del cardenal primat, que no havien estat gens agradables als sectors més progressistes de l'Església. La majoria de l'Església i la seva jerarquia veien una gran oportunitat amb l'aprovació d'un text constitucional que donava satisfacció a les reivindicacions que durant tants anys s'havien fet, tant des de l'Església com per la societat civil. Era evident que no hi havia satisfacció completa, però sí que hi va haver un consens que abraçava la majoria de la societat espanyola.

8.2.- La problemàtica política després de l'aprovació de la Constitució.-

El mes de març de 1979 es feien les primeres eleccions generals des de l'aprovació de la Constitució i el mes d'abril les primeres municipals des de feia més de quaranta anys. L'Església va reaccionar amb celeritat a aquest fet excepcional i la

⁶⁸⁰ *La Vanguardia*, 30 de novembre de 1978, pàg. 35.

Comissió Permanent de la CEE es va reunir, els dies 6, 7, 8 de febrer de 1979 a Madrid per fer pública una nota amb el títol⁶⁸¹ “*La responsabilidad moral del voto*”⁶⁸². El text començava amb un advertiment sobre quines eren les qüestions que preocupaven la jerarquia eclesiàstica.

“La entrada en vigor de la Constitución y la doble convocatoria de elecciones nos vuelven a plantear a los españoles serias responsabilidades políticas y morales. De las urnas han de salir los legisladores y los equipos de gobierno que convertirán las normas de la Constitución en leyes y medidas concretas. SSu labor pondrá en juego muchas veces principios ideológicos que sobrepasan lo estrictamente político y que conformarán la vida colectiva en materias de suma importancia. En cuanto a las elecciones municipales, de ellas dependerá la aplicación más directa de tales ideologías, así como el buen orden y el progreso material de todos los pueblos y ciudades del país⁶⁸³”.

Amb aquestes ratlles es feia palesa la inquietud que tenien perquè sabien que els autèntics canvis vindrien a partir d'aquests moments i quan es posarien en solfa tots els apartats concrets de la Constitució. També els preocupaven els canvis que es produïrien en el poder local, on tradicionalment havien tingut molt control i molta influència.

El text de la Comissió Permanent pretenia reflexionar sobre el vot, però sobretot procurava influir en els catòlics perquè no s'apartessin de les línies morals assenyalades per l'Església. Dividien el text en cinc apartats: llibertat de vot, criteris bàsics, alguns problemes concrets, condemna del terrorisme i adhesió a la democràcia. En realitat els importaven les temàtiques més generals, aquelles que preocupaven més la societat, però també buscaven influir en aquells sectors que es mantenien fidels a l'església, sobretot conservadors, classe mitjana i zones rurals.

Sobre la llibertat del vot, reafirmaven que la respectaven i que no donaven suport a cap opció política, encara que no podien “*restar indiferentes delante del destino de nuestro pueblo; ni siendo neutrales delante de las posibles amenazas contra los valores éticos o de los derechos humanos*”⁶⁸⁴. Pretenien donar les pautes perquè no hi hagués malentesos i es conegués quina era l'opinió de l'Església, a través d'uns criteris bàsics per formar la consciència dels votants que volien actuar com a catòlics responsables i que serien: a) el deure de votar, tenint en compte el programa del partit, la seva ideologia i les persones que l'encarnaven; b) la prudència a l'hora de votar; si hi

⁶⁸¹ Resulta important que en alguns butlletins catalans, es varen començar a publicar aquestes notes, traduïdes al català, sobretot, el de Barcelona.

⁶⁸² Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. 15 de març de 1979. pàg 113- 115. Iribarren , Jesús. “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*”. BAC. Madrid (1984), pàgs. 517-520.

⁶⁸³ Ibid., Pàg. 113

⁶⁸⁴ Ibid., Pag. 113

havia compromisos ideològics que afectaven els valors religiosos o els drets humans havien de votar en coherència amb la seva fe i c) el rebuig a ideologies materialistes, totalitàries, pròximes a la violència. Era evident que no concretaven cap grup polític, però donaven les orientacions necessàries perquè s'apartessin de posicions pròximes al socialisme, comunisme o als nacionalistes radicals com ETA. Els preocupava al laïcisme, l'avortament, el matrimoni i la seva estabilitat, i una ordenació educativa que coartés el dret dels pares a elegir la que volien pels seus fills, i era per això que demanaven als creients que valoressin els programes dels partits. En aquells moments l'àmbit polític estava dominat per l'UCD, PSOE i PCE que eren els que tenien més suport parlamentari, i l'església s'inclinava per posicions pròximes al centre o centredreta. També recordaven que s'havia d'afrontar la problemàtica de l'atur, de l'emigració, de les classes passives, de la moralitat pública i del món rural. I afegien:

“Recordem, per últim, que la responsabilitat del ciutadà no s'esgota en les urnes. Continua obligant-lo a exercir el sentit crític durant l'actuació dels seus representants, els quals han de ser fidels al seu programa electoral. Ni la disciplina de partit ni altres condicionaments polítics poden legitimar els seu suport –parlem de catòlics- a lleis o actuacions contràries a la moral cristiana, o a la doctrina social de l'Església, que és part d'aquesta moral”⁶⁸⁵.

Tot i parlar de la llibertat de vot i de la tendència política, quedava clar que difícilment un catòlic podia donar suport a certes alternatives progressistes que plantejaven l'escola laica, el divorci o l'avortament. Per tant, no podem dir que la jerarquia no prenia partit, ja que assenyalava quina havia de ser l'actitud dels creients davant les alternatives electorals.

La nota feia una condemna explícita del terrorisme i advertia que cap opció o ideologia podia justificar l'assassinat de persones. Reiteraven la seva adhesió a l'ordenament democràtic i volien mantenir-se per damunt de tota opció de partit per afavorir la unitat de l'Església.

Finalitzaven l'escrit dient que aquells sacerdots que es presentaven en alguna llista, si sortien elegits, no representarien l'Església ni podrien exercir el seu càrrec simultàniament. En una nota de la Secretaria de l'Episcopat “*Los sacerdotes i los religiosos no han de asumir funciones de liderazgo en els partidos*” publicada el 18 de

---

⁶⁸⁵ Ibid., Pàg. 114

gener de 1979⁶⁸⁶, es remetien a les normes aprovades per la Comissió Permanent de l'Episcopat al febrer de 1977 que conservaven tota la validesa:

“Consideramos, sin embargo, que tanto los obispos como los sacerdotes y los religiosos no deben asumir funciones de militancia activa y de liderazgo en los partidos políticos o de representación política en los organismos públicos. Y esto es válido para las diferentes opciones. La madurez de los seglares, nuestra función de ser signo válido de unidad y la libertad profética que muchos de nuestros cristianos y el Evangelio mismo nos exige en estos momentos nos obligan a obispos, sacerdotes y religiosos a no aceptar cargos ni contraer compromisos que entreñen una opción política determinada.

Aquest advertiment era conseqüència de la participació política de sacerdots, sobretot dels barris obrers de les grans ciutats, bàsicament en les eleccions municipals. El procés de secularització del clergat i la participació activa de sacerdots o exsacerdots en les llistes electorals van ser considerables a Madrid, Barcelona i Biscaia. És per això que la jerarquia eclesiàstica s'esmerçava en repetir la crida a la no participació del clergat a les llistes electorals.

8.3.- Els bisbes catalans i les eleccions generals i municipals de 1979.-

A Catalunya alguns bisbes van fer, a títol personal, aportacions al moment electoral i van donar alguns consells concrets als seus feligresos.

En primer lloc, podem destacar la declaració del cardenal Jubany “*Ante la próxima contienda electoral*”⁶⁸⁷, del 14 de gener de 1979. La feia abans de les campanyes electorals perquè pretenia que els fidels sabessin com havien d'actuar en consciència. Començava destacant la importància de la contesa electoral com una lluita honrada en una societat democràtica i assenyalava, també, que el pluralisme polític sortit de les diferents ideologies comportava una visió variada de com es podia aconseguir el bé comú i els mitjan que s'utilitzaven:

“al emitir su voto será legítimo para los cristianos adoptar una u otra actitud o comprometerse en una u otra opción política. Pero deberán hacerlo valorando tales actitudes u opiniones desde la perspectiva de su fe”⁶⁸⁸,

És a dir, tenien llibertat de vot, però dins d'uns postulats determinats emmarcats en la fe, ja que l'exercici d'aquesta llibertat requeria sobre la pròpia consciència. Era per

⁶⁸⁶ Nota de la Secretaria del Episcopado. Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Març 1979. pàg 115.

⁶⁸⁷ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Febrer 1979. pàg. 60

⁶⁸⁸ Ibid., Pàg. 60

això que demanava uns programes polítics clars on s'exposessin els valors i el concepte que tenien de l'home. Era evident que el cardenal Jubany pretenia que es deixessin veure les posicions que cada força política tenia sobre els temes que aleshores preocupaven l'Església i sobre els quals els cristians havien de prendre decisions.

En un altre article publicat en aquest període preelectoral, el cardenal Jubany feia referència a la llibertat religiosa⁶⁸⁹, contemplada per la Constitució. Mostrava la preocupació perquè les lleis civils que es promulguessin defensessin aquests compromisos i tinguessin present que qualsevol persecució contra l'església seria anticonstitucional. Els bisbes seguien tenint poca confiança en les institucions democràtiques i el record del passat, com la persecució religiosa de la República, seguia planant, una desconfiança que aniria augmentant més endavant amb les reformes que afectarien l'escola, el matrimoni i l'avortament.

Jubany considerava que era un moment crucial pels catalans i espanyols i, per això, va pronunciar una homilia en motiu de la festa de Sta. Eulàlia, el 18 de febrer de 1979, on, a part de fer una aportació més al que havia dit la assemblea permanent, convidava a una reflexió per orientar els creients sense ànims entrar en el camp polític.

Una reflexió dividida en quatre parts. En la primera part destacava la importància de la política, que intentava crear un nou home dins d'un món millor. Per això que no estrany que els cristians hi participessin. Concloïa aquest apartat dient:

“Esto constituye un enriquecimiento para la Iglesia, con tal de que todos los creyentes admiten el carácter relativo de los análisis políticos y la originalidad absoluta de la revelación cristiana y su capacidad de criticar las ideologías”⁶⁹⁰.

En el segon apartat indicava que, durant els anys anteriors, havia nascut un pluralisme polític dins de l'Església, fet que exigia que cap força política pogués proclamar-se com a única opció en defensa de l'Evangelí ja que existia un reguitzell d'alternatives en les comunitats cristianes.

En el tercer indicava que els cristians no podien inscriure's a qualsevol opció sinó que havien de tenir en compte les exigències de l'Evangelí:

“existen también una serie de valores humanos y evangelicos, que no se pueden ni suprimir, ni negar, ni silenciar. Por ejemplo, el valor de la vida humana, la estabilidad del matrimonio y la familia, la dignidad del amor, el respeto a la persona, la libertad de que goza el hombre, el sentido de la

⁶⁸⁹ Ibid., Pàg. 87

⁶⁹⁰ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Març 1979. Pàgs. 104

justicia, el deber del amor mutuo que no deja lugar a luchas y violencias, aunque a veces éstas se presentan como insuperables, etc.”⁶⁹¹.

Finalment, en el quart, destacava que d'aquest valors naixien els drets de la persona i que havien de ser garantits per totes les opcions polítiques. Considerava com a nucli essencial el dret a néixer, a la vida, a la procreació, al treball, a la justícia social, a la pau i a la llibertat d'ensenyament.

Acabava instant els creients a ser valents i a defensar aquelles opcions que advocaven per la fe, i advertia que el perill no era en els corrents anticlericals sinó en el creixent materialisme que estava canviant els costums familiars i socials. Era patent que amb els consells que donava, als creients només els quedava un grup no gaire ampli d'opcions polítiques. És per això que podem considerar que totes les informacions anaven encaminades a influir els feligresos i a donar suport a grups pròxims al centredreta i al centre, no hem d'oblidar que en aquells moments l'UCD era el grup majoritari que dominava el panorama polític espanyol.

Posteriorment en l'homilia *“Un deure de consciència: Votar”*⁶⁹² del 25 de febrer, el cardenal Jubany feia una crida a la participació en les eleccions. Considerava que era un acte de maduresa política que els ciutadans fessin un exercici responsable dels seus drets i que una participació elevada era una demostració del tarannà democràtic de la comunitat. Acabava la dissertació amb les següents paraules:

“Las circunstancias en que se encuentra España son de enorme trascendencia. Las personas que van a ser elegidas en los próximos comicios generales tendrán que desarrollar, mediante una serie de leyes, el contenido de la Constitución hoy vigente. Estas son las que darán perfil definitivo a nuestras instituciones políticas, con la natural incidencia en la vida y en las costumbres de los ciudadanos. Después, en las elecciones municipales serán nombradas las personas que deberán regir las comunidades locales de nuestros pueblos y ciudades.

Ante estas perspectivas no dudo en afirmar que existe un ineludible deber de consciencia de acudir a las urnas. No votar sería una omisión imperdonable.”⁶⁹³.

No deixava de ser una campanya política pel vot, ja que considerava que moltes lleis s'haurien de fer en la pròxima legislatura i, per tant, una participació més àmplia dels fidels podria anar en benefici d'unes majories més pròximes a l'Església.

Davant la importància del vot, els Secretariats diocesans de “Justícia i Pau” de Barcelona, Girona i Tarragona⁶⁹⁴ assenyalaven que tant les crítiques com la falta de

⁶⁹¹ Ibid., Pàg 105

⁶⁹² Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Març 1979. pàgs. 106-107.

⁶⁹³ Ibid., Pàg. 107

concreció dels programes electorals no restaven protagonisme a la necessitat d'anar a votar com un dret i un deure dels ciutadans. Més endavant insistien que els ciutadans catòlics de Catalunya havien d'informar-se i valorar les conseqüències del seu vot, que no hi havia cap opció que es pogués presentar com a única o la millor pels cristians i que s'havia de respectar el pluralisme polític dels creients. Finalitzava concretant que unes eleccions no podien ser indiferents pels cristians.

Entre els escrits que es troben en els butlletins oficials dels bisbats sobre la campanya electoral de les generals i municipals de 1979, podem destacar la nota pastoral feta pel vicari general de Pastoral, Joan Busquets, per encàrrec de Jaume Camprodon bisbe de Girona. La nota *“sobre el capteniment dels preveres i religiosos amb motiu de les eleccions legislatives i municipals”*⁶⁹⁵ donava unes pistes de com havien de comportar-se tots els preveres davant la nova contesa electoral.

En primer lloc, posava en guàrdia els preveres sobre aquells que pretenguessin presentar-se com l'opció que estava lligada a l'Església, aspecte que preocupava molt la jerarquia en aquells moments:

“Ningú no te dret a servir-se de l'Església car aquesta “no està lligada a cap forma particular de civilització humana ni a cap sistema polític, econòmic o social” (GS 43). Hem de fer el possible sempre que la fe cristiana sigui viscuda per persones de diferents opcions i que ningú no se senti marginat de la comunitat creient a causa del seu compromís polític”⁶⁹⁶.

Quedava molt clar que la institució no volia comprometre's amb ningú i volia mantenir-se neutral. Una actitud que pot fer entendre que l'Església s'adaptés als canvis que es produïen en funció de les circumstàncies i, segurament, era per això que la mateixa institució donava suport a diferents tipus de sistemes polítics, segons les condicions de cada país.

Pensava que els laics havien de prendre posicions concretes, però que l'Església no podia mantenir-se neutral davant dels valors que en aquells moments estaven en joc. Segons Joan Busquets, la seva missió era orientar les consciències perquè es mantinguessin fidels a la doctrina del concili i del pontífex, tal com havia dit el bisbe Jaume Camprodon en una Jornada a Banyoles el febrer de 1979:

“Primer, a l'hora de decidir, cal valorar cada un dels programes en el seu conjunt, ja que no sempre és possible una plena coincidència de l'ideal cristià amb el programa del partit votat. I segon, hem de donar el vot en una línia coherent amb la nostra fe: cal tenir en compte que cap tendència no és

---

⁶⁹⁴ Ibid., Pàg. 117.

⁶⁹⁵ Butlletí Oficial del bisbat de Girona, març 1979. pàgs. 83-85

⁶⁹⁶ Ibid., Pàg. 83.

ben lliure del pensament i la praxis materialista, i convé no deixar-nos seduir pels corrents capitalistes encara que teòricament reconeguïn els drets de l'Església”⁶⁹⁷.

Un altre aspecte de la nota pastoral que podem destacar i que preocupava la jerarquia de Girona eren les eleccions municipals, ja que podien posar en una situació delicada els rectors i sacerdots perquè afectaven directament els seus feligresos. El vicari general de Pastoral creia que aquestes podien crear diferències entre les persones de les comunitats per mitjà d'atacs personals, calúmnies i ambients aspres i tibants. Davant d'això feia una crida als capellans amb aquestes paraules:

“El capellà, imparcial i amic de tots, ha de vetllar per tal que no es creïn divisions i rivalitats a nivell de relacions personals. Hem de ser factors de concòrdia, pau i respecte, enmig del natural clima de crítica i lluita noble per defensar cadascú la candidatura i el programa que creu més oportú i a la comunitat de fe han de poder trobar-s'hi tots”⁶⁹⁸.

Acabava la nota dient que, una vegada elegits els candidats, se'ls havia d'ajudar, no per treure'n profit, sinó en la fe, ja que molts d'ells serien cristians militants i estarien compromesos al servei de la comunitat. Intentava mantenir-se al marge de la lluita política per tenir bones relacions amb els nous governats, perquè era conscient que els de la nova etapa serien molt diferent dels del període franquista que eren una representació de les forces vives de les comunitats urbanes i rurals.

Una vegada passades les eleccions, en la reunió del Consell Presbiteral celebrada el 19 de juny de 1979 al Seminari de Barcelona, presidit pel cardenal Jubany, es va fer una reflexió sobre la nova situació creada arran dels resultats electorals municipals. Es posaren en comú les diverses qüestions que s'havien plantejat, o que es podrien donar, amb la nova composició dels ajuntaments tant en les ciutats com en els pobles de la diòcesi. Es constataran els següents fets:

“hi ha forces esperances i desitjos de què es vagin posant en pràctica els programes electorals; en general, es remarcà els efectes positius que han produït en la vida municipal la primera experiència democràtica en els Ajuntaments; es veu la necessitat de què les comunitats cristianes i els Ajuntaments, cadascú en el seu terreny específic, serveixin amb la deguda cooperació al bé dels ciutadans; es plantejà com evangelitzar, quines noves dimensions ha de tenir la unió i la caritat davant el pluralisme polític existent en les comunitats cristianes; al món rural, algú constatà que aquest pluralisme polític ha ressuscitat antigues divisions i recels; en alguns llocs s'han suscitat algunes qüestions respecte als locals de l'Església, escoles, festes patronals, etc.”⁶⁹⁹.

⁶⁹⁷ Ibid., Pàg. 84

⁶⁹⁸ Ibid., Pàg. 84

⁶⁹⁹ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Juliol i agost 1979. pàg. 299

En concloure la reunió es demanava als cristians una mentalitat renovada per poder col·laborar amb totes les realitats i, també, que s'estudiessin tots els temes per poder aportar respostes a cadascuna de les qüestions que es presentessin. L'Església acceptava la nova situació, però es mantindria vigilant a les actuacions que anessin sorgint.

Per poder entendre la posició de neutralitat que defensava l'Església durant aquests anys s'ha d'analitzar la conferència que va fer el cardenal Jubany al "Club Siglo XXI" de Madrid, el 21 de juny de 1979. En la conferència "*Neutralidad política de la Iglesia. Fundamentos y consecuencias*"⁷⁰⁰, exposava les raons i els principis pels quals l'Església havia defensat la neutralitat respecte a tots els grups polítics. L'anàlisi d'aquesta conferència pot aclarir una de les qüestions més discutides i comentades de l'actitud de l'Església durant la Transició democràtica: la neutralitat.

Introduïa el tema de la conferència amb una sèrie de consideracions eclesials basades en la encíclica "Redemptor Hominis" de Joan Pau II i de passatges de la vida de Crist per donar consistència cristiana a les seves paraules:

"El enunciado de la conferencia –debo confesarlo y decirlo en esta misma introducción- puede inducir a error. Neutralidad de la Iglesia aquí no quiere significar indiferencia, sino simplemente no beligerancia en el sector estrictamente político. Además intentaré exponer la positiva aportación que la Iglesia puede y debe ofrecer a la vida política"⁷⁰¹.

Començava la conferència reflexionant sobre les dificultats que hi havia hagut al llarg de la història entre la fe i la política. Ho comparava a un moviment pendular que podia portar els compromisos d'un extrem a l'altre, desenvolupant a vegades un integrisme que tant podia ser de dretes com d'esquerres. Ho concretava de la següent manera:

"Unas veces se da la connivencia de la Iglesia con un orden establecido; otras, después de algún intento de mantenerse independiente, cae en la tentación de aliarse con algún tipo de subversión. Unas veces hace la apología de la guerra justa; otras, va silenciando la moral del conflicto y acaba justificando la lucha de los insurgentes. Cabe la impresión de que son utilizados los mismos conceptos, pero que se está cambiando su aplicación"⁷⁰².

Pensava que era força difícil que la teologia pogués delimitar el tema. El mateix principi de llibertat religiosa provocava una problemàtica que moltes vegades era complicada de solucionar. Defensava que l'Església havia de posar el seu accent en

⁷⁰⁰ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Setembre 1979. Pags. 317-329.

⁷⁰¹ Ibid., Pàg. 317

⁷⁰² Ibid., Pàg. 318

l'home i en els drets inalienables de la persona i de la societat. Les relacions de l'Església no havien de ser exclusivament amb l'Estat sinó que s'havien de mantenir amb els grups socials i les seves institucions. I afegia:

“La problemática es muy amplia. No quiero ocultar que existan graves tentaciones en los hombres de la Iglesia de llevar a cabo una oposición extraparlamentaria con medios eclesiásticos. Por ejemplo, querer atribuir a la Iglesia una omniscencia política, que contrasta extrañamente con las actuales vacilaciones a propósito de algunos puntos de la moral. También se puede sucumbir al resentimiento de que adolecen algunos grupos cristianos, que se ven cada día más fuera de juego, en el campo político. También puede darse la tentación de contentarse con observaciones generales, que no se inspiran en análisis alguno y de las cuales es posible deducir cualquier tipo de consecuencia. No puede ocultarse finalmente el peligro de crear la inflación de las “palabras”, en la misma medida en que no se tiene ya poder para influir decisivamente sobre los hechos”⁷⁰³.

Aquestes paraules en realitat ens indicaven la situació d'alguns dels moviments d'oposició que es donaven dins de la institució: estava criticant els moviments més conservadors, que deia que s'havien quedat fora de joc, i els més progressistes que no s'adonaven que ja no tenien cap influència per canviar els fets. No tothom veia amb bons ulls la participació política i era per això que el cardenal pensava donar unes pistes per aconseguir l'entesa entre l'Església i el poder polític.

A continuació es centrava en la problemàtica espanyola. Es queixava que, tot i que creia que els bisbes s'havien mantingut fora del debat polític en les seves declaracions, molts mitjans de comunicació entenien que aquestes eren ingerències indegudes. Deia que les declaracions es feien per dues raons: la recerca de les obligacions dels creients en la contesa política i com resoldre les qüestions de consciència personals. Entenia que aquests punts no tenien fàcil solució, ja que, en la pròpia història de l'Església espanyola, qualsevol canvi provocava repercussions profundes i extenses que acabaven amb postures crispades o fanatitzades.

Destacava la gran influència que havia tingut el catolicisme en la formació de la consciència col·lectiva i en el desenvolupament de moments importants de la història, tot i que, també, havia provocat grans enfrontaments que encara no s'havien superat del tot. Eren les dues Espanyes, tant emfasitzades per historiadors i polítics. Sobre aquest aspecte assenyalava:

“Aquí hemos sido –y en parte seguimos siendo- antes clericales o anticlericales que religiosos o antirreligiosos, creyentes o ateos. La herida profunda de las dos Españas, por desgracia, aún no ha sido totalmente cicatrizada”⁷⁰⁴.

---

⁷⁰³ Ibid., Pàg. 319

⁷⁰⁴ Ibid., Pàg. 320

Acabava aquest apartat destacant la importància del moment històric que s'estava vivint. S'havien de superar antigues diferències per poder trobar noves formes de convivència i els creients havien de descobrir quin era el seu paper en la societat desenvolupada, culturalment pluralista i políticament lliure i democràtica.

Arribat aquest moment exposava els fonaments de la neutralitat. La base, la situava en la llibertat religiosa, ja que concretava els principis bàsics d'un nou sistema de relacions entre la societat política i la comunitat religiosa. Després de fer una anàlisi del que era la societat política, de com estava regulada, dels objectius i dels mitjans que utilitzava, destacava que tot ciutadà d'un Estat en formava part, mentre que per ser membre de l'Església feia falta la fe i els fins eren de naturalesa molt diferent. Entenia que la llibertat del seu origen, la transcendència dels seus objectius, la naturalesa religiosa i la novetat dels seus valors ètics, diferenciaven substancialment l'Església de la societat civil i en general, les seves institucions polítiques:

De esta diferencia radical nace la necesidad de una diferenciación real y práctica, así como la afirmación de las respectivas autonomías e independencia de cada sociedad dentro de sus propios ámbitos y sus respectivas competencias. Y surge también la incapacidad de cualquiera de estas sociedades para desarrollar un protagonismo abierto o encubierto en función de los intereses propios, dentro del campo de la otra y a través de las instituciones que le son propias⁷⁰⁵.

Més endavant parlava de les influències entre la societat política i el cristianisme i començava assenyalant les diferències entre l'acció política i l'acció religiosa, tot i que no negava les legítimes influències entre les ambdues. D'aquest fet es desprenia la necessitat d'independència del poder eclesial. L'Església havia de viure en unes condicions jurídiques semblants a d'altres grups socials de la societat per la pròpia llibertat religiosa que, una vegada regulada per l'Estat, hauria d'aportar la seva llibertat d'acció.

A tot el que s'havia dit, s'hi afegia la impossibilitat que l'Església imposés als seus membres estructures, associacions o partits polítics estrictament confessionals, ja que entenia que cap sistema social o polític podia esgotar tota la riquesa de l'esperit evangèlic. Per tant, els bisbes havien de defensar una pluralitat d'opcions que seria part integrant del bé comú. No s'havia de confondre la fe única i comuna de tots els creients amb la lògica pluralitat de fórmules polítiques i econòmiques que podien defensar diferents grups de cristians. Pot ser significatiu el que afegia a continuació:

---

⁷⁰⁵ Ibid., Pàg. 322

“La iglesia ha de ofrecer la máxima resistencia a convertir su mensaje en una ideología. Una ideología es la secreción intelectual de un grupo, que se considera a sí mismo mesiánico y se proclama el único capaz de realizar la historia, por medio de la proclamación de una ortodoxia obligatoria. En cambio la fe es una vocación aceptada, no una interpretación racionalmente deducida; es la superación definitiva de todo mesianismo parcial⁷⁰⁶”.

Resulta força curiós que, quan encara existien dins de l'Església espanyola nombrosos grups pròxims al nacionalcatolicisme, es poguessin fer afirmacions com aquestes i no es parlés d'un passat recent en què la institució eclesiàstica gaudia i defensava una ideologia molt concreta, el franquisme. El cardenal Jubany pretenia deslligar l'Església de qualsevol moviment polític, sobretot quan, a continuació, afirmava que el magisteri dels bisbes no havia de dir què havien de fer els cristians en cada conjuntura política i que eren els laics els que havien de prendre les seves pròpies decisions. Sobre aquesta qüestió podríem dir: es creien realment allò que deien? Ho deien per adaptar-se a la situació política que s'estava vivint en aquells moments? Segurament estaven més pròxims al segon punt, que és el que tradicionalment havia fet sempre l'Església. Va completar aquest apartat dient:

“Si es legítimo el pluralismo, la diferenciación y hasta el leal enfrentamiento de los católicos en la normal lucha política, lógico será que no se utilice el dogmatismo, ni siquiera el argumento religioso por unos católicos contra otros. Sus diferencias no provienen tanto de la fe cuanto de la diferente inserción en la realidad, su distinta manera de ver, interpretar y valorar los hechos o proyectos sociales⁷⁰⁷”.

El pluralisme, segons el cardenal Jubany, acostumava a provocar situacions incòmodes per la pròpia naturalesa dels grups polítics. Tampoc era fàcil trobar aquella frontera entre els límits del saber evangèlic i els elements adquirits per l'anàlisi científica o l'experiència humana, ja que aquests últims eren els que acostumaven a tenir prioritat en l'acció política. Creia que discutir si un programa era més cristià que un altre era producte d'apreciacions personals i eren els condicionaments històrics els que provocaven els enfrontaments polítics que podien portar al fanatisme o a la idolatria. És per això que l'Església havia de ser neutral políticament o, més concretament, no podia ser bel·ligerant en política.

Una teoria que defensava era la funció “nutrícia” de l'Església, com a aportació concreta i ferment de la societat. El cardenal sostenia que la missió específicament religiosa era la difusió de valors i models de conducta que podien tenir una profunda

---

⁷⁰⁶ Ibid., Pàg. 323

⁷⁰⁷ Ibid., Pàg. 324

repercussió política tant en l'ordre jurídic com en els programes econòmics. L'Església havia d'exercir una acció crítica i una profunda resistència contra els moviments, programes polítics, lleis i institucions que pretenguessin aconseguir objectius que fossin contraris a una recta concepció de l'home i dels seus valors. Això era el que podia fer que tinguessin unes repercussions polítiques, ja que ser neutral no volia dir que fossin indiferents a les decisions que es prenen sobre la vida dels homes i de la societat. Aquí era on sorgien els enfrontaments entre l'Església i l'Estat, ja que en una societat democràtica havien d'existir grups socials, religiosos i culturals que influïssin en els drets i en les sensibilitats morals perquè l'acció política respectés i protegís la societat. I acabava dient:

“Con ello, la política, el poder político y las instituciones que lo pretendan o lo ejercen, el Estado con todos sus órganos y sus múltiples instrumentos, quedan situados en el orden que les es propio: puestos al servicio del hombre y de la sociedad, sujetos a las preferencias y a las convicciones también éticas y morales de los ciudadanos y sin poder arrogarse el papel de educadores y amaestradores de una sociedad domesticada y dominada más que gobernada. Las instituciones políticas deben saber que no tienen la última palabra sobre el hombre, que no pueden sustraer a la sociedad el protagonismo de su vida cultural, espiritual e histórico; que son esos grupos intermedios entre el individuo y el Estado –grupos de libre aparición y de desenvolvimiento autónomo, grandes o pequeños, de carácter cultural o religioso– los que tienen que desarrollar el importante papel de enriquecer culturalmente, espiritualmente, moralmente a la sociedad entera en el marco de libre y respetuosa expresión de sus ideas”⁷⁰⁸.

El text defensava la llibertat de l'home sobre l'Estat, però, també, la llibertat de les institucions per seguir el camí que volguessin sense intromissions per part del poder polític. Estava assentant les bases de futures reivindicacions com podien ser la llibertat d'ensenyament, la llibertat religiosa i la defensa dels drets de l'home.

En la conclusió de la conferència volia deixar palès que havia arribat l'hora que s'abandonessin els antics recels que havien ocasionat problemes en el passat i que s'establís una autèntica reconciliació entre els ciutadans per poder construir un futur en pau.

El document és una de les reflexions més importants que es varen fer en aquest període per part d'un bisbe català i no hi cap dubte que el cardenal Jubany volia deixar ben clara quina era la posició de l'Església espanyola davant els fets polítics que s'estaven produint i quines eren les actituds que havien d'adoptar els creients davant la nova estructura política. Acabava recordant que eren els grups autònoms de caràcter

---

⁷⁰⁸ Ibid., Pàg. 326-327

cultural o religiosos els que havien d'enriquir la societat i no els grups polítics, la missió dels quals era procurar un bon govern.

8.4.- L'Església i la qüestió de l'ensenyament.-

Un altre tema que en aquest moments preocupava molt l'Església era la qüestió de l'educació, i per dues raons: la continuïtat dels centres educatius de l'Església i l'ensenyament de la religió dins les etapes obligatòries. Era evident que la nova Constitució havia de tractar el dret a l'educació, però això no era suficient ja que hi havia una certa inquietud dins de la institució de com es tractaria aquest tema. En la majoria dels butlletins oficials d'aquest període de juliol del 77 a desembre del 78 apareixen articles de la Conferència Episcopal, reflexions d'alguns bisbes, d'algunes associacions de pares catòlics i opinions de tipus personal. Després de tenir el monopoli educatiu durant molts anys hi havia una certa por a perdre aquesta situació de privilegi. Recordem els problemes que ja havien tingut amb la llei General d'Educació de Villar Palasí de 1970.

En primer lloc voldríem destacar la "*Nota sobre los problemas actuales de la enseñanza*⁷⁰⁹", publicada el 28 de febrer de 1976 després de la XXIV Assemblea Plenària de la CEE. Els prelats estaven amoïnats per la possible estatalització de l'ensenyament com a conseqüència dels corrents laïcistes que havien sorgit a molts països europeus i que, per tant, podien passar a Espanya. La queixa venia pel temor que una sèrie de reformes portessin a la desaparició de l'escola privada, la majoria catòlica, i, per consegüent, conculcar el dret dels pares a escollir escola. Així mateix entenien que això també seria un menyspreu cap a molts educadors que no veurien reconeguda la seva tasca.

Demaven respecte pels drets i deures dels pares, una justa distribució de la cultura, la llibertat i el finançament de tot tipus d'escola, mentre afegien:

"Es verdaderamente positiva, por otra parte, la búsqueda de una corresponsabilidad efectiva de todos los profesores en la orientación educativa del centro, siempre que se salvaguarden con cuidado la específica responsabilidad de la entidad promotora y de la dirección del centro ante los padres y los alumnos; y, en el caso de los colegios de instituciones religiosas y confesionales, su explícita identidad católica y de obra de la Iglesia"⁷¹⁰.

---

⁷⁰⁹ Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), pàgs. 379-382.

⁷¹⁰ Ibid., pàg. 381.

Com podem veure l'Església pretenia que l'Estat es fes càrrec de les despeses de l'ensenyament, però ells no estaven disposats a cedir cap de les prerrogatives que tenien com a centre privat. Entenien que els professors havien de tenir una responsabilitat repartida amb el titular, però de cap de les maneres volien perdre els privilegis com a titulars del centre. En realitat aquesta idea de la cogestió va ser molt discutida en els centres religiosos, encara que, finalment, no es va arribar a cap acord amb el professorat pel temor dels titulars a perdre la direcció i els idearis.

Per acabar mostraven la seva inquietud per com quedaria la matèria de religió en les futures reformes de l'ensenyament que s'havien de fer. Tinguem present que, a Espanya, hi ha una notable diferència entre la dreta i l'esquerra en la qüestió de l'ensenyament i, per tant, segons qui governi es reforma l'educació segons les seves conveniències ideològiques. I no oblidem que l'Església és una més d'aquestes forces ideològiques que volen controlar l'ensenyament. Els preocupava la formació religiosa en les escoles del professorat, el reconeixement de les escoles universitàries de l'Església per a professors d'EGB, la situació acadèmica i laboral dels professors de religió i la regulació dels llibres de text. La gran preocupació de l'Església era perdre el control i el protagonisme que havien tingut fins aleshores. S'ha de ressaltar que, quan es parlava d'aquesta qüestió, mai es feia referència a la llei de llibertat religiosa.

La temàtica de l'ensenyament va ser molt present, a principis de 1976, entre els col·lectius de professors que analitzaven com havia de ser l'escola del futur després de la fi del règim franquista. Un document que va tenir molt ressò va ser "*Alternativa a la Enseñanza*", fet públic pel Col·legi de Llicenciats de Madrid després de ser aprovat pels seus socis, el 31 de gener de 1976, on es demanava que l'escola fos un servei públic - amb la progressiva supressió de l'ensenyament privat- i democràtic amb la participació de pares, alumnes i professors. Aquest document va ser contestat per les associacions religioses de l'ensenyament com la FERE, però també per la majoria de bisbes a través dels butlletins oficials o dels fulls diocesans.

Podem destacar les declaracions del bisbe de Tortosa, Ricard Maria Carles⁷¹¹, on feia una crítica molt severa:

"De las cosas más discutibles o rechazables del documento que nos ocupa, agrega posteriormente, una de las cosas más preocupantes es ver cómo se ataca la posibilidad de la educación en cristiano"⁷¹².

---

⁷¹¹ Hoja Diocesana de Tortosa, 28 de març de 1976. També a *La Vanguardia*, 31 de març de 1976, pàg. 27.

⁷¹² Ibid., pàg. 27.

Més endavant afegia que volien que es renunciés a la ideologia, fet que impossibilitaria la formació cristiana. Recordava que la majoria de les escoles privades eren religioses, que això en comportaria la desaparició i, per tant, aniria contra la llibertat dels pares a escollir la formació que volien pels seus fills. I afegia:

“trece años (de los 4 a los 16, como se propone) de formación monopolística, totalitaria i atea, harían moralmente imposible a los padres y a la Iglesia mantener viva la fe de sus hijos⁷¹³”.

Aquestes poques paraules ens mostren la inquietud de la jerarquia per la laïcitat de l'escola i la desaparició de la formació cristiana. Començaven a veure que l'arribada d'un sistema polític de llibertats comportaria més problemes dels que havien previst. Mai s'havia qüestionat abans l'ensenyament de la religió a l'escola i, per aquest motiu van fer tot el possible per aconseguir el reconeixement de l'Església catòlica en la Constitució, encara que això no garantia l'ensenyament religiós. Una polèmica que perdurà fins els nostres dies.

El bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanis, en la seva crònica habitual a la Revista Església d'Urgell, anomenada *La Veu del Bisbe*, va publicar una nota “*Problemàtica actual de l'ensenyament*⁷¹⁴”, on després de fer una breu descripció de la problemàtica de les escoles religioses de la diòcesi i de les ajudes que havien rebut tant del bisbat com amb l'arribada dels concerts estatals, expressava la seva preocupació dient:

“Sí, estem preocupats perquè encara no hem passat prou penes en aquest camp, en el qual, en nom de la democràcia, de la llibertat ideològica i a fi que no pugem fer més negoci amb els diners públics (oh ironia!), n'hi ha que demanen un capgirament, que menaria cap a una subordinació de tot el sistema escolar i del tipus d'home que es voldria crear, a una concepció política determinada de la societat”.

Ens preocupa no solament el perdre les escoles, sinó el que es vulgui manipular els homes de la nostra terra des de la política, utilitzant per això les escoles⁷¹⁵”.

Com podem veure, la seva inquietud responia als mateixos neguits d'altres bisbes: el mal que es podria fer amb la pèrdua d'un ideari i la subordinació del sistema escolar a la tendència política de cada moment. Tenien por del que ells havien fet fins aleshores controlant la base ideològica de l'ensenyament. Sabien que la uniformitat no era bona i com reconeixia el mateix bisbe Joan més endavant, volien una escola crítica, amb el reconeixement dels drets dels professors i dels pares, i en el manteniment dels projectes dels promotors i de les direccions:

⁷¹³ Ibid., pàg. 27.

⁷¹⁴ *Església d'Urgell*, nº 44, abril de 1976, pàgs. 3-4.

⁷¹⁵ Ibid., pàgs. 3-4.

“L’actual organització educativa no pot passar sense crítica, sobretot pel que es refereix al nivell escàs de socialització que assoleix. Els nous projectes tampoc no se la poden estalviar en aquells punts que no satisfan. L’estudi i el diàleg, no podran oferir fórmules d’assumir duna manera realista els grans valors subjacents en les diferents [sic] opcions? Jo crec que és possible, i que no convé fer el joc als dos extrems.

Pel que fa als nostres centres, jo reclamo el dret a existir dignament sense amagar el sentit cristià de llur projecte. I demano als pares, professors i grups socials que els ajudin. Demano també als responsables que procurin assumir tant com sigui possible els desigs dde participació dels pares i dels professors. A tots plegats, i a l’administració, que evitem el classisme i que fem possible l’accés de tothom per la gratuïtat⁷¹⁶”.

Advertia que per millorar la situació de l’ensenyament feia falta una crítica dels projectes i fugir dels extrems per arribar al consens. Sobre el centres específics de l’Església reclamava la col·laboració de pares i mestres per poder fer aquella escola a l’abast de tots i gratuïta, per aconseguir eliminar l’escola classista i perquè tothom pogués gaudir del tipus de centre que volgués.

Però el document clau d’aquests moments a Catalunya va ser l’elaborat pels bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense, anomenat “*L’Escola Cristiana que volem*”⁷¹⁷, i fet públic el dia 1 d’octubre de 1976. Un document extens de quinze pàgines on es feia un repàs a l’ensenyament, des de l’entorn social i eclesial de l’escola fins com havia de ser l’escola cristiana i les seves funcions. Per definir què entenien per escola, deien:

“L’escola és una institució al servei de les persones, i, per tant, col·laboradora de la societat. El pluralisme religiós de les famílies fa que el marc escolar hagi de tenir unes característiques d’obertura i respecte ben acusades. Però el fet que la societat com a tal no se senti uniforme religiosament no comporta que totes les institucions de la societat hagin de marginalitzar l’aspecte religiós. Ni la secularització ni tampoc el pluralisme suposen que la dimensió religiosa de l’home és quelcom que escapa als objectius que l’escola ha de considerar i promoure si de veritat vol realitzar una tasca educativa⁷¹⁸”.

Els bisbes catalans estaven advertint que el pluralisme de la societat demanava més obertura i respecte per l’àmbit escolar, però que això no havia de comportar que el fet religiós fos marginalitzat de les institucions, ja que la dimensió espiritual era necessària

⁷¹⁶ Ibid., pàg. 4.

⁷¹⁷ http://www.tarraconense.cat/index.php?arxiu=fitxa_documento&id=17529. En la Introducció diu: “Durant els primers dies del mes de juliol d’aquest any, les Delegacions Diocesanes d’Ensenyament dels Bisbats de Catalunya, la F.E.R.E. de Barcelona i l’Escola de Formació del Professorat d’E.G.B. «Blanquerna» van organitzar unes jornades sobre «l’escola cristiana que volem». Les reflexions dels diversos grups de treball que es van formar entre els participants -ensenyants, dirigents d’escoles i pares- van proporcionar un material, que no semblà oportú de cap manera que quedés inèdit. Un grup, sortit voluntàriament d’entre els participants, es decidí a recollir-lo, sistematitzar-lo i, fins i tot, completar-lo. Al llarg de diverses trobades s’ha anat perfilant aquest document”, pàg. 1.

⁷¹⁸ Ibid., pàg. 5.

si es volia realitzar una educació integral de la persona. Afegien que no volien privilegis ni mantenir situacions d'etapes anteriors on la religiositat era fonamental en la societat, ja que eren èpoques superades, però sí que havien de redescobrir una nova manera de portar a terme la tasca evangelitzadora. En realitat, l'Església volia mantenir un protagonisme en la societat, tot i que eren conscients que havien de canviar les maneres de fer i adaptar-se a la nova societat i al nou marc polític. Esperaven que els canvis acabessin reconeguent la tasca social que feia l'escola cristiana i, per tant, que estigués finançada per l'Estat.

En la segona part feien una valoració de l'escola com a servei a les persones i al país. Consideraven que havien de fer alumnes amb actitud crítica i creativa, aconseguir els coneixements i els hàbits útils pel seu futur, despertar i promoure la responsabilitat, aprendre a viure, a pensar de forma lliure i crítica, a expressar-se de diverses maneres, estimar i viure comunitàriament i aprendre a construir un món més solidari. Igualment entenien que l'escola havia de ser un servei al país amb les següents característiques: ús preferent de la llengua catalana, sense excloure el bilingüisme; ensenyament dels valors de la realitat catalana amb un clima d'integració i d'obertura cap altres cultures; facilitar la inserció dels immigrants i afavorir l'aprenentatge i l'expressió de llur idioma i llur cultura⁷¹⁹.

Més endavant assenyalaven que escola havia de fer canvis com: ser més democràtica, alliberadora i educar per a la política; la promoció de la justícia tant en la gratuïtat de l'ensenyament com a un nivell pedagògic vàlid per a tothom; la promoció de la llibertat, tant la d'expressió com la de reunió i de manifestació; defensar els dèbils i marginats i promocionar la participació.

Per acabar definien què era l'escola cristiana i quines havien de ser les seves particularitats:

“L'escola que vulgui definir-se com a cristiana proposarà com a primordials aquells valors típicament evangèlics que, en incidir en la vida individual i col·lectiva, informen tota una concepció de l'home i de la seva dinàmica històrica. Instruments d'aquesta proposta són:
 el testimoni viu i permanent de la comunitat educativa.
 la valoració cristiana de les ciències humanes que dóna una interpretació del món coherent amb la fe.
 l'especial atenció a l'àrea de cultura i formació religiosa.
 l'encoratjament a incorporar-se lliurement a una catequesi d'acord amb els pares i l'Església local⁷²⁰”.

⁷¹⁹ Ibid., pàgs. 7-8.

⁷²⁰ Ibid., pàg. 11.

En realitat, una escola adequada a les pretensions de l'Església sorgida del Concili i renovada durant la primera meitat dels anys setanta. Volien educar els alumnes en la fe, però també volien la llibertat de catequesi pels alumnes. Defensaven que l'escola cristiana fos un servei públic a l'abast de tothom amb la gratuïtat, però també el dret dels pares a escollir escola en funció de l'ideari de cadascú. Finalment entenien l'escola cristiana com a evangelitzadora i fonamental per la instrucció i l'educació de la fe.

Aquesta llarga pastoral dels bisbes catalans ens reconeix les pretensions de l'Església pel control d'una part de l'ensenyament i les pors que tenien del laïcisme de l'Estat. Pretenien mantenir les seves escoles i l'ensenyament de la religió a tots els centres, tant públics com privats. Una polèmica que anirà apareixen cada vegada que el govern de torn intenti fer alguna reforma en els plans d'educació.

Van ser les moltes notes, tant de la Conferència Episcopal Espanyola com de tots els bisbes, sobre la qüestió de l'ensenyament. La preocupació va augmentar entre els anys 1977 i 1980, perquè hi va haver reformes que afectaven directament l'escola i, sobretot, l'ensenyament religiós. La convocatòria d'eleccions portava que cada força política presentés models educatius, que anaven des de models pròxims a l'Església fins a models totalment contraris. La clau estava entre el reconeixement de l'escola privada subvencionada o la defensa d'una escola pública i laica. La jerarquia eclesiàstica mostrava la seva alarma per la possibilitat de pèrdua de l'escola cristiana i, per aquesta raó, tant en els fulls dominicals com en el diaris i en d'altres mitjans de comunicació, es va fer una campanya per salvar el model d'escola que ells creien que estava en perill.

Des de la Conferència Episcopal, tant l'Assemblea Plenària, com la Comissió Permanent i la Comissió Episcopal d'Ensenyament van elaborar diferents notes d'advertència i de defensa de l'escola cristiana. Un exemple el podem trobar en la XXVI Assemblea Plenària⁷²¹ on van fer una declaració que, entre altres coses, deia que no era l'Estat el que havia de fixar el model educatiu, sinó la societat. Destacaven que la formació religiosa era inseparable de l'educació humana, que no existia l'escola neutra, mentre defensaven el dret dels pares a escollir escola per als seus fills i recordaven el dret a la llibertat religiosa.

També el cardenal Jubany va presidir una comissió per estudiar l'escola cristiana que volien i la missió dels col·legis confessionals en una societat pluralista, per això

---

⁷²¹ La Vanguardia, 26 de juny de 1977, pàg. 1 i 27.

recordaven que les escoles cristianes de l'Arxidiòcesi de Barcelona havien iniciat un procés de transformació on hi havia implicats els pares, les entitats promotores i els educadors⁷²². Més endavant, el bisbe de Vic, el doctor Masnou defensava l'escola lliure en la setmana Pastoral de Castellldaura, on, entre altres coses, deia que: “*Si es reconeix la possibilitat d'associar-se per tot, per què no ni haurà per l'ensenyament?*”⁷²³, tot afegint que l'Església no volia defensar l'escola privada sinó l'escola lliure i que era la distribució de fons estatals la que provocava l'existència de monopolis que no eren accessibles per a tots els pares. Igualment, el doctor Jubany en les seves habituals Glosses Dominicals va defensar l'escola cristiana des de tots els vessants⁷²⁴.

Per acabar aquesta relació sobre la qüestió de l'ensenyament parlarem de la nota feta pública per la XXXII Assemblea Plenària de la CEE⁷²⁵ amb el títol “*Dificultades graves en el campo de la enseñanza*”, el 23 novembre de 1979. Començaven la nota alarmats per la situació econòmica que estaven passant moltes escoles per la falta d'alumnes, a causa de les quotes molt altes que estaven obligades a posar si volien subsistir. Estaven, per tant, donant un servei a les capes més elevada de la societat i això, segons ells, no era la missió de l'Església. Es queixaven de la falta de subvencions que possibilités la igualtat amb els centres públics i ho consideraven una greu injustícia i una discriminació respecte d'aquests.

Veien com un fet inconcebible en un estat democràtic que uns hagin de pagar o rebien subvencions que només cobreixen una part de la despesa i que els centres promoguts per l'Estat tinguessin cobertes les despeses de tot tipus entre els sis i els divuit anys. Aquest era l'element que consideraven fonamental de la discriminació a què estaven sotmeses les escoles cristianes. Per tant, no es garantia el dret a l'escolarització per a tots, ja que una part dels alumnes ho eren en centres privats amb el consegüent estalvi que això suposava per a l'Estat. Havien arribat a la conclusió que l'escola cristiana ja no estava en perill per raons ideològiques sinó per raons econòmiques i que, per tant, no es complien els drets de l'home, perquè faltava la llibertat dels pares a escollir l'educació que volien per als seus fills si no podien pagar-la.

⁷²² *La Vanguardia*, 7 juliol de 1977, pàg. 27.

⁷²³ *La Vanguardia*, 28 d'abril de 1978, pàg. 34.

⁷²⁴ Com exemple d'aquestes Glosses Dominicals podem citar: “*L'Educació cristiana és repressiva*”, del 17 de setembre de 1978 en *La Vanguardia*, pàg. 29 o “*L'escola mai pot ser neutre*”, del 15 de setembre de 1979 en *La Vanguardia*, pàg. 26, o “*En l'educació ens juguem el futur del país*”, del 4 novembre de 1979.

⁷²⁵ Iribarren, Jesús. “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*”. BAC. Madrid (1984), pàgs. 566-570.

L'Església buscava tots els arguments possibles per aconseguir mantenir les seves escoles. Hem de recordar que, a finals dels anys setanta, hi havia una greu crisi econòmica que havia fet disminuir de forma significativa l'assistència d'alumnes a les escoles privades.

8.5.- El problema del divorci.-

L'altre enfrontament de l'Església amb l'Estat durant la Transició política va ser la preparació i la posterior aprovació de la llei del divorci. La llei, que va ser aprovada el 22 de juny de 1981 en votació secreta -condició que va posar el govern per la pressió que van fer l'Església i els grups conservadors del seu partit-, va provocar molts problemes al govern de l'UCD per l'oposició de la institució eclesial i d'una part de la societat. Quina va ser l'actitud de la jerarquia eclesiàstica, sobretot la catalana, davant d'aquesta llei?

La petició d'una llei del divorci va començar amb la mateixa reforma política, ja que hi havia una part de la societat que considerava que el divorci era imprescindible en una comunitat en llibertat. Per això, l'Església espanyola, ja en el començament del procés de reforma, va publicar una nota de la Comissió Episcopal per la doctrina de la fe de la CEE, denominada "*La estabilidad del matrimonio*⁷²⁶", publicada el 7 de maig de 1977. La comunicació tenia la missió de recordar als fidels quines eren els postulats del matrimoni eclesiàstic quan s'iniciava, en sectors liberals, la sol·licitud del divorci.

Els aspectes més importants que assenyalava eren la fidelitat dels esposos, la indissolubilitat del matrimoni, el reconeixement civil del matrimoni canònic, la responsabilitat que tenia la família en bon funcionament de la societat, l'únic matrimoni possible per als cristians i la base del funcionament de la societat cristiana. Res més que recordar els principis bàsics del matrimoni eclesial i fer entendre als fidels que no hi havia cap altra alternativa.

El mateix cardenal Jubany en una homilia pronunciada a Montserrat amb motiu de la festa de la mare de Déu recalcava que: "*La Iglesia no quiere imponer a los no creyentes el concepto y las exigencias del matrimonio*⁷²⁷". Sortia al pas de les pressions que feien els favorables de la necessitat d'elaborar una llei de divorci que equiparés Espanya amb la resta dels països democràtics i, per això, el cardenal deia que no s'havia

---

⁷²⁶ Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), pàgs. 408-421

⁷²⁷ *La Vanguardia*, 28 d'abril de 1977, pàg. 1.

de fer una llei per esnobisme, per seguir la moda o per la gran influència del mitjans de comunicació. I afegia:

“En nuestra sociedad pluralista no puede elaborarse ningún derecho matrimonial o familiar sin hacer referencia a los valores morales del matrimonio y de la familia.....Por esto mismo estos valores no pueden quedar abandonados a una concepción positivista del Derecho...

“.....Aunque es necesario distinguir los valores morales y la doctrina evangélica, ninguna religión y ninguna ideología puede desinteresarse del curso que en el futuro pueda tomar el diálogo destinado a elaborar un derecho que salvaguarde, ahora y aquí, los valores éticos i fundamentales del matrimonio y la familia, de cara al bien común de la sociedad. La Iglesia tienen el deber de decir su palabra orientadora y crítica en defensa de la integridad de los valores humanos del matrimonio y la familia⁷²⁸”

Volia fer entendre la importància que tenia pels cristians el sagrament del matrimoni i advertia dels perill que podia tenir per a la societat una llei que a la llarga pogués portar la destrucció de la família. D'aquesta manera cridava l'atenció que, a l'hora de fer-se la possible llei, tothom havia de participar en el diàleg. Per contribuir-hi, l'Església donava la seva orientació. Però, si alguna cosa podem ressaltar era el que assenyalàvem al principi, quan el cardenal deia que l'Església no podia imposar el seu concepte de matrimoni a totes les persones que no fossin creients. En el moment que va començar la batalla per l'aprovació de la llei del divorci, la posició de l'Església va ser molt diferent de la que es desprenia de les paraules perquè no admetia cap tipus de divorci civil.

Fins i tot el doctor Ignasi Gispert, advocat i membre de Unió Democràtica de Catalunya, en una conferència que va fer el centre d'Estudis Pastoral sobre l'Església i la Constitució, va afirmar: “*La Iglesia no se opondrà a una ley civil del divorcio*⁷²⁹”, amb el convenciment que el divorci era inevitable i, per tant, l'Església havia d'admetre'l com una realitat d'aquells moments. Havia passat quasi un any des de les primeres declaracions sobre aquesta temàtica per part de la jerarquia.

En el mes de juny, el cardenal Tarancón publicava una de les seves cartes cristianes on alertava del problema que representaria per a la societat si s'acceptés tan

⁷²⁸ Ibid., pàg. 1.

⁷²⁹ *La Vanguardia*, 21 de febrer de 1978, pàg. 36. La notícia deia: “En relación con el divorcio que éste es ciertamente un mal, por cuanto supone un fracaso del proyecto de amor de vida en común de una pareja, pero que a veces es Inevitable recurrir a él, como se recurre a la cirugía en un caso de inevitable necesidad. Las separaciones de hecho —dijo también— son un hecho que no podemos desconocer. Señaló asimismo que una ley del divorcio afectará a los casados civilmente antes o después de ella, pero Incluso a los que hayan contraído matrimonio canónicamente con anterioridad o con posterioridad a la misma. La Iglesia no presentará batalla sobre este tema, como consecuencia del pragmatismo con que estudia las diversas situaciones y porque «el desastre Italiano con el referéndum antidivorcista está todavía muy próximo”.

alegament el divorci. Recordava que el matrimoni era una de les bases de la societat i que totes les religions hi donaven molta importància. Per consegüent, s'havia de tractar el tema amb molta delicadesa. Afirmava que era “...lógico que las autoridades civiles legislen sobre él, siempre, claro está, que se reconozca la consistencia necesaria al matrimonio para que pueda cumplir perfectamente el plan de Dios⁷³⁰”.

Una vegada aprovada la Constitució, i amb la possibilitat que contemplava de poder fer reformes en la llei de matrimoni, “Justícia i Pau” de Barcelona, Tarragona i Girona van fer una nota pública⁷³¹ on recordaven que en un país on hi havia llibertat religiosa, els catòlics no podien imposar el seu model de matrimoni, fet que no volia dir que l'Església no hagués de defensar els autèntics valors de la família i alertar del perill que suposaria, sobretot per als fills, la desestructuració del matrimoni:

“La Iglesia ha de evitar absolutamente bajar al campo de la lucha política en el problema del divorcio. Ha de evitar, cueste lo que cueste, hacer de este problema una cruzada. Todos recordamos lo que pasó, lamentablemente, en Italia. El perjuicio fue muy grave no sólo para la credibilidad de la Iglesia, sino también para la elaboración de una buena ley del divorcio⁷³²”.

Resulta molt clar que una institució amb tanta influència com “Justícia i Pau” no volia, de cap de les maneres, que aquesta futura llei provoqués un enfrontament en la societat amb el consegüent desgast social, mentre el cardenal Jubany, en una Glossa dominical, recorda que el matrimoni cristià era indissoluble⁷³³ i en una conferència de premsa que va fer el 13 de juny de 1979, afirma “*Soc totalment contrari a un referèndum sobre el divorci a Espanya*⁷³⁴”, escarmentat pel que havia passat a Itàlia⁷³⁵.

Una vegada celebrades les eleccions de 1979, el govern de Suárez havia d'enfocar la qüestió del divorci, empès per una part important de la societat i de l'oposició. Les notícies sobre la necessitat o el rebuig del divorci es varen començar a multiplicar en tots els fronts. En la XXXI Assemblea Plenària de la CEE, aquesta

⁷³⁰ *La Vanguardia*, 11 de juny de 1978, pàg. 1

⁷³¹ *La Vanguardia*, 24 de març de 1979, pàg. 45.

⁷³² *Ibid.*, pàg. 45.

⁷³³ *La Vanguardia*, 29 d'abril de 1979, pàg. 33.

⁷³⁴ *La Vanguardia*, 14 de juny de 1979, pàg. 36.

⁷³⁵ La llei del divorci a Itàlia va ser molt polèmica, ja que una vegada aprovada pel Parlament a 1970, els moviments contraris al divorci, entre els que destacava l'Església, van aconseguir més d'un milió de firmes per parar el referèndum i que es tornés a discutir la llei al Parlament. La pressió va provocar eleccions anticipades (1972), posteriorment el 1973 van assolir que el constitucional parés el referèndum. A 1974 fins i tot una diputada democristiana Carretone va presentar una correcció en que es demanava que el matrimoni religiós fos considerat indissoluble. Finalment el 12 de maig de 1974 es va fer el referèndum on el 58% dels vots van ser favorables a l'aprovació de la llei del divorci. Per això es va considerar un gran fracàs de l'Església després dels esforços esmerçats per intentar obtenir el refús de la citada llei. Es pot consultar *El País* del 30 de setembre de 1980

temàtica va plantejar una llarga polèmica amb intervenció de molts bisbes⁷³⁶. Després de l'assemblea varen publicar un document anomenat "*Matrimonio y familia*"⁷³⁷, d'una gran extensió, on volien recollir tots aquells aspectes religiosos que podia afectar una llei del divorci i els arguments pel seu rebuig. La idea era fer públic un escrit sobre com entenia l'Església el matrimoni i la família perquè els fidels sabessin en quina situació es trobava davant de possibles lleis que els reguessin. En realitat, tothom esperava una nota en contra del divorci, però, en canvi, els bisbes van preferir explicar com entendien la família i el matrimoni.

Començaven explicant que, evidentment, el context social havia canviat en els últims anys, les mutacions que s'estaven produint en tots els camps eren molt grans i molt extenses i havia augmentat la comunicació dins de les famílies i en el terreny religiós. Això no obstant, la visió cristiana del matrimoni i la família deixa ben clar que el matrimoni és connatural amb les persones i un disseny diví i, per tant, és aquí on s'assentaven les bases de la seva indissolubilitat. Assenyalaven la gran importància que tenia la família per a la societat i que aquesta no es podria entendre sense mantenir aquesta institució. A més, volien donar importància als valors cristians que representava per a la comunitat eclesial. Per tant, destacaven la missió del matrimoni, i la seva indissolubilitat, i afegien:

“Si se planteara en un futuro la propuesta de una legislación civil que admitiera el divorcio y la legitimación de las nuevas nupcias de los divorciados, los católicos tendrían que adoptar una línea de conducta coherente conforme a las exigencias de la propia fe”⁷³⁸.

Deixaven ben patent que, de cap de les maneres, acceptarien el divorci dels creients i casat per l'Església i acabaven el document fent referència a les qüestions pastorals de la família, les problemàtiques que podien sorgir i a la possibilitat de recórrer als tribunals eclesiàstics.

Després de llegir el document de la Conferència Episcopal resultava molt evident que no hi hauria cap possibilitat d'entesa entre l'Església i el govern, i que estaven disposats a una dura batalla per preservar els drets del matrimoni eclesial i de totes les famílies en general, ja que consideraven que el divorci anava contra la mateixa

---

⁷³⁶ En el cas del bisbes catalans hi van intervenir, el cardenal Jubany, els bisbes auxiliars de Barcelona, Guix i Capmany i el bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanis. *La Vanguardia*, 5 de juliol de 1979, pàg. 33.

⁷³⁷ Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), pàgs. 520-562. El text va ser posat a votació amb el següent resultat: 65 votants; 48 vots afirmatius; 12 vots negatius; 5 vots en blanc, per tant va ser aprovat per superar els dos terços dels votants. *La Vanguardia*, 8 de juliol de 1979, pàg. 35.

⁷³⁸ *Ibid.*, pàg. 554.

naturalesa de l'home i de la societat. A partir d'aquests moments les pressions i els enfrontaments amb el govern tornarien a reviure èpoques ja superades. També hem de tenir en compte que dotze bisbes van votar en contra i cinc es van abstenir en l'aprovació de la pastoral. Per tant, encara hi havia una part de la jerarquia que es mostrava molt dura, ja que cap bisbe donava suport al divorci.

Per reafirmar aquesta concepció, en la XXXII Assemblea Plenària de la CEE els bisbes van publicar una nota, "*Instrucción sobre el divorcio civil*⁷³⁹", on la jerarquia eclesiàstica volia donar els seus punts de vista davant la possible aprovació del divorci civil. Els aspectes que destacaven eren: el perjudici que podia ocasionar als esposos i als fills; que la regulació civil no era un dret de les persones ja que suposava un greu mal social; que la llibertat en aquest tema podia provocar un afecte dominó ja que "*divorcio engendra divorcio*⁷⁴⁰"; que tampoc podien acceptar el divorci consensuat perquè això no tindria base moral i, per tant, no podria ser acceptat pels catòlics; que la família era una base històrica, social i jurídica i, per tant, difícilment es podia destruir i que l'Església tenia l'obligació d'il·luminar els fidels i reafirmar la indissolubilitat del matrimoni. Però també anaven més lluny quan afirmaven que "*El matrimonio no pertenece sólo al orden de la creación, sino que ha sido incorporado por Dios al orden mismo de la salvación de Cristo*⁷⁴¹". D'aquesta manera estaven dient que era connatural amb la persona i, per tant, no es podia trencar. Tot i això deixaven una petita escletxa perquè en situacions extremes el legislador pogués aprovar un llei sempre que tingués en compte els danys morals que això podria comportar.

A partir d'aquest document els diaris i les revistes d'església anaven plens de reflexions sobre la futura llei. Un dels més crítics i més actius va ser el cardenal primat, González Martín, que va publicar diverses notes en contra de la llei, denunciant les campanyes que es feien a favor del divorci i qualificant-ne els defensors com a una malura. També es veritat que va ser el membre de l'Església més criticat pels partits polítics que donaven suport a la llei, sobretot per la transcendència que tenien les seves paraules com a màxima jerarquia del país.

A Catalunya, els bisbes donaven suport als documents que anava fent la Conferència Episcopal Espanyola sense fer reflexions personals d'envergadura amb l'excepció del cardenal Jubany, que va anar fent les seves gloses dominicals i les seves

---

⁷³⁹Iribarren, Jesús. "*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*". BAC. Madrid (1984), pàgs. 563-566.

⁷⁴⁰Ibid., pàg. 565.

⁷⁴¹Ibid., pàg. 564.

declaracions sobre la temàtica, i el bisbe Martí Alanís, que aprofitava la revista Església d'Urgell per anar donant els seus consells. També en els fulls diocesans o parroquials es troben algunes reflexions sobre la problemàtica. Això sí, cap dels bisbes catalans s'apartava de les consideracions que havia fet la CEE.

Podem veure alguns dels exemples d'aquestes intervencions. En primer lloc el cardenal Jubany que, en una glosa dominical “¿El matrimonio, es una coacción arbitraria?⁷⁴²”, plantejava el problema que estava sorgint entre els joves que no veien la necessitat de casar-se i fer oficial la seva parella ja que creien que amb l'amor n'hi havia prou. El cardenal intentava fer comprendre que el matrimoni era el testimoni social del seu amor, i que tenien un deure amb la societat perquè la família n'era la cèl·lula bàsica i, per tant, ni la família podia desentendre's de la societat ni aquesta ho podia fer del matrimoni i de la família. Aprofitava l'avinentesa per recordar la importància de l'estabilitat de la parella i la seva indissolubilitat. Més endavant, en una homilia que va fer a la basílica de Sant Josep Oriol als matrimonis cristians de la diòcesi, va voler reafirmar totes les idees anteriors dient:

“Os pido – dijo- por vosotros mismos, por vuestros hijos, por la Iglesia y también por Cataluña, en la que la familia cristiana ha sido siempre un puntal firme de sus tradiciones cristianas y la seguridad de un pueblo, a través de las generaciones y de la historia, ha avanzado, con “seny” y serenidad, entre obstáculos de todo orden⁷⁴³”.

Tant era l'interès que tenia per defensar el matrimoni que ,fins i tot, tocava la fibra sensible de la nacionalitat catalana, convertint la família cristiana com quelcom innat en la naturalesa del poble català. Destacava el seny, la història i la importància que tenia pels cristians catalans i afegia:

“Toda legislación auténticamente humana sobre el matrimonio debe tener como fin proteger y promover el bien de la familia, en particular la estabilidad del matrimonio, en bien de los esposos, de los hijos y de la misma comunidad humana⁷⁴⁴”.

La intenció del cardenal era, evidentment, donar als fidels tots els arguments possibles sobre el valor del matrimoni perquè no sorgissin dubtes dins de les famílies cristianes, davant la pressió que feien els mitjans de comunicació i els grups polítics i socials.

⁷⁴² *La Vanguardia*, 3 de febrer de 1980, pàg. 31.

⁷⁴³ *La Vanguardia*, 23 de març de 1980, pàg. 55.

⁷⁴⁴ *Ibid.*, pàg. 55.

El bisbe Martí Alanis de la Seu d'Urgell també va aprofitar l'ocasió per fer una reflexió anomenada “*Divorci, Sí; Divorci, No*⁷⁴⁵” per insistir en els mateixos arguments sobre la validesa del matrimoni. Començava fent una afirmació:

“Per això podem dir realment que el legislador civil mai no podrà enfocar el tema del divorci des d'una perspectiva purament llibertària. Haurà de partir sempre de considerar normal i positiva la unió estable. Haurà de fer el possible per a ajudar aquesta estabilitat tant com sigui possible⁷⁴⁶”.

Resulta força curiós que un bisbe tant progressista, com hem pogut veure en tot allò que feia referència a les llibertats, als drets humans, al nacionalisme i a la democràcia, qüestionés tan obertament la possibilitat del divorci com quelcom diferent al que és normal. Així mateix afegeix:

“Tots estareu d'acord que la societat moderna canvia i que la crisi de la família desgraciadament augmenta. Millor que no fos així, però és una realitat. I el bé comú que han de buscar com a ideal aquells que regeixen una societat demana plantejaments realistes. Voleu dir que la manera radical com vol resoldre amb llei dràstica actualment un país de l'orient els excessos sexuals o alcohòlics (tots sabeu a quin país em refereixo) és una bona solució?⁷⁴⁷”.

S'estava referint, evidentment a l'Iran de Jomeini, on s'estaven posant lleis molt dures a la ingestió de begudes alcohòliques i a les relacions sexuals fora del matrimoni. No és que sigui una comparació gaire afortunada, però dóna la imatge de la preocupació que tenien els bisbes pel divorci.

Mentrestant, la Conferència Episcopal Tarraconense no feia pràcticament declaracions i, quan en algun dels comunicats tractaven del tema del divorci, sempre es remetien el que havia dit la Conferència Episcopal Espanyola o la Comissió Permanent. Podem pensar que els bisbes estaven molt escarmentats pel que havia passat a Itàlia? Volien mantenir, senzillament, les premisses del matrimoni eclesial sense considerar la possibilitat que el civil fos diferent? Més aviat, per les reflexions que feien els bisbes, entenien que el matrimoni eclesial i el civil eren la mateixa cosa, i per tant, el consideraven com un dret natural que no concebia la dissolució.

A principis de gener de 1981 quan el govern estava preparant l'esborrany sobre la llei, va venir la campanya definitiva. Una primera reflexió la podem trobar en la

⁷⁴⁵ *Església d'Urgell. La Veu del Bisbe*, nº 81, setembre 1979, pàg. 3.

⁷⁴⁶ *Ibid.*, pàg. 3.

⁷⁴⁷ *Ibid.*, pàg. 3.

revista Catalunya Cristiana per part de Manuel Cuyàs, “Església i divorci civil⁷⁴⁸”, on feia una crítica als divorcistes dient:

“Els divorcistes repeteixen, com a argument decisiu a favor de la llei del divorci, que aquesta afavoreix sempre la llibertat i no obliga a ningú a divorciar-se. Voldria puntualitzar que tota llei de divorci impedeix de contraure un matrimoni, fins i tot civilment, indissoluble, per molt que sigui aquesta la convicció que la parella tingui del matrimoni. A més, si és veritat que cap parella no es pot trobar sense voler en un divorci cercat per ambdós no és menys ver que un d’ells es pot trobar, per culpa pròpia o sense, que l’altra es valgui del dret civil per a força a un divorci. Certament no es forçaran a casar-se amb un altra persona, però veurà civilment reconeguda la unió del seu marit o muller amb qui considera que ocupa el lloc propi⁷⁴⁹”.

Eren arguments que, des d’una perspectiva pròpia, podien semblar completament correctes, però el que cridava més l’atenció era l’obsessió per rebatre tots el raonaments que plantejaven els uns i els altres. És prou evident que el llarg procés cap a l’aprovació del divorci va provocar molts enfrontaments dialèctics i una progressiva separació de l’Església del poder temporal.

Per acabar, hem d’assenyalar que la Comissió Permanent de la CEE va fer dues notes, una el 3 de febrer de 1981 denominada “*Sobre la regulación del matrimonio en el código civil*⁷⁵⁰”, i l’altra el 27 de juny de 1981 intitulada “*Nota sobre el matrimonio y el divorcio*⁷⁵¹”. En el primer document es tornava a insistir que, per dret natural, el matrimoni era intrínscament indissoluble i, per tant, no es podia trencar per mutu acord de la parella. Igualment criticaven el projecte de llei perquè deixava la pervivència del vincle matrimonial a la simple disposició dels cònjuges i reafirmaven que el matrimoni sacramental seria indissoluble davant de Déu i davant de l’Església.

El segon document va ser publicat uns dies després que fos aprovada la llei per les Corts. Començaven lamentant l’aprovació i recordaven que no reconeixien el divorci civil pel matrimoni canònic; per això se’ls plantejava la problemàtica sobre què havien de fer amb els divorciats, ja que estarien en situació irregular en l’Església. Afegien que “*Habrà que encontrar, a toda costa, respuestas pastorales idóneas para tales personas, sin traicionar la ley de Dios y las exigencias religiosas de los sacramentos*⁷⁵²”. Els bisbes veien que la situació del matrimoni a Espanya havia canviat

⁷⁴⁸ Catalunya Cristiana, nº 70, Setmana del 25 al 31 de gener 1981, pàg. 9.

⁷⁴⁹ Ibid., pàg. 9. També a Església d’Urgell, nº 97, febrer 1981, pàg. 11

⁷⁵⁰ Iribarren, Jesús. “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*”. BAC. Madrid (1984), pàgs. 609-614.

⁷⁵¹ Iribarren, Jesús. “*Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)*”. BAC. Madrid (1984), pàgs. 622-624.

⁷⁵² Ibid., pàg. 623.

i, per tant, les úniques possibilitats que tenien davant d'aquest fet era buscar respostes per als fidels que es divorciessin i intentar influir als parlamentaris perquè la llei fos més restrictiva en el futur. Mentrestant una part dels fidels varen allunyar-se de l'Església o intentaven aconseguir la nul·litat eclesial per a unes possibles segones núpcies.

Per acabar aquest apartat voldria fer una reflexió sobre quines van ser les conseqüències d'aquesta batalla amb el govern per tractar d'impedir l'aprovació de la llei. En primer lloc, com hem pogut veure, els moviments de l'Església per clarificar als fidels la importància del matrimoni van començar tot just acabades les eleccions de 1979, ja que va ser en aquells moments quan van iniciar-se les primeres campanyes socials per aconseguir el divorci. També hem pogut constatar que les primeres declaracions dels bisbes eren bastant suaus, tot i que constantment recordaven la indissolubilitat del matrimoni. Semblava que els bisbes estaven disposats a acceptar un llei civil de divorci per als casos més greus, però les declaracions d'alguns bisbes, com el cardenal primat, i el progressiu enduriment de la Conferència Episcopal van radicalitzar les posicions i, per tant, van fer impossible l'entesa.

Podem pensar que a partir de la llei del divorci l'Església espanyola s'anirà allunyant del govern? L'arribada del papa Joan Pau II, de caire més conservador ajudarà a aquest allunyament? Són dues qüestions que es podrien estudiar en un altre treball, però el que sí és evident és que, després d'aquest llarg conflicte, res no tornarà a ser igual. S'havia acabat la Transició; tant per a l'Església, que ja havia consolidat el seu paper d'independència respecte al poder temporal, com per a l'Estat, on les reformes polítiques més importants ja s'havien realitzat.

9.- EL RESTABLIMENT DE LA GENERALITAT

La mort del general Franco, la proclamació de Joan Carles com a rei d'Espanya, el progressiu desmantellament del franquisme per part de Adolfo Suárez, les primeres eleccions democràtiques, l'aprovació de la Constitució, tot plegat va comportar unes grans expectatives a la societat catalana ja que es veia la possibilitat de recuperar l'Estatut i les institucions que havien estat vigents durant la II República.

Un primer fet significatiu per a Catalunya va ser el restabliment de la Generalitat provisional el 29 setembre de 1977 i el retorn del President Josep Tarradellas⁷⁵³ el 23 d'octubre de 1977. L'Església catalana, davant la possibilitat d'aquest fet, va enviar Martí Alanís, bisbe de la Seu d'Urgell i copríncep d'Andorra, per delegació de l'arquebisbe de Tarragona, Josep Pont i Gol, juntament amb el secretari Cancellier de l'Arquebisbat, mossèn Miquel Barberà Anglès a entrevistar-se amb Josep Tarradellas a la seva residència de Sant-Martin-le-Beau el 15 de setembre de 1977. Posteriorment, en una nota informativa publicada el 19 de setembre, exposaven les raons d'aquesta entrevista. En primer lloc, deixaven ben clar que era una més de les reunions que ja s'havien fet i que en cap cas es feien en representació de la Conferència Episcopal Tarraconense⁷⁵⁴, sinó que més aviat tenien caràcter particular:

“El Sr President i el Sr. Arquebisbe volien tenir un diàleg informal i obert sobre la presència de l'Església al nostre país. Hom va dialogar llargament sobre aquesta presència a la llum dels principis exposats pel Vaticà II, documents posteriors i el nostre Consell del Presbiteri ..... “Després d'una cordial salutació s'ha conversat obertament sobre el moment present del nostre país a la recerca d'unes formes de mútua informació i diàleg en un clima de franca germanor al servei del poble de Catalunya”⁷⁵⁵.

Per acabar, clarificaven:

“Cap de les parts no vol per a l'Església cap mena de protagonisme polític, que no li correspon, ni tampoc cap interferència en les coses de la seva competència, però a ningú no li pot estranyar que, en un context democràtic, l'Església entri en diàleg per a la recerca del millor servei al nostre poble”⁷⁵⁶.

⁷⁵³ Josep Tarradellas sempre va recelar de qualsevol d'organisme que es formés d'oposició al règim franquista, sobretot, per part dels comunistes i de l'Abadia de Montserrat i el que ell creia les seves intimes relacions. Les seves llargues polèmiques amb els diferents abats, Escarrè, Brasó i Cassià M. Just. es poden analitzar en el llibre: Benet, Josep, *“El president Tarradellas en el seus textos”*. Editorial Empúries. Barcelona (1992), pàg. 120-179.

⁷⁵⁴ Resulta estrany que diguin que no es feia en representació de la Tarraconense, quan el responsable d'organitzar aquesta trobada va ser l'arquebisbe Pon i Gol, que era el cap d'aquesta, i els representants un era el copríncep d'Andorra i per tant tenia experiència en afers exteriors i l'altre, el secretari personal de l'arquebisbe.

⁷⁵⁵ Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Tarragona. Octubre 1977. pàg 215

⁷⁵⁶ Ibid., pàg 216

Sobre l'entrevista, Miquel Barbarà va redactar un comentari que està recollit en la seva Miscel·lània⁷⁵⁷. Al començament ens indicava que el President els havia informat de les negociacions que havia tingut amb el govern de Suárez per restablir la Generalitat provisional, fet que, com és de suposar, interessava molt a l'església catalana.

Sobre l'objectiu de la visita, diu que es varen centrar en els punts que l'Arquebisbe havia preparat. Quedava patent que la trobada es feia amb el President de la Generalitat a l'exili, no amb un govern que encara no s'havia format i que, per aquest motiu, no es varen tractar qüestions fonamentals que en un futur s'haurien d'abordar.

Un aspecte al qual es va voler donar importància fou la independència entre l'Església i el poder polític. Miquel Barbarà assenyala en la seva nota:

“La seva preocupació és Catalunya i com trobar uns punts d'unió bàsics de totes les forces, institucions i persones al voltant del que és bàsic i fonamentals per al poble de Catalunya. Dins d'aquest context es situa l'aportació específica de l'Església. Ningú vol instrumentalitzar ningú. Tampoc l'Església vol legitimar cap règim. Però l'Església a Catalunya ha tingut un lloc molt important i el té avui. Per tots dos costats es manifestava el desig que l'Església tingui el lloc que li correspon simplement com Església, potser aprenent certes lliçons de la història i potser connectant amb la tradició més genuïna a casa nostra. Sobre això el President va manifestar la preocupació que l'Església no tingui protagonisme polític, car aquest no li correspon a ella, sinó a les institucions i representants del poble de Catalunya⁷⁵⁸.”

A partir d'aquí es van tractar nombrosos punts sobre les relacions que s'haurien d'establir, tal i com Miquel Barbarà destaca en la seva nota: les relacions amb l'arquebisbe com a cap de la Conferència Episcopal Tarraconense; les relacions amb el cardenal Jubany; les relacions amb els abats i els provincials de Catalunya, així com amb d'altres institucions i persones eclesiàstiques, i les relacions amb el Monestir de Montserrat. La nota seguia assenyalant els dos aspectes en què Tarradellas⁷⁵⁹ va mostrar

⁷⁵⁷ “Miscel·lània Mossèn Miquel Barbarà Anglès” a cura de Clavell Caselles, Joaquim. Arquebisbat de Tarragona (2010). Pàg. 93-95.

⁷⁵⁸ Ibid., pàg. 93-94.

⁷⁵⁹ Les males relacions amb Montserrat venien des de les trobades amb l'abat Escarré (el va arribar a anomenar el “Makarius de Catalunya) que estava exiliat a Milà. El fet que l'abat tingués moltes visites de personalitats polítiques catalanistes, sobretot la de Gregorio López Raimundo, aleshores secretari general del PSUC (1966) va fer afirmar a Tarradellas: “Soy pesimista, pues cada día que pasa estoy más convencido de que no se da o no se quiere dar cuenta de que ha perdido y que no es posible que gane llevando a cabo actividades políticas que hace. Unas veces ayudando a los comunistas, otras veces a los separatistas, estoy convencido de que no se da cuenta del daño que hace”. Jesús Conde “Tarradellas testigo de España” Ediciones destino (2011), pàg. 130. Les seves polèmiques amb Montserrat i en la revista “Serra d'Or” les podem veure en el llibre de Josep Benet, “El president Tarradellas en els seus textos. (1954-1988”. Editorial Empúries. Barcelona (1992) en els capítols: sobre Montserrat pàg. 120-163; i sobre la revista “Serra d'Or”, pàg. 164-179. On ens presenta els seus enfrontaments amb l'abat Escarré i l'abat Cassià M. Just, l'acusació que fa a les publicacions de Montserrat i les seves relacions amb els

la seva disconformitat: un, la negativa del cardenal Jubany a visitar-lo abans de que anés a Barcelona, aspecte que considerava que era un error polític, i, l'altre, l'actitud política del Monestir de Montserrat per l'abric que havia donat als comunistes -va explicar el fet que el propi Santiago Carrillo li havia dit que si volia que "*Serra d'Or*" li publicues alguna cosa li donés a ell-. S'ha de tenir en compte que Tarradellas tenia el temor que el monestir de Montserrat li restés protagonisme polític. Igualment va assenyalar que, quan fos president de la Generalitat, aniria a visitar l'Arquebisbe de Tarragona i el monestir de Poblet i, per últim, demanava que el retorn de les despulles del Cardenal Vidal i Barraquer no es convertís en un acte polític.

Finalment, en la nota, es destacaven dos temes que quedaven pendents de consulta:

1a ¿Seria prudent que quan vagi a Madrid a signar els acords visités el cardenal Tarancón? Ho fa de cara a la resta d'Espanya. El bisbe d'Urgell queda encarregat d'aquesta qüestió.

2a Seria convenient trobar un eclesiàstic ben assenyat i coneixedor de la situació que el pogués aconsellar bé en totes les qüestions relacionades amb l'Església⁷⁶⁰.

És evident l'interès del primat de Tarragona i, possiblement, de la majoria dels bisbes catalans d'establir unes bones relacions amb qui, al cap de pocs dies, seria el President de la Generalitat provisional després de trenta-vuit anys. En la reunió de la Conferència Episcopal Tarraconense dels dies 11 al 13 d'octubre, es feia un comunicat on es donava el suport dels bisbes:

"Els bisbes manifesten el seu goig per la recent instauració de la Generalitat provisional y esperen que aquest procés iniciat de restabliment de les institucions autonòmiques de Catalunya constitueixi l'inici d'una nova època fecunda de consolidació de la identitat del nostre poble. Que Déu atorgui, als que exerciran la responsabilitat de govern, de treballar per assolir amb plenitud una convivència de tots els ciutadans en la comunitat política (GS n. 75) els impulsa a donar exemple de responsabilitat i de servei al bé comú, contribuint a cercar, amb tots els altres ciutadans que formen el poble català, allò que uneix i no allò que separa, per tal que aconsegueixi la participació de tots en la construcció d'una societat justa i solidària."⁷⁶¹

Els bisbes no volien ser menys a l'hora d'acollir la implantació de la Generalitat i, per tant, oferien una mostra més de la catalanitat i de l'interès per recuperar els drets històrics. Igualment, feien una crida a la unitat de tots els catalans, fos quin fos el seu

---

comunistes; les nul·les relacions amb el cardenal Jubany, i la preocupació que manifesta per el suport a actituds separatistes que dona el monestir.

⁷⁶⁰ Ibid., *Miscel·lània...* pàg. 94.

⁷⁶¹ Butlletí Oficial del bisbat de Girona. Novembre 1977. pàg. 523

origen, per aconseguir la participació de tots en la construcció d'una societat més justa i solidària. Van aprofitar l'avinentesa per recordar que s'havia de solucionar el greu problema de l'atur i condemnar la violència que hi havia a Espanya.

De la mateixa manera, el cardenal Jubany aprofitava la festa de la Mercè per fer una homilia on realitzava una crida perquè Catalunya recuperés tots els drets històrics dient:

“¿Qué necesitamos ahora en este comienzo de una existencia autonómica de nuestro pueblo? Sencillamente, hacer que de verdad Cataluña “sea”. Y esto solo se consigue haciendo que exista de una manera superior, quiero decir, fomentando los valores de nuestro pueblo; aquellos que lo configuran en una manera de ser bien concreta, al lado de los otros pueblos de España. Para conseguirlo hace falta la colaboración de todos: pueblo y autoridades”. [...] Y añade aún: “Tengamos siempre presente que un renacimiento no puede tener otra consolidación que el esfuerzo constante, abnegado, heroico por esto mismo, para crear un hogar de cultura, de moralidad, de civilización, de vida superior”⁷⁶².

Podem considerar que el cardenal Jubany encara no tenia gaire clar en què consistia l'autonomia, ja que no concretava cap de les seves particularitats. No deixava de ser una homilia políticament correcta, amb una sèrie de vaguetats sense aprofundir en la temàtica. En realitat, en aquells moments, tot era una incògnita, ja que feia anys que l'Església catalana defensava la llengua i la cultura, però les institucions polítiques acabaven de concretar la seva posició.

El president Tarradellas va fer una visita de cortesia a l'arquebisbe de Tarragona el 28 d'octubre de 1977. No era més que la resposta del president a les visites que li havien fet a l'exili. Per a l'Església, simplement era una actitud de bones relacions entre ambdues parts. En una nota publicada deien:

“Amb ocasió del retorn del President, els bisbes de Catalunya han buscat la presència que han cregut convenient per l'Església. En aquest sentit, van considerar millor no assistir a l'acte d'arribada, i saludar-lo tant aviat com prenguéssin possessió, fent-se tot de comú acord, en la recerca d'unes relacions més clarificadores del paper de l'Església en una societat democràtica. Es tracta d'una presència activa al servei del país amb esguard de les competències mútues. Hom agraeix, no res menys, la visita i la comprensió i la cordialitat a l'entorn del seu desenvolupament”⁷⁶³.

És clar que l'Església catalana donava ple suport a la restauració de la Generalitat i que establia unes relacions cordials amb la nova situació que s'estava produint. Evidentment, els dos caps visibles, Josep Pont i Narcís Jubany, es mostraven

⁷⁶² *La Vanguardia*, 25 setembre 1977, pàg. 1.

⁷⁶³ Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Tarragona. Novembre 1977. pàg. 249-250

plenament identificats amb la restauració de les institucions catalanes⁷⁶⁴, en declaracions fetes als diaris de l'època; volien, però, que quedés ben clar que no tenien intenció de repetir les errades del passat i que, per això, no havien assistit als actes polítics per tal de mantenir-se com un poder independent del poder temporal.

9.1.- El procés d'elaboració de l'Estatut.-

Passem a analitzar com va reaccionar l'Església catalana davant la redacció de l'Estatut i en relació a l'Autonomia de Catalunya. Ens centrarem en tres apartats: la campanya del referèndum del 25 d'octubre de 1979, les eleccions al Parlament del 20 de març de 1980 i la normalització de la cultura catalana dins de la institució.

Des de feia temps la jerarquia catalana anava donant les seves opinions sobre la possibilitat que Catalunya recuperés les seves institucions històriques; això sí, sempre dins de l'Estat espanyol, ja que en cap de les intervencions que van anar fer, parlaren d'anar més enllà.

Un primer exemple van ser les paraules de l'arquebisbe Pont i Gol que en unes jornades sacerdotals va dir, entre altres coses:

“El doctor Pont i Gol dijo también que Catalunya tiene que reemprender de nuevo otros primeros pasos hacia su recuperación como pueblo, con un futuro de esperanzas e interrogantes⁷⁶⁵”.

En realitat, tot i els problemes que poguessin sorgir, estava expressant l'esperança que Catalunya pogués recuperar les seves institucions històriques.

En un comunicat de la Conferència Episcopal Tarraconense, en la reunió celebrada els dies 17 a 19 de juliol a Prats de Cerdanya, es deia:

En aquest moment polític actual, els bisbes manifesten -com ho feren en anteriors ocasions- el seu desig de que en la legislació civil que s'està gestant i que fa referència a Catalunya, quedin reconeguts plenament els drets del nostre poble a la seva identitat nacional, manifestada en la seva realitat cultural i històrica⁷⁶⁶”.

Defensaven que la legislació civil reconegués els drets de Catalunya i la seva identitat nacional, manifestada en la seva realitat cultural i històrica. Alguns diaris, com

⁷⁶⁴ Diari *La Vanguardia*. 27 d'octubre 1977, pàg 9. “A la una y cuarto de la tarde entraban en el Palau de la Generalitat por la puerta de la calle del Obispo Irurita el arzobispo metropolitano de Tarragona y presidente de la Conferencia Episcopal catalana monseñor Josep Pont i Gol, y el cardenal de Barcelona monseñor Narcís Jubany. Ambos prelados fueron recibidos por Tarradellas en el Saló de la Verge de Montserrat, manteniendo una entrevista que duró una hora y cuarto”.

⁷⁶⁵ Jornada Sacerdotal Catalana, celebrada a Tarragona, en motiu del V Centenari de la primera Bíblia impresa en català, el 5 de setembre de 1978. *La Vanguardia*, 6 setembre de 1978, pàg. 23.

⁷⁶⁶ Comunicat de la 59 reunió de la Conferència Episcopal Tarraconense, 20 de juliol de 1979. <http://www.tarraconense.cat>

“La Vanguardia”, es van fer ressò d’aquestes paraules, i en un l’article titulat “ *Los obispos de la Tarraconense piden el pleno reconocimiento de la identidad nacional de Cataluña*⁷⁶⁷”, van destacar-ho al titular, per damunt de l’atenció sobre els altres temes tractats com l’escola cristiana, l’ensenyament de la religió i altres aspectes de funcionament de l’Església catalana.

Pel que fa la campanya del referèndum de l’Estatut, la Conferència Episcopal Tarraconense va publicar una nota, el 6 d’octubre de 1979, firmada per tots els bisbes catalans i anomenada “*Reflexió davant el Referèndum sobre l’Estatut*”, en la qual incloïen el que havien dit el 20 de juliol i d’altres reflexions:

“Tenim al davant el Referèndum sobre l’Estatut d’autonomia. Tothom admet que es tracta d’un esdeveniment d’innegable transcendència històrica per a Catalunya. Als bisbes, pensant-hi, ens ha semblat bo de parlar-ne, no precisament des d’un angle polític, sinó en una visió de conjunt, com d’un fet molt important en la vida cívica que pot tenir notables conseqüències en bé o en perjudici de la comunitat, i que cau, per tant, sota la perspectiva ètica, i, pel que fa als cristians, de l’ètica cristiana. En aquest cas, un encert o un error pot ser, a més d’un encert o d’un error polític, també una fallada en el terreny ètic.

Un Estatut -més que més [sic] tenint en compte el seu valor no absolut sinó històric- no és un fi, sinó un instrument o una eina. El fi que cal cercar és el bé de la comunitat. Això darrer és el que ens interessa com a ciutadans i com a creients. La fidelitat a l’ètica cristiana, il·luminada per l’evangeli, ens ajudarà a ser fidels al veritable bé de la comunitat, i a no confondre el bé comú amb realitats discutibles que poden ser o no part del bé general. Els bisbes, tanmateix, no diem pas com s’ha de votar en el pròxim Referèndum: això ha de ser la conseqüència del judici que cadascú s’haurà de fer, degudament informat. Cal fer una opció lliure, il·luminada i responsable, per l’alternativa que li sembli en bé de l’avui i del demà de la nostra terra.

El que no respon a les exigències cíviques i cristianes és desentendre’s del deure cívic de votar, per deixadesa o per comoditat.

En el comunicat de 20 de juliol passat, els bisbes de la Conferència Episcopal tarraconense vàrem dir: “En aquest moment polític actual, els bisbes manifesten –com ho feren en anteriors ocasions- el seu desig que en la legislació civil que s’està gestant i que fa referència a Catalunya, quedin reconeguts plenament els drets del nostre poble a la seva identitat nacional, manifestada en la seva realitat cultural i històrica”. Doncs bé: “els drets del nostre poble a la seva identitat nacional” són veritables valors i formen part del bé de la comunitat. Es tracta, llavors, que cada ciutadà discerneixi què és el que l’Estatut pot fer o no pot fer en favors d’aquets valors i del bé comú de casa nostra, no oblidant la perspectiva del bé dels altres pobles. Amb el seu vot, els ciutadans expressaran el resultat del seu discerniment.

La valoració política concreta de l’Estatut és cosa que s’esquitlla de la competència del nostre judici pastoral, que, com hem dit, es manté únicament en la valoració ètico-cristiana de l’acte de ciutadania.

No cal dir, doncs, que, una vegada més, exhortem tots els ciutadans cristians de Catalunya, que -en aquest cas del Referèndum com en tot altre en el qual hi hagi possibilitat de cooperació ciutadana- es formin consciència d’actuar d’una manera ben informada i responsable, mirant d’alliberar-se de tota cosa que pugui destorbar el major bé de la comunitat⁷⁶⁸.

⁷⁶⁷ Diari *La Vanguardia*, 21 de juliol de 1979, pàg. 27

⁷⁶⁸ Butlletí Oficial de l’arquebisbat de Barcelona, octubre 1979. pàg. 379.

Partien de la base de la transcendència històrica que tenia per a Catalunya la consulta. No volien fer una valoració política, sinó que es centraven més en les seves conseqüències, positives o negatives, des d'una perspectiva ètica. Consideraven l'Estatut com una eina per buscar el bé de la comunitat, sobre la qual no volien definir-se ni a favor ni en contra, ja que consideraven que això ho havia de fer cadascú després d'estar degudament informat a l'hora d'exercir el deure cívic d'anar a votar. També consideraven positiva la participació en el referèndum, raó que responia a l'interès que els cristians votessin. Hem de recordar que les forces polítiques que dominaven l'àmbit català anaven des de Centristes de Catalunya UCD de Carles Sentis, passant per Convergència i Unió de Pujol i Coll Alerton, els socialistes de Raventós, i els comunistes del PSUC de López Raimundo. Altres forces polítiques més a la dreta com Coalició Popular o a l'esquerra com els Nacionalistes d'esquerra tenien poques possibilitats de suport.

Si que volien repetir els principis que ja havien donat anteriorment⁷⁶⁹, però mantenien un absolut silenci pel que entenien, els bisbes, com a drets del poble català, tot i que parlaven de la seva realitat cultural i històrica. Però, a què es referien?. És evident que procuraven mantenir-se lluny de qualsevol tendència política, però una reflexió com la que feien ho era, de política, ja que intentaven donar instruccions sobre els aspectes morals, que segons ells, havia de tenir l'Estatut. Resultava prou manifest que ells sabien que dins de la comunitat hi havia tendències diferenciades i, per tant, estaven preocupats per quins serien els grups que dominarien el poder en el futur.

Perquè mantenien aquesta actitud? No coneixien clarament tots els bisbes catalans les reivindicacions del poble? Per què no les defensaven obertament? Tenien instruccions de la Conferència Episcopal Espanyola o, senzillament, no volien comprometre's?. És molt possible que alguns bisbes no tinguessin el mateix interès que d'altres en la defensa dels drets catalans. També, com veurem a continuació, el cardenal Tarancón, en la seva visió centralista d'Espanya, no veia amb bons ulls la concessió de les autonomies. Resumint, van donar tot el suport possible a les reivindicacions catalanes, però estaven preocupats per qui tindria el control polític de Catalunya. Acabaven fent una crida als ciutadans cristians perquè prenguessin consciència de com

---

⁷⁶⁹ Comunicat del 20 de juliol de 1979.

havien d'actuar i d'informar-se pel bé de la comunitat i mantenien la línia neutral habitual, tot i que, reconèixer la importància dels drets nacionals de Catalunya⁷⁷⁰.

9.2.- La polèmica del cardenal Tarancón i les autonomies.-

La polèmica va sorgir en la XXXII sessió plenària de la Conferència Episcopal Espanyola del 19 novembre de 1979, on en el discurs inaugural, el cardenal Tarancón, després de parlar de les petites comunitats, dels nous problemes de la societat com l'atur juvenil, el divorci i l'avortament, va alertar de les possibles repercussions que podrien portar les autonomies i les conseqüents reclamacions de autonomies religioses -s'ha de tenir present que en aquells moments s'estava discutint a les Corts Espanyoles els estatuts basc i català, que serien aprovats a finals de novembre-. Podem destacar:

“Dos regiones españolas han conseguido ya su autonomía. Las otras quieren conseguirla con rapidez. Es éste un tema esencialmente político y social que exigirá la transformación del Estado, al menos en algunos aspectos, y por esto no nos atañe primariamente como obispos.

Aunque no creo que nos salgamos de nuestra misión si afirmamos que quizás en un asunto de tanta trascendencia y de consecuencias no fácilmente previsibles se ha procedido con una rapidez y con una alegría que no son la mejor garantía de que va a conseguirse lo que algunos sueñan. Si estas autonomías no sirven para que desaparezcan o amengüen, al menos, las diferencias que existen entre las distintas regiones españolas para que todas puedan participar de una manera análoga en el desarrollo económico y social, no sé si habrá valido la pena ese esfuerzo. Pero esto no nos corresponde como he dicho, a nosotros por nuestra condición de obispos⁷⁷¹”.

Som davant d'una declaració molt important del cardenal Tarancón on expressava quina era la posició del cap de la Conferència Episcopal de l'Església espanyola davant de les autonomies. S'ha de suposar que si no hagués tingut un ampli suport entre la jerarquia, no hauria defensat aquest argument⁷⁷². Les paraules del

⁷⁷⁰ També hem de recordar que Jubany havia publicat anteriorment una nota, el 23 setembre de 1979, sobre com s'havia de realitzar un desenvolupament correcte del procés democràtic en el moment en que Catalunya estava recuperant les pròpies estructures autonòmiques. Destacava quins havien de ser els fonaments per mantenir la pau: la veritat com a reconeixement de la dignitat de la persona; la justícia que exigeix el compliment de deures i de drets; l'amor per aconseguir la igualtat entre les persones; i la llibertat, respectuosa i digna, encara que limitada. Per últim hi afegia el progrés pel desenvolupament individual i comunitari. Però, sobretot, considerava que si les persones i les institucions només pensaven en els bens materials, això conduiria a l'egoisme i, a la llarga, als odís i a la demagògia. Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, octubre 1979, pag. 374. *La Vanguardia*, 23 setembre 1979, pàg. 37, Glosa Dominical.

⁷⁷¹ Es pot trobar tot el discurs complert a “*La realidad presente pone a prueba la madurez de la conferencia*”, Ecclesia, nº 1960, 1 desembre 1979, pàg. 23-29. Ibid., pàg. 29. Diari Avui, 20 de novembre del 1979, pàg. 18 i també podem veure la versió en català a *Catalunya Cristiana*. Nº9. Setmana del 25 de novembre al 1 de desembre de 1979. pàg. 1.

⁷⁷² El diari *Avui* publicat el 22 de novembre, en la pàgina 16, deia: “*Bastants bisbes pensen que caldria revisar la seva conveniència* -estaven fent referència als discursos inaugurals que feia el cardenal

cardenal responen a aquella mentalitat centralista molt estesa dins de la societat espanyola -amb els tòpics que sempre es repeteixen quan Catalunya ha aconseguit recuperar part de les seves llibertats-, que no entenia que les legítimes reivindicacions dels pobles històrics.

Si fem una anàlisi acurada del discurs podem destacar els següents aspectes. En primer lloc, Tarancón, creia que l'autonomia catalana i la del país basc s'havien donat amb massa rapidesa, i que això suposava una transformació política i social de l'Estat. Tot tenia molta transcendència, perquè estava posant en dubte la concessió de l'autonomia, fet que era una clara ingerència en el món polític. Insistia en la idea de la rapidesa i de l'alegria, com si entengués que s'havia fet sense pensar-ho gaire.

A continuació assenyalava la tan reiterada raó de les diferències regionals, com si la concessió de l'autonomia fos la responsable d'aquesta situació, sense tenir en compte el llarg procés polític i social que havia provocat aquestes diferències. Sembla com si després se'n penedís quan diu que no eren ells els que havien de valorar-lo. Per què no ho poden valorar?. El fet de parlar d'aquesta temàtica no deixa de ser una posició política, sobretot pel fet de plantejar la gran preocupació que li generava i els possibles problemes que podria provocar.

Però el que més el preocupava era la possibilitat de la creació d'Esglésies regionals ja que en acabar aquest apartat, que anomenava "*El peligro de los autonomismos eclesiales*", deia:

"Pero ¿no os parece que este hecho va a tener sus consecuencias también en el campo religioso y eclesial? Si en el siglo pasado fue un verdadero peligro el de los nacionalismos a ultranza que querían expresarse en iglesias nacionales, ¿no podemos ahora caer en los peligros de los autonomismos religiosos y eclesiales, haciendo más difícil la unidad que ya tiene bastantes obstáculos en estos tiempos?"

El hecho, por ejemplo, de que en algunas partes exijan las comunidades cristianas que los obispos sean nativos, tienen sus grandes ventajas, indudablemente, pero puede producir un empobrecimiento que después lamentaríamos.

La tendencia a dar importancia a las conferencias episcopales regionales, sobre todo después de las autonomías, es también positiva por sí misma. Siempre, claro está, que no se resquebraje la unidad y la consistencia de la conferencia y siempre que no desemboque en un "aislamiento" que, sobre todo en estos tiempos de universalidad en todos

---

Tarancón- *Perquè encara que teòricament són paraules que el cardenal Tarancón pronuncia a títol personal, de fet tenen una repercussió en l'opinió pública com si fossin el pensament de l'episcopat. Bastants bisbes –especialment de les generacions més joves- pensen que tenia una utilitat en els darrers temps del franquisme, aquest discurs –sovint valent sobre qüestions polítiques- perquè expressava una opinió difícilment s'hauria pogut concretar en acords del conjunt de l'episcopat.*

Però pensen també que ara la situació és diferent. I troben una contradicció entre les recents declaracions de Tarancón –amb motiu de les seves noces d'or sacerdotals- en que afirmava que s'havia acabat el seu liderat, sobre l'episcopat, amb el seu discurs de dilluns”.

los órdenes, significaría un retroceso poco acorde con la tendencia de la humanidad⁷⁷³”.

És de suposar que, o tenia por que l'Església espanyola perdés poder, o tot venia motivat pel seu esperit centralista, com demostra quan posa en dubte el fet que els bisbes siguin nadius, fet que considerava que podria empobrir l'Església. També podria ser molt discutible la versió que dóna del nacionalisme català a finals del segle XIX⁷⁷⁴. Per acabar, resulta curiós que, tot i repetir que aquesta no era la feina dels bisbes, fes una clara crítica a tot el procés autonòmic⁷⁷⁵. En realitat el cardenal Tarancón tenia una visió totalment unitària de l'Estat espanyol, i no compartia la idea d'una Espanya plurinacional⁷⁷⁶. En realitat, responia a una mentalitat molt present en la majoria dels bisbes de l'àmbit peninsular.

Les reaccions a aquest discurs del cardenal Tarancón van ser bastant moderades tant des de dins de la pròpia Església com des dels mitjans de comunicació. Una

---

⁷⁷³ Ibid., *Ecclesia* pàg. 29.

⁷⁷⁴ No entenc perquè parla de perills del nacionalisme a finals del segle XIX, doncs el moviment polític va ser molt limitat, sobretot, en la burgesia i el moviment eclesial només demanava una certa autonomia tant per Catalunya com per l'Església catalana.

⁷⁷⁵ Després de trenta-dos anys, el 21 d'octubre de 2011, la Conferència Episcopal Espanyola publicava una nota sobre les eleccions del 20 de novembre de 2011 diu en l'apartat 8: “*Recordamos de nuevo que se reconoce la legitimidad moral de los nacionalismos o regionalismos que, por métodos pacíficos, desean una nueva configuración de la unidad del estado español. Y también, que es necesario tutelar el bien común de la nación española en su conjunto, evitando los riesgos de manipulación de la verdad histórica y de la opinión pública por causa de pretensiones separatistas o ideológicas de cualquier tipo*”. Penso que aquest sentiment centralista i espanyolista de la CEE, no ha canviat gaire des d'aleshores, ans al contrari, perquè critiquen unes opcions polítiques que s'han de veure com a naturals dins d'una democràcia. També en una declaració de la CCXXV Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola, del dia 3 d'octubre de 2012, després de la manifestació del onze de setembre, a Barcelona, on es va reclamar, majoritàriament, la independència, van insistir amb la seva idea de la unitat d'Espanya, amb aquestes paraules: “*Reconociendo, en principio, la legitimidad de las posturas nacionalistas verdaderamente cuidadosas del bien común, se hacía allí una llamada a la responsabilidad respecto del bien común de toda España que hoy es necesario recordar. Ninguno de los pueblos o regiones que forman parte del Estado español podría entenderse, tal y como es hoy, si no hubiera formado parte de la larga historia de unidad cultural y política de esa antigua nación que es España. Propuestas políticas encaminadas a la desintegración unilateral de esta unidad nos causan una gran inquietud. Por el contrario, exhortamos encarecidamente al diálogo entre todos los interlocutores políticos y sociales. Se debe preservar el bien de la unidad, al mismo tiempo que el de la rica diversidad de los pueblos de España*”. www.conferenciaepiscopal.es

⁷⁷⁶ Aquesta afirmació la podem comprovar en un article de Josep Camps que a conseqüència de l'homenatge a Tarancón, que li tributà el seu poble de Borriana el 13 d'abril de 1980, en motiu del cinquanta anys de sacerdocí, deia: Si el cardenal Tarancón llegís més, potser s'hauria estat de citar una frase que ja s'ha convertit en riota al seu poble de Borriana on va afirmar que li semblava molt bé la descentralització, l'engrandiment regional o de nacionalitats (“com li vulguen [sic] dir, perquè jo no em barallo per paraules”), però que li agradaria que es fes tal com ho van concebre els autors de l'himne regional valencià, és a dir, “*para ofrendar nuevas glorias a España*”. Què és com dir que el destí dels hebreus a Egipte era construir piràmides a llaor i glòria dels faraons (només que el braç poderós de Jahvè va decidir una altra cosa). Què n'és de bo el silenci! El mal de parlar és que la gent s'assabenta del que hom pensa. *Qüestions de Vida Cristiana*, “Signes del Temps, nº 101, maig 1980, pàg. 117.

primera resposta va ser la del cardenal Jubany, que va mostrar la seva disconformitat dient:

....“no hi raons especials per les que, en l’aspecte eclesial, l’Estat espanyol no pugui seguir l’experiència realitzada a França i a Itàlia, on existeixen les conferències regionals (a França anomenades “regions apostòliques”), sense que aquest fet resulti en perjudici de la Conferència Episcopal nacional. En aquest punt –ha dit el cardenal Jubany- crec necessari distingir entre la doctrina i la pastoral. En les qüestions d’ordre doctrinal, la comunió en la mateixa fe amb tota la Conferència Episcopal i amb l’Església universal és absolutament necessària i d’una gran importància. Però en l’aspecte pastoral, i dins la unitat de la fe, hi cap i és desitjable una diversitat per a adaptar-se millor a les situacions concretes, que són a vegades molt diferents”.....

“La tendència a donar importància a les Conferències Episcopals regionals –acaba dient el Dr. Jubany- plantejada des d’aquesta perspectiva no ha d’anar contra la unitat ni ha de significar un aïllament, al contrari, pot ser un enriquiment per a tota la Conferència Episcopal espanyola⁷⁷⁷.”

Jubany es centrava en els aspectes purament eclesials amb la intenció de treure ferro al fet i intentar demostrar la necessitat d’una Conferència regional catalana, sense que això generés cap destorb al normal funcionament de l’espanyola. En unes declaracions a La Vanguardia repetia el principi bàsic de seus arguments: “*Una vez más se ha de insistir en que la unidad no es lo mismo que la uniformidad*”⁷⁷⁸. El que més preocupava al cardenal era que es qüestionés la Conferència Episcopal Tarraconense, però en canvi no feia cap menció a la importància que tenia l’autonomia política de Catalunya. Una altra vegada intentava ser políticament correcte.

El mateix diari és feia ressò d’un rumor, la polèmica que havien generat les paraules de Tarancón dins de la Conferència en els bisbes catalans i bascos. “La Vanguardia” indicava que, possiblement, alguns bisbes a títol individual: “*van expressar la seva correcció fraterna*”⁷⁷⁹. Afegia que el que va disgustar més a alguns bisbes va ser que digués que s’havien donat els estatuts amb massa celeritat, la referència històrica sobre el mal que havia fet el nacionalisme a finals del XIX i que la petició de bisbes nadius podria conduir a un empobriment. Sembla, per acabar, que tampoc van agradar a alguns altres bisbes que no eren ni catalans ni bascos. En realitat, tot es deia a títol de rumor perquè la majoria del bisbes no van voler fer pública la seva discrepància.

La revista “Ecclesia” assenyalava la contestació que havia tingut un dels apartats del seu parlament, el dedicat a les autonomies. Indicava que, a part del malestar que es

⁷⁷⁷ Catalunya Cristiana. N°10. Setmana del 2 al 8 de desembre de 1979. pàg. 1

⁷⁷⁸ La Vanguardia, dijous 22 de novembre de 1979, pàg. 3

⁷⁷⁹ La Vanguardia, dimecres 21 de novembre de 1979, pàg. 3-4.

va produir en certs ambients del País Basc i de Catalunya, també va tenir resposta en alguns diaris o algunes institucions. El diari “EL Correo Catalán” publicat el 20 de novembre feia aquesta reflexió:

“Ciertamente, desde Catalunya por lo menos, no se alcanza a comprender esta intervención del cardenal Tarancón. Sus recelos en lo tocante a las autonomías religiosas i eclesiales tampoco son fáciles de entender.

Per a continuació fer-se aquestes preguntes:

“En definitiva si el proceso autonómico se ha emprendido para resolver de forma más adecuada los problemas de España. ¿Por qué motivos puede imaginarse una mayor fecundidad también para la vida de la Iglesia si los problemas pueden abarcarse desde ámbitos más cercanos a la realidad? ¿Es que el grado de autonomía de que gozan las Iglesias locales quebranta automáticamente la unidad de la Iglesia?⁷⁸⁰”.

També afegia que els Secretariats de Justícia i Pau de Catalunya havien publicat un comunicat on, entre d’altres qüestions, deien: “*la més gran importància de les conferències episcopals regionals poden ser un factor d’enriquiment i no d’aïllament*⁷⁸¹”. Acabava dient que, per a alguns, això no era altra cosa que un signe d’involució i de centralisme i, possiblement, l’inici d’un procés de retorn a situacions anteriors.

Sobre la reacció que va tenir l’Església basca, trobem una crònica, “*Los obispos vascos han funcionado con autonomía*⁷⁸²” de Josep Bigordà⁷⁸³ on, en una entrevista al bisbe Setien, presentava la seva opinió davant la qüestió. En primer lloc, recordava que no havia assistit a l’acte d’obertura i, per tant, no se sentia en condicions de donar la seva opinió, però sí que va afegir: “*Sé –me dijo- que ha tenido alguna repercusión en Catalunya. También ha debido tenerla, a nivel de algunos sacerdotes, concretamente en Bilbao. Pero tengo todavía una información muy escasa*”. A partir d’aquestes paraules, en Bigordà va preguntar al bisbe sobre les repercussions que la autonomia⁷⁸⁴ podia portar. Sobre això va respondre:

“Lo que diría es que la Iglesia vasca ha visto el tema de la autonomía, mucho más que desde la perspectiva de las repercusiones que puede tener sobre ella, en función de las repercusiones que puede tener en

⁷⁸⁰ *Correo Catalán*, 20 de novembre de 1979, pág. 5, article d’opinió. També a *Ecclesia* n° 1960, 1 de desembre 1979, pág. 16.

⁷⁸¹ *Ecclesia* n° 1960, 1 de desembre 1979, pág. 16.

⁷⁸² *Correo Catalán*, 23 novembre de 1979, pág. 28.

⁷⁸³ Josep Bigordà, prevere que va estar vinculat durant més de 40 anys a la parròquia de Sant Medir.

⁷⁸⁴ No hem d’oblidar que els bisbes catalans per mitjà de la Conferència Episcopal Tarraconense va publicar una nota el 6 d’octubre de 1979 firmada per tots els bisbes catalans anomenada “*Reflexió davant el Referèndum sobre l’Estatut*”, com ja havien fet en altres ocasions. Per tant estaven completament d’acord amb la concessió de l’autonomia.

orden de la solución del problema político, social y cultural del pueblo vasco. En consecuencia, en orden, a la solución del problema que está alentando profundamente la posición de la Iglesia y la actuación de la Iglesia dentro del pueblo vasco. Por otra parte, evidentemente, la afirmación de la autonomía supone también la afirmación de la peculiaridad del país vasco, y, en consecuencia, la autonomía también tiene que comportar un funcionamiento propio de la Iglesia vasca para responder pastoralmente a la problemática que tiene⁷⁸⁵.

Com podem veure la preocupació del bisbe Setien estava centrada en la solució del problema basc, molt afectat, en aquells moments, per la violència i la repressió que aquesta comportava; qualsevol altre problemàtica, per tant, no tenia la mateixa repercussió que podia tenir en la comunitat catalana. Inequívocament volia mostrar el seu suport a les peculiaritats del país basc i creia que amb la tasca pastoral podria respondre a la solució del problema.

El mateix, J. Bigordà, en una article de fons titulat “*Taranconada*” deia:

Los obispos de la conferencia episcopal catalana se mostraron muy contrariados por las alusiones recelosas que dedicó el cardenal Tarancón al hecho de las autonomías, en el discurso de apertura. Así se lo expresaron directamente. El cardenal Jubany no comprendía, le dijo cómo había empleado exclusivamente un registro negativo. El arzobispo Pont i Gol estaba desconcertado: Son todavía recientes sus manifestaciones televisivas, en el espacio de Joaquim María Puyal, a favor de una mayor autonomía de la conferencia episcopal catalana.

En términos similares han reaccionado los restantes obispos catalanes, que no podían ocultar su disgusto y su perplejidad. Uno de ellos, notablemente molesto por lo que llegó a calificar de “*taranconada*”⁷⁸⁶ me decía que no se descartaba la decisión de decir alguna palabra puntualizadora⁷⁸⁷.

En poques paraules, Bigordà ens revela les mostres de disgust que hi havia dins de l'episcopat català. És innegable que tenia la informació de primera mà, però procurava no citar els noms dels bisbes per no generar cap tipus d'enfrontament, ja que només anomenava el cap de la Conferència Episcopal Catalana, Pont i Gol i el cardenal Jubany, tots dos d'una importància cabdal i que no haurien de tenir cap tipus de problema amb el cardenal Tarancón. Per cert, el qualificatiu de “*taranconada*” va ser utilitzat habitualment per diaris i revistes, cada vegada que Tarancón feia algunes de les seves declaracions explosives sobre qualsevol temàtica.

⁷⁸⁵ Ibid., *Correo Catalan*, pàg.28.

⁷⁸⁶ Mot que s'utilitzava per assenyalar algunes de les declaracions polèmiques del cardenal Tarancón. Com diu Abel Hernández en el seu llibre “*El quinto poder. La Iglesia de Franco a Felipe*” Ediciones Temas de Hoy. Madrid (1995) en la pàgina 72: “...Tarancón había sido nombrado, en mayo de 1971, administrador apostólico de Madrid, lo que disgustó profundamente al Régimen. El Nuevo Diario, controlado por miembros del Opus Dei, publicó un artículo titulado “El Taranconazo”....” Possiblement era la primera vegada que s'utilitzava aquest adjectiu pejoratiu.

⁷⁸⁷ *El Correo Catalán*, 21 de novembre 1979, pàg. 3.

La revista *Destino*⁷⁸⁸, en un article de Josep Faulí, titulat “*El cardenal y las autonomías*”, es plantejava les paraules del cardenal Tarancón afirmant que ell podia ben bé dir el que volgués, però que aquesta inquietud se suposava que era fruit de les seves idees particulars i no de tota la Conferència Episcopal, ja que això sí que seria realment preocupant:

“... En realidad, lo que si debe preocuparnos es lo que opinen los titulares de las seos de Tarragona, Barcelona, Girona, Lleida, Urgell, Vic, Solsona y Tortosa. De manera que cuando el cardenal Enrique señala el peligro de iglesias nacionales, no se trata de un peligro, sino quizá de una necesidad: necesidad para que no exista la misma preocupación –que es incomprensión- de la que él mismo blasona. Porque para los titulares de Tortosa, Solsona, Vic, Urgell, Lleida, Girona, Barcelona y Tarragona, la autonomía no es una preocupación, sino una realidad sentida y vivida. Un hecho. Un hecho del que se parte, y las preocupaciones pueden venir después.

Preocupa, además, que durante unos años el mismo cardenal fuera obispo de Solsona. Todo da entender que pasó y no se enteró. Como tantos”.

L’article intentava fer veure tres aspectes bàsics. En primer lloc, quina era l’actitud que tenien els bisbes catalans davant d’aquest tema, que suposava que sentien com una realitat pròpia. Després, destacava l’autonomia com una necessitat que del poble català, ja que això podria ajudar a entendre el fet als que no ho veien així. Per acabar, feia una crítica punyent al cardenal pel fet que, havent estat bisbe a Catalunya, no hagués entès la problemàtica del país ni la situació catalana –com era el cas d’altres bisbes que vivien o havien viscut a Catalunya-, actitud molt freqüent en que tenien una visió centralista de l’estat espanyol.

Sobre el fet de la seva estada a Catalunya i les paraules que havia dit, Josep M Ballarín va publicar un article al diari *Avui* nomenat “*Missenyor Tarancón*⁷⁸⁹”. Era un escrit, amb certes dosis d’ironia, on parlava d’una visita que havia fet Tarancón, aleshores bisbe de Solsona, al Seminari. En una conversa, després de dinar, a l’hora del cafè i el “puro” va dir:

“Evidentment –missenyor emprava adverbis de to major-, evidentment el català es convertirà en una llengua familiar i prou”. Entre la fumarada del cigar va veure una dotzena de cares palmades. Va provar d’arreglar-ho: “En fin”, jo parle valencià a casa meua⁷⁹⁰”.

No creia, tal com es pot interpretar de les seves paraules, que el català pogués ser la llengua principal per poder-la utilitzar en tots el àmbits, més aviat creia que era una

⁷⁸⁸ Revista *Destino*, nº 2199, 28 de novembre al 4 desembre 1979, pàg. 23

⁷⁸⁹ Diari *Avui*, 22 de novembre 1979, pàg. 16.

⁷⁹⁰ *Ibid.*, pàg. 16.

llengua per a les relacions familiars, però no entre els ciutadans d'una societat. Resulta estrany que no veiés que a Solsona era una llengua viva i habitual entre les persones, malgrat que, per l'època de què parlem, en tots els espais o actes públics era obligatoria la utilització del castellà. És possible que pensés que era la llengua del poble baix i pròpia de gent ignorant. No s'ha d'oblidar que entre les capes burgeses i benestants l'ús d'una llengua minoritària, com el català, es considerava propi d'incultes o d'ignorants, i encara més dins de la societat valenciana de la qual provenia.

Ja centrats en el fet del discurs de Tarancón a l'assemblea plenària, mossèn Ballarín afegia:

...“missenyor bisbe ara és cardenal i acaba de parlar de les autonomies. Diu que no li pertoca parlar-ne. Però que les han fet massa alegriament i que important és el social. Déu n'hi do com s'ha ficat en el que no li pertoca. En el que li pertoca diu que l'Església continuarà com fins ara i que no cal posar bisbes nadius a les diòcesis”, per continuar més endavant: “Aquí no fou un bon bisbe, però fou un bisbe bo. Ens estimava un a un i encara ens estima. Però va esperdigolar el bisbat, va escapçar-ne els brots. No va saber sentir la gasiva tendresa de la nostra gent no va trobar-ne les velles arrels. Fou un bisbe de províncies, no fou un bisbe català⁷⁹¹”.

Resulta clar que amb aquestes paraules, Ballarín va voler donar unes pinzellades, en to humorístic o sarcàstic, de com veia o com havia vist el cardenal Tarancón, destacant-ne la incomprensió envers la comunitat catalana que havia dirigit. Amb tot no li treia mèrits com a persona.

Continuava l'escrit fent una mirada a la història i al progressiu procés cap al centralisme que havia anat experimentant l'Església, des del Vaticà fins a les esglésies estatals, per acabar concretant una reflexió sobre aquest fet:

“No és una qüestió canònica, és molt més a fons. Toca la llibertat. L'Església és creadora de llibertat quan confessa la gràcia de Jesucrist i l'autonomia de cada persona. Aquesta autonomia personal exigeix l'autonomia de la parròquia, la de la parròquia exigeix la del bisbat. L'Església no comença al capdamunt, on tot es centralitzat, comença al capdavant, on tot és lliure”, per afegir: “La llibertat és un risc. Hi ha qui no hi creu o, si hi creu, se la mira amb por. I colla forrellats perquè els ocells no se li escapin. La llibertat és una dansa. Hi ha qui se la creu, se la mira amb joia. I obre les portes perquè els ocells volin. Suara, “missenyor” cardenal, els bisbes fèieu gàbies. Ara, bisbes, us toca engegar ocells⁷⁹²”.

Una crítica punyent a la centralització de l'Església i una crida a la llibertat que han de tenir els creients en les qüestions temporals, i on s'aprofita l'avinentesa per recordar als bisbes que era el moment de donar llibertat d'acció a la comunitat eclesial.

⁷⁹¹ Ibid., pàg. 16.

⁷⁹² Op. Cit, *Avui*, pàg. 16.

Per acabar les reaccions que van tenir els diaris catalans, podem fer referència a un article d'opinió que va fer Jordi Domènech, al diari *El Noticiero Universal*, titulat “*Polémicas declaraciones del cardenal Tarancón*”⁷⁹³. En destacarem les següents paraules:

“Sin embargo, el cardenal Tarancón y en el referido discurso opinó también sobre cuestiones que nada tienen que ver ni con el derecho natural ni con la doctrina y el Magisterio de la Iglesia Católica, como el proceso autonómico y las posibles repercusiones en la organización administrativa de la Iglesia en España. Y con los recelos del cardenal Tarancón a los procesos autonómicos vasco y catalán uno no sólo no está de acuerdo, sino que considera con todos los respetos debidos a su persona y dignidad, que le ha faltado información. De lo contrario resulta difícil de comprender que quien actuó decisivamente para que la Iglesia se desligara del anterior régimen, critique ahora lo que es una de las consecuencias más importantes y positivas del restablecimiento de la democracia en España: el reconocimiento, en los Estatutos respectivos, a los pueblos de Catalunya y Euskadi de su inalienable derecho al autogobierno. Al igual que en principio hay que pensar y creer que una potenciación de las Conferencias Episcopales de las nacionalidades y regiones que ya hayan alcanzado la autonomía, especialmente Catalunya y el País Vasco, no sólo no sería negativo para el conjunto de la Iglesia Española, sino que constituiría un elemento vivificador y creador al posibilitar una pastoral conjunta para que cada una de estas comunidades y en definitiva unir todavía más, si es posible, al pueblo de Dios con sus pastores. Tampoco en la Iglesia el necesario reconocimiento de la identidad de las iglesias locales debe suponer división, sino un factor de autenticación y vigorización de una unidad indestructible por estar fundamentada en una única e idéntica fe”.

Com podem veure, l'opinió generalitzada dels articulistes catalans d'incomprensió envers l'actitud del cardenal Tarancón que tant havia fet per la consecució de les llibertats. Tampoc s'entenia la seva posició envers a les esglésies autonòmiques, ja que la veien com un element vigoritzador de la institució i, per tant, creien que milloraria la comunitat eclesial de forma notable. De totes maneres aquesta incomprensió serà una constant en l'Església espanyola fins els nostres dies.

Sobre les esglésies autonòmiques es va preparar una Taula rodona⁷⁹⁴, organitzada per l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, en què varen participar Modest Prats, Albert Manent, Josep Bigordà i Josep Verde Aldea⁷⁹⁵, que va tenir lloc després de les polèmiques declaracions del Cardenal Tarancón sobre les autonomies.

Modest Prats, en la seva exposició, intentava fer veure la necessitat que les conferències episcopals s'arrelessin a la vida social i cultural d'un lloc determinat. Fent esment del decret “Ad Gentes” destacava:

⁷⁹³ *El Noticiero Universal*, 20 de novembre 1979, pàg. 5

⁷⁹⁴ “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals” *Qüestions de Vida Cristiana*, n° 101, pàgs. 91- 106, (1980).

⁷⁹⁵ Josep Verde Aldea, polític socialista català molt relacionat a moviments d'Església.

“que els bisbes siguin d’allà i que sintonitzin amb el poble” per afegir: “S’haurà de tenir cura de les necessitats pastorals de la regió, parla també de la formació i de l’arrelament del clergat, que ha d’aprendre la història, finalitats, mètodes de les condicions socials i culturals característiques per a ser un poble⁷⁹⁶”.

Creia que hi hauria d’haver dues línies d’actuació, una de col·legial i una altre d’arrelament. Després d’intentar fer entendre els conceptes que apareixen en el decret “Christus Dominus⁷⁹⁷”, al parlar de les conferències episcopals utilitzava tres termes: nació, regió i territori. Encara que no concretava el significat de cap, sí que destacava el terme “regió eclesiàstica”, un conjunt, o una unitat, formada per diverses províncies eclesiàstiques unides per una certa comunitat de llaços i de problemes. Acabava la seva intervenció fent veure que hi havia una certa ambigüitat que permetia diverses interpretacions i que, a la llarga, podria ocasionar molts problemes.

Albert Manent parlava del procés històric, de com es va desenvolupar la devoció per Roma i pel Papa. Destacava la devoció que des de finals del segle XIX hi havia per part de la jerarquia catalana, com Torres i Bages, i la comunitat catòlica catalana pel Papa afirmant:

“De fet els catòlics catalans, i fins una part de la jerarquia, desconfiava del poder central i espontàniament posaven la seva confiança a Roma –que és el que ens ha passat també al temps franquista amb tots els alts i baixos que hi ha hagut-“⁷⁹⁸.

Més endavant assenyalava la poca comprensió que havia tingut tradicionalment Roma davant del problema català, perquè ni l’entenia ni l’havia arribat a entendre. Aprofitava l’avinentsa per explicar alguns fets de la història de l’últim segle, destacant la crisi de la campanya “volem bisbes catalans”. Acabava dient que des d’aquells moments s’havia perdut en part la llarga devoció que hi havia pel Papa en la comunitat catalana. També deixava una escletxa perquè es fes un estudi més profund sobre aquesta temàtica.

En Josep Bigordà començava parlant de la importància de la Conferència Episcopal Catalana i de les reticències que havia mostrat el cardenal Tarancón, per la por que li feien les autonomies polítiques, però, sobretot, les eclesiàstiques. Després de fer veure com la citada conferència catalana no reunia les condicions d’independència

⁷⁹⁶ “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals”, pàg. 92.

⁷⁹⁷ Decret del Vaticà II publicat el 28 d’octubre de 1965, sobre el paper dels bisbes i els seus àmbits.

⁷⁹⁸ “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals”, pàg. 94.

que li farien falta per atendre de manera més real les característiques de la societat catalana, plantejava la següent pregunta.

“Quines són les raons que jo apuntaria perquè aquesta Conferència Episcopal Catalana fos, d’una banda, més autèntica i, de l’altra, més funcional, és a dir, que acomplís la funció que el Concili li permet?”⁷⁹⁹.

Sobre aquesta qüestió creia que s’havien d’analitzar quatre raons. En primer lloc, les raons d’ordre pastoral. Seguint les doctrines del Vaticà II, era més important tenir en compte la realitat de la seva Església i, per tant, donar més sentit a la Conferència Episcopal Catalana. Això, però, els presentava dues dificultats a la comunitat episcopal: davant qualsevol temàtica catalana es generaven diferències amb els altres bisbes d’Espanya i esdevenia problemàtica la disciplina que devien al pontificat espanyol.

En segon lloc, les raons ministerials, perquè s’havien d’entendre els serveis a la comunitat en qu estaven, ja que, si es remarcava més el sentit d’autoritat, això no ajudaria a complir la seva missió.

Una tercera raó era l’estructura d’unitat que hi havia a Espanya de llarga trajectòria centralista, tant políticament com eclesiàsticament, i que durant segles havia presidit les relacions entre les jerarquies hispàniques. Aquesta situació, però, podia canviar; no hi havia cap motiu perquè continués. Hi havia raons perquè la Conferència Episcopal pogués ser catalana, s’havia de superar “*aquest concepte d’unitat i d’acord als mateixos documents de l’Església, això permetia d’entendre més a fons els continguts que té la cultura catalana i d’entendre millor el llenguatge*”⁸⁰⁰. L’autor pensava que els bisbes catalans ja consideraven la manera de fer del poble al qual es dirigien i, per tant, podien estar d’acord amb els continguts que demanaria Catalunya.

Per acabar, Bigordà parlava de les raons missioneres, que eren les que s’havien d’exercir a Catalunya. El país tenia necessitats diferents i havien d’adaptar-les al Concili. Com a resum, volia destacar que mentre la Conferència Episcopal Espanyola era reconeguda com una entitat jurídica i cívica pels acords amb la Santa Seu, la Conferència Episcopal Catalana no tenia cap entitat que l’emparés. Havien de superar dos perills: el sucursalisme amb la conferència espanyola i amb Roma.

En Josep Verde volia presentar el tema des d’un vessant polític. Assenyalava la llarga tradició de les relacions entre l’Església espanyola i l’Estat durant l’últim segle. Sí s’estava reformant l’estructura territorial, l’Església podria aprofitar l’ocasió per

---

⁷⁹⁹ Ibid., pàg. 97

⁸⁰⁰ Ibid., pàg. 99

institucionalitzar les conferències episcopals autonòmiques (o regionals o nacionals). Considerava, però, que les paraules de Tarancón ho estaven posant en dubte.

Destacava que l'Església mostrava una certa regressió per les dificultats amb què estava encaixant als canvis, però afirmava:

“Es produeix, i crec que es continua produint ara també, un altre fenomen en l'Església que em sembla que és una mena de tensió dialèctica, com algú diria, entre l'internacionalisme i el localisme del nivell que sigui. Això hi serà sempre en l'Església precisament per la seva estructura, per la seva vocació d'arribar a tots els pobles i a tota la gent i serà un problema que s'anirà mantenint sempre⁸⁰¹”.

A aquest fet, s'hi podien sumar les tensions que existien, i encara existeixen entre l'Estat central i les autonomies, qüestions que provoquen sempre unes diferències que afecten a la Conferència Episcopal Catalana.

Veia que, amb la nova divisió territorial, l'Església hauria d'adaptar les seves actuacions a les necessitats que es plantejaven. Era evident que l'Església Catalana havia tingut un paper força notable durant el franquisme en la lluita per la llengua i cultura catalanes, sobretot el clergat i el laïcat ja que la majoria dels bisbes no havien estat catalans, però els temps havien canviat i això demanava altres necessitats a les quals l'Església s'hauria d'enfrontar. De totes maneres desconfiava de les pràctiques de la majoria dels bisbes ja que, tot i les discrepàncies que hi havia hagut en la publicació d'alguns documents, seguien donant una imatge d'unitat. No hem d'oblidar que tradicionalment la jerarquia eclesiàstica sempre ha volgut donar-la, ja que pensa que aquest fet ajuda l'unitat de la comunitat, tot i que moltes vegades fa que molts feligresos no entenguin les posicions dels seus bisbes, sobretot, quan no discrepen d'actituds o declaracions contràries a la identitat catalana. Això, pensava l'autor, no ajudaria al funcionament de la Conferència Episcopal Catalana.

Per acabar, en Modest Prats feia seves les paraules de Josep M. Totosaus amb la seva tesi:

“el nostre treball s'inscriu en la construcció de l'Església; de l'Església catalana com a unitat diferenciada del conjunt de l'Església universal. Catalunya és el nostre país i l'Església catalana la nostra Església. No una genèrica i preexistent Església espanyola, tampoc una de llatino-europea – aquestes són, en tot cas anelles ulteriors-⁸⁰²”.

Aquesta afirmació havia de ser prèvia a qualsevol altra. A més, afegia que l'Església catalana hauria de tenir una direcció catalana i que s'haurien de tornar a

⁸⁰¹ “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals”, pàg. 101

⁸⁰² *Quaderns de Pastoral*, nº 59.

reunir els Concilis provincials, com indicava el decret “Christus Dominus”. Mentre que Verde Aldea deia que s’havia d’estar a l’expectativa del nou Papa Joan Pau II i estar atents al camí que s’hauria de seguir.

La importància d’aquesta taula rodona venia donada per la diversitat dels seus ponents: un teòleg, un historiador, un prevere, i un polític, tots lligats a moviments d’església. Podríem dir que estaven representats membres de les comunitats eclesial catalana més significatives, llevat de la jerarquia.

Les seves intervencions donaven arguments en defensa d’una Església catalana amb institucions i característiques pròpies, davant les opinions contràries, com les del cardenal Tarancón, que volien seguir mantenint la centralitat de l’Església espanyola. A més a més, ens volien fer veure el significat que, en aquells moments, tenia per gran part de la comunitat eclesial catalana el manteniment d’una identitat pròpia.

Com a resum del que van significar les paraules del cardenal Tarancón fixem-nos en la crònica política de Ramón Pi publicada a “La Vanguardia”⁸⁰³. Inicialment qualifica com a sorpresa que un dels temes exposats en el seu discurs fos el de les autonomies. Després de donar la raó al cardenal Tarancón que aquesta problemàtica no hauria de ser tractat pel cap de la CEE, es pregunta què li feia pensar que les autonomies fossin un perill en la redistribució de la riquesa i per què podrien generar unes fortes desigualtats regionals, tesi assumida pels partits d’esquerra. Fins i tot, arriba a pensar que el que pretenia era neutralitzar els efectes que, dins de l’esquerra, s’estaven produint per la defensa de la família -negant el divorci i l’avortament- que estava protagonitzant l’església.

Acabava la crònica centrant el que, al seu entendre, eren les autèntiques raons del cardenal, dient:

“Pero la preocupación del cardenal, en cuanto a las repercusiones de las autonomias en la Iglesia, parece que iban por la posibilidad de “pueblerinizar” el catolicismo en las diversas comunidades autonómicas. Ciertamente, ése es un peligro, pero no mayor que el de “pueblerinizar” el catolicismo en España respecto de la Iglesia universal. No se ha oído al cardenal Tarancón mencionar este aspecto tan interesante, pero ello puede ser debido o bien a que ese peligro no existe en la iglesia española como tal, o bien, quizá, a que ese ya prácticamente imposible luchar contra él, y de lo que se trata ahora es de no reducir todavía más las perspectivas católicas (esto es, universales) de la Iglesia en las comunidades autónomas”⁸⁰⁴.

⁸⁰³ *La Vanguardia*, “La Iglesia y las autonomias” dimarts 20 de novembre de 1979, pàg. 9

⁸⁰⁴ *Ibid.*, pàg. 9

Hem pogut veure algunes de les reaccions que van tenir les paraules del cardenal Tarancón. Van ser moltes més, però les que hem reflectit són una mostra de la divergència que van produir dins de la societat eclesial i civil.

Hi ha una qüestió que cridava molt l'atenció: la falta de reaccions dels polítics catalans, amb l'excepció de Unió Democràtica de Catalunya⁸⁰⁵, partit pròxim a la democràcia cristiana. Quines devien ser les raons? No interessava mantenir polèmiques amb l'Església? No consideraven el tema prou important per mantenir una guerra dialèctica? També és possible que els diaris i revistes no se'n fessin ressò donada la poca transcendència que tenia pels polítics, molt més preocupats en aquells moments per aconseguir l'aprovació de l'Estatut i per prendre posicions de cara a les pròximes eleccions autonòmiques que havien de celebrar-se.

De totes maneres, dos anys més tard, en unes declaracions a Radio Popular de Castelló, el 21 d'agost de 1981, el cardenal Tarancón, en manifestacions sobre algunes qüestions de l'actualitat política d'aquells moments, va comentar, sobre la possible arribada al poder del PSOE, que “*con gobiernos menos católicos la Iglesia vive mejor*”, una observació de què es va fer molt ressò els mitjans de comunicació. Però l'aspecte que voldria ressaltar és que, novament, va insistir en el perill que podien comportar les autonomies. Tarancón en aquells moments, ja no era president de la Conferència Episcopal Espanyola⁸⁰⁶, però continuava exercint de cardenal arquebisbe de Madrid–Alcalà; les seves paraules seguien tenint, doncs, una gran repercussió en l'opinió pública. Sobre les autonomies va declarar:

“...como obispo, creo que nos pueden crear problemas. Me parecería un retroceso que en Cataluña todos los obispos fueran catalanes, o todos vascos en el País Vasco. La Iglesia es universal. Yo estoy más preocupado como español que como obispo, porque un régimen autonómico exige una contextura, pero también mayor madurez de la que tenemos ahora. Creo que no debería haberse actuado tan deprisa⁸⁰⁷”.

Resulta sorprenent aquesta opinió tan crítica del cardenal; en cap moment donava oportunitat a les autonomies, només hi veia entrebancs. Per què tenia una visió tant negativa? Podria ser que el fet del cop d'Estat del 23-F hagués radicalitzat la seva

⁸⁰⁵ *La Vanguardia*, del 30 de novembre de 1979, pàg. 21, deia: “*Unió Democràtica de Catalunya en su VIII congreso celebrado ‘recientemente en Vic, aprobó una proposición de disconformidad con las declaraciones del cardenal Tarancón referentes a la cuestión de las autonomías y el nombramiento de obispos en ‘las regiones autónomas’.*”

⁸⁰⁶ El 24 de febrero de 1981 va ser elegit Gabino Díaz Merchan com a president de la CEE fins el 1987.

⁸⁰⁷ *La Vanguardia*, 22 d'agost de 1981, pàg. 23.

opinió sobre les autonomies?⁸⁰⁸ Per què tenia una mirada tant afable envers la democràcia i, en canvi, tanta recança envers les autonomies? Són preguntes difícils de contestar, però el fet que estigués més preocupat com a espanyol que com a bisbe podria ser la clau de les seves reticències. No deixa de ser una opinió més, molt estesa entre els espanyols d'aquella època, que veien les autonomies com un preludi de la segregació d'aquest territori de l'estat espanyol.

El cardenal Jubany va fer unes declaracions a *La Vanguardia* on, a part de parlar de temes tant variats com l'adulteració del aliments (el cas de l'oli de colza) la presó de la Roca i la llei del divorci, entre d'altres, centrava la seva dissertació en les paraules del cardenal Tarancón. En primer lloc deia:

“– Según he leído en la prensa, la persona opinante, a la cual se refiere, hablaba como español al expresar su criterio. Por mi parte, creo que construir el Estado de las autonomías no es tarea fácil; al contrario, es labor delicada y difícil. Por lo tanto, juzgar si se ha ido demasiado deprisa o no es entrar en un terreno político y equivale a manifestar una opinión perfectamente discutible. Pero es preciso tener en cuenta unas realidades sociológicas, culturales e históricas existentes en España, que no pueden ser olvidadas. Prescindiendo ahora de otras regiones españolas y me refiero exclusivamente a Cataluña. Haber concedido la autonomía ha sido un acto de reconocimiento, por parte del Gobierno español, de nuestra personalidad sociológica y política, profundamente enraizada en nuestra cultura, nuestra lengua, nuestras costumbres y nuestra historia. En esto no creo que haya habido ningún exceso de prisas⁸⁰⁹”

El cardenal Jubany, amb la seva habitual diligència, procurava no entrar en cap tipus de polèmica, però sí que volia recordar que el fet de l'autonomia a Catalunya tenia una gran importància per raons sociològiques, culturals, històriques i polítiques i pel reconeixement que representava per a tots els que vivien a Catalunya. Sobre que representava que tots els bisbes fossin catalans, el cardenal Jubany deia:

“– Como usted sabe, el nombramiento de obispos pertenece exclusivamente al Papa. Respondiendo a su pregunta, creo que hay que hacer ante todo una afirmación fundamental: los fieles que constituyen el pueblo de Dios tienen derecho a que su obispo propio hable su lengua, conozca sus costumbres y necesidades, sea humanamente uno más entre ellos, sin mengua de su responsabilidad pastoral. La razón está en que la acción pastoral, para que sea válida y eficaz, pasa por las coordenadas de la cultura del pueblo. Entonces, ¿quién puede realizar mejor el oficio episcopal? Normalmente aquel obispo que ha nacido en la misma tierra o en un país de idéntica o parecida cultura. Sin discutir las vicisitudes propias de toda historia, la sede de Barcelona, desde el pontificado del obispo

⁸⁰⁸ En aquells dies es parlava molt dels fets del 23-F en tots els diaris, ja que s'havia presentat el sumari a l'opinió pública amb les peticions de penes per part del fiscal. També, curiosament el 13 d'agost es va desencallar el procés per aconseguir l'autonomia del país valencià. Resulta, si més no curiós, que en ple debat periodístic sobre aquestes dues qüestions, el cardenal Tarancón faci aquestes declaracions a un medi de comunicació.

⁸⁰⁹ *La Vanguardia*, 2 de setembre de 1981, pàg. 21.

Català –a fines del siglo XIX- hasta los años 30, fue regida por obispos que eran catalanes, valencianos o mallorquines. Recuerdo los nombres del obispo Morgades, del cardenal Casañas, de los obispos Laguarda, Reig, Guillamet y Miralles. Y creo que la historia de estos pontificados no fundamenta ningún empobrecimiento de la Iglesia”.

Per començar recordava que els bisbes, en aquells moments, ja eren nomenats pel Papa, amb la intenció, suposo, de deixar clar que l'elecció ja no tenia res a veure amb el poder polític com havia succeït en èpoques passades. Destacava que la millor solució per a una pastoral adequada era que els bisbes poguessin entendre les particularitats i les característiques pròpies del poble al qual s'adreçaven.

9.3.- L'Església catalana i les primeres eleccions al Parlament de Catalunya.-

El 20 de març de 1980 es convocaren eleccions al Parlament català, les primeres des de novembre de 1932. Davant d'aquestes eleccions, els bisbes de Catalunya van publicar la corresponent nota, com ja havia estat costum en les anteriors eleccions:

Les eleccions per al Parlament català han estat convocades per al dia 20 de març. Tots els ciutadans han de ser conscients de la importància d'aquest fet, com sigui que de les urnes han de sortir-ne els legisladors que regiran el nostre poble. És d'entre ells que en sortirà elegit el President de la Generalitat. L'actuació d'aquestes persones posarà sovint en joc valors que transcendeixen l'àmbit estrictament polític i afecten la vida personal, familiar, social i religiosa dels ciutadans en punts d'importància molt gran.

Els bisbes de Catalunya no ens sentim indiferents davant el futur del nostre poble, amb el qual estem estretament vinculats per la nostra missió pastoral. Tampoc no podem ser neutrals davant possibles decisions que toquen els drets humans i els valors ètics i religiosos⁸¹⁰.

Mantenien uns postulats semblants als de les eleccions precedents i remarcaven la importància d'elegir els diputats que haurien de triar el President de la Generalitat.

Insistien en l'obligació d'anar a votar perquè el futur Parlament reflectís el sentir de tot el poble català, i demanaven:

- Als candidats: sinceritat i claredat en l'exposició dels programes respectius i coalicions possibles; honestedat i joc net en la campanya electoral, i respecte als altres candidats.
- Als electors: informació i discerniment diligents davant els programes, continguts ideològics i candidats dels grups diferents; responsabilitat en l'exercici del drets al vot.⁸¹¹

⁸¹⁰ <http://www.tarraconense.cat>. Nota del 30 de gener de 1980.

⁸¹¹ <http://www.tarraconense.cat>. Nota del 30 de gener de 1980 o també al Butlletí Oficial del Bisbat de la Seu d'Urgell. Gener – març 1980. pàg. 26 i a tots els altres butlletins.

Els bisbes es mostren més implicats i no tan neutrals, tot i que, com en altres eleccions, no defensen cap candidatura concreta, sinó que orienten els creients perquè es fixin en les candidatures defensen els valors cristians.

Pel que feia la implicació d'alguns bisbes catalans sobre el que representava Catalunya i com hauria de ser aquesta nova etapa que s'estava encetant, podem destacar, en primer lloc, l'escrit fet pel cardenal Jubany "*Trabajando por la paz en Cataluña*" publicat el 30 de desembre de 1979⁸¹². Començava amb un al·legat a favor de la pau i remarcant que s'havia de treballar per ella, perquè no era quelcom que perdurés per sempre. A continuació es centrava en Catalunya i en la necessitat de construir el seu futur dins de l'Estatut i de la Constitució. Considerava indispensable la cohesió entre tots els catalans, tant els d'origen com els immigrants -era la idea que "*és català el que viu i treballa a Catalunya*"⁸¹³ -, que tant s'ha vindicat per una gran part dels partits polítics catalans. Defensava que el bé comú havia d'arribar a tothom, sobretot als més dèbils; aquesta era la funció del governant i legislador. Assenyalava també que, en aquells moments, molts ciutadans tenien un sentiment de por i de desconfiança davant l'expectativa del que passaria amb els canvis polítics que s'estaven produint:

"Para que esta solidaridad sea sincera, es necesario que, dentro de un auténtico clima de justicia y caridad, sean facilitados a todos los ciudadanos de Catalunya, sin discriminación alguna, los bienes que necesitan para una vida verdaderamente humana; como son, por ejemplo, los derechos al trabajo y a la educación, a una escuela libre, a una adecuada información, a obrar de acuerdo con la norma recta de su consciencia, la seguridad ciudadana, a la justa libertad en materia religiosa, etc. Ahí es donde tienen su quehacer los políticos. Las instituciones y la vida social y política de Catalunya han seguido siempre, en sus mejores tiempos, el camino del "bon seny"⁸¹⁴.

En realitat estava defensant aquells conceptes que més preocupaven l'Església, sobretot la llibertat d'ensenyament, que volia dir igualtat d'oportunitats tant per a l'escola privada com per a la pública, i llibertat religiosa, entesa com a manteniment del status de preferència dins de les institucions, principalment en l'ensenyament.

El bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanís, també volia marcar el camí en el seu escrit "*Redrecem la nostra història, catalans!*"⁸¹⁵. En primer lloc feia una lloança de les dificultats històriques que havia tingut Catalunya des de 1714 fins al moment present, i ho presentava com una nova oportunitat, encara que advertia:

---

⁸¹² Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Febrer 1980. pàg. 62-63

⁸¹³ Frase de Francesc Candel en el seu llibre "*Els altres Catalans*". Edicions 62. Barcelona (1964).

⁸¹⁴ Ibid., pàg. 63

⁸¹⁵ Butlletí Oficial del bisbat d'Urgell. Abril, maig, juny 1980. Pàg 31-34

“Però Catalunya ha canviat molt. És una societat que ha evolucionat a ritme accelerat. També, pel seu amor a la democràcia, vol ser, com sempre, ella mateixa, fidel als seus valors i al propi esperit, defensar-se d’adherències i de dependències alienes, però té un sentit més social que abans, és ideològicament pluralista i ha quedat molt marcada pels valors exteriors de la cultura; el fort corrent migratori; el materialisme d’una societat del benestar; les ideologies i els patrons d’encuny internacional....; la ignorància de la pròpia llengua, de la pròpia història”⁸¹⁶.

Alertava que la nova situació política, amb l’arribada de la democràcia, podia comportar nous tipus de problemes als quals no estaven avesats i, per tant, havien d’estar preparats. Tot estava en mans dels governants, ja que eren ells els que havien fet possible la recuperació de la democràcia, però concretava que aquesta només seria factible amb la unitat amb els altres pobles d’Espanya, la defensa dels drets dels pobres i dels treballadors i l’acolliment dels immigrants. També feia referència a unes paraules de Torres i Bages quan destacava que les idees i sentiments, el caràcter i costums, les institucions i lleis són la base de l’esperit de la nació i, per tant, s’havia de fomentar l’esperit de la pàtria. Com podem veure defensava la idea de pàtria i/o de nació que en aquells moments, era una gran innovació, ja que només els grups més nacionalistes parlaven de Catalunya com una nació. Acabava l’escrit defensant el paper que havia de realitzar l’Església per recuperar els valors que s’estaven qüestionant:

“Nosaltres sabem que si l’Església compleix la seva missió intervindrà una altra vegada a donar cita als valors espirituals més purs, sense els quals malament rebrotaria el vell tronc del nostre país. Predicarem la fraternitat i la solidaritat cristiana, que suposen l’exercici de la paciència. L’amor i la reconciliació creadores d’unitat”⁸¹⁷.

El bisbe Martí Alanís enllaçava amb el paper que a finals del segle XIX havia tingut l’Església en la defensa d’un cert model de catalanisme basat en els valors culturals i espirituals de la societat catalana⁸¹⁸ i en la implicació d’una part de la jerarquia.

Seguint en aquesta línia d’influència sobre la societat catalana, el cardenal Jubany en una homilia pronunciada el dia de Sant Jordi del 1980 durant la Missa celebrada a la capella de Sant Jordi del Palau de la Generalitat⁸¹⁹, va voler donar una sèrie de consells als governants assistents:

Però és ben cert que el camí de la nostra història s’ha anat fent, en un marc de prudència i de saviesa, aconseguint una pau indiscutible.

⁸¹⁶ Ibid., pàg. 32

⁸¹⁷ Ibid., pàg. 33

⁸¹⁸ Aquesta teoria és la que defensa en Jordi Figuerola en la seva tesi doctoral i posteriorment en el llibre “El bisbe Morgades i la formació de l’església catalana contemporània” Abadia de Montserrat, 1994.

⁸¹⁹ Butlletí Oficial de l’arquebisbat de Barcelona. Maig 1980. pàg. 189-191

Catalunya, en molts moments de la seva existència, ha conegut la “rauxa”; fins ara, no. Més aviat el “seny” ha presidit l’actuació política dels governants i la vida ciutadana d’aquests dos anys i mig. D’una banda, “tots els ciutadans de Catalunya” –els autòctons i els vinguts d’altres terres d’Espanya- han estat atesos i escoltats. D’altra banda, sempre ha estat viva i present la vinculació a les altres regions hispàniques, fonamentada aquesta darrera en una realitat històrica i sociològica que mai no es pot oblidar. En el fons, hi ha estat present una gran fe en el poble català, que, quan es manifesta netament, sense manipulacions ni engany de cap mena, sap demostrar el gran desig d’una entesa ben humana, que no sigui trencada per la diversitat d’opinions o d’ideologies; i ben presents per cert en un món tan pluralista com el que vivim!⁸²⁰.

Jubany volia expressar, d’un costat, el seu assentiment per la trajectòria del govern de la Generalitat i, de l’altre, destacar la importància d’unes bones relacions amb Espanya i amb els diferents pobles que l’habitaven. Per això defensava que després de les eleccions, que havia guanyat Convergència i Unió, es mantingués el “seny” tan propi de la mentalitat catalana. És de suposar que els bisbes catalans havien rebut amb esperança l’elecció de Jordi Pujol com a President de la Generalitat, perquè estaven convençuts que en la base del seu pensament hi havia els valors cristians. Recordava als polítics dues qüestions: la igualtat pels ciutadans, tant autòctons com vinguts de fora, i la importància de mantenir la unitat amb les altres regions d’Espanya.

A partir d’aquí feia una dissertació sobre la importància que les autoritats busquessin el bé comú de la societat i que les lleis havien de respondre a les exigències dels valors materials i espirituals propis de les persones. Més endavant tornava a insistir en el fet de la immigració i el que això representava per Catalunya, amb aquestes paraules:

“Voldria remarcar el fet de la immigració massiva dels darrers anys, que està molt per damunt de les que ens han precedit en el curs de la nostra història. Es tracta d’un fet que cal assumir amb un veritable esperit de germanor. Vinguts il·lusionadament d’altres regions d’Espanya, els immigrants –humils treballadors gairebé tots ells- avui són “ciutadans de Catalunya”. Cal que el bé comú, entès en tota la seva amplitud –material i espiritual, cultural i ciutadana -, sigui també patrimoni d’ells”⁸²¹.

La intenció del cardenal Jubany era deixar ben clar, com ja havia dit anteriorment, que s’havia d’implicar tots els habitants de Catalunya en la tasca de tirar endavant la nova etapa política que s’havia posat en marxa des de les eleccions al Parlament i la formació del govern de la Generalitat, presidit per Jordi Pujol.

---

⁸²⁰ Ibid., pag. 189

⁸²¹ Ibid., pàg. 190

Per acabar, voldria destacar com es va normalitzar l'ús de la llengua catalana en tots els afers de l'església catalana. Utilitzaré les indicacions que varen ser publicades en el butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona per veure la normalització de l'ús⁸²². Hem de tenir present que els diferents butlletins oficials dels bisbats havien emprés una tasca de catalanització. Va començar al bisbat de Vic a finals dels seixanta, per després anar-s'hi incorporant tots els altres, fins al de Tortosa, que va ser el que més va tardar. El que feien molts dels butlletins era publicar la majoria d'articles en català i els de la Conferència Episcopal Espanyola⁸²³, en castellà.

Aquestes instruccions assenyalaven dues actituds prèvies: fidelitat a la llengua i a la identitat catalana i presència pastoral als barris d'immigrants per poder solucionar els problemes existents. Seguint les normes que donava el nou Estatut, que feia oficial el català i el castellà, proposaven que tots els preveres, religiosos i laics fossin capaços d'utilitzar les dues llengües, que es fessin horaris de celebracions tant en català com en castellà, que els cartells i publicacions també es fessin en castellà, que els topònims fossin sempre en català, i que es tingués cura de la correcció lingüística en la redacció d'escrits en català. Acabava la nota aconsellant als preveres de mantenir dins de la comunitat la comprensió mútua perquè s'entengués la realitat catalana. Per últim deien:

“Cal evitar que en cap reunió una persona sigui obligada a parlar en una determinada llengua. A nivell local caldrà adaptar-se a situacions molt peculiars, però cal anar fent entendre que els laics que ocupen un càrrec que els obliga a moure's a un nivell més ample (p.e., els membres de consells pastorals, responsables d'una associació, etc.) han de ser capaços de comprendre totes dues llengües”⁸²⁴.

Amb aquesta nota no es feia res més que oficialitzar allò que ja s'estava duent a terme en moltes parròquies i diòcesis des d'abans de 1970 sense normes concretes. No s'intentava imposar cap de les llengües, sinó que es volia donar una normalitat en la vida quotidiana de les parròquies, utilitzant la llengua que fos més idònia en cada moment.

⁸²² Butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona. Desembre 1980. pàg. 469

⁸²³ Figuerola, J., Arnaus, A., Gallart, E., Martí, S., Moliner, J., i Rusiñol, P. “La llengua catalana als butlletins oficials eclesiàstics de les diòcesis catalanes durant el franquisme” dins d'Actes del 2n Congrés de la CCEPC. Valls (2001), pàg. 417-458.

⁸²⁴ Ibid., pàg. 469

9.4.- L'actitud de l'Església catalana davant de la LOAPA.-

L'últim aspecte a considerar és la preparació de la LOAPA (Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autonòmic⁸²⁵), que alguns consideren com una conseqüència de l'intent de cop d'Estat del 23 de febrer, cosa que tant Calvo Sotelo com Felipe González han negat repetidament. Va ser aprovada el 30 de juny de 1982 per part de l'UCD i el PSOE. Més tard, el 13 d'agost de 1983, el Tribunal Constitucional d'Espanya va declarar inconstitucional 14 dels 38 articles de la llei. Amb la part que es va salvar es va aprovar la Llei Orgànica de Finançament de les Comunitats Autònomes (LOFCA).

La llei va provocar una forta reacció de la societat catalana des de tots els estaments polítics, socials i econòmics i, entre aquests, l'Església catalana que, amb declaracions sobretot en revistes especialitzades, va donar suport i va reafirmar la importància de la catalanitat.

La revista "Qüestions de vida cristiana"⁸²⁶ va publicar un número monogràfic sobre la temàtica de l'Església i Catalunya, aprofitant l'avinentsa de l'elaboració de la llei. En primer lloc, voldria destacar l'editorial de presentació d'aquest número. A partir d'un breu resum sobre el contingut de la revista, indicava que la tesi que pretenia era demostrar que, tant des de l'Església local com des d'una perspectiva sociocultural, la realitat peculiar de l'església catalana la feia equiparable amb d'altres esglésies dels pobles d'Espanya:

"Cal proclamar-ho ben alt en un moment que a l'intent "d'harmonització política" correspon l'intent "d'harmonització eclesial", de la qual és capdavanter el cardenal Tarancón. En tots dos casos es tracta d'una reducció de la realitat catalana a estereotips religiosos en una cas, polític-administratiu en l'altre, que demostren d'una manera palpable la impossibilitat de comprendre la perifèria des del centre. Lamentar-se d'aquest fet no suposa demanar llum verda per poder instaurar un nacionalcatolicisme català, sinó simplement vol indicar que la supervivència de l'Església catalana es troba íntimament lligada al reconeixement teòric i pràctic dels trets distintius i propis de la nació catalana. Per això l'Església de Catalunya no pot restar al marge del redreçament nacional, perquè això significaria la pèrdua de la seva identitat eclesial –com a Església local ben concreta- i el desarrelament respecte al corrent de vida i d'esperança que constitueix "la fe dels nostres pares". En l'afirmació de la seva catalanitat, l'Església catalana trobarà la comunió amb les altres Esglésies de l'Estat espanyol. No es tracta, ni políticament ni religiosament, "d'harmonitzar", sinó

⁸²⁵ En català LOHAPA.

⁸²⁶ "Qüestions de vida cristiana". Desembre de 1981. n.º 109, pàg. 6-114. Aquest número té una sèrie d'articles força interessants, podem destacar: Patria, Nació, Poble de J.A. González Casanova; Perspectiva Político-Teològica de la nació catalana de Lluís Duch; Contribució de l'Església catalana a la conformació de la nacionalitat catalana als segles XIX i XX per Joan Bonet i Baltà, Albert Manent, Casimir Martí; El Vaticà i Catalunya per Josep Massot i Muntaner; i els partits polítics de Catalunya davant l'Església.

d'afirmar el dret a ser diferents, la qual cosa no significa posar en qüestió ni la solidaritat ni les relacions de justícia i de bona entesa amb les altres Esglésies i les altres nacions que configuren l'Estat espanyol.”⁸²⁷

Ens presenten la similitud que hi havia entre l'harmonització política i l'harmonització eclesial que defensava el cardenal Tarancón. El sentiment del cardenal Tarancón era hispanocatòlic, com ens diu Josep Bigordà⁸²⁸, i seguia les mateixes pautes centralistes d'una part important de la jerarquia espanyola. No hi havia la voluntat d'entendre que Catalunya era un poble o una nació amb la seva llengua i cultura pròpies. En realitat aquesta qüestió ni s'entenia ni s'entén actualment.

L'editorial destacava que la finalitat de la llei era que la realitat catalana fos un concepte polític-administratiu, sense cap possibilitat de tenir la seva pròpia identitat, era el que s'anomenava “la dificultat de comprendre la perifèria des de la centralitat”. L'Església catòlica és molt centralista, ja que tot gira al voltant de les decisions que es prenen des del Vaticà. Aquest concepte es transmetia a les esglésies estatals, que a la vegada feien tot el possible per controlar les comunitats que eren dins de l'Estat; per això els resultava força difícil comprendre les realitats nacionals, de la mateixa manera que els passava a tots els governs amb una llarga tradició centralista, com és el cas del govern espanyol.

En segon lloc, el text intentava presentar la importància que havia de tenir l'Església catalana per a la societat catalana. La primera afirmació que feia és cabdal: *“l'Església catalana es troba íntimament lligada al reconeixement teòric i pràctic dels trets distintius i propis de la nació catalana”*⁸²⁹. Dos aspectes a destacar: d'un costat, els lligams entre església i trets distintius o diferencials, és a dir, la vinculació històrica entre ambdues que ja s'havien afirmat des de finals del segle XIX; de l'altre, el terme nació, que poques vegades era utilitzat dins l'àmbit eclesial i que, a poc a poc, es va anar reconeguent en amplis sectors de la societat catalana. La idea era que l'Església havia d'estar vinculada a la lluita pel redreçament nacional, ja que entenien que qui perd

⁸²⁷ Ibid., pàg. 5-6

⁸²⁸ Josep Bigordà “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals” *Qüestions de Vida Cristiana*, n° 101, pàg. 96, (1980). Aquesta idea la va exposar en una Taula rodona, citada anteriorment, organitzada per l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, que hi varen participar: Modest Prat, Albert Manent, Josep Bigordà i Josep Verde Aldea, que va tenir lloc el 18 de febrer de 1980, després de les polèmiques declaracions del Cardenal Tarancón sobre les autonomies. Referint-se a aquestes paraules, en Bigordà va dir “...penso que a dintre seu hi havia també com un “tic” mogut per un concepte d'unitat patriòtica i d'un sentit de patriotisme i, des d'un punt de vista religiós, també per un concepte d'unitat d'Església i a la vegada potser també per un concepte d'hispano-catolicisme que fóra diferent del nacionalcatolicisme”.

⁸²⁹ Ibid, pàg. 97.

els orígens perd la identitat⁸³⁰, cosa que portaria l'allunyament de l'església de la realitat nacional i de la societat catalana.

Per acabar, l'editorial, volia intentar explicar la necessitat de mantenir els trets distintius, sense menysprear les altres Esglésies espanyoles. També era de destacar el reconeixement que feia de la nació catalana, així com de l'existència d'altres nacions dins d'Espanya, fet que l'Església oficial no havia fet fins aleshores.

Davant aquesta situació, en què s'estaven qüestionant les nacionalitats que havien sorgit amb els estatuts d'autonomia i que tants problemes representaven per a una part important de l'exèrcit, per les posicions més moderades de l'església, per la dreta i ultradreta i també per les forces polítiques dominants com l'UCD i el PSOE, en J. A. González Casanova⁸³¹ en el seu article "*Pàtria, Nació i Poble*⁸³²" volia fer entendre a la comunitat eclesial catalana quina podia ser la interpretació dels conceptes d'Estat i Nació, afirmant:

".....d'aquell catalanisme que hom considera nacionalista (car n'hi ha un altre que no es nacionalista) i ha mantingut, fins fa molt poc, importants connexions ideològiques amb la doctrina eclesiàstica dominant".

Més endavant afegeix:

"..... Diríem, simplificant molt per tal d'aclarir ja una mica la qüestió, que el nacionalisme català insisteix en les connotacions particularistes i naturalistes dels mots, i que al contrari, el catalanisme no nacionalista es fixa més en les connotacions universalistes i artificials dels mateixos mots⁸³³".

Per acabar dient:

" L'Església catòlica ha estat sempre al costat de les "nacions", les "pàtries" i els "pobles", però ha tingut greus enfrontaments, doctrinals i pràctics, amb els Estats, els governants i els règims concrets per motius molt barrejats –religiosos uns, massa humans els altres- , la qual cosa l'ha dividit a ella mateixa sovint⁸³⁴".

⁸³⁰ Frase extreta d'un poema de Salvador Espriu i popularitzada pel cantant Raimon.

⁸³¹ José Antonio González Casanova és un dels pensadors espanyols més lúcids i interessants i al mateix temps oblidats. Va participar en la redacció de la Constitució Espanyola i en els estatuts de les nacionalitats, reuneix de forma única un pensament d'esquerres i una profunda espiritualitat cristiana, molt allunyada de la ideologia vaticanista.

⁸³² *Qüestions de Vida Cristiana*, nº 109, pàg. 8- 15. L'autor en aquest article ens presentava la polèmica entre Estat i Nació i les interpretacions que havia anat tenint al llarg de la història. També intenta fer entendre quina havia estat l'actitud de l'Església davant aquests dos conceptes.

⁸³³ *Ibid.*, pàg. 8.

⁸³⁴ *Ibid.*, pàg. 9.

Estava plantejant les diferències sobre què s'entenia per nacionalisme, que en alguns casos podia significar les característiques⁸³⁵ pròpies d'una comunitat i en d'altres s'entenia com una entitat jurídica-política (Estat). Era aquí on hi havia els desacords entre l'Església catalana i l'espanyola i, com es veia, dins de l'Església en general. S'havia de concretar que l'Església era universal i estava per damunt de les fronteres, però en el moment en què volia arribar als fidels, havia d'aterrar en la realitat que són les nacions, les pàtries i els pobles que és on havia d'exercir l'apostolat i la influència. Això provocava conflictes tant amb els governs com amb els estats, la qual cosa va comportar la divisió en la comunitat eclesial.

En el cas d'Espanya, deia que en els últims cinquanta anys havia dominat el nacionalcatolicisme, que havia portat una manera d'entendre l'Església espanyola com un conjunt únic que estava per sobre de qualsevol particularitat. Aquest fet no havia ajudat a entendre les diferències que hi havia en la comunitat eclesial espanyola i, per tant, la tendència d'una part important de la jerarquia era la uniformització i el qüestionament de qualsevol intent d'acceptar particularitats com podien ser les de l'Església catalana. Com ens diu González Casanova:

“ Per això, dins l'Església espanyola, la qual va arribar fins al tancat “nacionalcatolicisme” franquista, una gran part de l'Església catalana reivindicà –en defensa del seu poble- concepcions nacionalistes, sens dubte primàries (però fonamentals davant l'oblit per part de la superestructura estatal espanyola) i, sens dubte, també obertes a diverses fórmules jurídico-polítiques de concreció del fet nacional. Aquest respecte per la lliure voluntat dels catalans va fer que l'Església pogués treure del seu bagatge doctrinal arguments favorables tant a la creació d'un Estat català independent i sobirà com a la lliure i democràtica integració de Catalunya, com a nació o nacionalitat, en un Estat espanyol que li garantís el seu autogovern i pogués integrar-la amb esperit federat en un univers polític més ample, segons el ritme històric⁸³⁶”.

En realitat, el que ens deia González Casanova és que, tot i el principi d'universalitat de l'església i pel fet que l'Església espanyola havia restat tancada dins del nacionalcatolicisme, l'Església catalana –en defensa del seu poble- havia donat suport a concepcions nacionalistes davant l'oblit de l'Estat espanyol.

---

⁸³⁵ En Ll. Duch assenyala, citant a Lachaga, que “Si hom vol posar l'accent en el component teològic de l'església de base, és a dir, en el conjunt harmònic de cristians entorn del bisbe, aleshores el terme “església local” sembla ser el més adient”. Afegeix: “La denominació “església particular”, cal emprar-la per distingir una realitat sòcio-ètnica ben determinada, la qual es diferencia essencialment de les que l'envolten, perquè “el mot relació serveix per establir un tipus de vinculació. Aquest terme ens permet d'expressar clarament la personalitat dels grups lingüístics o de les minories ètniques, que posseeixen alguna cosa de peculiar que les diferencia”. Estret de: Qüestions de vida cristiana, n° 109, Duch, LL. “*Perspectiva político-teològica de la nació catalana*”, desembre 1981, pàg. 25

⁸³⁶ J. A. Casanova “*Pàtria, Nació i Poble*, pàg. 14.

La idea era defensar que, davant de la voluntat dels catalans, l'Església catalana volia posar la seva llavor doctrinal i d'aquesta manera, col·laborar amb les estructures que es poguessin crear en el moment de la concreció del fet nacional. Per l'autor, no estaven concretant quin tipus de forma política volien, ja que tenien arguments doctrinals tant per la independència com per la integració dins de l'estat espanyol. És evident que en aquells moments no hi havia una defensa de la independència per part de l'església catalana, però, en canvi, sí que veien amb bons ulls un autogovern que permetés recuperar part del bagatge històric que havien tingut en l'època medieval. L'esperit federat que volia el conjunt de l'Església catalana estava en consonància amb els grups nacionalistes d'aleshores que, sota el govern de Convergència i Unió a la Generalitat, estaven construint l'autonomia a partir de les competències que els anava cedint l'Estat. Per això, en aquells moments en què s'estava discutint la LOAPA, hi havia expectació per si aquestes competències es perdien.

El monjo de Montserrat, Lluís Duch en el seu article sobre "*Perspectiva político-teològica de la nació catalana*⁸³⁷" incidia en la idea que una part important de l'Església espanyola estava al costat del procés d'harmonització assenyalant com a màxim responsable el cardenal Tarancón, tot i que en aquells moments ja no era el cap de la Conferència Episcopal:

"Respecte al conjunt de l'Església espanyola, l'Església catalana en la seva totalitat és compresa com una "església particular". Donat el caràcter de poble, nació i pàtria de Catalunya, aquesta "comprensió", però, no és altre cosa una flagrant incomprensió, ja que suposa acceptar la hipòtesi que els límits d'un estat concret coincideixen amb els d'una església determinada. Aquesta situació ha estat agreujada encara més pels afanys "harmonitzadors" de les altes jerarquies de l'Església espanyola com, per exemple, el cardenal Vicente Enrique Tarancón, que pràcticament no reconeix el caràcter de poble, nació i pàtria de Catalunya. En definitiva: allò que conscientment o inconscientment pretén el cardenal Enrique Tarancón és la desmemorització dels catalans; programa, per altra banda, que molts abans d'ell intentaren d'aplicar a casa nostra sense èxit, senzillament perquè no era realista⁸³⁸".

No es podien dir més coses en tant poc espai. Lluís Duch concretava quin era, al seu entendre, el pensament de l'Església espanyola sobre el cas de Catalunya: fer veure que estava al costat de les actituds harmonitzadores de la política general d'Espanya dutes a terme per les dues grans forces polítiques, UCD i PSOE.

---

⁸³⁷ *Qüestions de vida cristiana*, nº 109, Duch, LL. "*Perspectiva político-teològica de la nació catalana*", desembre 1981, pàgines 24-28.

⁸³⁸ *Ibid.*, pàg. 25

Aquesta actitud de l'església estatal es podia entendre des de dos vessants, o bé encara tenien molta força els plantejaments nacionalcatòlics, és a dir, la idea d'una església única per a tot el conjunt de territoris que conformaven l'Estat, o bé hi havia molta por que la postura nacionalista acabés disgregant l'Estat i, a la vegada, l'Església espanyola. La pregunta podria ser: per què gran part de la jerarquia espanyola tenia por de les autonomies?. La resposta la podríem tenir en les dificultats històriques de comprendre la perifèria des del centre, com diu Duch:

“Una incomprensió que en aquest país comporta la negació del dret a ser un mateix per part d'una “Església oficial” i d'uns partits centralistes i centralitzadors, presos en la xarxa de la burocràcia i d'un cert despotisme il·lustrat demodé⁸³⁹”.

Aquí podria haver-hi la base de l'actitud de la jerarquia espanyola davant l'aparició de les esglésies nacionalistes.

Quines serien les propostes de Duch davant d'aquestes actituds?. A partir d'una anàlisi del que estava passant en aquells moments, tant en la política i els seus intents d'harmonització com en la Conferència Episcopal Espanyola -que estava qüestionant les autonomies i el perill que suposessin la independència d'algunes esglésies regionals respecte a les directius de l'Església oficial espanyola-, Duch plantejava diverses actuacions: que a Catalunya hi hagués un discurs religiós que fos més congruent amb allò que era propi del poble català i, per tant, basat en la catalanitat de la nostra Església; que per defensar la nacionalitat catalana i la sobirania es constituís una Conferència Episcopal Catalana que no funcionés com una simple sucursal o caixa de ressonància de la Conferència Episcopal Espanyola⁸⁴⁰; i, per últim, que l'Església Catalana no romangués al marge del redreçament nacional, perquè això significaria la pèrdua de la seva identitat eclesial i el desarrelament respecte al corrent de vida i d'esperança que podem anomenar la “fe dels nostres pares⁸⁴¹”.

Per acabar l'article volia deixar clar que:

“ni políticament ni religiosament, d'harmonitzar, sinó d'afirmar, políticament i religiosament, el dret de ser diferents, la qual cosa no significa posar en qüestió ni la solidaritat ni les relacions de justícia i de bona entesa

⁸³⁹ Ibid., pàg. 26

⁸⁴⁰ En Modest Prats afirmava: *“l'Església catalana com a una unitat diferenciada del conjunt de l'Església universal. Catalunya és el nostre país, i l'Església catalana la nostra Església. No una genèrica i preexistent Església espanyola, tampoc una de llatino-europea –aquestes són, en tot cas, anelles ulteriors-*“.

Prats, Modest, “Les conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals” *Qüestions de Vida Cristiana*, n° 101, pàg. 103, (1980).

⁸⁴¹ “*Perspectiva politico-teològica de la nació catalana...*” pàg. 27-2.

amb les altres Esglésies i les altres nacions que conformen l'Estat espanyol⁸⁴².

Pretenia que des de la jerarquia compreguessin que no s'estava donant suport a moviments d'independència, sinó que el que es volia era mantenir bones relacions amb totes les esglésies de l'estat espanyol. Hem de tenir present que parlava d'esglésies perquè entenia que Espanya era un estat plurinacional i, per tant, amb diverses esglésies nacionals.

Tot aquest procés de discussió precipitaria en el seu moment culminant en el document "Arrels cristianes de Catalunya" que va ser publicat pels bisbes catalans el 27 de desembre de 1985 i que, a diferència dels altres documents que hem estudiat, fa referència de ple al nacionalisme català. És molt possible que el document sigui la culminació dels bisbes catalans a tanta polèmica al voltant de les peculiaritats catalanes, per mostrar que estaven al costat de les reivindicacions del poble i en contra de tots els moviments que intentaven retallar els drets històrics. El document, firmat pels vuit bisbes de Catalunya d'aquell moment, és el document més important de la jerarquia catalana sobre el catalanisme que s'havia fet des de finals del segle XIX i punt de referència sobre el tractament que l'Església catalana donava al nacionalisme. Va ser redactat pel sacerdot Joan Carreres, que més tard seria bisbe⁸⁴³.

Per acabar aquest apartat es podrien fer algunes reflexions. En primer lloc, podem afirmar que l'Església catalana, des d'un primer moment, va mostrar el seu interès per tot el procés endegat per recuperar les institucions històriques com l'Estatut i la Generalitat, tot i les relacions tibants que hi havia amb el president de la Generalitat provisional, Josep Tarradellas.

A continuació, va dedicar-se a aconsellar els polítics sobre l'Estatut que s'havia de redactar primer, amb un document conjunt de la Conferència Episcopal Tarraconense i, després, amb consells puntuals d'alguns bisbes en particular. Hem comprovat que hi havia dos postulats que els preocupaven. D'una banda, la integració de tots els ciutadans de Catalunya, fossin d'on fossin, i de l'altra, que servís per a una millor solidaritat entre tots els pobles d'Espanya. També hem de recordar que mantenien les mateixes premisses que havien demanat en el moment de la Constitució: que estigués vinculats als valors cristians dels homes.

---

⁸⁴² Ibid., pàg. 28.

⁸⁴³ Això va ser confirmat pel monjo de Montserrat, Bernabé Dalmau en una entrevista feta el programa "Signes del Temps" (TV3) amb motiu dels vint-i-cinc anys del document. (19 desembre 2010).

Més endavant, quan sorgeixen les primeres diferències entre la jerarquia espanyola i la jerarquia catalana sobre el valor i la necessitat de l'autonomia, el suport que van donar els bisbes catalans va ser molt ampli, per intentar fer entendre la necessitat que sentia el poble català de recuperar les seves particularitats històriques. En cap moment van aparèixer dubtes de quina havia de ser la seva actitud vers la qüestió catalana.

Per acabar, sí que podem dir que la majoria de la comunitat eclesial va donar un suport unànim a la recuperació de les institucions catalanes, fins i tot en el moment en què es va presentar la possibilitat de fer marxa enrere de l'autonomia.

10.- CONCLUSIONS

A l'hora de fer un balanç final del treball de la tesi em queda la sensació que s'hi podrien afegir moltes coses, tenint en compte el gran volum d'informació que hi ha sobre aquesta època i sobre el tema. M'he concentrat, però, en aquells temes que he considerat més adients per presentar l'evolució de la jerarquia catalana i les relacions amb el poder temporal.

El primer aspecte a destacar és que l'Església espanyola va fer la transició entre el anys 1970 i 1975, que és quan es posen en solfa totes les reformes que havia anunciat el Concili Vaticà II i que tantes dificultats van tenir per posar-se en pràctica a causa del conservadorisme de la jerarquia eclesial espanyola. És important tenir en compte que el context històric en que es realitzaren tots els canvis que hem assenyalat en la tesi van coincidir amb la decadència del franquisme, la mort de Franco i la Transició democràtica. Són temps molt convulsos i, per tant, on tot els poders públics buscaven el seu lloc per poder subsistir després del franquisme. L'Església que, en general, es va mantenir fidel al règim, ja que en cap moment va condemnar el franquisme, si què va entendre que era el moment d'evolucionar sinó volia quedar al marge. Hem de tenir present que els canvis anunciats pel Concili Vaticà II, tot i que van costar d'aplicar a l'Església espanyola, van ajudar molt a marcar el camí que havien de seguir per poder fer les reformes necessàries en la comunitat eclesial.

Podem considerar que la clau d'aquesta transició va ser la confluència de diversos esdeveniments i diferents processos, entre els quals podem assenyalar els següents:

Primer, l'arribada a la presidència de la Conferència Episcopal del cardenal Tarancón, que tenia molt clar que l'Església havia de renovar-se començant per la jerarquia, cosa que es va aconseguir gràcies a la col·laboració del nunci Dadaglio i amb el nomenament dels bisbes auxiliars que, al tenir plena participació en l'Assemblea Plenària de la CEE, van esdevenir les peces clau per poder tirar endavant les reformes eclesials. Tarancón no va pretendre acabar amb el règim franquista, ja que sempre es va mostrar agraït per l'ajuda rebuda, tot i que, considerava que, a canvi, l'Església també s'havia esmerçat en el reconeixement del règim. La intenció era fer les reformes que el concili Vaticà II havia anunciat i que el papa Pau VI tant d'interès tenia perquè es possessin a la pràctica dins de la comunitat espanyola. Aquestes reformes volien separar

el poder eclesial del poder temporal i aquest va ser el fet que va provocar tanta polèmica amb els governant d'aleshores.

Les relacions entre els papes Joan XXIII i Pau VI i el general Franco van ser molt tibants, sobretot per l'objectiu de anular el Concordat de 1953 i canviar-lo per una sèrie d'acords parcials. Aquí va residir la principal raó de les males relacions entre el règim i la Santa Seu i d'aquí van sorgir les innumerables disputes entre els dirigents de la CEE i els diferents governs que va tenir el franquisme. Les relacions estaven canviant i el govern va ser incapaç d'acceptar-ho.

Segon, la convocatòria de l'Assemblea Conjunta de bisbes i sacerdots que va ajudar molts preveres a prendre consciència dels canvis que havia de fer l'Església, alhora que va servir per reflexionar sobre temes que mai s'havien plantejat en l'àmbit eclesial i va ajudar a conèixer com pensava una part del clergat gràcies a l'enquesta que es va passar a la majoria de les diòcesis. En aquest moment va començar, de forma definitiva, a abandonar-se el nacionalcatolicisme, tot i que una part dels preveres seguissin encara mantenint posicions conservadores.

Tercer, la crisi del règim franquista, que malgrat el seu objectiu de fer perdurar el model polític, no va saber -ni podia- adaptar-se als canvis que la nova societat reclamava i tampoc no va entendre que les reformes que propugnava l'Església estaven en sintonia amb l'evolució que havia experimentat la societat espanyola, cosa que va provocar el progressiu distanciament d'una part important de l'Església. El nacionalcatolicisme era la manera de pensar del règim, però, en canvi, no estava en la línia del concili. Per això tots els moviments conservadors que estaven en contra d'aquestes reformes van mantenir les formes i les maneres del nacionalcatolicisme. Podem afirmar que, en general, en aquest període estudiat s'acaba amb aquella Església que havia sorgit al final de la Guerra Civil.

Un segon tema que la investigació ens ha revelat és el gran canvi que va experimentar l'Església catalana. Hi ha tres aspectes que són els més rellevants. D'una banda, la renovació dels bisbes de les diòcesis catalanes durant els anys setanta: després de la campanya tan significativa de finals dels seixanta "Volem bisbes catalans", tota la jerarquia era nascuda a Catalunya o en una regió de parla catalana. De l'altra, el compromís dels bisbes catalans amb la recuperació de la llengua i la cultura catalanes, cosa que convertirà el català en la llengua oficial de la majoria dels bisbats a finals dels setanta. Per últim, el compromís dels bisbes catalans de participar en la represa de les

institucions polítiques catalanes i de donar suport a la Generalitat i a l'Estatut en tot moment. Podem afirmar, que van entendre la necessitat de la comunitat de recuperar les institucions històriques. Penso que queda demostrat que en la dècada – de 1970 a 1980- l'actuació de la jerarquia catalana ha estat bàsica i fonamental pel desenvolupament de la llengua i cultura catalanes.

Aquesta jerarquia catalana va començar el seu procés d'allunyament del règim franquista amb l'arribada de Jubany a la diòcesis de Barcelona. La pressió que exercia una part important de la comunitat eclesial va ser el factor que va obligar a la jerarquia a canviar les relacions comunitàries, tant amb el clergat que va tenir més accés, com els seglars que novament van poder participar activament. De totes maneres, el poder seguia en mans de la jerarquia, però el diàleg va ser més fluid amb totes les organitzacions eclesials. On les relacions van ser més tibants van ser en les comunitats de base, ja que aspiraven una democratització de l'església fet que per la pròpia estructura jeràrquica mai s'ha aconseguit.

També va haver-hi un suport més explícit als models democràtics en el bisbes Pont i Gol, Jubany, Martí Alanís i Camprodon. Com hem vist en les seves intervencions, tant a finals del règim com en la Transició, van donar suport, en primer lloc, a les llibertats –expressió, associació i manifestació- que havien de ser el puntal de la nova societat. Després, amb la Transició van estar al costat de totes les reformes, amb l'excepció d'aquelles que afectaven els principis catòlics com el divorci i la llibertat d'ensenyament. Els altres bisbes, de caire més conservador, també van donar suport a les reformes que es van anar fent i que les Conferència Episcopal Espanyola i la Tarraconense hi estaven d'acord, però no van fer gaires declaracions personals.

L'excepció va ser el bisbe Masnou, que amb els seus escrits, davant de les primeres eleccions, va posar en dubte el sistema democràtic i les possibles conseqüències. La seva gran preocupació eren els partits polítics, sobretot d'esquerres, ja que pensava que tornaria a sorgir la problemàtica de la República. En realitat podem concloure aquesta temàtica assenyalant el gran canvi que es va produir amb els partits polítics i la seva relació amb l'Església. Tot i que es donaren diferències sobre temes molt concrets, com podia ser el divorci o l'ensenyament, no va aflorar aquell sentiment anticlerical que hi havia en els moviments obrers i en els partits d'esquerra durant el període republicà.

En referència a les declaracions, cada vegada més freqüents, dels bisbes catalans i també de la resta d'Espanya sobre qüestions relatives al poder temporal, quasi sempre

es feien amb les precaucions oportunes, com era i és la manera habitual d'actuar de la jerarquia eclesiàstica. En general, venien després de les pressions dels fidels i de part del clergat, és a dir, no sortien imprevistament, sinó que necessitaven o bé del clamor popular, o bé fets que tenien molt ressò en la comunitat o en els mitjans de comunicació. Tot i això, no es pot negar que aquestes van influir en el procés de deslegitimació del règim que havia començat a finals dels anys seixanta amb els moviments estudiantils, obrers, culturals, i en els grups progressistes de l'església.

Una qüestió que no es va solucionar, era la formació d'una Conferència episcopal catalana amb plena autonomia en les seves competències. Com hem vist, en el moment de la concessió de l'autonomia política a Catalunya, hi va haver molta polèmica sobre la temàtica i les possibles repercussions que es poguessin generar a l'Església espanyola. D'una banda hi havia el cardenal Tarancón, que, des d'una concepció centralista de l'Església, no volia una autonomia de les diferents esglésies i, per això, va criticar o posar entrebancs a l'autonomia política. De l'altra, l'organització de moviments clericals i laics a favor de l'autonomia de l'església catalana que, tot i una gran mobilització, no van aconseguir els seus objectius. La realitat és inqüestionable: els bisbes catalans no van fer cap tipus de pressió per aconseguir aquest objectiu. Les raons poden ser variades: des de la por a un trencament amb la jerarquia espanyola, que entenien que podia ser molt negatiu per l'església, es passa per una plena identificació amb les resolucions i documents de la Conferència Episcopal espanyola i per acabar, la falta de declaracions de la Tarraconense a favor d'una autonomia eclesial catalana durant aquest període. En poques paraules, no hi va haver voluntat d'aconseguir aquest objectiu.

De tots els bisbes, el que m'ha sorprès més és el de la Seu d'Urgell, Joan Martí Alanis. Trobem les seves opinions, sempre molt ben fonamentades, sobre totes les qüestions que van anar sorgint en aquest període, des de la temàtica catalana, passant pel món escolar, el divorci i tants d'altres, sempre amb criteri i sense cap por a les conseqüències que podien generar. El fet de ser copríncep d'Andorra, possiblement, li donava una certa autonomia. Mentre que el seu antecessor, el bisbe Ramón Iglesias, sempre s'havia mantingut en una línia conservadora, el bisbe Martí Alanis va defensar les reformes conciliars i, posteriorment, el procés democràtic que es va produir a Espanya. Podem considerar que va ser el bisbe català que menys precaucions prenia a l'hora de fer una pastoral sobre un tema determinat que preocupava els seus fidels. Tant la revista *Església d'Urgell* com el butlletí oficial del bisbat van servir per fer ressò de

totes aquelles problemàtiques que van anar sorgint. Es aconsellable la seva lectura per quelcom que tingui interès per les opinions sobre les qüestions de la transició eclesial i política dels anys setanta.

Les fonts que he utilitzat i la recerca que he fet m'han fet veure la importància dels moviments seglars de l'Església catalana en suport a les reformes que la jerarquia estava intentant. Els moviments de seglars havien començat amb l'impuls de l'acció dels moviments especialitzats de Acció Catòlica; la crisi d'aquesta organització a finals dels seixanta no va comportar una pèrdua d'aquests moviments que, a Catalunya, tenien altres objectius per aconseguir, com ara la catalanització de l'Església, la recuperació de les llibertats i la col·laboració activa amb les reformes que propugnava el concili. A l'hora d'analitzar qualsevol dels canvis que s'intentaven fer, sempre he trobat molta informació sobre moviments de seglars, tema pendent per a futurs treballs d'investigació, que ja havia començat Josep Mª Piñol, però que, malauradament, la seva imprevista mort ha deixat pendent.

Un altre aspecte a destacar de les fonts és la gran quantitat de revistes catalanes d'església que hi havia en aquells moments i que la majoria es segueixen publicant en l'actualitat. La major part d'aquestes van sorgir al voltant del Concili Vaticà II i, pel seu tarannà volien ser les que donessin un aire nou a l'Església catalana i, per tant, ser les capdavanteres del nou moviment eclesial progressista i catalanista de la comunitat. Moltes van sorgir al caliu de l'Abadia de Montserrat que podem considerar la institució cabdal de la comunitat catalana.

Voldria destacar alguns aspectes dels diferents apartats de la tesi. Per començar, l'Assemblea Conjunta, que he considerat com el principi de la transició eclesial. M'han cridat l'atenció les dificultats que hi va haver en els diferents bisbats per seguir tot el procediment indicat per la Comisión Nacional del Clero. Tot fa pensar que una part important de la jerarquia no es va acabar de creure que se celebraria. La majoria dels bisbats s'organitzaren de manera diferent i, mentre que alguns no van arribar ni a fer les Assemblees diocesanes, en d'altres no van seguir les pautes donades des de la CEE. Ja sabem que els bisbes gaudeixen d'una gran independència en el seu bisbat, però en una ocasió tant significativa com aquesta havien de haver participat amb més gran interès. Por al canvi? Por a la participació del clergat que fins aleshores havia estat sotmès a un

rigorós control per part de l'episcopat? De tot, ben segur. Ara bé, les seves diferents formes d'actuar m'han servit per conèixer millor el caràcter d'aquests bisbes.

M'ha sorprès el document "*L'Església i la comunitat política*". Penso que va provocar un gran impacte en el règim perquè qüestionava totes les relacions que hi havia entre l'Església i l'Estat. De totes maneres, la importància del document no va anar acompanyada de les accions concretes que es proclamaven en el text, i la majoria de les reivindicacions no van ser possibles fins a principis de la Transició política. Per tant, hem de considerar que no va arribar a tenir les conseqüències que se'n podrien despendre en un primer moment. En realitat, malgrat les expectatives que havia generat, va suposar una decepció per gran part dels fidels donat els resultats obtinguts, que no van representar cap canvi significatiu.

Uns dels temes més importants va ser el de l'ensenyament. L'Església tenia una llarga tradició en el control de l'ensenyament de les classes altes i mitjanes. Per això, en el moment en què es va fer una llei, un dels objectius prioritaris era la gratuïtat de l'escola pública, cosa que va produir un gran impacte en la comunitat eclesial. L'Església sabia que podria representar la pèrdua d'una part de la societat i perjudicar l'educació en valors cristians i l'acció pastoral. Per tant, és aquí on radica la clau de la lluita aferrissada perquè l'Estat estengués la gratuïtat a totes les escoles; el contrari podia suposar-ne el tancament i la pèrdua d'alumnat, fet que es va produir en els anys vuitanta. Igualment, consideraven molt important l'educació religiosa dels nens i joves, l'altre motiu de les polèmiques entre l'Església i l'Estat en la Transició política. La jerarquia no volia acceptar que l'educació religiosa fos optativa pels alumnes, perquè això impossibilitava la formació dels joves i els allunyava de l'Església. Mai van tenir clar què significava la llei de llibertat religiosa; volien imposar la formació catòlica, religió majoritària a tot l'Estat, a tots els ciutadans. Aquest és un problema que persisteix encara avui dia i que va representar aleshores l'inici del progressiu allunyament de l'Església del poder temporal. El divorci, després, acabarà marcant l'allunyament definitiu. També podem considerar que es va reeixir del tot en l'objectiu de la independència, ja que, tot i que molts polítics són propers a l'Església, la comunitat eclesial no tindrà cap vincle amb el poder temporal.

De la mateixa manera podem dir que queda demostrat que l'Església no va donar suport concret i directe a cap força política en el moment de la Transició. Penso que les paraules del cardenal Tarancón i del cardenal Jubany deixen ben clar que no hi ha intenció de afavorir cap força política determinada. Aquesta també va ser l'actitud de la majoria dels bisbes catalans i espanyols. Podem afirmar que la falta de suport de l'Església a un partit concret va ser la responsable del fracàs que va tenir la democràcia cristiana en les primeres eleccions i, per tant, ja hi va haver possibilitats per la formació d'una posició democratacristiana en el futur i les seves idees es van incloure dins dels grups de centredreta.

D'altra banda, sí que es van donar actituds de preveres i de moviments de seglars que es varen inclinar per una força política concreta. Aquestes actituds sempre van ser rebutjades per la jerarquia, que, fins i tot, va publicar notes on demanava als preveres que no participessin en campanyes electorals o en llistes electorals. A la llarga, molts van acabar secularitzats. Ara bé, donada la gran quantitat de notes que publiquen, tant la Conferència Episcopal Espanyola i Tarraconense, com els bisbes en les seves diòcesi, en el moment de les eleccions, aconsellen quines havien de ser les pautes i els conceptes morals que havien de defensar els cristians. És evident que, de forma subtil, estaven donant pistes perquè els fidels votessin una opció o una altra. Una actitud que es pot considerar del tot lògica, ja que l'autèntica imparcialitat és molt difícil d'aconseguir.

També resulta sorprenent el meticulós seguiment que va fer el govern espanyol de les activitats que feia l'Església a partir de finals dels seixanta fins el 1977, ja en plena Transició. La gran quantitat d'informació que es guarda en l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalà de Henares permet fer-se a la idea de l'interès que tenia l'administració franquista per controlar totes les activitats que feia l'església, tant per par de la jerarquia com per part del clergat i laïcat, on la informació és molt abundant, sobretot de Madrid, Catalunya i el País Basc. Així mateix permet entendre quins són els aspectes que preocupaven als governants respecte a l'Església i com volien que fossin les coses en les relacions amb la comunitat eclesial. És evident que una investigació profunda ha de permetre estudiar al detall el seguiment que feien a l'església progressiva d'aquells moments.

En els apartats que fan referència a la Transició hem fet una anàlisi de l'actitud dels bisbes espanyols i catalans davant les noves reformes que es varen fer. Resulta

evident que hi havia un gran interès, per part de la jerarquia, de donar suport al nou model polític que s'estava encetant. Tres són els aspectes que podem destacar: en primer lloc, com ja hem assenyalat, van fer tot el possible per mantenir-se al marge de qualsevol força política, per poder ser neutrals; en segon lloc, van donar tot un seguit d'instruccions als feligresos sobre quins eren els principis morals o religiosos que havien de tenir en compte en el moment d'exercir el vot; i, per acabar, van procurar donar suport al que els semblava correcte, dins de la visió eclesial i ser bel·ligerants en tots aquells temes que consideraven que perjudicaven la comunitat eclesial.

Resumint: la investigació i la recerca han tractat de com la jerarquia eclesiàstica i, en concret, la catalana havia de dur a la pràctica i exercir les noves directrius donades pel Concili Vaticà II a fi i afecte d'oferir a la societat i als feligresos les eines necessàries per assimilar el canvis de les noves situacions i necessitats no solament polítiques, sinó també ètiques, socials i de comunitat. A part, evidentment, de la posta en pràctica de les novetats de caràcter religiós de les litúrgies de l'Església coma institució per apropar-se a les parròquies i al laïcat del Concili Vaticà ençà.

11.- FONTS

Arxiu Nacional de Catalunya:

Fons Albert Manent

Arxiu General de l'Administració de Alcalà d'Henares (AGA):

Fons de Cultura. Ministeri d'Informació i Turisme. (MIT).

Arxiu de CCOO. Fundació Cipriano García

Arxiu diocesans:

Arxiu diocesà de l'arquebisbat de Barcelona.

Arxiu diocesà del bisbat de Girona.

Arxiu diocesà del bisbat de Lleida.

Arxiu diocesà del bisbat de la Seu d'Urgell.

Arxiu diocesà del bisbat de Solsona.

Arxiu diocesà del bisbat de Vic.

Biblioteca diocesana del Seminari de Barcelona.

Biblioteca de Montserrat.

Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona:

Inventari del Fons FP Subsèrie Jordi Planes i Casals.

BUTLLETINS:

- Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Barcelona, anys 1970 – 1982.
- Butlletí Oficial de l'arquebisbat de Tarragona, anys 1970 – 1982.
- Butlletí Oficial del bisbat de Girona, anys 1970 -1982.
- Butlletí Oficial del bisbat de Lleida, anys 1970 -1982.
- Butlletí Oficial del bisbat de Vic, anys 1970 – 1982.
- Butlletí Oficial del bisbat de Solsona, anys 1970 – 1982.
- Butlletí Oficial del bisbat de la Seu d'Urgell, anys 1970 – 1982.

- Butlletí Oficial del bisbat de Tortosa, anys 1970 – 1982.

FULLS DIOCESANS:

- Diòcesi de Barcelona, Seu d'Urgell, Lleida i Tortosa.
- Diòcesi de Girona.
- Diòcesi de Vic, Tarragona i Solsona.

DIARIS:

- ABC.
- El Correo Catalán.
- El País.
- El Noticiero Universal
- El Tele – Expres.
- Solidaridad Nacional.
- La Vanguardia.

REVISTES D'ESGLÉSIA:

- Catalunya Cristiana. Publicada a partir de 1979.
- Correspondència. La revista “Correspondència de Diàleg Eclesial” es va fundar a Barcelona el 1963, en plena efervescència conciliar, i va ser la tribuna dels sacerdots progressistes i de molts que exercien el seu ministeri en els barris obrers. Va deixar de publicar-se el 1977.
- Documents d'Església.
- Ecclesia
- El Ciervo.
- Església d'Urgell.
- Foc Nou.
- Quaderns de Pastoral.
- Qüestions de Vida Cristiana.
- Iglesia – Viva.

- Serra d'Or.
- Vida Nueva.

ALTRES REVISTES:

- Cuadernos para el diálogo.
- Cuenta y Razón.
- Destino.
- Triunfo.
- XX siglos.

12.- BIBLIOGRAFIA

ARTICLES:

- Álvarez Bolado, Alfonso, S.J. “*El cardenal Tarancón, memoria viva de la Iglesia en España*”. XX siglos, XVIII, 57 (2007), pàg. 126-133.
- Álvarez de Miranda, F. “*los demócratas cristianos dentro de UCD*”. XX siglos, 26, 1995. pàg. 102-116.
- Aragó Masó, Narcís Jordi. “*El bisbe Jaume en un túnel*”. Revista de Girona. Novembre-desembre 1998, nº 191, pàg. 6.
- Asens, Josep. “*Tarragona en assemblea oberta*”. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre-desembre 1971, pàg. 467-468.
- Bada, J. “*l’actitud de l’Església Catòlica durant el procés democratitzador*” dins de “*La transició democràtica als Països Catalans*”. Dirigida per Pelai Pagès. Universitat de València. València (2005). Pàg. 139-151.
- Bada i Elias, Joan “*Origen dels bisbes de les seus catalanes (1500-1982)*”. Qüestions de Vida Cristiana, nº 113, setembre de 1982, pàgs. 102-110.
- Barbarà Anglès, Miquel. “*Bona carta de navegació amb moltes tempestats*” dins de “*Miscel·lània Arquebisbe Pont i Gol*”. Arquebisbat de Tarragona. Tarragona (1998). Pàg. 110.
- Barreiro Rivas, Xosé Luis “*La ruptura del discurso eclesial de la Transición: Claves para una interpretación del actual marco de relaciones Iglesia-Estado*” RIPS. Revista de Investigaciones Políticas y sociológicas. Vol. 1 nº 2, 1999, pàgs. 35-49.
- Bascuñana, José. “*El sacerdocio ministerial, irreversiblemente necesario*” Ecclesia, nº 1545, 12 juny de 1971, pàg. 763-764.
- Batlles i Alerm, Joan. “*La inseguretats dels sacerdots*”. Qüestions de Vida Cristiana, nº 65, febrer de 1963, pàg. 81-91.
- Bausset, Josep Miquel. “*Centenari del bisbe Pont i Gol*” El Periodico del Mediterráneo, publicat el 9 d’abril del 2007.
- Belda, Rafael. “*La clave del proceso a la asamblea conjunta*”. Iglesia – Viva, nº 38 març – abril 1972, pàgs. 129-130.
- Boix, Maur M, “*Del Sermó de Sant Jordi*” Revista Serra d’Or, nº 188, 15 maig 1975, pàg. 9.

- Busquets, Joan. “*L’aplicació del Concili a la diocesi de Girona*” a Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1992, pàg. 134.
- Carles, Ricard Maria. “*Asamblea diocesana conjunta: ni inmovilismo ni ruptura con el pasado*”. Ecclesia, nº 1551, 24 juliol de 1971, pàgs. 961-962.
- Cavero, Iñigo. “*¿Por qué no fue posible una Democracia Cristiana*”. XX siglos, 26, 1995. pàg. 18-29.
- Clara, Josep “*Conflictos Església – Estat al bisbat de Girona (1965-1975)*, dins de “*L’època franquista*”. Quaderns del cercle nº 5. Cercle d’Estudis Històrics i Socials. Girona (1989), pàg. 85-107.
- Clara Josep. “*Sobre l’elecció de bisbes durant el franquisme: El casos de Narcís Jubany (1964) i Jaume Camprodon (1973) per la seu de Girona*”. Annals de l’Institut d’Estudis Gironins. Vol. XLII Girona (2001) pàg. 644.
- Clarà i Josep. “*Església i poder: de la segona República al franquisme*”, pàg. 213-231, dins de “*Església, Societat i poder a Girona segles XVI – XX*”. Ajuntament de Girona (2007), pàg. 226.
- Carrasco, S. “*Església i Estat durant la Transició política*”, Quaderns de Pastoral, nº 59. (1979), pàgs. 41-63.
- Carrasco, S. “*Església, societat i Estat al llindar del any 80*”, Quaderns de Pastoral, nº 66, (1981), pàgs. 67-81.
- Compte, Teresa. “*Nueve años de postconcilio en las páginas de la prensa (1966-1975)*en XX siglos, 50, 2001, pàgs. 104-120.
- Costa, Joan, “*Los políticos catalanes y la religión*”, Revista XX siglos, nº 16 (1993), pàgs. 109-115.
- Cruzado Catalán, E. “*El papel de la Iglesia católica en la transición política española*”. Actes del Congrés la Transició de la dictadura franquista a la democràcia. Barcelona. (2005). Pàg. 147 – 158.
- De Carli, Romina: “*La enseñanza en las negociaciones concordatarias: del Concilio Vaticano a los acuerdos de 3 de enero de 1979*”. Actes del Congrés Asociación Historia Contemporánea “Memorias y Identidades”. Santiago de Compostela. (2004) pàg. 2519 – 2541.
- De Carli, Romina. “*La jerarquía episcopal y el proyecto democratizador de Adolfo Suárez*” HAOL, 14 (2007), pàgs. 69-79.

- de Llanos, José Maria. “*Compromiso político de los clérigos*”. Iglesia – Viva. Nº 43, gener – febrer 1973, pàgs. 85-90.
- de Unciti, Manuel “*Asambleas diocesanas del clero a todo lo ancho de la geografía española*” Vida Nueva, nº 792, 24 juliol 1971, pàgs. 20-33.
- Devesa, Antoni i Piquer, Jordi “*Un magisteri episcopal*” a Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1992, pàg. 224-225.
- Díaz Merchan, Gabino. “*Los obispos españoles en la transición*” en XX siglos, 50, 2001, pàgs. 45-57.
- Díaz Moreno, José María. “*Las relaciones Iglesia-Estado en la segunda mitad del siglo XX. Datos personales para un balance*” en XX siglos, 50, 2001, pàgs. 58-77.
- Díaz-Salazar, Rafael. “*De la defensa de la democràcia a la lluita per l’hegemonia moral. El rol de l’Església catòlica*” dins de Pere Ysàs (ed.) “*La configuració de la democràcia a Espanya*”. Editorial Eumo. Universitat de Vic. (2009).
- Duato, Antonio. “*Dos documentos paralelos sobre cristianismo y política*”, Iglesia-Viva, nº 43, gener – febrer 1973, pàgs. 25-37.
- Enrique i Tarancón, Vicente, “*Discurso del cardenal Tarancón con motivo del Doctorado “Honoris Causa” concedido por la Universidad de Valencia*”. XX siglos, nº 57 (2007), pàg. 102-112.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria, “*Catalunya contra el franquisme. L’afer Galinsoga*”, en Serra d’Or, 224 (maig 1978).
- Fernández Segura, J. “*La participació dels catòlics en el moviment obrer a Barcelona (1946-1978)*. Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics. Nº 17 (2006). Pàg. 259-283.
- Figuerola, J. , Arnaus, A., Gallart, E., Martí, S., Moliner, J., i Rusiñol, P. “*La llengua catalana als butlletins oficials eclesiàstics de les diòcesis catalanes durant el franquisme*” dins d’Actes del 2n Congrés de la CCEPC. Valls (2001), pàg. 417-458.
- Fortuny, Antoni. “*Urgell: cinc dies a pols*”. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàgs. 471-473.
- Gil Robles, José M^a. “*Democracia Social Cristiana*”. XX siglos, 26, 1995. pàg. 47-57.

- González Madrid, D. A, i Ortiz Heras, M. “*“Camilo, no te comas a los curas, que la carne de cura es indigesta”*”. *La influencia de la Iglesia en la crisis del franquismo*”. Actes del Congrés la Transició de la dictadura franquista a la democràcia. Barcelona. (2005). Pàg. 57 – 67.
- González Saéz, Juan Manuel. “*El nacimiento de la revista Iglesia-Mundo: la respuesta del catolicismo tradicional a la evolución de la Iglesia española*” El Argonauta Español, nº 9 (2012).
- Gordon, Mercedes “*Una lectura política de la Transición religiosa en España*”. Cuenta y Razón, nº 137 (2005), pàg. 97-108.
- Gutiérrez, L i Laboa, J.M^a. “*la Iglesia española y transición. Esbozo de bibliografía*” Miscelánea Comillas, 58. (2000). Pàg. 589-603.
- Jubany. Narcís. “*Acomodación del mensaje evangélico a la mentalidad de los hombres de hoy*”. Ecclesia, nº 1548, 3 juliol de 1971, pàg. 859-860.
- Laboa, Juan Maria, “*De la Asamblea Conjunta al documento la Iglesia y la Comunidad Política*”, Revista XX siglos, nº 16 (1993), pàgs. 73-87.
- Laboa, Juan Maria “*La Asamblea Conjunta. La transición de la iglesia española*” Revista XX siglos, nº 50, 2001, pàgs. 4-33.
- Laboa, Juan María, “*El papel, las relaciones y los influjos de Tarancón como obispo*”. XX siglos, XVIII, 57 (2007), pàg. 113.125.
- Laboa, Juan María, “*El cardenal Tarancón, testigo del cambio*” Cuenta y Razón, nº 12, Julio-Agosto (1983), pàg. 95-104.
- Manent, Albert. “*Revistas Católicas en Catalunya entre 1945 y 1980*”. Anuario de Historia de la Iglesia. Volum X. Universidad de Navarra. (2001). Pàg. 143-149.
- Manent, Albert. “*Les Conferències episcopals en el marc dels estats plurinacionals*”. Qüestions de Vida Cristiana, nº 101, maig de 1980, pàg. 91-106.
- Manent, Albert. “*Obispo Pont i Gol*” La Vanguardia, 8 d’agost del 2007, pàg. 42
- Martín de Santa Olalla Saludes, P. “*La Iglesia durante la transición a la democracia: un balance historiográfico*” dins de Carlos Navajas Zubeldia (ed.). “*Actas de IV Simposio de Historia Actual, Logroño, 17-19 octubre de 2002*”. Logroño. Gobierno de La Rioja. Instituto de Estudios Riojanos. (2004). Pàg. 353-369.

- Martín de Santa Olalla Saludes, P. *“La Iglesia y la Transición a la democracia. Su papel en la formación de una identidad democrática”*. Actes del Congrés Asociación Historia Contemporánea “Memorias y Identidades”. Santiago de Compostela. (2004) pàg. 2542 - 2559.
- Martín de Santa Olalla Saludes, P. *“La Iglesia y las transiciones a la democracia en España y Portugal. Un estudio comparado”*. Actes del Congrés la Transició de la dictadura franquista a la democràcia. Barcelona. (2005). Pàg. 209 – 219.
- Martín de Santa Olalla Saludes, P. *“EL cardenal Tarancón y la Transición democrática”* , Documento de trabajo nº 5. Fundación Transición Española. Madrid (2012).
- Martín Patiño, José M. *“La Iglesia de la Transición”* a Memoria de la Transición, coord. Santos Julià, Javier Pradera y Joaquin Prieto, Taurus (Madrid) 1996, pàg. 336-340.
- Martín Patiño, José M. *“La Iglesia en la sociedad actual”* a J. Linz (ed.), *España un presente para el futuro*, Instituto de Estudios Económicos. Madrid (1984), pàgs. 151-163.
- Martínez Hernando, Bernardino. *“Memorias Parciales de una transición”* en XX siglos, 50, 2001, pàgs. 92-103.
- Miró i Ardèvol, Josep. *“La implicación de la Iglesia en el espíritu de los nacionalismos del siglo XX”* en XX siglos, 39 (1991), pàgs. 70-83
- Montero García, Feliciano. *“La Iglesia i la Transición”*. Revista AYER, nº 15. (1994) pàgs. 223 – 241.
- Montero Garcia, Feliciano *“Iglesia y política en la Transición: los catòlicos ante la transición política”*. Espacio, Tiempo y Forma, Historia Contemporanea, 12 (1999), pàg. 335-356.
- Montero García, F. *“La Historia de la Iglesia y del catolicismo español en el siglo XX”*. Revista AYER nº 51 (2003) pàg. 275-278.
- Montero García, F. *“El Taranconismo. La Transición de la Iglesia antes de la Transición”*. Edit. Biblioteca Nueva. Madrid (2007). Pàg. 195 – 210.
- Montero García, F, *“La Iglesia y el catolicismo en el final del franquismo”* en La España del presente. De la dictadura a la democracia, Abdón Mateos (coord.). Asociación Historiadores del presente. Madrid (2006), pàg. 237-249.

- Montero, José Ramón. *“Iglesia, secularización y comportamiento político en España”*, REIS, nº 34 (1986), pàgs. 131-159.
- Nasarre. E. *De Izquierda Democrática a Unión de Centro Democrático*. XX siglos, 26, 1995. pàg. 88-101.
- Nogués, Anna i Barrera, Carlos, *La Vanguardia. Del Franquismo a la democracia*. Editorial Fragua. Madrid (2006), pàg. 78-84.
- Ortega, J. L. *“El decenio posconciliar de la Iglesia Española (1965-1975)”* en Historia de la Iglesia Española, Tomo V. La Iglesia en la España Contemporanea dirigida por Vicente Carcel Ortí, BAC. Madrid (1979), pàg. 689-706.
- Pont i Gol, Josep *“La Asamblea, un éxito feliz”*. Ecclesia, nº 1562, 9 octubre de 1971, pàg. 1833.
- Prat, Modest : *“Girona de l’assemblea diocesana a la Seu vacant”*. Quaderns de pastoral, nº 16, febrer de 1972, pàgs. 106-107.
- Ortega, Joaquín L. *La elección de los obispos de la Iglesia española (1962-2000)* en XX siglos, 50, 2001, pàgs. 34-44.
- Rovira Belloso, José Maria. *“Pluralismo y autoridad en la Iglesia”*. Iglesia – Viva, nº 43, gener-febrer 1973, pàgs. 79-83.
- Sanz de Diego, Rafael M^a. *Siete lustros de Conferencia Episcopal (1966-2001)* en XX siglos, nº 50, 2001, pàg. 78-91.
- Sáenz Guerrero, Horacio, *El caso Galinsoga*, en Dominical de La Vanguardia, 17-II-1985, pàg. 178-182.
- Santos Julià *“Homilía para el fin de una guerra”* a Memoria de la Transición, coord. Santos Julià, Javier Pradera y Joaquin Prieto, Taurus (Madrid) 1996, pàg. 114-115.
- Sartorius, Nicolás y Sabio, Alberto *“El palio dictatorial y la Iglesia en la calle”*, dins de “El final de la dictadura” Ediciones Temas de Hoy. Madrid (2007), pàg. 417-454.
- Sebastián Aguilar, Fernando. *“Iglesia y democracia. La aportación de la CEE”* en XX siglos, 39 (1999), pàgs. 89-108.
- Serentill, Josep. *“Lleida: assemblea diocesana conjunta”*. Quaderns de pastoral, nº 14-15, octubre -deseembre 1971, pàgs. 469-470.
- Silva Muñoz, F. *“La Iglesia española durante el período (1975-1985)”*, a AA.VV., *“España diez años después de Franco”*, Planeta. Barcelona (1986).

- Simón Arce, Rafael A. *“La Iglesia católica española en la Transición desde el franquismo”* Umbral. Universidad de Puerto Rico. (2008).
- Sistach, Lluís Maria. *“Els consells presbiterals: visió jurídica”*. Quaderns de Pastoral, nº 14-15, octubre – desembre 1971, pàgs. 413-421.
- Totosaus, Josep Maria. *“Literatura catalana i teologia”*, Qüestions de vida cristiana, nº 67, abril 1973, pàg. 48-63.
- Urbina, Fernando. *“Para una lectura eclesial y social del documento”*, Iglesia – Viva, nº 43, gener-febren 1973, pàgs. 7- 23.
- Vilaró, Josep. *“Reflexions a l’entorn d’una església descol·locada”*, Qüestions de vida cristiana, nº 65, febrer 1973, pàg. 24-30.
- Ysàs, Pere. *“La disidència eclesiàstica”* dins de *“Disidència y Subversión”*. Editorial Crítica. Barcelona. (2004). Pàg. 157-204

LLIBRES:

- AAVV. *“Asamblea Conjunta Obispos i sacerdotes”*, edició preparada pel Secretariat Nacional del Clergat. Biblioteca de autores cristianos (BAC), Madrid (1971).
- AAVV. *“Diccionari d’història eclesiàstica de Catalunya”* Editorial Claret (2000-2001). 3 volums.
- AAVV. *“Doctor Ramon Masnou. Miscel·lània de reconeixement”* a cura de Genís Samper. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. (2007).
- AAVV. *“Le Vatican et la Catalogne”*. Edicions Catalanes de Paris (1971) 2ª Edició bilingüe Catalana – Francesa.
- AAVV. *“Miscel·lània Mossèn Miquel Barbarà Anglès”* a cura de Clavell Caselles, Joaquim. Arquebisbat de Tarragona (2010).
- AAVV. *“Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany i Arnau”* Enciclopèdia Catalana. Barcelona (1992).
- AAVV. *“Miscel·lània Arquebisbe Pont i Gol”* a cura de Clavell Caselles, Joaquim. Arquebisbat de Tarragona (1998).
- AAVV. *“1899-1988. Tarradellas o la reivindicació de la memòria”*. Pagès Editors. Lleida (2003).
- Alvarez, Daniel. *“Cristianos y marxistas contra Franco”*. Servicio de Publicacions. Universitat de Cadiz. (2003).

- Andres-Gallego, José i Pazos, Anton M. *“La Iglesia en la Espanya Contemporánea”* Volumen 2. Ediciones Encuentro. Madrid (1999).
- Aracil, Rafael i Segura, Antoni. *“Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya”*. Edicions Universitat de Barcelona. Barcelona (2000).
- Arbós, Albert. *“Tarradella. La consciència d’un poble”* Grijalbo. Barcelona (1988).
- Bach, Antoni. *“Retalls d’una sotana”*. Biblioteca Serra d’Or. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Segona Edició ampliada. (1997)
- Bada Elies, Joan. *“Història del cristianisme a Catalunya”*. Eumo. Lleida 2003. Pàg 255 – 265.
- Barba Prieto, D. *“La oposición durante el franquismo/I. La democracia cristiana”* Ediciones Encuentro. Madrid. (2001).
- Batista, Antoni i Playà Maset, J., *“La Gran Conspiració. Crònica de l’Assemblea de Catalunya”*. Editorial Empúries. Barcelona (1991).
- Benet, Josep, *“El president Tarradellas en el seus textos”*. Editorial Empúries. Barcelona (1992).
- Blázquez, F *“La traición de los clérigos en la España de Franco”* Trotta. Madrid. (1991).
- Botti, Alfonso *“Cielo y dinero. El nacionalismo en España 1881-1975”*. Alianza Editorial. Madrid (1992).
- Burgaya, Josep, Figuerola, Jordi, Bernad, Robert. *“L’Assemblea de Catalunya: lluita antifranquista a Osona”*. Eumo Editorial. Vic (1999).
- Calleja Sáenz de Navarrete, J. I. *“Discurso eclesial para la Transición democrática”*. Editorial Eset. Vitoria. (1988).
- Callahan, William J. *“La Iglesia Católica en España 1875-2002”*. Crítica. Barcelona (2002).
- Cárcel Ortí, Vicente. *“La Iglesia y la transición”*. EDICEP CB. Valencia 2003.
- Carli, R. de, *“El derecho de libertad religiosa en la transición democrática”*, CEPC, Madrid (2009).
- Casañas, Joan. *“El progressisme catòlic a Catalunya (1940-1980). Aproximació històrica”*, Fundació Jaume Bofill. La Llar del Llibre. Barcelona (1988).
- Castells, Josep Maria i d’altres *“De la Dictadura a la Democracia” La acción de los cristianos en España (1939-1975)*. Desclée de Brouwer. Bilbao (2005).

- Clara, Josep, *“Desaparició i retorn de la imatge de la Mare de Déu de Núria (1967-1972)”* Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Barcelona (1993).
- Clara, J, Sol, R i Torres, C, i Alanyà, J. *L’Església catalana durant el franquisme. 1939-1975” Girona, Lleida i Tortosa*. Volum II. Claret. Barcelona (2005)
- Colomer i Calsina, Josep Maria, *“Assemblea de Catalunya”*. L’Avenç. Barcelona (1976).
- Conte Jesús. *“Tarradellas, testigo de España”*. Ediciones Destino. Barcelona (2011).
- Corral, C y de Echevarría, L de (Dirs.). *“Los acuerdos entre la Iglesia y España”*. BAC. Madrid (1980).
- Comín, A. *“Cristianos en el partido, comunistas en la Iglesia”*. Editorial Laia. Barcelona (1977).
- Costa i Riera, Joan. *“Dels moviments d’Església a la militància política”*. Mediterrània. Temes d’ara mateix, Barcelona (1997).
- Chao Rego, Xosé. *“La Iglesia y el Postfranquismo (1976-1992)”*. TresCtres. A Coruña (2007).
- Díaz Salazar, Rafael *“Iglesia, dictadura y democracia. Catolicismo y sociedad en España (1953-1979)”* HOAC, Madrid (1981).
- Díaz Salazar, Rafael. *“La izquierda y el cristianismo”*, Ed. Taurus, colec. Pensamiento. Madrid (1998).
- Domínguez. J. *“Organizaciones obreras cristianas en la oposición al franquismo”*. Mensajero, colec. Biblioteca de Educación y Acción. Bilbao (1985).
- El messisianisme a Catalunya. CIDOB. Barcelona 1985.
- Enrique y Tarancón, Vicente. *“Confesiones”*. PPC, Editorial y Distribuidora S.A. Madrid (1996).
- Ferrando, E. *“Cristians i rebels. Història de l’HOAC a Catalunya durant el franquismo”*. Mediterrània (2000).
- Gallego, Ferran *“El mito de la Transición. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977)”*. Crítica. Barcelona (2008).
- Grimaldos Alfredo. *“La Iglesia en España”* Península (2008).
- Gómez Pérez, Rafael. *“El franquismo y la Iglesia”*, Ed. Rialp, colec. Libros de historia Rialp, nº 18, Madrid (1986).

- González de Cardedal, Olegario i d'altres. "La Iglesia en España 1950-2000". PPC, Editorial y Distribuidora S.A. Madrid (1999).
- Hernández, Abel. "El Quinto Poder. La Iglesia de Franco a Felipe". Ediciones Temas de hoy, S.A. Madrid. (1995).
- Hermet, G., "Los católicos en la España franquista", 2 vols., CIS, Madrid (1985).
- Hinojosa, Rafael. "La JOC, entre l'església i el món obrer: testimoni i documents de la JOC en l'època franquista". Editorial Rubrica. El Prat del Llobregat. (1998).
- Infiesta, J. "Tarancón. El cardenal de la reconciliación". Ediciones Paulinas. Madrid (1995).
- Iribarren, Jesús. "Papeles y Memorias. Medio siglo de relaciones Iglesia-Estado en España: 1936 – 1986". BAC. Madrid (1992).
- Iribarren, Jesús. "Documentos de la Conferencia Episcopal Española (1965-1983)". BAC. Madrid (1984).
- Figuerola, J i Juncosa, I. "L'Església catalana durant el franquisme. 1939-1975" Barcelona. Volum III. Claret. Barcelona (2008).
- López Camps, Jordi. "El pluralisme polític dels cristians". Editorial Avance S.A. Barcelona (1977).
- López García, B. "Aproximación a la historia de la HOAC". HOAC. Madrid (1995).
- López García, B. "Obreros cristianos en Europa: relaciones internacionales de la HOAC (1946-1975)". Servicio de publicaciones de la Universidad de Murcia. Murcia. (2005).
- López Rodó, Laureano. "Testimonio de una política de Estado". Editorial Planeta. Barcelona (1987).
- Marqués, B, Bartrina, E, i Roviró, I. "L'Església catalana durant el franquisme. 1939-1975" Seu d'Urgell, Solsona i Vic. Volum I. Claret. Barcelona (2005)
- Martín, Isidoro "La Iglesia y la Comunidad Política. Documentos colectivos de los episcopados católicos de todo el mundo 1965-1975", Biblioteca de Autores Cristianos. Madrid (1975).
- Martín Descalzo, J.L "Tarancón, el cardenal del cambio" Editorial Planeta, Barcelona (1982).

- Martín de Santa Olalla, Pablo. *“La Iglesia que se enfrentó a Franco”*. Editorial Dilex S.A. Paracuellos del Jarama (Madrid) (2005).
- Masnou, Ramon. *“Cartes sobre els nacionalismes”* Editorial Proa. Barcelona (1996).
- Massot i Muntaner, Joseph. *“Aproximació a la Història Religiosa de la Catalunya Contemporània”*. Publicacions Abadia de Montserrat. Barcelona (1973).
- Massot i Muntaner, Josep, *“L’Església catalana al segle XX”*, Editorial Curial, colec. Biblioteca de cultura catalana, nº 14, Barcelona (1975).
- Mérida, Maria, *“Entrevista con la Iglesia”*. Editorial Planeta. Barcelona (1982).
- Míguez González, Santiago, *“La preparación de la Transición a la democracia en España”*. Universidad de Zaragoza. (1990).
- Montero García, Feliciano. *“La Iglesia: De la colaboración a la disidencia (1956-1975)”* dins de *“La oposición durante el franquismo”*. Editorial Encuentro. Madrid (2009).
- Montero García, Feliciano. *“El movimiento católico en España”*, Ed. Eudema, Salamanca (1993).
- Nogués, Anna i Barrera, Carlos, *La Vanguardia. Del Franquismo a la democracia*. Editorial Fragua. Madrid (2006).
- Núñez i Mosteo, Francesc. *“Les plegades. Sacerdots secularitzats”*, Editorial Mediterrània. Barcelona (2006).
- Ortega, Joaquín L. *“Las manos atadas”* PPC, Editorial i Distribuïdora S.A. Madrid (1996).
- Payne, Stanley *“El Catolicismo Español”* Ed. Planeta. Barcelona (2006).
- Pérez Díaz, V., *“Iglesia y religión en la España contemporánea”* a *El retorno de la sociedad civil.*, I:E. Económicos, Madrid (1987).
- Piñol, Josep M^a *“La Transición democrática de la Iglesia Católica”*. Editorial Trotta. Madrid (1999).
- Pladeval, Antoni. *“Història de l’Església a Catalunya”*, Ed. Claret, colecc. Festa, nº 10, Barcelona (1989).
- Polo Xavier *“Todos los catalanes son una mierda”* Les grans gestes contra el franquismo. Editorial Proa, Barcelona (2005).
- Ruíz Giménez, Joaquín. *“Iglesia, Estado y Sociedad en España. 1930-1982”*. Editorial Argos Vergara. S.A. Barcelona. (1984).

- Ruiz Rico, J. *“El papel político de la Iglesia Católica en la España de Franco”*, Tecnos, Madrid (1977).
- Santos Julià : *Obreros y sacerdotes: cultura democrática y movimientos sociales de oposición*. Dins de *La oposición al régimen de Franco*. Vol. II. UNED. Madrid (1990).
- Tamayo Acosta, Juan José. *“Del campanario a la política (La Iglesia Española)”*, Antonio San Romá Yribas Editor, Madrid (19789).
- Tusell, Javier., *“Franco y los católicos”*, Alianza Editorial. Madrid (1984).